

IONEL TEODOREANU

OPERE ALESE

IV

ediție îngrijită de

AURELIA RUSU

și

NICOLAE CIOBANU

cu un studiu introductiv

de

NICOLAE CIOBANU

TURNUL MILENEI

BAL MASCAT

SCRIITORI ROMÂNI

EDITURA MINERVA

București 1970

II 53-249

NOTĂ

Volumul al IV-lea din seria de *Opere alese* ale lui Ionel Teodoreanu este consacrat romanelor *Turnul Milenei* și *Bal mascat*.

Capitolul final al volumelor ediției noastre, începînd cu cel de față, își modifică structura. Pe lângă considerațiile istorico-literare include variantele textului tipărit și cele mai semnificative variante de manuscris însoțite de succinte comentarii cu caracter filologic, de indicațiile bibliografice, privind data și locul primei apariții, tipărirea ulterioare, manuscrisul autograf, textul pe care l-am socotit de bază. Stă în intenția noastră, desigur, aplicarea acestui procedeu și celei mai de seamă scrieri a lui Ionel Teodoreanu, *La Medeleni*, la o viitoare apariție a sa.

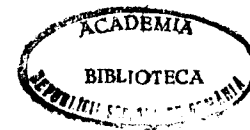
Stabilirea textului, aparatul de variante și comentariile pe care le suscită compararea textelor (ediții și manuscris — prin urmare partea a II-a din capitolul de *Comentarii și variante*) aparțin *Aureliei Rusu*.

Comentariile de istorie literară aparțin coordonatorului ediției, *Nicolae Ciobanu*.

A.R. și N.C.

TURNUL MILENEI

PARTEA ÎNTIA
CEI TREI

I

5 Se abătu un vînt răsturnînd în nări și pe obraji
nebunia și parfumul ud al ploilor de primăvară. Des-
trăbălat ca paparudele, vîrtejuri de colb dănțuiră pe
ulițele Iașului. Pălării explodară. Brațe săltară, prea
scurte. Hîrtii izbucniră. Din pomii albi zburară flori
umplînd văzduhul de noițe. Tobe mari bubuiră bas în
marginea cerului crunt.

10 Zăngănînd, ferestrele se închideau. Coșurile trăsuri-
rilor se boltiră, negre. Gustul colbului era pe toate
buzele și pleoapele clipeau urzicate de pulberi sure.

15 Cu tact de pendule pornite, primele picături căzură
luminos, căscînd pe asfaltul prăfuit ochi de culoarea
umbrelelor deschise. Veneau. Altele zvicniră. Altele
se zbătură, săltară, se-nvălmășiră pe asfaltul negru;
cu nouri vineți și tunete de vară, ploaia năvăli răsucînd
vîntul, înaltă, deasă, repede, elastică și dură, implin-
tîndu-și goana în oraș, duruînd pe streșini, duduînd
pe asfalt, încinsă parcă-n clocote de mare și în foșnet
de păduri.

20 Apoi, rîzînd cu tot obrazul, veni o mare lumină
de soare.

Trecuse ploaia. Și-n urma ei rămase cercul acela
de copil pe care-l mînă primăvara cînd aleargă, și-l
uită pe cer: curcubeul.

25 Clonț îl văzu și ieși, atîrnînd cheia în cuiul de sus.
Era îmbrăcat sumar: capul gol, picioarele desculțe.

O cămașă de cit, care-i ținea loc de bluză, și un pantalon scurt, suspendat cu acele bretele primitive, făcute din două benzi încrucișate pe după umeri, cam pe la ceafă, care izbutesc să tragă treptat cămașa în sus, pînă cînd îi dau bulbucătura unui gheb. Se opri la chioșcul de ziare de lingă „Tufli“, cumpără toate trei ziarele ieșene — *Opinia*, *Evenimentul* și *Mișcarea* — și, împlîntîndu-și picioarele în șuvoiul gâlbui de la marginea trotuarului, desfăcu primul ziar. Crăcănat în mijlocul apei, care gilgia și clăbucea în jurul gleznelor brune, cu ziarul desfășurat în mini, căută, căută, cu fruntea încrețită, silabisind cu furie primele cuvinte ale veștilor internaționale și politice, lepădîndu-le, căutînd, căutînd, cu o involuntară respirație de înot, pînă cînd, printre reclamele *celorlaltți*, o găsi, mirosind a cerneală proaspătă, pe cea așteptată — ș-atunci, lăsînd ziarul să-i spînzure într-o mină, contemplă orașul inundat, cu aerul de ghidușă sfidare și impertinentă dominațiune pe care-l are statuia necuviincios intitulată: Manekennpiss, din orașul Bruxelles.

Controlă și celelalte două ziare: reclama era. Pături ziarele. Șovăi o clipă, cu coada ochiului spre casă: trebuia să pregătească masa... Se scărpină. Dar streșinile cîntau și șuvoaiele curgeau la vale, murdare, de culoarea zdrențelor, cu o golănie și o nepăsare suverană! Porni cu șuvoaiele mîloase, șuierînd ca-n codru, privind cu o compătimitate ironică ghetetele trecătorilor înghesuți pe lingă ziduri în așteptarea trăsurilor. Nu mai existau străzi, nici pietoni. Curgeau la vale niște ape tulburi, dînd sunet de gargară fluvială orașului. Și Clonț venea cu ele, desculț, mîndru ca un cîrmaci pe pluta lui. Se abātu la dreapta, pe strada Banu, împreună cu apa drotată de grabnica ei curgere pe bolovani.

— Notki! răsună glasul copilăresc, trimbițător de bucurie.

Peste drum de poarta dosnică a Liceului Național — ieșirea și intrarea elevilor —, sub streșina unei case, era dugheana lui Notki, alcătuită dintr-un scăunaș pe care ședea vinzătorul și două coșuri cu marfă: într-unul, covrigi uscați cu sare, covrigi cu susan,

crafle și cornuri cu nucă; în celălalt, începînd cu alune prăjite și isprăvind cu zaharache și pistil de caise, toate acele aperitive dulci, care, după avizul părinților, strică pofta de mîncare și stomacul copiilor. Notki, cu palton verzui, și vara și iarna, roș și pistruiet pînă și pe mîni, părea făcut din turtă dulce, susan și rugină.

La apariția lui Clonț, fața lui Notki se acoperi de un zîmbet arămiu ca lumina unui samovar aprins.

— Ce faci, bre Clonț? Ci, te-ai făcut de-acu mitropolit?

Nu-l mai văzuse de cinci zile.

— Salut, vorbi Clonț cu demnitate și mister, călcînd pe trotuar. Virise sulul ziarelor în pantaloni, ca să aibă amîndouă mîinile libere. Se aplecă asupra coșului cu zaharicale, dădu la o parte mușamaua și începu să caute. Răscoli toată marfa, strimbînd din nas, disprețuitor, cîntărînd în mină tot ce apuca, mereu nemulțumit, avînd aerul că tot ce vede îi supără privirea și tot ce miroase îi nemulțumește nasul. Notki îl privea, cu buza răsfrîntă și sprince-nile ridicare.

— Bre Clonț, da' fudul te-ai mai făcut!

În sfîrșit, alese două suluri de pistil de caise, crenelînd c-o mușcătură capătul fiecăruia, și un zaharache pe care îl viri în gură ca pe-o țigară. Apoi luă țuhalul care-i servea lui Notki de umbrelă, îl așeză pe marginea trotuarului, reveni, întinse lui Notki unul dintre ziare, *Opinia*, și, așezîndu-se calm pe țuhal, își lăsă picioarele, visătoare, în energia șuvoiului de lingă trotuar.

Se dădu complect deliciului de-a suga un zaharache dulceag și fad, în timp ce, lipită de cerul gurei, o bucată de pistil se topește acrișoară și aromată în saliva abundentă. Cu coada ochiului privi spre Notki: își pusese ochelarii și cetea.

Clonț așteptă. Cînta în el bucuria, ca ploaia în oraș. Dar nu-i plăcea să se grăbească nici la zaharache, nici la bucurii. Notki nu știa nimic. Credea că-i tot vinzător de ziare. Mușcă o nouă bucată de pistil, lipînd-o de cerul gurei. Bucata de zaharache diminuea.

Notki cetea. Îl prinse nerăbdarea. Rupse foaia primă din ziarul *Mișcarea*, făcu o corabie și-i dădu drumul pe apă. Apoi scuipe și vorbi imperativ:

5 — Notki, cetește tare ce zice în pagina patra, sus în stînga, lingă „Dacă vreți să fiți frumoasă întrebuințați numai produsele «Flora»... Hai, Notki, șterge-ți ochelarii, șfichiui glasul nerăbdător.

Și Notki, cu glas nazal și cu un accent evreiesc, tare între accente ca mirosul usturoiului printre miro-suri, descifră următorul anunț, scris cu litere groase:

„Copii, bucurați-vă!
O dată cu venirea primăverii,
În centrul orașului, pe esplanada
15 Ripei galbene,
S-a deschis
O
Mare fabrică de zmeie
Praștii
20 Arșice colorate
Mingi de petică
Etc.,... etc.,... etc...”

Pe măsură ce Notki cetea, gura lui Clonț se lărgea, prefăcîndu-i zimbetul dintr-un crai-nou de sclipiri într-o adevărată semilună de dinți robuști cu gingii ca pomușoara.

— Ei?! făcu Notki, privind peste jumătatea sticlelor de ochelari, cu colțurile buzelor aplecate.

— Fabrica i-a mea, Notki, proclamă Clonț, cu nările dilatate.

— Taci, bre!

— Să-mi sară ochii pe plită dacă te mint! se răsti Clonț, răsucindu-se.

— Bre Clonț, te-ai făcut de-acu negustor?

35 Dădu să răspundă, dar tresări și saltă în picioare. Un formidabil șuier haiducesc răsunase deasupra murmurului lichid al orașului.

— Salut.

Dădu să plece.

40 — Moi, Clonț, plătește consumația?

— Treci pe la fabrică, Notki!

*

Ciorna anunțului cetit de Notki în ziarul *Opinia* din 2 aprilie 1910 trecuse și pe subt ochii lui Petru, care obiectase că „esplanadă“ e pur și simplu absurd; 5 că „mare fabrică de zmeie“ trebuie înlocuit, aproximativ onest, cu „un atelier de zmeie“; și că luxuriantul „Etc., etc.“ trebuie suprimat, deoarece jucăriile de vînzare se limitau la cele specificate.

10 Punctul de vedere al lui Ion Ion nu se schimbase, așa că anunțul apăruse întocmai. De altfel, în ce privește publicitatea și negocierea produselor trinității Petru — Ion Ion — Clonț, Ion Ion avea cuvîntul hotărîtor. De asta, Petru îi și spunea cîteodată Șmil, uneori cu o nuanță peyorativă, alteori admirativă.

15 Clonț, factor subaltern al trinității, n-avea dreptul să poreclească decît în sinea lui, ceea ce și făcea. Devenit deodată negustor, adică industriaș, prin voința stăpînilor și comanditarilor săi, Clonț n-avea emoția debutanților, fiindcă pentru el viitorul nu exista. Trăia în spațiu — mîncînd marfa lui Notki — nu în timp avînd grija plății. Și spațiul, după cum se vede, îi era prielnic. Fusese văcsuitor de ghete, vînzător de ziare, debitant de cărți poștale, evantalii de hirtie și rondela de cauciuc pentru călciie; figurant 25 la teatru în piesele cu pitici; cotiugaragiu, ș-atunci comanditat; condusesese măgărușul cu afișele Circului Sidoli pe toate ulițele și prin toate mătăhălăile Iașului, percepînd taxa de cinci bani de la fiecare amator de echitație biblică — exploatare cu totul neprevăzută a urecheatului destinat numai tracțiunii reclamelor; 30 vînduse bragă, precum și rahat cu apă rece, vara — castane, smochine, pere, mere, nuci cu glazură, trase în țepușe de lemn, iarna — și isprăvisse, deocamdată, prin a fi modelul lui Petru, apoi „omul de încredere al lui Petru și Ion Ion —, le făcea grijitură și 35 ordine în odăi, cafele negre în șopron, le călca pantalonii, le ascuțea briciul — și, în sfîrșit, industriașul lansat de ei prin publicitate. Avea doisprezece ani neîmpliniți, știa să vorbească evreiește, cunoștea și cîteva expresii țigănești; alte limbi străine nu învățase. De cînd vînduse ziare, deprinsese literile de tipar. Doi dinți

superiori se avîntau din şirul clar al celorlalţi, împun-
gînd agresivi de sub buza de sus, şi altfel răsfrîntă,
ceea ce dădea gurei lui înfăţişarea poreclei care-i ţinea
loc de nume şi pronume.

*

5 Cîteva zile după apariţia anunţului de mai sus,
aceleaşi ziare publicară cu litere cursive următoarea
informaţie: „Aflăm cu plăcere că anul acesta, cu pri-
lejul concursului interşcolar de oină de la 10 Mai,
10 subt auspiciile societăţii de gimnastică din localitate,
va avea loc un concurs de zmeie pentru copiii pînă la
paisprezece ani şi un concurs de tragere la ţintă cu
praştia, pentru copiii pînă la şaisprezece ani. Cel
dintîi concurs va consta din lupte de zmeie, două cite
15 două, eliminatorii. Se vor acorda cite trei importante
premii în numerar, precum şi numeroase menţiuni
onorifice. Cercurile autorizate asigură că Ministerul
Instrucţiunii Publice se va asocia la această bine-
venită iniţiativă, care nu urmăreşte decît ilustrarea
maximei strămoşilor noştri, romanii: «Mens sana in
20 corpore sano». Pentru lămuriri, publicul se va adresa
cunoscutului şi apreciatului caricaturist Ion Ion,
neobositul secretar al societăţii de gimnastică.“

— Şmil! exclamase Petru cînd Ion Ion îi arătase
cu un gest jupiterian informaţia tipărită fără prealabil
25 control.

La drept vorbind, însă, campania de reclamă
întreprinsă de Ion Ion era pe deplin îndreptăţită. Noua
industrie, înainte de-a produce, devora. O ultimă
serie de cheltuieli exasperase pe Şmilul din Ion Ion.
30 Pînă a nu adăposti o „mare fabrică de zmeie“, ograda
lor n-avusese, propriu-zis, gard. Dar comerţul, cînd
nu-i ambulant, nici clandestin, presupune o firmă.

O găsiseră; un zmeu de lemn, pe care Petru pictase
saltul delirant al unui clown — scufă vişinie, galbenă
35 şi verde cu chenar de zurgalăi, ilară faţă de faianţă,
buze de sfeclă, nări trimbiţătoare, bufantă haină
tricoloră — întregit prin şuiala pestriţă a cozilor.
Înfipt într-un par, zmeul-reclamă avea şi zbirni-
toare; în vînt, aerianul pinten zornăia frenetic, atră-

gînd neapărat urechea, apoi şi privirea trecătorilor.
Deşi inzestrat cu un zmeu, parul tot par rămînea, ca
un accent de loc viran — „respingător pentru delica-
teţa innăscută a mamelor din elită“, — monologase
5 Ion Ion, contemplînd cutiile de sardele şi compot,
tinichelele, cojile, zdrenţele, ghetele şi galoşii în stare
de putrefacţie şi beatitudine, printre alte gunoaie
clădite de vînt şi ploii nu departe de casa lor.

5 Aşadar, după o grabnică mobilizare a conţinutului
buzunarelor, şi mai ales a creditului, gardul răsărise.
10 Totodată, parul primitiv fusese înlocuit cu un stîlp
multicolor: înfăşurat în cozile zmeului zugrăvit,
amintea, în enorm, acele paiate cu minier, legănate
deasupra unui zîmbet, de minuţa copiilor din leagăn.
15 Văzută pe dinafară, printre gratiile gardului nou,
casa apărea dărăpănată. Alte cumpărături: var, cal-
dare, badana. Clonţ îi refăcuse tenul, chituind şi
văruind. Înnoirea casei impuse cirpirea şopronului.
Oportun şi gratuit, mărul ale cărui crengi se răsuceau
20 rotat peste casă înflorise, cruţîndu-le o ultimă chel-
tuială: refacerea acoperişului.

*

Între camarazii pictori, Ion Ion era poreclit „Împă-
ratul“ sau „Pater noster“, nu din pricina unui raport
de filiaţiune, ci din pricina supremaţiei fizice, unită
25 cu o indiscutabilă autoritate morală. Trupeşte, faţă
de ceilalţi, era ca harta imperiului moscovit, asiatică
pe cit europeană, alături de celelalte stătuleţe ale
vechiului continent. Ca o sfeclă printre ridichi, ca o
majuscule printre minuscule şi ca o popică printre
30 piesele de şah, Ion Ion îi domina. Natura intenţionase
să-l facă elefant. Tocmai cînd îi schiţase capul de
culoarea cenuşei, pornindu-i kilogramele trompei de
pastă lungă, se răzgîndise umoristic. Aşa că făptura
lui omenească, de grandioase proporţii, păstrase în
esenţă şi cantitate întîia intenţie a naturii, expri-
35 mînd-o însă pe a doua. Avea ochi mici, urechi ample,
dinţi de fildeş şi o năstruşnică mobilitate de zîmbet,
subt arcul de triumf al nasului, amintitoare a şfichiului
agil de la capătul trompei masivului patrupicioare.

Prezida două mese de țapi, alune americane, covrigi
optulari, lavalier și plete, la berăria „Luther“, care,
o dată cu căldurile, își scosese mesele afară și orchestra
în vitrina geamlucului. În fața lui Ion Ion, o halbă
5 îi onora distinctiv statura și prestigiul. Răsturnat pe
scaun, cu picioarele ieșind pe subt masă printre scau-
nele din față — ca un tren mai lung decât tunelul
prin care trece — acompania orchestra cu mugete
modulate — nuanța trombon sau contrabas — și bom-
băniri saltatorii, nuanța tobă mare. Celelalte glasuri
10 — ale „pușorilor“, degvizate în trimbițe, violine,
violoncele, piculine și fligoarne — îl urmau, dând
fiorituri neprevăzute orchestrei care asuda în geam.

Se auziră țipete frenetice; cu mișcări zăpăcite de
15 rîndunele, mici derbedei desculți, în zigzag, răspîndiră
din masă în masă filfiirea ziarelor de sară.

— Hoo! făcu Ion Ion, cu timbrul trombon profund.

Înhățînd de spate pe vecinul său, se ridică, înăl-
țîndu-l cu scripetul brațului, îl implintă perpendicular
20 cu tălpile pe scaun, îi trecu ziarul în mină, potrivit-i
brațul statuar:

— Cetește, pușorule, rar, tare și nuanțat, că ai
urmat la declamație cu State Dragomir.

Se făcu tăcere.

25 — „Casa năzdrăvăniilor“, anunță glasul.

— Tot omul să asculte și să tacă, porunci Ion Ion.

Se răsturnase pe scaun. Ghetele-i apărură dincolo
de masă, vrednice de a purta șosonii supranaturali
30 expuși în fața magazinelor cu încălțăminte.

Lectura fu auzită de toți consumatorii, ca o procla-
mație pentru cetate.

La încheierea ei, răsunară urale, pupături, aplauze,
și furtuna se porni în monom, pe strada Lăpușneanu,
cu Ion Ion în frunte. Fiindcă intră Ion Ion, intrară
35 toți, ca puii după mamă, la magazinul Orenștein;
reapărură cu trimbiți de carton în mină, șerpuid pe
lingă trecători, gravi, demni, dînd cite un sunet scurt
din pilnia multicoloră.

40 Ieșea o mamă cu un copil și un zmeu de la domi-
ciliul Petru-Ion Ion-Clonț; se dădu la o parte cu un.

zimbet din fața salutarilor în serie ale carnavalescului
convoi.

— Petru inimioara mea, tu acasă nu mai sta!...
5 Suflați, pușorilor!

Trimbițele sculate spre cer gîgîră lung.

Se aduna public în fața casei.

Clonț ieși din șopron, cu gura pînă la urechi. Ion
Ion apăruse din casă, în fața frontului trimbițător,
călare pe un căluț de lemn cu roate, ținînd în mină
10 o darabană. Din răspuțeri, cu obraji congestionați
ca ai cimpoierilor, trimbițașii pedestri nechezară în
fața căpitanului călare.

— Tăcere, pușorilor, comandă Ion Ion ridicînd
bagheta în sus, cu gest de sceptru.

15 — Clonț, unde-i Petru-cel-Mare?

Prompt, Clonț se cățăără în măr, întinse capul,
cercetă acoperișul.

— Nu-îl răspunse el coborîndu-se o dată cu roirea
trandafirie a florilor de măr.

20 — Vinzarea? urmă Ion Ion succint.

— Cinci lei, răspunse Clonț, descinzînd, fără
șovăire, eliminînd o fracțiune necesară furniturilor
strict personale de la Notki.

— Dă-i.

25 Pataca de cinci lei cu efigia regelui Carol decoră
palma lui Ion Ion.

— Lipește asta pe ușă, la vedere.

Îi întinse ziarul cu articolul. Cu clei de morun
— luat de la fabrica de zmeie — ziarul fu lipit pe ușă,
30 în timp ce căpitanul bătea darabana și trimbițele
trimbițară.

— Să-l trimiți pe Petru la „Pavilion“.

Căpitanul își luă calul subțioară, petrecu șnurul
tobei pe după git. Porni.

35 — Cîntați, pușorilor, pentru onor!

Pușorii suflară. Gîgîtor ca panica unui cîrd de
gîște, descriînd un arc prin fața casei, monomul porni
spre „Pavilion“, făcînd un pas de defilare pe lingă
40 zmeul-reclamă și expulzînd cu lovituri de foot-ball
tinichelile, cutiile de conserve și galoșii depozitați în
fața casei.

În urma lor, cu un gest nostalgic de sărutare spre stele, Clonț îmbucă și și trase în sus cu degetele-nmă-nunchiate beteala albă a unei felii de halviță.

*

5 Iată foiletonul care-l determinase pe Ion Ion să încingă toba și să incalice calul cu rotițe, ciștigat la o tombolă:

„Casa năzdrăvăniilor

10 Se află în mijlocul orașului pe limba de pământ — adă-vărat faraș de gunoaie — care coboară spre terasa Râpei-Galbene, în fața Hotelului-Bejan. La poartă zbirnăie un zmeu, e de lemn, așadar: firmă. Deschizi porțița. Un băiețel, de vreo nouă-zece ani, abea îmbrăcat, te întâmpină c-un aer dezghețat:

— Vreți să cumpărați un zmeu?

15 Răspunzi zîmbind «da», deși timplele ți-s sure și nici tată nu ești.

Intri deci, urmîndu-l pe negustorul de zmeie într-o șură. Copilărie, copilărie cu pantalonii rupți și genunchii zgîriați pe maidane de mahala!

20 Nici o pagină de literatură nu mi-a evocat mai viguros icoana copilăriei — nu a copilăriei boierești, cu bone, sa-loane și rizgieli răsfățate, ci a copilăriei golănești, liberă, dezmațată, temerară și superbă — decît această șură plină de armele ei năzdrăvane: zmeul, praștia, mingea de petică, arșicele. Ieșite din minile unui copil care făcîndu-le s-a gîndit
25 mai mult la joacă decît la ciștig, în ele palpită viața. Sint create. Iată zmeiele mari și mici, roșii, galbene, albastre, portocalii, verzi, albe, mirosind a «pap» și a clei de morun, cu bobina de sfoară, cumpărată de la băcănie, alătura, depănată pe o bucată de lemn cioplit cu briceagul, cu cozile pe draniță,
30 în smoc bogat ca un penaj de piele roșie. Iată praștiile, spaîma ferestrelor, făcute din cracane de lemn — adunate, cu ce acrobații, de prin copaci — egalizate și curățite cu briceagul, cu cele două benzi de gumă legate cu un meșteșug hirurgical de capătul cracanelor, și peticul de piele de mănuși din care țîș-
35 nește piatra. Iată mingile de petică, aceste surori de vară ale bulgărilor de zăpadă, și iată și arșicele, prestidigitația degetelor copilărești... pe prispa unei biserici sau pe marginea unui trotuar pe care se șterge geometria în cărbune a șodronului...
Și toate aceste nu se vind într-o magazie cu vitrină, rafturi,

casă și condici de comerț, ci într-un șopron plin de dranițe, coli de hîrtie, așchii de lemn, vopsele, tinichele cu pap și clei de morun mirositor. În acest șopron anii maturi dispar vertiginos, și de aceea, în clipa cînd am întins mîna spre un zmeu, nu mai eram omul cu timplele surite pe o masă redacțională.

— Cum te numești, băiețele?

— Clonț.

— Și mai cum?

10 — Clonț.

Ați înțeles, nu?

15 Dar n-am isprăvit povestea. Alături de șopron e o casă de curînd văruiță. Acolo am descoperit minunea care o întregește pe cea din șopronul lui Clonț. Expun doi pictori. Unul e de mult cunoscut concetățenilor mei prin caricaturile profund originale reproduse de toate ziarele locale: e d. Ion Ion. Ceea ce frapează însă, cînd vezi caricaturile sale grupate laolaltă, e concepția unitară exprimată de diversitatea lor. Majoritatea caricaturiştilor defigurează modelul, în măsura utilă efectului umoristic; caricatura lor e o glumă, un calambur optic; a domnului Ion Ion e o metaforă, revelatoare a esenței modelului. Caricaturile domnului Ion Ion acuză caracterul animal și vegetal al oamenilor, fără insistențe pitorești, dar grosolane și
25 superficiale. Cutare om caricaturizat e bufniță nu fiindcă e împodobit cu penajul și ghearele pasării de noapte, ci fiindcă, eliminînd din model ceea ce difuza similitudinea cu bufnița, a redat numai ceea ce exprimă hieratica visare cu ochii deschiși a acesteia.

30 Dar despre talentul domnului Ion Ion am mai vorbit; subliniez numai o reputație formată, în plină și binemeritată creștere.

35 Numele celuiilalt pictor e complect necunoscut: Petru Diacu. Nume sau pseudonim? Nu știu. Dar silabele care-l compun astfel s-au și individualizat în mintea mea, cu o claritate de constelație. Expune vreo zece pînze. Mai în toate, copii care se joacă la periferii ieșene, în sordida mizerie a mahalalelor. O pînză reprezintă Bahluiul în dreptul Podului Roșu. Drojdia de oraș, scursura de canale, curge prin vadul murdar și neregulat. Pe-un mal, cîteva siluete de evreice, cu obrajii de o paloare murdară, cu părul prea negru, strînse în șaluri; la capul podului — un evreu bătrîn, somnolînd lingă cofa cu mere

5 murate. În fund s-a stins violența unui apus de soare, lăsând
perspectiva de pulberi aurite, împăienjenite, care poartă în
ele chemarea depărtărilor. Pe malul apei, care curge cafenie,
grasă, plină de curcubeiele otrăvite ale putrefacțiilor, un
10 copil desculț a ingenuchiat. Cu mina întinsă, aplecat delicat
asupra apei ca asupra unui lan de trandafiri în care ar fi prins
un fluture, dă drumul unei corăbii de hirtie. Apa e puturoasă,
dar o corabie a pornit pe ea, și toată priveliștea de mizerie
evreiască, duhoare de canal și colb e transfigurată de ochii
15 acelui copil în care o corabie legendară ca a argonauților a
plecat spre semnul fabulos al unui soare...

O altă pinză reprezintă un grup de plozi, înconjurînd pe
unul mai mare, care ține-n mână sfoara zmeului înălțat. Picio-
10 rele copiilor izbucnesc într-un elan superb, de izvoare țîșni-
toare, de pe un maidan. O cioară moartă, cu trupul mîncat,
sanguinolent întunecat, cu aripele-ntinse, dă un efect de fast
macabru, prin gama de culori surde desfășurată-n aripele ei.
Mat de negru carbonizat, lumină de diamant negru, negru gras
20 de păcură, negru de prună afumată, albastrui de prună brumată
și violetul negru al cireșelor amare. E un adevărat evantaliu
al putrefacției, stropit cu verdele veninos al muștelor de cadavru.
În jurul ei, de un verde inocent care rîde, cîteva fire de iarbă
primăvărată. Și cerul e de primăvară. Cerul acela! E o simplă
culoare albastră, tare, egală, în arcada ei vibrantă. Un albastru
25 care prin bogăția lui evocă esențele de trandafiri ale orienta-
lilor: parfumul unui lan întreg închis într-o fiolă. Cer vrednic
prin puritatea lui să acopere colonadele templelor grecești.

Zmeul înălțat în acest cer nu-i nici roș, nici verde, nici
galben. Cu o îndrăzneală care dovedește conștiința resurselor
30 talentului său, pictorul l-a făcut tot albastru, ca și cerul, și
totuși albastrul cerului e lumină, pe cîtă vreme albastrul zmeu-
lui, deși scaldat în soare, e hirtie.

Dar să revenim pe maidan, la grupul copiilor adunați în
jurul celui care ține sfoara zmeului. Din ceea ce au făcut înainte
35 de-a privi zmeul, vezi copilăria liberă pe un maidan. Se jucau,
zburdau. Unul trăgea cu o ață o cutie de sardele; altul, cu o
vargă de fier îndoită la capăt, mîna un cerc lat de butoi. În
clipa cînd au privit zmeul au uitat tot: și maidan, și joacă.
Picioarele lor au un elan comun spre cer. Și pe fețele lor răs-
40 turnate, cu ochii orbiți de lumină, se răsfrînge splendoarea

înfricoșătoare a unui miracol. Învierea lui Isus, sau înălțarea
unui zmeu? Nu mai știi...

5 Dar cerul acestui tablou, în care e zborul, și fețele acestor
copii răsturnate în sus te urmăresc, dilatîndu-ți sufletul:
albastru, albastru, albastru...

Domnule Petru Diacu, sint un gazetar bătrîn, reputat
acru și veninos printre pictori și literați. Cu drept cuvînt.
10 Rubrica mea de însemnări artistice din ultimii ani, cu rare
excepții, n-a fost decît o bătaie de covoare imprimate, din care
ieșea praf și cădeau larve de molii. Pe dumneata însă, animator
necunoscut al casei năzdrăvăniilor, te rog să primești din pragul
ei, cu fruntea sus, adincul, plecatul și tremurătorul salut al
unui om bătrîn care cinstește astfel majestatea vieții, a talen-
tului și a tinereții.“

*

15 Aflase cu o zi înainte că o șatră de țigani fusese
expulzată de autorități. Dis-de-dimineață se luase
pe urmele ei, vînătorește. O ajunsese tocmai la
Repedea în deal, unde tabăra de coviltire poposise.
Se întorsese c-un carnet plin de crochiuri, fără pălărie.
20 I-o furaseră; o pălărie veche de pîslă. Dar el îi furase
pe toți, șatra întregă, cum ai fura un șal oriental,
cu arabescul dancilor în tumbă, cu roșul violent al
fustelor destrăbălate, cu șerpii în spirală ai pletelor
și petele de aur ale salbelor.

25 Era bogat, era bogat ca un vas antic de aramă,
atuncea dezgropat, avînd pe coapse barbare sarabande,
și-năuntru germinații proaspete de primăvară.

Dar mai avea și roșia ofrandă a unei garoafe!
O! clipă tinărară de soare!

30 Se întorcea din dealul Repedei, descoperit, avînd
în nări ca mînjii, miros de iarbă crudă, vînt pe frunte,
și-n ochi pete de verde — păduri, păduri — ca sunete
de talgere pentru marele joc al primăverii.

35 Gilgia pe zarea de apus, în nouri de seară, un
soare roșu ca vinul de Burgundia. Auzise pași desculți
gonind în urmă-i. O țigancă-l ajunsese. Se oprise sus
pe culme, lîngă el, proiectată pe roșeața apusului,
venind parcă din soare cu o garoafă-n mîna brună. O
știa. O schițase fumînd lîngă șatră, cu picioarele încru-

cișate pe pământ, arătînd glezne iuți ca arcușurile
ceardașului. Ținea-n trei degete ciostîrcul de țigară
și parcă mușca lacom dintr-o piersică zămoasă. Un
zîmbet îi dilata nările puternice și avea buze pline,
5 hrănite cu aceleași sucuri care se aprind în coarne și
în zmeură.

Acolo sus pe culme, desprinsă din roșeața zării, îi
dăruise o garoafă.

— Ca tare ești chipeș, balaiorule!

10 Își zîmbiseră prin vîntul de primăvară. Se răsuceau
triluri de păsări prin adierile de iarbă nouă, frunză
veche și pământ întinerit în veșnicii de primăvară.
Nu!

15 Plecase numai cu garoafa clipei roșii. Și îi părea că
dacă ar fi întins brațele spre cer, în fața zărilor de
sînge, ar fi-nflorit în roșu ca un măcieș.

20 Coborise cu el, de la Repedea la vale, o bucolică
noapte de primăvară cu o stea în mină, cu miros de
fumuri acrișoare, cu behăirile mieluților de lînă-n-
mugurită, cu sunet de tălângi, cu scîrțîit de care —, apoi
cu clopot de tramvai, cu becuri galbene și sfîrșit de
ceapă în tingiri. Mîncase la o crîsmă de rohatcă, cu
pine multă și-un pahar de vin acrit, dat dușcă-ntr-un
fior.

25 Ajunsesese acasă cu obrazii arși de soare, prăfuit și
nădușit, și intrase șchiopătînd fiindcă în poartă lepă-
dase un călcii ieșit din țintele de lemn.

★

30 Ca un obraz îndelung lipit de un altul, apa din
putină păstrase căldura zilei de primăvară. Mirosea a
doage putrede și a ploaie călduță.

Luna era în măr, cu Clonț împreună. Subt măr,
gol, Petru umplu stropitoarea, trecîndu-i-o lui Clonț,
călărețul crengilor în floare.

— Una, două, trei... stai!

35 Își scutură grumajii luminoși, străpuns de panica
apei reci.

Clonț, gealatul recelui fior, rîdea, privind ceafa
c-un rotocol de lună.

— Hai!

Și recele fior căzu de sus, multiplu, des. C-un fișit
murmurător, apa înspicată porni în snop de culoarea
lunii, îmbrăcînd în fluidă beteală trupul gol. Se scutu-
rau și flori încete.

5 În picioare pe-o rogojină veche, subt firele curbe
de apă și razele de lună, trupul era alb ca mierea tină
de tei, abea c-o undă blondă. Părul, blond de-a binelea,
blond rumen ca al pînii scoase din cuptor. Îi curgeau
șuvițele în ochi, ude, și se scutura fericit, dîndu-și-le
10 înapoi. Chip lung și viguros oval, curat ca sunetul
aurului, iluminat de ochi și dinți. Ochi aurii, rotunzi,
fățiși subt gene violente și sprincene curbe; dinți
albi, croiți pentru surisul veșnic și pentru mușcătura
sănătoasă: podoabă de lup tînăr.

15 Rîdea copilărește, lacom de apă ca spicul, robust
ca un pui de viking, cu umeri lați, sold îngust și pîntec
dur — gol, dar înzeuat de nuditatea împletită din
mușchi cu clar relief și umbrele lor albastre.

20 Umplu din nou stropitoarea, i-o trecu lui Clonț,
care i-o revărsă și mai de sus.

— Pistonul!

Clonț scoase sita stropitoarei, lăsînd să cadă biciul
gros al apei peste pieptul încordat. Elastică, apa lovea
mușchii virtoși, sărînd în stropi.

25 ...Pînă cînd putina secă.

Se întimpla aceasta la ceasul cînd oamenii, după
o zi de muncă și digestie, desfac ziazele, căscînd.

★

30 Să te simți curat — trup și suflet — ca prisacarul
vrednic de mirosul albinelor, într-o cămașă cîrpită-n
spate, dar mirosind frust a săpun de rufe; să te simți
răcorit, destins, cu trupul ca un mare zîmbet de spadă
în iarbă; întins pe-acoperișul unei case, printre crengile
unui măr înflorit, cu luna deasupra, fumînd o țigară
groasă de Iași; cu o zi nouă în față, opacă, dar strălu-
35 citoare ca un scut de argint îndărătul căruia, virf de
lance sau frunte plecată, vine viitorul — e de ajuns.

Se auzi o bolborosire de tablă. O umbră lunecă pe
lingă el și rămase suspendată de o creangă a mărușii,
ca un desag într-un cuier de dantele.

Petru zimbi, dind fum gros pe nări.

Clonț se dădea de-a săniuța, în lipsa lui Ion Ion. Se călăra în virful acoperișului, inspecta hornul, și de sus își dădea drumul la vale pe fundul pantalonilor, 5 pînă cînd streșina-l sălta în pom. Mai veneau și pisici pe acoperiș, cu fulgere în ochi, pentru cîntările de coarde și aprigele lupte ale dragostei; apoi stelele, vîntul, frăgezimile întiilor răcori de noapte.

Avea o sete vegetală de aer, apă și soare. O dată cu 10 primele zile de primăvară se culca afară, oriunde, în cerdac, în iarbă, pe-un pat de campanie, înfășurat într-o pătură sau numai în pelerină, dormind la nevoie ca țaranii cu o piatră sau un lemn drept căpătii. Iarna dormea cu fereastra deschisă. Zidit în întuneric opac 15 și-n miros închis de odaie nu putea dormi. Astfel, somnul trecea ușor și clar deasupra lui, ca apele de munte peste prundul lor. Se deștepta zîmbind. Îi plăcea să meargă-n ploaie, cu capul gol, s-o simtă pe obraz, să-i simtă botul umed pe latul palmelor 20 întinse. Îi plăceau copacii, iarba verde, florile, îi plăceau și oamenii, mulți laolaltă, curgînd pe străzi, pe care-i cerni prin sită ca nisipul aurifer, pînă cînd sclipește captiv aurul cel feciorelnic, îi plăceau copiii fiindcă-s nebuni ca vîntul și ca ploile de primăvară.

25 Te arunci în viață ca într-o cascadă, cazi cu ea, îți vijlie urechile și ești în clocot alb de spume.

Fericirea: ...e cerul, care-ți răstoarnă capul pe spate ca o sărutare, e pămîntul athletic cu munții și 30 pădurile, sint mările, enorma lor privire de comoară subt pleoapele de piatră ale depărtărilor, e soarele, e luna, sint stelele, nourii și florile — și e viața aruncată pe pămînt ca o minge, să sară, elastică, salt înalt — e inima mingea... De ce stă? Oh! Să-ți fie viața ca o lance aruncată pînă-n stele, pînă-n stele...

35 Adormise. Și aceeași țigancă, prin somn, îi întinse o garoață.

*

„Puișorii“ mult ospătară și băură pînă la unu, așteptîndu-l pe Petru-cel-Mare. La unu, hotărîră o regeneratoare incursiune pe străzile Iașului și apoi o descin-

dere la fața locului, adică la domiciliul celui absent. Pe lingă calul de lemn, care prezidase banchetul, de pe masă, înconjurat de sifoane, călărit de crenvurști, purtat apoi subțioară; pe lingă toba atîrnată de git, 5 Ion Ion, însuflețit de capricii izvorite de-a dreptul din ultimile păhăruțe de cognac își împodobise marile urechi sanghine cu cîte doi raci fierți, legați cu sfoară, în chip de cercei, așa cum își atîrnă copiii cireșile de mai.

10 — Vouă nu vi se pare că miroase de-ajuns de infect? întrebă Ion Ion, umflînd nările grozavului său nas.

— A ambrozie miroase, măria-ta, răspunseră în cor puișorii.

15 — O iluzie! o iluzie! zimbi mulțumit Ion Ion, scuturîndu-și capul ca un clopoțel zglobiu, cu zulufii roși ai racilor.

Dar racii, pe lingă miros, oarecum neplăcut după masă, mai aveau și zeamă care prelingea picături 20 tulburi pe obraji și gitul lui Ion Ion.

20 — Puișorilor, au nu burează?

— Numai stele, măria-ta! îl incredințară puișorii din urma lui.

— O iluzie! o iluzie! se bucură Ion Ion, săltînd cu pași de baletistă.

25 Puișorii își umpluseră simetric buzunarele cu ridichi și alte trufandale leguminoase, după recomandăția duioasă a lui Ion Ion, care pretinsese, cu lacrimile-n ochi, că puișorii lui au devenit baloane și că dacă nu-și pun lest de ajuns, îi pierde-n stele.

30 În mîni purtau demni sifoane duble, pentru orice eventualitate, sifonul avînd tripla însușire de-a lepăda, cînd e plin, o impetuoasă lance apoasă, cînd e gol de-a exprima disprețul printr-un strănut gazos, și la nevoie putînd sluji de armă efectivă.

35 Darie, sergentul de noapte, cu nas roș, vameșul tuturor bețiilor, îi privi comprehensiv, dînd din cap. Trecînd prin fața lui făcură pas de defilare, lovînd cu talpa în asfalt, și-l salutară cu o salvă de sifoane. Descinseră pe strada Lăpușneanu. Un cine cu piciorul ridicat lingă un zid făcea apoase umbre chinezești.

40 — Hooo!

Cinele fugi, dar hipnotizați, într-același loc, slobozită pe rind sifoanele, repetind operația în dreptul firmelor evreiești. În fața termometrului cu dimensiuni de drug, al opticianului Ostapovici, Ion Ion fu cuprins de un mare parapon:

5 — Ce ziceți, pușorilor? Un biet termometru orfan, fără amici și fără rude... Celsius îl cheamă, izbucni Ion Ion cu un suspin amar.

Nu-l lăsați, pușorilor, că-i mort de frig: optsprezece grade.

10 Și pușorii îl dezrobiră, zmulgându-l din belciuge, după care, întinzându-l pe trotuar, îl înconjurară în genunchi ca pe un scump cadavru, și aplecându-se cu toții, suflară din răspuțeri în recipientul de mercur.

15 — Odihnească-l Cel-de-Sus! oftă Ion Ion văzind că mercurul nu se mai suie și, compătimitor, își aruncă surtucul peste fața lui Celsius.

Convoiul deveni funebru, coborînd la vale. Doi purtau termometrul, de-a cap și de-a picioarele; ceilalți, în jur, cîntau veșnica lui pomenire. Aruncarea surtucului peste cadavru sugerase lui Ion Ion imperioasa dorință de-a arunca tot, ceea ce și făcu, scoțîndu-și cămașa, pantalonii cu bretelele și restul, păstrînd numai ciorapii cu jartierele, ghetetele, calul, toba și racii cu cornițe de Mefisto.

25 Strada era pustie. Deodată nu mai fu. Un grup de persoane de ambe sexe ieși din gangul unei case.

— Măria-ta, te vede gol inamicul, îl vesti un pușor, întinzîndu-i o pălărie.

30 — Îi interzic să creadă așa ceva! vorbi grav Ion Ion, bombîndu-și pieptul, și cu pas marțial de legionar roman, enorm, păros ca nucile de cocos, împodobit ca o piele roșie, în fruntea convoiului funebru, clătîndu-și racii fierți, trecu prin fața unei tăceri, a unui „o-oh!”

35 — Porcilor! răsună din urmă un glas.

Sifoanele țîșniră purificînd ocară, și chiar împăratul zvîrli un morecov zărit în buzunarul unui pușor, gest cezarian care stîrni ridicabile.

40 — Un mic incident! fredonă țuguindu-și buzele suav Ion Ion, făcînd iar pași de balerină.

În dreptul unei frizerii luară mina de tablă care ține briciul desfăcut, oferindu-i-o împăratului; o acceptă în mina dreaptă, trecîndu-și calul sub brațul stîng.

5 — Vine! anunță Ion Ion cu glas de bas profund.

— Cine vine? Cine vine? ciripiră pușorii.

— Stai! porunci Ion Ion, înălțîndu-și statura, ridicînd mina de tablă roză cu briciul de tablă albastră.

10 — Buna sara, bueți! Hei, ați chefuit ulicuță!

Buni bueți! He-he-he!

— Ha, ha, ha! tună Ion Ion, în octavă joasă, în chip de ecou.

Și domnul amuți, privind dihania goală și păroasă.

15 Pușorii împrejmuiră prada fascinată de Ion Ion, ridicînd sifoanele, ca elefanții trompele. Încadrau un domn cu barbison roșcovan, besicle cu ramă de aur, burticică sferică, pălărie de panama, baston cu mîner de argint și pantofi galbeni cu funde.

20 — Ești beat, articulă Ion Ion, fixîndu-l stăruitor.

— Hî!

— Ești!

— E-he!

— Încalecă! Nu, pușorilor?

— Să-ncalece!

25 Calul cu rotițe apăru pe asfalt.

— Calul Troian, îl prezintă Ion Ion. Domnia-voastră?

— ...

30 Domnul îngălbeni. Ochelarii săi cu rama de aur, zmulși, se crăcăneau pe virful năsoiului lui Ion Ion.

— Palid, privire stinsă, rigiditate, diagnostică Ion Ion, măsurîndu-l prin ochelari. Puneți-i termometrul!

— Unde?

35 — Fiți discreți.

Capătul lui Celsius fu introdus sub brațul domnului, ca un fierestrău de lemne într-o aripă de pui fript.

— Incantațiunea micuțului copilaș, comandă Ion Ion, și corul începu, pe două voci, tenor și bariton, cu solo de bas:

„A fost odată un mic copilaș ce nu știa să-noate,
 A fost odată un mic copilaș ce nu știa să-noate,
 Dar, după una, două, trei, patru, cinci, șase săptămâni,
 A început, a început, să dea din mîini.
 A fost odată un mic...”

După ce incantațiunea fu repetată de vreo zece
 ori, Ion Ion, singur, scoase enormul termometru,
 răsturnîndu-l vertical cu fața în bătaia lunii.

— Optsprezece grade Celsius. E mort!

— E mort, murmurară puîșorii.

— Ești mort.

— Mort, reluară ecourile.

— Să-l îngropăm, puîșorilor.

— Să-l incinerăm.

— Să-l fierbem.

— Să-l frigem.

— Să-l hăcuim.

— Încalec, șopti o voce stinsă, în timp ce piciorul
 săltat se oferea.

— Pe calul Troian? Mișelule! Trap tu singur! Marș!

— Huooo! hăuliră puîșorii.

Șfichiuit delaolaltă de toate sifoanele, alb ca de
 scuapat, domnul senăpusti în galop, cu pălăria strîmbă
 și bastonul în lături, și de departe, cînd întoarse
 capul gîfîind, buimac, să descopere un sergent, văzu
 deasupra streșinelor luna ca un rinjet de harap.

*

Veneau de la „Pavilion“, după alt trap de sprîțuri,
 încărcăți în trăsuri, sunînd din trîmbiți de carton, cu
 cite un lăutar pe capră. Ion Ion, în surtuc și izmene
 lungi, călărea calul trăsuri din frunte: calul Troian
 tot subțioară, toba pe piept, racii după urechi, uscați,
 mîna de tablă-n buzunar, cu briciul.

Cu huruit dogit, în chiote, descălecătoarea se înfăp-
 tui, după lungile peregrinări nocturne, în fața zmeului de
 lemn. Contrabasul descinse de pe capra trăsuri lui Ion
 Ion; vioara de pe-a doua capră; țîmbalul de pe-a treia.

Intrară pe poartă în frunte cu Ion Ion, garda lui
 Celsius venea pe urmă, lăutarii după, și-apoi căldările
 cu sticle la gheață.

[Facsimil of a handwritten manuscript page with dense, cursive text and several lines of corrections or annotations.]

Facsimil după manuscrisul romanului *Turnul Milenei* (f.2, caiet I).

Ștefana Velisar Teodoreanu.

Ion Ion întinse brațele. Se făcu tăcere... o coardă de contrabas mugi scurt pe burduhanul preistoric. Amuți. C-un semn, Ion Ion plecă urechea țimbala-
giului, guristul.

5 — *Mulți ani trăiască*, la semnalul meu.

Ciocanele țimbalului se ciuliră, arcușul vioristului, cumpănă, se-nălță, arcușul contrabasului, fierestrău, se pregăti.

— În cerc, pușorilor.

10 Făcură semicerc îndărătul lui Ion Ion. Acesta așeză calul Troian în față, îl luă pe Celsius, și cu mâna întinsă îl propti în pământ, bombă pieptul, ridică fruntea, își dresе glasul :

15 — Cine-i cel mai mare pictor al neamului românesc? scandă Ion Ion năprasnic.

— Petru-cel-Mare! vociferară pușorii.

— Cine este mărgăritarul Iașului?

— Petru-cel-Mare! clamară pușorii.

— Cine este luceafărul, luna și soarele nostru?

20 — Petru-cel-Mare! zbierară pușorii.

— Unde este luceafărul, luna și soarele nostru?

— Nu-i! Nu-i! Nu-i! Ooh! Ooh! Vai și amar de noi!

— Ielele și vircolacii ni l-au furat.

— Ielele și vircolacii! suspinară pușorii.

25 — Dar jur pe Celsius că-l voi aduce! se-mbărbătă Ion Ion, bătînd cu talpa în pământ.

— Jurăm pe Celsius!

Ca săbiile, brațele întinse proclamară legămîntul.

— Goarne, sunați!

30 Sunară. Toba bātu.

Începuse o-mbujorare-n unde vaporease dinspre răsărit. Florile mărilor zimbiră albe-n umbra frunzelor. Și, sus, pe-acoperișul casei, rezemat de horn, copil al zorilor cu părul blond și dinții albi, cu gitul luminos
35 și brațele goale, Petru apăru. Îl deșteptase semnul zorilor pe gene. Privi o clipă cerul: c-un lung semn de adio lumilor, o stea căzu.

C-o mină salută steaua, cu alta oastea nebuniei, care-l aclama. Își scutură capul, respiră larg, întinse
40 brațele, și dîndu-și drumul la vale pe fundul panta-

lonilor, se aruncă în noua dimineață care începea cu vin, în sunete de trîmbițe, vioară, țîmbal și contrabas.

★

5 Ceremonia plecării dăduse o carnavalescă înfățișare punctului periferic al Păcurarilor, cel însemnat de-o crîșmă cu pelin și murături vestite, și o față nu mai puțin, întipărindu-se trainic în amintirea măturătorilor, singurii cetățeni verticali în acea clipă înaintașă zorilor, cînd noaptea, fum vioriu desprins din propria-i mistuire albastră, se destramă o dată cu elanul primelor mături și al celor dinții cucoși.

10 Sosiră în goană de asalt patru trăsuri. Se alineară două cîte două, față-n față, de o parte și de alta a străzii. Un grup pregăti arcul de triumf. Serpentinele țîșniră ondulînd, încrucisîndu-se albastre, roșii, verzi, portocalii, violete, albe, împletindu-și traiectoriile suple pe deasupra cailor, trăsurilor, birjarilor, pînă cînd strada fu barată de schema în zulufla unui curcubeu.

15 Alt grup rostogoli cele două butoaie din fața crîșmei, așezîndu-le, ca și trăsurile, de o parte și de alta a străzii, față în față. De pe aceste piedestale, torțile de rășină izbucniră pe rînd, înălțate de cîte-un mănunchi de brațe.

— Sosesc.

20 S-auzea copilăresc și pastoral clinchetul clar al zurgalăilor prin Iașul adormit. Căii nechezară. De departe, torțile aprinse păreau două havuzuri de aramă, iluminînd feți ilare, gesticulări demente. La sunetul uralelor, un fior neliniști trupul cailor și ochii lui Clonț. Dar mina lui Petru, săltînd din întunerice, cuprinse hățurile scurt, în timp ce capul plin de fin se apleca peste umărul surugiului improvizat. Rîdeau amîndoi, cu dinți deopotrivă de albi, cu ochi deopotrivă de vii.

30 Așa apărură, luminați de flăcări, în ochii celor ce-i aclamau.

35 Arcul frontal al coviltirului brașovenței — gură de umbră, încadra două capete alăturate, sculptate-n aur și aramă, ca un îngemănat reflex de lună în ciutura unei fintini.

Trecură, într-o scurtă fișiere. Spart, curcubeul serpentinelor învălui cu zvircoliri de flăcări bengale cai și coviltir. Opriți pe loc, caii vibrau în dungi de umbră și de flăcări.

5 — Ion Ion! Ion Ion! Ion Ion! duduiră glasurile răgușite.

Petru sări cu minile întinse peste crupa cailor, în mijlocul lor.

— Ssst! Ascultați.

10 Urmîndu-l, torțile se adunară îndărătul brașovenței, ca la gura unei peșteri cu urși.

— L-ați auzit voi dormind?

— Nu.

15 — Ascultați, voi fraților, somnul lui Ion Ion! psalmodiè Petru.

De subt coviltir, formidabil, cu arcușuri lungi, somnul lui Ion Ion dădea concert de contrabas. De două zile Ion Ion nu-și răsese barba, nu dormise, nu băuse apă.

20 Îl scoaseră pe brațe — ca pe-o statuie dezgropată din straturile altor vremi — hirsut, cu părul hărăpește creț, buza răsfrîntă, nasu-n tulumbă, burta de bute, brațele inerte cu hălcile minilor, întreșesut în firele de fin. Și subt greutatea lui icniră.

25 — Să ne vorbească împăratul! clamară glasurile peste el.

— Ioaaane! urlă Petru, ca la cineva de pe alt tărîm, cu minile pîlnie la gură; poporul vrea să-i vorbești. Ion Ion nu se clinti.

30 — Șmil, au venit creditorii!

Zadarnic.

Răstimp de tăcere, ca cele care preced prohodirii mortului; s-auzea numai piriitul torțelor. Clonț se ivi de subt coviltir, ca dintr-un horn, cu capul înainte.

35 — Țirii! jubilă un glas.

Și țirii apărură. Fuseseră pregătiți de pușori, ca un ultim omagiu adus lui Ion Ion, salut cavaleresc cu stiletul sărăturilor în fața împăratului șprițurilor.

40 Așa cum erau, cincizeci, înmănunchiați argintii pe-o sfoară, purtați de mina lui Petru, descinseră cu o

măreție de candelabru coborit în biserică spre nasul lui Ion Ion.

Se făcuse o tăcere solemnă, în așteptarea miracolului. Torțile se aplecară, boltă fumegindă, capetele se strinseră, alăturându-se, ochii se măriră, urmărind clipă cu clipă.

Și ca fecioara de împărat, de veacuri adormită în castelul ei, de-o nedezlegată vrajă, pe care Făt-Frumos o deșteaptă cu o sărutare, Ion Ion, atins în profunzimile sufletului, undă cu undă, de mirosul țirilor, deschise ochii roșii de somn și de beție, privi, clipi, zimbi și murmură paradisiac:

— Țiri!

— A vorbit! delirară glasurile, și o furtună scutură frunzișul torților de aramă.

— O delicată atenție! mormăi dogit Ion Ion, cu ochii când la capetele țirilor, când la chipurile aplecate peste el.

Răsună jubilar un: *Gaudeamus, igitur...*

Se făcu din nou tăcere.

Și cum era purtat pe brațe și înconjurat de torțe, ca un voievod muribund, Ion Ion, cu glas testamentar, vorbi afund:

— Puișorilor, inima mea e ca un cantalup: cite o felioară pentru fiecare. Vă las inima mea, voi dați-mi țirii.

Și după aceste vorbe memorabile, Ion Ion fu îngropat sub coviltir, cu țirii pe piept; Petru își reluă locul în dulce miros de fin; Clonț chiui, cu biciul într-o mână și hățurile-n alta; și brașoveanca porni.

Iată ecoul ei în presă:

„O expediție originală...

E vorba de «Cei Trei». Ii știți: e caricaturistul Ion Ion, bine cunoscut ieșenilor grație talentului său mușcător și... chefurilor sale — ne fie iertată această palidă indiscreție; pictorul Petru Diacu, revelație artistică a Iașului, ale cărui expoziții consecutive din această primăvară, una de copii, alta de țigani, ambele delirante de viață, l-au făcut celebru; și în sfârșit, Clonț—idolul copiilor — ale cărui zmeie constelează cerul ieșan.

«Cei Trei» au plecat în vilegiatură, natural, nu ca toată lumea.

«Constituiți în Arcă», după expresia domnului Ion Ion, s-au încărcat într-o brașoveancă trasă de doi cai zdraveni, și au pornit. Încotro?

Vom afla la toamnă, adică la culesul viilor, vizitându-le noua expoziție.

Un numeros grup de camarazi a sărbătorit pe «Cei Trei», în zori de zi, la bariera Păcurarilor. Se nemerise și o crișmă pe acolo, în calea vinătorilor. Călăuzindu-ne după zicala poporului și după dimineața crișmarului, ziua acestuia va fi bună.

De unde se poate vedea că dacă Ion Ion le luase țirii, puișorii, în schimb, păstrasera setea.

Sculat deasupra munților, în apriga vibrație a argintului de amiază, ascetic, Ceahlăul privea Moldova scaldată-n vară.

5 Ion Ion, de pe marginea fintinii, ridică sprincenele, increțește fruntea, bătut un tact în pământ, cu vârful sandalei:

— Țț! Nu ne lovim din preț, domnule jandarm, cu regret...

10 Și oftă a lehamete, emițind, după scurta opintire a unui sughiț, un „fiuuuussss“ din adânc, ceea ce-i iuți gura din nou, cu gustul ardeiat al bobocului pe varză oferit de plutonier „domnilor pictori“.

15 Soarele cădea vertical, dând un accent strident arșiței. Gustul de varză pompat pînă-n nări nu convenea acestei clipe melancolic digestive.

Asta-l îndirji. Urmă scîrbit, cu o surdă nuanță diabolică:

— Perciunul drept e mai scurt decît cel stîng...

— Boule, auzi! Cru...

20 — Aud, să trăiți, don plutonier, iacă, îndrept.

— ...Asta în pictură, sculptură și arhitectură...
artele plastice — lămuri amar Ion Ion — se numește
asimetrie.

25 Ochii plutonierului, din fața albă de săpun, suduiră ochii smirni ai jandarmului care-l rădea. Ședea crăcănat pe-un scaun de cantălerie, în fața casei, legat c-un ștergar în jurul gîtului.

Figura lui Ion Ion — își lăsase barbă de faraon — nu cunoștea lașitatea surisului. De aceea privi calm cum perciunii, egali cu o clipă înainte ca scările calului unui plutonier de cavalerie, se dezechilibrău ca scările calului unui recrutar izraelit.

5 — Să trăiți, s-a rectificat, făcu jandarmul bărbier, ștergînd oglinda de fundul pantalonilor pentru lustrul prealabil ogîndirei gradatului.

10 Plutonierul nu cunoștea mitul lui Narcis, dar îl practica.

— Hm!... Ce ziceți, domnule pictor?

— Să zicem că merge! Dar nu ne lovim din preț.

— Dă-i-nainte.

Briciul sună prin perii duri.

15 Albastrul cerului de dimineață căzuse pe finețe, în albăstrele. Cu foșnet de brocaruri răscolite, roata morii răsturna în tumba apa spumos albă.

20 „Porcii dorm“, gîndi Ion Ion, descheindu-și nasturii de pe burtă ai pantalonilor; surtucul și-l lăsase în casă; și-ar fi lăsat și pielea-ntr-un cuier, pentru ventilație. „Porcii“ erau Petru și Clonț. De două zile, el era „de serviciu“. Scoase carnetul din buzunar: pe întia foaie erau desenați, unul subt altul, doisprezece pîteni, apoi două canafuri, și într-un colț, o cruce. 25 Pîtenii reprezentau jandarmii; canafurile, primarii; iar crucea, fețele bisericești. Așadar, pictase pînă acum doisprezece jandarmi — o adevărată galerie — doi primari și un preot. Se specializase în jandarmi fiindcă plăteau bine și ofereau felurite avantagii în natură: 30 nutreț pentru cai, precum și țesălarea acestora, cite o damigeană de vin, păsări, recomandatii pentru crișmari și pentru celelalte posturi...

35 Plutonierul Osoianu, șeful postului Moara Zavului, cădea al treisprezecelea, număr spurcat. Cu o zi înainte îi pictase casa, adică fondul, reparîndu-i-o cu penelul, dîndu-i un colorit mai viu, făcîndu-i pe deasupra, în dreapta, și o perspectivă de curcani grași, care semăneau caricatural cu plutonierul Osoianu — fără să rușă prețul... Acum plutonierul se pregătea pentru „poză“ și se tocmea. Un jandarm, c-un genunchi la pământ, 40 îi freca cizmele cu frezezii de perii și scuipat, în timp

ce altul îl rădea cu perdaf și un al treilea îi lustruia nasturii tunicii de mare ținută, cu decorații.

„Merge la sigur!“ ricană în gând Ion Ion și dezgustat scuipă gros în ograda de curind măturată.

5 Brumate de un cosmetic preliminar, apoi răsucite cu zvîniri de rinjet și cabrări de nas, mustățile plutonierului trecură sub banda străvezie care înfășura fălcile bombate, dînd chipului de sub bandă strania înfățișare a unui cap cu soutien-gorge.

10 Sosea tunica, de-a-ndoaselea, cu umerii infipți în pumnii leatului.

— Las-o, camarade, făcu Ion Ion, răsfrîngînd buza de jos.

15 Plutonierul tocmai se opintea să prindă în bulbucătura nasturelui de cămașă un enorm guler de celuloid. Cu fața roșie ca de carne crudă și nasul cîrn deasupra benzei, holbă ochi răscopti de mirare spre Ion Ion.

— Păi cum?

20 — Iaca! Nu ne lovim. Cu zece lei îți fac numai capul la fereastră.

Plutonierul ridică din umeri, clipind cu înțeles.

— Mă crezi dat dracului! Ai?

— Păi știi dumneata ce-nseamnă o tunică de jandarm? izbucni Ion Ion săltînd de pe fîntînă.

25 — Om fi știind!

— Ia gîndește-te puțin, domnule plutonier, care armă are tunica jandarmului?

— Nee!

30 — Nee! Te cred! Păi știi dumneata că tunica jandarmului, la noi, în artele plastice, vorba ceea, a botezat o culoare: bleu jandarme. Pe românește: blejandar?

— Știm și noi oleacă. Blejandar: ai?

35 — Bine-bine! Blejandar, blejandar! Dar ce-i blejandar?

— Tunica.

40 — Iaca ba! *Culoarea*, aici-i elenciu! Ce știe cavaleristul? Să călărească. Pune-l la altceva: ioc! Ce știe marinarul? Cu vaporul. Ia pune-l călare: zdup, peste cap. Ce știe artileristul? Trage cu tunul. Altfel: chix. Ce știe infanteristul? să mărșăluiască. Dar jandarmul?

Călăre? călare. Pe jos? pe jos. Cu bicicleta? cu bicicleta. Cu sabia? cu sabia. Cu pușca? cu pușca. Cu canțileria? cu canțileria. Vrei lege? Na-ți lege. Vrei anchetă? Na-ți anchetă. Vrei alegeri? Na-ți alegeri. Vrei teorie? Na-ți teorie... Este?

5 — Este! oftă plutonierul apărînd din bandă în apoteoza musteții. Care ai foc?... Nu poștiți? E fin! și întinse cordial tabacherea c-o odaliscă trăgîndu-și ciorapii pe capac.

10 — Cum îi jandarmul așa-i și culoarea lui! urmă Ion Ion, trecîndu-și virful limbei pe marginea foitei răsucite. Blejandar e o culoare... complexă. Ne-am înțeles?

— Se poate!

15 — Adică iei dintr-un tub, iei din altul, mai iei și din altul, mai potrivești încă unul, amesteci, și cine știe dacă ai reușit blejandarul. De nu, o iei din nou de la-nceput. Tiu! afurisită meserie! oftă Ion Ion. Păi, asta costă parale. Cincisprezece lei cu tunică, și s-a făcut. Dă-mi un foc.

20 Trase un fum, scuipînd firele de tutun.

— De-a întâia?

— Fin!

— Stai bine, nene Osoiene... Ei, ce s-aude?

— ...

25 — D-apui galoanele? Aur. L-am furat?! D-apoi decorațiile? Dumneata ești om cu decorații, nene Osoiene!

— Treisprezece și două giște.

30 — Cinsprezece și două giște. Ascultă, îți fac cizme de lac.

— Tfiuuu! fluieră incredul plutonierul, privindu-și virful cizmei.

— Pe onoarea mea! Îți torn o pereche de cizme de lac, nouă-nouțe, cu pinteni de argint...

35 — Bate, oftă plutonierul, întinzînd mîna.

Bătură palma.

Ion Ion își pregătise cele necesare la umbra nucului.

40 Plutonierul, înconjurat de trei jandarmi, își încinzea centura cu tocul galben al revolverului. Gulerul înalt și strîmt îi provoca o mișcare în sus, cu bărbia-n rinjet, ca a vițelilor cînd se-ntind la supt. Tunica de

mare ținută era de postav gros, plutonierul corpulent. Îl treceau sudorile.

De subt nuc, cu penelul în mână, Ion Ion îl contempla cu dispreț meditativ, ca pe o scobitoare lepădată.

— Treceam în poziție de poză.

— Gata.

Începu să-l sucească, să-l întoarne, înșurubindu-i trupul, desșurubindu-i capul, ca fotografii. Îl așezase „drept”, în plină bătaie a soarelui. Chivăra prusacă într-o mână pe șold; sabia, suspendată cu cealaltă mână, pe șoldul stîng. Trupul încordat.

— Alege-ți un punct în spațiu.

Ochii plutonierului se-nruciașară.

— Nu merge! dădu din cap Ion Ion, rotindu-și privirea prin văzduh. Jandarmii ridicară ochii după el. Vibrașă nările marelui nas al lui Ion Ion cînd întilni Ceahlăul de parc-ar fi văzut un țîr.

— Domnule plutonier, vezi Ceahlăul?

— Văd.

Ochii i se-ncrețiră, fulgerați de cereasca strălucire a marelui arhanghel carpatin.

— Închipuiește-ți că-i comandantul brigăzii.

Mîna lui Ion Ion zbură înspre Ceahlău.

— Vine comandantul brigăzii de jandarmi. Iată-l! Zbîrnîră toate călcîile.

Galvanizat, plutonierul încremeni cu fălcile bombate și ochii ca un „ura” spre Ceahlău.

— Te prinde! exclamă Ion Ion cu duioșie, făcînd doi pași de balerină îndărăt.

Se retrase la umbra nukului. Acolo era răcoare. „Asudă, pușorule, că și eu am asudat!” jubilau gîndurile lui Ion, dar fața era de o hieratică gravitate.

Apoi nu rămaseră pe lume decît soarele și Ceahlăul peste plutonierul Osoianu, și plutonierul Osoianu în fața lui Ion Ion.

*

La început lucrau pe rînd, cite două zile fiecare. Dar după o scurtă și edificatoare experiență Ion Ion intervenise energic:

— Lasă, Petrule, arta pentru artă! Unde ajungem!

Petru se pornea la lucru cu cele mai îndatoritoare intenții — față de Ion Ion și de scopul lor comun de a-și agonisi cele trebuitoare menajeriei lor, cai și oameni —, dar îndată germinau de la sine catastrofele. Tunica șefului de post de la Sodomoni devastase culorile și, o dată cu ele, și încrederea clientului.

Petru neglijase și capul — vinătă panoplie de barbă, musteți și freză cosmeticată — și jambierele, și masa cu vrafal condicelor, ca să obție efecte de albastru. Jandarmul privise uluit și refuzase portretul:

— Dă-o naibii, nenșorule! Ce-am căpșiet, să dau zece leișori pe praf de sineală!?

Fata primarului din Boroaia — savant captată de Ion Ion — pozase cu salbe de aur, broșă de mărgean pe bluza indigest națională, cercei de ștras, inel subțire cu trifoi de aur pe degetul cel mic și pantofi galbeni „tocmiți la Folticeni”.

Din nenorocire, Stella — așa o chema — avea ochii verzi cu fulgerul umed al adîncului de mare. Așadar, Petru nesocotise îmbrăcămîntea, concentrîndu-se numai asupra ochilor. Obținuse o privire de un verde profund, luminos pe cît apos, de o stranie melancolie.

Fuseseră dați afară, pur și simplu, după acest asasinat în efigie al fetei.

— Ce-i văduvă de conșopist!? zbierase primarul. Ești pirvers, domnule!

De-atunci Ion Ion îl lăsase „să-și facă de cap”, retrăgîndu-i clientela rurală, pe care-o preluase exclusiv. Afacerile prosperau în așa chip, încît prevederile bugetare erau depășite. „Șmil” avea geniul de a stîrni la oricine apetitul portretului în culori, precum și de a valorifica produsele sale. Două principii îl călăuzeau în executarea portretelor: întâi, înfrumusețarea bestiei, adică a modelului; al doilea, satisfacerea ambițiilor bestiei. Prețurile variau deci în măsura în care portretul executat satisfăcea numai un principiu, sau pe-amîndouă, și în ce grad.

De pildă, portretul primarului din Trohalcea-Veche fusese plătit cu patruzeci de lei. În schimb, Ion Ion

ii turnase un frac întocmai ca al lui Ion Brătianu, din litografia Unirii Principatelor, care decora păretele primăriei. Apoi, în portret, tenul primarului fusese tămăduit de urmările boalei de ficat, iar statura primarului recăpătase umerii și pînțele de odinioară, de pe vremea cînd nu plătea bir doctorilor, ci numai crișmarilor. Pe lîngă acestea, masa de brad a primăriei, în portret, devenise impunător biurou de stejar, cu monumentală călimară.

— Fie că face!

Și-i dăruise pe deasupra și o sticlă de Nicorești.

Portretul primarului din Trohalcea-Veche și prețul respectiv reprezentau cele două principii ale lui Ion Ion, în maximă potențare.

Penelul lui Ion Ion, în exacta măsură a plății aferente, putea să confere ochi de juncă fetelor cu ochi de broască; cozi negre sau de aur, celor cu păr spălăcit; pantofi de lac, ciorapi de mătase, gene codate, sprincenări de păcură, salbe de aur, bluze de borangic, marama, cercei, inele pe toate degetele; mai putea repara casele, mări ferestrele, înlocui o prispă printr-un cerdac de lemn, un prun printr-o livadă de pruni, două găini prin zece curcani, un purcel sfrijit printr-o scroafă cu godaci, o iapă balană prin doi armăsari roibi, un stup printr-o prisacă etc...

Un singur amănunt era complect ignorat de toți cei apoteozați de penelul lui Ion Ion, următorul: înainte de-a face portretul în ulei, Ion Ion...

Dar cine nu știe că Arca lui Noe adăpostea toate animalele lumii dinainte de potop, să nu li se piardă semința aruncată de mina Celui-de-Sus. Și cine nu-și aduce aminte că Ion Ion își botezase brașoveanca Arcă?

Așadar, înainte de-a revărsa pe pînză deluviul de culori al minciunii, Ion Ion scotea caietul și creionul, își ascuțea privirea ochilor mici și, spre slava adevărului, pregătea pentru Arcă un nou animal.

*

De la Moara Zavului la Vadul-Moișii — se mai numea, ca și odinioară, vad, deși apa Moldovei îl

săpase — era deajunsă cale. Petru și Clonț veniseră călări pe caii brașovencii.

Cu prund rotund și alb, malul Moldovei servea de tolbă praștiei lui Clonț; iar crengile de care, cățărât prin virfuri, s-atirna, îl aduceau în curbă suplă pînă jos, ca trompele de elefanți.

Joacă în minile lui Clonț, mestecenii erau dans și podoabă ochilor lui Petru. Păreau — miraj al soarelui fierbinte — un grup de-adolescenți emiri, abea descălecați, avînd în port elanul jocului de ape țîșnitoare; sclipirea scurtă a pumnalului și fluturarea albă a burnuzului, în argintiul scoarței; iar în crengi, dominațiunea langurcasă a brațului care conduce nobleța calului arab.

Tot ce împrejmuia privirea, mai de aproape, fulgerat și doborît era de scînteierile amiezii înălțată în văzduh de vară. Numai mestecenii cu coajă de surisuri albe, zvelți, dansau deasupra umbrei lor.

Erau departe sau aproape munții? Veniseră cu toții prin lumina străvezie, îndulcindu-și piscurile dure, parcă alintați în borangicuri, alb viscolîți și sclipitori în tremur lung de perspective.

Munți erau faldurii albaștri de culoarea fluturilor de pe luncile cu sinziene și cicoare, cînd ochiul îi pierde în cer, topiți, c-un tremur de gene?

Și munții sînt grei? de piatră și pămînt, de brazi și de furtuni?

Păreau ușori în marea lumină, ca vâlul lăsat peste somnul de vară al unui copil din leagăn a cărui suflare ondulează țesutul străveziu.

Munți? o minuță i-ar fi luat de pe cer...

Tresări. Mai mare, mai grea, mai robust concretă decît toți munții Moldovei laolaltă, o lăcustă-i sărise pe nas și, speriată de bătaia inimii lui, săltă, verde, peste Carpații de azur, într-un Ardeal himeric.

Trîntit pe spate, subț un mesteacăn, Petru-și innodase minile la ceafă. Știa atît: culoarea, sunetul și ritmul unui cuvînt: vară, vară, vară!

Dar cuvîntul îl uitase. Îl spunea inima lui, respirația lui. Nu mai gîndea cu vorbe. Era fratele mestecenilor din jurul lui: fum argintiu de jertfă primită,

spre cerul dintre frunze, înălțat deasupra sufletului,
ca deasupra umbrei frații lui albi, mestecenii.

5 Apoi greierii, cosașii, zumzetul care e-n vară ca
gerul în iarnă, deopotrivă de sclipitor, de zimțat, de
argint și împaienjenirea lui, sonoritate de ghioc, vijit
de sărutare în ureche, acord nedeslușit, dar veșnic, pe
harfele marelui cîntec.

10 Nu-și luase nimic, nici pinză, nici culori. Era el
singur — ca și apele — pinza pe care vara-și zugrăvea
privirea fără ochi și zîmbetul fără obraji.

15 Dacă-i alunecau privirile printre mesteceni, zărea
apa Moldovei, pînă departe dusă-n soare, albind ca și
mestecenii — și nu mai știa încotro e cerul, încotro
pămîntul, care-s copacii, care-i apa, cînd sună singelē,
cînd ierburile — și cine-i, unde-i și cum e străinul
trup priponit printre oameni cu ciudatul lanț de
sunete: Petru Diacu...

Tresări.

20 Clonț, aplecat asupra lui, îl măsura cu sprincenele
ridicate.

— Ce-i, Clonț?

— D-apoi baia noastră?

— Mai e vreme. Ahea am mîncat!

25 — Ce vreme, domnu Petru! Asfințește soarele,
gesticulă Clonț, zîmbitor indignat.

— Cum?

Se răsuci, înălțînd capul. Soarele cădea pieziș,
gata să-și scuture polenul.

30 Clipi. Ahea atunci își dădu seamă că adormise.
Un somn atît de limpede că amiaza fulgerase mereu
în el ca în diamante.

Și totuși?

35 — Dar lăcusta? se miră el din nou cu glas tare,
clipind incredul.

— Ce lăcustă?

— Mi-a sărit o lăcustă pe nas.

— Ei, lăcustă! Ți-am pus eu degetu, că amarnic
mai dormeai!

*

Își trimeteau brazii profunzi parfumul din puri-
tatea zărilor, pe clinul adierilor de asfințit, spre
valea-n care vara își lăsase căldura pe finețe.

5 Albastrul munților se întărise, devenind relief, de
unde pin-atunci fusese frescă. Munte cu munte, pas
cu pas, oastea albastrelor armuri se desprindea din
cer, pe măsură ce pămîntul văilor simțea înaintînd
umbrele munților. Și Ceahlăul, deasupra marșului
albastru, cu Panaghia, ca un voievod cu sceptrul în
10 mină, înălțat pe glorioase scuturi.

Goi din cap pînă-n picioare, Petru și Clonț încă-
lecaseră pe deșalate, cu minile în coama cailor. Le
flutura în nări și pe obraji răcoarea apei curgătoare,
și în răstimpuri, presimțiri de faguri le umezeau buzele.

15 Copitele din față săltară, lat lovind lespedea moale
care le-oglindea.

Se afundară. Săriră stropi de ploaie bună pe tru-
purile goale. Strunele apei murmurară surd.

20 Caili sforăiau, cu neliniștite împotriviri, zmun-
cînd în lături, săltînd capetele, tremurînd femeiește.
Călcîile intrară în burta lor, lunecînd pe părul ud.

Clipoceau unde, făcîndu-le brățări de spumă.

25 Petru bătu cu palma crupa calului, mai îndemnîndu-
l, mai alintîndu-l. Simți gîdilitor mișcarea apei
pe genunchi. Zmunci calul înainte, aplecîndu-și obrazul
pe coamă. Fu prins pînă la coapse de fluizii clopoței
ai riului care dansa cu ei, în jurul lor, chemîndu-i,
avîntîndu-i, împletîndu-i în goana lui cîrlionțată.

Trecu o libelulă, apoi un unghi de rîndunică.

30 Apoi văzduhul se opri gol. Cerul stătu, albastru.
Venea de cine știe unde mirosul unui fum de coceni.

Cîntau departe, lin, tălângi. Aurul soarelui tăia
pieziș văzduhul, vibrînd ca o lance înfiptă din galop.

Briul apei îi încinsese mijlocul.

35 Veni o undă, ca o răcoare de pădure. Cu pumnii
încleștați în coama calului și pulpele încordate pe burta
lui, Petru își înălță pieptul, umflîndu-și-l c-o amplă
respirație.

40 Și brazii, și finețele, și toată slava sfințitului de
vară aur fură în plămîinii teferi.

Turnat era în platoșe strălucitoare trupul de centaur care-și avînta vigoarea peste murmur lung de apă. În soare, părul răsturnat pe spate ardea ca glugile de zale. Avîntul vieții — goarnă — îi suna în ochi, pe frunte și-n obraji.

Chemare?

Întoarse capul înspre munți. Îl înălță, primind în plin valul luminii, și întîlni Ceahlăul răsărit ca din balade în ochi de voinic.

Și-n acea clipă țesută-n fulgere de soare pe apa Moldovei — în creierul munților, un miracol se întîmplă, căci pentru a treia oară de-a lungul anilor, și tot la Vadul-Moișii, fața ursitei s-arăta unui vlăstar al neamului Bour...

...Străbuna care hărăzise neauziții ei ochi azurii și unora dintre urmași își petrecuse anii cei mai dulci ai vieții zidită în turnul cetățuiei, de atunci numit Turnul Milenei.

Fiiiă mezină a principelui sîrb de la Vidin, mazilit de Sublima Poartă, fusese dată în căsătorie lui Parpalea Bour Strîmbul, cel mai avut și mai pocit boier al Moldovei, pe cît la trup, pe-atît la suflet, coborîtor din neamul vitejesc al Bourilor.

Trăise cu el, fiindu-i soție vrednică, trei ani de-a șirul, dăruindu-i doi feciori. Dar Strîmbul, așa hîit, ros era de poftele trupești, pe care pretutîndeni și le-ndestula. Pînă cînd își adusesese țiiitoare, pescuită la Sтамbul de omul lui Parpalea, Hrîncea Șpanchiul.

Cu sufletul dezlegat prin aceasta de legămîntul de credință al cununiei, kneghina Milena, mai demult îndrăgostită de un căpitan lituan venit în oastea Moldovei, îi trimisese veste, fugind cu el, călare. La Vadul-Moișii, ursita-i apăru în fața și mai strîmbă de minie a lui Parpalea Strîmbul, înconjurat de oameni cu sulți și juvăt, tocmiți de el. Fură aduși legați burduf pe cai, la cetățuie. Strîmbul știa povestea perechei Hero și Leandru. Răstălmăcind-o cu rinjetul ființei lui, surghiunise pe kneghina Milena în turnul cetățuiei, cel dinspre Valea Moldovei; și ca să nu-i despartă ochii de iubitul ei, i-l spînzurase trainic la

grătarul ferecat al singurei ferestre, în afară: pe celelalte le zidise.

Hoit mîncat de vulturi și de ciori, subt ochii ei; năpraznică duhoare venindu-i cu lumina dimpreună; apoi piaiță de ciolane albite de arșițe și ploii, iubitul ei, mereu prezent, dar alungat cu groază din inima Milenei, rămase pe veci, astfel, în ochii ei azurii.

Acolo singură în turn, cu șoarecii și cu guzganii, țesuse cu mărgărintare aerul păstrat și-acum la Schitul Toacelor. Încă tinără, orbise, cu scheletul încrustat pe întunericul ochilor. Murise tot în turn, în trosnetul scheletului izbit de vînturi în zăbrele.

Turnul Milenei nu pierise. Rămășiță — durată-n piatră falnică — a vechii cetățui, fusese păstrat de un strănepot, urmaș al ochilor sirboacei. Iar fiul acestuia, sfătuit de Necuratul, cătase altfel decît creștinii spre cer, chemînd, asupra lui și-a celorla din el purceși,urgia Celui-de-Sus: așa prevestise egumenul Nectarie de la Schitul Toacelor, și fapta vremii îi adevărase cuvîntul.

Din anul o mie opt sute optzeci, picior de om nu mai intrase în Turnul Milenei. Rugina, umezeala, paianjenii, guzganii și colbul îl stăpîneau.

Cu treizeci de ani în urmă, părăsind aștrii — ca și ochii celui ce nu mai cuteza să-i privească — luneta astronomică se inclinase pe tripied spre cele pămîntești, ducînd în aplecarea ei melancolia spadei de învins — oprindu-se în fund de văi, pe-aceiași Vad al Moiișii, pe unde trebuia să treacă doctorul, în galopul celor șase cai trimiși să-l aducă.

Două zile de toamnă secetoasă, bruma căzuse, apoi ceața se îndesise. Nu pe lentile, nici pe Valea Moldovei. Se întindea pe ochii azurii. Apoi fumegară piclele. Apoi, ochii dilatați văzură venind, desprinsă de pe Vadul-Moișii, o pată neagră ca buba ciумii, pînă cînd, într-un țipăt de groază și o zguduire de nebunie, pata neagră îi cetluisă ochii.

Se întîmplase aceasta în zorii zilei de întîi septembrie al anului o mie opt sute optzeci.

Astfel orbise, cu treizeci de ani în urmă, la vîrsta de treizeci și patru de ani, în turnul strămoșesc, Gheorghies Bour, a cărui frumuseță de arhanghel solitar nu

se-nclinase la nici una din ispitele lumesti pînă în clipa cînd, o dată cu întunericul — întâia înfrîngere —, își prăbușise fruntea în brațele Sultanei Bour, vara lui dreaptă, primindu-i mărinimia dragostei: 5
întăia lașitate.

Intrase în turnul străbunei, subt cupola de metal, ridicată de tatăl ei, privindu-le cu ochii celei dintîi Milene.

10 Sprincenele își îmbinau posomorît largul arc negru, exaltînd paloarea arzătoare a obrăjilor de brună, în care singele vibrează mat, dar mai intens decît în rodii, ca metalele înfierbîntate pînă la alb. Un singur semn arăta imperioasă domnia singelui, gura, lucefăr roșu. 15
Iar părul, bucle pînă pe grumaji, părea făcut din salturi de-ntuneric, care zmunceau capul îndărăt, pe spate, cu fruntea spre cer, ca-ntr-o rostogolire de vînt. Și în acest delir de întuneric, de subt aceleași gene solemn negre, se deschideau ochii celei dintîi Milene, orbitor azurii, aiuriți de propria lor strălucire, dînd ameteala pură a cerului privit de pe un pisc înalt, cu respirația-necată.

20 Ca să ajungă-n turnul de treizeci de ani pustiu, trecuse prin poarta unei povești în care femeile lui Barbă-Albastră își lăsaseră viața.

25 Venise. Nu erau nici pete de singe pe jos; nici cranii nu rînjeau; nici bufnițe cu ochi de foc.

Nimic! Rugină, colb, pînze cețoase de paianjeni...

Zvicni, cutremurată, acoperindu-și țipătul cu mina.

...guzgani, cărți groase, hărți cerești...

30 Și asta? Privi tubul lunetei. Cu degetul făcu mai multe dire, de o parte și de alta a lunetei, prin colbul gros de pe lentile. Apoi le tăie lateral, ca bruma gerului de pe ferestre.

Privi.

35 Și prin zăbrelele celor treizeci de ani de pulberi sure, ochii Milenei văzură răsturnat — de parcă s-ar fi oglindit din ceruri — o apă într-o mare strălucire, o coamă neagră, și deasupra ei...

Cu minile-și acoperi o clipă ochii.

50

Privi din nou. Nu mai văzu decît o apă curgătoare prin posacele zăbrele. Cu ochiul liber, răscoli văzduhurile. Albastru, gol, deșert. Cer captiv între munți.

5 Atunci unde văzuse chipul cu ochi și păr de aur, care-o privea zîmbind?...

„Drim-biribi, neamțule, neamțule, neamțule“...

Pe aria: „Ach, du lieber Augustin, Augustin, Augustin“, glasul egurid al lui Clonț chiuia năstrușnic:

10 „Drim-biribi, neamțule, neamțule, neamțule,
Pram-tiriti, neamțule, neamțule, neamțule,
Trim-tarata, neamțule, neamțule, neamțule,
Hram-parapa, neamțule, neamțule, neamțule“...

15 Se scăldase pînă ce i se-nverzise fața, cu trupul granulat de fiorul frigului. Acum se încălzea, improvizînd un dans de-ajuns de hotentot, pe-o arie țîșnită brusc din gura lui, ca un scuipat.

20 Prima silabă, trambulina și tezaurul versetelor îndată următoare — Drim; pram; trim; hram — o scanda cu toată greutatea trupului, avîntată-n urghiul genunchiului îndoit, bătînd cu strășnicie talpa de pămînt, împungînd cu fruntea berbecește, — într-o stridentă improscată de țîmbal: „Drim-biribi; pram-tiriti; trim-tarata; hram-parapa“. Apoi sălta ca miticul 25
Antheu, zvirlindu-și brațele în lături, în timp ce buzele clamau cu-un fanatism frenetic, parcă invocînd o zeităte: „neamțule, neamțule, neamțule...“

30 Tăceau departe munții compacți în miile de brazi, ca genele plecate peste ochi albaștri; căzuse, roșu, soarele; cîmpiile cu zvonuri de ghioc tăcuseră; de-argint era apa Moldovei la cotituri de zmalț albastru; străvezii, depărtările cu sunet de talargă și miros de fum.

Venea înalt prin clarele mistere lucefărul, regina roiului, urmat de zborul înstelărilor.

35 Ei și?

Înnebuniră munții și Moldova, lunca și tăcerile și, biciuite de glasul gîngăniei care juca și chiuia necuviincios în fața lor, porniră-ntr-un avînt și-ntr-un picior, cîntînd haihui:

40 „Drim-biribi, neamțule, neamțule, neamțule“...

Nu munții și Moldova, lunca și tăcerile aieva
impietrite în evlavia-nserării, ci Petru cu toți munții
și Moldova, lunca și tăcerile pe care le privea și asculta,
căci era tânăr și nebun, și-n fața Dumnezeului din Cer,
5 danțul lui Clonț și glasul lui numai spuneau superbul
adevăr:

„Drim-biribi, neamțule, neamțule, neamțule“...

★

...Ciocniră, adulmecară...

10 Ardeau enormi, pe zarea de apus, obrazii unui
chiolhan flamand.

...răsturnară ceștile pe gît.

Se zgudui Ion Ion, cu ochii pungă, fața boț, capul
pe ceafă.

— Iuhh-haaa! Parcă-mi nechează mațele!

15 — Ha! gemu o dată opintit plutonierul Osoianu.
Pfuuu, măculiță! Rrrrupe!

— Patruzeci?

— Șaizeci. General!

20 — De roșiori, complectă Ion Ion comentariul
gradelor tescovinei, scuturindu-și capul.

— Ha! mai ieni o dată plutonierul. Ian vezi!
Îi asudase ceafa lată.

Fie, că face!

25 Inghițise zarea de asfințit cu soare cu tot ploto-
nierzul Osoianu, după un „drepti“ de câteva ceasuri cu
ochii țintă la Ceahlău, și după un gît de tescovină,
cu ochii peste cap. Iradia roșeață jăruită ca harbuzoai-
cele pîriitor de coapte, cînd le crapi de genunchi
desfăcîndu-le-n palme.

30 Dar fie, că face! Avea o inimă plutonierul Osoianu
și parc-avea două cu pinteni, așa suna de ostășește
bucuria-n el cînd se vedea aidoma pe pinză, în fața
casei, cu cizmele de lac.

35 Se adunaseră jandarmii, roată, lingă portretul
umed, strîmbi de-admirație, cu zvîrcoliri holerice.

— Parcă mișcă!

— Mamăăă, acuși îl auzi suduind! făcu altul, buzat
de risul crăcănăt în fălci.

— Tiu-tiu-tiu-tiu-tiu! O mindreță, măi frati-meu!
Leit dom' plutonier! se palmui Paraschiv Trofin, fost
flancul drept, pe cînd era recrut cu cap de țir.

5 Și dominînd pe toți prin octava glasului profund,
Toader Bulancea, fost bouar în civilitate, vorbi și el,
lapidar:

— Parcă-i fatat!

10 Se dădură la o parte. Din nou plutonierul Osoianu
fu în fața plutonierului Osoianu. Dădu din cap, precum
Hamlet în fața craniului lui Yorik:

— Ce ți-i și cu omu!

Mugea timpenia înspre Ceahlău, gătită-n roșu și-n
albastru de penelul lui Ion Ion, și-n fața ei, cu suflul
ca ugerul de vacă, plin — modelul.

15 Ion Ion se răsturnase pe fîntină, cu fața-n sus și
ciutura la căpătii, parcă alegoric. De dinafară îi venea
o dulce reveneală; o și mai dulce fierbințeală îl bătea
de dinăuntru și începuse foamea să-și arate colții, ca
lupii cînd s-aude stîna.

20 — Ihai, popo! Ptiu, mînca-te-ar Necuratu, de
unde-ai răsărit?

Se oprise o căruță la poartă.

— Fraților, tare-s insatat!

25 Ion Ion tresări. Bas era și el, bas și Bulancea, apoi
auzise bașii corului condus de Gavril Muzicescu,
zguduind bolțile Mitropoliei ieșene — dar astfel de
bas nu mai auzise. Parcă vorbise un munte mahmur
— și-un munte răsări în ochii holbați de mirare.

30 Erau în ograda jandarmeriei — bătută de focul
tăciuniu al amurgului în spuze — numai zaplani,
vlăjgani, haidăi, zdrahoni și matahale.

Stîlp, Trofin Paraschiv; dulap, Bulancea; cutie de
contrabas, Ion Ion; butuc de casap, plutonierul Osoianu.

35 Dar Ghedeon monahul ieșise parcă nu din minile
Părintelui ceresc, ci din înaltele hîrdaie care-au lepă-
dat mlaștini cu broaște și cu rîie, pentru a bivoliilor
tolănire.

40 Lung pe cit lat; fălcos pe cit pîntecos; pieptos pe
cit șolduros; gras și pietros delaolaltă, chilos și buhăit;
cu sini vrednici să alăpteze botul de malac, dar care
pectoralii flocoși erau; cu pîntece gata să nască-n șfichi

un lanț de gemeni, dar care burduhan popesc era — Ghedeon monahul, beat, rezemindu-se de porțile de aur ale Paradisului, le-ar fi clintit din loc cu păzitori cu tot, stîrnind hulubăria ingerilor; iar în Infern — friptură — ar fi-ndoit, frîngînd-o, frigarea lui Satan.

5 Era investmîntat cu giubea de șiac castaniu, cu dimensiuni de clopot moscovit. Pe creștet purta fes soios, cu solzul împletit din lînă țigaie, saltat pe o încrețitură de sîrmă ghimpată dogorită de rugină. 10 Cizme de iuft îi încălțau picioarele, cuprinzîndu-i pulpele columnale. Avea barbă roșie ca jidovii, flocoș cirlionțată în jurul fălcilor de damigeană, dar și mai roșii îi erau mustețele pe care și le răsucea cu mult scuiapat în degete de castravete, numai cînd trecea prăgul lăcașului monahicesc. Îi ardea fața, lucios înfierbîntată, ca o coajă de rodie.

15 Și această namilă — coșmar al unei buți de bere din vreun teutonic Nürerberg — avea ochi albaștri de fecioară și năsuc cîrn de cocuță.

20 Fusese în jandarmerie, fala brigăzii, camarad cu plutonierul Osoianu. Apoi trecuse-n pușcărie, osîndit pentru un viol, după ce fusese achitat pentru alte două. Pe-atuncea se numea Gheorghe Hahău.

25 — Ei, omule, ș-apoi? întrebuse președintele Consiliului de Război pe bărbatul femeiei violată în casa ei, în timp ce el, bărbatul, singurul martor, c-o brîncă fusese dat de-a tăvălucul în tindă.

— Ce să mai fie!? Duduiau podelele, domnule general! Iac-așa: zdup-zdup, zdup-zdup...

30 Colonelul, om bătrîn, cu gîndul abătut spre alte cele, nu pricepuse.

— Și dumneata, femeie, ce făceai cînd te fugărea? Nu strigai după ajutor?

35 — N-o fugărea, domnule colonel, îi explicase în șoaptă maiorul din stînga, cu ochii cam lucioși. Făcea și ea cu el: zdup-zdup, zdup-zdup...

Pentru întăia oară în cariera lui de magistrat militar, colonelul de pe fotoliul preșidențial, în plină ședință publică, și-n fața crucii pe deasupra, fluierase lung.

40 Gheorghe Hahău făcuse numai o parte din osîndă. Fusese grațiat. Și după liberare schimbuse haina de

ocnaș pe-aceea de călugăr, devenind Ghedeon la Schitul Toacelor.

5 Dar de acolo, din aer tare de munte și sihăstrie de schit, cobora la vale, cînd și cînd, monahul Ghedeon, și răsuna zdup-zdupul lui Gheorghe Hahău prin toate satele văii Moldovei, fără supărare pentru nimeni, căci învățat în cele sfinte, mai înțelept decît Hahău era monahul Ghedeon, și avea grijă de cite ori avea poftă să nu mai intre în nici-o casă cînd bărbatul e în tindă.

*

10 Turtit de admirație, Ion Ion sorbea din ochi comoara. — Ți-a mirosit a șpirt, Ghedeoane? făcu plutonierul, sunîndu-i palma peste burtă, în plin.

15 — Duhnește gura ta, Osoiene! Ți-asudă borhăile! o vorbă, mă-nțelegi! făcu Ghedeon, și-un dos de palmă în burta plutonierului slobozi, lepădîndu-l răsturnat în brațele lui Trofin Paraschiv, care-l predă vertical demnității.

20 C-avea și-un tic monahul. Cînd îi ardea de glumă, spunea, netam-nesam, cu glas mai bas decît cel precedent, turtîndu-și gușa-n piept: „O vorbă, mă-nțelegi!“

— Uite-o!

Sticla.

25 Gura lui Ghedeon deveni guriță. Un virfușor de limbă îi străpunsese buzele, un virfușor de zîmbet — ochii, ochișorii și rizăriți în genele roșcate. Făcu un „vino-ncoace“ cu degetul încîrligat, gîdilînd parcă subțioara aripei unui îngerăș pogorit asupra lui, nevăzut celorlalți.

30 Îl cunoștea Osoianu mai de mult pe Ghedeon. Îi dădu sticla, dar și-un pahar. Pahar de apă, se-nțelege, pe care cuviosul îl umplu ochi. Sorbi preaplinul paharului, clătîndu-și gura. Răsturnă capul pe spate.

Gustase și Ion Ion din tescovină, știau și jandarmii ce fel de tescovină dă crișmarul „șefului“.

35 Așa că toți se adunară-n jurul cuviosului monah, care așa, la vreme de-asfințit, cînd se arată stelele, cu capul răsturnat spre cer, părea că pregătește un miracol: de pildă, un nor de ploaie, că era an mai secetos decît gitlejul Ghedeonului.

Paharul se-nclină, vărsînd de-a dreptul în gîrtlej
arsura. Auzeau atît: un gîl-gil profund. Vedeau atît:
zvicnirea mărului lui Adam.

Cînd sticla fu deșartă, monahul Ghedeon o privi
5 cu milă...

— Fraților, tare mi-i foame. Cască hoitu, o vorbă,
mă-nțelegi — și-o altă palmă nemeri în burta lui
Bulancea, căci plotonierul Osoianu, care-l cunoștea,
precum s-a spus, pe Ghedeon, plecase să aducă dami-
10 geana pentru masă.

Sosea din dosul casei, cu un fel de sfîrșială, miros
de purcel fript. Jandarmii întindeau afară, subt nuc,
masă boierească. Vehiculul lui Ghedeon, tras de
Pulheria, iapă cu mînz, fu dus în dosul casei, la un
15 loc cu brașoveanca.

Ochii lui Ion Ion o clipă nu-l slăbeau pe Ghedeon.
Îl aspira prin toți porii, se îmbiba de Ghedeon, și tot
nu-i ajungea.

Veniră lămpile. La urmă, Osoianu, cu o lampă și
20 c-o damigeană.

— Ia fă-te-ncoa, Ghedeoane... Hai?

Cu lampa ridicată, plotonierul Osoianu dădea
onorul luminii portretului de pe șevalet.

Se crăcăna Ghedeon și privi. Ridicase palma s-o
25 sloboadă-n burta operii lui Ion Ion, dar se opri c-un
fulger în privire:

— Unde-i, Osoiene?

— Cine, popo?

— Zugravu.

30 — Uite-l, popo, nu l-ai văzut?

Privi Ghedeon, întîlni privirea lui Ion Ion, măsură
din nou portretul c-un plescăit de limbă, scui-pă și,
îndreptîndu-și fața către răsărit, făcu o cruce largă.

— O vorbă, mă-nțelegi! Cum îți zice, frățioare?

35 — Ion Ion, părințele.

— Frate Ioane, al meu ești, de-acum și-n vecii
vecilor.

Și se năpusti.

— Al tău sînt, frate Ghedeoane.

40 — Și îl primi cu brațele deschise.

— Ce-i, popo? făcu plotonierul; vrei să te tragă
la mașină?

— Frățioare, frățioare! mugi Ghedeon, suflînd
duhoare de sudoare și rachiou în vasta nară a lui Ion
5 Ion, din mare ananghie m-ai scăpat. Vin' să te pup
ca pre cele sfinte.

Gemu Ion Ion, îmbrățișat ca-n preistorie.

— Ai căpchiet, Ghedeoane? se minună plotonierul.

— Stați, fraților, să mai cinstesc pe Cel-de-Sus.

10 Și iar făcu o cruce. O vorbă, mă-nțelegi!... Pe cine
credeți, fraților, că-l căutam?

— Pe mine, frate Ghedeoane! vorbi Ion Ion, miro-
sînd că providența-i pe aproape.

— Ai zis o vorbă, mă-nțelegi! Al meu ești,
15 te-aduc la Schit.

— Hai, frate Ghedeoane.

— Vrei să-l călugărești, popo?

— Mergi, frate Ioane?

— Merg.

20 — Bate ici.

Bătură palma.

— Acuma să-ți spun. Strașnic l-ai încondeiat pe
Osoianu! Mai bine decît mă-sa, — o vorbă, mă-nțelegi!

25 — Al dracului, popa! Zi, Ghedeoane, c-așteaptă
porcu.

— S-aștepte, Osoiene, că și pe el l-așteaptă mațul
lui Ghedeon...

— Zi, popo!

— Ce să fie, fraților. O luat foc as-toamnă cata-
30 piteazma... Clipi. ...O aprins-o părinții. Boșorogi al
dracului, dorm de-a-nchicioarile, se-ndoaie lumînarea,
— o vorbă, mă-nțelegi!

Și rise ca buhail.

Am stîns noi focu, da' s-o cam afumat sfintele icoa-
35 ne. Altele le-am mai crăpat cu toporu. Fă altele, măi
frati-meu. Pune lemnișor nou. Usucă-l. Dă iar cu bada-
naua și cite și mai cite! Da' o crapat, Dumnezeu să-l
ier-te, părintele Irotei, zugravu nostru, ș-o ramas vadană
catapiteazma de sfîntul Gheorghe. O vorbă, mă-n-
40 țelegi! Tocmai icoana hramului! Al meu ești, frate
Ioane. M-o trimes egumenu la tîrg să-i scot zugrav

din pământ. Casă, masă, băuturistică, arginți, hee, de-ale sufletului, o vorbă, mă-nțelegi! Ești cu Ghedeon.

5 — Măi Ghedeoane, vorbi plotonierul Osoianu, să știi că-s trei, mai vin încă doi. Îi primiți la hanu vostru?

— Trei, frate Ioane?

— Trei, frate Ghedeoane. Încă un zugrav, meșter mare, și calfa noastră, vorba ceea!

10 — Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, amin, — o vorbă, mă-nțelegi! Ai mei sînteți, fraților!

*

...Schitul Toacelor... Catapiteazma... Ghedeon...

15 Băuse și el. Întins pe fîntină, cu cotul rezemat de ciutură, vedea cînd stelele, cînd umbrele, cînd fețele convivilor, cînd, într-un salt, frînturi din sfîntul Gheorghe. S-amesteca ce vedea cu ce gîndea, zvircoliri de umbre și lumini, gînd și icoană, și-i bătea inima tare.

20 Subt nuc, la masa lurgă de brad, gilgia vinul în răstimpuri, și răsuna glasuri groase, risete cu muget, cutremure de pumni izbiți în masă.

25 Clonț, mărunț ca o alună printre hostani, asculta, pocnind în dinți simburii de harbuz, scuipînd cojile peste umăr îndărăt. Ghedeon alurgase lămpile de pe masă.

— Gazul impute vinul, fraților. O vorbă, mă-nțelegi!

30 În schimb, în mijlocul ogrăzii, sub încrecișarea pirostriilor, ardea cu flăcări legănate focul născător de mămăligă.

40 Creștea răcoarea-n noapte, ca-n munți, brazii, dîndu-i majestate. Cerul tremura de stele, albastru fluviu pe-aurite prunduri. Răsuna departe zbuciumul tîngitor al broaștelor. De după casă s-auzea cite-o copită, lat lovînd, cite-o sforăială și ronțăirea ritmică și umedă a cailor cu botu-n fin.

45 Ion Ion și plutonierul Osoianu cercau să ție piept lui Ghedeon. Venise-a doua damigeană. Flăcările focului dădeau enormitate legendară gesticulării umbrelor. Umbra miniceii lui Ghedeon, cînd răsturna pe git

paharul, părea o cumpănă cu draci călări, coborînd o ciutură de pe Ceahlău în Valea Moldovei.

5 Părul lui Ghedeon, descoperit, zburlea fanfare de aramă, iar fața lui, ca gura de cuptor în care suflă foalele, dogora, ea luminînd parcă sanghin obrajii lui Ion Ion și Osoianu.

10 ...Îi erau degetele reci ca intrate în mînuși de-argint, nu de frig. Dar sîngele zvîcnea numai în cap și-n inimă. Vedea catapiteazma — luciri de aur și argint — vedea pe Ghedeon, Ion Ion și Osoianu, congestionați ca luminați de iad, și presimțea mișcările sfîntului Gheorghe, pe care ochii îl formau pe o catapiteazmă, prin dansul umbrelor și-al flăcărilor din ogradă.

15 Îi zvîcneau în inimă limbile balaurului, gură de vulcan; deasupra lor, tot inima lui era în saltul calului însîngerat de flăcări, cu rubin în nări nechezătoare... Cal alb... Mișcare peste mișcare... Limbile balaurului, zvircolirea trupului solzos, deasupra calul cabrat, c-o fugă de scînteii în copite... Lancea, vibrație de-argint implîntată în flăcări... și sfîntul, purtătorul lancei.

25 Două furtuni suprapuse: norii deasupra, tromba mării dedesubt — calul și balaurul — legate printr-un trăsnet: lancea. Și sfîntul, dominînd cele două furtuni, balaurul verde, calul alb, — iluminat de calm, oglinzînd numai în lance limbile balaurului, nu și-n inimă.

Se înălța în el chipul lui sfîntu Gheorghe ca o lună printre brazi — forma unei lumini, numai — dar fața nu i-o vedea.

30 Iar întîlni masa, focul și beția hohotînd pe chipurile-nfierbîntate.

— Un cîntec, Ghedeoane.

— Zi, frate Ghedeoane, un cîntec lumesc.

35 — Stați, fraților, să dau cep lui Ghedeon, o vorbă, mă-nțelegi!

Porniră toți trei, cu umbre de stejari. Și-n fața porții, prinși în jocul flăcărilor, umăr la umăr, șold la șold, se opriră subt stele și se bucurară ca trei stînci cu trei izvoare.

40 Veniră. S-așezară. Iar ciocniră. Ghedeon își dresă glasul — parcă scărpinînd păduri de contrabasuri

— își răsuci capetele mustețelor, își trecu limba peste buze și începu cu glas năpraznic, întovărășindu-și cîntecul cu clătinare de balenă-n hulă deasă:

Pe cîm-pi-a de mo-hor, iu-pai-di și

iu - pai - da, Vi-ne le-lea - n-ce-ti - șor,

iu-pai-di și iu - pai - da.

5

„Pe cîmpia de mohor,
Iupai di și iupai da,
Vine lelea-ncetișor,
Iupai di și iupai da.

10

Numai iaca un flăcău,
Iupai di și iupai da:
— Leleo! Leleo, drumu-i rău!
Iupai di și iupai da.

15

— Ba de drum nu m-oi lăsa,
Iupai di și iupai da.
— Că nici eu de lelea mea,
Iupai di și iupai da.

20

— Eu guriță nu ț-oi da!
Iupai di și iupai da.
— Pînă ce m-oi sătura!
Iupai di și iupai da.

60

Zboară cocostîrcu-n cer,
Iupai di și iupai da.

— Parcă ci de nu-i lăicer?
Iupai di și iupai da.

Asfințește soarele,
Iupai di și iupai da;
Tare-o dor chicioarili —
Iupai di și iupai da.

*

Pe cîmpia de mohor,
Iupai di și iupai da,
Pleacă lelea-ntr-un chicior,
Iupai di și iupai da.

Întilni-o-ar ielili,
Iupai di și iupai da,
Că mi-o sacat șălili,
Iupai di și iupai da.“

5

10

15

Rîdea cutremurul pămîntului cu mîrgete de vite
în trupurile și în glasurile lor.

Clonț adormise c-un obraz pe masă.

20

Pe toți îi scâldea focul. Păreau vedenie de zmei
răsărită cu bătăi de inimă din mintea unui copil adormit
cu tîmpla pe o carte de povești.

25

Ochii lui Petru erau mari deschiși asupra lor, dar
nu-i vedea, căci peste ei, deasupra munților îndepărtați,
întunecînd prin tinerețã splendoarea revărsării
zorilor, îi apăruse în cabrarea albă a calului și-n strălucirea
armurei de argint, cu fruntea viscolită de dumnezeire,
chipul sfîntului Gheorghe împlîntîndu-și
lancea în balaur.

PARTEA DOUA
BOURA

Far de piatră, Turnul Milenei se-nălța deasupra
albăstrimilor mediterane ale Văii Moldovei. Numai
în dreptul Turnului se deschidea, anume parcă, zarea,
ca un vitraliu între munți, cu toată hronica Moldovei
5 înscrisă — foc și singe — în azurul ei moldav.

Încolo, coborînd din cer de-a dreptul ca o deasă
ploaie, mohorit verde, numai pădurile munților de
brad, mereu sunînd, mereu vuind, vislînd în creste
aprigele vînturi.

10 Boura se nimea locul, trăgîndu-și numele de la
neamul Bour, căruia cuib de bejănie-i fusese în obidita
țară a Moldovei.

Duraseră străbunii cetățuie — dig — acolo mai cu
seamă păstrîndu-și bătrîni nevolnici, feciorii cruzi,
femeile și avutul, căci năvălirile erau dese și păgini-
15 mea fără de cruțare.

Adăpostise Boura neam de bărbați teferi, cu frunte
dreaptă, ochi fățiș și braț viteaz, dar tăcuți, mîndri și
întunecați. Purtau se vede-n suflet liniile Bourei, de
munți dominatori în marea încruntare a brădetului
20 — deprinși să vadă ca și locul care-i odrăslise, prin
singura despicătură a munților, o țară care singera
de focuri puse de dușman bucatelor, bisericelor și-
așezărilor.

25 Acolo se născuse, strîmb, fiul lui Roman Bour
și-al Evloghiei — grecoaică din Fanar —, Parpalea
Bour Strîmbul, posomorit ca și străbunii, dar hîit la

trup și suflet între brazii drepți. Privea și el din Turn țara Moldovei, dar nu cu ochiul de durere, milă, dor și răzvrătire al Bourilor dinainte, ci cu ochi de fiară și păgîn, plin de poftire păcătoasă fără cruțare pentru bunul și muiera alor săi, știindu-se, ce-i drept, bicisnic în șubredele mădulare, în schimb, puternic, feudal puternic, în Boura neamului.

Cu Milena sirboica, fiica mazilitului de la Vidin, avusese doi feciori: pe Condrea Bour, zis Buzilă, și pe Rașcu Bour, Feteleul. Nu se trăseseră dinspre Milena. Spurcaseră și ei de-acolo, cu ochiul și cu fapta, țara Moldovei.

Rașcu Bour Feteleul nu cunoscuse bărbătește trupul de muieră, dar cuvioșii cei mai oacheș tineri, și mai trupeși, de la Schitul Toacelor, îi indestulaseră întoarsele poște.

Condrea Bour, zis Buzilă, aruncase-n schimb semință pentru doi. Din el se trăgeau Panțu Bour și Iliș Bour Nabuc. Strănepotul acestuia, Andronache Manea Bour, tatăl lui Gheorghieș, fusese greu bătut de soartă. Se deschiseseră în el, sub fruntea dreaptă a vechilor Bouri, ochii de azur ai kneghinei Milena, și-o dată cu ei reinviase și osînda scheletului legănat de vînt la fereastra Turnului, căci ochii lui Andronache Manea Bour, după un scurt popas în fericire, se îndreptaseră spre un mormînt, și apoi spre misterele oculte. Soția lui, Rarița, cu trup și suflet de trandafiri albi înfloriți în noaptea de decembrie a unui pîr lung pînă-n călcie, murise născîndu-l pe Gheorghieș. O îngropase, dar și el se îngropase cu odrasla și cu amintirea moartei păstrată în el ca sfintele în hrubă.

Acest Andronache Manea Bour dărimase o parte a cetățuiei de la Boura, clădind pe locul ei o casă cu odăi enorme, închisă într-un parc. Din cetățuia de odinioară păstrase Turnul Milenei, întărindu-l, la care alăturase noua casă; alea brazilor seculari, alea fără cer deasupra, solemnă în rugina acelor căzute ca un catafalc de fluviale dimensiuni între făcliile cu flăcări de-ntuneric verde și lacramare de rășină; și gloata de țigani de casă, slujitori din tată-n fiu ai neamului Bour, precum și lanțul de chilii care-i adă-

postea, cu casa din mijloc, pe care-o ridicase Manea Bour, locuind-o numai vara.

Copilăria lui Gheorghieș Bour se plimbase gravă, pe catafalcul alei de brazi și prin odăile cu parchete negre și sonoritate de cavou, lîngă tăcerile de urnă funerară ale bătrînelului. La treizeci și cinci de ani, Andronache Manea Bour orbise, ca și kneghina Milena, ai cărei ochi îi moștenise. Întors din Germania, unde studiasse mohorit filosofia și matematicile, Gheorghieș Bour se sihăstrise la Bolocanca, una dintre moșiile părintești de pe Valea Moldovei, vecină cu Cornul-Luncii, proprietatea fratelui mezin al lui Andronache Manea Bour. Acolo îl cunoscuse vara lui dreaptă, Sultana Bour, închinîndu-i inima luminoasă, în timp ce el se hărăzise aștrilor și cerului de noapte. După moartea tatălui său, se retrăsese la Boura, unde vreme de zece ani cercetase aștrii din Turnul Milenei. Nu-l vedea nimeni. Trăia singur la Curtea-Mare, casa clădită lîngă Turn de Andronache Manea Bour, înadins la o parte de celelalte, străjuit de copacii parcului și de alea brazilor, dormind ziua, înviind noaptea, despărțit de mulțimea servitorilor țigani care-l slujeau de departe, rareori văzîndu-l, închis în el și-n nopțile lui ca-n insula mortuară a lui Böcklin.

Viața Bourei via de departe, în funduri, ca o cascadă sub posomorîri de munți. N-o cunoștea. În jurul lui, douăsprezece odăi întunecate, cu parchete negre, mobile masive, perdele vișinii, oglinzi cît zidul — erau douăsprezece peșteri în care tăcerea, umbra și meditația morții se pustniciseră încă de pe vremea tatălui său, punînd hotare, noapte, tăcere și zăvoare între el și ceilalți.

Slujitorii Bourei intrau cu frică pe acolo, făcîndu-și cruce, adunați mai mulți laolaltă ca pe lîngă cimitire, mergînd desculți în virful picioarelor, grijînd în șoaptă, abea atingîndu-se de amotîrea ca de pe alt tărîm a lucrurilor, cu luminări aprinse în plină zi, căci secularii brazi din față opriseră o noapte verde la ferestre.

Căpetenia gospodăriei — neobișnuit de mare gospodărie, adevărată rămășiță de castel feudal — o aveau surorile Ruxanda și Smaranda Contăș — de fapt numai

Ruxanda — neamuri scăpătate de-ale lui Ghiorghieș, rămase nemăritate. Nici ele nu-l vedeau. Se deștepta spre asfințit. Minca pe la miezul nopții, între lumina-ri aprinse în tricheluri, la o vastă masă de stejar, c-un singur tacim, cu toate mincările rinduite pe masă, avind pe toate scaunele cu spetează naltă singurătatea și tăcerea drept oaspeți și tovarăși.

Apoi se plimba prin aleea brazilor, cu pași rari, înalt ca ctitorii rămași pe zidul vechilor biserici, cu minile la spate și fruntea încordată. Se îmbrăca în negru încă de pe cînd fusese student. Redingotă încheiată pînă sus, cravată de mătase neagră cu fundă lată, cămașă scrobită, guler despicat în față, pantaloni cu pînçoște, manșete rotunde cu agate.

Purta păr lung ca magii, sculptat în abanos, descoperind paloarea de aureolă a unei frunți înalte, paloare revărsată și-n obraji, ca oglindirea lunii într-o apă neagră. Și avea, neînchipuiți de mari, în trimbițarea lor cerească, ochii kneghinei Milena, azur captiv a doua oară în acest turn de singurătate, întruchipare omenească a celuiilalt.

De la Schit îi venise porecla „Strigoiful“, și parcă o șoptise întunecata gură a nimănuui pădurilor de brad, care cu murmur lung o răspîndiseră jur împrejur, din munte-n munte, îmbrăcîndu-l ca-ntr-o mantie de iele și de lună pe „El“ și Curtea-Mare.

Să nu fi fost prinsă cu rădăcini, ca brazii, ar fi fugit de-acolo slugăria de țigani. Lui Andronache Manea Bour îi spuneau măria-ta; de Ghiorghieș nu pomeneau decît printr-o ridicătură de ochi spre Curtea-Mare, sau, cel mult, printr-un „El“, pronume spectral în gura lor ca și obrajii strigoilor.

Cu treizeci de ani în urmă, intrase la Curtea-Mare, o dată cu doctorul de la Iași — prea tîrziu și zadarnic venit — Sultana Bour, copilă. Nu mai plecaseră. Dar de timpuriu albise, stoarsă de puteri, cu obrajii galbeni și privirea stinsă. De-acolo, din tăcerea blestemată a Curții-Mari, ieșiseră doi gemeni, Petru și Pavel Bour, copii stropșiți, cu vlaga suptă, zbîrciți de mici ca miezul nucii, crescuți cu oblojeli de surorile Contăș.

Nimeni nu se mirase. Viață nu putea ieși din casa Strigoifului.

Se întimplase aceasta cu douăzeci și opt de ani în urmă. Apoi din nou tăcerea ridicase ziduri între „El“ și ceilalți.

Și iară, într-o zi, Dudoaia lui Țuhașcă Chioru, țiganca cea cu leacuri și descîntece, doftoreasa Bouriei — trecuse pragul Curții-Mari. Se-napoiase-n zori, purtînd în scutece creangă de piersic înflorit, numai zimbire și gropițe, cărniță profiră de prunc, bunăvestire, pe Milena, reinvierea ochilor de-azur: că i se deschideau subt fruntea de petală, în descîntările Dudoaiei și subt privirea țigănimii adunată, ca la Sfîntă — doi ochi de-april, așa cum ride un cer întreg peste un piersic înflorit.

Vegheau țiganii aplecați pe-un leagăn, mătăhălcoși și afumați; și minușițele din leagăn, inimoase, atingeau o frunte, o mînă, o musteață albă — și vegheau țiganii ca o strajă de stejari la un izvor de apă vie.

Dudoaia lui Țuhașcă Chioru oțelise leagănul împotriva dedeochiului, nu cu mătase roșie în funde, ci cu rubine de hulub. Îl singerase pe cel mai rotat, și picurase din hulubul alb ca îngerii bob de rubin pe fruntea fără pată, și-n leagăn, fulgi mărgăritari.

Așa venise pe lume, cu șaisprezece ani în urmă, Milena cea care în al șaisprezecelea an al copilăriei sale neștiutoare de lume, suită-n Turnul celei dintii Milene, prin zăbrelele posace ale anilor văzuse răsturnat o apă într-o mare strălucire, o coamă neagră și deasupra ei un chip cu păr și ochi de aur, cu zimbet îndreptat asupra ei.

★

Căprița venea în salturi, clară, cu parfum de mintă, ferigi și pelin, printre stînci rostogolite și trunchiuri de brazi trăsniți — dinspre Neagra-Afinei, muntele cu afine, care în soarele de vară de departe-și trimetea parfumul lui de faguri prin tîmnia brazilor. Venea în tact ușor Căprița, cu murmur ca de pietricele și hulubi, bătîndu-și albia mărunt, cu sprintena copită a vălu-

relelor. Durlaia se rostogolea cu spume și cu larmă
dinspre Puchinosu, muntele de miazănoapte așa
numit fiindcă mereu era învăluit în fumegări și aburiri,
și fiindcă dinspre el veneau norii cei răi, aducători de
5 grindini și furtuni.

În fundul dinspre Schit al parcului, Căprița și
Durlaia se uneau, făcând hotar pe ape șușnitoare în
fierbere de spume.

Acolo, ca o țigăncușă a verii, mereu rizind cu
10 murmurul albinelor, erau trandafirii de dulceți, în
roza lor destrăbălare — petală moale, buză dulce,
frunziș cîrlionțat, călduță palpitare de mirezme; și-n
jur, mai la o parte — blăniți de brazi, tarcați de soare
— munții, ca niște urși purtați de nas de-o țigăncuță
15 de petale roze.

Încordat în mișcarea apăsată, foarfecele parcă
graseia; apoi, c-un țipăt mic, lamele-și îmbinau
tăiușurile pe codița trandafirului, ș-o fundă grea cădea
în coș, lăsînd în urmă dulcea dezolare a parfumului:
20 obraz care-a pierdut cerceul.

Gealatul trandafirilor, Milena, avea în trup, nebun,
trilul privighetorilor. Din glezne pînă-n ceafă, trupul
pornea în tril: în pulpe tril, în șolduri tril, și tril în
sîni. Subțire, mic și iute era tot, cu-abea pornire de
25 femeie în copilăria trupului de fată. Plutea varatecă,
subțire, într-o rochiță roșie, cu capul înclinat și grav
în zvircolirea buclelor atît de compact negre, că soarele
plutea ca o mirare în jurul lor.

Se înălța ca un amurg din coșul plin de trandafiri,
30 și se-nstelau deasupra-n soare, în parfum și în polenuri,
albine și bondari.

Cădea și nu cădea în coș floarea de vară. Se adunau,
ghirlande, trandafirii, în jurul unei străluciri de apă,
din care-un chip de aur peste-o coamă neagră îi zîmbea
35 Milenei. Avea în suflet munți de brad, furtuni, povești
și trandafiri și gînduri ce veneau din munți ca veve-
rițele, ca ploile și ca buhaii pîclelor, sau ca albinele,
din trandafiri, ori din povești.

Crescuse-n Boura, și numai Boura-i dăduse sufle-
tul. Cînd închidea ochii, tot în Boura era, adică-n
parc, în sunetul Căpriței și-al Durlaiei, cu trandafirii
și cu cerul; adică-n casă, cu fițele, cu frații, cu poveștile
5 Dudoaiei, cu țiganii și cu munții, cu pădurile și norii...

Și-acum venise altfel, nu din buzele Dudoaiei, o
poveste cu o apă, cu o coamă, cu un chip, și ochii cînd
ii închidea nu mai era în Boura.

Îi căzuse un trandafir sălbatec în suflet, și nu-l
10 putea găsi, și îi venea mereu în ochi mîhnirea unei
bucurii, și-n nări, parfumul trandafirilor...

Și se porni deodată o bătaie cu toiagul într-o
poartă — solemn deasupra munților: tac, tac-tac...

Și se deschise-o poartă mare, și intrară munții și
15 cu vara-n veacurile date la o parte.

Se auzi un trap, copită cu copită, trecînd peste-o
prăpastie cu punte de lemn vechi; din alte vremi
copita, trapul, puntea, călărețul.

Alte copite se porniră, altele și altele. Și se umplură
20 munții de bătaii și de copite, pîlcuri, toate trecînd pe
vechea punte, ciocnînd lemnul, în gamă rară, în
gamă stinsă, tact îndesit, din brad în brad, din mun-
te-n munte, dulce vibrare-n tăblii de lemn, toate
venind spre marea poartă, toate sunînd pe-o veche
25 punte: tac-tac, tac-tac...

Bătea monahul toaca de vecerne înconjurînd bise-
rica Schitului Toacelor, Schitul ascuns într-o amă-
gitoare impletire a munților. Și lemnul toacei, ca o
veche punte peste prăpastia vremurilor, înviase, ritm
și sunet, toate bejăniile ce intraseră în munți cu fugă
30 de copite.

Amuțiră inimioarele de lemn ale ecourilor toacei
de la Schit; și cînd, după cele trei soroace ale celor
trei bătaii de clopot, tăcerea-și adună inelele, topindu-se
35 din nou clar în lumină, — munții răsăriră iară din
adîncul vremii sub soarele zilei...

Și între ei, numai Milena dintre trandafiri, cu
ochii îndreptați spre cer, părea uitată de-alte veacuri,
căci aștepta și ea, ca și Milena cea dintîi, cu-aceiasi
40 ochi, un călăreț venînd spre munți, din șesuri sau din
ceruri, în tactul de copită și de toacă al inimii.

...Și iar se auziră Căprița și Durlaia, cogașii de prin ierburi țânțanind, țipătul mic al foarfecii cu fulger printre trandafiri rostogoliți.

*

5 Pe cînd era încă în leagăn, sub privegherea celor două fițe, surorile Smaranda și Ruxanda Contăș, a mancei și-a Dudoaiei—se aplecase peste ea, însuflețit, obrazul unei jucării. Nas de paiată, răsucit în sus, frunte pleșuvă-n dungi de crețuri, gură hlizită, păr cu țep zburlit.

10 Zimbiseră din leagăn, sclipitori în azuriul ger al lor, ochii Milenei. Minuța mică se-ntinsese doritoare înspre nasul jucăriei. Îl apucase, îl pișcase, îl zgiriasse, îl strinsese, îl frămîntase, clătînd capul ascultător, ca pe un clopot de carton.

15 Rîdea cu hohote Milena, și capul de paiată îi zimbea cu bunătațe.

Apoi se-ndepărtase capul, la ceasul hotărit de fițe pentru somnul zimbitor din leagăn.

20 Milena plînsese și țipase, cu toate acele și sulitele în glasul ei de gîză omenească, cerîndu-și astfel jucăria. Și capul de paiată din nou se aplecase, oferindu-și nasul minuței autoritare, care abea în somn îl liberase.

25 De-atuncea capul de paiată venise-n fiecare seară s-o adoarmă pe Milena, în hohote de ris, cu ochi deasupra leagănelui, mult mai dulci decît cei din icoane, ai Madonei plîngerii.

30 Avea un an Milena, an de leagăn; doisprezece, fratele Milenei, și el copil, dar lui, copilăria nu-i dăduse decît împleticiții pași care aduc spre brațele deschise ale părinților, în răsturnare de buchet, pașii dintii ai pruncului devenit plod.

35 La doisprezece ani, astfel se-mpleticea, mergînd parcă mereu la vale, rostogolindu-și pașii înainte încrucișat. Porecla Coca Bica a copilăriei mici, îi înlocuise numele Pavel Bour, devenit zădarnic.

Și într-o zi, cînd anul cel de-al doilea venise să-ntilnească anul cel dintăi, întocmai cum Căprița întilnea Durlaia-n fundul parcului, la o răspintie de

trandafiri, porni-n Milena fierbere și neastîmpăr mare și se ceru să umble sir gură.

5 Deci, o lăsară, împlinindu-i voia. Era de toți înconjurată, ca de cele patru zări un pirăieș, vir d fiecare s-o ademenească înspre el. Îi întindea Dudoaia cîte un cozonăcel în fiecare mină, cu comarac bătut numa-n strafide și migdale; sunau în degetele mancii cîte-un zurgalău; iar fițele îi întindeau cutii cu acadele, mingi și parglici.

10 Era acolo și infirmul, Coca Bica. El nu-i putea întinde brațele, nici n-o putea primi în ele, fiindcă-i erau picioarele ca trunchiul încă drept, dar rețezat din rădăcini. Se așezase Coca Bica pe un scaun, cu capul aplecat pe-o coastă, ca cel lovit cu piatra-n timpă, și privea cu ochi grei de Madonă într-o față de paiată.

15 Și se-ntimplă așa: luă Milena doi cozonăcei și nu intră în brațele Dudoaiei; luă apoi cutii cu acadele, panglici, mingi și zurgalăi, lăsînd brațele goale și toate aducîndu-le în mini, veni rîzînd la Coca Bica, i le răsurnă pe brațe, și ea cu amîndouă minile se egăță de gîtul lui. Și fu atunci cel prăvălit în viață ca bradul răsturnat de trăsnet dintre munți, la vale, în bucuria brațelor Milenei, ca într-o curgere de apă nouă, tîneră și proaspătă, venită înadins spre el.

25 Și apoi, într-o zi, Milena îi vorbi:

— Vau o poveste.

Se înnodară vinăt vinele pe fruntea și pe tîmplele lui Coca Bica.

— Vau o poveste.

30 Îi deveni privirea ca a cînilor rîioși, și fruntea i se aplecă.

— Vau o poveste.

I se deschise gura — gură de ncape — și sunetele năvăliră fără vorbe, în lătrat.

35 Fugi Milena îngrozită.

Și iar veni-ndărăt, să șteargă lacrimile cînelui care plîngea.

40 Din naștere ciuntită, urgisită să fie limbă de clopot spart, i se împleticea limba printre sunete. Coca Bica putea să geamă și să urle, dar să vorbească, nu. De aceea tăcea.

De-atuncea, și din pricina Milenei, începură minile lui Coca Bica să vorbească.

Spuneau povești Smaranda și Ruxanda Contăș, fițele Milenei, dar mai ales, și mai cu șart, Dudoaia.

5 Milena le sorbea cu brațele de gitul Cocăi Bica. Și culegea infirmul cite-o vorbă de pe buzele Dudoaiei, vorba care aprinsese mai vioi ochii Milenei, o scălda în zimbetul obrazilor fetiței și-o săpa c-un cuțitaș sau c-o dăltuță în rădăcini de păr, de iarbă mare sau în tăblițe parfumate de lemn de chiparos. Nu vorba tălmăcită-n litere, cimiezul ei, viața ei, icoana ei de vis și de legendă. Astfel, ca printr-o minunată poartă, sculptate-n rădăcini de păr, de iarbă mare și în tăblii de chiparos, din minile lui Coca Bica răsăriră pentru minile Milenei chipurile născocite care încintă pe copii.

10 Balaurii cu șapte limbi și tot atitea capete, caii cu aripi, năzdrăvani, Statu-Palmă-Barbă-Cot, Ileana Cosinzeana, Sfântul Petru, Zmeii, Scaraoțchi, Zinele..., vorbele Dudoaiei se intruchipau aievea, mărunțele, mititele, atât de prichindel, că Făt-Frumos calare, Balaurul cu șapte capete miniate și Zmeul care sparge doagele butoiului, umflindu-se, erau în minile Milenei nu altfel ca alunele-n lăbuțele de vereriță.

Și Milena, cu brațele de gitul Cocăi Bica.

25 Așa crescuse, cu infirmul veșnic lângă ea, pînă cînd, naltă în clopotul de bucle negre, ea-i întinsese brațul să-l ajute. Erau nedespărțiți. O însoțea în haină de șiac, cu mers împleticit și spate-neovoiat, ducîndu-și într-un săculeț de pinză prins de după git, ca vagonzii, uneltele și lemnul de sculptat. Iși alegeau un loc, în parc sau în pădure. Îl ajuta să se așeze pe un pled întins, cu spatele alăturat de un trunchi; apoi ea se plimba sau se juca subt ochii lui, lăsîndu-l să sculpteze.

30 Ședea ceasuri întregi acolo, cu rădăcinile în jurul lui, el sirgur chinuit și răsucit ca rădăcinile.

35 Avea o față ca de mucenic, scobită, blindă și uscată, cu tîmple străvezii, c-un veșnic început de zimbet ușor îndurerat în colțurile gurii, cu fruntea pururi încrețită și nasul de paiată, careghios, batjocorind dulceața ochilor cu gene lurgi.

Dintăi își apleca tîmpla pe-o parte, ca pe-o vioară veche, și rămînea așa, cu minile încrucișate pe genunchi, ca un cerșetor la porțile sufletului său, așteptînd să se deschidă.

5 Avea mini triste ca ale regelui Lear. Și poate îngerii veneau să ia în zborul lor minile încrucișate pe genunchii de infirm, căci răsăreau în rădăcini de păr și iarbă mare, și în tăblii de chiparos, nu gheare de blestem și ură pentru Cel care din cer îl lepădase nevolnic și strivit — ci obrazii, aripele și smerenia minilor care de Sus binecuvîntă și depling pămîntul vieții omenești.

10 Lucra încet, cu visătoare duioșie, mînuind labele cu mișcări atente și dezmiardătoare, suflînd cu buzele pulberea lemnului și așchiile — pîrînd că dezmoște un pui de rîndunică adunat în scobitura palmei.

15 N-avea mînie trupul lui, nici nerăbdare, nici porunci. Cioplea mereu, tăia mereu, scobea mereu, cu trudă și migală. Nu-l învățase nimeni, nu-l ajutase nimeni.

20 Lucra mereu, inconjurat de sfinți și îngeri; parcă ședeau deschise-n preajmă-i *evangelii*.

25 Vedea în rădăcini ceea ce alții văd numai în vis, cînd sint copii. Și parcă n-aducea în ele viața cu virful fâurar al lamelor, ci parc-o dezgropa, ciopliind mereu, tăind mereu, scobînd mereu, cu spinarea aplecată ca o biserică peste îngerii și sfinții zугrăviți pe bolțile ei afumate.

30 Trecuse viața peste trupul lui cu roțile și cu copitele, lăsîndu-l fără grai, cu gura numai pentru gemete, să se tirască pe pămîntul dreptelor făpturi, avînd ca nume o poreclă: Coca Bica.

35 Dar uneori erau în sufletul batjocoritului ca înălțări de brazi. I s-aprîndea pe față mare zimbet. Atuncea numai fruntea și-o-nălța, privind un chip de el săpat în lemn, viu ca o înviere din mormînt. Un sfînt, un înger, o madonă, un copil în iesle, o mină binecuvîntînd o frunte și-o îngenunchiere.

40 Erau cuprinse-acestea într-o biată palmă omenească, sculptate-n lemn cu un briceag și o dăltuță. Dar Coca Bica presimțea că-și implîntase palma-n ceruri, pe deasupra munților, și c-aducea în ea, vie și caldă,

suflarea buzelor cerești, de viață dătătoare — nu pentru el, pentru Milena, care se juca subț ochii lui.

*

5 Din Turnul Milenei s-ar fi văzut desfășurate pe Valea Moldovei — zale și flamuri — armatele soarelui înălțat deasupra asfințitului. Numai de-acolo.

În Boura soarele apusese, lăsînd deasupra munților, albastru, arcu sever al cerului.

10 Apoi veni un nouri dinspre soarele apus, trandafiri în rochia de abur, și se opri, ca într-o reverență, între munții gravi.

Și dinspre trandafiri veni Milena, cu rochița roșie, între munții negri, subț cerul albastru, aducînd subț braț coșul cu trandafiri.

15 Se topise norul în străvezie destrămare, și petalele din coșul plin aduseră parfum de vară, cald.

O dată cu parfumul trandafirilor și destrămarea norului, Milena răsări în ochii lui Coca Bica. Clătina capul înspre ea, cu ochii luminați de zîmbet:

— Aa! Aa! Meena!

20 — Ai lucrat bine, Coca?

Ridică spre ea pumnul închis.

Milena lăsă coșul, dezmiardă fruntea pleșuvă și ingenunchi alături de infirm, privind pumnul închis.

25 Cînd își apleca genele și fruntea, tăiați de gene și sprincene compact negre și-nvăluți în bucle negre, albeau obraji ei ca zorii în pădure. Amestec de puritate și de sălbatecă posomorire. Cu genele plecate, semăna cu Boura cuprinsă-n munți de brad.

30 Iar cînd își ridica genele, se deschidea în val de perspective — cer și mare deopotrivă — azurul Văii Moldovei, așa cum se vedea din dreptul Turnului Milenei.

În genunchi, cu genele plecate, ședea în fața pumnului închis.

35 — Sfîntul Petru?

Știa mai demult un sfîntul Petru început de Coca Bica. Poarta raiului, în care minile infirmului sculptaseră c-o grație de cîntec popular îngeri ingenunchiați cu aripile zgribulite și fețele copilărește curioase, ade-

menînd cu iarbă-n minile întinse căprioare; în urmă apăruse mina care ține inelul greu al cheilor solemne, și atît. Se întreba Milena mai demult: cum o să fie fața portarului ceresc? Severă, încrunțată? Sau blîndă? 5 Îi rideau atîția copii cu aripi în spinare, pe poartă, încît oricum, tot ale raiului ar fi fost porțile în fața căroră era numai o mină c-un inel de chei.

— Aa-aa!

10 Coca Bica dădu din cap și clătina pumnul zîmbînd.

— Veverița?

15 Îi ceruse ea o veveriță aplecată pe-o cădere de alună.

Coca Bica o privi lung, c-un fel de aprobare mută.

— Veverița, se bucură Milena.

20 Dar pumnul tot închis era, semn de-ntrebare-n fața ei.

Genele Milenei se plecară de tot. Capul se coborî, plecîndu-și bărbia în piept. Buclele se răsturnară înainte. Părea, subț cerul pur și-n fața munților, c-ascultă sau că face-o rugăciune.

25 Și deodată tresări. Genele i se ridicară. Ochii se măriră, privindu-l pe Coca Bica, speriați de presimțirea unei bucurii care venea, venea, ca un cerb cu soarele în coarne.

30 Dacă... dacă îi văzuse gîndul? O coamă de cal negru, și deasupra ei... Îi năvăli-n obraji culoarea inimii.

Apucă pumnul.

Luă.

Privi.

35 Stea, inima-i căzu în ape negre. Ținea în mină o Milenă printre trandafiri, nu trandafirul în gropat în sufletul Milenei.

Stătură triști, unul în fața altuia, și cînd ridică ochii văzu capul lui Coca Bica frînt din grămaz; și-o boabă mare de sudoare îi lunecase de pe timplă de-a lurgul obrajilor scobiți și galbeni.

40 I se răsturnă inima ca un coș de trandafiri asupra lui, și brațele-i încolăciră gîtul. Îl alintă ca pe un copil, cu obrazul lipit de obrazul lui, pînă cînd îl văzu din nou zîmbînd. Se așeză lîngă el, cu capul pe umărul lui, privindu-și icoana din palmă.

— Milena!

— Aa! Aa! Meena! gemu infirmul, cu ochii strălucitori.

5 O sculptase ridicată-n virfuri, aplecînd spre fața-i răsturnată un trandafir înalt. Părea cîntată cu un fluier ca acele din balada *Mioriței*, atît era de sprinten pură și dezmierdătoare înflorirea spre o floare.

Floarea de lemn avea parfumul rozelor, căci se vedea cum îl respiră obrazul în iluminarea lui.

10 Sculptase Coca Bica o mulțime de Milene, fără știrea ei, și nu i le dăduse fiindcă nici una nu era Milena.

15 Lucrase ziua și lucrase noaptea la lumina lămpii, mereu nemulțumit, reîncepînd mereu. Pină cînd într-o zi găsisse rădăcina în care-l aștepta Milena culegînd un trandafir, — închisă-n lemn, ca un mărgăritar în scoica lui.

Așa era Milena în inima lui Coca Bica: o mișcare spre cer, întîlnind o îmbătare din cer venită asupra ei — așa era și-n lemnul în care o sculptase. Părea, mica podoabă, alegoria primăverii cea ușoară ca un fum, pogorînd spre înălțarea ei parfumul verii în care se va pierde.

20 Era și grație, dar și melancolie în imbinarea trandafirului cu fața; grație, dar și putere în mișcarea minii care-l apleca; și grație, și numai grația întregă a tinereții în elanul care, fără aripi, dădea înălțarea zborului de inger trupului de fată ridicat spre floare.

— A-ga, a-ga, a-ga!

30 Se zbuciumară brațele lui Coca Bica și sunetele dezarticulate-n gura lui.

Milena-ntoarse capul. Cu fața răscolită, infirmul se uită la cer. Privi și ea. Trecea un cîrd de păsări, unghi de negre palpitări și goarne melancolice, pe inserarea cerului.

35 — A-ga, a-ga, a-ga! cînta ecoul glasurilor cerului în buzele infirmului.

Mîna lui Coca Bica flutură spre depărtările azure, și un zîmbet sfișietor îi acoperi fața. I se umflaseră vinele de pe frunte și de pe temple.

40 Dădea din cap mereu — clopot de jale — arătînd cerul libertăților albastre.

— A-ga, a-ga!...

Apoi rămaseră tăcuți, strînși unul lingă altul, cu frunțile aplecate în inserarea treptată, ca doi copii lepădați într-o pădure.

5 Milena se gîndea la cerul necunoscut în care-i apăruse o strălucire de apă, o coamă neagră și un chip... Coca Bica, avînd aceeași clătinare a capului, vedea un cer altfel albastru, dincolo de munți, în care aripi multe filfiau în zbor.

10 Și de departe, păsările călătoare, ca și Coca Bica, scînceau: „A-ga, a-ga, a-ga“...

*

15 La Curtea-Mare, cuprinsă între aleea brazilor și Turnul Milenei, prin împădurirea parcului sălbăticit, locuia stăpînul nevăzut al Bourei — „El“ — și Sultana Bour, zidiți în noapte, în tăcere și legendă.

20 După ce se căsătorise cu Ghiorghieș Bour, Sultana-și adusese de la Cornul-Luncii servitorii ei: pe Ispas bucătarul cu Trandafira, spălătoreasa, pe Badea, fecior în casă, pe Frăsina, fată-n casă — și peste toți mai mare, pe Tudora, cămărășia de la Cornul-Luncii, femeie-ntunecată și tăcută, cu ochi verzi, nas ascuțit, buze subțiri și pași de umbră, numită și la Cornul-Luncii, și la Boura, Năpîrca.

25 Trecuseră treizeci de ani de-atunci. Murise și Ispas, și Trandafira. Badea, cu părul alb, devenise bucătar. Frăsina, șolduroasă, cu picioarele acoperite de varice, luase locul Trandafirei. Numai Năpîrca nu se schimbase. Și ea ducea viața de noapte a stăpînilor, căci Ghiorghieș Bour, și după ce orbise, își păstrase obiceiul de-a se deștepta spre asfințit și de-a mîncea la miezul nopții, iar Sultana, nelipsită de lîngă el, și ea se lepădase de soare.

35 Vechii servitori, Ispas și Trandafira, nu fuseseră înlocuiți, deși enorma casă, ca să fie bine îngrijită, ar fi avut nevoie de brațe tinere și multe. În timpul zilei, prin întunecatele odăi, trecea numai Tudora. Ea singură, ca o îngrijitoare de cavou, făcea tăcute grijituri. Tot ea primea din mîinile Sultanei rufăria de spălat, aducînd-o înapoi și rinduind-o în dulapuri; tot ea,

spre miezul nopții, așeza-n sufragerie mîncările, pe bu-
fetul mare ca o orgă, și pregătea pe masa lungă, lu-
minată de luminările unui trichel, două tacîmuri.
Apoi dispărea, făcînd, în timp ce Ghiorghieș și cu Sul-
tana ședeau la masă, grijitura odăilor lor — căci Ghior-
ghieș, în afară de Sultana, nu putea suferi om lîngă el.

Ispas și Trandafira benchetuiseră adesea cu țig-
anii Bourei; la fel, urmașii lor întru bucătărie și spă-
lătorie, Bădea și Frăsina; Năpîrca, însă, nu ieșise nici
odată de la Curtea-Mare. Cum numai ea intra în casă
la boieri, și ea trecuse în legendă, vindută Necuratului
de superstiția care-l vinduse și pe „El“, precum și
Curtea-n care s-aprîndeau lumini la miezul nopții.

Departa de Curtea-Mare, ca o cetate lîngă un cimi-
tir, vuia Boura-Veche, rămășiță de altădată, păstra-
tă-n creierul munților, la poalele pădurilor de brad.
Pe-acolo nu trecuse veacul lui Edison. Cei care locuiau
Boura-Veche erau țiganii boierești, strănepoții robilor
și-ai obiceiurilor vechi. Fuseseră odinioară aproape
două sute; de la 1854, de cînd îi dezrobise vodă Ghica,
se împușinaseră. Dar încă foarte mulți nu se dăduseră
plecați, căci traiul de la Boura era mult mai îmbelșu-
gat și mai fără de grijă decît cel al libertății, tot de
slugă, la boieri săraci.

Hotarul cel mai îndepărtat al gospodăriei Bourei era
Tăul Sihăstriei. La malul dinspre Boura al Tăului era
livada și cetățile cu miere ale albinelor. Pe urmă venea
moara de pe malul Durlaiei, apoi saivanele vitelor, co-
cinele porcilor, curtea păsărilor cu poiețile, hambarul,
grajdurile cailor, droșcăria, potcovăria, și în sfîrșit,
oprîndu-și capetele vastului semicerc în dreptul Tur-
nului Milenei, parcă la semnul strejăresc al copacilor
parcului, se înălțau chiliile țigănimii, chilii numite
fiindcă erau într-adevăr chilii ca ale vechilor monastiri,
odăi zidite-n piatră dură, unite toate prin potcoava de
lemn negru a unui cerdac înconjurător, proptit în
stilpi; chiliile ale țigănimii, fiindcă oacheșii chiliilor
aveau, ce-i drept, plete și bărbi de-ajuns de pădu-
chioase, dar mai aveau fețesmoliteși muieri cu sînge de
garoafă, și danci tumbăreți ca broscii.

În mijlocul chiliilor, acolo unde-n creștinească
monastire se-nalță o biserică, era o casă albă cu cerdac,
prinsă-n cascada de cocarde a trandafirilor egățători.
De jur în jur, straturi de nalbe, trandafiri pe spalieri,
mușcate, garoafe, petunii, micsandre, tufănele, ochiul-
boului, panselile și cafeluțe cu spic înalt și flori ca ale
salcîmului, dar ceresc albastre.

Acolo ședeau fițele, Ruxanda și Smaranda Contăș,
Milena și cu frații ei, gemenii Petru și Pavel Bour,
numiți Coca Giga și Coca Bica.

Iar de la marginele curcubeului de flori din jurul
casei, pornea pînă-n cerdacul negru al chiliilor iarbă
de munte, deasă, grasă, robust verde, prin care răsă-
reau turmele mici de romanite, pete zglobii de portu-
lac, galbeni zburliți de păpădie.

Din loc în loc, pe verdele tapșan cu floare, se înăl-
țau felinarele din vechi rămase, cu gluga de sticlă a
luminii înfiptă pe un stilp de lemn în colțuri.

Mai era și un pui de casă, pușor, alături de cea
mare. O făcuseră țiganii pentru Domnița lor Milena cînd
împlinise patru ani. Căsuță de păpuși, răstălmăcirea-n
mic a caselor de țară, cu prispă, cu fîntină-n miniatură,
cu zaplaz în față. Milena de acum nu mai putea intra
în ea. Păstrase însă casa albă, mărtișorul celeilalte și
al copilăriei.

În fundul arcului chiliilor se ridica, verde de iarbă,
un fel de deal lăsat pe brînci. Avea la gură ușă de stejar
cu lacăt mare, și-n burtă numai vedre, buți, butoaie,
damigene și butelci. Acolo era beciul Bourei, adînc și
tainic. Căci coborîse vorbă din bătrîni că-n funduri,
undeva, după butoaie, se deschidea tunel spre Schitul
Toacelor — tunel pe care încă nu-l aflase monahul
Ghedeon. Dar, slavă Domnului, găsise Ghedeon alt
drum spre beci.

De la Curtea-Mare spre chilii veneai prin capătul
parcului dinspre Turnul Milenei. De afară, adică de pe
drumul care ducea la Schitul Toacelor, trecînd prin fața
aleei de brazi, intrai pe-o poartă, iar monastirească,
de stejar ferecat, curmată pe dinăuntru cu drug țu-
păn, dînd într-o boltă podită, pe subt care pașii omu-
lui, ca și copita calului, sunau ca-n catacombă.

— Bine sună, frate Ghedeoane! vorbi Ion Ion, bombindu-și pieptul subt bolta bubuitoare.

— Sună ca fasola-n giosu omului — o vorbă, mă-n-telegi!

5 Și rise Ghedeon cu toate hergheliile din el.

Așa intrară Ghedeon monahul și Ion Ion în chiliile țigănimii.

10 Netuns de mult, numai vreji de crețuri negri, părul lui Ion Ion părea coafura cea de gală a unui rege cafru, scalpată, ș-apoi replantată pe tidva lui Ion Ion. Iar barba neagră-i năvălea în jos, invirtejită și rigidă, dindu-i o majestate faraonică. De când era la Schit purta sandalele fără ciorapi, și-n loc de haină îmbrăca giubeaua de șiac călugăresc a fratelui său Ghedeon.

15 Înaintea celor doi călugări — roș, Ghedeon; cu părul hărăpește negru, Ion Ion, care păreau scăpați din monacala preistorie a veacului de mijloc —, călare pe un măgăruș, adus de spate, cu timpla înclinată pe o parte, Petru Bour, Coca Giga, gemănul lui Coca Bica, își întinsese minile-n plutirea unui gest de tremurată binecuvîntare.

20 Același nas de paiată, aceeași frunte pleșuvă, aceeași înclinare resemnată a capului, aceeași vibrație de bătrîneță timpurie în zbîrciturile obrazilor scobiți, aceeași gură dureros hlizită — dar nasul ardea roșu, obrazii băteau în stacojiu invinețit, iar ochii abureau rătăciți în orbitele săpate în cearcăn negru.

25 Coca Giga — gemuse în copilărie și prin somn — n-avea nici limba, nici picioarele neputincioase ale gemănului său, dar la douăzeci și opt de ani avea pe față, dogoritoare, răsfrîngerea incendiului alcoolic.

30 Se scula dis-de-dimineată, și singur pe cerdac, așezat la o măsuță, bea rachiul dintr-o ploscuță de cognac, cu sorbituri încete. Privirea-i devenea din ce în ce mai melancolică și mai afundă, ca a cîntăreților din buciom când urmăresc pe văi revărsarea lungiei buciumări. Apoi își umplea din nou ploscuța, încăleca pe măgărușul Taca-Taca, din copilărie al său, lua-ntr-o traistă atîrnată după gît puțină brînză, pine și masline și pornea

spre Schitul Toacelor. Acolo își trecea zilele făcînd rugăciuni și bătînd mătânii. Uneori, prin fumul de tămîie și prin cel care-i acoperea mereu privirea, îl vedea pe Isus răstignit, sîngerînd rubinele creștinătății peste veacurile începute. Plîngea cu șiroaie de lacrimi, 5 în genunchi, cu gura căscată, pînă cînd îl prindea criza de epilepsie. Atunci cădea jos și se zbătea acolo ca o pasăre în agonie în fața porților altarului. Îl priveau călugării bătrîni cu spaimă și smerenie, căci le venea 10 prin fluturarea trupului de jos, în negura bisericii împrejmuțită de icoane afumate, ca o undă încă vie a vîntului desprins de pe torța Golgotei.

Apoi îl așezau în strană, stors și strivit, urnă a unei mari vedenii.

15 Era atîta bunătate și atîta dezmierdare pentru toți și toate-n el, încît numai diminutive răsăreau din buzele lui fără de minie.

20 — Măiculiță, surioara mea, singurică ai rămas! o tînguia pe Maica Domnului cînd o vedea îngenunchiată la picioarele crucii, cu inima pe buze ca o frunză dintr-o doină.

25 În sufletul și pe buzele lui, cerul, cu toate cele cerești, se scoborise-n miniatură ca oițele-ncleiate într-o luncă verde, care stă cu tot cu stîină și cu ciobănași într-o cutie de carton.

30 Nimeni nu putea să i se-mpotrivescă. Cînd începuse băutura, fițele îl dojeneau. Înclina capul, și plîngea cu o blindetă atît de sfîșietoare, încît fițele întorceau capul spre fereastră; și apoi dezmierdau oftînd fruntea de Dumnezeu bătutului copil.

35 În loc să-l înăsprească și să-l înrăiască, beția îl făcea mai bun și mai duios. I se îndoia sufletul ca o luminărică de ceară galbenă, aprinsă, și pornea cu el pe căile văzduhului, venind ca de la Înviere spre cerul care e, albastră, copilăria ingerilor.

40 În fiecare dimineată, de la Boura pînă la Schit, îl însoțea pe jos, alătura de măgăruș, un om trimis de

fițe, de teama crizelor de epilepsie care-l apucau fără de veste. Iar de la Schitul Toacelor, în fiecare seară îl însoțea cite-un călugăr, care primea mulțumire de la Curte de-ale mîncării: urdă, caș, pește afumat, pastramă.

5 Il însoțea și Ghedeon, nu rareori; el nu primea de-ale mîncării, ci rachie sau alte arzătoare băuturi, așa că mult îi era dulce drumul după măgăruș, căci n-ajungea ca după Crist, într-un Ierusalim întimpinat cu crengi de salcie-nflorită, ci ajungea la curte boierească, unde toate erau vechi, dar mai cu seamă băuturile-ntru slava Domnului — „o vorbă, mă-nțelegi“!

*

Venise înnoptarea scuturînd cîteva stele galbene-n puzderia lactee a celorlalte.

15 Erau, din loc în loc, aprinse felinarele. Rideau dancii chiliilor; cerdacul negru duruia de pașii lor; și pîlpiau lumini aprinse la ferestre-n lung șirag tremurător.

20 Dădea în clocot apa mămăligelor la cite-un foc vegheat de chipuri de sacară cu ochi vii, păr negru și podoabe galbene sau roșii. Și sceptru-n revărsarea rubinie a flăcării șerpuitoare pe subt pirostriei, un melesteu se înfigea voievodal în fierberea ceaunului.

25 În dosul casei dintre flori, prin străvezii zvîcniri venite din petunii, deasupra unui jar spuzit, mereuuns cu o pană albă, se răsucea un but într-o frigare. Sfirîia și țîrîia untul greiereștile lui muzici. Și venea în nara mare a lui Ion Ion arsura cărnii cu cojiță, iar fumul, vâl cu vâl desprins din ritmica întorsătură a frigării, aducea cînd miros de cimbru, cînd gust de mușchiuleț.

30 Se scurse ca o lacrimă duioasă pe limba lui Ion Ion, și toată gura îi fu umedă. Strănuturi îi săltară nasul în galopuri.

— Moașa-n pod! Îți miroase a tămîie, frate Ioane?
35 — De porc?
— Ba de batal.
— Batal?

— Da. Berbec fără pungi... Hap-țiu-țiu-țiu! Hoaa! Iaca!

5 — Moașa-n pod, Ghedeoane! Are gîdilici batalu!
— Oh, frate Ioane, m-aude Cel-de-Sus — o vorbă, mă-nțelegi! — și pe tine te-aș mîncea cu unțîșor și cimbrîșor...

— Și c-o damigeană!
— Vadră, frate Ioane, zbirnii bas glasul Ghedeonului, că ai hoit mare.

10 Călcau pe iarbă moale, urmînd pasul mărunt al măgărușului.

— Sărut mina, Coca Giga, făcu un glas însoțind o plecăciune.

15 — Pahomie, rectifică glasul lui Ghedeon, lovînd cu oiștea în timpanul celor dimprejur.

— Călugărul Pahomie, șopti cu glas scăzut Coca Giga, inclinîndu-și capul și mai tare.

Se botezase singur de curînd Pahomie, ș-așa dorea să i se spuie.

20 — A venit părintele Ghedeon după scripturi! răsună un glas dogit și s-auziră niște chei sunînd, înadins clătinate.

25 — Trage, Țoloancă, clopotele tale, să iasă cuvioșii din chilii, că am o sete mare și încă un frate lingă mine...

Țoloancă era chelarul Bourei.

— ...Fratele Ion din Ioana, mînzul lui Ghedeon, urmă Ghedeon, lepădîndu-i dosul palmei peste pîntec. O vorbă, mă-nțelegi!

30 — Mata poftim la masă, Coca... Pahomie, vorbi Țoloancă, dînd jos de pe măgăruș cu grijă trupul ușurel.

Coca Pahomie făcu o plecăciune umbrelor care-l întovărășiseră de la Schit și porni spre casă în haine de șiac, încovoiat, cu pas mărunt și ușurel, atît de imaterial, că parcă nu plecase un om lovînd cu pasul său pămîntul, ci parcă se-ntorse singură, în vînt și-n noapte, o filă de legendă cu icoana ștearsă a unui mucenic...

— Acuma, măi Țoloancă!...
40 Sușuiră palmele lui Ghedeon, frecate una de alta, și-i pleseă limba lat. Dimpreună cu Ion Ion urmă ta-

5 langa cheilor beciului. Se opriră în dreptul unei chilii. Așteptară. Mirosea călduț a mămăligă și a fum; se revărsau ca dezgoliri de sini fierbinți mirodenii de garoafe și bătea de sus, din munții roată în jurul Bourei, marea răcoare a bradului subt stelele nopții.

— L-ai văzut, frate Ioane?

— Păpălugă! Unde-ncape băutura, frate Ghedeoane?

10 — Maicăăă! răcni Ghedeon, cu fața strimbă de ris, bătindu-și coapsele cu palmele. Țoloancă!? Păi, să-ntoarne Țoloancă ce-o supt el, zece vedre ar făta!

Și Ghedeon își drese glasul.

— Țoloancă, de-ale infulecării!

15 Țoloancă răsări în pragul chiliei, c-un coșuleț subt braț, din care se stropșea pe infundate un iz de usturoi. Între două degete încirlegate ținea un capăt de lumina-re, făcînd din scobitura palmei cuib flăcării galbene ca un canar.

20 Avea Țoloancă față de berbec, cu zulufi albi în chip de coarne berbecești și mari musteți, ca și coarnele berbecului aduse, și nări vînjoase. Cizme de iuft pînă peste genunchi, șalvari, cămeșă țărănească încinsă cu ocurea lată și un cercel la o ureche. Era uscat și nalt ca un țîr devenit plop. Învățat să privească de sus pe toți, din pricina staturii, privea mereu în jos, ceea ce-i dădea un aer mironosit și duhovnicesc...

25 Porniră după Țoloancă și se opriră la gura beciului. Cheile sunară.

— Ce-ai luat, Țoloancă?

— O pastramă...

30 — O? bubui Ghedeon.

— Cîte una de cap, niște chiperi...

Dădu în lături ușa beciului. Împinse întunericul cu lumina-re, indoindu-se pe prag, urmat de ceilalți.

35 Sugeau de sus, cu nări flămînde, cum tragematul vinul din butoi, aroma întunericului umed.

Și-n beciul Bourei, adînc în vreme și-n pămînt, de-a lungul scărilor, se prăvăliră pînă-n funduri, vedre, umbrele lui Ghedeon, Țoloancă și Ion Ion.

★

40 Copiii Bour crescuseră de mici în casa albă — arhondaricul trandafirilor agățători — din mijlocul chiliilor

5 țigane. Și încă din copilărie, la fel toate erau, oameni și lucruri. Fița Ruxanda, scundă — așa și vodă Ștefan —, cu ochi verzui, care jucau pe subt sprincenele stufoase, cu mustăcioară-mbelșugată în colțul gurei și cu un neg păros pe-o nară; cu bonețică albă-n cap și cu pestelcă albă, în necurmată fierbere, cu trăsături de spadasin — nas agresiv, bărbie-n pînten —, de parcă-ntotdeauna s-ar fi profilat pe fumul spart de focuri al unui orizont de luptă; 10 cu glas trimbițător și bărbătesc de căpetenie care comandă-n cîmp deschis, fița Ruxanda apăruse veșnic ca un viteaz războinic, atunci descălecat după o bătălie, abea descătușat din fierăriile armurei. Astfel, și bonețica de dantelă, și pestelca, și întreaga îmbrăcăminte de femeie deveneau hazlii, un fel de păcăleală, șagă de oștean venit acasă pentru veselă odihnă. Dar mirosea fița Ruxanda a turtă dulce cu vanilie și angelică, a cafea prăjită, cozonac, dulceți și ciocolată — adică a bunică. O hărăzise Dumnezeu, de cînd era și ea copil, așa să fie, și bunică să rămîie. Întăiul ei 15 răsfaț fusese pentru Smărăndița, acum, fița Smaranda pentru ceilalți, dar pentru ea tot Smărăndița.

25 Și ele erau Bour, după mamă. Tavefta Bour se căsătorise cu colonelul de lăncieri Anibal Contăș, poreclit Sultanul, care, în joc de cărți, chiolhanuri, cai, femei, mîncări și băutură, părăduise o întregă zestre de păduri, lanuri de grîu, covoare, case, galbeni și giuvaericele. Tavefta Contăș nu știa să i se-mpotrivească, deși fetițele creșteau, și fără zestre, în acele vremi, 30 fetele de boier găseau numai un singur mire: pe Isus.

De mică, Ruxăndița se pregătise pentru monastire; n-avea nici bani, nici frumuseță. Stareță la Varatec, pe atunci, era Epistimia Bour.

35 Împărtășise și părinților spontana abdicare de la viață, dar cu o singură condiție: s-o crească în belșug pe Smărăndița, pregătind-o pentru măritiș, nu pentru monastire. Așa că rămășițele mării averi se prefăcuseră treptat în rochii de mătase, pantofiori de marochin, dascăli de dans și muzică, inele și tot felul de găteți 40 pentru intrarea Smărăndiței în saloanele boierilor de rangul ei.

Pentru atît fusese pregătită și-nvățată Smărăndița: să-și poarte frumuseța printre reverențe adincite în oglinzi, în foșnet de mătăsuri scumpe, trudindu-se să-i fie cît mai albe minile și-obrajii și cît mai fără de

5

cusur lucioși și-armonioși zulufii. Ruxanda nu pleca la monastire, deși de mult se îmbrăca numai în negru, tot așteptînd să se mărite Smărăndița, în jurul căreia mereu era, veghind neccntenit ca nimeni să n-o supere — cumva să-i strice tenul cu vreo cută — ca nimeni să nu-i tulbure somnul de dimineață, lung; ea pregătindu-i cafeaua și dulceața, baia, laptele de crin, apa de castraveți, mîncările pe plac care sînt bune fără să îngrășe, rochiile și parfumurile, dantelele și florile pentru neîntreruptul lanț de sindrofii al Smărăndiței...!

10

15

Astfel, era în jurul ei și numai pentru ea, fără ca nimeni totuși să o știe, ca unda care leagănă și duce triumful alb al lebedei.

20

Și într-o zi, în locul mirelui, la scară, venise sărăcia. Sultanul își zburase creierii, lăsînd în urma lui o văduvă, două orfane, și pe masă, goală, o sticlă de șampanie; iar Tavefta Contăș, de pe fereastra cea de sus a casei scoasă la mezat cu bății de darabană — se zvîrlise jos în stradă, de-acolo dusă în mormînt.

25

Aveau un singur drum surorile orfane: spre monastirea stareței Epistimia Bour. Dar Smărăndița nu vroia s-audă de-un astfel de drum.

30

Se zbătuse ca un clopot de alarmă sufletul Ruxandei, căutînd o altă cale. O găsisese: Boura. Se căsătorise de curînd prietena ei, Rarița Ursache — pe cît frumoasă, pe atît bună — cu Andronache Manea Bour, vărul lor. Rarița o cruțase de rușinea sărăciei. Cu banii ei răscumpăraseră mobila casei părintești și, încercînd-o în care, o pornise la Boura. Într-acolo plecaseră și surorile, Ruxanda renunțînd la călugărie, numai de dragul Smărăndiței, pentru care încă mai nădăjduia un mire.

35

Îmbătrîniseră acolo, devenind fița Ruxanda și fița Smaranda, tot val Ruxanda, tot lebdă Smaranda, albă de-a binelea, dar neschimbată. Cînd se mișca prin casă era un foșnet de mătăsuri și-o dulce revărsare de par-

40

fum, de parcă s-ar fi legănat, în pragul trecutului deschis o clipă, un bal de altădată.

5

Ietacul ei avea un fund închis între divanuri care cuprindeau trei ziduri, divanuri îmbrăcate cu reps galben broșat cu flori albastre ca lavanda; fotolii căptușite la fel cu divanurile, și pe jos, bombate taburete. Pe toți păreții, cite-o oglindă ovală cu ramă de lemn trandafiriu. În apa lor cochetă privise Smărăndița cum bătrîneța, pregătind-o parcă pentru bal mascat, îi punea peruca de marchiză.

10

15

Nu începuse niciodată balul, dar ochii Milenei o văzuseră mereu pe Smărăndița gătită în fița Smaranda, așteptîndu-l sau pe divanuri, sau în fotolii. Și parcă-n tot ietacul fiței, era tăcerea de parfum și de matasă a unei așteptări pe care numai o berlină, oprindu-se la scară, ar fi putut pe drept s-o tulbure.

20

Covor pe jos; un buroas de lemn trandafiriu cu oblon; un ceas-dulap, bătînd la toate orele, dar parcă din alt timp, ca zurgălăii unei diligente; și două scrinuri: într-unul, numai sticlute cu parfumuri de altădată: *Ess-Bouquet*, *Le Jardin de mon Curé*, *Ilang-Ilang* și, în sfîrșit, într-un adevărat castel de sticlă, *Le Bouquet de l'Impératrice*, parfumul împărătesei Eugenia, soția lui Napoleon al treilea: malacof, umeri ovali în decolteul răsărit în mari oglinzi cu ramele de aur...

25

De-aceea, bucelele Milenei, în parfumul viu al tinereței lor, purtau, ca amintirea de cochetărie a altor vremi, parfum de *Ess-Bouquet*, *Jardin de mon Curé*, *Ilang-Ilang*...

30

În scrinul celălalt se scuturase toamna de cașmir, dantele, evantalii, șaluri, broderii, batiste și mătăsuri a vechilor buduaruri, revărsînd parfum de vetiver, paciuli, iris, coajă de chitră, camforă, piper, vervenă, tutun și picături de smirnă.

35

Fița Smaranda, ca și-n tinereța Smărăndiței, dormea tirziu. Fița Ruxanda-i aducea cafeaua în ietac și îi trăgea perdelele, spunîndu-i:

— Buna dimineața, Smărăndița.

40

Și ziua fiței începea ca și a Smărăndiței, în oglinzi și în parfumul scrinurilor. Venea la unu în sofragerie, cu pantofi de brunel, cu rochie de matasă broșată, cu pol-

cută la fel, prinsă pe piept cu o camee, purtind pe părul alb, dar pieptănat cu bucle, fanșon de dantelă neagră, lăsat în unghi în dreptul frunții, căzind în prețioasă ondulare pe grumaji; cu floare de dantelă albă
5 în jurul gulerășului și-al mineculelor; inclinându-se — și parcă o înconjurau oglinzi —, așezându-se pe scaun, ca într-o reverență; și când pe masă apăreau — păstrate albe, dar uscate — minile pline de inele și parfum, pornind cu degetele înclinate să scuture cochet un pic
10 de pudră de pe lungile sprincene, zimbeau în jurul ei melancoliile trecutului zădarnic ca pomii înfloriți într-un declin de toamnă.

*

Înainte de-a se așeza la masă, Milena se plimba prin sofragerie, în jurul mesei, cu pași inceți, ținând în mână
15 un cornet de coajă de brad plin cu rășină, în care ardea un tăciune adus pe-o farfurioară de la bucătărie. Sufla în el mereu, însuflețindu-l cu suflarea, până când aromatul abur albăstriu umplea sofrageria cu nouri inelați. Milena azvîrlea tăciunile în sobă, se suia pe un
20 scaun, așeza cornetul de rășină în același loc, deasupra bufetului, și prin domoala legănare a fumului venea spre locul ei, lângă Coca Bica. Fițele plecau grăbit ochii în farfuriile goale, căci îi zimbiseră mereu Milenei, și se temeau să n-o deoache, iar Coca Bica îi întindea cu
25 amîndouă minile șervetul desfăcut.

Și fița Ruxanda spunea servitoarei de la spate:

— Servește-o întâi pe duduia Smărăndița.

După masă, în timp ce Coca Bica îi innoda la loc șervetul, Milena se ridica, împreună minile și spunea:

30 — Mulțumescu-ți ție, Doamne, de pine și de sare și de mila sfinției-tale.

Apoi săruta mina fițelor, și dacă o chema parcul pustiu se ducea în parc, dacă o chema muntele, spre munte se ducea, cu Coca Bica împreună.

*

35 Nu s-auzea nimic alt decît tictacul dulapului-pendul și pocnitura instelată a pieptenului de бага trecînd

prin buclele Milenei. Ședea pe un taburet la picioarele fiței Smaranda, cu obrazul pe genunchii ei și buclele răsturnate ca prunele în poala de mătase și parfum a fiței.

5 Și scrinul cu parfumuri, și celălalt erau deschise. Lumina venea roșie de la o candelă aprinsă la icoane; albastră ca un cer de dimineață în pădure, de la lampa-mpodobită cu glob de porțelan.

10 Inelele trimeteau focuri de pe degetele fiței, în mișcările incete, cu pornire legănată, ale pieptenului dus și-adus și iară dus, buclă cu buclă, printre buclele destinse și la loc reinelate.

Pe o măsuță de lingă fotoliu așteptau parfumurile să le vie rîndul, căci fița deschidea în fiecare seară alt
15 parfum pentru capul din poală.

Părea Milena și mai mare și mai mică totodată, cum par fetițele atuncea cînd îmbracă rochiile mamei, căci avea cămașă de noapte pînă în pămînt, cu mineci lungi, trecînd de încheietura minelor, tivite cu dantelă, ca și
20 poalele cămeșii. Obrajii nu se mai vedeau: erau acoperiți de părul care scînteia fosforescent subț dinții pieptenului. Nu se vedea decît atît: de lapte, plină, dulce, inocentă, linia bărbiei coborînd în jos și îngropîndu-se în gulerășul de dantelă încheiat pe gît.

25 Așa venea Milena înainte de culcare, în fiecare seară, aducîndu-și capul somnoros în poala fiței, să-l pieptene, să i-l dezmierde și să-l trimită somnului, frumos și proaspăt ca o grădiniță-n care asupra nopții s-au deschis flori nouă, subț aceleași stele și aceleași
30 vise.

...Bătu de zece ori pendulul. Milena ridică obrazul, fița Smaranda genele și, într-adevăr, severă, cu bonetă și șorț alb, fița Ruxanda apăru ținînd în mână o farfurioară, urmată de-o țigancă zmulță și descultă, care-
35 aducea — precum purtase Guliver în brațe corabia piticilor — o vastă tavă cu tot norodul de cristal și de argint al lingurițelor, chiselii și paharelor, desfășurat solemn.

— Ia gustă mata, Smărăndița.

40 Îi întinse, ca la copii, rodul de trandafiri, călduț încă, pe virful linguriței.

Fița Smaranda medită cu gravitate.

Sufletul fiței Ruxanda atârna de buzele fiței Smaranda.

— ...Da-da, e foarte reușit.

5 Și fu atuncea bucuria în sufletul fiței Ruxanda, ca rodul cel de trandafiri în buzele Smarandei.

— Gustă și mata, fetițo.

10 După aceea, Milena luă două lingurițe din șerbetul de nufăr care dă somn dulce, iar pentru Smărăndița fița Ruxanda pregăti cu mâna ei, pentru noapte, chi-seaua cu dulceață de afine, bună pentru stomah.

— Acuma fă-ți mata rugăciunea, fetițo, și du-te la culcare.

15 Se ridică scuturindu-și bucele, nălțuță în cămașa lungă de noapte și trandafirică ca piersicul înflorit. Pe la spatele ei, Ruxanda și Smărăndița, devenind fițe, amîndouă deopotrivă, se priviră zîmbind și ascultară cu minile împreunate.

20 Milena îngenunchiase în fața icoanelor, cu spinarea copilărește mlădie. Glasul începu, tînăr:

— Tatăl nostru carele ești în ceruri, sfințească-se numele Tău...

Creștea o primăvară spre icoane și spre Dumnezeu.

25 — ...și ne izbăvește de cel rău, Amin. Dă, Doamne, sănătate și noroc tatei și mamei, fraților mei Petru și Pavel, fiței Ruxanda și Smaranda, lui moșu Matei...

Nu auziră Fițele bătaia inimei Milenei, care împreunase mai fierbinte minile.

— ... precum și mie.

30 Răsunase, spusă de un glas curat, aceeași rugăciune, urmată de aceeași pomenire.

Sărută mâna fițelor, fițele o sărutară pe frunte, Milena deschise ușa, intră în odaia ei — ca întotdeauna.

— Copil, făcu fița Ruxanda.

35 — Copil, zîmbi fița Smaranda.

Și nu știa nici una că inima copilului bătuse tare la sfîrșit de închinare, rugîndu-se Celui-de-Sus pentru un chip cu păr și ochi de aur, răsărit în ochii ei, deasupra unei coame negre.

*

Cum se retrage singele din minile și din picioarele unui trup cuprins de spaimă — așa fugise viața din capetele Chiliilor, cele din preajma Curței-Mari, oprite la hotarul dintre Boura-Veche și copacii care-mpresurau Turnul Milenei.

5 Țiganii se temeau să stea acolo, căci uneori lumina lunii pline, dînd viață tiritoare umbrelor, le aduceau ca niște fumuri și ca niște gheare negre — pe-ale copacilor și pe a Turnului Milenei — pină-n chilii, și astfel Curtea-Mare-și împlînta blestemul și-n Boura-Veche.

10 Numai Dudoaia lui Țuhașcă Chioru nu plecase. Ea locuia-n aripa stîngă, cea așezată-n fața Turnului Milenei. Acolo se născuse ea, acolo se născuse și Mitrana, maică-sa, acolo își dăduse sufletul Țuhașcă, pe care ea-l chiorise cu un clește, cînd îl prinsese cu Zamfira cea c-un benghi la colțul gurei de jar ud.

15 Ș-apoi, dacă ar fi plecat de-acolo, ducîndu-se-n cuibarul țigănimii, pesemne nu ar mai fi fost Dudoaia lui Țuhașcă Chioru, doftoreasa-vrăjitoare a Bourei, ci doar o babă, rămășiță a vechii cetății, descîntătoare la vătămături și holiște, dar de nimeni temută.

20 Acolo-n capătul chiliilor, la hotarul spaimelor, era mai singură decît sihaștrii în adînc de peșteră, căci lîngă ea trăia legenda Curței Mari, spre ea minîndu-și umbrele.

30 Vrîsta Dudoaiei doar Turnul Milenei o știa, precum și brazii din alee, căci alții mai bătrîni la Boura nu se găseau. Demult trecuse pragurile bătrîneții sure și-ale celei albe. Ca liliecii într-o turlă părăsită, zilele se adunau în veacul ei.

Cînd ridica privirea-n sus, vedea același Turn, dar cetățuia n-o vedea.

Trecuse.

35 Cînd apleca privirea-n jos, vedea același trup, dar pe Dudoaia n-o vedea.

Trecuse.

Clipise mult. Clipise vremea-n jurul ei, în ziduri și în oameni — prefaceri și morminte — dar ochii ei pri-

veau același Turn, și Turnul răsărea-n aceeași ochi, prin tremurul de gene-al clipelor.

5 Se îngrășase stînd. Tot stînd scădea, dar încă în putere. Nimeni și niciodată nu întrebasese unde-i Dudoaia. Ca și munții, era acolo unde fusese totdeauna. În jurul ei se înmulțeau pisicile, căci n-avea una, zecii! Era la ea un fel de stîna a pisicilor. Se răsuceau blănițele codate, ca fumurile-nnădușite, ca cețurile și ca negurile, pretutindeni în chiliile Dudoaiei, înconjurînd-o pe 10 Dudoaia — trupuri și cozi — ca nouri bălțați de-apusul soarelui, un pisc de munte.

15 Avea de toate felurile, unele de rînd, frumoase totuși, fiindcă tot din tigrul se trăgeau; altele cu cozi de trenă, coborînd din Daghilă și din Ormuz, persanele, aduse de un Bour de la Stambul; de Angora altele, zburlete ca-n atac căciula cazacilor de Don; iar altele încrucișate cu pisici salbatice, din trăsnete-mpletite. Erau de toate culorile: roșcate ca susanul și ca vulpea cațaveicii, cu ochi ca pipermentul; tarcate cum e 20 chilimbarul de Buzeu, cu dungi de aur și de zahăr ars; albe ca urșii de la Pol, cu capete cît tărtăcuța, dar etolate și nimbate de mătăsoasele zburliuri; altele toarse din cărbune și din corb, cu ochi luceferii.

25 Toate foiau în jurul ei, ca hulubii în jurul hulubăriei, alintîndu-i picioarele, umplîndu-i poala, cutreierîndu-i umerii. Pe toate le știa pe nume și toate-o ascultau. Iar primăvara cînd se porneau spre cerul de sabat, pe-acoperișe, parcă-și mina Satan căruțele cu osia neunsă, din brațele Dudoaiei izbucnind.

30 Și mai avea Dudoaia, în afară de pisici, pe lingă ea, pe strănepoata ei Miuța. Trăia cu ea, ca arcul cu săgeata, numai acolo fiind Dudoaia, pretutindenea Miuța, care-i aducea pe limba ascuțită întreaga viață a Bourei, așa că o dată cu Miuța roia în Boura și 35 Dudoaia, între toți fiind, fără să se miște, pe toate știindu-le, fără să fie văzută.

40 Se întimpla să umble și Dudoaia. Rareori. Atunci se petrecea la Boura ceva deosebit: o boală grea, o moarte sau o naștere în neamul Bour — sau o Milenă care-și caută ursita.

Avea două intrări Turnul Milenei, ca și odinioară. Una dăduse înăuntrul cetățuiei, acum dădea într-un pridvor de piatră, acoperit cu boltă, cu ferestre zăbre- 5 lite, care unea aripa Curței-Mari cu Turnul.

6 Cealaltă ușă se deschisese tainic, și se deschidea și-acuma, în afară, dînd pe o potecă șerpuită printre brazi cu-ntunecate vicleșuguri, care ducea și înspre munți pașii fugarului de-acolo, dar și-n prăpastie, pașii următorului de-aiurea. Ușă de fier masiv, numai re- 10 liefuri și rozace, lucrată cu ciocanul, frumoasă pe cît dură, voinică podoabă la piciorul Turnului.

15 Cînd Andronache Manea Bour ridicase Curtea-Mare pe locul cetățuiei — nevrînd s-alunge fițele, dar nici să stea cu ele în casa părintească din mijlocul chiliilor —, găsise închisă ușa de fier, fără să-i poată afla cheia. Cercase meșteșugul lăcătușului înadins adus, în toate felurile s-o deschidă, și isprăvisese lăcătușul prin a ridica din umeri.

20 — Pacat să nu rămîie așa broască! Astfel, Turnul Milenei își păstrase împodobitul scut pe care nimeni nu putuse să-l clintească.

25 Pe-acolo, cu zeci de ani în urmă, într-o vară devenită moaște în pămînt și în morminte, cu florile și oamenii, intrase cea mai aprigă femeie a Bourei, Mitrana, vrednică mamă a Dudoaiei.

30 Pe-atunci, cetățuia era în ruină. Manea Bour, bunicul lui Ghiorghieș, cu ai săi, își petrecea verile tot la Boura, dar în casa albă din mijlocul chiliilor.

35 Avea și Mitrana hărbat, avea și boierul Manea femeie, și încă pe podoaba moldovencelor din ținutul Botoșanilor. Dar cu Mitrana, în strămoșescul Turn de unde se vedeau — năvod de nestimate — stelele peste Moldova, boierul Manea cunoscuse acel galop pe care numai arăbeștii cai și trupul de țigancă-l știu.

40 Cînd devenise-n ani și-n trup aidoma cu tinereta maică-sa, Dudoaia îl luase pe Tuhașcă. Mitrana o lăsase să-și îndeplinească voia inimii, dar întinzîndu-i cheia noptilor de vară petrecute-n Turn, îi spusese:

— Cu asta, fato, intri în Turnu Milenei...

45 Clipise c-un ochi încă viu, piatră prețioasă încrustată în amintirea multor boieri.

— ...Și dacă intri acolo c-un boier, găsești multe pungi cu galbeni. Numai să nu i-o arăți lui Tuhașcă. Ieste-s treburi muierești.

5 Dudoaia păstrase cheia la loc de nimeni știut, dar nu intrase niciodată în Turn.

10 Și iată că venise pe lume Milena, adusă de la Curtea Mare în brațele Dudoaiei, crescută în poveștile ei. De la Dudoaia aflase ea de iarba-fiarelor, care descuie orice lacăt, orice broască, deschizând orșice ușă. Și tot de la Dudoaia aflase că în Turnul care-i purta numele nimeni nu intră, dar că Dudoaia, dacă ar vrea...

15 Ș-atita o rugase și-o rugase „hulubița ei“, ș-atita o momise ș-o sucise, mai cu minie, mai cu dezmierdare, mai cu-neruntare, mai cu zîmbet, că într-o zi — zi mare, că-mplinea Milena șaisprezece ani —, Dudoaia coborise din chilii neliniștind ochii pisicelor, venise rezemată-n cîrjă cu Milena la Turnul celei dintii Milene și, descuindu-i ușa cu destulă trudă, o lăsase să se urce singură... De-atunci vedea Dudoaia în ochii hulubiței ei ceea ce nu se vede și se vede parcă în cerurile toamnei cînd se călătoresc cocoarele.

20 Și blestema Dudoaia ceasul, și blestema Turnul și cheia, căci chiar în clipa cînd Milena se suise-n Turn, ducînd pornirea înspre viață a celor șaisprezece ani să înflorească-n virful marei tulpini de piatră — deasupra Turnului, o cucuvaie se vîitase lung.

*

Trecuse miezul nopții.

30 Dudoaia nu dormea. Ședea în jilțul ei cilțos, cu cheia Turnului Milenei pe genunchi.

Bătură deodată cîinii a străin. Apoi se auzi glasul pindarilor de noapte; apoi, innădușit, vibrație de glasuri.

— Miuța!

35 Se deșteptă clipind Miuța la sunetul glasului jos și aspru. Dudoaia ridică sprincenele spre ușă. Miuța sări de pe mindir, își făcu loc printre pisici, deschise ușa și porni în goană. Dudoaia viri cheia în sin, își îndreptă urechea spre Boura și așteptă.

Răsună cerdacul de-un galop desculț. Venea Miuța în goană, c-un fulger de pisică sălbatică în făptura ei de ochi aprinși și păr roată zburlit în jurul capului.

5 Intră săgeată, gifiind. Suflă adînc și zvirli vestea din pieptul numai hopuri:

— O venit Scorpia — uf! — o cheamă pe Domnița la Curtea-Mare...

10 Se ascuți nasul Dudoaiei în obrazul vînat, și ochii i se-ncruciașară. Înfipse-o mină în cîrjă, alta în umărul Miuței și, săltîndu-se, se prăvăli spre ușă. Călcătă, o pisică miorlăi strident. Și toată încăperea, ca o cremene lovită, se-nstelă deodată straniu de ochii fiarelor.

15 Dudoaia se opri în prag, cu ochi mari, proptită-n cîrjă.

20 Se revărsase ca o Înviere din chilii, dar cu mișcări de spaimă. Ieșise toată țigăniea cu lumini în miini și s-apropia din două părți înconjurînd casa din mijloc. Acolo, în haină neagră, dreaptă la scara cerdacului, ședea Tudora de la Curtea-Mare — buhnă. Luminile veneau spre ea — porniseră din fund și facile — aducînd murmure îndîrjite. Nu le venea țiganilor sculați din somn să creadă vestea care-i deșteptase, dar Scorpia, intrînd în ea, spurcase Boura; și o vedeau, parcă visau urît, și o vedeau aievea, înfiptă lingă scară. Avea o față lată, galbenă, de lună răsărită-n cimitir, tăiată-n dungi de o uscată bătrîneț; buze subțiri, tăios subțiri, ochi verzi și nasul ca un ghimpe...

30 — Sa plece spurcata, ca-ndată o otînjim! se auzi un glas răstit.

35 Și-ndată se făcu tăcere, căci apăruse-n prag Milena, urmată de fița Ruxanda. Îi azvirlise fița-n grabă, după ce o îmbrăcase, o capă neagră pe umeri. Plutea subțire-n manta largă, c-un obraz — cel de pe pernă — roș, celălalt alb, cu capul încă greu de somn în valurile buclelor. Căscă mereu, copilărește, clipea mereu, copilărește, dinți albi și gene negre — și zgribulită în răcoarea umedă a nopții munților, avea ușoara-n-covoiere a fetițelor cînd vin din somnul cald să intre-n apa rece.

Tudora se pierdu în noapte. Printr-o alee de lumini trecu Milena. Luminile se-mpreunară și porniră după ea.

5 Iarba stingea sunetul pașilor mulțimii, care înainta fără cuvânt, ca o corabie cu pinzele înfășurate și luminile aprinse, gata să azvîrle de pe bord în mare, un mort cusut în sac.

10 Și deodată se porni o șoaptă înmulțită. Luminile se aplecară și se-ncrețiră de fiori spinările, căci apăruse-n capătul chiliilor, pe scară, proptită-n cirjă, cu obraz întunecat, Dudoaia. I se suise o pisică pe umăr, aprinzind în noapte doi ochi verzi.

Convoiul se oprise la hotar. De-acolo începeau copacii Curței-Mari.

15 O mină trecu Milenei un felinar. Îl înceștă și porni singură, lăsindu-și parcă sfișiată marea trenă de lumini.

Apoi se auziră lovituri de cirjă în pământ.

Înainta veacul Dudoaiei.

20 Mulțimea se dădu-ndărăt.

Depășind hotarul dintre Boura-Veche și Curtea-Mare, Dudoaia se topi printre copaci, cu o pisică după ea.

Trecură, clipe, clipe, clipe.

25 Convoiul de lumini se retrăgea de-a-ndoaselea, cu fața înspre umbra parcului.

Apoi rămase noaptea singură pe dunga de hotar.

30 Și mai tirziu, la marginea prăpastiei deschisă printre munți spre văile de stele-ale Moldovei, porni un murmur răgușit de vorbe stranii ca întruchiparea plumbului topit când e turnat în apă rece. Apoi o mină, proiectată ascuțit pe înstelarea cerului, zvîrli o umbră; cheia Turnului Milenei.

35 Dar Turnul tot atît de drept se înălța din veacuri înspre veacuri.

★

În fiecare an, ziua de naștere-a Milenei aducea un oaspe. Sosea într-un landau cu șase cai, urmat de două sau de trei căruțe și-nconjurat de o escortă de jandarmi călări, cu carabina pe spinare.

— Ai prins vreun haiduc, moș Matei? îl întreba Milena cînd era copil, cu brațele de gitul lui.

5 — Numai o haiduceasă mică! răspundea Matei Bour, aducînd-o pe Milena-n brațe spre cerdac, de pe scara landaului.

Se înclina adînc în fața fițelor, cu o smerită curtenie amintitoare a altor vremi, și jandarmii, smirnă, se minunau că un ministru de interne — a cărui frunte, pentru țară, era ca Puchinosu pentru Boura — putea să fie sărutat pe frunte de două băbuțe.

10 Fița Ruxanda, tot încinsă-n șorț, cu-aceeași bonețică de gospodărie, lua comanda lăzilor, lădițelor și a burduhănoaselor pachete învelite-n mușama, aduse cu căruțele, precum și-a săculețelor de pînză groasă, cu peceți la gură, aduse în landau, — umplînd casa de fier, dulapurile și camara.

Iar fița Smaranda, după cafeaua cu dulceți, petrecea o dimineață întregă în salon, desfăcînd rochii, rufărie, valuri de batistă, catifea, olandă, matasă și postav —, în timp ce întrebările-i reluau firul vechilor genealogii, împletindu-l, firul din trecut, cel alb în răsuciri de aur, cu firele de cînepă ale prezentului.

25 Matei Bour, nepotul fițelor și fratele Sultanei — în mai multerînduri ministru de interne — administra pe lingă marea lui avere personală, în numele lui Ghiorghieș și al Sultanei, și-averea lor, cruțînd-o de rușinea jafului, el fiind ultimul bărbat întreg și teafăr al neamului Bour.

30 Mai aducea ziua Milenei încă un oaspe, care, deși venea de-alături, de la Curtea-Mare, părea că vine și mai de departe decît cel sosit într-un landau. Numai atunceea apărea la Boura mama Milenei, să-și vadă fratele, copiii și mătușele, din an în an, cernită, palidă și cu păr alb.

35 În amintirile Milenei, acele mese de familie lăsa-seră mai multă umbră decît soare, deși erau de sărbătoare și deși odaia ei sclipea, foșnea, suna și se strîmta, deodată prea îngustă pentru darurile care o umpleau.

40 Mai tînără decît fratele ei, mama Milenei părea mult mai bătrînă. Și mult mai puțin vristnică decît mătușele, era mult mai tăcută, mai gravă și mai tristă

decît ele. Deprinsă să trăiască în noapte și tăcere, o supărau și zgomotele, și lumina. Cu ea la masă risul se sfîia. Avea o față concentrată, c-o tresărire veșnică în lături, cu ochii lunecînd mereu spre coada lor, ca și cum neconținut ar fi pîndit tăcerea și-ntunericul unei odăi învecinate, de unde, numai pentru ea, din cînd în cînd, o șoaptă ar fi răsunit, făcînd-o să tresară.

De mult i se posomorise tinereța feții, lăsîndu-i tot atît de pure trăsăturile — nas achilin pornind din frunte dreaptă, păr pieptănat pe tîmple, subțiri sprincene ca emblema zborului dominator și dulce răsucire a bărbiei —, dar înăsprindu-le-ascuțit și dîndu-le strîmbarea stranie a tresăririi într-o parte. Iar minile, lungi și subțiri, care-ar fi dat nobleța păcii dezmierdărilor pe frunte, tremurau mereu, șovăitoare în mișcări ca ale orbilor. Vorbeau la mesele acelea mai cu seamă fițele. Matei Bour, deschis, vioi, și plin de voie bună, cînd era cu fițele și cu Milena, se posomora. Din cînd în cînd numai, de cuviință, răspundea la întrebările directe ale fiței Smaranda.

De pe atuncea sufletul Milenei simțise că fițele vorbesc *altăceva*, fiindcă se tem să tacă sau să cuvînte cu glas tare ceea ce uneori privirile numai spuneau.

Și totuși, răsunaseră și vorbele tăcerii.

— E o crimă neiertată să te îngropi de vie c-un... maniac, cînd ai copii...

Uitase vorbele Milena. Dar ținea minte și sunetul glasului bărbătesc — parcă de culoarea norilor cu grindină —, și înălțarea frunței lui Matei Bour deasupra sprincenelor întunecat îmbinate, și fulgerul inelului minei drepte, ridicată-n sus.

Amuțeau și tacimurile. Se înclina mai abătut timpla lui Coca Bica. Într-o tăcere ca de casă arsă, Sultana Bour ridica fruntea, la fel cu fratele ei, prîindu-l drept în ochi; și glasul ei stîns spunea atît:

— Vrei să mă duc de la masă?

Matei Bour plecă fruntea, cu vinele innodate.

Iar începeau fițele. Și Milena simțea pentru Sultana Bour, mama ei din an în an, aceeași milă din adînc pornită ca și pentru Coca Bica.

Îndată după masă, Sultana Bour se-ntorcea la Curtea-Mare, însoțită de Milena pînă la hotarul chiliilor. Și-atîta își mai amintea Milena: minile tremurătoare dezmierdîndu-i buclele și fruntea, o privire arsă de amar, pornind spre ea din ochii care-i moștenise Coca Bica și, odată, cu cinci ani în urmă, o încrețitură dureroasă a buzelor prinse în cutele adînci, și o fugară, abea zărită lunecare de lacrimi pe obrazii palizi.

De-atunci Sultana Bour nu mai venise la masa anuală. La locul ei, în capul mesei, fițele așezau într-un vas mănunchiuri mari de flori. În răstimpuri, Matei Bour le privea, posomorîndu-se. Fițele căutau să alunge tăcerea. Iar Milena — deși Matei Bour era același Moș Crăciun al primăverilor copilăriei — aridica fruntea întocmai ca și mama ei, avînd pe buze, fără să le spuie, aceleași vorbe:

„Vrei să mă duc de la masă?”

Nu îndrăznise niciodată să întrebă: „Unde-i mama?”, fiindcă știa că florile se pun și pe morminte.

*

Trecea pe sub copacii Curței-Mari Milena, cu felinarul și cu umbra ei.

La scara de dîndos, Badea, c-un felinar în mînă, aștepta. Fără cuvînt, Tudora înaintă pe lingă el, aprinse lumînarea sfeșnicului pregătit pe scară și deschise ușa.

Intrară-ntr-o tăcere care întrecuse jumătatea unui veac. Nu s-auzea nimic alt decît inima Milenei, straniu, ca sunînd dintr-un sicriu.

Un întuneric mut, mută și casa, muți pașii Tudorei. Nici miros de floare, nici de aer, nici bătaie de perdul; nimica s-amintească viața vremii, lumina sau pămîntul.

Acolo, încăperile erau atît de vaste, că prin ele-ar fi putut să treacă, în pasul celor șase cai acoperiți cu negre pelerine, un car funebru.

Din cînd în cînd, flacăra lumînării deschidea o poartă-ntr-un părete cu luciri de gheață, prin care-nainta Tudora, urmată de Milena: atît erau de mari oglinzile și de compactă-ntunecimea.

În fața unei uși ascunsă-n faldurii perdelelor care-o acopereau de sus și pînă jos, Tudora se opri, întinzînd brațul... Apoi se-ndepărtă.

O-nfiorară ca atingerea de noapte a liliacilor perdelele date-ntr-o parte. Apucă o clanță rece, parcă neatinsă de o altă mină.

Intră.

Bang... Bang...

Se dădu-ndărăt, lovită-n inimă. Un pendul bătuse de două ori, dar nu ca într-o casă, ci departe, ca într-un oraș subpămîntean.

Vibrația se stinse cutreierînd lung încăperile.

Ochii Milenei se zbătură ca în fund de catacombă, căutînd parcă lumina unei stele.

Izbucni pe luciul negrului parchet o diră roșie... Fugi pe diră înspre locul din care răsărea. Pașii sunară, unul cite unul, urmăriți de propriile lor ecouri.

Se opri cu mîinile pe inimă și cu obrazii albi la gura sobei. Văzu. Și-aceeași veche milă care-o făcea să-și culce sufletul pe umărul lui Coca Bica o împietri acolo, lîngă mama ei. O regăsea după cinci ani, ca după zeci, aceeași, alta, parcă străbuna mamei ei.

Sultana Bour, îngropată-n blănuri și în șaluri, tremura într-un fotoliu așezat la gura sobei. Duși în orbite, prea strălucitori, ochii ardeau în cearcăn negru. Slăbise-atît, încît surisul deșteptat de apariția Milenei, scobind obrazii și mai tare, săpa în buzele adîncite ca un spasm de plîns.

— Ce frumoasă te-ai făcut, Milena... Tu ai luat ochii tatei...

Un țipăt se opri în buzele Milenei. Văzuse — unde? în rama unei uși deschise? ori într-o oglindă? — ochii ei, de nerecunoscut, vibrînd albaștri înspre ea într-o lumină albă.

Se strînse lîngă mama ei, lăsîndu-i-se la picioare, cu capul pe genunchii slabi, acoperiți cu blănuri...

Îi nădușise fruntea rece și parcă trupul din fotoliu îi trecuse tremurul, căci tremura și ea pe tremurul genunchilor... Nu mai vedea nimic cu pleoapele închise strîns și fața cufundată-n blănuri — și totuși, întunericul din ea era ca pragul unei uși atunci des-

chise, deasupra căruia doi ochi albaștri o priveau lunar...

Trecură clipe ca de somn și de vis rău.

Apoi simți o mină care se tira prin părul ei, simți tremurul oaselor pe care își culcase fruntea, și iarăși mila îi deschise ochii înspre mama ei. Același zîmbet dureros de oase fără carne, aceeași osteneală în mișcarea frunții cu sprincenele-ncordate, ca și cum nu văzduhul, ci pămîntul ar fi apăsât asupra ei.

Vorbea în șoaptă rară, și vorbele-i aveau plecarea ostentivă a genelor.

— Milena, de treizeci de ani îl îngrijesc pe tatăl tău... Și-acuma... cui îl las?...

Îi lunecase mina de pe buclele Milenei, căzînd uscată ca o frunză pe genunchi.

— ...Nu știi ce singur și nenorocit e tatăl tău!...

I se învălmășise respirația, c-un șuier surd. Degetele se ridicară pe genunchi, și iar căzură, tremurînd.

— ...E orb și e... nebun...

Ca uuitul vîntului prin horn, de-afară venise gemătul șoptit.

Trupul Milenei se zgîrcise în marele întuneric al încăperilor necunoscute — oglinzi și uși deschise, tăcere și pustiu — în care își văzuse ochii fără să-i cunoască.

Se năruiau c-un fel de scîncet mormanele de jar, dînd adîncime negrului parchet, ca o lumină de gondolă solitară pe lagună.

Și în lumina roșie văzu, cu toate vinele umflate, slabă, galbenă, fără putere, răspîntie de deznădejdi, o mină care mai demult, din an în an, îi dezmiardase părul.

Mina Milenei o acoperi.

— Fetița mea...

Bătu pendulul jumătatea unui ceas de noapte. Se stinse larg vibrația metalică.

Și ostentivă clipele ca piciorușele de căprioară în jurul inimei Milenei.

Iar începură șoaptele.

— Milena, să te mîndrești cu tatăl tău. Era un sfînt, o minte mare, plină de învățătură. Numele lui

ar fi putut să strălucească orișunde. El n-a vrut...
Și-acum?... Dacă rămîne singur, îl trimite Matei la
casa de nebuni... sau îi aduce un străin să-l îngri-
jească... Să-l îngrijească!

5 Dădu din cap, cum dau din crengi copacii, iarna.
— ...E bun ca un copil, Milena. Așa a fost întot-
deauna. Matei îl urăște. Toți îl urăsc. El n-a urit pe
nimeni. E bun ca un copil... Nu face nici un rău...
Bietul Ghiorghieș!...

10 Bătură pleoapele Milenei. Îi trecură-n fulger pe
dinaintea ochilor, ca un convoi de uriașă înmormin-
tare, brazii aleei seculare.

Și iar văzu ochii pe care-i moștenise Coca Bica
îndreptați spre gura sobei așa cum se uita la cer in-
firmul cînd treceau cîrduri de păsări: „A-ga, a-ga...”

15 Și mina ei trecu ușoară peste mina mamei ei.
— ... Ș-acuma cui îl las?...

Sună de multe ori pendulul. Se stinse jarul.
Rămase numai — pată roșie — lumina candelii
20 aprinsă la icoane, și-n fund, departe, acolo unde răsuna
pendulul, altă lumină roșie. De-a lungul orelor de
noapte răsunară șoapte, cum se scutură fără de vînt
frunzele toamnelor uscate, pe umerii, pe fruntea și
pe inima Milenei.

25 — Ș-acuma cui îl las?

Și iar pendulul s-auzi, bătînd cu-același glas și în
același întuneric, primele ore ale dimineții.

30 ...La Boura acuma începeau cocoșii și ciocanele
potcovăriei, așa cum răsunaseră în toate diminețele
copilăriei. Fița Ruxanda, din odaia de alături, în-
chidea încet ușa ietacului Milenei, să n-o deștepte.
Peste puțin, sofrageria mirosea a dimineată proas-
pătă, a lapte cald, cafea, pine prăjită, miere.

35 Ar fi-nceput o nouă zi, cu obrazii Milenei rizînd spre
ferestre, în clăbucii de săpun pe care-i trimetea rotunzi
să-și spargă curcubeiele-n oglindă...

La fel se fărâmiță amintirea Bourei în sufletul
Milenei. Era în întuneric. Dimineată neagră de mor-
mînt.

40 Simți o tresărire-n mina mamei ei, altfel decît
neconținutul tremur.

— Sultana!

Ca și-al pendulului, și tot atîta de solemn, glasul
venea din fundul c-o lumină roșie.

5 Milena se ridică de la picioarele mamei ei. Tăcuse
o noapte întreagă, ascultînd. Venise ceasul să răs-
pundă.

Făcu un pas înspre lumina roșie. Dar mina slabă-i
înceleștase mina.

Se opri, întorcînd capul.

10 — Numai după asta mă mai cunoaște...

Sultana Bour îi trecu pe deget veriga lată de logo-
dnă, cu inițialele deasupra, treizeci de ani purtată-n
întuneric.

— Sultana!

15 Porni Milena într-acolo, ducînd pe mina dreaptă
și inelul, și sărutarea mamei ei.

II

— Ci-i? Ci-i?

Atît.

5 Şi parcă se nascu atunci întăia întrebare-a vieţii, în trupul cel mai sprinten mic — căci piuise-o rîndunică, una singură în cerul dintre munţi, şi se umpluse tot văzduhul de fragedă mirare.

— Ci-i? Ci-i?

Şi apărură zorii pe faţa Celui care ţine lumile în mîna lui atotputernică.

10 Dar peste somnul lumii şi tăcerea munţilor — plisc mic şi guşă albă, răsărite dintr-un mare cuib de umbră — numai o rîndunică-L întreba:

— Ci-i? Ci-i?

15 În acea clipă zorii fură zimbetul lui Dumnezeu în ochii unui pui de rîndunică.

*

20 Era o albă-nvestmîntare în abur moale, străveziu — poate albastră, poate albă. Lăsase noaptea peste munţi pulberi lactee, care plecau din nou spre cer, ducînd — şi smirnă şi tămîie — aroma bradului în vapoaroase înălţări.

— Eu parcă-s un uluc pe-acoperişul lumii, făcu Petru, umplîndu-şi pieptul cu o respiraţie profundă. Am zis!

— Felicitări! Tu, Clonţ? îl interogă Ion Ion, măsurîndu-l c-o privire lungă, lunecată peste umăr, îndărăt.

— Eu, dă...

5 — Tu, vorbi Ion Ion, privind munţii din faţă ca şi cum lor le-ar fi vorbit; tu eşti un pezevenchi care mănîncă şi se-ngrasă pe socoteala noastră. Azi ai să speli ciorapii.

10 — Azi tocmai! mieună Clonţ. Azi duc şi eu un prapur la înmormîntare; ies-un pitac!

— Prapur? Pitac? Puşlama, cît ai să mă ţii desculţ? Cum mă prezint la înmormîntare?

15 Mergeau în şir pe iarba umedă, unul după altul: Petru în frunte, într-o largă pelerină; Ion Ion tot cu giubeaua de şiac şi cu papuci de noapte; la urmă, Clonţ, pigmeu în dosul lui Ion Ion, tîrînd mănunchiul pirostriilor, avînd în spate-o traistă.

— Chibrituri ai luat?

— ...

20 Palma lui Ion Ion se avîntă în lături, semnalizînd sosirea unei iminente corecţiuni — scacioc, scatoalcă sau dupac; Clonţ îşi întîrzie pasul, lăsînd un gol prudent în imediata apropiere a lui Ion Ion. Se bătă peste buzunarul pantalonilor. Chibriturile zurzuiră.

25 Zimbi impertinent spinării care-l domina.

— Aud? îl somă Ion Ion, privind tot ţintă înainte.

— Cum să nu iau? Sigur e-am luat.

— Cu scopuri clandestine? Sînt informat că fumezi.

— Cîte-o gustărică!

30 — Mă prăzi şi mă jupoi, nemernicule! Am să-ţi fac porţie...

— Cît?

— Un picior în spate jos. Hap...

— Ţiu... strănută Clonţ artificial.

35 — Faci pe ecoul, secătură?

— Na, că plouă!

Se ridicară într-o singură pornire trei capete în sus, şi se răsîrîse-n ele minunea rară a unei dimineţi de munte.

Se adunaseră, nu tare sus, mai jos de culmi, aburi atît de străvezii, că cerul, tot albastru, mai îndulcit se arăta prin ei, ca ochii subt maramă. Erau de lapte, albi, fum blind, puf somnoros, și deodată se aprinse-n ei o argintare, apoi un galben porfir, și începură picături să cadă.

Rîdeau.

Parcă storceau minile verii aplecată peste munți un mare fagur.

Ploua.

Cădea călduț lumina prefăcută-n picuri.

Simțeau pe buze și obraji, mai umede ca roua, sărutări de zori. Ploua și strălucea un rîs pe toate cele.

Stătură așa, cu fața-n sus, în ploaia care ploaie nu era, fiindcă nu cădea din nouri, ci din aburi luminoși, ca piersici, ca cireși și zarzări înfloriți în aer, sau poate numai oglindiți în puritatea străvezie a văzduhului.

Era mai tineresc chiar decît primăvara răsărită peste noapte-n pom — lumina scuturată între munți, lumina care dănuia acolo sus, în aburi, în culoare, în parfum și destrămări pe chipurile care o priveau și-o respirau.

Ploua?

Plouase?

Deodată nu mai fu nimic, și cerul răsări aproape intristat, ca un obraz care a ris atît de mult, c-a plîns rizînd, și-a rămas grav, ostenit, printre surisuri care fug pe luminoasa lui destindere.

Iși aruncară munții rîndunele unul altuia.

Căzu aroma bradului în vale, coaptă, ca un fruct mușcat de îngeri și rostogolit din cer.

Se ridică din rouă, gol, parfumul ierburilor.

Începea, albă, dimineața.

Ion Ion privi pe Petru; Petru, pe Ion Ion.

Vibra-n văzduh delirul rîndunelor.

Și deodată, cu un salt, zvirîlindu-și pelerina, Petru porni dansînd cu minile și cu picioarele. Căzu în rouă și giubeaua. Cu cap hirsut de satir, după dansul faunului, Ion Ion se avîntă.

Și-n urma lor, cu un deseg, c-o pelerină, c-o giubea și un mănunchi de pirostrie, turtit subt ele, Clonț ridică un ochi, întorcînd capul, și schiță c-un deget o mișcare protectoare.

În fața cui?

A Soarelui cu fruntea grea de aur rezemată pe un munte.

*

Toți trei, în flaneluțe de rețea, desculți, descoperiți și în izmene scurte — la ceasul cînd suna la Schit clopotul de liturghie — făceau gimnastică, sistemul doctorului Müller, subt comanda lui Ion Ion, „neobositul secretar al Societății de gimnastică din Iași“.

Ion Ion, mătăhălos, păros, bărbos, buzat, năsos — după ce consulta, aprofundînd, sistemul doctorului Müller, desfăcut în palmă, executa demonstrativ flexiunile, rotațiile, contorsiunile și dilatăriile savant respiratorii ale pomenitului sistem. Discipolii, pe loc repaus, se pătrundeau din răsputeri. Apoi toți trei — Ion Ion cu fața îndreptată înspre ei — executau figura respectivă, subt necruțatoarea priveghere a magistrului. Dacă din întimplare — și era de cel — Petru bufnea de ris — ridea ușor —, umfla disprețul și compătimirea buza lui Ion Ion, iar Clonț se tăvălea pe jos, cuprins de marea crampă a hohotului nebunesc, neprevăzută de sistemul doctorului Müller.

— Mă, porc-de-cîine, mă, limbricule, mă, derbedeule, mă, secătură, linge-blide, cască-gură, haimana, lepădătură, javră și fișneată, mormoloc, cap de ridiche, ploșniță, plisc de gînsac — te văd Carpații!

Și după incursiunea oratorică, exercițiile începeau de la-nceput.

Ion Ion ținea-ntr-o buze un țigal, din care, net, țîșnea cadența.

Așa-i găsisse soarele în fiecare dimineață — cînd nu era furtună — pe marginea Durlaiei, care de la Boura o aducea-n aceeași albie și pe Căprița.

În pauzele-ncuviințate de Ion Ion, Petru se apleca, șezînd pe-un trunchi de brad rostogolit, deasupra apei.

— Prili-trili-lari-prili, lur-li, lur-la...

Părea că descifrează partitura apei, în fiecare dimineată altfel, căci Durlaia-n fiecare dimineată aducea alt glas, alt cântec, altă undă ș-altă spumă, din adâncul munților din care izvora. Când Puchinosu o umplea de ploi, umflînd-o, venea vuind într-un galop de-argint și zale, ușoară-n spume, dirză-n val, tăind c-un vijit de paloș despicătura munților. Așa venea și-n sufletul lui Petru, năpraznic alb, calul lui Sfîntu Gheorghe, al cărui ritm, acolo, pe mișcarea apei, în fiecare dimineată-l medita, cu fruntea aplecată pe undă și răcoare...

Dar uneori glasul Durlaiei, clar încetinit pe prunduri, spunea copilărește:

— Prili-trili-lari-prili...

... Suna țigalul lui Ion Ion, zbura un capăt de țigară în Durlaia, o pietricică înspre munți, din praștia lui Clonț, — și exercițiile doctorului Müller începeau din nou.

Cîteodată, dintr-un vîrf de brad, venită ca un zîmbet din pădure, o veveriță îi privea... Altcineva să-i ridă nu era, decît o veveriță întîmplată pe acolo și albinele pornite după miere. Încolo, munții, Schitul la o parte-n fund, cerul și rîndunelele, Durlaia, clopotul și toaca înmiită de ecouri.

După gimnastică, intrau cu toții în Durlaia, la locul poreclit de ei „La doi Ioni botezători“, unde făcuseră un fel de iezătură. Cu zile-n urmă, cînd se scăldaseră întăia oară, Ion Ion își răsturnase trupul în albia îngustă, cu brațele în cruce, picioarele în praștie și proclamase către ceilalți:

— Aici, copii, Durlaia intră în Ion Ion, iar mai la vale, Ghedeon se varsă în Durlaia. Luați aminte!

După scăldat se încălzeau și se uscau jucînd o „capră“ îndrăcită cu „eproane“, numai Petru și Ion Ion, în timp ce Clonț pregătea „exercițiile de nutrițiune“, adică două ochiuri pentru Petru, alte două pentru el și șase destinate lui Ion Ion, toate din ouă proaspete de la găinele lui Ghedeon, „măicuțele cucoșului, o vorbă, mă-nțelegi!“ Agreementate-acestea cu mămăliguță, unt și brînză. Apoi urma un ceai îndulcit

fie cu miere — căci zahărul era cam rar — fie cu beltea de cacadir, specialitatea părintelui Evlampie, bucatarul Schitului.

Acesta le era programul celor dintăi ore ale dimineții.

Apoi Ion Ion îi binecuvînta, aminte aducîndu-le spusa apostolului Pavel: „Cel ce nu muncește nu va minca“; adăugînd: „nici nu va bea“.

Deci Clonț pornea în munți să le culegă fragi sau zmeură pentru mîncarea de amiază; Petru, la Schit, să se încuie în biserică, el singur, să dea viață sfîntului călare pe-un cal alb, iar marele Ion Ion căsca, se întindea la umbră și trăgea un somn cumplit, căci mai avea o vorbă numai pentru el: „Cel ce nu doarme după baia apostol să se facă“.

*

Sandale, pantalon de pînză groasă încins cu o curea de piele, pe care-și ascuțea și briciul; cămașă aspru albă, minicele suflecate, gulerul răsfrînt, cu aripele date-n lături. Ședea pe-un trunchi de brad, cu brațele pe piept încrucișate, privind fuioarele de-argint și fir lung răsucite de Durlaia, care cobora din munte.

Dimineata se făcuse albastră pe brădet, brumos albastru al prunei coapte; altfel albastră în cer, sineală pur iluminată de o vibrație de aur și, în văzduh, scînteietoare, mierea de mai a soarelui.

Privea.

Se înălța gitul lui Petru din cămașă, aproape temerar, ca din armură. De cînd plecase de la Iași nu-și mai tunsese părul. Îl pieptăna pe spate, lins, blond ca din Rhinul legendelor cu Lorelei; la ceafă s-aduna umflat, căzînd pe gitul bărbătește drept și feciorește alb.

Avea în frunte, clară, pornirea scutului întins de brațul ferm; și dacă sănătatea îi dăduse luminoși și rotunjiți obraji ca ai copiilor și dinții risului robust — bărbia, încordarea avîntată a osaturii, dunga de pe frunte și-mpîntarea ochilor vesteau și pînda, și tumultul celora în care gîndurile-s fapte. Îi era sufletul ca o pădure crîncenă de brazi, numai de brazi, verde lîngă

verde, desiş în spic lingă desiş, trunchi lingă trunchi de întuneric verde, şi cu un singur luminîş în care vară-şi adunase aurul uşor. Ştia că este acel singur luminîş, cu inima-i simţea căldura, dar unde?

5 Văzuse într-o noapte — cînd chefuiua jandarmul Osoianu, monahul Ghedeon şi cu Ion Ion — în salt pe munţi, cu zorii, şi capul sfintului, şi calul alb.

10 De-atuncea, dimineţi de-a rîndul îşi mînase singele-n galop, din munţi gonindu-l înspre el, pe spumele Durlaiei, ca să-l cabreze în splendoare albă pe-o cata-piteazmă.

15 Calul acela! Muşchi cu muşchi, tremur cu tremur, copită, nară, ochi, coadă şi coamă, întreg era din el, spumă ieşită din furtuna lui... Aveau cabrare saltul şuvoiului de munte, gonit de trăsnete şi ploii, cînd întilneşte-n cale stinca. Alb îl făcuse ca şi lebăda lui Lohengrin, cu botul, fruntea şi cu pieptul profire de flacăra zbuclinită din nările balaurului.

20 „Du-te, om frumos, du-te, om bun, nu e vreme să-ţi lămuresc, dar trebuie să mor eu singură pentru toţi.“

Acestea erau vorbele cu dulce murmur — prili-trili-lari-prili — pe care le spunea crăiţa Alexandra sfintului venit s-o scape de balaur.

25 „Du-te, om frumos, du-te, om bun...“

30 Cîntau aceste vorbe în obrazul sfintului călare, ca murmurul Durlaiei în dimineţile de munte; cîntau şi-n sufletul lui Petru, nu vechi ca-n *Menologul constantinopolitan*, scrise-n elină moartă pe foile de purpură, ci fragede şi cu parfumul buzelor rostirii lor.

Dar obrazul fecioarei din Sirofenichia?

„... trebuie să mor eu singură pentru toţi.“

35 Unde era chipul copilăresc de pur, ale cărui vorbe cu un cer deschis în ele pentru albe zboruri întreceau minunea vitejească a sfintului cu lancea?

— Prili-trili-lari-prili...

40 Şi iar privi-n răspăr Durlaia, ca şi cum tot din munte şi tot apa care-i adusese vijelia de argint a calului şi faţa ca de vînt şi zori a sfintului s-ar fi aşteptat să îi aducă — prili-trili-lari-prili — şi chipul

luminos ca murmurul izvoarelor al sfintei Alexandra...

Tresări. Întoarse capul şi privi. Zimbi. Ieşea din el ca ciutura dintr-o fîntînă, rizînd luminii.

5 — Nie-ha-ha-ha-ha! Nie-ha-ha-ha-ha...

Necheza Ion Ion, gol puşcă, scuturînd capul stufos, cu Clonţ călare pe grumaşi.

— Nie-ha-ha-ha-ha! Nie-ha-ha-ha-ha...

10 Avea în mînă Clonţ, drept lance, melesteul mămăligei.

Găsiră şi-un balaur: broască de munte, neagră pe spinare, cu pîntecul portocaliu.

În faţa ei, Ion Ion cabră armăsăreşte, adică ridică picioru-n sus, săltînd deodată.

15 — Na!

— Bine, porcule, aşa crezi tu că face sfîntul Gheorghe cînd se repede în balaur? zbieră Ion Ion, răsucindu-şi capul înspre Clonţ, cu nasu-n trompă.

20 — Nu sfîntu! Calu face-aşa! răspunse Clonţ, cu mîna-n şold, călare pe Ion Ion.

Începea c-o poartă-n bolta zidului adînc. Deasupra, turnul clopotelor şi al toacei. Deasupra, cerul munţilor. Deasupra...

25 Schitul era ca un port vechi de piatră, din care-odinioară plecaseră toate corăbiile, toate bărcile, spre cer, şi nu se mai înapoiaseră.

30 Cerul era pustiu, albastru şi adînc; gol, Schitul; grele, zidurile-n care veacurile, frunte lingă frunte, se plecaseră; şi bătrîni monahii, zdrenţăroşi, desculţi, curmei de cînepă la mijloc, plete şi bărbi, mărăcinişuri de argint — monahii, mateloţi bătrîni, rămaşi în port, pe băncile de lemn, privind la cerul fără pînze, fără dire de argint, fără furtuni, fără catarguri, plecare fără de întoarcere în ochii celor care tot mai aşteptau fără să-şi vadă crucile de lemn crescînd în cimitir.

35 Aşa-ncepuse să trăiască Schitul pe pînzele lui Petru. Tinără, numai iarba verde în Schitul ars de veacuri; călugării cu vremea scămoşată-n plete şi în bărbi, mereu privind un cer albastru, gol.

Așa sfîrșesc poveștile cu Dumnezeu. Petru picta foaia din urmă.

Deasupra unei guri — de schit? sau beci? — turn Ghedeon, încăleciind pe boltă, șea, cu nasul cîrn în ochii de cocuță, avînd în cap, drept clopote, fălcoase buți și damigene, drept toacă, vast, profund și repetat, sughițul.

Așa inaugurasese albumul schițelor monahicești Ion Ion.

Intitulase-o schiță: *Soarele la Schit*. Călugării erau coboritori, în ea, din crengile lui Darwin. Gorile, altoite cu lupoaice și cu bivolițe, și poate și cu vietățile ieșite-n funduri din coșmarul oceanelor.

Creionul lui Ion Ion — ca Hercule cu bita fugărind centaurii — îi adunase în cgrada Schitului, fără giubele, cu tălpi rădăcinoase, ochi holbați prin împroșcarea bărbilor și cu cămeșile întinse-n mîni, privindu-și-le-n soare. Își căutau păduchii, astfel cinstind pe iarbă verde cerescul chip al soarelui, căldura, primăvara și lumina.

O altă schiță — *Candela credinței* — îl arăta pe Ghedeon în fața Maicei Domnului cu pruncul sfînt în brațe, aprinzînd o candelă: „O vorbă, mă-nțelegi!“

O alta — *Găini la Schit* — arăta o țărancă, numai piept, coapse și pulpe, oprită la poarta Schitului, ținînd în mînă o pereche de găini. Se tocmea cu Ghedeon. Dar poarta Schitului era deschisă, și prin ea, din falcă-n falcă și din nară-n nară, pe chipurile tuturor monahilor desfășurați lingă biserică, hîiți înspre deschizătura de subt turn — pieptul, coapsele și pulpele țărancei de la poartă treceau ca mirosul fripturei de curcan, pînă departe, pe obrazul celui mai bătrîn călugăr care făcea o cruce, murmurînd: „Și nu ne duce pre noi în ispită“, cu fața la țărancă.

O altă schiță — *Cu crucea pe buze* — arăta o slujbă-n paraclis. Călugării dormeau în strane ca morții în sicrie. Dar unul adormise la catapiteazmă, cu lumina în doită-n mînă, aprinzînd dantela care-mpodobea icoana Maicei Domnului. Îl înșfăcase Ghedeon de-un

umăr, și-n buzele lui Ghedeon era o „cruce“, binențeles a altei maici decît a Domnului.

Și, în sfîrșit, o altă schiță, intitulată *Străinul* îl arăta pe Coca Giga, părintele Pahomie, ieșind pe poarta Schitului, călare pe măgar. În urma lui veneau — și parcă ei erau echestri și numai cel de pe măgar pedestru — doi grași monahi, investmîtați călugărește. Părintele Pahomie era fără giubea și fără de potcap. Ținea capu-nclinat pe-o parte, c-o față tristă și umilă, avînd în umeri și-n spinare ca apăsarea unei cruci masive, care-i pune pe față masca gemătului mut.

Pleca din „Casa Domnului“ ca o amară melodie a zidurilor vechi, lăsînd în urmă-i Ghedeonii.

Pentru această schiță Petru îl sărutase pe Ion Ion.

Și în aceeași seară, cu Ghedeon alături, și împreună cu Țoloanca, Ion Ion băuse zdravăn în beciul Bourei.

*

Cum bate-albastrul Mării Negre-n vînat, munții din jurul Bourei și-al Schitului băteau în negru, posomorît fiind valul Carpaților de brazi, ca și al mării care-și bubuie furtunile în altă coastă-a țării, trimetîndu-și vinturile să se tinguie, să murmure, să geamă și să uuie în orgile imensității munților.

Acolo ridicase neamul Bour cetățuie; acolo, Schitul Toacelor. Era de strașnică cetate zidul gros din jurul Schitului — dig în potcoavă —, din toate părțile bătut de mările fără ființă ale vremii, — căci alb odinioară, se-ntunecase, sur ca sarea ocnelor și cerul iernilor, tot dur, tot nalt, tot încleștat prin vremi de gerul mineral, dar măcinat pe dinafară de lepra care roade osul feții omenești, lăsînd hidoasă hîrca, și tenciala zidului străvechi descoperind adincul pietrei, majestuos ca o penumbră a veacurilor.

Posomorîți și munții, posomorît și zidul, greu între munții și mai grei. Dar înlăuntrul zidului, pe-o iarbă verde fir cu fir, cum verde e, lucire cu lucire, piatra smaraldului, pe-o iarbă toată verde, deasă, sevă murmurînd în cor versetele smaraldului — se înălța,

din fulgi parcă țesută de meșterul care purta în mână amintirea curbilor Florenței, biserica, ușoară, fumurie, sprintenă pură, ca o lebedă cu suflet de tămie dormind pe apa vegetală.

5 În jurul ei, adânci, într-un cerdac de piatră înflorită drept din iarbă — stîlp lângă stîlp și boltă lângă boltă — chiliile cu uși de lemn sculptat ca stranele; arhondaricul, trapezul, aripa egumenului, bolnița, și ca un pui luat de la biserică din mijloc și
10 așezat în leagăn prețios de piatră, paraclisul. Alături de biserică se înălța, fîntină de morminte, durată tot în piatră înflorită, mausoleul Bourilor, avînd pe frontispiciu emblema neamului: doi zimbri, coarne-n coarne, cu frunțile nălțînd biserică, iar între ei, crucea și paloșul.

15 Urmașii ctitorilor Bour, cinstind pe Domnul, ca-n emblema neamului, îi înzestraseră lăcașul, dar cu dar, podoabă cu podoabă, făcînd din el prisaca pietății lor. Toate icoanele aveau armuri de aur și argint masiv.
20 Icoana Maicei Domnului, din perdeluțe de dantelă scumpă, răsărea ca la fereastra sfîntului ietac, privînd la zorii depărtărilor creștine, avînd și salbe și inele, și lungi șiraguri de mărgăritare și balase, desprinse de pe degetele și grumajii femeilor neamului Bour,
25 adormite întru Domnul.

Covoare vechi din Orient, verzi unele, pe care Persia-și culcase primăvara fără toamnă a verdelui persan, — albastre altele ca zmațul adîncirii nopților spre stele, — împodobeau podelele bisericii, din
30 pașilor tăcere și smerenie, iar ochiului, culori odihnitoare.

Luminile aprinse la icoane ardeau în candelile de preț nu numai prin metalul lor, dar mai cu seamă prin țesutul care le-mbrăca în iedere de filigran sau în relief
35 de struguri — așa cum se cuvine ca să fie candela: paharul cu lumină, înălțat de creștineasca mînă spre mesele cerești.

Iar întunericul bisericii, din ziduri până-n bolți, era acoperit ca de un șal — sfînt lângă sfînt, minune-
40 alături de minune, evlavie lângă evlavie, culoare sum-

bră, înălțări subțiri — de zugrăvirea bizantină în care cerul și povestea pămîntească a mucenicilor parcă ar fi țesute cu linii de liane și colorate cu vestejiri de toamnă în amurg.

5 Asemenea, veștmîntăria Schitului, alături de odăjdile, stiharele diaconicești, orarile, feloanele, epitrahirile, bogate-n fir și în culoare — verzi, roșii, galbene, albastre, violete, vișinii, de catifea brodată și de mătăasă grea cu șerpuiți, în fulgere de aur — păstra
10 în mari dulapuri de stejar cu uși de sticlă tot rafturi pline de podoabe.

Vechi evanghelii cu tartajele de aur și argint, sculptate-așa cum se încheagă gerul pe ferestre; cruci de cedru și maslin, din care viața lui Isus și-a sfîntilor,
15 cioplite, se revărsau ca mierea dintr-un fagur veșnic; pafale, una lângă alta, de aur și argint, ca frunzele pe crengi de basm, în soare sau în lună; un panaghiar ale cărui valve de dantelă blondă păreau c-ar palpita într-o suflare, deși erau de filigran, pe veci încremenit
20 metalic; mătânii înflorite, lucrate-n lemn mirositor de odogaci, cu toată pătimirea lui Hristos în boabe; un sipețel de lemn de camfor învelit în pergament, în care se păstrau omofoarele arhieresti și anaraclițele cele mai frumos brodate; aerul țesut cu perle de Milena lui Parpalea Bour Strimbul...

Dar mai presus de toate, regină a roiului, Schitul avea o carte rară în întreaga lume: *Menologul constantinopolitan* al împăratului Vasile al doilea, din veacul
30 al unsprezecilea, — adus de un strămoș al Bourilor de la Sfîntul Munte, dăruit apoi Schitului Toacelor.

Format în-folio. Carte solemnă ca și ușile împărătești ale catapitezmei, grea și vastă, pe care nu o răsfoiești c-un deget.

Avea scoarțe de lemn de cedru, încrustate pe de-a-ntregul cu pătrățele de ivoriu, unul lângă
35 altul. Și-n fiecare pătrățel, într-o lucire afumată și gălbuie, apărea un sfînt cu fapta lui, ca într-o fereștrică a veciei, luminată de aceeași lună de ivoriu.

Nu-l deschideai ca pe-o carte; îl deschideai cu cheia lui de aur curat ca un cuvînt de înger, căzut la Schitul
40 Toacelor. Și ridicînd placa de lemn cu platoșă de fildeș,

duceai cu ea două rubine incrustate pe încuietoare: luceferi roșii răsărind deasupra letopisețului singelui creștin.

5 Astfel intrai în el, numai privire, purificându-ți ochii în baia de ivoriu, însingerându-ți-i cu două dire de rubin. Și îți venea apoi, cu prima foaie răsărită ochiului, însingerare tragică de-amurg, căci foile de pergament iradiau culoarea purpului, desprinse toate parcă din soarele Golgotei.

10 În slove elinești, nu scrise, ci pictate, pe foile de purpură dogoritoare erau viețile sfinților ca un izvor de sînge pe-un cîmp de trandafiri.

15 În fruntea vieții fiecărui sfînt, o miniatură — roș-deschis, verde-smarald, aur de stea și sîdefiu — îl arăta cu cartea-n mînă sau cu lancea, întîmpinînd viitorimea lingă biserica durată la mormîntul său. Și dedesubt, solemnă în desfășurarea literilor elinești, povestea începea.

20 Dar textul nu curgea prin sterpe maluri, căci viața sfinților era mănoasă în minuni, și-n *Menolog*, o miniatură o cinstea pe fiecare — așa că textul riului de sînge scâldea numai privești sfînte, printre care șerpuia, și sufletul și ochiul luminîndu-le.

25 Acolo în veștmîntărie, alături de Nectarie, egumenul Schitului Toacelor, în rang de arhimandrit mitrofor, amiezi de-a rîndul, Petru respirase purpura vieților din *Menolog*. Ahea atunci văzuse viața sfîntului ales de Schit pentru icoana hramului, cu cele cinci minuni, și între ele,uciderea balaurului și mîntuirea fetei craiului Sirofenichiei.

30 „Du-te, om frumos, du-te, om bun, nu e vreme să-ți lămuresc, dar trebuie să mor eu singură pentru toți. Bunule voinice, nu dori să piei cu mine, ci fugi și te izbăvește pe tine singur de moartea cea amară. Ajun-ge-mi mie ca să mor singură...”

40 Egumenul era bătrîn, cu dinți puțini, cu barba rară și glas șovăitor. El tîlmăcea textul grecesc. Dar foile erau de purpură dogoritoare, și vorbele crăiței Alexandra parcă din purpură ieșeau, ca și parfulmul rozelor, nu dintr-o gură de moșneag.

Minunea se-ntimplase în părțile Sirofenichiei, peste marea cea mare a Siriei, nu departe de cetatea Lida, ș-alături de cetatea Viritului.

5 Balaurul se năpustea din apa cea spurcată unde-l odrăslise Necuratul în fiecare zi de Dumnezeu lăsată, secătînd în calea lui vieți și bucate. Iar craiul domnitor în părțile acele, înspăimîntat de o așa urgie, ca să-mblînzească fiara, hotărîse să i se aducă zilnic în ofrandă cel mai frumos copil al fiecărei mame... 10 Așa că fiecare soare nou pe cer pecetluia o nouă moarte în inimile oamenilor bîntuitului țînut.

Și într-o zi venise rîndul fetei craiului.

15 Șede în fața porții zăvorite-n urma ei, fecioară fragedă în grelele podoabe, așteptînd să se reverse din apa cu duhoare de pucioasă, cu limbi de foc și ochii otrăviți, balaurul, mormîntul ei năpraznic.

20 Și iată, sfîntul Gheorghe apăruse pe-un cal alb cu friie roșii, îmbrăcat în lorica de platoșă rigidă, cu pulpane de mlădie zale, purtînd pe umeri lorosul de purpură și-n mînă lancea.

„Du-te, om bun, du-te, om frumos...”

25 Era atît de tînăr sfîntul cu privire de copil al cerului, în sufletul și-n ochii crăiței Alexandra, că ea, aproape de amara moarte, cu dulce glas de fată-l alunga, voinde măcar pe el să-l izbăvească.

30 ...Și-ncet, încet, tot meditănd și ascultînd glasul Durlaiei, Petru văzuse că minunea n-o făcea, cu lancea împlîntată în balaur, sfîntul din Capadocia, ci vorba înspre el pornită din buzele fecioarei craiului Sirofenichiei.

„...Bunule voinice, nu dori să piei cu mine...”

35 Și de atunci, din fiecare dimineață, pînă-n tîrziu de asfințit, Petru picta un sfînt pe o catapiteazmă, închis el singur în biserică, purtînd în suflet murmurul Durlaiei, fără să vadă chipul sfîntei Alexandra. Îl căuta și nu-l găsea.

40 Ș-abea atunci, stăpîn pe tinereța lui nebună, ca sfîntul de pe calul alb, cabrat peste balaur — găsi același gol în viața-i ca și-n icoana zugrăvită pe cata-piteazmă.

Amiaza-și trimetea în naos, prin înălțimea strîmtelor ferestre, lumini în sul — fum clar — lăsînd părății zugrăviți în umbră, ca și stranele, dînd strălucire numai sfîntului din dreapta Domnului Isus.

5 Domnea răcoare gravă în pădurea sfîntilor care împrejmuiu biserica pe dinăuntru, făcînd din ea poiană fără cer și fără soare.

Neisprăvită și icoana sfîntului; neisprăvită sta și pinza de pe șevalet.

10 Lăsînd pe sfîntul Gheorghe, de două zile Petru începuse să adune pe o pinză singurătatea, reculegerea și visul vechi, închise de demult în naosul în care zilnic se-nchidea și el.

15 Pe pinză, ca și în biserică, același sul de raze străbătea de sus, pieziș, căzînd. Și deși razele venite pe ferestre erau snop de scînteii al soarelui de vară, intrînd în naos, n-aduceau cu ele vara înlăuntru, ci dimpotrivă, arătau îndepărtarea ei, mai tare adîncînd între părății afumați biserica.

20 Asemenea, alătura de sfîntul Gheorghe, neisprăvit, de pe catapiteazmă, și-n fața pinzei de pe șevalet, Petru se adîncise-n el, îndepărtînd tumultul vieții, așa cum naosul îndepărta prin razele venite pe ferestre, vara, dincolo de ziduri. Îi devenise sufletul, treptat, ca și pe pinză, biserică plină de sfînti, nedeslușiți în umbră, visați parcă în somn adînc, astfel cercînd să afle, pornînd cu umbra și penumbrelor înspre catapiteazmă, chipul fecioarei din icoana sfîntului.

Și nu-l aflase.

30 Î se frînsese sufletul în mini, arc de arcaș, lăsînd săgeata moartă la picioare.

Și iarăși, ca și-n zilele din urmă, părăsise naosul, ducîndu-se în încăperea de alături, a mormintelor.

35 Acolo, într-o hrubă adînc boltită-n zid, subt lespele de marmură întunecată, odihneau oasele ctitorilor și-ale ctitorva urmași. Un gard de fier făcea un arc la gura hrubei, străjuind-o. Ș-alătura, tăiată în aceeași gheață neagră, banca pe care Petru s-așeza, fără să vadă, nici să tulbure, pe îngerul melancoliilor.

În hrubă strălucea — privire a mormintelor — o candelă mereu aprinsă. Și luminița roșie, căzînd în mijlocul plăcii inscripțiilor, lumina un nume numai, răs-picîndu-i slovele chirilice:

5 „KNEGHINA MILENA BOUR...”

În toate zilele, de pe aceeași bancă, rezemîndu-și cotul pe același gard de fier, cu fruntea sprijinită-n palmă, Petru-ntînea același nume: kneghina Milena Bour.

10 Clipiseră de-atîtea ori ochii lui Petru pe numele necunoscutei kneghine, că devenise-n el o amintire, nu a zidului, a lui.

15 Un nume, kneghina Milena, un altul, sfînta Alexandra; o candelă aprinsă-n fața unuia, cerușitrandafirii acoperînd pe cel înscris pe foile de purpură; departe unul, și mai departe celălalt, — și el în umbră, pe o bancă de mormînt...

...Să-ți fie viața ca o lance, aruncată pină-n stele, pină-n stele...

20 Căzuse-ntre morminte... se cufunda în noapte — stea desprinsă — și cădea, cădea, stingîndu-se în dîra de lumină a prăbușirii sale.

Afară, dincolo de zidul gros, cîntaseră de moarte clopotele, glasuri de preoți răsunaseră, apoi ectenii de înmormîntare, apoi iar glasurile preoților, petrecînd pe drumul cel din urmă noul sicriu al Bourei.

O cheie răsucită-n broască scrișni.

Glasuri, pași stinși pe covoare, foșnet de mătăsuri, glasuri...

30 — Milena!

— ...

Tăcerea porni de lingă Petru. Și-un vâl de doliu, dat pe spate, descoperi fața Milenei.

— ...Sfîntul Gheorghe... sfînta Alexandra...

35 Același glas șovăitor. Și cînd vorbea, egumenul Nectarie părea că tîlmăcește rar elina sau chirilicele vechilor bucoavne.

Ii tremurără genele în raza candelii. Și dintr-un somn de clipe și de veacuri i se deschise sufletul — cu vorbele bătrînului Nectarie — ca *Menologul constantinopolitan* într-o împurpurare.

5 Alătura de el, doi ochi albaștri îl priveau.

Se ridică drept în picioare.

Și ceea ce-i zvicnire-n inimă fulger albastru fu în ochi, căci întilnea Milena, în biserică, pe banca neagră, la mormintele străbunilor, chipul cu ochi și păr de aur, pierdut în cer, deasupra Turnului Milenei.

10 — Milena, hai, fetișo, nu sta singură.

Își coborî iar vâlul. Cuprinsă toată-n negrul vâl, porni, trecu pe ușa naosului, prin umbre și penumbre...

Biserica-l înconjura ca somnul.

15 Milena! Kneghina Milena! O candelă aprinsă la un nume. Ațipise. Doi ochi albaștri îl priveau. Se deșteptase. Și-un glas spusese tare tot „Milena“, ca și inscripția din fața candelii.

Își trecu minile pe frunte, ascultînd bătaia tîmplelor.

20 Făcu un pas — în somn? sau în biserică?

Se aprinseseră prin strîmtele ferestre candelile asfințitului, roșînd în fund — catapiteazma, sfîntul, calul, lancea — și-alătura de sfînt, cu fața înspre ușa naosului, de subt un vâl de doliu dat pe spate de două mîni subțiri...

25 Trecu prin inima lui Petru — prili-trili-lari-prili—, murmurul Durlaiei.

30 Milena-și ridicase vâlul — nu știa, ca să înfrunte pe ai săi cu fața goală? sau pentru ochii răsăriți în fundul umbrei, dincolo de pragul naosului?

Fără de mama ei, și împotriva tuturor, era atît de singură, încît venise lingă sfîntul Gheorghe — același chip de tinereță-n soare, ridicat deasupra unei coame — s-o ocrotească și s-o-mbărbăteze.

35 Se adunaseră cu toți în fața ei, oprind-o parcă să nu fugă. Fișele o priveau cu-ngrijorare; cu bunătate și compătimire — egumenul Nectarie; Matei Bour, încruntat, aceeași încruntare știută de la mesele de

40 sărbătoare ale copilăriei, cînd venea și mama ei.

Fruntea Milenei se-nălțase așteptînd.

Dar mîna lui Matei Bour nu izbucni, cum se-ntimpla odinioară, fărîmînd scîlipirea pietrei inelarului, ci dimpotrivă, cu blîndeță dezmierdă fruntea Milenei, cercînd parcă s-alunge altă frunte care inviase în înălțarea ei.

5 — Fetișo, fetișo, uite ce-a ajuns mama ta! Uite ce-a făcut din ea...

10 Îi tremura mîna oprită pe bărbia Milenei, ca și glasul fără de cuvînt rămas. Și același tremur străluci în ochii fișelor, subt vâlurile negre, prefirindu-li-se pe obraji.

Pe toți îi domina statura lui Matei Bour și portul capului cu părul luminos de alb deasupra hainei negre.

15 — Mama ta, fetișo, n-a murit... A fost ucisă, ucisă...

Glasul se ridicase aspru în biserică, trezînd ecouri de blestem.

— Vrei să te ucidă și pe tine?

— Cine? Tata?

20 I se făcuseră obraji albi; și buzele abea șoptiseră-ntrebarea, subt bolțile cutremurate încă de vibrația glasului aspru.

25 Îi era frică, îi era frică; venea noaptea ca un paianjen negru spre inima ei. De ce-o chinuiau? De ce-o înspăimîntau? Iar venea noaptea, iar singură la Curtea Mare cu atîtea uși în întuneric, și oglinzi, cu-aceiași ochi albaștri care o priveau fără s-o vadă — fără s-o vadă? Îi venea să strige ascuțit în fața tuturor: „Nu mă lăsați! Mi-e frică!“

30 Își strînse buzele și pumnii, și țipătul rămase-n ea.

— Tatăl tău! Tatăl tău! Vorbe!

Mîna se abătu în lături, sprincenele se îmbinară crîncen, sure subt arcul unei frunți pietroase.

35 — Monstru! Monstru! Nici pentru înmormîntarea soției lui nu și-a sacrificat două ceasuri, — de ochii lumii măcar. Monstru! Ce-i pasă lui de mormîntul Sultanei, de tine, de copiii lui! Un tată care nu și-a văzut copiii în viața lui!? I-a lepădat, v-a lepădat pe toți, din fașă, ca să nu-i tulburați liniștea. Știe el de nenorocității fără nume: Coca Bica, Coca Gîga!? Auzi, batjocură! A întrebat el vreodată: cine sînt copiii

mei? Puțin îi pasă! Să piară lumea, dar să nu îndrăz-
nească cineva să geamă lângă casa lui... Tată! Tată-i
omul care împiedică pe-o biată femeie să-și vadă
copiii, ai lui și ai ei, ținând-o legată lângă el, să-i fie
5 slugă, pină la mormint — și care, în ziua înmormin-
tării ei, doarme! Auzi batjocură!... Tată! Dacă este
vreun om pe lume nevrednic de această cinstire, acela
e Ghiorghieș Bour, rușinea și blestemul neamului
nostru... Mă ierte Dumnezeu că spun astfel de vorbe
10 în casa Lui, mă iartă dumneata, precuciuioase...

Se înclină adinc în fața egumenului Nectarie.
— ... dar nu vreau, fetițo, auzi tu, nu vreau să te
îngrop pe tine cum am îngropat-o pe Sultana. Tu
n-ai tată. Eu sint tatăl tău. Iată mamele tale: fița
15 Ruxanda și Smaranda. Lor să li te-nchini. Ele te-au
crescut, ele te-au iubit. N-ai dreptul să le iei singura
bucurie a bătrîneții lor. Uită-te în ochii lor și spune...

De ce-o chinuiau? De ce-o chinuiau? O dureau
timplele, o durea fruntea ș-o durea gura. Îi era milă
20 de bătrinele care plîngeau în fața ei, privind-o fără să-i
vorbească; mai milă-i era de Coca Bica — a-ga, a-ga.
El cui rămînea? Fratele ei cu glas de cîne și cu ochi de
câprioară...

Își strînse minile, innodîndu-le una în alta. Și
25 subt mînușa neagră simți inelul mamei ei pe deget,
lat, cu inițialele-n relief — și iarăși răsări obrazul slab
al celei moarte și tînguirea auzită în odăile pustii:
„Ș-acuma cui îl las?“...

— Dragă fetițo, Milena...
30 Innăbuși un greu oftat pieptul lui Matei Bour, și
iar cuprinse în palmă obrazul închis din fața lui.

— ...Milena, nu ești tu fetița noastră? De ce fugi
tu de noi? Ce s-a-ntîmplat cu tine? Spune-ne. Noi
te-ascultăm. Vorbește-ne... Îl cunoști pe tatăl tău?

35 — Da.
— ... Îl ... iubești?

— Da.

— Adică ți-e milă de el?

— Da.

40 — Și ție! oftă cutremurat, cu pumnii strînși,

Matei Bour; de ce atîta milă pentru omul care pentru
nimeni n-are milă?

— E orb și e...

5 Trecu, vînt de pustie prin tăcerea buzelor Milenei,
vorba „nebu“, cutremurîndu-i sufletul ca-n noaptea-n
care-o auzise.

— ...și e bătrîn.

— E orb și e bătrîn! Și tu ești un copil, fetițo!
10 Ai nevoie de soare, de aer, de veselie... Fetițo dragă,
dar noi nu vrem să-l aruncăm pe drumuri! Să-l în-
grijim, să-i respectăm tăcerea, să ne-nchinăm la toate...
ciudățeniile lui, dar fără să te-ngropi cu el. Să-i
aducem o îngrijitoare, o are și pe Tudora, care-l cu-
noaște; să-i aducem doctori, tot ce vrea... tot ce vrei
15 tu, fetițo... Spune...

Milena clătină din cap: „Ș-acuma cui îl las?“...

Se innodară vinăt vinele pe fruntea lui Matei Bour.

20 — Milena, dacă biata Sultana ar fi între noi, ce
crezi tu c-ar spune?

— Să-l îngrijesc pe tata, șoptiră buzele Milenei
stins, ca-n somn.

— Crezi tu una ca asta?

Glasul bubui subt bolți.

25 — Crezi tu c-o mamă și-ar îngropa de viu copilul?
Era ostenită. Venea noaptea. Și mama ei era-n
mormint.

Biserica intra în umbră de-nserare. Ferestrele
păleau treptat.

— Sultana!

30 Ca luna pentru somnambuli, așa veni chemarea
— de nimeni altul auzită — pentru ea, care purta inelul
celei din mormint.

— Milena!

Trecu înainte. Purta alt nume.

35 — Milena!

— ...

Pumnii lui Matei Bour se ridicară-n sus, ducînd
spre bolțile bisericii blestemul mut.

40 Răsuna innădușit hohotul de plîns al fițelor. Plîn-
geau cu vălurile strînse-n pumnii, deasupra gurei.

Trecu prin naos — singură.

Trecu — tot singură — prin camera mormintelor și prin pronaos.

Și-n fund, la ușa tindei, cea din dreapta, se opri, cu mina tremurînd pe clanță, căci întîlnea din nou chipul cu păr și ochi de aur, pierdut în cer deasupra Turnului Milenei, găsit, de veghe, la mormintele străbunilor și regăsit în calea care o ducea spre Curtea-Mare.

Se priviră, unul lîngă altul, ochi în ochi.

— Sultana!

Îi fură ochii ca azurul agoniei toamnelor în ceruri străbătute de cocoare.

Își cobori vîlul pe față.

Deschise ușa.

Aerul de seară se prelinse înlăuntru din cadelnitețele miilor de brazi.

Biserica-l înconjura ca somnul.

Sedea în întuneric, mut, mirat, înspăimîntat, cu același straniu simțămînt pe care l-ar avea pădurile cînd ar simți în jurul lor cum se adună, se dilată, se înalță, ude, limpezi, moile nemărginiri albastre ale mărilor fără de fund, fără de zări...

★

Odaia de primire din aripa egumenului era boltită, albă, mare, cu perdele de dantelă la ferestre, cu podele ceruite, c-un divan în fund cît tot părilete, îmbrăcat în cretonă vișinie, cu o masă de mahon ovală-n mijloc, așezată pe un covoraș, iar pe părileți numai icoane, fiecare luminată de o candelă, și vechile portrete ale ctitorilor Bour și-ale unora dintre urmași.

Era ca o consfătuire cu viii și cu morții neamului Bour, cu faptele și oamenii prezentului, cu amintirile și cu mormintele trecutului, — la luminile gălbuie ale luminărilor aprinse în tricheluri de argint.

Egumenul Nectarie se așeză într-un fotoliu; în alte două fițele, cu minile încrucișate pe genunchi, ca niște foaste evantalii devenite pulberi.

Matei Bour umbla de-a lungul și de-a latul încăperii, cu minile la spate, posomorit și-ncovoiat. Trecuseră mulți ani de-atunci, și-n timplele lui albe

clocotea același zbucium și aceeași ură, an cu an înveninată, împotriva vărului său Ghiorghieș. Mormintul sorei sale deșteptase-n el noaptea de vară de la Cornul-Luncii — treizeci și cinci de ani în urmă — cînd Sultana, tovarăș răsfațat al tinereții, cu brațele de gitul lui plînsese și se spovedise. Iubea pe Ghiorghieș. Avea pe-atunci Sultana Bour optsprezece ani și era proaspătă și dulce-n părul negru și în lacrimile dragostii ca nopțile cînd înfloresc salcîmii. Dusese el lui Ghiorghieș, ca pe un dar împărătesc, cuvintele din inima Sultanei. Și Ghiorghieș nu le primise.

— În viața mea nu va intra nici o femeie.

Atit.

După cinci ani, o telegramă-l adusese de la București în goana roților de tren și a copitelor de cai.

Orb, Ghiorghieș primise dragostea pe care-o lepădase cu cinci ani în urmă.

Se adunaseră la Schit aceiași oameni: fițele, egumenul Nectarie și Matei Bour — în aceeași încăpere, așteptînd-o pe Sultana.

Venise, tot Sultana Bour, altfel însă cu veriga de pe deget. Tot blindă, tot frumoasă, dar între ei și inima Sultanei umbra lui Ghiorghieș durase ziduri fără poartă.

— Sultana, nu te iubește. Pe nimeni n-a iubit. Nu-i om ca noi. Adu-ți aminte: cînd a venit din Germania s-a dus să-l îngrijească pe tatăl lui? Nu! Auzi batjocură! avea nevoie de liniște ca să poată visa și medita netulburat deasupra lumii. Nu te iubește, Sultana. Amintește-ți vorbele lui: „În viața mea nu va intra nici-o femeie“.

— Eu îl iubesc.

— Îți îngropi tinereța pentru un om fără inimă, care te-a disprețuit.

— Eu îl iubesc.

— Gîndește-te la noi, Sultana. Gîndește-te la mine. Am crescut împreună. Te-am iubit frumos și drept, dorind numai lumină, veselie și noroc vieții tale. Nu-i păcat să fii tu sluga unui maniac, a unui monștru?

Se întorsese de la el fața Sultanei și plecase fără să-i întindă mâna, fără cuvint de bun rămas, ducându-se pe veci.

Ș-acum...

5 Trecuseră treizeci de ani de-atunci. Ș-aceiași oameni, în aceeași încăpere-a Schitului — unul abea îmbătrinit, iar ceilalți bătrini de-a binelea — veneau de la mormîntul dusei dintre vii Sultana, prohodind ca și atunci o altă tinereță îngropată între zidurile
10 Curței-Mari: pe a Milenei. Același drum care ducea prin noapte spre mormînt fiica-l luase după mamă.

Egumenul Nectarie adormise înșirînd mătăniile. Avea optzeci și opt de ani, ș-abea mai luneca boaba mătăniilor anilor în mâna Celui care le-nșira.

15 Fița Smaranda — Smărăndița — moțăia, fără de pudră pe obraji, cu gura arsă, nasul roș și c-o mișcare de pendul în clătinarea capului. Veghea fița Ruxanda, cu ochii bulbucăți de plîns, urmărind cînd gîndurile ei, cînd pașii lui Matei Bour — și cite-o lacrimă-și
20 pornea lumina pe nasul ei de spadasin. Trecuseră vreo zece zile de cînd Milena plecase de la Boura, chemată-n miez de noapte la Curtea-Mare. De-atunci venise-n fiecare zi să-i vadă pe la toaca de vecerne. Ședea o oră, două, zi cu zi mai palidă și mai tăcută. Și nu mai
25 regăseau fițele în ea pe fetița care-n fiecare seară spunea cu voce tare *Tatăl nostru* în ietacul Smărăndiței.

Ca și Sultana odinioară, Milena aducea cu ea tăcere, noapte și tristeță. Ca și Sultana, avînd din cînd în cînd
30 aceeași tresărire, părea c-ascultă și privește-n lături, altăceva decît ce-avea în jur și decît ce vedeau și ascultau cu toții.

O dată cu-afințitul se-ntorcea la Curtea-Mare, fără ca nimeni să cuteze s-o oprească — lung petrecută de privirea fițelor, din prag, și de-a țiganilor, din curte.
35 Iar Coca Bica, ajutat de brațul ei, o însoțea pîn' la hotar, înapoindu-se de-a dreptul în odaia lui, unde se închidea.

Dar Sultana Bour nu crescuse în ietacul fițelor. Pentru Sultana nu făcuse cozonaci, dulceți și tot felul

de bunătați fița Ruxanda, și nici nu-i pieptănase buclele, în fiecare seară altfel parfumîndu-i-le, Smărăndița.

5 Luase Curtea-Mare fiței Smaranda — veșnic Smărăndița — ultima păpușă a vieții ei; iar celeilalte fițe îi luase pe a doua Smărăndița a inimii, cum și zîmbetul de seară al bătrînei Smărăndița.

În noaptea cînd plecase Milena, fițele nu mai dormiseră. Vegheaseră în sofragerie, mereu cercetate și întrebate de ochii lui Coca Bica.

10 A doua zi, după-amiază, Milena venise însoțită de Badea, imprimăvărînd Boura de zîmbetele țiganilor. Spre asfințit plecase; după ea venea Badea cu două geamandane. Și seara, la zece, cînd fița Ruxanda intrase în ietacul Smărăndiței, cu tablaua de dulceți în urmă, o găsisse ingenunchiată la icoane.

Bătuse de zece ori pendulul, cu același glas, și nimeni nu plecase la culcare în cămașă lungă, dar ochii fițelor se întilniseră, cum se-ntilneau întotdeauna
20 cînd pornea fetița la culcare, și-n loc să ridă una alteia, încrucîșîndu-și zîmbetele pe același pom de tinereță, văzuseră că sînt bătrîne, singure și că-i pustie casa lor.

De-atunci nimeni nu mai afuma la masă cu rășină — cornetul parcă aștepta sus pe bufet aceeași mină; și-ntreaga Boură era ca o corabie cu pînza zmulsă și catargul frînt, oprită-n fața insulei de moarte-a
25 Curței-Mari.

Venea în toate zilele Milena, dar *venea* la Boura, nu mai *era* a Bourei.

Coca Bica o aștepta la hotarul chiliilor.

30 — Aa! Aa! Meena! Meena!

Dudoaia își scotea jilțul în cerdac, înconjurată de pisici. De-acolo o întîmpina.

Ograda se umplea de țigănite ploconită în fața pașilor Milenei. Fițele o pîneau de la fereastră, ieșindu-i înainte la scara cerdacului. Și clipele pe care și le petrecea la Boura erau numai răsfăț. Pleca de-acolo-n fiecare zi cu alte daruri. Nu numai fițele și Coca Bica îi dădeau, dar și țiganii: cite-o floare.

40 Și totuși, parcă-ncet se desprindea din Boura, îndepărtîndu-se.

— Fetișo, dormi tu destul acolo? o întrebă fișă Ruxanda.

— Da.

— Măninci de-ajuns?

— Da.

— Nu-ți lipsește nimic?

— Nu.

Da. Nu. Da.

Și obrajii deveneau palizi; cearcăne ușoare înconjurau ochii; trupul își pierdea zburdălnicia.

— Smărăndișo, mata ai ochi mai buni, nu ți se pare că fetișă slăbește?

— Ni se pare nouă, Ruxando!

Zi cu zi semăna mai mult nu cu obrazul și cu trupul mamei ei, dar cu ceva lăuntric, nevăzut, care-o făcea să fie ca Sultana, rămânând ca ani și frumuseșă tot Milena.

Și din ziua-n care mama ei murise, nu numai fișele, dar și Matei Bour văzuseră în fruntea, în mișcărilor, în vorbele și în tăcerile Milenei pe Sultana.

...Trecuseră treizeci de ani de cînd aceeași încăpere a Schitului adăpostise-același zbucium al acelorași fiinșe. La fel, ș-atuncea, răsunaseră pașii lui Matei Bour.

Dar dacă pentru ei durerea nouă nu era mai mare decît cea de-odinioară, ci una singură venită iară peste anii duși — pentru fișă Ruxanda pierderea Milenei însemna atît de mult, încît abea atunci, la bătrîneșă, simți, înția oară în viașă ei, că e femeie: nu pentru ea, pentru Milena, gîndindu-se la dragoste.

În dosul Schitului, ceva mai la o parte de lăcașul sfînt, și mai aproape de pădure, monahul Ghedeon își înălțase casă pe măsura lui, de birne zdravene. Avea chilia lui la Schit, dar în chilie nu poți ține vacă, iapă, porc, capră, curcan, ci numai cruce, candelă, icoane și bucoavne sfinte, și Ghedeon ținea la vacă, iapă, porc, capră, curcan mult mai presus decît la celelalte.

Apoi ispitele.

Veneau ispitele la Schit, firește, dar nu intrau pe uși, nici pe ferestre, ci doar prin cugetul monahilor înfierbîntați de arșitele singelui, pe calea somnului cu vise. Oftau monahii deșteptîndu-se, mulțumindu-se și cu atita, mare fiind milostivenia Celui-de-Sus.

Nu-l încercau pe Ghedeon ispite de acelea. Dar dacă se-ntimpla să se abată dinspre satele din vale ispite pe la Schit, cu ouă, cu găini, cu pinză, cu șiac, sau de acelea înspre munți pornite după afine, mure și zmeură, apoi avea și brașe Ghedeon să le îndrume unde se cădea, și casă pentru înnoptat. Și se inapoiau ispitele în zori de zi, „iupai di și iupai da“, ca de la Ghedeon.

Deci își făcuse Ghedeon gospodărie cu de toate cele: grajd și cocină, poiată, hambaraș și pivnișă, bucătărie, pod, camară și odăi de locuit, patru la număr, fără să mai socotim cerdacul în care îi plăcea lui Ghedeon, cînd se arată zorii, să bea o cafelușă fiartă-n rom și să fumeze o țigară groasă răsucită-n pilnie, numa-n cămașă și-n izmene.

Avea doi „frați“, care făceau la el monahicească „ascultare“: pe fratele Dumitru, basul, și pe Ștefan, soprana.

Nu ei îl aleseseră pe Ghedeon, ci Ghedeon pe ei, așa că îi erau pe plac și după trebuinșă. Fratele Dumitru, nalt, spătos, făcos, cu fașă pistruietă roș, tot roș și cilțul zulufos al pletelor și bărbii, nas cirn, buză umflată, ochi albaștri — era seminșă de-a lui Ghedeon prinsă prin satele Văii Moldovei.

Fratele Ștefan avea chip și glas de fată mare, ochi de juncă, negru păr, numai inele albăstrii, și poate douăzeci de fire-n barbă și numai șapte în musteașă.

Cînd se-ncruntau sprincenele lui Ghedeon, pleca fratele Ștefan niște gene-atit de negre, lungi și dese, că te-așteptai cînd se-nălțau din nou să lase pată-n-tunecată, ca murele pe buze. Aceste gene numai înduplecaseră pe bucătarul Bourei, Ciortan, să-i treacă harul meștesugului de bucătar.

Avea ochi tare ageri monahul Ghedeon și bine cunoștea năravul lui Ciortan. La el îl trimesese pe

fratele Ștefan, proaspăt adus de el la Schit, să facă „ascultare“. Făcuse lungă ascultare fratele cu chip și glas de fată mare, prinzind cărnită rumenită și solduri galeș muierești.

Se-napoiase aducînd lui Ghedeon nu numai meșteșugul lui Ciortan, dar și duioasa inimă a acestuia. De cînd plecase de la Boura „călugărașul“, Ciortan zilnic venea la Ghedeon, să facă el la rîndu-i „ascultare“ fratelui Ștefan. Și nu venea cu mîna goală.

Mici erau ochii Ghedeonului și foarte-i închidea ușor. În schimb, mesele lui aveau belșugul și parfumul celor de la Boura.

Nu se trăia rău nici la Schit, fiindcă era-nzestrat de neamul Bour din belșug, și fiindcă bucătarul Schitului, părintele Evlampie, avea multă evlavie pentru-ale pîntecelui. Dar poate și mai mare era evlavia egumenului pentru posturi.

Așa că-n zilele grele de post — numai fasole, rișcovi, hribi și borș de leuștean —, cînd se umflau fără de saț monahii din chilii, cam pe-nnoptate, unul după altul, ca gîndacii cei de noapte, pe poarta de dîndos a Schitului, ieșeau părinții Tasian, Evlampie, Teofilact și cu Meletie, buni și-ntru toate frații cu Ghedeon. Făceau cruce cucernică pe scara porții de dîndos, căci chiar acolo îi întîmpina Satan cu miros de costiță afumată, varză și cîrnați usturoiați.

Părintele Teofilact știa să cînte din tambură — un fel de cobză cu gît lung — cîntări una și una. Părintele Evlampie, ca nimeni altul, știa să facă alivenci coapte pe foi de nuc și caracatiță fiartă-n sos de vin, cu coconari, strafide și masline, precum și să mănînce ce făcea. Părintele Meletie, deși gros ca buhail, își sumeca giubeaua și pornea la joc ca stîncile la vale, nu rareori cu Ghedeon de mîna, că mult s-asemănau, ca cireșelele pereche pe codițele perechi. Iar cuviosul Tasian, chior de un ochi, mărunț, uscat și ascuțit ca un țăruiș uitat într-un pămînt de secetă, cînd începea pomelnicul păcatelor preasfinților mitropolii, episcopi și arhimandriți, precum și dezvelirea vieții cea de taină a monastirilor de monahii, — și

ingerii din ceruri, dacă l-ar fi auzit, ar fi căzut de Sus de-atîta ris, ca merișoarele din merii scuturați.

De la-nceput, monahul Ghedeon prinsese mare dragoste pentru Ion Ion. Și nelăsîndu-l inima să-l știe la arhondaric, înconjurat de cuvioase ziduri, îl adusese-n dosul Schitului, la el acasă, dimpreună cu cei doi ai trinității.

Clonț adormea degrabă după masă, într-un culcuș de fin, în brașoveancă; Petru hălăduia pe marginea Durlaiei, pînă cînd somnul fără vise îi făcea un semn, buștean căzînd cînd se-ntorcea. Iar Ghedeon, Ion Ion, Evlampie, Teofilact, Meletie și Tasian, aproape-n fiecare seară — fie la marginea pădurii, fie-n casă — înfulecau, glumeau, cîntau, jucau, răcneau, beau și se ușurau, — și iar înfulecau, glumeau, cîntau, jucau, răcneau și beau: „Să-nveselească hoitul, o vorbă, mă-nțelegi!“

*

Întăia masă a lui Ghedeon abea-ncepuse. Avea pastramă de la Boura, tot de acolo și masline marinate fierte-n oțet cu miere și cu mirodenii, precum și două sticle de rachiu ș-o damigeană cu vin bun. Iar de la-nmormîntare adunase împreună cu Teofilact, Evlampie, Meletie și Tasian colivă și colaci să le ajungă.

Mîncau afară în cerdac, hrînînd dintăi „copiii“, pe Clonț și Petru. În acest timp, Ion Ion și Ghedeon gustau cîte puțin din toate cele, grijînd stomahul cu rachiu și vin. Adevărata masă începea mult mai tirziu, cînd dinspre Schit un zumzet de tambură în surdină, un grohăit de porc mistreț, un pas de elefant și-un șfichi de glas nazal vesteau sosirea celor patru cuvioși, dreptii firtați ai Ghedeonului: Teofilact, Evlampie, Meletie și Tasian.

Își răsucea musteața Ghedeon; Ion Ion părea că-și mulge barba creață. Venise-un frate de la Schit, chemînd pe „zugravul bisericii“. Petru plecase. Ion Ion clipise înspre Clonț, făcîndu-i vînt. Plecase deci și Clonț. De-atunci băuseră Ion Ion și Ghedeon mai multe păhărele de rachiu, cu binișorul, tot așteptînd

și tot mirându-se că cei plecați nu se-ntorceau și stim-
părindu-și numai cu pastramă și rachiu mirarea cea
neconținută. Dar are și mirarea o răbdare, nu mai
multe, și un capăt, chiar când e amestecată cu rachiu.

5 Ion Ion își duse două degete în gură. Un șuier
haiducesc trăsni tăcerea munților.

Trecură una, două, trei, patru, cinci, șase clipe.

Se ridică în sus sprinceana stîngă a lui Ion Ion, și
buza se răsfrinse.

10 Zimbi, dîndu-și o sfielă peste barbă, căci s-auzeau
scurt detunînd pașii lui Clonț.

— Bine, mă limbricule, faci pe mitropolitul?!
Aștepți să vin eu la tine?

Clonț gîfăia. Clipi, c-un zîmbet ațîțat în ochi.

15 — Vorbește, pușlama!

— Hi-hii! se minună Clonț de ce nu spusese încă.

— Ho-hooo! făcu Ion Ion, lăsînd sprincenele pe
ochi și ridicînd o palmă. Ai căpchiuet, nemernicule?

Unde-i Petru?

20 — Hei! Stă de vorbă...

Ion Ion se ridică. Și în sfîrșit gura lui Clonț se
dezlegă.

— L-o chemat cucoana ce cu nasu mare...

25 Și se uita drept la nasul lui Ion Ion, ale cărui nări
vibrau.

— ...Și l-o sucit și l-o-ntrebat...

— Ei?

— Și-i vorbè frumos; parcă era la teatru!

— De unde știi, mișelule, că-i vorbea frumos?

30 — Da' eu unde eram?

— Unde?

— Acolo, la galerie!

— Unde, mă plisc de curcă?

35 Mîinile lui Clonț se înălțară deodată, ca la „dansul
mateloților“, atîrnîndu-se de ceva imaginar.

— La cerdac, pe dinafară, zimbi Clonț, clipind
din nou.

— Și ce-i spunea?

40 — Că strașnic de frumos l-o zugrăvit pe sfintu
Gheorghe, și dacă are vreme și binevoiește să poftască
la dumnealor la Curte...

Vorba, chipul și mîinile lui Clonț o imitau pe fița
Ruxanda.

— ...tare mare bucurie le-ar face s-o zugrăvească
pe duduia dumnealor...

5 — Cade norocu ca ghinda-n ritul scroafei, o vorbă,
mă-nțelegi, grăi monahul Ghedeon și răsturnă un
păhăruț pe git.

— ...Și dacă primește, dumnealor îi trimit în
fiecare zi trăsura de la Curte să-l aducă...

10 — Tiu-tiu! făcu admirativ Ion Ion.

Clonț își acordă o pauză, măsurîndu-l pe Ion Ion
c-un mic zîmbet de superioritate, care-i punea un fel
de luminos sfirc de musteață în colțul gurii.

15 — ...să ieie dejunul la dumnealor, urmă Clonț,
să se odihnească, ș-apoi, cînd vine duduia, că dum-
neaei locuiește la Curtea-Mare și vine numai după
amiază s-o zugrăvească...

Altă pauză.

— ...Și după aceea o venit...

20 Tăcu. Strănută. Își suflă nasul.

Iar se ridică Ion Ion, cu nasu-n trompă de atac.

— Și după aceea o venit domnu ministru.
L-am văzut eu!

— Ei? Ei?

25 — Phii! Strașnic l-o lăudat! O spus că-l știe de
la Iași, că și dumnealui o fost pe la „noi“ la esplanadă...

— Mă, pezevenghiule!

— ...Ș-o cumpărat un tablou, și-i pare foarte bine
că tocmai domnu Petru pictează în biserică.

30 Tot vorbind, Clonț se dăduse lîngă Ghedeon, cu
ochii la paharul de rachiu.

— Ce te uiți ca iapa-n traista cu grăunțe?

— Mi-i cam frig, părințele. Dați-mi și mie un git.

Îl și-nșfăcase mîna lui Ion Ion.

35 — Spune mai departe, că-ți sare sfiirleaza!

— Gata.

— Cum, gata?

— Cum să fie? Gata!

40 — Bine, mă, rușinea pămîntului, ce-a răspuns
Petru?

— Hăă! hăuli Ghedeon. Cesă răspundă? Sărut mîna.

— Domnu Petru? Tăcea chitic.

— Păi atuncea, măgarule, ce cauți aici?

— Dacă m-o șuierat stăpinu!

5 — Marș înapoi. Trap!... Stai! Petrule, ei?

Venea spre ei fără să-i vadă, cu mîinile la spate și fruntea-ngindurată. Vorbele lui Ion Ion îl deșteptară. Ridică ochii, întîlnind stuhul și fălcile lui Ghedeon.

10 — Ce-ai făcut, Petrule? Zi!

— Mă duc mini la Boura să fac portretul unei... doamne bătrîne.

I se-nroșiră violent obrazii.

Se așeză la masă.

15 — Da' mie nu-mi dați un păhăruț, după ce-am făcut atîta treabă? se jălui Clonț.

— Ție? Te-nvăț eu mîinte să mai tragi cu urechea la ce vorbesc oamenii mari! vorbi Ion Ion, cu coada ochiului îndreptată înspre Petru.

20 Și Petru se-nroși din nou.

*

Se pregătea în munți o noapte fără nor pentru întîmpinarea lunii pline.

Nu se-nălțase încă. O aștepta tăcerea miilor de brazi topiți în cite-un mare trup de munte.

25 Se înălța din negru fund de noapte — poate pe văi demult își revărsase bruma mărilor azure — dar între munți, ca în fîntînile închise, era-ntuneric fără cută, des, deplin și ud.

30 Și se porni să crească sus pe culmi, deasupra vas-tului cuprins de umbră, alb curcubeu de dimineată.

Se-ntinse, alungindu-se. Mirări de marmură îngăl-beniră culmile, ca strania privire a statuilor păgîne.

Creștea o lună, două, trei, — ori cite?

35 O culme, două, trei, — de după toate viscoli un alb avînt spre stele.

Pluti un abur sidefiu în noapte.

Mai alb din alb, și din argint, o strălucire dincolo de-argint, treaptă cu treaptă, prag cu prag, spre limpezi fulgere de diamante.

Și se-ntîmplă-n enorm ceea ce-n mic se-ntîmplă cînd înflorește-un lan de crini, căci parcă n-aștepta văzduhul un singur răsărit de lună, ci să-nflorească peste fiecare culme cite-o lună plină, desfăcînd subt cerul galben de astralele polenuri orbitorul lan.

*

Milena...

Trupul pășea cu pulberea de lună pe marginea Durlaiei, și sufletul, pe malul numelui din munte revărsat la vale înspre Schit.

10 Lungi erau umbrele culcate pe tipsiile de iarbă sură, ca și gîndurile alungite înspre vis de-aceeași lună, deopotrivă-n suflet și pe cer.

Cine-l chema nainte? Venea prin noapte o chemare. Porneau plecări din el. Spre ce? Spre cine? Încotro?

15 Milena...

Numele venea din munte, din adînc de munte. Înspre seară, dintr-acolo se-ntorceau fetele satelor din vale, pornite de cu noapte, aducînd în coșulețe și-n cofițe zmeură, mure și afine.

20 Acolo unde-i zmeură, mure și afine e și Milena... Prili-trili-lari-prili... Și Durlaia tot de-acolo cobora.

Kneghina Milena Bour: nume înscris pe-o placă de mormînt, în roșu luminiș de candelă... Și iarăși tresări, cu presimțirea mărilor fără de zare — căci nu putea uita ochii pe care-i întîlnise în camera mor-mintelor, albaștri peste somnul lui. Îi revedea. Era în el ca un înec al respirației, și două brațe-ntinse a plutire.

30 Lună, lene albă, înclinare pe o timplă, gene-n tremur pe poiene de cleștar...

Tot era alb, tot era val, umbră, argint.

Toate plecau lung, ondulat, pe val de umbră, pe val de-argint.

35 Rămase locului. Se scutură s-alunge somnul lunii, umplîndu-și pieptul de mirosul brazilor. Parc-ar fi vrut, cu încordarea brațelor, să-și strîngă sufletul și să-l îndoaie voinicește, el fiind stăpinul lui.

Deschise ochii. Toate plecau lurg, ondulat, pe val de umbră, pe val de-argint.

Plecă și el. Spre ce? Spre cine?

Lăsase-n urmă Schitul înghețat în lacurile lunii. Durlaia-n noapte era tril de fluier. Se aprindea-n argint răcoarea brazilor. Și alte lacuri răsăreau lunare înainte.

Totul era scaldat și-mprejmuit de apele și sloiurile lunii, cu străluciri și cu singurătăți polare.

Porneau curbele culmilor prelung, spre funduri boreale, în procesiune somnambulă de ghețari.

Era atît de mare și de stranie singurătatea albă dintre munți, că parcă ar fi trebuit să treacă — abur — cu pinzele desfășurate și cu blestemul la catarg, vasul-fantomă.

Și deodată, azvîrlindu-și fluierile, altul fu glasul Durlaiei: sușnitor în ciocote de spumă, ca pădurile în vînt de toamnă cînd își leapădă frunzișul.

Acolo se-ntîlnea solia Puchinosului — Durlaia — în galopu-i de centaur, cu tremurătoarele pilcure de nimfe, dinspre Neagra-Afinei venite, ale Căpriței.

Și s-arătară ochilor lui Petru, prin înghețata flacăra a lunii, brazii aleei seculare, negri lăncieri în dublu șir, opriți la o comandă-n văi; și înspre ripe, proiectat medieval pe zările Văii Moldovei, Turnul Milenei, căpetenia lăncierilor de-apocalips.

Trecu o punte peste ape, intrînd în parcul Curței-Mari.

— Hiu-hiu-hiuuuu... Hiu-hiu-hiuuuu... Hiu-hiu-hiuuuu...

Cu hohote stridente, modulate-n urletele turbei, un huhurez, din vîrf de brad, umplu de bocet munții.

Tăcerea gitui ultimul țipăt. De pretutîndeni, altele-ncepură. Și parcă-nnehuniseră toți brazii, vîntîndu-se cu glasuri de femeie, și parcă duhurile deschiseseră fîntîna fără fund a iadului, umplînd văzduhurile ceasului de noapte de deznădejde și de tîngiri, de mîni care zmulgeau păr despletit pe umeri, de buze larg căscate a pustiu, de ochi enormi cu tulpure privire.

Ajunse la alee. Intrai în ea ca în mitropolia brazilor. Acolo se stîngea lumina lunii, rămînînd albă pe-afară ca un var al zidurilor vegetale. Iar înlăuntru,

o paloare umed-inverzită alunga lumina, cerul, stelele, cum le alungă fundul oceanelor în alte lumi. Domnea aroma veacurilor bradului stătut în umbră, deasă, grea, atît de tare că-ți punea pe față ca o mască într-o respirație de somn adînc.

Era alături de un trunchi trimis cu crengile din vîrf în cerul nevăzut. Vroi să intre în alee. O zguduire-a inimii îl împietri, cu palmele pe coaja aspră — căci apăruseră, spectrali, spre el venînd pe-alee, Milena și alături un bătrîn înalt, abea încovoiat, în straie negre, cu enorme plete albe, barbă revărsată în cascadă înghețată, rezemat în cîrjă. Călcau fără de sunet, pe ruginiile troiene ale acelor de brad, plutînd parcă pe ape.

Se apropiară.

Își ținu suflarea.

Haina de doliu, obrazul alb, bucelele negre, ochii albaștri întunecați în umbră. Era atît de trist chipul copilăresc încununat de bucle ca de struguri de-abanos, era atît de abătută înclinarea capului pe umerii căzuți, că parcă ea, fetița îmbrăcată-n negru, ar fi tîrit — tăiată-n lepede masivă — întreaga umbră a aleei după ea.

Așa trecu prin inima lui Petru, și pieptul îi fu greu.

Erau în dreptul lui. Căzu un lung mărgăritar de lună printre brazi. Privirea i se abătu în lături, cu inima odată, căci întîlnise în obrazul patriarhului mitropoliei brazilor, subt fruntea ridicată, azurul ochilor Milenei, dar sinistru, orbitoare dilatare a cerului de cataclism.

— Sultana!

Sultana?

— Da, Ghiorghieș.

Glasul era scăzut, parcă de spaimă, dar intonația cuvintelor era ocrotitoare: așa cum ar vorbi o mamă copilului bolnav.

— În cite-avem astăzi?

Erau ciudate vorbele articulate de buzele bătrînului. Aceleași vorbe, ale tuturor, dar pline de-n-

tuneric și tăcere, rigid rostite, rar, ca o mișcare de
mumii care-ar ieși din sarcofage reintrind în viață.

— Treizeci iulie.

— Anul o mie opt sute optzeci?

5 Mai mult poruncă decât întrebare.

— Da, Ghiorghieș, o mie opt sute optzeci.

Glumă?

10 Evocarea anului mort, în noapte, pe aleea brazilor,
dădea fiorul unui dialog de cimitir, la miez de noapte,
între sicrie.

Răsună un oftat adânc, amar. Cîrja căzu.

Pumnii bătrînului se ridicară amenințători în sus.
Ochii Milenei se măriseră într-un obraz de ceară.

15 Inima lui Petru bătea atît de tare, că simțea în
el ca o zmuncitură de cai speriați.

Auzi un gemăt innădușit. Cu pumnii pe ochi,
bătrînul plîngea clătîindu-și capul.

20 Și iarăși se porni deasupra brazilor, mai ascuțit,
ca un lătrat al cînelui-pămîntului, glasul huhurezului:
hiu-hiu-hiuuu...

Apoi șoapte de alinare s-auziră, spuse cu milă și
cu spaimă, căci buzele Milenei tremurau.

25 Plîngea ca un copil bătrînul, cu fața îngropată-n
pumni, dar plînsul îi cutremura pletele albe dîndu-le
clătînarea deznădăjduită a pădurilor în vînt de iarnă.

— Lasă, Ghiorghieș, nu mai e mult, vine întăi
septembrie...

Brusc, bătrînul înălță fruntea.

Milena tresări, vorbind cu milă și sfortare:

30 — ...Mă sui în Turn... Poate îi iau...

— Poate? răsună glasul bătrînului.

Îi curgeau lacrimile pe obraji, dar întrebarea o
făcuse cu un glas năpraznic de poruncă și blestem.

35 Milena se dăduse îndărăt, țînînd mina pe gură,
cu ochi sticloși de groază.

O clipă de tăcere istovitoare. Milena plecă fruntea.

— Îi iau sigur, Ghiorghieș.

— Da, sigur, declară solemn bătrînul, cu o surdă
amenințare în glas. Dă-mi bățul.

40 I-l ridică de jos. Porniră unul lîngă altul.

140

Brazii erau drepți ca niște uriașe minutare oprite
la miezul nopții anului o mie opt sute optzeci, — de-a
dreapta și de-a stînga catafalcului anului mort.

Acolo, numele Milenei era Sultana.

*

5 Trecuse pe deasupra Bourei galopul în aripi al
unor nouri, luînd subț mantii negre luna.

Iar răsărise, și mai palidă, privind parcă din abu-
rirea depărtărilor în urmă.

10 Vuiseră pădurile de brad. Se prăbușise luna după
munți, în fluturare ca de vâluri albe duse-n vînt de
goană mare.

Apoi se înălțase solitar subț stele marele adînc de
noapte, stînd ca Lucifer la prora lui de stînci, deasupra
lumii.

15 Lungit la marginea prăpastiei deschisă înspre
văile Moldovei, înfășurat în pelerină, cu capul rezemat
în mîni, Petru aștepta lumina zorilor în parcul Curței-
Mari. Întunecimea-i închisese toate căile, compact,
ca-ntr-un castel în care la porunca unei vraje toate
20 punctele s-au ridicat.

De-a lungul orelor de noapte, nimic nu auzise să-i
vestească apropierea vieții. Nici glas de cîine, nici
gorniță de cucoș, nici mugete de vită, nici nechezat
de cal sau lovitură de copită.

25 La Curtea-Mare totul era mut și stins. Numai
deasupra Turnului Milenei, cînd și cînd, se auzeau
silabele de monolog în vaiet ale cucuvaiei.

Deși era deprins să doarmă afară, pe pămînt, în
frig, — nu adormise. Nici treaz însă nu era. Ochii
30 deschîși priveau în el, prin întunericul de-afară. În
el, adică-n depărtarea fără fund, cu noapte și cu stele
neluminătoare, care acoperea Valea Moldovei. Vuietul
brazilor și-al singelui îi vijîia-n urechi, din straniile
scoici ale tăcerii. Nesomnul îi înfierbîntase tîmplele
35 și fruntea. Nu mai recunoștea nimic: străin își era
sieuși, altul era glasul Durlaiei, — și dacă în tăcerea
nouă ar fi strigat: „Petru Diacu!“, nimeni n-ar fi
răspuns, decât, mirat, ecoul.

Era în el, fără trecut și amintiri, golul din craniul morților, cu ochii găunos deschiși pe somnul fără vise, negru în orbite oarbe.

5 Trecură ceasurile, clipele, egale, uniforme, fără de mers de minutare, de-un negru mat în noaptea mată.

Și începură limpezi, ca izvoare revărsate pe stînci negre, ceasurile dimineților albastre.

O mină șterse bruma Căii-laptelui, — poate o aripă.

10 Se aburiră munții, gata să răsară fragezi în argint de dimineață.

Se stinseră deodată și pe rînd, ca clinchete de zurgalăi în clare depărtări, stelele nopții.

Petru se răsuci pe-o coastă, întorcîndu-și capul. Privi Turnul Milenei, parcul, brazii, munții...

15 Ce crîncen mohorită era Boura, Boura nopților! De jur în jur, pădure neagră. Culmi ridicate peste culmi, ducînd în cer desîșul brazilor, uriașe candelabre negre.

20 Trecu prin el — venînd ca de pe alt tărîm — un gînd de la-nceputul nopții: „Acolo unde-i zmeură, mure și afine, e și Milena“.

25 Gîndise-așa cînd încă nu văzuse Boura. De-atuncea ascultase hohotele huhurezului, văzuse brazii anului o mie opt sute optzeci, — și-o noapte-ntreagă se-ngropase în tăcerea Bourei.

Boura! Nume rostit de peșterile preistoriei. Nume făcut din prăvăliri de stînci și din ecoul lor hăulitor în munte.

30 Ce dulce răsuna în Boura „Milena“, numele cîntat de un cristal abea atîns, undă subțire, limpede: Milena...

35 Se abătuse fulgerul dintăi al dimineții, numai pe cer, deasupra Bourei, sporindu-i parcă-ntunecarea, ca scînteierea spadei argintii rotită-n mîna cu mînușă neagră a cavalerilor cu-armură și cal negru.

Milena...

Boura...

Milena...

Glas de lumină, bubuit de nori.

40 Întoarse capul ca la o chemare-n dimineață.

Văzu.

Și-aceeași înecare-a respirației îl stăpîni, și-aceleași brațe-n el se-ntinseră larg a plutire.

5 Trupul era în neagră Boură, dar printre munții despicați, din fața Turnului Milenei — acolo unde-o noapte-ntreagă s-adunase întunericul compact — se deschiseseră enormi și umezi, cuprinzînd întreaga zare a Moldovei de azur afund iluminat, ochii Milenei.

Îl priveau.

10 Se ridică-n picioare. Astfel întregită, cu azurul dimineții prin întunecații munți, Boura nopților era ca bucelele Milenei, negre, în jurul ochilor albaștri.

Nu auzi pași înceți, oprindu-se, și iar pornind, și apropiindu-se de el, șovăitori.

15 Ședea la marginea prăpastiei, descoperit, cu pelevina spînzurînd pe umeri, cu păr de aur răsucit, avînd pe frunte și obraji plutirile de cer văzute numai pe chipul celora care privesc întăia oară marea și pe al ingerilor care zboară.

20 Așa-l găsi Milena, pentru a patra oară răsărit în calea ei, după o noapte grea de spaime și amară, oprit deasupra văilor, pe pragul dimineților albastre.

25 De-atîtea ori venise singură acolo, după fiecare noapte petrecută lingă cel care-o chema „Sultana“ — să-și mai aducă aminte că era Milena. Privea o clipă zarea luminoasă-n care-i răsărise un chip cu păr și ochi de aur și se ducea apoi să doarmă în noaptea Curței-Mari, pe patul mamei ei, purtată ca pe-o luntre pe o apă neagră înspre altă apă neagră.

30 Ș-acum... Parc-aștepta să-i crească inima din piept, ca din pămînt de primăvară, și să-și îngroape fața în trandafirii ei.

35 Era atît de ostentă — o osteneau și nopțile-n care purta numele moartei, o ostenea și inima Milenei, bătînd spre cel ce n-o vedea —, că ar fi vrut să-nchidă ochii, să-și plece fruntea pe umărul din fața ei, și-apoi să doarmă lung în soare și să nu se mai deștepte.

Se ridicau acele clipe ale dimineții, care-s treptele de aur ale înălțării soarelui pe orizont.

40 Glasuri subțiri de rîndunicii aprinseră scînteii în dimineață.

Zimbiră culmile rotund.

Se-nălbăstriră brumăriu poalele munților.
Mari urne răsturnară peste văi aroma bradului.
Ochii Milenei se-ntîlniră cu-ai lui Petru.
Se înalță soarele lumii prin tăcerea lor.

5 Se desfăcură buzele Milenei c-un început de zîmbet
spre o vorbă. Tot singele cu murmur înflorit o căuta.
Să-i spuie-o vorbă luminoasă, bună, plină de suflet
și căldură...

— Buna dimineața.

10 Încă o dată îi zîmbi.

Apoi se duse.

„Buna dimineața.“

15 Ședea acolo, năruit în el, ca un zid vechi, pe care-ar
fi-înflorit deodată, valuri, valuri, de culoarea ochilor
Milenei, florile cu numele vorbelor ei.

*

Se cobora spre Schit, pe marginea de val în fluie-
re-a Durlaiei, cu el, numai cu el, ca un păstor cu
turma, un păstor a cărui turmă ar fi — maramă vie
de luceferi — toate roiurile de albine ale primăverilor.

20 Mergea în murmure, deasupra lumii, cu sufletul
la stînga și la dreapta, înaintea și în urma lui, cum e
un zîmbet între altele și în azur o stea.

25 Erau atît de tineri munții prinși de mîni, de jur
în jur, în păgineasca dănțuire, acum aici și-acum
departe, atît de sprinten repede, că parcă nici nu se
mișcau.

30 Erau atît de pure toate — cerul, iarba, soarele,
parfumul brazilor și dimineața — că parcă nu aieveau
le făcuse mina cea dumnezeiască, ci abea-ncepeau
mirate, în visarea unui inger adormit c-un fir de iarbă
verde strîns în dinți.

35 Zîmbea, privindu-le pe toate. Și pentru toate ar
fi vrut să aibă vorbe de voioasă-ntîmpinare și vestire
bună. Să înțeleagă brazilii că-i iubește, cu o vorbă
numai, așa cum înțelege cu o vorbă, omul, că îl strîngi
în brațele frățești.

Să-i simtă iarba—duioșia; cerul — încîntarea
fragedă, și soarele —robusta, bărbăteasca-mbrățișare
pe obraji.

Și-n calea lui, brazilii și iarba, soarele și cerul
frățește i se arătau, așa cum le era și el cu vorba de
pe buze:

— Buna dimineața.

*

5 Și se porni să se întîmple în biserica Schitului
Toacelor ce se-ntîmplase-n sufletul lui Petru.

Pe catapiteazma sfîntă, ridicîndu-și umbrele,
ochii Milenei aveau să se deschidă spre minunea sfin-
tului cu lancea implîntată în balaur.

10 Și toate roiurile de albine ale primăverilor se
pregăteau s-aducă — nu de aur, ci de azur — miere
pentru ochii ei.

III

Rasul e-un brici tocit; periatul părului deprins cu libertatea monacală de la Schit; curățirea hainelor date pin-atunci în grija lui Clonț; văcsuirea ghetelor și jalnica priveliște a tocurilor strimbe...

5 Il scuturase pregătirea pentru-ntăiul drum la Boura, ca un acces de friguri, subt necruțătorii ochi ai lui Ion Ion, care, trîntit pe pat la Ghedeon acasă, desculț, hirsut, mușcînd cu poftă cînd din mămăliga rece, boț făcută, cînd din ceapă, îl sfătua și îl compătimea pentru debutul lui în „high-life“, intercalînd cîte-un bombardament de invective pentru Clonț, 10 ilarul cască-gură de pe lingă fierberea lui Petru.

Plecase de la Schit într-o trăsură cu cai negri, venită de la Boura anume pentru el. În fața zidului 15 chiliilor un glas îl salutase de la spatele trăsurii:

— Poftă mare la bunătăți, domnu Petru!

Și Clonț, în goană, o luase îndărăt, pe cînd trăsura, 20 bubuind pe podul de subt bolta porții, aducea captiv la Boura pe cel care-ar fi vrut, în acea clipă, să fie alături de Clonț, la vale spre Schit.

Și se-ntimplase altfel decît socotise cu îngrijorare.

25 Intrase-ntăia oară-n casa fițelor, și parc-ar fi intrat — ca-n visele copilăriei — în apa de lunară somnolență și-mpaienjenite amintiri a unei vechi oglinzi uitată într-un pod de casă bătrinească.

Simțise din întia clipă o viață stinsă de pastel decolorat, automată și egală, desfășurată dincolo de viața dură, în marea casă de păpuși, în care vechi și nu bătrine păreau surorile Smaranda și Ruxanda 5 Contăș.

Veniseră cu zîmbet și cu vorbă primitoare în întîmpinarea lui, albe de pulberi blinde, mai curînd, decît de anii aspru omenesți. Și parcă nu l-ar fi mirat dacă în loc de vorbe o muzicuță ar fi prins să cînte, cu 10 note mici, apoase, un menuet sau o gavotă, din buzele Smarandei Contăș; și dacă la auzul ei s-ar fi deschis dulapurile singure — ca ușele pendulelor cu cuc — lăsînd păpuși cu crinoline și peruci pudrate să-și avînte reverența adîncită în oglinzi, cu foșnete uscate 15 de mătăsuri și legănări de evantalii prăfuite; și deodată stînd, mirat oprite, și-ntristate zîmbitor, de un resort sfîrșit, e-un bîziit de muscă peste-ncremenirea lor, după declinul dulcei nebunii.

20 Și cealaltă băbuță, cu trăsături comic energice, bonetă și șorț alb, care și-n vorbe și-n mișcări avea parfum de ciocolată și vanilie.

Era în el ca aplecarea celui care trece pe subt praguri scunde cu mărgele sunătoare; pasul ferit și măsurat, de Gulliver, cînd se trezește cu picioarele-ancorate în cutiile de jucării ale norodului liliputan; 25 și-un fel de pudică sfială și mirată încintare a marelui zvieniri de viață, plină de cer, de vînt, de soare și de brad, printre băbuțele de porțelan și de ivoriu, parfum, dantelă și matasă.

30 Il înfiaseră de la-nceput.

De cum intrase-n casă, fița Ruxanda pusese slugile să facă focul în sofragerie și-n salon, spunîndu-i:

35 — Mata, drăguță, ești tare subțirel îmbrăcat! Aici la munte-i frig, drăguță! Smărăndiço, fii mata bună și dă-i un șal pînă ce se aprinde focul... și pune-ți și mata un șaluț.

Apoi venise Căca Bica.

40 — Fratele Milenei, săracuțul, oftase fița Ruxanda către Petru ridicînd sprincenele.

Se așezase pe un scaun, într-un colț, cu capul lui de melancolică paiată înclinat pe-o parte, cu minile

incrușișate pe genunchii slabi, c-un aer resemnat de jucărie veche și stricată, cu care nici pisicile nu se mai joacă.

5 Sunase ceasul din ietacul Smărăndiței, unu, ceasul mesei. Se așezaseră la masă, Petru alături de fița Smaranda, dreapta de cinstire din căminul fițelor.

10 Privirea fițelor, cu a lui Coca Bica, se încrușișaseră sus pe bufet, unde, răcit, cu spuză și cenușă albă, cornetul de rășină aștepta mâna Milenei din ziua cînd plecase.

Oftaseră fițele.

— Cînd era fetița noastră, ea afuma...

15 Petru era mai nalt decît Milena. C-o mină coborise jos relicva, luase tot cu mâna un cărbune potrivit, din gura sobei; aplecat, atent, suflînd și întetînd zvicnirea rubinie oglindită în obraji, pornise-ncet în jurul mesei, mergînd, fără să știe, pe urma pașilor Milenei.

20 Se răspindise aromatul abur în inele albăstrii, punînd cunune moi deasupra capetelor ridicate înspre Petru. Și după clipa de nedumerire — căci pîn-atunci o vrajă parcă îi oprise să-și îndestuleze bătrînescul obicei, dînd altcuiva decît Milenei să afume —, începură să-și zimbească unul altuia ca pomii primăvara.

25 Astfel, pe potecuțele de fum albastru, o dată cu Milena, readusă între ei, Petru găsise cel mai dulce drum deschis spre inimile fițelor și a lui Coca Bica.

30 Cînd isprăvisese de-afumat se întîmplase ceva nou în casă și în suflete. Plutea prin ceața lacrimii de brad dusa zimbire de pe vremea cînd Milena nu plecase. Nu numai pentru cei din jurul mesei. Cînd adusese primul fel, țigancă sură, care s-aplecaseră și pe leagănul Milenei, exclamase:

— Parcă s-o-ntors Domnița!

35 De-atuncea începuse o înviorare. Era în toate vorbele Milena, în toate colțurile casei, pretutindeni, peste ei și-n jurul lor, cum e un singur cîntec în dezghețul apelor cînd se revarsă prin tămiia vîntului de primăvară.

— Ți-aduci aminte, Smărăndițo, la un an fetița noastră a început să umble. Zdupa-zdupa, zdupa-zdupa, parc-o aud, mititica, începea fița Ruxanda.

5 Și toți o auzeau mergînd desculță pe un covoraș spre brațele întinse înspre ea cu ademenitoare daruri. Și s-aprîndea însuflețirea unui zbor pe-obrazul palid al lui Coca Bica, și minile lui slabe, peste masă, imitau pasul rătuștei, pasul lui, dar și-al Milenei de odinioară înspre el venită.

10 — Ruxando, da' mata mai ții minte rochia roșie cu volanase?

— Cum nu?! Mata i-ai făcut-o. Avea cinci ani fetița noastră.

15 — Vai, Ruxando! Cum poți spune una ca asta?! Șase ani avea. Parcă era o păpușică!

20 Venea spre ei cu șovăirea pură de izvor a pașilor dintăi; venea cu mersul de căpriță neagră al primelor zburdălnicii; venea, fetiță, cu rochiță roșie, în hamul zurgălăilor de bucle negre; venea Milena cea din urmă, care-n ietacul Smărăndiței spunea în fiecare seară *Tatăl nostru* în genunchi, după ce pieptenele de baga îi rotunjise buclele în fiecare seară altfel parfumate.

25 Venea spre ei cu toate vrîstele, cu toate rochiile și cu toate amintirile — Milena, melodia casei mute, duminica de toate zilele a săptămînilor de atunci.

Îi auzeau, învălmășit de amintiri, glasul și rîsul vrîstelor amestecate — și nu era-ntre ei.

30 O vedeau cu ochii ei albaștri, cu toate zimbetele și cu toate rochiile, în clare împletiri de curcubeu, — și nu era acolo.

Și straniu, și-nduioșător!

35 Trei păpușe hîrbuite — băbuțele și cu infirmul — părăsîte în vitrina unui anticar de bibelouri, amintindu-și de minuța de fetiță care le-ntorcea resortul, dîndu-le viața cea de toate zilele. Plecase dintre ei, lăsîndu-i printre pulberi. Și n-o vedeau acolo, aceeași mină de fetiță, întinzîndu-le, aprinsă, torța tinereții unei inimi cu bătăi prea tari.

Petru se înroșise atît de violent, încît fița Ruxanda, cu șervetul în mînă, se sculase:

— Te-ai înecat, drăguță! Iaca să-ți dau un pumn după ceafă.

5 Singurul oaspete al fițelor, din an în an, era nepotul lor, Matei.

Venea din lumea de afară, pe care fițele o părăsiseră cu zeci de ani în urmă; și-n Boura, și mai ales în casa fițelor, și pentru Smărăndița mai cu seamă, 10 sosirea lui Matei avea însemnătatea de eveniment a singurei corăbii abătute pe la albiile insulelor fără hartă din îndepărtate oceane.

Și totuși, Smărăndița niciodată nu-l poftise, după mesele sărbătorești, să intre în ietacul ei, ci numai 15 în salon.

De ce?

Casa era a tuturor, firește, și-a fiței Smaranda, adică a bătrînei, sora celeilalte fițe, pe cînd ietacul cu scrinurile suvenirilor era, ca și-altădată, al răsfățului, al gingășiei și-al cochetăriei, adică nu al fiței, 20 ci al Smărăndiței. Acolo se păstrase dincolo de ani, nevestejit, netulburat, un virginal parfum de lămîiță al sufletului Smărăndiței, în mobilele vechiului ietac de fată mare. Acolo vremea surîdea prin somn. Acolo orele erau sunate de același ceas-dulap: cling-cling. Acolo, cînd fița Ruxanda-i aducea cafeaua, dimineța, 25 dîndu-i perdelele de la ferestre într-o parte, îi spunea: „Buna dimineța, Smărăndița“.

Și ochii Smărăndiței întilneau aceeași dimineță 30 ca la cincisprezece ani.

Plutea acolo, fără nume, mitul lui Narcis, de chipul său îndrăgostit în unda clară pe care nici fița Ruxanda, nici Milena nu o tulburau. Ba dimpotrivă, bucelele Milenei, pieptănate în penumbră, parfumate 35 cu esențele din flaconașele cu nume ca din versuri vechi — *Ilang-Ilang* și *Ess-Bouquet* —, la ceasul cînd oglinzile se-ntunecă și cînd pe-aproape-i somnul, împospătau cu-atîta viață delicatele cenușe, că degetele fiței, armonios uscate, parcă piepătanau bucelele tinereții Smărăndiței, culcată pe genunchii ei. 40

Pe cînd și vorbele, și glasul nepotului cu tîmple sure ar fi putut să spulbere ușoara amforă de fum, din care se evaporaseră, lăsînd numai mireazma florilor de lămîiță, anii Smărăndiței de altădată.

5 De ce-l poftise după masă în ietacul ei?

De ce?

Îl cunoscuse atunci întăia oară.

Ietacul îl primise fără de mirare și netulburat pe cel care e-o singură mișcare vie, tineresc spontană, 10 regăsise urma pașilor Milenei și prin casă, și prin sufletele fițelor.

Dar nu numai atît. La ea-n ietac fița Smaranda era alta. Și ca să fie alta, ca să fie cum era numai acolo, deschisese scrinurile. Și din ele, parcă-n muzică 15 de valsuri, polcă și mazurci, se revărsase balul amintirilor din tinereță.

Evantalii, teancuri de dantele, șaluri, broderii, cofrete pline de brățări, mătănii, vechi inele, brelocuri, lanțuri lungi cu mărțișoare, piepteni de tot felul — 20 toate cu trecutul lor, readucînd acolo timpurile demodate, reverențe-n rochii largi, ploaia de zulufi pe ondulările de lebadă ale decolteurilor și nume de bărbați cu părul negru ca Vasile Alecsandri, „acel rege-al poeziei“, care scrisese caligrafic pe un evantai îngălbenit un madrigal naiv versificat „pentru ochișorii duduiei Smărăndița Contăș“, odată, la un bal, din care-atît mai rămăsese: foșnet ca de toamnă în amintirea unei fițe și complimentul de pe evantai. 25

Dintr-o dantelă neagră, desfăcută cu un zîmbet și cu genele în tremur, ș-apoi privită e-o ușoară rume-nire a obrazilor uscați, Fița Smaranda dezgropase un fel de simbure chircit și înnegrit. 30

— Garoafa asta am capatat-o de la Todiraș Giurgea... la 13 decembrie 1845... o adusese de la sera lui din Todireni. O vezi mata, drăguță, tot miroase... 35

Petru se aplecase cu pietate înspre simburile înnegrit: floarea demult murise, parfum se desprindea numai din palma Fiței, parfum ușor de puf de pudră și picături de smirnă. 40

Dar o garoafă străbunică, demult trecută-n rîndul pulberilor vegetale, pe-obrajii Smărăndiței ridicase o

roșeață, desigur și-o bătaie roșie în pieptul de mătăsuri. Și-aceea roșeață înviase balul dintr-o iarnă moartă, tinereța unui moșnegel, poate culcat în cimitir, și floarea oferită unei Smărăndițe, care acum, în anul
5 una mie nouă sute zece, primea proaspăt în nări parfumul de garoafă și de tinereță al anului o mie opt sute patru zeci și cinci. Bătuse ceasul din ietacul Smărăndiței, două jumătate, trei, trei jumătate...

Din scrin, parcă în muzică de valsuri, polcă și
10 mazurci, se revărsa același bal uscat al amintirilor.

Ș-acolo, între două fițe și-n fața unui scrin de vechituri, o dragoste creștea, mai tinărară, mai proaspătă, în așteptarea pașilor Milenei, ca iarba crudă
15 avîntată de subt frunze veștede pentru întîmpinarea căprioarei primăverii.

*

Orșice pas pentru picioarele lui Coca Bica piedecă era. Mergea și parcă se rostogolea, bălăbănind din
20 mîni, descumpănit, călcînd pe virfuri, nu pe tălpi, într-o mișcare împletită a picioarelor aduse unul peste altul, așa cum merg bătrînii pe coverta vaselor cutremurate strîmb, cînd sus, cînd jos, de marile talazuri ale uraganelor profunde. Și totuși, zilnic se ducea de-acasă pînă la hotarul dintre Boura și Curtea-Mare, s-o întîmpine pe sora lui, care de-acolo își trecea brațul de gitul lui, cu el intrînd în vechea Boură.
25

Venea spre ea cum iesă cînele schilod, lăsat să zacă-n cușca lui, departe, dincolo de poartă, să-și întîmpine stăpînul care vine de la vînătoare, mult înaintea celorlalți, astfel pîrîndu-i-se că și el se-ntoarce tot de-acolo, înaintea puștilor, ca și-altădată,
30 crainic pentru cei de acasă.

Pe coarde surde, vuiet de mînie se stîrnise-n munți. Departe, dinspre Puchinosu, înourarea se pornise-n
35 marș tîriș — și-un nour, înaintea celorlalți, își zăse-n cerul încă limpede grosul continent de fum.

Un vînt subțire aducea-n lumină, sur, fiorul toamnelor. Se ridicau asprimi și-nversunări din fierberea Durlaiei și-a Căpriței. Și parcă Puchinosu, ca zmeul
din poveste, cînd se întoarce-acasă, din depărtare-și

aruncase buzduganul, dînd văzduhului cutremur și vibrație vîjiitoare.

Lîngă un trunchi de care-și rezema spinarea, cu
5 fața înspre Curtea-Mare, Coca Bica aștepta.

Și se zbătură deodată aripele inimii în brațele infirmului.

— Aa! Aa! Meena! Meena!

Venea printre copacii mari, cu bucelele în vînt, cu pas ușor, investmintată ca domnițele din vechi portrete, cu cațaveică îmblănită cu sîngeap, cu mineci
10 largi, fluturătoare, cu gitul sprinten izvorit și gol din putul cenușiu care punea inel de blană-n jurul viului ivoriu.

— Aa? Aa?...

Îi dezmierda obrajii care zi cu zi slăbeau, făcîndu-
15 și mai pur conturul tinereții triste.

— Aa? Aa?...

Era mai jalnic sunetul întrebător al buzelor fără
cuvînt decît scîncirile cocorilor în cer de toamnă.

Milena îi zîmbi și cu mișcarea rînduneelelor cînd
20 intră-n cuib își alipi obrazul de al lui. Astfel, întotdeauna, cu genele bătîndu-l pe obraji, îi alunga orice tristețe.

Și iarăși se porniră zimbete, copilărește între ei,
25 într-o uitare de prezent.

— Aa? Aa?

De astă dată ochii infirmului rideau, și glasul
întreba cu neastîmpăr și cu veselie. Virise mina-n
30 buzunar și ascundea ceva la spate, cu ochii cercetînd-o pe Milena.

— Aa?

Milena ridică din umeri. De cînd plecase de la
Boura nu mai putea ghici ușor surprizele lui Coca Bica.

— A! A!

Mina liberă arăta spre casa fițelor, imitînd cu două
35 degete pașii unui om care vine.

Milena ridică din umeri.

Mina infirmului se înălță spre soare, și adunîndu-și
40 degetele, păru c-aduce soare în ulcica lor, pe față revărsîndu-și-l. Apoi iar arăta spre casa fițelor.

— A venit o veste bună?

— Aa! Aa!

Glasul aproba, dar clătinarea capului spunea Milenei că se apropiase fără să ghicească.

5 Și s-aplecară genele Milenei, întunecându-i fața. Nu rezistase niciodată Căca Bica genelor Milenei, când se aplecau luându-i ochii.

10 Îi întinse o tăbliță albă de lemn de chiparos. Nu avusese vreme să sculpteze cu dăltuțele vestea pe care el vroia să i-o aducă; în schimb, o desenase. Cîteva linii simple înviaseră profilul noului-venit în casa fițelor, plecat peste cornetul de rășină.

15 Și parcă ea ar fi suflat în jarul care răspindise în sofragerie și-n desen inelele de fum, căci deodată i se înroșiseră obraji. Fără nici o vorbă, cuprinse pe infirm de git și se grăbi spre casă, gonită de bătăile de inimă. Ar fi vroit să fugă, să alerge-n goana mare.

Se opri, cu inima prea grea. Infirmul gîfîia, cu pieptul zbuciumat de pasul repede. Broboane de sudoare-i lunecau pe frunte și obraji.

20 Îl luă de git și-l sărută pe frunte, tare, tare.

Dar Coca Bica rîdea, împotrîvindu-se.

— Aa! Aa!

Arăta cu mina imperios spre casă.

25 Și văzînd-o că șovăie, o împinse ușor de umeri.

— Aa! Aa!

30 Glasul lui o mîna din urmă, cu energie și stăruitor. Și i se umplu fața de zîmbet, văzînd pașii Milenei, sprinteni înspre casă, înaintea lui, așa cum cobora Căprița dinspre Neagra-Afinei să întîlnească pe Durlaia revărsată dinspre Puchinosu, în dreptul trandafirilor din fundul parcului.

*

35 Își reluase locul de-altădată la picioarele fiței Smaranda, răsturnîndu-și capul pe genunchii ei, cu fața-nspre ferestre și-nspre ochii aurii. Vedea chipul lui Petru, așa cum vezi din apă, cînd înoți pe spate, soarele în abur blond de răsărit.

Erau ei singuri în ietac: fița Smaranda și Milena la o parte, grup; lîngă fereastră Petru în picioare, în fața șevaletului.

Fița Smaranda dezmierda bucelele negre revărsate pe genunchii ei. Ochii Milenei numai Petru îi vedea.

Știa că-l cheamă Petru. Nume făcut în faguri, auriu, pentru un chip cu păr și ochi de aur...

5 Afară vîntul uuia note înalte, ascuțite, ca din gitlej de lup flămînd cu gitu-ntins la margini de pădure ninsă și fălcile larg destăcute înspre cerul sur...

10 Cînd întîlnea mai lung ochii lui Petru, chipul Milenei se îmbujora dinspre bărbie înspre frunte, ca și cum înlăuntrul trupului s-ar fi aprins în șir candeleroșii.

15 Fașonul de dantelă neagră stîngea albeața părului fiței Smaranda, lăsîndu-i albă-n firul pudrei numai fața cu sprincene lungi și nasul drept, — căzîndu-i lin pe tîmple pînă pe grumaji, învăluind ca-ntr-un paienjeniș uscat al bucelor de-odinioară zîmbetul desuet al Smărăndiței. Milena, la picioarele fotoliului, în rochie de doliu; iar în fotoliul căptușit cu galben mătăsos de reps broșat cu stele-albastre — cochetăria de matasă și dantelă neagră a fiței Smaranda.

În bucele Milenei, date pe spate...

25 Întăia oară o vedea cu tîmplele descoperite, în luminișul de april al tinereții cu obraji goi. O frunte mică, lată și ușor bombată-n arc îmbobocit. De-a dreapta și de-a stînga frunții, liniile coborau în lunecuş, atît de dulce îngustîndu-se înspre bărbie, că-n sufletul lui Petru se-ntîlneau ca liniile cerului de seară, cînd se aprind în prima stea, zîmbindu-și.

30 ...În bucele Milenei, date pe spate, mina păstrată în cofrete de sidef, a Smărăndiței...

„Garoafa asta am capatat-o de la Todiraș Giurgea, la 13 decembrie 1845... O adusese de la sera lui din Todireni... O vezi mata, drăguță, tot miroase...”

35 Pluteau parfumuri de altădată în ietacul Smărăndiței. Încă deschise, scrinurile arătau luciri de sticle, șaluri, teancuri de dantele, evantalii. Divanele, fotoliile, căptușite cu reps galben, galben ca de toamnă nouă-n soare. Albaştri ochii Milenei; albastre stelule broșate pe reps.

Totul se împletea din două fire, o Smărăndiță și-o Milenă; cenușă de garoafă veștedă, garoafă umedă; dantele negre stinse, aprinse bucle negre; scrinuri deschise și bătăi de inimă; pentru umbre albăstrii și ochi albaștri. Era ca un contur de zîmbet șters în jurul numelui Milena și-n jurul trupului culcat la marginea fotoliului fiței Smaranda. Cădeau scînteii de rouă fragedă pe moaște de flori stinse-n alte primăveri și parcă înfloreau în clipe trandafirii Ierihonului.

Cînd întîlnea ochii lui Petru, cădea parcă un vâl de fir asupra ei și o fura. Privirea ochilor de aur desprindea Milene în Milena. Pornea spre el întregă, străvezie, și iar pornea, și iar, investimîntindu-l într-un abur de Milene.

De două zile nu-nchisese ochii. Ș-acum, nesomnul, ochii aurii, căldura, pacea din ietacul nopților copilăriei o prefăcuseră-ntr-un joc de soare și polenuri, văratecă beție ca deasupra crinilor cînd zumzăie albinele...

Să-nchidă ochii?

Nu! Să nu-i închidă. Mereu să vadă ochii aurii. Dar fără voie genele se coborau, — virtej de aur. Inima bătea.

Parcă fugea călare pe subt tei în floare, cu obrazul aplecat pe alt obraz, în vară, — numai vară, soare și lumină respirînd...

Era o aiurire în mișcările care-nseriau pe pînză linii pure. Parcă în el, și nu-n afara lui, era și trupul de lingă fotoliu, și conturul de pe pînză.

O desena, așa cum desenează florile de piersic pogrînd din crengile-nflorite porfir dansul primăverii lor.

Ceasul bătu de cinci ori: cling, cling, cling...

Fița Ruxanda apăru în ușă.

— Nu poftiți la ceai?

C-o mîină, fița Smaranda acoperi capul Milenei, ridicînd-o pe cealaltă înspre fița Ruxanda.

— A adormit fetița, șoptiră atît de încet buzele fiței Smaranda, că vorbele fură văzute numai de cealaltă fiță.

Își zimbiră una alteia peste somnul Milenei.

Ușa se închise la loc.

Și ca șipotul pe lingă mătăsoasă toamnă și subt lucitoare stea, somnul Milenei rămase lingă fița Smaranda, subt ochii lui Petru.

*

5 ...Fugea călare pe subt tei în floare, aplecată pe un alt obraz.

Era un soare ca o lună, sau poate luna ca un soare galben strălucia.

5 Amiaza lunii sau a soarelui era-nainte și-ndărăt. Fugea subt roiuri blonde și prin apa de lumină blondă, aplecată pe un alt obraz.

Și-n urma ei Spaima venea tot în galop de cal.

15 Fugea prin strania lumină blondă, și-n urma ei Spaima creștea.

Se apropia bubuitoi galopul calului din urmă. Îi auzea enormele copite, pe rînd sunînd ca subt cupole de aramă.

Venea călare un bătrîn cu pletele și barba-n vînt, și umbra lui acoperea pînă departe calea dinaintea ei.

20 Lumina blondă era galbenă ca un obraz de mort. Simțea suflarea rece-n spate.

— Sultana!

Se deșteptă, zmuncindu-se din brațele fiței Smaranda, cu fruntea nădușită rece.

25 Se zguduiră zidurile.

Un spasm de aur răsări o clipă în odaie, viu, năpraznică prezență, nu venită pe ferestre, ci din pămînt ieșită, dusă-n ceruri, — lăsînd în urmă-i spaimă și-ntunerice de cărbune.

30 Își împlîntase trăsnetul pe-aproape, în pădurile de brazi, zig-zagul spadei de arhanghel.

— Te-ai speriat, fetițo! Iacă, mă duc să caut o luminare de Paști.

35 Abea se auziră clopotele de la Schit, bătînd deloaltă să alunge norii vijeliei — slab, ca scîncetul cățeilor zvîrliți în groapă.

Ziua se innegrise deodată ca de-o pulbere vulcanică.

Și ca o turmă de mistreți — toate sfărbind în calea lor — din nouri, grindinile-și prăvăliră durele copite, c-un vijit gifiitor.

Se ridică un urlet din păduri.

5 Tot mai aproape răsună piriitura tunetului spart și răcnetul ecourilor, tot mai învălmășit, mai des, în orbitoare fulgere.

10 Și parcă-n locul cerului se deschisese botul marelui balaur al văzduhurilor negre, clipind cu ochi de trăsnete, sfărbind cu scrișnete în colți munții inebuniți care-i urlau în fălci.

15 Se apropiară unul de altul prin pîlpierea fulgerilor, ei singuri într-o lume care-n jurul lor se năruia, — și prin iluminările, cînd violete, cînd albastre și cînd albe, minile li se-nceștară: reci ale Milenei, și subțiri, cuprinse-n bărbăteasca viață a celorlalte.

Zvicniră inimile lor în mari lumini de fulgere neconținute, nebuloase aripi ale clipei lor, cu vîrfurile-n ceruri.

20 Se auziră pași.

Se apropiau lumini.

25 Și la lumina luminărilor de Paști, și la auzul glasurilor cunoscute, se regăsiră unul lingă altul, palizi, cu ochii încă plini de orbitorul cer, ruși din același zbor.

Parcă se coborîseră din munți urși albi în Boura, cu fumegări polare, gonind ziua de vară-n alte continente.

30 Erau o amintire ștearsă florile, cerul și soarele, o amintire-a altor vremi, cu generații și morminte între ele.

Toate pluteau pe-un sloi de iarnă-n fumul ud, subț picle vinete.

35 Milena trebuia să plece. Pornea din nou spre Curtea-Mare, ca și-n zilele din urmă, dar între Boura și Curtea-Mare căzuse gheață aspră, mai tare depărțindu-le. Li se părea fițelor c-o pierd.

Deși era oră de ziuă, luminile erau aprinse. Ardea focul în toate sobele, cu murmure de iarnă. Miros de

5 turtă dulce, de pine prăjită, miere, rom și ceai. Parfumul tuturor amiezelor copilăriei. Lumina blîndă a lămpilor cu glob albastru și a luminărilor. Prietenosul și adormitorul foc al sobelor murmurătoare, pline de jar și de scînteii pînă în fund. Ceas să-l petreci cu genele plecate subț privirea ochilor de aur, spunindu-ți singur o poveste-n gînd. Era atîta somnolență fericită în casa fițelor, pe care trebuia s-o părăsească, încît murmurul sobelor parcă era al unei singure pisici în clipa cînd începe torsul lenei.

10 — Fetișo, n-ar fi mai bine pe vremea asta să rămii la noi?... Numai o noapte... Iaca, pun să-ți faci patul la tine.

15 Zimbeau spre ea fița Ruxanda și Smaranda, împrejmuid-o, cu minile pe capul și umerii ei. Mai la o parte, Petru o privea. Ochii Milenei înspre el vorbiră, deschizînd o întrebare albastră...

20 Șase bătăi de ceas cîntară în ietacul Smărăndiței. Se auziră-mpleticiți pașii lui Coca Bica. Se îmbrăcase cu paltonul, gata s-o conducă pe Milena pînă la hotar. Se înroșiseră aprins obrajii Milenei. Aplecîndu-se la urechea fiței Ruxanda, îi șopti:

— Mine vin la dejun. Da?

— Sigur, fetișo.

25 O înveliră-n șaluri pe subț cațaveică. O-mbrobodiră tot c-un șal, acoperindu-i gîtul, părul, fruntea, bărbia și urechile, lăsîndu-i numai ochii, nasul, gura și obrajii încă rumeniți, într-un oval de maică, miniatură ca acelea zugrăvite pe medalioane vechi.

30 Coca Bica se apropiase.

Milena clătîna din cap, arătînd cu mîna spre fe-reastră.

35 Un zîmbet se aprinse-n fundul ochilor infirmului. Cu trudă și cu gesturi șovăielnice, își dezbracă paltonul, întinzîndu-i-l lui Petru.

Plecară unul lingă altul, prin noapte, vînt și ploaie, țînîndu-se de mîna.

40 Pămînt nu mai era, nici munți. Zăpezi, mocirle, ape, goarne, zbirniit de coarde groase, surle surd huroitoare, gemete și vijiri în trombe, tînguiri de harpe, duioșii de violine bruscate saltate în stridențe miorlăite,

filfiiri uriașe, prăvăliri, zvîniri, salturi și foșnete de oceane.

Mergeau drept înainte, pe o punte peste haos, ținându-se de mînă.

5 Intrară-n parcul Curței-Mari.

Nu se opriră.

Înaintară.

10 Stătură lingă scara de dindos. Ploaia cădea piezișă, vintul în jurul lor era un tunet de mătăsuri negre. Ploaia-i bătea cu cnuturi și harapnice, pe față și pe ochi, luîndu-le vederea. Stăteau fără cuvînt, ținîndu-se de mînă, cu același clar avînt al inimilor, ca doi îngeri orbi, ducînd peste potopul lumii întăiul curcubeu.

*

15 Plecase de la Ghedeon fără să-l simtă nimeni, pe la patru dimineața, c-un felinar aprins în mînă, înspre Boura. Se zbuciumase-o noapte-ntreagă pe un pat zădarnic, cîteva clipe ațipind, iar tresărind, iar deșteptîndu-se, stringînd în mîna stîngă ceasul, în mîna dreaptă o cutie cu chibrituri.

20 Dormise numai la-nceput, atita vreme cît răcniseră, băuseră și dăntuiseră Ion Ion, cu Ghedeon, Evlampie, Meletie, Teofilact și Tasian, în ghiorțială de tambură.

25 Apoi se deșteptase-n horăitul lui Ion Ion, pe patul de alături, și-n horhăitul agoniei de titan al somnului lui Ghedeon, care-ntr-o casă cit de mare, cînd dormea, ca o furtună-n munți vîgăunoși, din toate părțile îl auzeai, cu groază de coșmar.

30 La flacăra chibritului aprins, văzuse truda minuterelor spre dimineața depărtată ca o stea de inima care spre ea bătea, prin somnul și nesomnul îmbinate-ntr-o istovitoare așteptare.

La trei și jumătate se-mbrăcase, își luase pelerina, aprinsese felinarul și pornise.

35 De va veni sau de nu va veni, el trebuia să fie-n zori de zi acolo unde cu o zi-nainte Milena îi spusese: „Buna dimineața“.

O noapte-ntreagă o văzuse-n el, departe-n el, cāntr-un alt cer, și-l spăimîntaseră adîncurile, zările și

depărtările din suflet, spre care minile se-ntind, zădarnic vrînd s-apuce ceea ce mai aproape ți-i.

5 Vroia s-o vadă vie și aievea, nu în el, alături de el, ființa ei lingă ființa lui, astfel aproape; o clipă să-i respire ochii, — și-atît.

10 Vibra în jurul lui, nu unul, mii, murmurul numelui cu melodia aurului și-a cristalului în cîntătoarele silabe. Milena... Mergea spre ea, cîntîndu-i numele, ca o corabie pornită pe albastre mări să-ntîmpine un ră-sărit de zori, cu pinzele-mbrăcate-n clopoței de aur re-vărsați și pe catarge.

15 Vuiiau ca în cascade apele Durlaiei. Plouase toată noaptea. Ploua mereu. Nu o ploaie, nu un ropot, nu un glas. Hoardele ploilor trecuseră prin Boura, ca-n veacuri vechi, potopul hoardelor barbare, venind din toate zările, de-a lungul tuturor hotarelor. Trecuse și galopul ploilor călări, careucid cu sulți oblice și sfarmă cu copite-n calea lor, trecuseră și ploile care s-apropie cu pași desculți, surd murmurînd litanii după care sufletul pleacă oftînd; trecuseră cu pași de fier ploile grele, în armuri medievale; trecuseră...

20 Și-n urma ploilor de noapte, înspre zori, cum se tirăsc schilozii după oști, venise-n zdrențe o ploaie numai tremur, de o goliciune sură. Și de acolo nu se mai urnise, slabă, lungă, girbovă, subț cer.

25 Petru intră în parcul Curței-Mari. Își stinse felinarul. Din cap pînă-n picioare era ud, răzbit de frig.

Zîmbea.

30 Se deștepta lumina dimineții, arătînd o Boură și mai sinistră decît cea de noapte.

35 Munții erau în picle, c-un fel de îndirjire, crunți, îndesați, stînd ca pe brînci, unii în alții, cot la cot. Și-n verdele lor fumegînd, un verde-negru, erau priviri de ură. Iar cerul jos, compact, învinetît, neluminos în dimineața părea ocna de sare a Apocalipsului, în care munții ispășeau o crimă planetară, acolo osîndiți să-și treacă veșnicia.

40 Dar Petru se uita departe, prin spărtura munților din dreptul Turnului Milenei, spre zările Moldovei, unde-ncepea o dimineață argintiu-albastră ca o Medi-

terană a irișilor. Acolo se născuseră ochii Milenei, nu în Boura.

Zîmbi. Ploua. Parcă-l priveau din depărtare ochii Milenei, prin coardele unei tremurătoare harpe.

5 Și chiar dacă n-ar fi venit, tot îi vedea și-i respira culoarea ochilor deschiși spre el pe văile Moldovei.

Așa-l găsi din nou în calea ei.

10 Era Milena-n pragul ușei. O nouă noapte-o lăsase cu obrajii și mai palizi. O noapte lungă, singură la Curtea-Mare, cu bătrînul care îi spunea „Sultana“, cu bătrînul pentru care vremea se oprise la o mie opt sute optzeci în așteptarea zilei de întăi septembrie o mie opt sute optzeci, cînd Cel care-i furase ochii va

15 trebui să-i deie îndărăt acolo de unde-i luase, sus, în turnul astronomic cu luneta îndreptată înspre Vadul-Moișii.

O apăsa, o-năbușea de spaimă numele moartei, la auzul glasului care-o striga prin întuneric, la răstimpuri însemnate cu bătăi de orologiu în tăcerea încăperilor pustii:

20

— Sultana!

Trăia acolo într-un întuneric luminat numai de focul sobei și de candelă, imprejmuită de enormele oglinzi pe care nu-ndrăznea să le privească, de teamă

25 să nu vadă-n locul ei pe cea al cărei nume îl purta o dată cu inelul de pe deget.

Ieșea din noapțile cu numele Sultaneica dintr-un sicriu.

30 Ar fi vroit să-i strige el, cel care răsărise-n calea ei, cu ochi și păr de aur, — să-i strige tare, minile strîngindu-i-le, ochi în ochi: „Milena“.

Să fie iar Milena, după noapțile de moarte cu strigoii. El s-o-nvie.

35 O aștepta în ploaie. Venise tocmai de la Schit, să fie semn de bucurie și hotar pașilor care-o duceau înspre prăpastie.

Cum să-i arate? Cum să-i spuie că se dăruise lui, c-a ei nu mai era?...

40 I se aprinseră obrajii. Intră din nou în casă. Cînd ieși, veni cu pasul sprinten, drept spre el, fără de șovăire.

Se-mbujorase atît de tare, înălțată-n virfuri, că părea atuncea înflorită lîngă el. Ea-i apucase minile. Le strînse tare, tare, ochi în ochi cu el, și fără nici-o vorbă, fugi-ndărăt spre casă.

5 Petru își aplecase fața peste palme; în ele, numai grație și tinereță, c-o mină-ntinsă înspre trandafiri, era Milena cea pe care Coca Bica o sculptase într-o rădăcină.

10 Și sărutarea cea dintăi de pe obrajii Milenei dintr-o rădăcină, cu mina-ntinsă înspre trandafiri, îi scutură aievea, lung, în inima Milenei, care, oprită-n prag, întoarse capul către fericire.

PARTEA TREIA
1 SEPTEMBRIE 1880

I

Deasupra lumii, prin mirarea abea ninsului omăt,
un nume alerga ușor, cu tact de inimă bătînd în somn.
Și nu era nimic alt pe pămîntul luminat decît un nume
clar: Milena.

5 Apoi se aplecă cerul de noapte, stelele zvoniră lin
cum sună clopoței Stelei de Crăciun cînd o înclină le-
gănat mîna colindătorului — și s-auziră printre stele
cîntătoare vorbele naivului colind:

10 „Sculați, sculați, boieri mari,
 Florile dalbe,
 Că vă vin colindători,
 Florile dalbe,
 Noaptea pe la cîntători,
 Forile dalbe“...

15 Petru se deșteptă c-un suflet care nu avea mai mult
de zece ani.

20 Întăia oară o visase pe Milena. Plutea în jurul lui
conturul de lactee puritate-al unui nimb. Aceleași
stele care-l adormiseră le-avea în ochi. Suflarea buzelor
se închea în aburi dalbi. Noaptea sfîrșitului de august
lăsase brumă deasă.

25 Dormea afară în cerdac. Pătura care-l învelea era
un scut de argint de august. Toate erau la fel: cerdacul,
scaunul de lîngă pat, iarba din curte, Schitul, munții,
gîndurile ș-amintirile, în noaptea născătoare de
argint.

„Sculați, sculați, boieri mari,
Florile dalbe“...

Ce vesel și copilăresc fusese-n vis glasul Milenei și
5 obrazul ei! Glumise-n visul lui, ca să-l deștepte suri-
zind.

Inchise ochii ca să mai asculte. Și auzi în el uscat
soptit, și stins, ca de păduri: septembrie...

O zi, încă o noapte, și se isprăvea povestea începu-
tă-n cer: se spovedise cu obrazii roși Milena, dar cu vorbă
10 clară ca și numele ei de cristal, cum îl găsisese prin
văzduhuri, înainte de-a-l cunoaște, cu luneta Turnului
Milenei, într-o apă, peste coama unui cal, zîmbind azu-
rului în care ochii ei erau.

Treizeci și unu august! Ultimul fruct al mării
15 crengi subt care, împreună cu Milena, culesese dimineții
de aur și tămîie.

O zi și-o noapte îl mai despărțeau de-ntii septem-
brie. De-acolo începeau declinurile; zilele se scuturau
din crengi de toamnă... Plecarea cu Ion Ion și Clonț,
20 în brașoveancă; drumul la vale, printre munții care
rămîneau; și iară Moara Zavului, jandarmul Osoianu,
Vadul-Moișii, mestecenii care dansau în soarele de iu-
lie, pe cînd la fel de sîdefie ca și coaja lor era apa Mol-
dovei, într-o amiază de argint fierbinte, nu-nghețat
25 cum e al nopților de august... Apoi prin tîrguri —
munții se stingeau albaștri-n urmă —, tîrguri unde
toamna-i evreiește tristă, colbul sau ploile pe drumuri
desfundate înspre Iași, orașul din care plecase un străin
nebul și liber, cîntînd în fața majestății vieții: „Drim-
30 biribi, neamțule, neamțule, neamțule...“

Bariera Păcurarilor, străzile Iașului, acoperite de
școlari în doliu după ultima vacanță, casa de la Ripa-
Galbenă... Popas de-o zi, două sau trei, să bea Ion Ion
cu „pușorii“ must de toamnă nouă. Apoi plecau la
35 București cu toate pinzele lucrate-n munți. Apoi... poa-
te din nou Italia, poate Parisul... Apoi?

Cenușă într-o vatră stinsă, frig, nouri de toamnă.

Prili-trili-lari-prili... Durlaia rămînea în munți,
ducînd pe lingă Schit, în vadul ei, și pe Căprița, care
40 cobora din Neagra-Afinei.

Milena...

Boura...

Milena...

Crăița Alexandra, sfintul Gheorghe, Schitul, cata-
5 piteazma cu minunea sfintului privită de ochii Milenei,
care-acolo se numea, — în straiie-mpărătești, purtînd
greaua coroană, aur și mărgăritare, — sfînta Alexan-
dra...

Era atîta straniu în povestea lui de dragoste, că
10 parcă era scrisă cu lumini de lună, nu în viață, ci în
transparențele de purpură din *Menologul constantino-
politan*, delaoaltă cu minunea sfintului, pe care-o
zugrăvise pe catapiteazmă.

Iubea cu inima lui vie, și toate-n jurul lui păreau
15 legendă: Boura, Milena, Schitul, vara dusă, bruma
toamnei — toate aburi de legendă printre brațele lui
goale de statuie dezgropată din adînc de ape.

„Du-te, om bun, du-te, om frumos...“

Erau vorbele cui? Ale crăiței Alexandra, sau ale
20 Milenei?

Îi dăruise chipul ei săpat în rădăcină de mînilor cu
armonii eoliene-ale infirmului. În fiecare dimineață o
văzuse subt Turnul Milenei, la prăpastia deschisă în-
spre văile Moldovei. După-amiezele stătuseră-mpreună
25 în ietacul fiței Smărăndița.

O zugrăvise pe catapiteazmă, în alb vestmint de
crin împărătesc. O zugrăvise la picioarele fiței Smaran-
da, în ietacul amintirilor, dînd ochilor întredeschiiși
povestea celor care se deschid, după milenii de-adormi-
30 mire, în castelul îngropat în vraja dezlegată de o să-
rutare. O zugrăvise în lumină, acolo unde îi spusese-
ntăia oară: „Buna dimineața“, — în cațaveica îmblînită
cu singeap, în fața văilor Moldovei, care păreau gră-
dinile ochilor ei.

Și totuși, parcă nu era aievea, ci numai într-o trans-
parență de vitraliu, răsărită dimineața, cu lumina zo-
rurilor, după-amiaza, cu lumina soarelui, și stinsă-n
întuneric o dată cu venirea nopții.

Ce se-ntimpla la Curtea-Mare, unde în fiecare zi o
40 conducea?

De ce acolo, pe alea brazilor, la miez de noapte, se numea Sultana într-un an uitat de calendare, anul o mie opt sute optzeci?

5 Nu îndrăznise s-o întrebe; nu numai el, nici fițele. De ce îngălbeneau obraji ei copilărești, dînd feței ei o aburire ca de lună? De ce i se învăluiau ochii în cearcăn? De ce, parcă bătută de lumini de fulgere, adesea se cutremura cu ochii dilatați?

10 Venea întii septembrie. Știa că pleacă. Nu-i spusese nici-o vorbă. În schimb, tăcerea ei, cu ochii triști și zimbitori, spunea ca și-n legenda *Menologului*:

„Du-te, om bun, du-te, om frumos...”

15 Și se ducea în viață, gol, de parcă-n el ar fi secat Durlaia și Căprița, nemailăsindu-i decît amintirea — prili-trili-lari-prili — întîlnirii lor în Boura, în fundul parcului, în dreptul tufelor de trandafiri.

Era atîta straniu în povestea lui de dragoste, că dacă s-ar fi deșteptat pe-acoperișul casei de la Iași, sub crengile-nflorite ale mărului, în zori de zi, în sunete de trîmbițe, vioară, țîmbal și contrabas — ar fi căzut poate prin ochii lui steaua desprinsă dintre aștri, pe care-o salutase de pe acoperișul casei — dar nu s-ar fi mirat, și s-ar fi azvirlit din nou, ca și atunci, pe fundul pantalonilor la vale pe acoperiș, căzînd în oastea nebuniei, care-l aclama...

Dar iată noaptea, bruma, aerul de munte, schitul...

„Sculați, sculați, boieri mari,

Florile dalbe,

Că vă vin colindători,

Florile dabe,

Noaptea pe la cîntători,

Florile dalbe“...

Glumise-n visul lui, ca să-l deștepte surizînd.

Se ridică din pat, ștergîndu-și ochii uzi.

35 Căzuse bruma și pe inimă.

*

Noaptea era atît de luminoasă, că parcă se pulverizase-n ea o lună plină, iradiînd din toate părțile

o limpezime care nu cădea numai din cerul înstelării fără lună.

Pămîntul da sunet uscat subt pași, ca lemnul toacei subt ciocan.

5 Petru aprinse felinarul și intră-n biserică. Trecu prin camera mormintelor, unde ardea aceeași candelă ș-același nume: kneghina Milena Bour. Ajunse la catapiteazmă. Umbra-i tăia biserica în lat. De jur în jur, de pe părății cufundați în negru, sfinții înalți, uscați, ascetici, încremeniți în armonie bizantină priveau pe cel care cu felinaru-n mînă se oprise la icoana sfîntului războinic de pe calul alb. Păreau doi frați, Petru și sfîntul Gheorghe. Dar calul alb, cabrat peste balaur, pe care sfîntul îl încăleca, Petru-l pierduse.

15 Pierduse calul, lancea și năpraznicul elan al tinereții de culoarea spumelor. Altul era sufletul din care izbucnise tinereța sfîntului călare; și altul cel din care se-nălțase, răsărit de lună, puritatea sfîntei Alexei dră.

20 Alătura, pe pinza de pe șevalet, reprcdusese ceea ce tot el făcuse pe catapiteazmă. Pictare cu mai multă, mai fierbinte dragoste icoana care o destina Milenei decît pe-acea de pe catapiteazmă. Dar sufletul din august nu mai semăna cu cel din iulie, și sfîntul Gheorghe de pe șevalet, deși cu fruntea-n soare și cu lancea în balaur, pe un cal cabrat, avea în ochi melancolii, și-n concentrarea feții, durgi amare.

25 „Du-te, om bun, du-te, om frumos...”

Plecă.

30 Același drum, de-atîtea ori umblat, pe marginea de cîntec a Durlaiei. Trecu și pe la locul exercițiilor matinale, numit de ei „La doi Ioni botezători”.

35 Cădeau pe cer stele de august, făcînd beteală de mireasă nopții din preajma lui septembrie, pe care bruma o țesuse alb. Munții erau flori mari, atunci deschise, brazii, mireazmă tare, aspru pură. Plutea-n văzduhuri fecioria de tămîie și de smîrnă a nopților de munte, iar din ierburile argintii, un răcoros ș-smar parfum de mîntă, hribi și ferigi poate că tot mai ascurdea un frag de toamnă. Totul era girgaș și crîncen, dur și fraged. 40 Acolo, nu privighetoarea ar fi fost cîntare pentru roap-te, glas al celor mute. Acele locuri și acele clipe își

aveau o melodie, una singură, Durlaia, vijit de paloș
în furtuni, și-n clare nopți de pace, cîntec al înălți-
milor, atît de sideral, că parcă toate stelele Căii-lac-
tee, inviind, ar fi-nceput să murmure povestea lumi-
5 lor în vadul ei.

Milena, numele desprins din cîntecul Durlaiei. Di-
mineți de-a rîndul i-l cîntase riul, înainte de-a cu-
noaște pe cea care-l purta. Și-apoi văzuse Boura, po-
somorita Boură, cu perspective de azur prin singura
10 despicătură a munților din dreptul Turnului Milenei.

Își aminti noaptea dintăi — „acolo unde-i zmeură,
mure și afine, e și Milena“; noaptea care plutea spectrală
pe-nghețate mări, cu pinzele de lună plină; aleea
15 brazilor giganți, Turnul Milenei, bocetul înnebunit al
huhurezului, vorbele stranii din alee, bătrînul care-a-
vea subt frunte, fioros, ochii Milenei, întunecimea,
zorii:

„Buna dimineața!“

...Și dimineața cînd se-napoiase înspre Schit, du-
cînd în brațe cerul și pămîntul, leagăn pentru două
20 vorbe: buna dimineața...

Intră în parc. Trecu printre copacii gravi, pătrunși
de gîndul toamnei. Trecu pe lingă vechiul Turn, și se
opri ca de-obicei la marginea prăpastiei. Acolo îl găsea
25 Milena în fiecare dimineață.

O dimineață, înc-o dimineață, și nu-l va mai găsi.
Va fi poate pe-acolo unde cădea o stea, în fundul văii,
cu Ion Ion și Clonț în brașoveancă...

O stea căzu, și altă stea, și alta, nu trist ca frunzele
30 din crengi, ci sprinten, în armonioasă curbă, din fagu-
rul de stele și luceferi.

...Să-ți fie viața ca o lance aruncată pînă-n stele...
Așa-i fusese, ferm și drept avînt, pînă-n această noapte
de sfîrșit de august, ale cărei stele căzătoare le pri-
35 vea din suverana înălțare-a munților, pe pragul ca de
mare vinătă al întunericului din prăpastie.

La douăzeci și cinci de ani, tînăr și teafăr, cu trupul
plin de singe cald, cu ochii vii, cu fața fără cută, ne-
tedă, brațul robust, avînd în piept aroma bradului, în
40 urma lui, o viață ca de riu venit cîntînd din munți...

...Să te arunci de sus cu viața în cascadă... Și-apoi
să-ți fie sufletul un cer sfărmat cu numele Milenei, cum
se fărîmă ceru-n stelele nopții de august...

De ce nu?

5 Moarte ca-n *Iliada* lui Omer, pe-un cîmp de luptă,
într-o ploaie de luceferi, întins pe scutul faptei tale,
și-n jur, pădurile de brad, cîntîndu-ți agonia.

Nu este mai nemernic să aștepți stingerea tinereții,
anii viermănoși, tirîndu-ți zilele neputincioase, ros de
10 păcate și de pofte, cu oase șubrede, ochi împăienjeniți
și mîni tremurătoare, în așteptarea dricului cu patru
cai și-a necrologului în care toată viața îți va fi min-
ciună?

Oare-l batjocorea sufletul lui c-o glumă?...

15 Nu se simțise niciodată-n viață, pe scena unui tea-
tru plin de el și ceilalți, în așteptarea aprobării, la-
crimilor și suspinelor și-a învierilor de subt cortina
ridicată în aplauze. Fusese întotdeauna el, al lui, din-
tr-o bucată, trăind cu izbucniri spontane care-i um-
20 pleau viața vinjos, curat și drept ca brazii în păduri
pe munte, mii de-avînturi verzi, spre cer, purtate-n
și mai marele avînt al muntelui pe care-au răsărit.

Îl stăpînea-n această clipă nu o înfrîngere, nu o
compătimire, nu glasuri jalnice și nici batiste acope-
25 rînd ochii din urma lui; ci o trufie de-a-și simți viața
în mîni ca pe o lance frîntă la poruncă pe chiar ge-
nunchii săi.

...Și se deschiseră pe văi, din nou, ochii Milenei, în
dimineața care începea.

30 Ultima zi de august...

— Buna dimineața, Petru.

I se umpluse inima de rîndunele.

Mînilor Milenei erau într-ale lui.

*

35 Din toate părțile pornise dansul unei vapoaze în-
floriri.

Zburau aburi mărunți în adierile de dimineață și-n
căldura soarelui abea ivit, — albi, mătăsoși, cîrlion-
țați. Parcă țineau în brațe brazii mieluți cu blană ar-

gintie. Era o înnoire a pământului, în ape de sidex și-n fire de cașmir.

Curgea un mare zimbet prin pădure. Cădeau aeriene auriri în rotocoale clătinate.

5 Unde-l ducea?

Milena îl ținea de mână. Ea îl călăuzea. Abea-i spusese buna dimineața, și pornise.

Intrară în desișul brazilor călcând pe moi covoare de rugină aromată.

10 Suiră, unul lângă altul, muntele, piepțiș.

N-avea decît un singur gînd Milena: să meargă și să meargă, să lase-n urmă Boura și Curtea-Mare, nopțile negre și alea brazilor, chemările de mort — „Sultana“; să uite tot, trecut și viitor, să meargă și să meargă înainte, mână-n mână...

15 Venise cu obrajii palizi. Treptat i se înviorau. Copilărise-n munte. De-aceea îl urca ușor, avînd în pasul ei tactul de vâlurele al Căpriței. Capul descoperit, cuprins în bucle revărsate pînă pe grumaji. Era-mbrăcată peste rochia de doliu cu aceeași cațaveică îmblănită cu singeap, care dădea o grație arhaică mișcărilor Milenei.

20 Urcau, urcau, stăteau o clipă, ochii albaștri se-ntorceau întrebători spre Petru, — iar porneau, mereu urcînd, avînd Milena-n ochi zimbetul chipului cupăr de aur, pe care ochii ei și soarele îl risipeau și printre brazi, în rotocoale aurii.

Nici brazii nu vorbeau, urcînd, nici ei.

Curgea un mare zimbet prin pădure.

30 Mai mică, mult mai mică decît a lui Petru, cu degete subțiri și lungi, mîna Milenei, de fetiță, încleștase mîna bărbătească, tare, strins, din răspuțeri. Slăbea-n cleștarea uneori, ca-n somn; Milena tresărea, și iar strîngea mîna abea cuprinsă-n mîna ei, cu-nfrigurarea rîndunelilor cînd își aduc urzeală pentru cuib.

35 Brazi, brazi și numai brazi.

Trecu pe lângă ei o veveriță neagră, fum pe-un trunchi uriaș.

40 Își răsuciră capetele-n sus; în jos și-l aplecase veverița care le zburase de lângă picioare, mai mică decît

coada strașnic răsucită: botișor de glumă, ochi sfredelitori, un fel de fruct drăcos al îmblănitei crengi, țanțoș numită coadă.

Urcară mai departe.

5 În urmă brazi, brazi înainte.

Nici o casă, nici o vorbă, nici un om.

Alunecau pe trunchiuri lacrimi de rășină, lung, ca pe obrajii de Madonă.

10 Din loc în loc, cite-o ciupercă roșie ca o Scufiță Roșie, în drum spre casa din pădure, unde o aștepta un lup care-și pusese bonetica, ochelarii și surisul de bunică — într-o filă de poveste mult iubită de copii.

15 Pe-acolo nu era nici vară și nici toamnă, în monastirea vegetală în care brazii își țineau sîndul, ș-o singură aromă, dulce, vastă, pură, gravă, înălțată de toți brazii, împărțea prezența unui singur Dumnezeu.

Se mistuise tot în urmă: Boura și Curtea-Mare, alea brazilor, Turnul Milenei și prăpastia deschisă înspre zările Moldovei și venirea lui septembrie.

20 Nu mai erau în urmă decît brazi, brazi înainte, verde procesiune, printre care două trupuri omenești urcau ținîndu-se de mână, pas cu pas cu mării brazi, pe-aceeași uriașă scară a lumii, în care fiecare munte e o treaptă înspre cer ducînd.

25 Și dacă sus pe culme-ar fi ajuns în fața Porților de Aur, în lături s-ar fi dat arhanghelul de pază, și fără cheie, singure s-ar fi deschis, lăsînd să intre pe acei care aduceau în suflete numai parfumul brazilor, cu brazi în urmă și-nainte.

30 ...Mergeau pe culmea muntelui, pe-acolo unde nouri furtunilor își sfarmă tablele de piatră pe care, trăsnet, sînt săpate vorbele lui Dumnezeu, poruncile în văi nesocotite.

35 Crengi rupte, atîrnînd pînă-n pămînt, erau cirjele brazilor schilozi.

Trunchiuri culcate peste moartea lor titanică, lung spintecate, negru, pline ca de corbi.

Trunchiuri rămase strimbe de apăsarea grelei mîni de ele rezemată.

Altele-ncremenite-n salt zburlit, cu crengile în urlet.

Altele deșuchiat rostogolite de o năpraznică epilepsie.

5 Altele straniu răsucite pe-aceleași rădăcini, cum e în ochii omenesți privirea nebuniei.

Purtau brazii ieșiți pe culme întipărirea unei mari prezențe și-a miniei ei.

10 ...Mergeau pe culmea muntelui, pe-acolo unde noaptea, uneori, deschide un hrisov cu scoarțele de stele, la fila-ngălbenită unde-i răsăritul lunii.

Mergeau pe locurile de miracol, unde-ntimplările pământului mai mult sînt ale cerului, ca-n *Evangheli*.

15 Mergeau acoperiți de-un fum albastru, venit din flacăra de torță a cerului purtat de munți, departe înaintea lor; mergeau pe-un drum întunecat și ud, fără poteci, călcînd pe lespezi putrede și ruginite. Brazii culcați parcă băteau mătânii deznădăjduite; cei drepti parcă oftau în strane, închinîndu-se acolo sus, în strîmtul naos al bisericei schitului ceresc, prin care nouri erau monahi cu plete și bărbi albe, trecînd, neauziți, în ceață de tămîie...

20 Mergeau ținîndu-se de mină. Milena îl călăuzea. În jurul lor, suflările erau de frig, venite ca din peșteri, lumina, verde-nvăluită, soarele în eclipsa brăduului, și dimineața ca o veghe amorțită într-un miez de noapte.

Dar ei mergeau fără opriri, cu bucuria apelor curgînd pe drumuri fără țel și fără capăt.

30 Și începu alene o rărîre printre brazii, o îmbunare-a muntelui, o limpezire-a zării. Parc-așteptai să se desfacă cerul din muguri pîn-atunci închiși: lumina să-i alinte; pădurea să suridă.

35 Plutea pe-aproape-n munte ceea ce-n om se-ntimplă cînd ochii văd și buzele șoptesc: „April”. April pe buza muntelui — poiana răsări.

40 Brazii veniți ca la un leagăn de-mpărat, fără cuvînt, stăteau pe coasta dinspre munte. Dar dincolo, în fundul larg descoperit, se adunaseră albaștri, brumării și argintii munții pământului, nenumărate turme-n cerc, plutînd într-o albastră apă, cu puii lor, care se

tăvăleau greoi, masivi, copilăroși ca elefanții nou-născuți la poalele giganților surizători.

5 Și-n fund, deasupra vastului cuprîns de munți, ca un rajah purtat pe baldachin de împăratul elefanților, Ceahlăul c-un turban de nouri și cu egretele solare.

Acolo se opriră.

Poiana se numea a Arșițelor. Nume năpraznic, dar lumină blindă. Făcuseră munții din ea leagăn de flori pentru copilăria soarelui de dimineată.

10 Pluteau aromele de miere pipărată ale finețelor cosite, și parcă un parfum îndepărtat de mure. Mai pîlpiiau fluturi albaștri, tăiați miniatural în floare de cicoare. Lăcuste verzi ședeau lenș în coate, atît de verzi, că așteptai să se întoarcă primăvara gîfiînd, să-și ia de jos brelocurile risipite.

Zburau bondari. Sclipeau în soare gize nenumite de parcă s-ar fi șlefuit pe-acolo diamante.

20 Nu s-arătau pitici cu scufă țuguiată, proptiți în bărbi, veniți cu ferestraie ca să taie o ciupercă, sau călărînd iepuri în salturi, trăgîndu-i de urechi, cu pîntenii în crupa năvăvașă — dar dacă s-ar fi arătat, piticii ar fi fost mirați, nu oamenii.

25 Stăteau ținîndu-se de mină, alături, unul lingă altul, încremeniți în străveziul chilimbar. Petru privea menajeria de apocalips a munților săpați în piatră prețioasă — albastră, brumărie, argintie, opalină; privea poiana cu lăcuste, gize, fluturi și cu nălucire de pitici; privea ochii Milenei... Parcă-și desfășurase pe covorul de o mie și una de nopți, al lumii, copilul cu albaștri ochi al unui zeu, grămadă, toate jucăriile, cele de prin poiană și cele din munți, cele mărunte și cele enorme, tot jucării, de vreme ce rideau acolo ochi albaștri înspre ele — iar pe deasupra lor, un cer albastru aplecat peste pămînt.

35 Și iată, toamna le vorbi.

Trecu pe cer, înalt, un cîrd de păsări călătoare.

Cută pe cer, cută pe suflet.

Alt cîrd trecu.

Se auziră scîncete în cer și goarne depărtate.

40 Veni-ndărătul lor, punîndu-le pe umeri minile ușoare, care-apleacă sufletul, septembrie.

Se aplecară genele Milenei. Se ridicară. Iar se aplecară.

Lăsă mâna lui Petru.

5 Își trecu minile pe față și pe frunte, să spele, să alunge ceața care cobora asupra ei. Din toate părțile o-nvăluia. Vroia un gând, și nici-un gând nu s-arăta. O hotărâre: care? O lene tristă. Ahea dormise, doar câteva ceasuri, dimineața, cu o zi-nainte. De-atuncea nu mai închisese ochii. Se apropia plecarea. Cum să-i spuie? Ce să-i spuie? Ce să facă?...

10 Mirări, sfială și nehotărâre, frig, întuneric, lene, gol...

15 Ședeă cu brațele în jos de-a lungul trupului, cu genele plecate, ca pomii înșelați de soare, când vor să inflorească și nu pot.

Iar apucă, ușor, mâna lui Petru.

Vorbi încet, cu capul inclinat pe-o parte:

— Petru, să nu te superi, sint ostenită, vreau să dorm.

20 Avea să fie singurul ei somn din acea noapte și din acea zi.

Ingenunchiă acolo pe pământ, ca și-n ietacul fițelor, cu fruntea aplecată, împreunându-și minile.

25 Și-n fața zărilor albastre, vibrând de glasul păsărilor călătoare, își spuse rugăciunea, sus, pe culmea muntelui, în aurul Poienei Arșițelor.

30 Și după ce și-o spuse toată, rugându-se lui Dumnezeu pentru cei morți, pentru cei vii, pentru Milena, și, fierbinte, pentru cel care-o privea descoperit în soare — tot atât de simplu luă mâna lui Petru, îl aplecă jos lângă ea, își puse capul pe genunchii lui și adormi cu mina ei și mina lui peste obraz.

*

Lua tăcerea forma munților, forma poienii și-a luminii.

35 Trecură nouri albi pe la sfârșitul dimineții. Vânt nu era. Veneau dinspre Ceahlău. Rămaseră în fața munților, nu-n cer, sub cer. Parc-adunase un copil, omăt, să facă în alb moale Ceahlăul, munții de pe-acolo...

Bătînd din mii de darabane și sfîrîind din mii de trișce, un lăcustoi cu aripi negre, roșii în zbor — descinse pe tîmpla Milenei.

5 C-un deget, Petru-l alungă. Porni-n furtună mai departe.

10 ...Parcă-și uitase un copil grămada de omăt în fața munților, luîndu-se după lăcuste. Soarele o topise. Ahea un abur pe senin, o respirație culeasă pe oglindă. Se șterse. Și mai albastru cerul. Parcă ninsese pe Ceahlău. Alt nour se desprinsese dintr-acolo. Veneă o lene zîmbitoare. În fața munților se-ntinse și căscă... Fu cerul somnul unui nour destrămat.

Ca-n vis de nour munții.

15 Se adunară zările sub pleoape, căzură genele pe munți.

Alungi c-un deget o lăcustă — dar somnul?

Milena doarme...

Ceahlăul își deschise cutia de carton pe iarbă verde.

20 Resortul azvirli un alt Ceahlău mai mic, cu scări de carton.

Țiși și din acesta altul. Și din fiecare încă unul ră-sărea, zvirlit de un resort.

Dintr-un Ceahlău ieșeau puzderii de Ceahlăi, în șir, din ce în ce mai mici.

25 Și fiecare culme de carton avea un nour mic de vată, din ce în ce mai mic.

Dar nourii erau bărbi de pitici; Ceahlăii, iepuri sau lăcuste.

30 ...Și se umpluse iarba — țup-țup-țup — de gnomi cu barbă mare, care veneau călări pe iepuri sau lăcuste.

Și deodată, printre ei, călare pe-un cal alb, cu lancea-n mînă, sfîntul Gheorghe izbucni.

35 Se prăpădeau deris piticii. Rîdeau cum toarce o pisică, cum zumzăie albinele, cum sfîrîie lăcustele în zbor.

Se infurîase sfîntul Gheorghe. Dădu cu lancea în pitici. Lancea era un pai. Se frînse.

Rîdeau piticii de se prăpădeau, scămoși ca puful păpădiilor. Erau ca un fel de centauri: lăcustă jumătate, iar jumătate bărbi și față omenească.

40 Și sfîntul Gheorghe fără lance printre ei! Ce batjocură!

Viri pintenii în burta calului, dar calul alb subt el era un nour care se muia, se destrăma, iar sfântul însuși, abur într-un abur, în albastru, alb...

Ce lene!

Ce rușine!

Veni să-i ridă un pitic subt nas. Sfrrr, sfrrr...

Un deget alungă lăcusta zburătoare, oprită pe fruntea lui Petru.

Se deșteptă.

Capul Milenei, aplecat asupra lui, îi suridea.

Ceahlăul, cerul, soarele, Milena...

Se răsturnară toate, spulberindu-se în ochi.

Se deșteptase-n somn întâia oară.

C-o respirație adâncă, se deșteptă cu-adevărat.

Milena deschise ochii, dar ea dormise pe genunchii lui.

El ațipise o secundă, două, trei, și încă două-trei secunde, atât cât îi ajunge unui nour alb să caște lung, să se împrăștie și să dispară într-un senin cuprins în munți.

*

Din trunchiul unui brad scurt retezat, învăluit în mușchi, se despletea un șipot ca o nimfă, cîntîndu-și singur cantilenele răcoarei.

Stăteau la sfat, mai la o parte, cu trup bunduc, acoperite cu turban de beduini, trei ciupercuțe albe. Erau umflate. Băuseră prea multă apă.

Din virf de brad, o veveriță se uita la șipot, ca puiul de pisică de Angora cînd își vede neastîmpărul într-o oglindă.

Căzu un ciocălău de brad în gura șipotului.

Spaimă, cutremur; apoi un ris clar.

Și totul fu ca înainte.

Numai că veverița se suise și mai sus, ș-alătura de șipot un frag se-nfiorase roșu, de frică să nu-l stingă picurul de apă ce căzuse peste el.

Milena-și scoase cațaveica.

Brazii erau uriași; naltă Milena și subțire, și-atît de ușurel mlădie, că dac-ar fi trecut un vînt, și brazii s-ar fi înclinat visînd că sint mesteceni.

Cu degete subțiri întoarse mînecele bluzei negre, dezagolindu-și brațele.

Era ca apropierea unor căprioare. În preajma șipotului totul era sprinten, și în răcoare, parcă, ochi mari se deschideau, ochi umed mari, sperios întrebători.

Se aplecase peste șipot.

Se răsturnară bucelele.

Își ridică din nou obrazul.

— Petru, te rog, ține-mi părul.

I-l apucă, mănunchi în mînă. Era atît de viu buclat, că parc-avea în el bătaia de inimă.

Își răcori fruntea și ochii, gîtul și obrazul.

Plutea prin tari arome de rășină și ciupercă și pămînt ud de pădure fără soare, un slab parfum de *Ess-Bouquet, Ilang-Ilang*...

O ceafă dulce de fetiță, alb împlinită, cu o gropiță aburită, ca-n zăpadă urma degetului mic al unui înger răsturnat cu fulgii, din greșală.

Trecuse o ploaie fără nori, din aburi clari, pe cerul muntelui: ochii Milenei îi rîdeau din fața udă.

Se șterse cu batista. Așa cum singure se spală cu lăbuța albele pisici. Obrajii, tîmplele, gîtul și brațele. Era un zîmbet, și erau bătaia de inimă.

Fața lui Petru se-nroși, se înroși, se aplecă, se aplecă pînă deasupra șipotului, și din pumni bău din luminoasa apă în care se-necase-o stea.

...Se despletea un șipot ca o nimfă, cîntîndu-și singur cantilenele răcoarei.

*

Elastice, troienile de veacuri ale acelor de brad făceau mult mai ușor urcușul decît coborișul.

Mergeau încet la vale, ca pe-un ghețuș de-aramă pe care mii de săniuțe-ar fi alunecat, sporindu-i luciul, netezindu-l, dîndu-i viclene clinuri.

Mergeau alături, mînă-n mînă. Mai mult Milena-l ajuta pe el decît el pe Milena. Făceau zigzaguri ca să-și înlesnească mersul. Se rezemau de brazi. Îi apucau în brațe. Iar porneau, — pe pragul unei veșnice rostogoliri.

Li se insuflețiseră obrajii.

Veneau de-a dreptul înspre Boura, tăind drumul urmat la dus.

5 Aveau în păr ace de brad, pe haine, cleiul aromat, și-n ochi, același mare zîmbet căzut din soare prin păduri, în rotocoale aurii.

Ajunseră la stîncă de deasupra Bourei, stîncă ieșită-n soare ca o focă sură, s-asculte murmurul Căpriței, care trecea subt ea.

10 De-acolo pin' la Boura nu mai era decît un coboriș, mai lin decît cele din urmă.

În loc să plece, se opriră.

Ochii Milenei se-nălțară înspre ochii lui.

— Petru...

15 Îi lăsase mîna. Și le cuprinse pe-ale ei, una în alta. Privirea i se îndreptă spre Boura, spre Curtea-Mare, spre cer, spre Petru...

20 Treceau vorbe prin ochii ei, cînd aprinzîndu-i într-un zîmbet, cînd dîndu-le o concentrată gravitate, cînd clipe de sfială: negre gene aplecate peste ochi albaștri.

Apoi, treptat, roșeața o cuprinse din bărbie pînă-n frunte.

25 Îi puse mînile pe umeri, ridicîndu-și ochii drept în ochii lui.

Trecu-n lumină murmurul Căpriței prin tăcerea lor.

Dar vijitau cascade în urechile lui Petru, și fiecare clipă, grea, era ca o coroană de-mpărat, aur masiv bătut în fulgere de pietre-albastre.

30 — ...n-ai să pleci...

Și mînile subțiri îl apăsau pe umeri, cu o putere slabă, dulce, cu o duioasă-nversunare.

Se-mpurpurară și mai arzător obrajii, dînd ochilor albastrul cerului deasupra unui rug de maci.

35 — ...Știi de ce?

— Da.

Erau bătăi de inimă în clipe, ca din cireșii scuturați.

— Da?

— Da.

40 — Rămii?

— Da.

Îl apucă de mînă și fugi la vale.

Și deodată, gîfîind, iar se opri, cu ochii mari spre ai lui Petru.

— Da?

5 — Da.

*

Fița Smaranda ieșise nepudrată din ietacul Smărăndiței, iar fița Ruxanda nu făcea altăceva decît să-nchidă prin toate odăile ușile pe care singură le deschidea.

10 Era o dimineață de surprize îngrijorătoare și evenimente.

La unu fără douăzeci, trăsura care se ducea în fiecare zi la Schit se-napoiase fără Petru. Plecase de cu noapte de la Ghedeon, fără să-i știe nimenea de urmă.

15 Venise Clonț pe capra trăsurii, după vești, trimis de Ion Ion.

Fița Ruxanda poruncise la țigani să plece-n munți, în căutarea celui dispărut. Iar Clonț, tot cu trăsura care-l adusese, pornise iar spre Schit să mai încerce încă o dată să-și găsească „maestrul“.

20 Milena trebuia să vie la dejun. De la o vreme, întîrzierea ei sporise-ngrijorarea fițelor. La Curtea-Mare nimeni nu-ndrăznea să intre și să-ntrebe.

Bătuse un ceasul din ietacul Smărăndiței, dar nimeni nu se mai gîndea la masă.

25 Și-n locul lui Petru și al Milenei venise un eveniment în așteptarea căruia de-o săptămînă tremurau fița Ruxanda și Smaranda: răspunsul lui Matei Bour la scrisoarea fiței Ruxanda. Plic ministerial, expediat în goana mare dela București, printr-un curier special.

30 Răspunsul căzu din plic înaintea scrisorii: o cutiuță plată cu două inele de logodnă.

Și totuși, sau tocmai de aceea, mînile fiței Ruxanda tremurau atît de tare, desfăcînd scrisoarea, încît fița Smaranda, de astă dată fiță, vorbi cu gravitate:

35 — Ruxando, bea mata niște apă de flori.

„Iubită și respectată Fiță Ruxando,

Da! Da! Da!...

Fița Ruxanda tresări, ca și cum la ureche i-ar fi bubuit o tobă mare.

„...Mă închin în fața sagacității de care-ai dat dovadă. Iată inelele: logodiți-i imediat. Am pus să graveze pe verigi data de 1 septembrie 1910, socotind această dată ca termenul cel mai depărtat cînd aducătoru scrisorii va ajunge la Boura.

Slavă Domnului!

Am strîns prin mijloacele de care dispun toate informațiunile necesare asupra băiatului. Dumnezeu ni l-a scos înaintea. E aur curat.

Și-a pierdut mama de mic copil. A fost crescut de tatăl său, Ghiorghe Diacu, profesor de istoria artelor la școala de Belle-Arte de la Iași; se pare, un om de ispravă, învățat și deosebit de frumos.

Băiatul a avut o viață grea de la paisprezece ani, cînd i-a murit și tatăl. Bursier al Liceului Internat, pedagog apoi la la același liceu, unde și acum se vorbește despre el cu simpatie, a făcut concomitent universitatea, luîndu-și licența în litere, și școala de Belle-Arte.

A obținut apoi prin concurs o bursă în Italia, de unde s-a întors în iarna trecută, după o ședere de trei ani la Roma și Florența.

În afară de întimplătoare participări la chefurile tinerești ale camarazilor săi, — o viață fără cusur și fără pată. Am fost informat că la Florența era atît de prețuit de maestrul în atelierul căruia lucra, încît a colaborat cu acesta la restaurarea unei vechi biserici. De altfel, expozițiile de la Iași și sfîntul Gheorghe din biserica noastră vorbesc lămurit.

Să dea Dumnezeu fetei noastre norocul pe care nu l-a avut biata Sultana. Aș dori să facem nunta cel mai tîrziu în noiembrie. O nuntă simplă, între noi numai. Nu s-a împlinit anul de doliu, dar în împrejurările de față nu putem sta la gînduri. Milena trebuie scoasă cît mai curînd de la Curtea-Mare, de sub influența nefastă a lui Gheorghies.

Acceptați orișice condiție a Milenei în privința tatălui ei. Să fie îngrijit așa cum dorește ea. Îi dau formală asigurare că hotărîrile ei vor fi literă de *evanghelie* pentru toți.

Dorința mea e ca cel mai tîrziu la finele lui noiembrie să plec în străinătate cu tînăra pereche. Nu voi avea liniște pînă cînd Milena nu va fi departe nu numai de Curtea-Mare, dar și de Boura, pentru cîtva timp. După călătorie, o lună, două, trei, undeva în străinătate, vi-i aduc pe amîndoi, să-i îngrijiți și să-i răsfățați.

Merită bieții copii să trăiască la adăpost de griji, în vechea și scumpa noastră Boură, și meritați dumneavoastră, suflete curate din alte vremi, să aveți sub ochi răsplată devotamen-

tului și iubirei de adevărată mamă, cu care ați crescut-o pe fetița noastră...”

Degetele fetei Ruxanda și mai tare tremurau.

Era fericită și înspăimîntată. Proiectul ei timid, împărțășit cu stingăcie lui Matei Bour, sub formă de: „dacă și dacă”; „matala nu ți se pare”; „mata n-ai fi de părere”; și întrebări ocolite — devenise o avalanșă de fapte pozitive, energice, duduind sub ochii ei ca o locomotivă care intră-n gară cu toată viteza.

I se strîmbase bonetica.

Întoarse către Smărăndița capul ei cu trăsături de spadasin, avînd expresia umilă a războinicilor care-ar consulta oracolul nu înainte, ci după ce ar fi poruncit un fapt de arme temerar în plină desfășurare. Smărăndița, cu mișcări delicate, ciocnea verigele, ascultîndu-le sunetul, cu o expresie de copilăroasă încîntare.

— Smărăndițo, mata ce spui?

— Sună frumos, ascultă și mata.

Își stăpîni oftatul fița Ruxanda și ascultă joaca Smărăndiței, zîbindu-i chiar.

— Ruxando, vorbi Smărăndița ascultînd inelele, cu ochii prin lumina soarelui, departe; trebuie să facem un trusou fetei. Vezi mata, Matei e bărbat. Ce știe el!? oftă ea vesel cu un zîmbet mărînimos. Nu s-a gîndit! Trebuie să-i facem un trusou fetei, știi, de păpușică. E mititică, sărăcuța, are șaisprezece ani...

— Trecuți, aprobă fița Ruxanda, cu o ușoară nerăbdare în glas.

— Ne trebuie jurnale de modă. Să-i scrii mata lui Matei... Îi facem două noduri de beteală pe tîmple; da' cum o pieptănăm?

Și inelele sunau, sunau, sunau, ca într-un cuib de primăvară nouă.

— Smărăndițo, începu fița Ruxanda cu atît de mare sfială, că nici nu îndrăzni să privească ochii Smărăndiței; mata crezi că fetița...

Glasul scăzuse ca o șoaptă de mătăasă.

— ... îl iubește?

Tăcu.

Brutala frăgezime a cuvîntului lovise delicate amintiri în sufletul de scrin al Smărăndiței.

Tăcură cam atita cît ar trebui unui fir vechi de iarbă-mare să ardă-n întregime.

Și iar inelele cîntară subțirel.

5 — S-o întrebăm? șopti, c-un zîmbet ca ivit subț aripă de evantai fița Smaranda, în timp ce sîngele-așternea un roz pastel peste obrajii nepudrați.

— Cine? șopti și mai încet fița Ruxanda, cu ochii în pămînt.

Ceasul bătu de două ori.

10 — Două! exclamă fița Ruxanda, izbucnind cu brațele în lături, parcă încălecîndu-și energia.

— Unde-s copiii? Dumnezeule! Ce s-a întîmplat! O slujnică apăru gîffind, cu mînile pe piept. Zimbea.

15 — Iaca vin. O fost în munți...

Și auziră totodată în cerdac:

— Aa! Aa! Meena!...

Coca Bica, cel dintăi, o-ntimpina la scară.

20 — Smărăndițo, imploră glasul fiței Ruxanda, întreb-o mata.

Milena intră cu Petru de mîna. Așa trecuse prin Boura. Avea pe față și-n mișcări atita-nusufletire, că parcă se plimbăse-n ger c-o sanie nebună.

25 — Și înaintea de-a săruta mîna fițelor, pe nerăsuflete, ca cel care aduce o veste covîrșitoare, anunță:

— Vreau să vă spun ceva...

Se adresase amîndoror fițelor, dar fița Ruxanda, dînd categorice comenzi pentru dejunul întîrziat, plecă de-acolo cu o panică de iepure.

30 — Și eu vreau să-ți spun ceva, fetițo, vorbi fița Smaranda, poftindu-i pe amîndoi, cu mîna, în ietacul ei.

Intrară în ietac ținîndu-se de mîna ca și în pădure.

— Fiță Smarando...

35 I se-nroșiră urechile ca de cireși de mai.

— ...Eu îl iubesc pe Petru.

Băteau trei inimi în ietacul amintirilor.

Se coloraseră obrajii Smărăndiței ca în anul o mie opt sute patruzeci și cinci, cînd Todiraș Giurgea îi oferise o garoafă adusă de la Todireni.

40 Ietacul era plin de soare.

Oftă Fița Smaranda. Își întîlnise în oglinda luminată de puterea soarelui de-amiază fața nepudrată. Apoi un zîmbet de bunică dulce — cochet numai din pricina mișcării degetelor care dezmiardau în lung sprincenele, s-alunge firul unei pudre sure — veșnic sure — îi prinse fața în paienjeniș de zbircituri.

— Asta vroiam și eu să te întreb, fetițo...

*

Era atita straniu în povestea lui de dragoste...

10 Ținea în mîna lui mîna Milenei. Stăteau alături pe divanul din ietacul Smărăndiței.

În fața lor, lingă fereastră, pe măsuța cea rotundă, fița Smaranda desfăcuse toate cărțile pentru pasiența lui Napoleon. Fița Ruxanda o privea.

15 Se adunase o tăcere ca deasupra cărților de versuri cînd le uîți deschise subț o lampă.

Erau mirări, spaime, nedumeriri și îndoieli în fericirea lui. O dată cu declinul soarelui, pierise din Milena tot ce era copilăresc, deschis și luminos.

20 Intraseră-n odăi pe nesimțite penumbrele de asfințit. Lumina se spuzise albăstrie la ferestre.

— La ce te gîndești, fetițo? o întrebă fița Ruxanda.

Fița Smaranda ridică zîmbind un as de cupă.

25 Milena tresări. Îi tresări și mîna strînsă de mîna lui Petru.

Și Petru iar simți c-o vede ca pe un vitraliu, din clipa cînd răsare soarele și pînă cînd apune; c-apoi se-ntunecă vitraliul și c-o pierde pe Milena. Deși-i stringea în mîna lui mîna cu degete subțiri, parcă prea reci spre seară.

O noapte, înc-o noapte îl mai despărțea de-ntii septembrie, ziua gravată pe inele, nu pe frunze. Și ar fi vrut să aibă toată noaptea pe genunchi somnul Milenei, ca-n Poiana Arșițelor.

35 Să nu i-o fure?

Cine?

Îi strînse mîna tare.

Milena-ntoarse fața înspre el. Zimbea cu ochi de dimineață printre penumbre de-asfințit.

— Trebuie să plec.

Și parcă se temeau să nu o piardă în umbra care se-ntindea treptat.

— Stai, fetițo, s-aduc o lampă.

5 Milena porni singură după fița Ruxanda. Era atît de ușor pasul ei, că fița nici nu-l auzi. Tresări văzînd-o alătura de ea, lingă bufet.

— Tu erai, fetițo? M-am speriat!

10 Milena o luă de git. O sărută pe un obraz, pe celălalt. Îi arătase fița Smaranda nu numai inelele, ei și lui Petru, dar și scrisoarea, numai ei.

— Ești fericită, fetițo?

Se aplecară grele genele Milenei. Tăcu. Trecură gînduri în fum negru.

15 — Ce-i, fetițo?

Oftase fără să-și dea seama.

— Ți s-a întimplat ceva, fetițo? Nu ți-e bine? Uite ce mini reci ai!

Scăzut, glasul Milenei îi vorbi ca la ureche.

20 — Mine poate am să fiu foarte fericită.

Ea apucase minile fiței Ruxanda. Erau în umbră. Nimeni nu era acolo. Îi bătea inima tare. Să-i spuie tot, tot, tot. Să aib-un sfat, un sprijin, să sfarme-o dată tot ce s-adunase negru în tăcerea ei...

25 Și iarăși auzi în ea chemarea care-n fiecare seară învia pe moarta din mormînt: „Sultana!“ Ș-atîta desluși fița Ruxanda, stîns, prin umbrele sporite:

— Roagă-te la noapte pentru tata...

Cînd aprinse lampa, Milena plecase.

30 Intrase în odaia lui Coca Bîca.

— Aa! Meena!

Lucra jos pe podea, spinarea rezemîndu-și-o de pat, alături de-o măsuță scundă, pe care-o lampă împrăștia rotund lumina peste rădăcinile, tăblițele și micile unelte de sculptat ale infirmului.

35 Vroi să se ridice. Milena îl împiedecă. Se așeză alătura de el.

— Aa? Aa?

40 Luase minile Milenei, cercetîndu-i degetele, unul cîte unul, întrebînd unde-i inelul.

— Mine, Coca.

Infirml își închise pumnul, arătîndu-i-l Milenei.

— Aa?

Milena sărută pumnul închis. Ochii infirmului s-aprinseseră.

5 — Am ghicit?

— Aa! Aa!

Deschise pumnul. Într-adevăr, sculptat în lemn de chiparos, Petru era. Firește, lemnul n-arăta nici ochi, nici păr de aur. Și totuși, dalta migăloasă găsise în inertul lemn o viață de izvor, atît de luminos era acolo, pe medalion, chipul aceluia care-o făcuse pe Milena să-i sărute pumnul.

— Mi-l dai, Coca?

15 — Aa! Aa! protestă infirml cu energie, încrun-tîndu-și sprincenele. Aa! Aa! arată el spre degetul Milenei, fără de inel.

— Atuncea mine?

— Aa!

Milena se strînse lingă el, cu fața pe obrazul lui.

20 — Coca, să nu te superi, eu i-am dat-o pe Milena...

Se aplecară genele infirmului pe-un zîmbet trist, și resemnat, și fericit.

— Aa! Meena! Meena! se zbātu mîna lui slabă, arătînd spre inimă.

25 Apoi își acoperi cu amîndouă minile inima în care nu era decît Milena.

Și-atît de tare se temea Milena să nu fie altfel viața decît inima lui Coca Bîca, și atîta de fierbinte-ar fi dorit la fel să fie, încît obrazul i se înclină ca pe icoana lui Hristos, și buzele ei sărutară cu evlavie și duioșie minile încrucișate pe cea mai umilă inimă de pe pămînt.

*

Porniseră spre munți în zori, ținîndu-se de mînă. Și tot așa se întorceau la Curtea-Mare.

35 De ce nu răsărea din nou soarele dimineții? Îl căutau subt fiecare culme. Nu-l vedeau. Era în ei, cu munții și cu dimineața dusă, și de-acolo nu putea să mai răsară.

Ținea în mîna lui o mînă sau o rîndunică?

Venea acoperit de glasuri și aripi de rîndunele și-i era teamă să nu fie ca și toamna, prag pentru plecarea lor.

5 O noapte îl mai despărțea de-ntăi septembrie, numai o noapte, dar s-adunaseră în ea, ca liliicii în clopotniți, zeci de nopți, nopți de nesomn și așteptare.

10 Mergeau spre Curtea-Mare. Cîteva pași, cîteva clipe, și trebuiau să se despărță. Și, între minile nedespărțite pîn-atunci, venea o noapte ca îndepărtarea dintre două stele rupte din aceeași stea.

Parcă nu ei mergeau spre Curtea-Mare, ci Curtea-Mare înspre ei sosea, cu parcu-ntunecat, cu brazii și cu Turnul, ca o plută neagră, tăcut purtată de un fluviu negru.

15 Noaptea în munți venea cu aburi ca nopțile de primăvară în livezi, în clipa cînd începe dansu-n văluri dinaintea înfloririlor.

Nehotăriri de-argint erau pe cer. Un tremur, ca în frîl de greieri, hotărnicia departe în azur locuri de stele ce aveau să vie scinteind.

20 Plutea-n văzduhuri, proaspătă, suflarea brazilor, atît de fraged învăluitoare, că parcă nu păduri și munți, ci valuri de zorele coborau pe toate zările, albastru, de culoarea ochilor Milenei.

Trecuseră hotarul Curței-Mari.

25 Mergeau cu pas încetinit.

De ce nu le-azvirleau munții un soare-n față, cum veșnic le erau în piept bătăile de inimă?

Toamna sufla în fluierul tăcut din care-n loc de doine aburi ies.

30 Le abureau suflările în inserarea rece. Erau în clipe viole, harpe și viole, ca în cer. Și despărțirea lor avea să sfarme-un mare cîntec.

Tăcerea devenea tăceri, ca o zăpadă adormită pe o apă, dezvănușiată lin în deșteptări de lebede.

35 Fruntea Milenei se lipi de pieptul lui.

O auzi vorbind — ochii i se-nchiseseră — în el, cum ies din stîncă vorbele izvorului.

— Petru, mine dimineață am să-ți spun tot... Tu te închini?

40 — ...

O cuprinse-ncet cu brațele.

Fruntea se dezlipi, se înalță, și se deschiseră spre el, aproape, ochii albaștri de subț gene negre.

— Închină-te la noapte pentru...

„...dragostea noastră“, înginară gîndurile.

5 — ...noi, vorbiră buzele, neîndrăznind să spuie vorba care pogora asupra lor, vie, din buzele lui Petru, spre ele înalțîndu-le pe-ale Milenei.

Le tremurără genele pe sărutarea clară ca o lacrimă din ochi pornită.

*

10 — Redivivus!

Și parcă detunase un trombon, o dată cu o tobă mare.

15 Cu brațele întinse, crăcănat pe treapta cea dintăi, din cele trei ale cerdacului lui Ghedeon, cu păru-n salt, barba-n cascadă, nasu-n trompă, purtînd giubeaua ca o scoarță de copac din care-ar fi ieșit zmeiește — Ion Ion întîmpină pe Petru.

20 Avu o scurtă tresărire ca o mișcare de recul, și sufletește. Venea încet spre casă, ducînd pe umeri ca o amforă. Și glasul, și jovialitatea, și făptura enorm concretului Ion Ion parcă-l jigniseră. Și în aceeași clipă îl cuprinse și căința că se depărtase de-un prieten scump, de-un frate, și melancolia ce-i sfărmasă, fără să-și dea seama, o tăcere prețioasă.

25 Ultima lună-i subțiasă simțitor și trupul, și obrazul. Odinioară, alături de Ion Ion era frumos, dar și robust. Acum avea în el ceva aproape femeiesc, o îndulcire și o luminoasă lenă cum e a soarelui de toamnă deasupra coaptelor livezi. Și-n jurul lui era ca o tăcere reculeasă de oglindă.

— Își strînseseră prietenește minile.

— Ascultă, Ioane, va trebui să ne modificăm proiectele...

— Adică?

35 — Adică să le mai aminăm.

— Pentru?

— Vezi...

Încălecase pe marginea cerdacului, privind în jos ca-ntr-o fîntînă.

Ion Ion, cu două degete agile, făcea șfichiuri în barba-i creață.

Ochii lui Petru, ridicându-se, văzură barba lui Ion Ion. Servită pe o farfurie, ai fi crezut că-i mure acoperită cu furnici.

— Ioane, am să-ți cer un sacrificiu...

— ...inimii mele de mamă masculină.

— ...să-ți razi barba.

— Hoo! Fiule, cum îmi fac eu intrarea la Iași?

10 Nu știi c-o duc „pușorilor“?

— Și încă un sacrificiu.

— Să-mi rad sprincenele?

— Să mai rămii și mine.

— Cum? Nu plecăm împreună?

15 — Nu.

— Te faci călugăr?

— Ascultă...

20 I se-nroșise fața școlărește. Toate vorbele erau brutale și penibile. Și totuși, trebuia să spuie una, vorba care...

Abea se instelase cerul de un albastru-aproape negru. Și printre stele rare, Craiul-nou, alb, proaspăt, cum ar fi pe bucle negre, subțirică, o cunună de lămiță.

— Mine mă logodesc...

25 Vibrară nările marelui nas, sprincenele se ridicară, dinții străluciră fildeșii deasupra bărbii de-abanos.

— ...și vreau să te am lângă mine...

— ...fără barbă, zimbi Ion Ion, bătindu-l peste

30 umăr. Vra să zică mine, una septembrie, leat una mie nouă sute zece, se întâmplă două catastrofe. Ion Ion își pierde barba hărăzită pușorilor, iar Șmil pierde

arginții vinzării albumului de schițe...

— ...?

35 — Da, fiule, barba ți-o dau ție, iar albumul, logodnicei tale.

★

...Ochii Milenei, ochii sfintei Alexandra...

Venise în biserică, la ceas de noapte, să o vadă pe Milena, Milena din biserică, de pe icoana sfintului cu lancea împlintată în balaur.

Ochii Milenei, da, ai ei erau, cu zările de dimineață-ale Văii Moldovei.

Dar privirea?

5 Găsise oare-n ochii ei privirea sfintei Alexandra? Strania spaimă care mistuia puterea trupului, iluminându-i ochii, cum e deasupra munților în flăcări năpraznic nimb — a cui era? Spaima Milenei sau a sfintei Alexandra?

10 Uitase să-și aducă felinarul. Găsise în biserică o luminare galbenă, cu flacăra neliniștită.

Era un țipăt în biserică... Ochii Milenei, ochii sfintei Alexandra.

15 E straniu și tulburător să vezi la ceas de noapte, într-o biserică pustie, deschiși pe o catapiteazmă, ochii aceleia pe care o iubești.

De ce o zugerăvisse pe Milena?

20 Se ridicau în el, ca din morminte, vechi superstiții de străbuni. Să nu furi umbra celui viu... Nu-ți face ție chip cioplit...

Pe toate zidurile, sfinți, evlavii, ochi deschiși, mâni slabe, fețe supte... și-n camera mormintelor aceeași candelă aprinsă la același nume: kneghina Milena Bour.

25 Era un țipăt în biserică. Inima lui îl auzea, privind ochii Milenei, ochii sfintei Alexandra.

Flacăra luminării deștepta necunoscut pe fiecare față zugrăvită.

„Petru!“

30 Î se înfioră spinarea. Își văzuse numele în ochii zugrăviți.

„Du-te, om bun, du-te, om frumos...“

35 Închise ochii. Își trecu mâna pe frunte. Dormise prea puțin. Se adunase-n el straniu nesomnului, bătaia timpurilor, zvicniri neliniștite-n inimă, gânduri care-n ureche îi păreau glasuri de-afară. Ce triști erau ochii Milenei, ochii sfintei Alexandra!

Milena! Sfinta Alexandra! Se îmbinau mereu în el, Milena, sfinta Alexandra!

O noapte, mai era o noapte...

40 Era un țipăt în biserică.

Iar tresări.

„Inchină-te la noapte pentru noi...”

5 Și în biserica pustie, la flacăra sperioasă a unei
luminări de ceară galbenă lipită de podea, chipul
care-ncepuse cu înfrigurare să se roage semăna atât
de mult cu cel de pe catapiteazmă, că parcă sfântul
Gheorghe, părăsind calul și lancea din icoană, venise
în biserică să se incline, omenește, pentru Sfânta cea
cu ochi albaștri.

*

10 Cioplită mihelangelesc în cerul negru și în munți
de neagră marmură, vast, noaptea stăpinea văzduhurile
cu posomorita ei splendoare.

Ardea pe culmea unui munte, solitar, luceafărul.

Veneau de după toate culmile roiuri de aur clar
prin zărilor compacte.

15 Lumină nu era.

Munți negri, negru cer și stele.

20 Se adunau în clipe veacuri, cu ele aducînd, făclii,
lumina constelațiilor înălțate sus. Căci mult nu mai
era pînă la miezul nopții, cînd, înconjurat de veacuri,
și sub stele, avea să vie-un împărat de milenară dinas-
tie: Septembrie al Toamnei.

II

5 Tot pe la miezul nopții, tot într-o zi de toamnă
— era pe-atunci anul o mie nouă sute cinci — Sultana
Bour auzise de pe buzele lui Gheorghieș, tăcute
indeobște, o întrebare cu ciudat răsunset în solemna
noapte-a Curței-Mari.

— Sultana, în ce lună sîntem și în cite avem astăzi?

10 Trăiau în sihăstria mărginită de Turnul Milenei
și alea brazilor, de douăzeci și cinci de ani. Acolo,
ca și în morminte, calendare nu erau. Ieri, azi ori
mine nu-nsemna altăceva decît aceeași noapte porun-
cită și de ochii orbului, și de totala renunțare a Sultanei.
Pînă atunci nici nu ceruseră și nici nu așteptaseră
nimic, nici de la ani, nici de la oameni și nici de la cer.

— Nu știu, Ghiorghieș. E toamnă...

15 Căzuse pumnul orbului pe masa mare din sufragerie,
cutremurînd năpraznic vechile tăceri și inima Sultanei.
De douăzeci și cinci de ani de cînd trăiau acolo, o dată
Ghiorghieș nu ridicase glasul.

20 A doua zi, pe la același ceas de noapte — Sultana
adusese de la Boura un calendar — veni răspunsul:

— Sîntem în cincisprezece august, Ghiorghieș...

— O mie opt sute optzeci, urmasa orbului cu glas
mort.

— Nu, Ghiorghieș, o mie nouă sute cinci.

25 — O mie opt sute optzeci, vibrase glasul ca de
tunet, și pumnul iar căzuse greu pe masa lungă și
pustie.

De-atunci intrase Curtea-Mare, cu Turnul și aleea brazilor, ca într-o nemurare stranie în anul una mie opt sute optzeci, la care se oprise mintea rătăcită a lui Ghiorghieș.

5 Toate erau la fel. Cu ea orbul se arăta blind, ca și înainte, dar buzele Sultanei în fiecare noapte trebuiau să spuie luna, ziua și același an, în timp ce lacrimi lungi îi lunecau pe galbenii obraji.

10 Și tot nădăjduia Sultana, deși plîngea trează pe pat, innăbușindu-și glasul, cu pumnii peste ochi, că poate nu era decit o ciudățenie amară a bietului infirm.

Astfel se apropiase ziua de întâi septembrie în acel an.

Și-n noaptea dinspre-ntâi septembrie, la miezul nopții, răsunaseră și mai ciudate vorbe.

15 — Vine!

— Cine, Ghiorghieș?

— Îl simți?

— Pe cine?

20 Erau la masă. Singuri, față-n față, numai cu lumînările aprinse în trichel.

Se dilataseră enormi ochii lui Ghiorghieș, văzînd ceea ce văd halucinații. Se-ncovoiasse peste masă, cu minile crispate, urechea îndreptată înspre Vadul-Moișii, cu părul alb, cu barba albă, fața rătăcită.

25 Nu mai recunoștea chipul lui Ghiorghieș. Părea un pustnic care ieseă dintr-o peșteră, pe brînci, să prevestească lumii că s-apropie copitele bubuitoare ale celor patru călăreți de-apocalips.

— Cine plînge?

30 — Nimeni, șoptiseră, albe, buzele Sultanei.

— Apropie-te. Sst!

Și-n noapte, uneori scrișnite, alteori gemute, la urechea ei, vorbele nebuniei răsunară, umplîndu-i sufletul de iarnă și de viscol.

35 La miezul nopții s-apropia de Vadul-Moișii *Cel* care furase ochii lui Ghiorghieș. Nu-l vedea nimeni fiindcă era negru ca și noaptea. Venea la Vadul-Moișii ca să-și bată joc de Ghiorghieș. *El* îi furase ochii plini de stele, cerul, tainele, știința, *El*, Hoțul, Necuratul...

40 — ...Îl auzi?

— ...Da, îl aud.

Curgeau șiroaie lacrimile pe fața Sultanei.

Nu s-auzea altăceva decit bătăile a două inimi.

5 ...Sultana să se urce-n Turn, ș-acolo să aștepte. Să stea la pîndă-n întuneric. La Vadul-Moișii rîde Hoțul ochilor lui Ghiorghieș...

— Ha-ha-ha!... auzi?

— Aud.

Și auzise-ntr-adevăr, lugubru, bocetul huhurezului din parc.

10 ...Sultana să aștepte cea dintâi lumină a zorilor. Să-ntindă prin lunetă minile, să-și ție respirația și să-l apuce-așa...

Nu răsunase nici-un țipăt, dar se făcuse și mai alb chipul Sultanei simțînd în jurul gîtului, o clipă, înclăștarea degetelor nebuniei.

15 ...Și să-i strige:

— În numele Celui-de-Sus, dă îndărăt ochii lui Ghiorghieș. El îi așteaptă.

20 ...Și dacă tot nu vrea să-i dea, să-L țintuiască pînă ce răsare soarele, — fum și cărbune să se facă ochii, dar și Hoțul lor.

Sultana înclinase capul, și plecase. Îi atirna în mîină cheia Turnului Milenei, atît de rece și de grea, că parcă inima, nu cheia o avea în mîină.

25 O noapte-ntreagă, prăbușită pe podele în afara ușei cu perdele lungi, plînsese, tremurase, ascultînd alături, în odăile în care pîn-atunci se deprinsese să numească fericită viața ei alături de orb, — gemetele, pașii și tăcerile nebunului.

30 Se-napoiase-n zori.

Plînseseră-amîndoi, bătrîni și deopotrivă de nenorociți.

De-atunci, în fiecare an — o mie opt sute optzeci —, în zorii zilei de întâi septembrie, Sultana Bour și cu Ghiorghieș la fel plînseseră.

În săptămîna petrecută alături de mama ei la Curtea-Mare, Milena, aplecată pe genunchii slabi ai muribundeii, ca pe-o *Evangelie*, aflase toată pătîmirea de acolo.

40 Și-acum venise rîndul fiicei care purta numele moartei și inelul ei.

Obloanele veșnic închise păstrau în marea casă miros, umezeală și-tuneric de mausoleu gigant. Un bizliț de muscă ar fi adus un cîntec de-mprimăvărare cufundatelor tăceri — dar muște nu erau.

5 Strune plesneau în lemnul mobilelor vechi, gemeau parchetele innăbușit — și-atît.

Vast, una după alta, patru încăperi se înșirau în aripa lui Ghiorghieș și a Sultanei. Vreme de șaisprezece ani, Sultana locuise în intîia încăpere. Acolo o născuse pe Milena. De-atunci, acolo rămăsese pîn' la moarte.

10 Apoi venea sofrageria, apoi fostul ietac comun. În încăperea cea din fund, alăturată de terasa unde se oprea aleea brazilor, stătea nebunul. De-acolo s-auzeau, ca o cădere ritmică de picături într-un adînc de peșteră, bătăile pendulului. O candelă ardea acolo, o candelă-n odaia locuită de Milena. Și între ele, peste trei monumentale praguri ale ușilor deschise, s-așternea negrul parchet care-nlăuntrul casei continua aleea brazilor de-afară.

15 Iar pe păreți, arse de-un întuneric veșnic, înaltele și latele oglinzi cu licăriri de candelă sau jar —, ca buhnele de veghe în insula mortuară a lui Böcklin.

Din fund veneau chemările:

25 — Sultana!

Din fund, cînd miezul nopții răsuna metalic ca un gong, în spațiatele bătăi ale pendulului, porneau automat, cu ciocănit de cirjă, pașii lui Ghiorghieș spre camera Sultanei. Și parcă nu venea un om prin golul dintre ziduri și oglinzi, ci strania păpușă — păr alb, ciolane, ochi albaștri — a miezului de noapte, în mausoleul anului o mie opt sute optzeci.

35 Intocmai ca și mama ei în zilele-i din urmă, Milena-și petrecea noaptea la gura sobei în fotoliul celei duse dintre vii.

Se desprindea din flăcări și din jar un zvon de viață, o lumină zimbitoare. Căldura-i rumenea obrazii, iar flăcărilor, uneori, aveau culoarea chipului cu păr și ochi de aur din Poiana Arșițelor.

Se deschidea în gura sobei un drum de evadare spre lumină.

Era în jurul ei ca un fum negru Curtea-Mare. Ce se va întimpla?

5 Îi era frig. Se strînse mai aproape-n gura sobei.

...Se va urca în Turn...

Și fiecare gînd era o coasă-n întuneric.

...Se vor urca în Turn, va aștepta alătura de tatăl ei să vie dimineța, și...

10 I se zbătea pieptul de parc-atunci ar fi urcat în goana mare treptele Turnului Milenei. Își încleștase minile una în alta. Timplele reci, buzele albe și uscate și-o inimă care-i pune în piept căderi de brazi, sfărîmînd-o sub necontenite prăbușiri.

15 ...Va spune, îi va spune, — putea-va oare să deschidă buzele uscate, în care țipete pîndeau?

...Și-i va spune:

„— Tată, eu sînt Milena. Sîntem în anul o mie nouă sute zece...

20 — O mie opt sute optzeci.“

Iar auzise glasul mort, fără de nici o inflecțiune, rostind cuvinte oarbe cum sînt cucuvaiele-n lumină. Din nou rămase cu fruntea căzută în lumina sobei. De-acolo numai îi venea un vînt de viață.

25 Cădea fruntea Milenei, iar se ridica, și iar cădea.

Milă-i era de mama ei, milă de cel care-o credea Sultana, dar ea, Milena...

Era ca un izvor zidit.

O apăsau mormintele.

30 — Petru...

Îi murmură numele-n șoaptă și zimbi cu genele întredeschise. Dormise în Poiana Arșițelor pe genunchii lui, fără de vis, adînc, — și-acuma parcă și Poiana și chipul cel cu ochi de aur în vis erau.

35 Și iarăși gîndul izbucni în Turn, cu pumnii strînși, ca să nu țipe, nu ca să lovească.

„Tată, mama a murit. Eu sînt fiica ta, Milena. Eu te îngrijesc... Eu îl iubesc pe Petru și-ți cer binecuvîntarea. Noi vom trăi la Curtea-Mare, alătura de tine, noi te vom îngriji așa cum te-a îngrijit mama...“

Să se întimple-n Turn singurul lucru care i-l cerea
lui Dumnezeu — fierbinte, în genunchi — să fie iar
lumină în mintea rătăcită, să înțeleagă tatăl ei că a
murit Sultana, dar că alături de el nu-i un străin,
5 nu-i un dușman, ci-i ea, copilul lui, Milena... să plîngă
împreună, și împreună să zîmbească.

— O mie opt sute optzeci.

Da! Se temea de tatăl ei.

Se ghemui în gura sobei.

10 Era în jurul ei ca un fum negru Curtea-Mare. Acolo
toate răsăreau în spate, nu în față, în uși sau în oglinzi,
nu mai știai... Și-și aminti de noaptea cea dintâi, cînd
își văzuse mama după lungă despărțire — ochii albaștri,
15 răsăriți în întuneric undeva: deasupra unui prag? sau
în oglindă? Ai ei? sau ai nebunului?

Erau icoane în odaia mamei ei, dar Dumnezeu era
departe.

*

Trecu peste întăiul prag.

20 Lăsase cîrja. Era-mbrăcat în lungă redingotă neagră.
Înaintă în virfuri — pas încet, meditativ; sufla-
rea-nnăbușită, brațele-ntinse, halucinat ca somnambulii.

Înainta cu ochii de azur arzînd în cufundatele
orbite, orbi, dar nestinși ca și ai aștrilor căzuți în
noapte, dar rămași pe cer.

25 Mergea și pare-ar fi plutit. În straietele cernite trupul
nu se osebea de noapte; așa că peste praguri, mult
deasupra, sus, buclele albe, barba albă, în mersul
plutitor, veneau fără de trup, lumină fumurie cum e a
lunii printre nouri de furtună.

30 Intră neauzit — numai oglinzile-l văzură — în ca-
mera Milenei.

— Sultana!

Se ridică într-un cutremur, galbenă, cu pumnii
zăvorîndu-și gura.

35 Îi răsărise-n spate, fără să-l audă.

— Sultana!

Se înălțase glasul ca pentru poruncă.

Și vorbele Milenei răsăriră dintre pumnii dați în
lături:

— Da, Ghiorghieș.

Din funduri, rar, pendulul începu să bată miezul
noptii.

5 Unul în fața altuia, la gura sobei, ascultară caden-
țatele bătăi.

— Sultana, în cite avem astăzi?

— Întâi septembrie.

— O mie opt sute optzeci.

— Da, Ghiorghieș, o mie opt sute optzeci.

*

10 Ardeau pe masă, în trichelul așezat între tacîmurile
puse față-n față, trei lumînări.

Trei flăcări galbene, galbeni obrazii luminați de ele.

Pe-un zid, umbra Milenei; umbra lui Ghiorghieș,
pe celălalt, dar și pe inima Milenei.

15 De jur în jurul mesei lungi, cu rotunjite colțuri,
scaune cu spetează naltă. Doi oaspeți, douăsprezece
scaune. Și tot atita de tăcuți ca și cei zece oaspeți
de-ntuneric, de pe scaunele goale, ceilalți doi, unul
în fața altuia șezînd.

20 — Sultana, tu mîncinci?

— Da, Ghiorghieș.

Și iarăși, furculița goală se aplecă spre farfuria
goală, dusă apoi la gura încheștată.

În fața ei, orbul mînca.

25 Era spectral chipul învăluit în bucle albe, lungi,
sălbăticit, cu barba amplu revărsată. Subt fruntea
dreaptă, în orbitele adinci, săpate-n cearcăn vînat,
ochii aveau splendoarea cerului Mediteranei și fixitatea
celor zugrăviți în monastiri, pe ziduri afumate de
30 biserici, deschiși de-a pururea spre judecata cea de-apoi.

Milena nu-i putea privi fără să nu tresară și să-și
plece ochii straniu oglinziți de cei deschiși subt fruntea
orbului.

35 Și întîlnea, și mai ciudate, mînile nebunului, miș-
cate cu solemnitate, galbene, uscate, aburite ca de-o
spuză de argint, cu unghiile prea crescute, ca la morți;
părînd, cînd s-așezau pe masă, cu degetele alipite,
c-au răsărit atunci, slab luminate, din lunare depărtări,
ca cele materializate în întunericul ședințelor de spiri-
40 tism; iar cînd porneau să facă o mișcare, spaimă-mprăș-

tiind în jurul lor, ca ale morților care s-ar deștepta în
raclă.

Această noapte de întâi septembrie mai dinainte
o trăise, de când i-o povestise mama ei.

5 — Il auzi?

— Da, îl aud.

Se apropia la Vadul-Moișii, negru, Cel care-i furase
ochii.

Ridea.

10 — Ha-ha-ha! Il auzi?

— Da, îl aud.

— Ia cheia, urcă-te în Turn și stai la pîndă. Când
se arată cea dintâi lumină, întinde minile — ține-ți
sufflarea — prin lunetă, apucă-l, strînge-l, strigă: „În
15 numele Celui-de-Sus, dă îndărăt ochii lui Ghiorghieș.
El îi așteaptă.“

Dar în această noapte de întâi septembrie orbul
tăcea în fața ei, gîndindu-se la ce?

20 Bătuse jumătatea dinspre unu. Apoi trecuse înc-o
jumătate.

Se mistuiau, drepte-ntre ei, trei luminări cu fla-
cări galbene.

Nu mai sunau nici furculițele și nici paharele.

25 Minile orbului parcă-nghețaseră pe masă, cu unghiile
prea crescute, cu degetele-alăturate. Și uneori trei
flăcări oglindite-n cele zece unghii de corn mort erau
ca o privire-n pîndă îndreptată înspre inima Milenei.
Se uita în altă parte.

30 Nu putea. Erau albaștri ochii orbului din fața ei,
sticleau albaștri, ficși în cearcănul orbitelor întune-
cate; și-n veghea neagră de pe zece scaune pustii, și în
tăcerea încăperilor pline de noapte, de oglinzi și uși
monumentale, ochii albaștri, orbi domneau ca aurora
boreală deasupra noptilor polare.

35 De ce-și lăsase cirja? De ce venise fără să-l audă
în odaia mamei ei? De ce tăcea în noaptea de întâi
septembrie?

Toate erau ca-n somn de boală.

40 Fum negru, Curtea-Mare-n jurul ei; ca o cădere
ritmică de picături, bătăile pendulului; trei luminări,
cu flăcări ascuțite, galbene, ca unghiile morților; ochii

albaștri, minile incremenite — și-o picătură rece de
sudoare prelinsă de pe timplă pe obraji și pe bărbie...
Tresări.

Pe mină sau pe inimă căzuse-o picătură rece?

5 Parcă-l vedea prin sticlă aburită.

Era aproape sau departe? Ca munții niși, prin
limpede văzduh de toamnă, părea aproape, dar era
departe. Inima ei îl apropia și-l depărta, bătînd ca în
coșmar.

10 Nu s-auzea nimic.

Cădeau pe toate cele amorfiri lunare.

Îi deveniseră înguste timplesle și dure, și parc-avea
sprincene de metal masiv.

15 Își clătină capul, trecîndu-și minile pe frunte.

Vroia să-l cheme.

— Ghiorghieș!

Și nu-ndrăznea... Era poruncă de tăcere ca în bise-
rici cînd e veghe alături de un catafalc.

Dormea?

20 Murise?

Ochii deschiși, strălucitori și fără viață: privirea
minerală a orbitelor de idol în religiile cu întunecate
superstiții. Obrazul neclintit, sculptat în ceară stră-
vezie. Părul inert, sălbăticit parcă de creșterea supremă,
25 cea din clipa morții, ca și unghiile minilor atît de rece
nemișcate, c-acolo, sau pe piept încrucisate, tot la
fel s-ar fi așezat.

30 Se zvîrcoli flacăra unei luminări; mucul sfirți,
alunecară picături, albiră jos, în cercul de cristal,
formînd cascade înghețate.

— Milena...

Cine vorbise?

Cine o numise?

Se deștepta din somn? Sau adormise??

35 În buzele nebunului, și în cuvintele fără de into-
nație, numele ei era al unei moarte.

Cui vorbea?

— ...Milena, fata noastră, cîți ani are?

— ...

40 — Auzi, Sultana?

Șoptiră stins buzele albe.

— Aud, Ghiorghieș.
— Răspunde.
— ...Șaisprezece ani.
5 Dar inima, obrații, buzele, spinarea și paloarea
cele care răspunsese aveau vrista Sultanei.
— ...Șaisprezece ani. E tinăară.
— E tinăară.
— Și cui seamănă?
— ...
10 — Auzi, Sultana?
— Aud, Ghiorghieș.
Își duse iar pumnii la gură. Ochii nebunului,
albaștri, o-nvăluiau ca un îngheț în jurul timpelor
și-n jurul inimii.
15 — Tăe, Ghiorghieș.
— Tatălui ei.
Să-i spuie:
„Tată, eu sînt fiica ta Milena. Mama a murit.“
Să-i spuie?
20 Dacă și-ar fi-ntîlnit obrazul în oglindă, cine-ar fi
răsărit în ochii ei: Milena ori Sultana? Vorbele cui
erau: ale Milenei sau ale Sultanei?
Și gîndurile cui?
— Sultana, cum e părul fetei noastre?
25 — Negru.
— Și ochii?
— ...
— Auzi, Sultana?
— Aud... Albaștri...
30 — Albaștri...
Bătu de două ori pendulul. Pluti în jurul lor vibra-
ția. Se stinse.
Bătrînul iar murise-n fața ei.
Mortul cu ochi deschiși...
35 Cădea pe toate cele somn și amorțire.
Bătăile pendulului.
Trei flăcări.
Zece unghii.
Ochi albaștri.
40 Noaptea de întăi septembrie.

...O apă neagră o ducea spre o prăpastie albastră.
Bătu pendulul de trei ori.
— Sultana, vine ceasul morții...
Se înălțase și mai drept.
5 — ...Vreau ochii mei...
Își ridicase minile într-o năpraznică vibrație, mîni
de profet afurisind dintr-un mormînt deschis de un
cutremur de pămînt.
— ...Vreau să-mi văd cerul, vreau să-mi văd stelele,
10 vreau să mor cu ochii deschiși...
Și mînile se înălțau cu umbre mari pe ziduri, ca
alea brazilor.
— ...Dă-mi cerul meu, dă-mi stelele mele...
Cu cine vorbea?
15 Cine intrase în odaie, nevăzut?
— ...De ce mi le-ai luat?...
Cu mînile-și acoperise fața, implîntîndu-și unghiile
ascuțite-n frunte.
— ...De ce mi le-ai luat?...
20 Și capul i se clătina, și buzele îi tremurau, buzele
vinete; gema-n vaietul orbului cu plete albe pustiul
vinturilor uuind peste planete înghețate.
Și înviară iar în sufletul Milenei mînile slabe ale
mamei ei, și vorbele-ascultate cu capul pe genunchii
25 ei, la gura sobei:
„Nu știi ce singur și nenorocit e tatăl tău! E orb
și e nebun... Ș-acuma cui îl las?“...
— ...De ce mi le-ai luat?
Își auzi, straniu ca ale altcuiva, buzele ei vorbind:
30 — Lasă, Ghiorghieș, mergem în Turn...
Și nu vroia să meargă-n Turn. Vroia să fugă, să-și
audă pașii pe pămînt, afară-n aer, să respire larg, să
plîngă și să strige-n gura mare: „Eu sînt Milena“.
— ...Mergem amîndoi în Turn...
35 I se păru deodată că-i privită.
Nu, ascultată.
Se întorsese de profil capul bătrînului și îi vedea
ciudat urechea, gura neagră a urechii, îndreptată
înspre ea, prin cele trei flăcări.
40 Tăcu.

Era atit de ostenită, ș-atit de tare inima-ibătea,
că parcă-n fiecare clipă se trezea din alt coșmar, cutre-
murat săltată-n sus.
5 Se desfăcură-n lături brațele bătrînului. Mînile-i
căzură pe genunchi.
Își aplecase fruntea.
— Sint bătrîn, Sultana, sint bătrîn...
Oftă amar.
— Nu mai am putere... Picioarele mi-s slabe... S-a
10 isprăvit...
Nu-i mai vedea nici mînile, nici ochii; numai
fruntea înclinată, părul alb și umerii căzuți.
În fața ei era un om bătrîn, bolnav, bătut de
Dumnezeu, care nu mai avea pe lume decît pe cea
15 care purtase un inel, acum trecut pe degetul Milenei.
— Mergem în Turn, Ghiorghieș.
Orbul se ridicase gemînd, cu fruntea înclinată.
Făcu un pas. Se-mpiedică de scaun. Îi auzi fruntea
ciocnindu-se jos, pe podele.
20 Se repezi.
— Te-ai lovit, Ghiorghieș. Îți curge sînge!
Îl ajută să se ridice cu milă și durere. Dîra de
sînge de pe frunte îi luneca pe barba albă.
Era mai nalt decît Milena.
25 — Sultana, dă-mi mîna.
Fusese-n mîna sau în inimă o zmcuncitură?
— Ia sfeșnicul!...
Îl luă.
— Hai.

*

30 ...Fugea călare pe subt tei în floare, aplecată pe
un alt obraz.
O mină o trăgea-ndărăt.
— Dormi, Sultana?
Era un tremur ca de friguri în trupul ei și-n mîna
35 încelestată de-a nebunului.
Ședeau în Turn, alături, pe aceeași bancă. În fața
lor, luneta: țeavă aplecată-n întuneric înspre Vadul-
Moișii.
Cu ochi închiși sau ochi deschiși, totuna: noapte-nă-
40 untru și-n afară.

O-ncolăcise noaptea ca un șarpe, privind-o fix
cu-aceiași ochi albaștri, deschiși în ea și în afara ei.
...Mergeau ținîndu-se de mîna pe culmi, înspre
Poiana Arșițelor.
5 O mină o trăgea-ndărăt.
— Dormi, Sultana?
Vibra același tremur în mîna care încelesta și-n cea
care era-ncelestată.
Inima nu-i bătea în șir. Stătea, deodată prăbușită
10 într-o apă adincă, se cufunda, iar izbucnea în trombă.
Bătea în pieptul ei ca pumnul într-o poartă-nchisă.
Stătea. Se năruia o poartă. Iar pornea, vulcanic.
Mîna cuprinsă-ntr-a nebunului înțepenise. Inelul
lat al mamei ei intra adinc în carnea degetului.
15 Miros înecăcios de luminare stinsă.
Miros de șoarec și guzgan.
Țișnea o umbră. Umbra bății inimii?
Nu mai avea putere s-o cutremure scîrba de șoareci
și guzgani.
20 Îi amortiseră picioarele.
Tîmple de plumb, frunte de plumb, plumb pe gru-
maji, și pe obraji, de-a lungul, dungă-nghețată de
sudoare.
...Poiana Arșițelor.
25 „Tatăl nostru carele ești în ceruri...”
O mină o trăgea-ndărăt.
— Dormi, Sultana?
Erau în ea picle și fulgere.
Picle fierbinți, fulgere albe, lung întuneric, fulgere
30 roșii, picle-nghețate.
— Dormi, Sultana?
Nu gînd, mirare fără gînd: „Cine-i Milena?” Și-un
glas în ea răspuse fără timbru, mort, automat:
„Milena-i fiica mea”.
35 Și-și aminti încețosat și tulbure că-i povestise fiica
ei Milena că îl iubea pe Petru...
— Dormi, Sultana?
Bărbia îi cădea în piept.
Fulger în ochi.
40 Se prăvăleau păduri în tîmple.
Tresărea.

Dormea?
Unde era?
— Dormi, Sultana?
Petru... Petru... Petru... Un nume de cenușă.
5 Nu mai era în suflet nici un țipăt, nici un sunet,
nici un glas.
— Dormi, Sultana?
Cine visa?
10 Vibra o strună la ureche, lung, subțire: țiuuu,
țiuuu, țiuuu...
Și timplele-ncepură să răsune: zum... zum... zum...
Trupul era ușor, ușor ca pulberile care joacă-n lună.
Nimic nu mai era opac și greu. Totul era ușor și
15 străveziu.
— Dormi, Sultana?
— Nu dorm.
Ca două clopote sunind la mare depărtare.
Era un tremur de țințari deasupra unei ape: țiii,
țiii, țiii...
20 Și ca-ntr-o răstignire, fruntea i se înclină, bărbia
se lăsă în piept — c-o mină pironită-ntr-a nebunului,
cu alta-ntr-a mormintului Sultanei.

*

Căzură lung din mîna nopții șiragurile de mătăanii
ale clipelor cu ochi de cucuvaie.
25 Iși ridicase noaptea fața înspre zările Văii Mol-
dovei, ascultînd.
Fuseseră mări negre. În locul lor se limpeziră lacuri.
Se deschidea în fiecare clipă cite-o fîntînă țîșni-
toare. Fîntîni albastre, safirii, pornite spre palori și
30 albe spume.
Ș-aveau să se deschidă-n clipe,-n fața zorilor,
fîntînele de foc și de azur.
Abea zîmbea, ca după plîns și boală, obrazul palid
al Milenei, cu ochii prinși în cearcăn vînat — dar
35 zîmbea.
Se-nălbăstrea cuprinsul Turnului. Cu greu se des-
părțea noaptea de Boura, dar Turnul, Turnul Milenei...
Milena...
Se deștepta numele ei cîntînd în cuib de dimineață.

Petru o aștepta jos lingă Turn, la marginea pră-
pastiei.

Întăi septembrie, ziua logodnei...
— Sultana, se luminează?
5 — ...Nu, Ghiorghieș.
Și o cuprinse mila pentru bietul orb. Lumină pentru
ea, același întuneric pentru el. O noapte-ntreagă
petrecută lingă el, alături, ca doi cerșetori. Lumină
pentru ea, același întuneric pentru el.
10 Petru o aștepta jos lingă Turn.
Se pregătea o zi cu soare pe văile Moldovei.
Cînd implinise șaisprezece ani, tot prin lunetă i se
arătase, tot din Turn, la Vadul-Moișii, un chip cu păr
și ochi de aur, peste o coamă neagră. Ș-acum, descă-
15 lecat, o aștepta jos lingă Turn, să plece mină-n mină
înspre munți, înspre Poiana Arșițelor.
Era atîta bunătate în lumina care începea pe văile
Moldovei, că parcă o Madonă înspre Turn își îndreptase
fața, semn făcînd Milenei.
20 — Sultana, se luminează?
— Da, Ghiorghieș, începe.
— Hai!
Îi răsări apa Moldovei în argint la Vadul-Moișii
prin zăbrelele de colb ale lunetei.
25 — Uită-te. Pîndește-l, Sultana.
Dar ea vedea în apa pregătită pentru soare același
chip cu păr și ochi de aur.
— Îl vezi, Sultana?
O clipă, două, trei. Porneau avinturi în lumină
30 și în inimă. Să-i spuie:
„Tată, eu sînt fiica ta Milena...”
O clipă, două, trei.
— În numele Celui-de-Sus, dă-mi ochii ... e
Trecu un fulger pe Valea Moldovei.
35 Căzu o ceață pe Valea Moldovei.
— În numele Celui-de-Sus, dă-mi ochii mei. Eu
te-așteptam la Vadul-Moișii, și Tu erai în casa mea.
În numele Celui-de-Sus, dă-mi ochii mei...
Se însingeră Valea Moldovei; apoi se stinse-n ochiii
40 care, de acum, deschiși numai subt fruntea sfînte

Alexandra, în veci aveau să vadă pe același sfânt cu lancea împintată în balaur.

— Tu ai ucis-o pe Sultana. Tu i-ai furat inelul. Tu mi-ai furat cerul și stelele. În numele Celui-de-Sus, dă-mi ochii mei...

Se scutură ca un frunziș o viață-n minile nebunului în zi de-ntâi septembrie al anului o mie opt sute optzeci.

Trupul căzu, cu el tirind și minile-ncleștate-n jurul gîtului.

Din buza ruptă singele-i curgea pe barbă, înroșind-o, picurind și chipul celei moarte.

— În numele Celui-de-Sus, dă-mi ochii mei... Dă-mi ochii mei, dă-mi ochii mei...

Parcă urla în Turn, înnebunit, Miezul de Noapte-al zilei de întâi septembrie din anul una mie opt sute optzeci.

Posomorita Boură era încă în noapte.

Munții oprîți pe praguri de altar păreau c-așteaptă clopotele Învierii, s-apară cu lumini, cîntînd deasupra lumii.

Sculată de semnalul de alarmă dat de paznicul de noapte, de-a valma, țigăniea din chilii venea cu facle, felinare, ciomege și topoare înspre Curtea-Mare.

În frunte, Petru. El singur auzise urletele Turnului. Bătuse-n uși. Totul era închis și ferecat. La o fereastră, printre gratii, Tudora îl privise ca o buhnă, fără să-i răspundă, făcîndu-i semn să plece.

În goană se dusesse, în goană se-ntorcea, cu Boura în urmă.

În fața Curței-Mari, mulțimea se opri nehotărîtă, împrejmuită de copacii parcului. Desprins din ea, cu pelerina fluturînd pe umeri, cu felinarul într-o mînă și cu toporul în cealaltă, Petru sfărmă întia ușa, cea dîndos.

Țiganii își făcură cruce.

Nu-l mai văzură.

Așteptară, strînși unii în alții.

Desculți, prin ușa spartă, Badea și Frăsina năvăliră înspre țigănie.

Tudora se-nchisese în odaia ei, pîndind din întu-neric, printre gratii.

Urla Turnul Milenei peste faclele și felinarele aprinse.

— Dă-mi ochii mei...

Mulțimea înghețase.

Și deodată s-auziră, apropiindu-se dinspre chilii, pași apăsați și lovituri de cirjă.

Venea Dudoaia. În fața ei Miuța, cu un felinar.

Se clătinară ca bătuți de vînt țiganii, dîndu-se într-o parte din calea Dudoaiei. Dar ea venea spre ei, cu gheare subt sprincenele-ncruntate.

Alți pași se auziră dinlăuntru Curței-Mari, pași grei.

În pragul ușei sparte, în lumina faclelor și-a felinarelor, Petru apăru, ducînd pe brațe un trup acoperit cu pelerina.

— A ucis-o...

Știură toți cine-i subt pelerină — creangă de piersic înflorit, ruptă pe veci din primăveri — și toți își aplecară capetele, fără murmur.

Petru se-ndepărtă în noapte.

Făcu ocolul Turnului.

Înainta obrazul alb, cu ochi și păr de aur, de-a dreptul spre prăpastie, ca un arhanghel aducînd pe brațe marile-i aripi arse.

Trecu o șoaptă îndirjită; apoi se auziră bocete și glasuri aspre blestemînd.

Și toată țigăniea se prăvăli spre Curtea-Mare. Intrară val, prin ușa spartă, cutremurînd subt pașii lor parchetele, călăuziți de Badea.

Și se opriră, c-un fior. Pe coridorul dinspre Turn venea strigoii Curței-Mari. Cu buzele în singe, ochi rătăciți, barba vilvoi, părul vilvoi, urlînd:

— Dă-mi ochii mei...

Înainta strigoii prin veșnica lui noapte, mereu cerșind lumina lui.

Înghesuți unul în altul, țigării îl vedeau venind
asupra lor, cu urletul pe buzele însingerate — și pas
cu pas se retrăgeau.

5 Se apropiau de ușă, de-a-ndăratelea, cu ochii țintă-n
ochii lui.

Cu brațele întinse, orbul înainta, și facelele și felin-
narele stîrneau umbre neliniștite pe-ntunecatul coridor
care ducea spre Turn.

— Uci-deți-l! I-a supt sîngele.

10 Sparți de glasul răgușit, se despică-ră-n două.

În dosul lor, pe prag, era Dudoaia cu cîrja ridicată.
Giffia.

— Uci-deți-l! Nu mai are putere. A cîntat un cocoș...

15 Înaintînd prin țigă-nimea care se ferea de pașii
ei și de-ai strigoiului, veacul Dudoaiei, înălțat, lovi
cu cîrja drept în fruntea orbului.

Și-n timp ce răsuna pe-ntunecatul coridor ciomege
și topoare hăcuind același gemăt prăbușit:

— Dă-mi ochii mei...

20 ...Dudoaia, cu o faclă-n mî-nă, făcu din Curtea-
Mare rug.

Se înroșiră munții de zvîcnirea marei pălălăi.

Ardea Turnul Milenei, Curtea-Mare și alea bra-
zilor.

25 Și la lumina focului, crezînd că-s zorii Bourei, nu
unul, zeci, cîntară lung cocoșii.

EPILOG

...Priviseră de pe Ceahlău un răsărit de soare,
după o noapte înghețat albastră, petrecută lângă foc.
Din preistoricele oceane ale ceții care-nvăluia țara
Moldovei, se avintase continentul de mărgean în
5 flăcări al astrului apocaliptic pe Ceahlău. Ca turmele
de dinosauri, din ceață munții răsăriseră.

Dintr-un „His Master's Voice“ un cor de negri-n-
timpinase soarele; și tinerii dansaseră un charleston.
10 Apoi plecaseră cu călăuzele în frunte. Mergeau
spre Schitul Toacelor, unde luaseră-ntîlnire cu „bă-
trînii“, pe culmile barbare ale munților din jurul
Bourei.

Avea fetița ochii albaștri — de moda veche —,
15 obraji rotunzi, pecetluiți de frăgezimea vristei, și
dinți pentru zimbirea clară; dar părul, băiețește re-
tezat, pierdut la timple, tăiat în geometric unghi la
ceafă, rochița scurtă ca de balerină, ciorapii scoțieni,
pantofii cu călcie plate, mișcărilor sportive, de un
androginism american, și creionașul roș, mereu adus
20 la gură, ca o reminiscență — colorantă numai — a ro-
șiilor acadele iubite-n alte vremi de fetele de vrista
ei — vesteau pe o contimporană a lui Paul Morand.

Tovarășii, patru la număr, erau de vrista ei pupină.
Poate studenți, poate liceeni. Beretă-bască, ochelari
25 rotunzi cu ramele de corn, versiune-americană, dublă,
a monoclului, pulovere, largi pantaloni prinși subt

genunchi, bufant și clăpăug, bocanci cochet robuști.
Pas ferm, privire agresivă, sportivitate și în inimă.

Și când tăceau, buzele lor aveau accent britanic.
Intrară în Poiana Arșițelor.

5 Făcură din poiană templu zeului „His Master's Voice”. Îi revăzu Ceahlăul înălțat la proră, care plutea cu flota de azur a Munților Carpați — dansînd un charleston.

Plecară.

10 Mureau pădurile, acoperind munții din jurul Bourrei de agonia lor.

Vibra un răcnet spart în fiecare trunchi, scrișneau străfundele pîriituri, apoi un bubuit, rostogolit în tobe de ecouri, vestea căderea bradului tăiat.

15 Era albă de scînduri Boura, teanc lîngă teanc, grămezi alături de grămezi.

Boii trăgeau spre cherețele trunchiuri titanice.

20 Porneau la vale vagonete încărcate, șiruri lungi pe șinele huruitoare, de scînduri albe ca sicriile neîmbrăcate.

Ieșea fum negru. Duduiau mașinele, cutremurînd pămîntul.

— Hăă-uup... Hăă-uup... se opinteau țărani să urnească brazii retezați.

25 În marea vălmășeală și înfrigurare industrială, pașnici erau doar ochii boilor.

Nu se mai auzea glasul Durlaiei și-al Căpriței. Cîntau mai tare dințatele arcușuri ale fierestraielor și ale beschiilor, intrînd în lemnul brazilor.

30 Tăiați copacii parcului, demult, și prefăcuți în scaune, dulapuri, mese și podele, prin casele orașelor din văi.

Din toate părțile, de pe toți munții, veneau pădurile pe brînci, tirîndu-se în urma boilor, la abatorul lor.

35 În fund, spre zările Moldovei, ca o măsea de mastodont, neagră, sfărmată, rămășița Turnului Milenei, și alături, o antenă pentru radio.

40 Trecură și prin Boura. Ajunseră la Schitul Toacelor. Trei automobile așteptau la poartă. Mai la o parte, jos, pleduri întinse, coji pe iarbă, tinichele de

conserve, boțuri de hîrtie ceruită, sticle răsturnate, foc spuzit, cofe cu apă.

Serveau frați tineri de la Schit, cu genele plecate.

5 Și-un alt „His Master's Voice” al „bătrînilor” acompania digestiile, ventriloc, cu glasul lui Caruso, lui Șaliapin și-al lui Fletta.

După o scurtă luptă, biruiră tinerii, căci răsună „His Master's Voice”-ul lor, pentru desăvîrșirea performanței; plecaseră de la Durău după un charleston; dansaseră pe culmea fiecărui munte; ș-abea ajunși la Schitul Toacelor, tot charleston jucau, încununînd cu charleston lanțul Carpaților.

Bătuse toaca de vecerne.

Intrară-n Schit, să-l viziteze.

15 Era-nceputul lui septembrie. Văzură tot în cinci minute, cronometric măsurate. De-afară, trei claxoane anunțau plecarea.

La poartă se opriră. Unde era portarul?

20 Stătea acolo lîngă poartă, jos pe pămînt, spinarea rezemîndu-și-o de zidul vechi, primînd în față raza aurie a soarelui de toamnă, un fel de cerșetor călugăr. Cap de paiță cu țep sur, giubea sărăcăcioasă, curmei de cînepă. Scobea c-o daltă într-o rădăcină.

Îl priviră.

25 Nu-i văzu. Era împrejmuț de visul lui.

Se auzi deasupra goarna unui cîrd de păsări călătoare.

Se zbuciumară brațele călugărului cerșetor ca aripele păsărilor mari.

30 — A-ga, a-ga, a-ga...

În mina oprită în aer fetița cu ochi albaștri strecură o hîrtie de douăzeci de lei.

Ochii se întîlniră.

35 Și se acoperi de-un zîmbet dulce și sfișietor fața scobită a călugărului.

— Aa! Aa!

Îi înapoie hîrtia, dîndu-i și rădăcina pe care o sculptase, cu o mișcare-atît de blindă, încît fetița cu ochi albaștri îi zîmbi.

Poarta era deschisă. Plecară.

Rămase Coca Bica singur în fața cerului de toamnă,
cu brațele căzute pe genunchi și capul inclinat pe-o
parte, ca o statuie chinuită a melancoliei, așezată de

5 Dumnezeu peste mormintele întregului neam Bour.

BAL MASCAT

Marelui, lucidului și solitarului
meu prieten, domnul G. Ibrăileanu,
omagiul acestei răzvrătiri.

IONEL TEODOREANU

PARTEA ÎNȚIA
ANDI

Nervii fermentau mai demult, oțetind tăcerile din compartimentul ocupat de familia Iustin Danielescu, dar abea în gara Iași se afirmară urzicători ca și tremurul burniței de toamnă rece, vizibil numai în dreptul becurilor electrice din fața gării. Ochelarii cu rame de aur ai doamnei Danielescu nu erau nici în tocul lor din sacoșă, nici în șanțurile fondante ale canapelei ceferiste, nici pe nas. Îi găsi Luchi — cu un zîmbet înregistrat tocmai de cine n-ar fi trebuit nici să-l zărească — spartî, după ce mama lui, într-un moment de nestăpînită exasperare, zvîrli pe asfaltul peronului numărul cu foi lucioase din *Illustration*, cetit în tren, și-n care-și lăsase ochelarii destinați numai lecturii, așa cum îi uita și la școală în catalog: doamna Danielescu era profesoară de igienă.

Trăsuri, de loc.

— Ioc! constată Luchi, cu gîndul mai cu seamă la nevoia imperioasă de tutun și la vidul buzunarelor.

— Stil Agapia-maidan! înfieră Duduia sarcastic locuțiunea lui Luchi.

O clipă, Luchi șovăi: sperase, prin absurd, împrumutul salvator de la Duduia, căci Andi îi dăduse cu două zile înainte de plecare tot ce mai avea. Dar imediat își aminti că Duduia nu împrumută: „din principiu“, ci-că! Ca și cum zgîrcenia ar fi, pentru Duduia, un principiu. Și replica sună:

— Lasă, păpușică, mine mergem la cântar!

Duduia se îngrășase. Nu mai încăpea în rochiile purtate la începutul verii.

5 — Îți interzic să mai vorbești cu mine, idiotule!
Du-ți idioția ta la cântar.

— Stil Agapia-palace!

— Ah, vă rog, nu mai începeți! interveni doamna Danielescu.

Și către Luchi: Tu să taci, viperă!

10 Cu tot amendamentul „tu să taci“ și invectiva satisfăcătoare „viperă“, acel „vă rog, nu mai începeți“, plural de la subiect pînă la predicat, plural compus din Duduia, domnișoară de optsprezece ani, studentă, și Luchi, licean de șaptesprezece ani, mucos, o mortifică pe Duduia. Singerară rănile proaspete. Nările-i vibrară. Cu coada ochiului privi spre Andi: „Poseur!“
15 El nu se îngrășase la Agapia, cu toate că nu făcuse cură de slăbit. Și sentința „infectei englezoaice cu păr roș“ îi sună parcă păstrată în bătăile inimii, așa cum o surprinsese noaptea la Agapia, cu necuviinciosul ei accent britanic în mirosul brazilor autohtoni:

20 — Aoh! Dudui e frumos... dac vreți; Andi e fin, aoh, alta rasa...

25 Privirile Duduiei vitriolară profilul dulce de subt pălăria cenușie cu boruri mici, plecate. Plecat și capul, plecate și genele. Și Duduia, și doamna Danielescu, și Luchi suportau umezeala și frigul nopții de toamnă cu viguroasa vitalitate a legumelor. Dar silueta lui Andi avea linia înclinării grațioase și triste pe care-o au cocorii zgribuliți într-un picior, cu ciocul subt aripă, cînd sint țintuiți pe pămîntul ținuturilor reci, de toamne timpurii. Tăcea, cum tăcuse de la Pașcani pînă la Iași, — distrat? absorbit? distant?
30 „Infect, articulă în gînd Duduia. Parcă vine de la Nisa, nu de la Agapia cu noi.“

35 În fața gării, în loc de trăsuri, un vid ieșan: era simbătă. Orașul întreg de altfel, cu luminile și clădirile lui, la acea oră vinătă de toamnă, părea un loc viran acoperit, în loc de coji, galoși și tinichele, cu stele și case lepădate la gunoi.

Doamna Beatrice Danielescu era președinta unei importante societăți de binefacere, în care calitate putea să dispună după bunul plac de automobilul societății; dar domnul Justin Danielescu, adversar și
5 denunțator proverbial al tuturor abuzurilor atît în Parlament, cît și prin presă, nu înțelegea să se folosească în văzul călătorilor și al personalului ceferist, el și copiii președintei, de vehiculul hărăzit exclusiv personalului superior al societății, în exercițiul funcțiunii.

10 — Luchi, unde-i tata?

— Predică.

O palmă răsună mat pe obrazul zîmbitor și prea colorat ca o palmă — cu mănuși de piele — să lase
15 urme.

„Palmă morală, reflectă Luchi. Mama știe numai să piște.“

— Marș după trăsura! Ai dat telegrama?

20 Luchi porni în goană, făcîndu-se că n-aude întrebarea.

Deși călătorea oarecum incognito, barba de aur cu fire albe a domnului Danielescu fusese recunoscută la coborîrea din tren de mai multe persoane care nu se
25 mulțumiră numai să salute pe „domnul profesor“, ci se grăbiră să-l întîmpine, circumscriindu-l în grupul acela special care caracterizează apariția în societate a oamenilor iluștri, dîndu-le acestora semnificație de fîntină publică și celor din jurul lor atitudini hipnotizate de cofe și căldări adunate la hazna.

30 După un sfert de oră — calculat de secundarul nervilor doamnei Danielescu—Luchi sosi vesel, fredonînd, cu două trăsuri scoase parcă delaolaltă cu birjari și cai dintr-o hală cu vechituri și vietăți împăiate.

35 Într-una se urcă părinții și Duduia, care-și repartiză posesiv cele șaiszeci și opt de kilograme în floare pe cîte-un genunchi al fiecărui părinte.

— Și Andi unde stă? întrebă autoritar doamna Danielescu, gata să „răpeadă“ pe cineva.

— Eu merg pe jos.

40 O! dorea din tot sufletul să rămîie numai cu nervii impersonali ai nopții de toamnă; să fie orfan, nu

mult, de la gară pînă acasă. Să ajungă ud de ploaie, dar nu cu acea senzație de matasă zburliță de gheare de pisică, pe care i-o va lăsa tăcerea în patru din trăsură.

5 Așezîndu-se pe scăunaș, simți ostilitatea cotului Duduiei, așezată prin ucaz matern alătura de el. Și totuși, gestul de autoritară duioșie al mamei lui, care-i acoperi picioarele proiectate lateral în bătaia ploii, cu pelerina ei, îl făcu să regrete... Ce? Nu-i plăcea nici să-și mărturisească sieși, și chiar în clipele de renegare a gîndului iconoclast, că se simțea din nou intoxicat de viața de familie.

— Ce face Luchi? Unde-i Luchi?

10 — Vine! vine și ordonanța cu furgonul de bagaje! izbucni din urmă glasul jovial, recapitulînd doamnei Danielescu zîmbetul care comentase ireverențios dezastrul ochelarilor și răspunsul „Predică”, iar Duduiei, aluzia la îngrășare.

15 Pe capra „furgonului de bagaje”, întors cu fața la avutul familiei, conform prescripțiilor, cu un picior pe coșul cu dulceți în care, asasinat, două gavanoase cu dulceață de zmeură sîngerau cleios, Luchi se uita cu jînd la ceața tabagică a crișmelor prin fața cărora trecea.

20 — Ia ascultă, amice, n-ai citiva lei mărunți, să-mi împrumuți pînă acasă?

25 Cu banii împrumuțați de la birjar își cumpără un pachet de țigarete „Funcționar” — *Cordon bleu*, cum le numea Luchi —, oferi și birjarului o țigară, și în sfîrșit, cu gura și nările pline de asprul și delicios puturosul fum — echivalent tabagic al brînzeturilor fermentate —, medită la „ce se va întîmpla”, considerînd problema numai din punct de vedere practic. Catastrofa era iminentă și de neînlăturat. Fusese însărcinat de mama lui, la Agapia, să plece cu bicicleta la Tirgul-Neamț și să dea telegrama prin care familia își anunța sosirea acasă mamiței: mama doamnei Danielescu. Cu banii telegramei, adunați cu cei luați de la Andi, Luchi își plătise datoriile făcute la crișmă și la sora Aglaia. „Sărac, dar demn” — asta era deviza lui Luchi.

Sora Aglaia...

I se lărgiră nările ca la mînji cînd vîntul le aduce miros de iarbă crudă.

„Tii, mare paciavură!”

5 Crețuri de ris îi fugiră din ochi de-a lungul obrajiilor; și uitînd complect viitorul spre care îl duceau roțile trăsुरii, mușcă din amintirea ca pierisca a sorei Aglaia.

Între timp, trăsura ajunsese la poarta casei părintești.

10 Mai demult doamna Danielescu bănuia că nu-i lucru curat cu recipisa telegramei, pe care Luchi pretinsese c-o pierduse la întoarcerea de la Neamț. I-ar fi luat-o vîntul! Hm!

— Ce-ai făcut, ticălosule? N-ai dat-o!

15 — Nu.

— Unde-i depeșa?

— În buzunar.

Întinse manuscrisul telegramei spre a înlătura indoiala doamnei Danielescu.

20 — Și banii?...

— Aveam datorii...

Răsună o palmă „morală”. Luchi clipi umed: oricum, în fața birjarilor!

25 Drama era generală și devenea complexă. Căruța cu lăzile, pornită de la Agapia de cu noapte, nu sosise. Asta însemna că moș Darîngă se îmbătase și că lăzile ori erau furate, ori înecate în Moldova umflată de ploi, „cu ticălosul de moșneag cu tot”.

30 Casa, cu toate ferestrele astupate cu hîrtie albatră prinsă cu piuneze, nu arăta nici un semn de viață. Mamița era cam surdă. La servitori, în schimb, o iluminăție de Zece mai. Dar acasă nu era decît Lina, care împreună cu un frunț de roșiori, îmbrăcată cu rochia de catifea violetă a Duduiei, la lumina becului de-o sută de lumini, luat din biroul domnului Danielescu, bea vin — furat desigur din pivniță — în paharele de cristal destinate numai musafirilor: descuiase așadar și bufetul!

40 Umbreluța doamnei Danielescu se frînse de spinarea Linei; Duduia tresări, căci spinarea Linei însemna rochia ei de catifea violetă.

„Phii, nostimă-i Lina!“ constată Luchi de la fe-
reastra bucătăriei, privind trupul servitoarei, care
dilata triumfal, la șoduri, pîntece și sini, rochia col-
lantă a Duduiei.

5 Andi intră în odaia lui, după o absență de două
luni, ca într-o odaie de hotel, tirîndu-și geamandanul
plin de scrisorile nedescifrate de la Magda Boldur; îl
lăsă lingă prag, incuie ușa, și fără să mai aprindă lampa
se așază pe marginea patului — somiera scîrții — și ră-
10 mase așa, cu brațele pe genunchi, cu pardesiul pe el.

Schimbi de hotel, dar de casă părintescă...

O muscă bîzii metalic în cana de apă goală. Stre-
șinele țiriau apos, dînd frigului din casă accent de
ploaie ascultată în orașe necunoscute.

15 Apoi, de alături, din odaia lui Luchi, unde după
vioiciunea mișcărilor se simțea că lumina-i aprinsă,
porni un șuier argintiu, pe melodia *Hai, lelițo, -n deal
la vie*, Luchi se dezbrăca. Luchi avea șaptesprezece ani,
dar zgomotele din odaia lui aveau paisprezece ani. Că-
20 deau zg omotele ca nucile din nucii scuturați, începînd
cu pocnetul ghetelor descălțate violent, și-atîta zarvă
și bocăneală răsuna în încăperea de alături, că parcă
Luchi nu era investmintat și cu tăcerea ștofei și a
pînzei, ci numai cu ghete din cap pînă-n picioare.

*

25 Odaia lui Andi, ca o amplificare a urechii lui, pîndi,
cu mișcarea convulsivă a urechilor de iepure, în care-s
și bătăile inimii.

Din copilărie, Andi fusese osîndit să supraviețu-
iască noaptea întregii case, devenind spionul odăilor,
30 de-alături tocmai în clipa de perfectă intimitate și
abject adevăr a zgomotelor, vorbelor și tăcerilor din
preajma somnului.

Dormise dintii în ietacul părintesc, trecînd din
leagăn într-un pătuc așezat la picioarele celor două
35 paturi de nuc ale părinților, pînă la vîrsta de patru
ani, adică pînă cînd venise pe lume Dúduia.

Spaima apăruse într-o noapte a ultimului an pe-
trecut în dormitorul părintesc. Asupra nopții, mama
lui îi spunea o poveste scurtă, îl înfășa în oghial,

și-n clipa cînd îl vedea cu ochii închiși, anunța cu
glas tare pe domnul Danielescu, rămas în biurou:

— Andi a adormit.

5 Andi nu dormea. Dar pe-atunci ceea ce se petrecea
în mintea lui era cu totul neatîrnat de ceea ce se in-
timpla în jurul lui. Își spunea singur, în gînd, po-
vești, nu cu vorbe, ci de-a dreptul cu icoane: *vedea* cu
ochii închiși poveștile născocite de mintea lui. Și cînd
din mintea lui începeau să răsară, ca dintr-o casă pă-
10 răsită, icoane prea fioroase, o formulă magică mistuia
totul: „Asta a spus-o Zmeul“. Adică tot ce se intîm-
plase subt pleoapele lui în acea viață tainică de oglindă
a minții nu era în el *aievea*; dar în schimb *era* un
Zmeu care-i șoptea la ureche povești infricoșătoare.
15 Și cînd Ani rostea formula „Asta a spus-o Zmeul“,
Zmeul pleca de la urechea lui, și-n el nu mai era decît
somnia.

Dar într-o noapte de furtună cu fulgere care zbu-
rau imens, iute și alb prin sufletul mic cu povești,
20 Andi auzise zgomote *străine* în ietacul părintesc: un
fel de lătrat scurt și-nvălmășit, gemete gîfite și parcă
și-un fel de grohăit. Ochii lui Andi se deschiseră cu
fulgerile din povești asupra ietacului părintesc, și
văzuse pe tatăl lui omorînd-o pe mama lui. El lătra,
25 el grohăia și parcă mîncea din mama lui cu scurmături
învierșunate de mistreț.

La aceeași vîrstă, dacă s-ar fi intîmplat să vadă
aceiași spectacol Luchi, ar fi umplut casa de urlete.

Dar Andi, scuturat de friguri, cu dinții strînși, nu
30 țipase. Rostise din nou formula magică: „Asta a spus-o
Zmeul“. Și-ntr-adevăr, nu mult după aceea, au-
zise glasul mamei lui — vra să zică n-o mîncase—:
„Trece-mi un pahar cu apă.“

Și nici atunci Andi nu voise să vadă născîndul semn
35 de întrebare de după: „Asta a spus-o Zmeul“. Apoi
pătucul lui fusese mutat în odaia de alături; în fostul
lui leagăn din ietacul părintesc venise scîncetul și
stridența de scripcă dezacordată a Duduiei. Și ani de-a
rîndul copilul cu insomnii din odaia de alături șop-
40 tise în miez de noapte: „Asta a spus-o Zmeul“, deși
nici în povești nu mai crede, și nici în Moș Crăciun.

Dar magica formulă a copilăriei, șoptită cu același fanatism, nu mai tăgăduia ceea ce se întâmpla aievea în ietacul părintesc, ci judecățile, de pe atunci lucide, care se formau în mintea de copil.

5 La școala primară aflase din gura dascălului că tatăl lui e un „Apostol al neamului“. Pe stradă, când trecea de mină cu tatăl lui, zeci de pălării se plecau adinc. La un Zece mai, din rîndurile școlărilor îl ascultase pe tatăl lui vorbind în Piața Unirii de pe soclul statuiei lui Cuza-vodă. Se acoperise piața de un zbor de aplauze, ca și cum vorbele oratorului ar fi prefăcut minile mulțimei în aripi; iar uralele dădeau văduhului un vijiiit de fluviu. Mitropolitul Moldovei sărutase obrazii capului de zeu cu păr de aur care în gloria soarelui de primăvară vorbise oamenilor.

15 Așa era tot ce se întâmpla *ziua*. Din toate părțile numai stimă, laudă și venerație pentru tatăl lui. Chiar și sufletul *diurn* al copilului împărtășea atitudinea celorlalți; îl admira și Andi pe tatăl lui, din gura căruia aflase „Povestea Neamului“. Căci domnul Iustin Danielescu era adversarul poveștilor cu feți-frumoși și cosinzene, care dau copiilor „o bolnăvicioasă nostalgie a irealului, distrugătoare a energiei sociale“.

20 De îndată ce Andi intrase la școala primară, domnul Danielescu începuse să schițeze verbal, pentru folosința delfinului său, o „poveste a Neamului“, care apoi devenise volumul cu același nume, vîndut în mii de exemplare, mai întii în „Biblioteca Minerva“, apoi în „Biblioteca pentru toți“. Scopul acestui grup de „povești reale“ era să dezvolte în copii, adică în „tineretele vlăstare ale neamului“, interesul pentru istoria națională și sentimentul mîndriei de-a face parte dintr-un „neam de eroi“, de unde necesara emulațiune.

Dar venea noaptea.

35 Nu ziua, noaptea Andi aflase printre altele fragmente din povestea neamului în faza ei actuală: amănunte intime și picante despre capii țării, despre mitropoliți, miniștri și înalții dregători.

40 Din acea epocă începuse Andi să aibă uneori un suris ciudat în colțul gurei. Zîmbet „de femeie care minte“, îl definise mai tîrziu o prietenă de-a lui Andi.

5 Era ceva tulbure, echivoc în acest suris care dădea o aplecare rușinată pleoapelor pe o privire nesigură și piezișă, în timp ce colțul drept al gurei se insinua ascuțit în lături, schimbînd întreaga expresie a obrazului. Surisul acesta nu era un semn de veselie, provocat de ceva exterior: apărea, în dezacord cu *seriozitatea clipei*, izolîndu-l pe Andi de o atmosferă generală, și prin aceasta surisul apărea ca o contradicție jignitoare. Mai tîrziu cunoscuse oameni — mai ales femei — care nu-l puteau suferi, din pricina surisului involuntar care nu era nici ironie, nici sarcasm, nici dispreț, cum socoteau unii.

15 La treisprezece ani, doamna Danielescu îi propusese o odaie numai pentru el, odaie de băiat mare, mai îndepărtată de ietacul părintesc, urmînd ca în vechea odaie să locuiască Duduia.

20 Să afle și Duduia? Nu! Se împotrivise, cu o dulcețură la care mama lui nu putea rezista. Și tot el continuase să fie sacul de rufe negre al istoriei contemporane a neamului, precum și al ietacului părintesc.

25 Apoi, văduvă, venise mamița să locuiască în casa ginereului. Și Andi devenise vecinul acestei odăi. Șerban Lateș, tatăl doamnei Danielescu, fusese avocat celebru al Baroului ieșan. Cîștiga „tot ce vroia“. În schimb, pînă în clipa morții își pierduse nopțile la joc de cărți, cu sticlele de șampanie și ceștile de cafea neagră pe masa verde. De la el, se vede, moștenise doamna Danielescu acea crispă a degetelor și acele gesturi violente, rapace, care dădeau minilor ei o fizionomie și un ritm caracteristic mai ales minilor blestemate să ardă pe rugul cartofor al meselor verzi.

35 Doamna Danielescu se aștepta să moștenească la moartea tatălui ei o avere importantă. O moștenise numai pe mamița, văduvă cu casa, via și trăsura vîndute de creditori.

40 Pe cînd trăia Șerban Lateș, mamița era Moș Crăciunul săptămînal al nepoților ei. Venea în fiecare sîmbătă, în trăsura de casă, — mărunțică, uscată, modestă și sperioasă ca șoarecii, mergînd mereu pe lîngă pereți, niciodată prin mijlocul casei, temîndu-se de musafiri și de orișice figuri cu care nu era de mult familia-

rizată. Când întindea mina cuiva să i-o sărute, abea atinsă de sărutarea respectuoasă, mina fugea îndărăt, parcă arsă, și trupul mamiței avea o înfiorare de porțelan când casa-i zguduită de trecerea unui camion.

5 Vorbea foarte puțin, cu ochii plecați în jos, sfioasă ca fetele crescute la maici. În schimb, dezmiarda cu mișcări drăgălașe de veveriță capul copiilor mici, umplindu-i de daruri scumpe. Șocolățile căpătate de la mamița erau grase, amărui și cu delicat parfum de vanilie sau de coajă de portocale. Drajelele aduse de mamița nu erau făinoase și grosolan fardate, ci învăluite în zmațul cel mai fin al zahărului, cu ten de flori de piersic și migdal. Iar hainele dăruite de mamița erau atât de elegante, încît ședeau mai mult în dulapul doamnei Danielescu.

10 Când mergeau la masă în casa bunicilor, mamița îi lăsa să-și comande singuri mâncările și dulciurile preferate, astfel că nepoții mînceau acolo numai ce doreau. Erau *stăpîni*. Dacă spărgeau vreun porțelan de preț, sau o oglindă, mamița nu le spunea nimic, ba dimpotrivă, c-un aer rușinat de fetiță constrinsă să vorbească, spunea cu precipitarea timizilor:

— Nu-inimica, drăguță. Lasă-lasă, nu mai plînge. Spune, ce să-ți dea bunica?

25 O singură restricție. Mamița avea o odaie numită „salonul păpușelor“, în care adunase vreo treizeci de păpuși, unele de loc din legendarul Nürnberg, altele aduse din aristocrația vitrinelor Parisului, altele cumpărate la voia întîmplării. Acolo copiii n-aveau voie să intre.

30 Auzise odată Andi, tot în ietacul părintesc, de „nebunga mamiței“, care plătise o sumă fabuloasă pentru un cufăr-dormitor anume comandat pentru păpușele ei, ca să poată călători cu ele. Văduvă și săracă, mamița venise în casa ginerelei ei cu două cufere și cu daruri, tot scumpe, pentru nepoți, ceea ce o indignase pe doamna Danielescu: avea impresia că de data aceasta plătea din pungă „grandorile mamiței“.

35 Mamița fusese instalată într-o odăiță strîmtă și întunecoasă. O vedeau numai la dejun și la masă. Când erau musafiri i se trimetea cite ceva în odaia ei, nu

atît din respect pentru timiditatea ei bolnăvicioasă, cît mai cu seamă ca să fie cruțați nervii doamnei Danielescu; mamița era cam surdă, și întrebările vreunui musafir, adresate ei c-un ton normal, ar fi dat naștere la tăceri penibile.

5 Când devenise vecinul de odaie al mamiței — după ce doamna Danielescu prefăcuse încăperea de lîngă ietac în odaie de baie — Andi avea cincisprezece ani. Și din prima noapte Andi auzise zgomote și vorbe ciudate în odaia bătrînei. Auzise mai întîi un scrișnet de cheie intoarsă în broască; apoi, un scrișnit infundat de capac de cufăr greu, și gemătul mamiței, care abia-l putea urni. Și parcă ridicase cineva capacul unei fîntîni cu glasuri subpămîntene, căci treptat tăcerea se umpluse de șoapte.

Ce se întîmpla?

15 Cuvintele de dincolo erau naive ca ale izvoarelor care vorbesc singure, ca ale cuiburilor de subt streșini de țară și ca ale copiilor cînd silabisesc povești din cărți cu poze.

Răsunau nume.

20 În sfîrșit, Andi pricepuse: mamița umbla în dormitorul păpușelor.

Se joacă?

25 O fetiță de cinci-șase ani se joacă vicleană și gravă cu păpușele, vorbește cu ele, le-ntreabă, singură răspunzîndu-și, și se desprinde grația unei imaculate concepțiuni din complicitatea fetiței cu ea însăși atunci cînd se dezmiardă singură, alintînd ficțiunea cu obraji de porțelan și ochi de sticlă, în care și-a întruchipat copilul care nu-i decît odrasla unui zîmbet al feminității inocente și cochete.

Dar o femeie bătrînă, bunică, la miezul nopții...

„Mamița e nebună!“

35 Secretul bătrînei intrase săgeată în inima lui, lăsîndu-l cu ochii mari deschiși prin întuneric asupra ușei îndărătul căreia capul alb al bătrînei printre ochii morți ai păpușelor dădea un straniu de lună înghețată printre stele oarbe.

40 Se deșteptaseră amintiri în mintea lui Andi, făcîndu-l să presimtă viața altui ietac conjugal: al bu-

nicilor. Il revăzuse pe bunicul lui, „bătrîn superb“, cum i se spunea, nalt, lat, cu pîntec și frunte decorative, cu barbă de gală ca o trenă, avînd în port și statură atunci cînd apărea pe pragul unei case, aceea
5 majestate, parcă împrumutată de la cei care vin în urmă, a majordomilor familiilor regale. În schimb, de îndată ce intra în casă, își lăsa majestatea la ușă, ca o livrea, aducînd o atmosferă de glume îndoielnice, de anecdote picante și aluzii necuviincioase, întovărășite de clipiri viclene adresate unui complice nevăzut. Buzele lui groase aveau răsucirea tocită a treptelor pe care-au trecut mii de oameni, ștergîndu-și ghețele pe muche. Și cînd tăcea părea că-i buzat de vorbele care vor să năvălească și de gestul vițelin al absorbției alcoolurilor spumoase din buza paharului.

10 O particularitate a bunicului lui Andi era întrebarea vorbelor și a expresiilor abjecte în sens admirativ.

„Ah, ce putoare nostimă!“ spunea el de-o fată frumoasă și proaspătă.

20 Fiindcă era „mină spartă“ i se ierta tot.

De mic copil, Andi se socotise atît de străin de acest bătrîn cu aspect de patriarh și suflet de porc, încît niciodată nu-i spusese „bunicule“. Ocolise întotdeauna, în raporturile cu el, această vorbă de argint și de cașmir: îi spunea „mata“, foarte politicoasă, sau cînd vorbea despre el părinților, ori altcuiva, spunea „bărbatul
25 mamiței“, sau „tatul mamei“; dar niciodată nu și-l însușise subț denumirea de bunic.

30 Și alătura de el, mamița!

Andi văzuse în casa bunicilor o fotografie de-a mamiței la șaptesprezece ani. Pe-atunci, convalescentă după tifos, mamița avea păr scurt, crescut ondulat, nu de ajuns de mare ca să poată fi pieptănat, dar propria lui ondulare îl pieptăna răvășit, sălbătîcind fruntea și tîmplele. Ședea pe un scaun cu spetează naltă, care o domina ca o strană, cu minile încrucișate pe genunchi, cu fruntea înclinată, ceea ce accentua și mai mult delicateta ovalului pe care-l presimțea palid după fragilitatea surisului ostenit. Era ceva mai
40

rar decît frumusețea în farmecul acestui portret de tinereță.

Portretul mamiței la șaptesprezece ani era portret de fată nu din pricina fusteii lungi, căci părul era de băiețel, ci din pricina surisului cu obrazul înclinat și a mișcării de ocrotire deșteptată în minile privitorului de această icoană în care feminitatea pusese numai aceea presimțire de lumină nouă, cu care primăvara încovoia lin crenguțele cînd mugurii de zarzăr vor să înflorească.

10 Fetița din acest portret mireasa Taurului?

Viața dăduse mamiței un taur în clipa cea mai fragilă a ființei ei de liliac alb, și mamița fugise în lumea păpușelor, ducîndu-le lor ceea ce scăpase de copitele Taurului: vorbele decuib și de izvor ale copilăriei, numele prietenelor de-atunci, sau poate pe ale eroinelor din cărți.

Un an întreg Andi fusese vecinul de odaie al mamiței. Și de-a lungul nopților aceluia an făcuse descoperiri îngrozitoare. Un portret de tinereță a tatălui lui — pe-atunci nu purta barbă — era atît de asemănător cu portretul mamiței la șaptesprezece ani, încît s-ar fi spus că-s frați întru același argint limpede al tinereței cu genele plecate pe lumina ei de lună. Era o înrudire izbitoare în delicateta osaturilor, deși mai eminescian naltă era fruntea băiatului decît a fetei, și abea mai robustă bărbia. Dar nările aveau aceeași curbă și aceeași zveltă îngustime în care nu simți palpitînd masacrul roșu al garoafelor, ci, parcă, înnoptarea toporașilor. Și linia sprincenilor aceeași, lungă, fină. Și minile, de fată și băiat, cu degete atît de armonioase, că parcă în aceeași clipă liberaseră spre cer, păreche, zborul unor rîndunele, rămîinînd prelungi.

30 Mamița și Taurul!

Și iată că din nou viața poruncise aceeași împărechere. Fratele întru asemănare al mamiței, îndrăgostit de fata Taurului. Și din ei doi răsărise Andi, al treilea frate al celor două portrete de tinereță, al tatălui și al bunicei.

Fetița din vechiul portret devenise mamița păpușelor.

Băiatul din vechiul portret devenise Iustin Danielescu, profesor universitar, apostol al neamului, membru al Institutului de înalte studii istorice, deputat, membru în consilii de administrație și fratele într-o asemănare al mamiței începuse să samene cu soția lui, cu fata Taurului. Alte osaturi, ce-i drept, dar zîmbetul de satisfacție și de belșug al aceleiași cărnii îi îmbrăca pe unul și pe altul, dindu-le ceva frățesc. Și mai mult: în ultimul timp Andi recunoscuse în răsucirea buzei de jos a tatălui lui, și aceasta scobită și deformată, expresia gurei Taurului.

Atunci, el, Andi — încă fratele celor două fotografii, supraviețuitorul lor, dar fiul și nepotul tuturor — va deveni și el un alt Iustin Danielescu, sau, ca mamița, alt orfelinat pentru păpușile cu ochi de sticlă ale girdușilor de nebun sau maniac?

Își înălțase gîndul înspre viitor, cu gestul tragic al cumpenelor de fintîni secate, peste cîmpii arse de secetă, subt azurul sterp al cerului.

Ș-atuncea, glasul mare al văzduhurilor, care dă poruncă toamnei frunzelor să cadă și păsărilor să plece, îi șoptise: „Pleacă“.

Vorbise-n el acest glas, îndreptîndu-i ochii spre stelele care luminează alte ținuturi, și urechea, spre țipătul sfișietor al locomotivelor în tăcerea nopților ieșene, dar răsunase glasul în vara anului o mie nouă sute șaisprezece. Curînd răsunaseră alte trîmbițe deasupra Iașului, posomorîndu-i somnolența, și începuse anotimpul social al uniformelor militare. Apoi duduise Moldova de mulțimile care veneau, intrînd ca bejănarii de odinioară în vechile monastiri, pe porțile larg deschise ale capitalei Moldovei.

Viața de aiurea, spre care Andi voise să plece, gîlția subt ochii lui ca un Nil pe care l-ai fi visat desfășurîndu-se de aur faraonic și de jad prin malurile de belșug, de soare și palmieri ale unui vechi Egipt, purtînd corăbii care duc în pînzele triumphiulare parcă icoana piramidelor, și pe care l-ai vedea milos în

revărsare, puturos, rău și malaric, făcut din balele de spumă și din fălci de crocodil.

Și-n timpul războiului îi păruse dulcetihna și singurătatea odăii din căminul părintesc. Viața casei izbucnea de dimineață pînă seara în afară: doamna Danielescu, la spitalul pe care-l conducea; domnul Danielescu, în Parlamentul țării, unde discursurile sale sunaseră trîmbiți de aur, după expresia ziarelor vremii. Andi nu ascultase aceste trîmbiți de aur, a căror tinichea sonoră mai bine decît toți el o știa. În zilele de infrigurată activitate ale războiului — activitate exagerată de fiecare potrivit cu zăpăceala temperamentului său — soții Danielescu, aerisiți de statornica atingere cu oameni străini, aduceau seara acasă ecourile preocupării de fenomenele imperios sociale, exterioare casei, și o salutară poftă de somn, de odihnă. Doamna Danielescu pierduse cîteva kilograme — prisosul din timpul păcii — întinerind ca siluetă și mișcări, ceea ce-o făcea să se scoale mai de dimineață, ca să reînchege mai degrabă activitatea care-i dădea o primă și zilnică satisfacție în oglinda matinală. Vitalitatea ei, automatizată de viața de familie și sindrofii de pînă atunci, și prin aceasta micșorată, slăbită, fusese iarăși stîrnită, ca de-o întinerire prin dragoste, de noul ritm social la care participa cu fanatism. În timpurile acele, vechiul Iași, — cu boierii, cu ratații, cu mahalaua intelectuală și cu adevărații intelectuali, cu atmosfera familiară și ticurile sociale ale fiecăruia — dispăruse ca o insulă cu ruine, scufundată și acoperită de valurile unei mări peste care se durau poduri pentru mulțimile altor vremuri. Rarii boieri bătrîni și ultimii intelectuali ai vechiului Iași și-l aminteau cu melancolie, numai ei auzindu-i încă — din tăcerea unui salon scăpat de incartiruire sau din mauzoleul unei biblioteci cruțată de foc — , elegia clopotelor scufundate. Dar pentru doamna Danielescu dispariția vechiului Iași însemna distrugerea arhivei cu actele de naștere, o întinerire, o viață nouă într-un fel de Americă românească, în care, deși la ea acasă, nu mai vedea pe vechii oameni care însemnau foile calendarului anilor ei. Altă fizionomie avea

orașul străbătut de automobilele demnitarilor în refugiu, întinerit și el, Iașul, ca și doamna Danielescu, căci o dată cu dispariția moșnegilor — înainte de război, Iașul era un fel de azil de pensionari — și o dată cu dispariția trăsurilor jidovești, hodorogite și cu gloabe șchioape — acum rechiziționate — Iașul căpătase exuberanța unui motor de automobil în plină viteză, trepidație neconținută, care-i alunga, în sfârșit, tăcerea mortuară de pînă atunci.

Nici străzile nu mai aveau aceeași configurație. Strada Lăpușeanu devenise, de fapt, Calea Victoriei, adusă la Iași de refugiații Căii Victoria; Păcurarii și Săraria deveniseră albiile prin care, cu armonii grave de orgă și mers de fluvii toropite de înghețul iernii, veneau și se duceau armatele rusești. Și toate străzile, umblate de alți oameni, și toate casele la ale căror ferestre apăreau alte chipuri contribuiau la înnoirea Iașului, care nu mai vorbea evreiește, ca înainte de război, cu rare insule de grai moldovenesc, ci franțuzește, englezește, rusește și munteneste pe fantoma străzii Lăpușeanu, și oltenește, munteneste, rusește și basarabenește la periferii.

Apoi, doamna Danielescu schimbase de profesie: nu mai era gospodină și profesoară, ci directoare de spital. Alte itinerarii, alte gesturi, alte haine. În locul școlii, spitalul; în locul profesoarelor, îmbătrînind în front cu doamna Danielescu, doctorii francezi, care cu drept cuvînt o considerau tînără cum și era, călită în apa vie, exotic virilă; în locul copiilor, copiii de-acasă ai pîntecelui, bolnavii care-ți dovedesc tot timpul că ești mamă, adică biblic mărîmimoasă, nu mamă, adică mai puțin femeie dătătoare de dragoste și mai mult femeie dătătoare de viață, cu jertfa tinereții; în locul somnului de după dejun, spălatul farfuriilor după dejunul luat la spital în camera albă cu miros de farmacie și de „Maryland“, în costum de soră de caritate.

Domnul Danielescu, deputat activ, lucra într-o parte, doamna Danielescu, într-alta. Activitățile lor diurne n-aveau nici o contingentă. Pentru amîndoi, casa cu familia era pe planul al doilea toată ziua; în schimb, seara, cînd se întorceau de la lucru, atmosfera

familiei regăsite devenea odihnitoare, ca atunci cînd te întorci acasă după o călătorie lungă. Din cînd în cînd, în zilele de sărbătoare, iar duminicile-n totdeauna, sofrageria casei Danielescu se umplea de doctori francezi și de dregători refugiați din Muntenia, care laudau necondiționat calitățile de „gospodină moldoveancă“ ale doamnei Danielescu, precum și parfumul patriarhal păstrat încă numai în „casele boierești ale Moldovei“. Mamața trebuia să participe la aceste mese, căci toți invitații erau informați, în prealabil, că n-ade tocmai bine, ș-apoi distincțiunea fără cusur a mamaței, cu toată timiditatea ei, îmbrăcămîntea ei neagră și corectul ei accent franțuzesc, aveau pentru „atmosfera patriarhală“ același rol ca și afumatul cu rășină de brad.

Epoca războiului însemnase pentru Andi un fel de vacanță de părinți, al căror suplinitor acasă el era.

Nu se mai auzeau strigăte la bucătărie, și totuși, servitoarele nu-și făceau mai mult de cap decît în epoca certurilor zilnice și a controlului amănunțit.

Într-adevăr, casa familiei Danielescu, în timpul zilei numai cu mamața, cu Andi și copiii, avea farmecul arhaic al vechiului Iași, farmec făcut din lene la fereastra cu flori și coline albastre, din reverie, din lecturi, într-un cuvînt, numai din acele activități sau inactivități lipsite de asprimea luptei pentru viață, îndulcite și patinate de un lirism ușor melancolic — cum vechile oglinzi sînt ușor fumurii —, care de la o vreme dă și bărbaților acestei atmosfere un fel de feminitate, numită de munteni, protector, „farmecul moldovenesc“.

Ultimii doi ani de liceu îi preparase în particular, singur în odaia lui de lingă odaia lui Luchi, sau mai ales în „hulubărie“, adică în odaia solitară cu balconaș de lemn, înălțată deasupra casei, ca un observator, cu vedere spre colinele Iașului, ceea ce-i dădea o aeriană intimitate în plin cer. Această odaie fusese construită de domnul Danielescu după ce devenise proprietarul casei, cu scopul de-a lucra acolo, ferit de țipetele copiilor și de zgomotele casnice. Avea sobă vastă, masă de lucru, bibliotecă, o canapea și cîteva fotolii

vechi, aduse din casa mamei. Andi-i împodobise un
părete cu cele două portrete de tineretă: al mamei și al
tinărului Iustin Danielescu, fantoma tatălui lui Andi.

5 Acolo, în hulubărie, trăia la o parte de părinții lui,
fericit însă că-i vede-n fiecare seară sănătoși, prosperi
și mai îngăduitori în distrata guvernare a casei, ferit
că nu mai e vecinul ietacului lor, interzicându-și
să-i judece, să-i comenteze sau să inventarieze cu luci-
10 ditate viața lor de-afară. Învăța și citea mult în ae-
riana hulubărie, pe care-o mobilase cu lucruri vechi
din pod, în armonie cu cele de pînă atunci, ordonân-
du-și orele de lucru meditativ și orele de lene armo-
nioasă.

15 Așa că în timp ce vechiul Iași dispăruse pentru
mai toți ieșenii, rămînînd un fel de amintire de pas-
tel în mintea unora; în timp ce societatea românească,
mobilizată sau sedentară, căpăta o nouă configurație
colectivă și individuală; și în timp ce adolescenții de
20 vîrsta lui Andi, participînd indirect la război, deve-
neau o nouă emisiune de suflet social, generație mai
precoce decît precedentă, mai puțin romanțioasă,
mai energică-n fapte, mai temerară-n gânduri, mai ci-
nică în apetituri, mai realistă și mai aprig senzuală,
Andi, în hulubăria lui, devenea sufletește un supra-
25 viețuitor al vechiului Iași, refugiat în această nouă
arcă a lui Noe, care plutea deasupra deluviului vieții
recentului oraș, pe apele de liniște ale văzduhului cu-
prins de culmea dealurilor.

30 În această epocă se simțise legat printr-un fel de
complicitate afectuoasă și înduioșată de bătrînii ma-
niaci ai Iașului, care mai apăreau din cînd în cînd în
casa părintească: domnul Kuparencu, fost, pe vremuri,
prim-președinte al Curții de apel, și profesorul Ivă-
nescu, vechiul dascăl de istorie al domnului Iustin
35 Danielescu, pe pulpana gloriei căruia își pleca umil
fruntea.

Înainte de război, aceste „căzături“, acești oa-
meni împăiați cu ticuri îi inspirau o instinctivă aver-
siune și o compătimire schițată numai cerebral. În
40 timpul războiului, însă, o dată cu complectarea mo-
bilierului hulubăriei cu vechituri din pod, căpătase

o simpatie spontană pentru acești bătrîni, de care-l
lega doliul comun al trecutului mort, simpatie deve-
nită afecțiune prietenească. Devenise camaradul lor,
căci în acele timpuri nu viața îl chema pe Andi, ci
5 trecutul, așa că devenise camaradul lor retrospectiv
întru acest trecut, tocmai în vremea cînd se legau ca-
maraderiile întru actualitatea cea mai crincenă: a
războiului. Îi invita la el în hulubărie, unde le făcea
cafele negre și le era partener la panțarolă.

10 — Așa băiet nu s-o mai pomenit! proclama dom-
nul Kuparencu cu un ușor pocnet al danturii.

— Ha? îl întreba domnul Ivănescu, închizînd cu
deferență poarta casei.

13 — Așa băiet nu s-o mai pomenit! urla congestio-
nat, cu ochi minioși, domnul Kuparencu, fiindcă încă
de pe cînd prezida la Curtea de apel se deprinsese să
vorbească încet, ca să-i deprindă pe avocați și grefieri
să fie cu ochii în patru, uitînd o clipă că Ivănescu e
„ramolit și surd“.

20 — Adevărat, bine-ai zis, o vorbă! aproba în fie-
care zi domnul Ivănescu aceeași „vorbă“ a domnului
Kuparencu, fără să se mai „formalizeze“ de ton, fi-
indcă știa că președintele „e ramolit și-l supără dan-
tura“.

25 Andi era cu ei ca un al treilea bătrîn, care tăcea și
asculta spusele celorlalți. Trăia cu ei într-un trecut și
printre amintiri cunoscute nu din experiența lui, ci
numai din vorbele lor, familiarizîndu-se atît de tare
cu acel trecut și cu acele amintiri, încît dac-ar fi fost
30 transpus, printr-un miracol, cu patruzeci de ani în
urmă, ar fi putut participa la seratele coanei Catinca
Chiunoaia sau Frăsînica Zmău, ar fi putut interpela,
cu porecele lor, pe mai toți boierii și intelectualii
Iașului de-atunci, ar fi putut vorbi, în largul lui, cu
35 colegii de la Curte, și-ar fi putut nuanța cu clopoțelu!
prezidențial marile dezbateri judiciare de atunci.

Prezentul, adică războiul, apărea rar în convorbirile
bătrînilor, fiind pentru ei ca o fereastră zidită, care
ar da pe un cimitir. Andi împărtășea fără efort atitu-
dinea lor; și-n anul o mie nouă sute șaptesprezece Andi
40 avea abea șaptesprezece ani, dar în tovărășia bătrî-

nilor și-n atmosfera hulubăriei devenise bunicul propriei sale tinereți, pe care-o lăsa în umbră, bucurându-se de ea ca de ceva exterior, zărit în oglindă ca la fereastră.

5 Nu cunoscuse încă trupul femeii, și se ferea să-l dorească. Uneori numai — cum ar răsturna vîntul un mănunchi de garoafe de pe pervazul ferestrei în casă — inima-i trimetea o zvîcnire apăsată în sine, parfumîndu-i-l parcă pipărat, arzător, îngreuîndu-i-l

10 tulbure. Trecea.
De altfel, dragostea trupească era atît de strîns asociată în mintea lui cu o scenă privită cu ochii copilăriei, și cu altele ascultate de urechile adolescenței pure în ietacul părintesc, încît spaima, vechea

15 spaimă — „Asta a spus-o Zmeul“ —, veghea între dorință și faptă.
Dar în timpul anilor războiului își dăduse seamă de frumusețea lui cu mai multă îngrijorare și umilință decît mîndrie, văzînd-o că trăiește în ochii mai tuturor femeilor ca o amenințare.

20 De mic copil, Andi auzise exclamațiile:

— Păpușică! Ah, ce copil frumos! Vai, ce adorabil e! Bombonică!

25 Și de mic copil măgulirea cuprinsă în aceste exclamații nu-i micșorase neplăcuta senzație a pupăturilor țepoase, tabagice sau vinifere ale bărbaților, a pupăturilor pocnitoare, viscoase și colorante ale femeilor, precum și-a dezmierdărilor care-ți lasă mincărimi și mirosuri străine pe obraji.

30 La zece ani i se spunea „Fetița“, deși purta părul scurt și nu se juca cu păpuși. Avea ochi gravi, cu gene atît de bogate, că toate clipirile erau catifelat vizibile, părînd lente și plutitoare; și desenul buzelor era astfel reliefat, că păreau pururi deschise pe-o respirație de somn surizător, așa că nările nasului perfect drept

35 păreau conturate de ușoara dilatare a unui parfum de floare delicată.
La treisprezece ani simțise pentru-ntăia oară fulgerul în sine al femeii și scîrba de tine însuși pe care și-o lasă. De la zece ani doamna Danielescu îi luase profesor de pian, pentru a justifica simbolul măștei

lui Beethoven, atîrnată în salon, cu o expresie crîncen mahmură, deasupra pianului care făcea parte din mobilierul obligator al unei case de intelectuali ieșeni. Doi ani Andi luase lecții de pian cu un elev de la Conservator, după plecarea căruia trebuiau să deschidă nu numai ferestrele salonului, dar și pe celelalte, și s-afume. Andi nu progresa cu acest artist mirositor. Convinsă că femeile au innăscută „pedagogia artelor“, doamna Danielescu îi angajase o profesoară de pian. Lua lecțiile în salon, cu ușile închise. De la a doua lecție profesoara începuse să miroase mai tare a parfum și să-și îngrijească mai amănunțit unghiile. Se așeza la pian pe un scaun lipit de al lui Andi, și după fiecare gamă îl apuca de mîni, explicîndu-i cum trebuie să ție degetele, cum trebuie să apese

10 clapele, în timp ce-i frămînta mînilor ca pe-o batistă.
Apoi îi lăsase mînilor, dar începuse să-și lipească pulpă de piciorul lui Andi — chipurile, ca să apese pedala cînd trebuie: și făceau game! Într-o zi, după ce apăsarea pedalei devenise din ce în ce mai sacadată, profesoara îl acoperise cu o sărutare pe buze, care-o lăsase cu ochii închiși și nările palide, iar pe Andi, cu buzele umed umflate, cu obraji aprinși și ochii lucioși, avînd expresia de nevinovăție echivocă a copiilor goi în tunici subțiri, purtînd pe cap cununi de roze, îmbătați la mesele lui Neron, pentru a îmbăta la rîndul lor și altfel decît vinul ochii patricianilor romani.

25 După această lecție de pedală, îl scuturase o scîrbă atît de violentă, încît își arsesese gura cu apă îndoită cu colonie, neputînd nici să mănînce în seara acelei zile, îngreșat de propria lui gură, presimțînd actul impur pecetluit în ea.

30 Crescînd mare, devenind adolescent, scăpase de mînilor care-! vămuiseră în copilărie. Femeile nu-l mai apucau de gît, de gușă, de bărbie și de pulpe, nu-l mai dezmierdau ca pe pisicile de Angora. Era prea mare! În schimb, îl priveau. Îl priveau cu ochi de bărbat care măsoară o fecioară frumoasă.

40 Și tocmai în aceste clipe, pe chipul lui pur tresărea surisul echivoc și tulbure de „femeie care minte“.

Intraseră două chipuri feminine în sufletul lui, dar nu aievea.

Fiecare chip era legat de-o întâmplare; un chip, n-avea nume, celălalt se numea Dana.

5 Iată cum o cunoscuse pe Dana sau, mai exact, cum o văzuse. În toamna anului o mienouă sute șapte-sprezece, într-o amiază, spre asfințit, se coborise pe Sărărie la vale, apucînd pe-o străduță laterală, de unde se vedeau albastre în pulberi de chilimbar de-
10 lurile Galatei. Străduța era pustie ca o biserică dezafectată. Soarele apunea auriu, și lumina era moldo-venește blajină, ca mirosul păpușoilor copti la focuri de țară.

15 Și deodată începuseră, ca pentru nouri de grindină, toate clopotele bisericilor. Oameni, ieșiți ca din pămînt, trecuseră în goană, întorcînd spre cer fețe speriate, ca și cum din mitologie ar fi evadat umbra lui Hercule cu bita în mîină, fugărindu-i. Venea un Zepelin — așa spuneau cei fugăriți — și o escadrilă de
20 avioane germane de bombardament. Din casa cu aspect foarte provincial, în dreptul căreia Andi se oprise, ieșise un bătrîn cu fes pe părul alb și papuci brodați în picioare, oprindu-se în mijlocul florilor de toamnă cu palma streșină deasupra ochilor.

25 Il zărise pe Andi.

— Drăguță, ia poftim mata în casă. Acuma nu-i de stat afară.

Intrase.

30 Sint case și-ncăperi pe care trupul le cunoaște de ani, dar sufletul se simte-n ele străin; și răsar altele, necunoscute trupului, și sufletul în ele e la el acasă. Andi intrase într-o casă pe care o *recunoștea*, deși n-o văzuse niciodată; atmosfera ei deschidea o filă a aceleiași cărți cu flori presate, ca și hulubăria. S-auzeau
35 bătăile unui pendul, pe care desigur că bătrînul cu fes, suit pe un scaun, îl întorcea o dată pe săptămînă, controlîndu-i ora după a cronometrului cu inițiale mari de argint din buzunarul jiletcei de pichet. Dușamelele erau atît de bine ceruite, încît picioarele
40 alunecau dimpreună cu covorașele care le acopereau. Pe un dulap cu oglindă, lingă o cutie rotundă de pă-

lării — darabană pentru șoareci — se coceau gutui și pe-un ziar se uscau romanițe. Nevasta pensionarului avea tulpan alb. Jucaseră pînă atunci o concină pradată, la o măsuță rotundă cu două jețuri și două taburete.

5 Era atît de bun și de familiar albastrul provincial al cerului văzut din casa lor prin cușca unui canar galben, atîrnată de fereastră, că te-așteptai s-apară nu aeroplane, ci cărțile cu care Dumnezeu își face pa-
10 siența în fiecare seară pînă cînd luna îi aduce ulciorul cu lapte abea muls.

Și-ntr-adevăr, cerul albastru se-nserase vid.

— ...Da' mai stai mata, da' nu pleca fără să iei o dulceală...

15 Și apăruse în fața bunicei cu tulpan alb nepoțica bătrînilor, aducînd pe-o tabla acoperită c-un șervet alb un pahar de apă, lingurița și o farfurie de cristal cu dulceală de caise. O jumătate de caisă, de culoarea soarelui pe zările cu grîu copt, suav cărnoasă, în care,
20 albă ca o camee, migdala simburului se-ncrusta.

Și o dată cu parfumul caisei care se topea în gură, ochii lui Andi, ridicați, recunoscuseră-n obrajii fetei culoarea albă a migdalei din caisă, și-n păr, păr lung și împletit în cozi, aceiași aur copt, al soarelui, al
25 griului și al caiselor. Surîdea.

Bătrînii o chemau Dana.

Nu schimbase cu ea nici un cuvînt.

Atît. De-ajuns ca să existe în această Arcă a lui
30 Noe a hulubăriei și parfumul blond al tinereței unei fete.

În iarna aceluiași an întîlnise și pe-al doilea chip de fată adus de suflet în hulubărie.

35 Ninsorea căzuse două săptămîni în șir, prefăcînd Iașul într-o cetate de albe monastiri în care cioarele veniseră să-și ție marele sinod.

Îmbrăcat în scurteica tatălui său și cu căciulă
40 brumărie pe cap, Andi rătăcea în necunoscutul alb al orașului, pe străzi care sub omăt își pierduseră numele și vîrsta. Totul renăscuse în alb sclipitor. Conturul caselor avea naivitatea strîmbă și diformă a sculpturilor în miez de pine făcute de copii și umorul

lor bosumflat și candid. Micșorate de omătul care le lua colțurile, ferestrele păreau ochi de urși albi, — de zahăr; nu oamenii priveau prin ele, ci ele singure erau ochii și privirea oamenilor de omăt.

5 Circulația vehiculelor era întreruptă. Rarii trecători, cu gulerul ridicat, cu bărbia-n piept și minile înfundate în buzunarele paltoanelor, girbovi subț zăpadă, mergeau greoi ca scafandrii în fundul de mărgean alb al mării.

10 Omătul părea că-și așteaptă copiii să iasă de la școală, ca un mare Saint-Bernard, și să-i ducă pînă acasă. Dar fulgii care de-atîtea zile cădeau pe oraș cădeau și-n suflet, reclinîndu-l din mirări de-ale copilăriei care se deșteaptă din somn, dîndu-i o intimitate moale de albe contururi.

15 Fata răsărise din omătul sufletesc și ceresc al clipei fumurii frămîntînd un bulgăr de omăt. Pentru cine? Ulița era pustie. Pentru ea, cum ai glumi cu tine însuși. În mizeria războiului, mergînd, peșemne să facă coadă la o brutărie pentru o pîne de făină integrală, se oprise o clipă în omăt, — în raiul o clipă deschis al copilăriei. Fata cu obraji rotunzi de măr, cum sînt obrajii fetelor sănătoase, iarna mai ales, cînd merele-s o amintire. Avea pe cap o căciuliță roasă, palton sărăcăcios de refugiată și-o tinereță-n dinții albi pe care nici un ger n-ar fi putut s-o zdruncine. Fără șoșoni, se oprise în zăpadă, frămîntînd un bulgăre. Și iată că omătul aducea o țintă glumei albe.

20 Andi trecea. Văzînd-o că se joacă în omăt, aparținîndu-i ca un gînd al lui, în clipele acele de alb copilăresc, își ridicase capul.

25 Cu bulgărul rotund și încheșat și brațul gata să pornească, fata încremenise. Buzele destînse în surisul glumei combative reveniseră, acoperindu-i dinții. Îl privea pe Andi trecînd, cu ochii spre profilul lui, cu un oftat parcă-n azurul ochilor albaștri, așa cum privești toamna cerul luminat în care se călătorește cocorii, vara, soarele, vacanța...

30 Uitase bulgărul din mină asupra căruia ochii lui Andi se plecaseră zîmbînd. Ochii fetei urmaseră privirea lui Andi. Descoperise și ea gluma uitată în

mina roșie de frig: n-avea mînuși. Și iar zîmbise cu dinții descoperiți, uitîndu-se timid, întrebător la Andi și la bulgăr, la bulgăr și la Andi, ca și cum pe rînd i-ar fi-ntrebat: „Bulgăr alb, să te arunc ca-n creațiile de la școală, din vremurile bune?“; și pe Andi: „Băiat frumos, care-ai trecut departe, sus, prin sufletul meu, să-ți arunc un bulgăr alb?“ I-l aruncase, dar nu ca la bătaia cu omăt, ci moale, încet, — căci flori n-avea în mină fata cu obraji de măr subț căciulița roasă.

35 De-atunci n-o mai văzuse.

40 Ca printr-un cer dus, ceva din el trecuse prin ochii ei albaștri. Și uneori, sus în hulubărie, închizînd ochii, putea să trăiască o clipă în acest cer care fusese-al lui.

45 Acestea erau cele două chipuri de fată care în anii războiului intraseră în hulubărie. Încolo, din aspectele feminității, aducea la el frînturi. Cîte-un obraz de fată, zărit în treacăt la fereastra unei case, îl ținea minte și uneori îl evoca, *obrazul*, nu mai mult, rumeneala lui, frăgezimea lui, ca pe-o rodie la care te uiți, din care nu muști. Odată, noaptea, zărise la fereastra luminată a unei case mișcarea unui braț gol, ridicat, se vede, ca mina să innoade părul la ceafă; zărise totodată și începutul galeș al sînului deșteptat din somn de mișcarea brațului. Păstrase-n el scurta arătare, ca un fragment luminos de marmură antică.

50 Altădată zărise o ceafă de fată care se spăla pe cap, cu părul clăbucit în apă.

55 Se mulțumea cu aceste cioburi, cu aceste bucăți desprinse din trupul femeii, pe care trup nu-l cunoscuse și se ferea să-l dorească.

60 În toată această epocă, ochii de viol pe care femeile îi îndreptau spre el îl îndepărtau de ele, umilindu-i bărbăția latentă — așa cum viața de atunci, a războiului, lipsită de feminitatea oarecum pasivă a vieții ieșene mai ales, din timpul vechi, îl îndepărta de ea, într-o visare a vieții alcătuită din fragmente de trecut. Trăia, cu vitalitatea amorțită, o viață lip-

sită de luptă, o viață care n-avea ritmul sacadat al pasului elastic pe pământul dur, ci curgerea lină a gondolelor prin lagunele Veneției.

5 La vîrsta cînd adolescenței încep să iubească o fată, purtînd pe suflet mărtisorul numelui ei, Andi nu iubea pe nimeni și nici nu simțea nevoia iubirii, căci fragmentele de feminitate pe care uneori le evoca nu erau dragoste individualizată, dorință de cineva anume, ci elemente decorative ale sufletului, manie de colecționar de cioburi în care frumusețea e victimă, nu învingător, deșteptînd duioșii și compătiri-miri, nu poște. Un băiat tînăr, după ce-a văzut o fată frumoasă pentru inima lui, așteaptă clipa cînd îi va putea spune: „Te iubesc“, — și aceleași cuvinte, spuse de buzele ei, cuvinte care vor da aromă vieții ca primăvara pămîntului. Dar Andi tocmai de aceste cuvinte fugea și se temea. El iubea tăcerea fetelor lui imaginare, adică deplina lor pasivitate, și libertatea grațios înviorată, dar neprimejdută de realitatea lor, pe care aceste fantome i-o lăsau.

10 Închipuirea lui nu-și situa fetele pe bănci subțilă sau subțilă tei, cu el, un Andi visat, de mîna, sau cu obrazul lor pe umărul lui, așa cum apar fetele întia oară în visurile adolescenților curați. El le vedea pe fetele închipuite în case bătrînești, așa cum sînt și florile acolo, și tinerețea lui n-o auzea bătîndu-i în inimă alătura de ele, ci se vedea ca un bunic, zîmbind cu bunătate frăgezimii lor.

15 De altfel, aceste clipe sufletești, în care feminitatea apărea, el le situa în trecut, nu în prezent sau viitor, ca și cum, cu singele pacificat de mult, și-ar fi *amintit* aceste clipe, și nu le-ar fi trăit în prezent cu presimțiri de înfăptuire în viitor. Astfel, și aceste visări premergătoare dragostii nu aveau parfumul de iarbă crudă al singelui care se deșteaptă, ci mirosul de colb al muzeelor.

20 În această epocă nu-i plăcea să vorbească. Vorba, sunetul articulat, avea o actualitate supărătoare pentru el, atribut al vieții prezente, nu al trecutului. Din această pricină, deși era atent și serviabil în raporturile lui cu oamenii, nu-și dădea seamă că dese-

ori tăcerea lui era o gravă necuviință socială. Alături de cineva era în stare să tacă o oră în șir, fără ca tăcerea în doi să fie pentru el penibilă sau s-o considere ca un semn de plictiseală care îngheață vorbele ca apa în putini. Tăcerea pentru el era ca o lectură fără litere; socotea tăcerea vecinului ca o altă lectură, cum ar fi, de pildă, în tren, pe aceeași banchetă. De aceea, spre deosebire de majoritatea oamenilor stingaci cînd tac și neliniștiți de aceste tăceri care le dau frămîntări, tuse, ticuri și priviri ca de pe scaunul dentistului, aceste tăceri în societate îi lăsau lui Andi o dezinvoltură vegetală de copac care tace alături de alt copac, fiind totuși buni tovarăși.

25 Vorba „mîne“ îi suna ca o amenințare de trîmbiță sunînd mobilizări. De asta o evita. Viața îi apărea respingător vulgară, nu fiindcă o compara cu altfel de viață, ci fiindcă o situa față de o ficțiune, în perspectiva acestui trecut care-l debilita, făcîndu-l să i se pară vulgar tot ce era și puternic, tragic puternic în dezlănțuirea crîncenă a războiului.

30 Și Andi nu-și dăduse seamă că începea să trăiască la fel cu mama, alături de un cufăr cu păpușe. Mama, după ce delicatetea ei de fată se lovise de copitele Taurului, s-ar fi putut refugia tot în *viață*, adică în altă dragoste, înșelîndu-și bărbatul, ca mai toate femeile. Ea, însă, preferase păpușele moarte, care nu pot dezamăgi. Cufărul cu păpuși era un cimitir în care bucuriile mamei erau flori de cimitir.

35 La fel și Andi. Exact în anul mobilizării, înfricoșat de atmosfera casei părintești și de perspectivele cu care îl amenința, dorise evadarea, plecarea de acolo în largul vieții. Și războiul îi adusese ceea ce dorise, altă viață, chiar sub ochii lui, în Iașul lui. Și-n loc să intre-n viața nouă, deodată, cum te arunci în apă rece, șovăise, cumpănise, meditase și revenise *mai adînc* în casa din care o zvicnire a vitalității tînești voise să-l arunce.

40 Războiul era în țară, în oraș, în toți copacii — care pe atunci nu mai însemnau decît lemne de foc și de sicrie; în toți oamenii, de pe front și dîndărătul frontului, căci toți ardeau în marele cuptor; în cerul

care nu mai era al aștrilor, ci al mașinilor de moarte, — dar sus, în hulubăria lui Andi, războiul nu era.

Zile întregi Andi le petrecea, singur în hulubărie, cunoscînd o izolare desăvîrșită, asemănătoare cu aceea pe care-o știu cei care locuiesc în mansardele orașelor mari. De acolo, dintr-o mansardă, nu mai aparții orașului care devine o întindere de acoperișuri plutoare în cer, ci vidului albastru, ca și hornurile al căror mut tovarăș devii. Hulubăria lui Andi nu era tare înaltă, dar Iașul are case joase, ulițele mici mai ales, așa că odăița lui Andi, de la etaj, domina, lăsîndu-l numai cu acoperișurile, cu vârful copacilor, cu cerul și cu dealurile, *singur*, deasupra războiului. Unicul aspect al războiului pe care-l accepta la el era vibrația aceea de orgă funerară a corurilor armatelor rusești, care soseau cenușii, cu mersul lor toropit de fluvii îngroșate de îngheț. Le asculta prohodul pornit dintr-o zare, pierdut într-alta, și urmărea de la ferastră plutirile încete ale norilor, avînd impresia că el e voievodul mort, acoperit de flamurile norilor, purtat de oastea gravă a bărbaților cu bărbi și cizme nalte, pe hotarul șters al vremii.

Astfel trecuse prin război, înălțat în hulubărie, cu doi bătrîni, cu mobile vechi, cu lecturi solitare, cu meditații dulci ca și colinele de zare ale Iașului, și cu vechiul Iași, devenind sufletește un cetățean al trecutului și al utopiei.

Din această atmosferă de singurătate, de viață prăfuită și fantome de oameni, trecuse de-a dreptul, la nouăsprezece ani, la Școala de artilerie din București, unde și făcuse stagiul ca voluntar, înainte de-a intra la Universitate.

Plecase dintr-un Iași năuc și ruinat, care încă nu revenise la vechea cadență și la vechile obiceiuri, și, despărțit pentru întia oară de orașul său, tînjise după el moldovenește, prefirînd asupra-i culoarea de cer a colinelor privite din hulubărie și tihna armonioasă a vieții de acolo.

În ceasurile de cazarmă dură, cînd totu-i de metal, cînd vorbele — mai toate ordine — sînt ca de ciocan pe nicovală, și disciplina ca o țepă în care sufle-

tul e tras să stea drept, militărește drept, cu mîna la capul care e numai un pretext pentru salutul superiorilor — vorbele în gînd rostite, cu amplori de bu-cium, „casa noastră de la Iași“, „Iașul meu“, „pă-rinții mei“, îi dădeau un nod amar în gît și umezeli în ochi de căprioară cu picioarele tăiate.

În această epocă pachetele săptămînal trimise de la Iași, de către mama lui, cu bunătați făcute acasă, îi dădeau bătăile de inimă ale expatriatului față de tot ce vine din țara lui, nu din pricina conținutului — niciodată nu stimase mîncarea — ci fiindcă veneau *de-acasă*. Stringea hîrțiile pachetelor într-un du-lap, ca pe niște scrisori de dragoste. Ș-abea acolo, între străini, în orașul munteneșc, Ardi simțise pro-funzimea dragostii de părinți și neatîrnarea acestui sentiment față de valoarea obiectivă a părinților. Buni sau răi, ipocriți, vulgari, parveniți — dar erau părinții lui. Afețiunea lui pentru ei nu era o răspla-tă în care convergea calitățile lor — ci *afețiunea lui* pentru *părinții lui*. Erau încorporați în egoismul lui.

În această privință Andi era ca acei oameni care-și critică mereu țara, cîrtind-o cu luciditate în orișice prilej, făcînd mereu comparații umiltoare între ea și alte țări — alese pe sprinceană — și care abea în străinătate își dau seamă că sînt „patrioți“ și că sen-timentul acolo descoperit nu numai că nu împărtă-șește atitudinea lor din țară, dar că e sporit și exal-tat penitent de amintirea fiecărei critici și injurii adusă odinioară țării lor.

Imperfectiunile descoperite dureros, și încă din copilărie, ale părinților săi nu numai că nu-i micșo-raseră dragostea pentru ei, dar i-o făcuseră mai trai-nică, mai rezistentă și mai complex altoită în adîn-cimile ființei lui — spre deosebire de alți copii care-și idolatrează părinții în copilărie, fără rezerve, fără luptă, deci superficial, acordîndu-le, fără să-și dea seama, exagerările unui sentiment hărăzit nu lor, ci femeii, adică dragostii, la a cărei apariție de mai tîrziu dragostea de părinți, lipsită de substanță, cade,

lăsînd în locu-i o recunoștință cerebrală și o îndoioșare la fel confecționată.

Acolo, la Școala de artilerie, între camarazii lui de vristă—, de fapt, numai de uniformă—se simțise izolat de ei în timp. Ei trăiau în anul o mie nouă sute nouăsprezece; el, într-un an nehotărit, al unui timp nehotărit, dar al trecutului.

Avea față de ei, față de vorbele, de judecățile și comportările lor mirarea pe care, la ei acasă, o aveau bunicii lor cînd îi vedeau atît de altfel decît propria lor tineretă și de-a copiilor lor. Erau impudici suflatește. Spuneau tot ce le trecea prin minte, fără de perversitate, dînd dovada unei impudori animale, a unui exhibiționism candid. N-aveau secrete unii față de alții. Fiecare cunoștea pe „metresa“ sau pe metresele celuiilalt. Cuvîntul „iubită“ dispăruse, ca și valsul. Fiecare își aducea amintirile în comun, cum ai fuma o țigară începută de altul, trecînd-o altuia să o sfîrșească. Prietenii, marile prietenii romantice în doi erau înlocuite de camaraderii: tovarășii la sporturi, la chefuri, la fapte, nu părțășii la sensibilitate, ca în prietenie. Vorbeau unii cu alții cu o familiaritate glumeață, fără de întristare, de cusururile „bătrînilor“, adică ale părinților lor, căci în mediul muntenesc — mai energic și poate mai puțin ipocrit și sentimental decît cel moldovenesc —, copiii, deveniți adolescenți, spun părinților pe față „bătrîinii“, plural care-i urcă în același pod cu vechituri, sau care poate reeditează simbolic ritul antropofag care obligă pe copiii unor triburi negre să-și mănînce cu filială duioșie părinții după ce aceștia, urcați într-un copac, nu mai au destulă vlagă să reziste la scuturăturile produse de puterea brațelor progeneriturilor.

Dar aceste cusururi ale părinților, aduse cu gamela la masa comună, nu erau o critică dureroasă a părinților — ca cea acumulată de tăcerile lui Andi —, ci mai degrabă contrastul colectiv, ridicol ca o modă învechită, dintre generația părinților și generația copiilor sensibili numai la această diferență înregistrată c-un fel de ironică desfătare, identică la toți.

În sufletul acestor camarazi de sabie și uniformă, Andi observase dispariția „fetelor“ ca un gol într-o oglindă, înainte de-a o observa în viața socială cu o melancolie care-și găsea parfumul numai în versul lui Villon:

„Mais où sont les neiges d'antan?“

Cuvîntul „fată“ își pierduse cozile împletite în sufletul acestei generații de băieți înainte ca tunsoarea băiețească, devenită modă imperativă, să confirme și să exprime concret ceea ce mai demult se împlinise suflatește. Un nou chip apărea, de vrista fetelor de odinioară, dar cu mască agresivă, cu roșu-n cutiuță, nu din inimă venit pe obraji; cu pulpele sportiv descoperite pînă la genunchi și-un gest al minii, bărbătesc energic, importat și din tranșee, și din Anglia, gest cu care mina fetelor de-acum putea cel mult boxa și *knouk-out* -a o inimă, dar nu să moaie-n ea, ca gestul minii fetelor de-odinioară, un fulger alb de gît de lebădă.

În mediul acestor viitori sublocotenenți ai vremii sociale, Andi era respectat fiindcă nimeni nu-i bănuia debilitatea sufletească. Îl ajuta și permanența frumuseții lui, și dezinvolvura lui elegantă cînd tăcea — vechea deprindere —, și zîmbetul acela de „femeie care minte“, interpretat ca un semn de urzicătoare intelectualitate. Pe stradă, cînd ieșeau de la cazarmă, grupul în care era Andi atrăgea în serie ochii femeilor, dînd grupului o mîndrie colectivă, parcă de proprietar indiviz al unui ogar de rasă. Îi atribuiau nenumărate „aventuri“ și situîndu-l pe alt plan decît al lor, plan singular, nu se mirau că nu participă la confidențele comune.

Porecla „Hamlet“, care i se dăduse la Școala de artilerie de către această generație, arată atitudinea ei globală față de Andi.

Și în timpul acestui an „Hamlet“ tînjise moldovenește, copilărește, după casa, părinții și atmosfera de la Iași, cu sufletul de Ofelie mai mult decît de Hamlet.

Și în sfîrșit se isprăvisse și serviciul militar.

Războiul trecuse, refugiații plecaseră din Iași,

și vechiul Iași din hulubărie, cu tăcerile lui, cu oamenii lui tihniți și cumsecade, cu fetele lui toate crescute, imaginativ, în case de bunici, debarcase din hulubărie pe străzi, în case, pretutindeni în vechile sale hotare, rămânind de pe urma războiului cu refugiați asimilați și ruși fără de patrie, cu mirosuri de spital, cu ploșnițe în toate casele, ploșnițele marelui război, cu copacii Copoului tăiați, cu bărați de lemn, cu depozite de fraude militare, cu ceva „bodegi“, acum exotice în Iașul crîșmelor, cu multe automobile, dar toate pîrînd că au ieșit dintr-un spital de automobile, cu o Curte marțială, sucursală a războiului în timp de pace, cu străzile pătate de păcură și de ulei, cu cimitirele aglomerate, cu casele și mai părăginite, cu palatele și mai prăbușite și cu tramvaiele ieșite parcă dintr-o preistorie a vehiculelor în Iașul de după război.

Se regăseau pe străzi vechile figuri ale familiei ieșene, îmbrăcate încă, dacă nu cu uniforme, măcar în ștofe militare. Și toți aveau aerul mahmur al celor de casă, care, după sindrofie, adică după plecarea ultimului musafir, își scot gulerile scărpinîndu-se, își pun papucii, își deznoadă corsetele și privesc cu lehamete dezordinea lăsată de petrecerea cu vin și mese verzi, dezordine care le-a răsturnat casa de-a-ndoaselea, cu mucuri de țigări și scrum pe mese și covoare, pahare sparte, pete de cafea, nici un ciștig bănesc și presimțirea unei migrene colective.

Un „uf“ general, dezamăgit, care avea o pronunțată nuanță de „of“, adică un „uf“ care nu însemna atît „bine c-au plecat odată“, cît mai cu seamă: „cum? cu asta ne-am ales?“ — se desprindea din Iașul scăpat de război și refugiați, după regăsirea în propria casă.

Parcă toți mai așteptau un „bis“ suprem, ca la teatru, după lăsarea — privită cu incredulitate — a cortinei de fier; și toată lumea luase o atitudine asemănătoare cu a celui care stă cu pălăria pe cap, pe pragul casei, neștiind dacă să iasă sau să rămîie, dacă să-și ia umbrela sau bastonul, impermeabilul sau surtucul de vară.

IONEL TEODOREANU

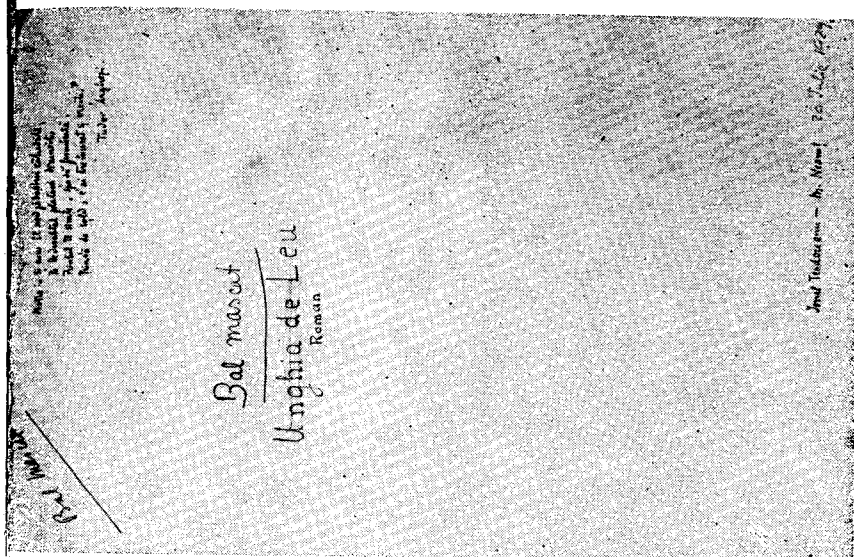
BAL MASCAT

ROMAN

EDITIA I-4

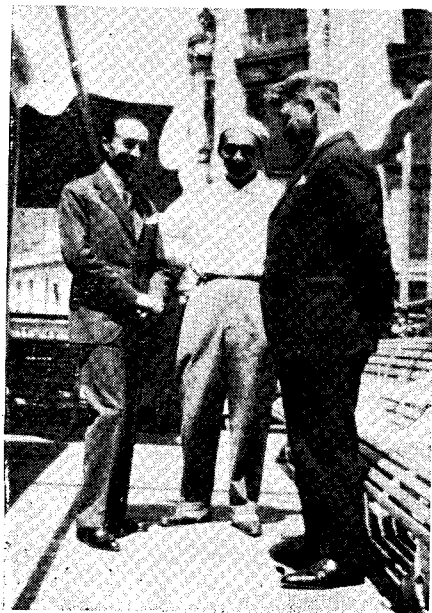

EDITURA „CARIERA ROMÂNEASCĂ“ BUCUREȘTI

Coperta primei ediții a romanului *Bal mascat*.Facsimil după pagina de titlu a romanului *Bal mascat* (ms.).

Ionel Teodoreanu împreună cu soția sa și poetul George Lesnea.

Ionel Teodoreanu, Mihail Sadoveanu și Teodor Școarțescu.

5 Parcă toți își uitaseră profesiile, itinerariile urbane, ticurile și vocabularul de odinioară. Parcă toți se mirau mai mult decît se bucurau că nu maibubue tunul. Și ziarele fără „comunicate“ păreau fade, și merite publicitatea tiparului. Domnea încă nevoia isterică de „evenimente“, care dădeau un aer de blazare tuturor în viața cotidiană. Parcă ar fi dorit toți încă o catastrofă, care le făcea în ciudă și nu mai venea, lăsîndu-i să trăiască pur și simplu în noul constipat al atmosferei zilnice.

10 Casa părintească își reluase fizionomia dinaintea de război, cu trăsături mai apăsate. Trupul doamnei Danielescu — o dată cu dezbrăcarea costumului de infirmieră, împodobit cu decorații franco-române —, recăpătase plenitudinea de odinioară, cu amplificarea dospită a vîrstei; nervii deveniseră mai vizibili ca și firele de păr alb. Începuse să privească viața ca și catalogul de la școală și ca și „socoteala“ zilnică, prezentată de bucătăreasă, prin ochelarii împuși de oculist după război.

20 Se simțea „extenuată“ după fiecare oră de clasă la școală, după fiecare cursă pe jos. Ca mai toate infirmierele de pînă atunci, foaste jockey ai carității în marele derby al războiului, redevenite mame și soții pur și simplu, doamna Danielescu se socotea declasată, avînd, după cea mai mică nemulțumire din partea copiilor, sentimentul unei vaste ingraturități sociale. Războiul o deprinsese cu gesturi de statuie alegorică, făcînd-o să prevadă pacea ca o prosternare cu muzici, invalizi și discursuri la picioarele ei de statuie cu ochi modești; pe cîtă vreme pacea nu-i adusese pe nasul de statuie decît ochelari, subt care-i pusese catalogul, mirosul de ceapă prăjită al bucătăriei și indisciplina verticală a copiilor după recunoștința orizontală a paturilor de spital de odinioară.

30 Domnul Iustin Danielescu era mai Iustin Danielescu decît oricînd, cu buza de jos și mai răsfrîntă — ca de o rană oratorică de război — cu pintecul și mai rotund, cu obrajii ceva mai congestionați și fire de argint în barbă. Neliniștit de „semnele timpului“ impertinent

tinăr, de prăbușirea monedei românești, de revoluția
rusească și de tumultul claselor de jos, care ca fluviile,
după dezgheț, erau gata să se reverse, domnul Danie-
lescu oprise timpul ca minutarele unei pendule care-i
5 aparținea, întreprinzând o vastă operă de reeducare
socială prin sentimentul sublimului. Scria istoria răz-
boiului pentru reintregirea neamului, în cinci volume
enciclopedice, într-un stil epopeic care trebuia să re-
deie „bubuitul tunurilor și marșul armatelor“. Două
10 operațiuni simultane îl preocupau: clasarea și *prepara-*
rea faptelor și cultivarea cuvintelor arhaice nobile,
eroic sonore. Cuvintele erau alese bucată cu bucată,
cum sint alese fructele pentru compoturile cu fructe
de California. O dată găsite, cuvintele erau fierte în
15 zeama îndulcită a faptelor „preparate“; așa că mirosul
de hoit al războiului dispăruse, fiindcă parfumul îl
dădeau cuvintele, nu faptele acestui compot de epopee.

Primul volum apăruse ca o divă în aplauzele țării,
reconciliindu-l pe domnul Danielescu, autorul, cu actua-
litatea, care, oricâte cusururi ar fi avut, nu-și pierduse
20 entuziasmul — „această divină putere a tineretii“ —
pe urma domnului Danielescu. Mereu pe frontul manu-
scris al războiului pentru reintregirea neamului, al cărui
generalisim grafic devenise, domnul Danielescu trăia în
25 timpul zilei în birou, cu excepția orelor de curs la Univer-
sitate, apărind în familie numai la orele dejunului și
— ale mesei. Renunțase temporar la activitatea politică
— din prudență: vremurile erau nesigure, steaua
partidelor politice la fel — pretextând că e absorbit
30 complet de opera întreprinsă.

Duduia nu mai era fetița bunducă și bosumflată,
care bodogănea după fiecare observație părintească,
prin antrete și în odaia ei, ca o slujnicuță; devenise o
domnișoară cu „voința“ ei, cu „principiile“ ei și cu o
35 predispoziție pentru îngrășare care devenea un perma-
nent conflict sufletesc din pricina apetitului nestins
pentru dulciuri. Semăna cu tinereta doamnei Danie-
lescu, pe cînd se numea Beatrice Lateș. Avea obraji
cărnoși, bruni, cu pielită de piersică fardată; ochii
40 negri focoși, cu sprincene îmbelșugate, îmbinate la
rădăcina nasului cam gros, dar sfidător răsucit, cu

nări viguros senzuale; păr castaniu-închis, dens ca
valul păcurei, și un trup cărnos, reliefat cu „decolteu
superb“, ale cărui singure cusururi erau gleznele groase
5 chiar în ciorapii de matasă neagră, și brațele de „ma-
troană“, spunea Luchi. Alături de Andi, Duduia era ca
un cal de Normandia alături de un cal arab, nu atât din
pricina cărnii — că nici Andi nu era firav — cât, mai
cu seamă, din pricina osaturei. Și dacă oglinda, spre
10 seară, îi dădea o încruntare spaniol feroce, îndreptată
către odaia lui Andi, cu care mereu se „compara“,
ochii bărbaților mai ales — avea mai mult succes la
bărbați decît la băieții tineri —, ai bărbaților de pe
stradă, de-acasă și din casele prietenelor ei, îi ștergeau
15 încruntarea, dîndu-i o seninătate cu buzele subțiate a
zimbet disprețuitor și nările gtdilite de mîndrie.

Nu „se-ncurca“ flirtînd cu băieții tineri. Conștiință
de pofta pe care o stîrnea în bărbații copti, își menaja
reputația, pregătindu-se cu răbdare pentru „lovitura
20 mare“. Vroia să fie soția unui om foarte bogat. Îl aștepta
ca pe-un mandat poștal expediat dintr-o Americă a
viitorului. Între timp, urma la școală, învățînd con-
știincios, și dădea ceaiuri prietenelor ei, atrase mai ales
de frumusețea fratelui ei, pe care Duduia o specula,
acceptînd darurile și serviciile lor. Între aceste prie-
25 tene Andi recunoscuse pe „caisa“ lui din hulubărie, pe
Dana, mai caisă, poate prea caisă, cu unghiile date cu
lac „Oja“, cu un inel cu trifoi de zmaț pe degetul cel
mic și cu atîta trufie în atitudini de parcă atunci ar fi
descins din capul lui Wagner cu părul țesut din aurul
30 Rhinului. Avea o conversație exclusiv cinematografică
și se destina cinematografului, convinsă de lectura
asiduă a ziarului *Rampa* că va deveni o stea.

Luchi, — privit de părinți ca o incarnare pentru
uzul casei Danielescu a fenomenelor roșii din Rusia
35 — fuma la closet, făcea datorii, juca cărți, fugea de la
școală, critica în gura mare partidele politice, făcea
glume „vulgare“ — pretindeau părinții și Duduia —
și primea cu un fatalism profesional de umbrelă subt
ploaie palmele „morale“ și pișcăturile fizice ale mamei
40 lui, precum și predicele paterne ale „Apostolului“.

„Edecurile“ — adică domnul Kuparencu și domnul Ivănescu — nu muriseră, cum constatase imediat după război, ca un fel de jignire personală, doamna Danielescu; reluându-și drumul și zilele de odinioară, veneau de două ori pe săptămână la dejun și la preferans. Cu încetul, bătrînii deveniseră indispensabili, ca întreg alaiul acelui „odinioară“, revenit insinuant pe porțița de dindos, ca misiții evreii, o dată cu pacea.

Dar acum bătrînii erau musafirii părinților lui, pierzîndu-și semnificația subiectivă de „oameni ai trecutului“, căpătînd-o pe aceea, mai obiectivă, de fosile cu ticuri, de caricaturi insuflețite, cu tuse hîrțite de rîșnițe, cu danturi care zvîcnesc pocnind la fiecare vorbă, puse în batistă în timpul jocului de cărți, scoase din batistă și repuse în gură la masă, cu gesturi firești ca cele îndreptate spre cuierul cu haine, cu un reper-toriu de glume și anecdote identice ca itinerarul tramvaielor ieșene, — dînd o impresie de dezarmare, de hodorogeală, de moarte verticală și de plictiseală păstrată în naftalină.

Reîntors de la școala militară, Andi privise cu o stringere de inimă — care-i lăsase rană — Iașul, casa părintească. Nu mai poftise pe bătrîni în hulubărie — nici ei nu s-ar mai fi putut sui din pricina scărilor — fiindcă Iașul, bătrînul Iași, nu mai era izgonit de război, înecat de război. Reapăruse. Arca lui Noe se golise de fantome. Iașul nu mai era în mintea lui Andi și în hulubărie, ei în afară, cu oamenii, casele, străzile și viața lui zilnică.

Venise clipa cînd, după ce Andi visase Iașul, din odăița de sus, trebuia să trăiască în Iașul descins din visul lui.

Iașul... casa părintească.

Se simțise din nou singur, îngrozitor de singur, cum nu fusese nici la școala militară, în mediul, străin lui, al generației lui, dar departe de Iași.

Acum era în Iași. Și Iașul? Unde era orașul armonios? Unde?

Se simțise expatriat, în surghiun, alungat din orașul minței lui în orașul real. Lui Andi războiul îi dăruise icoana unui Iași trecut, dar socotit de mintea lui ca un

Iași posibil, cîndva, după războiul lung — icoană pe care pacea i-o luase, interzicîndu-i-o și-n viitor. Și-acuma își vedea orașul așa cum era: o mahala care-și dă aere de Vatican românesc, în care papalitatea spiritualității naționale s-a constituit singură prizonieră între zidurile cetății sale.

Iașul intelectual!

O!

Pretenția că-n toate casele oamenii meditează cu fruntea-n palme, ca și cum fiecare casă ieșeană ar fi domiciliul cîte unui Hamlet care-ar descoperi că-i ceva putred în Danemarca țării lui, cînd de fapt toți joacă cărți, ca să treacă timpul, toți beau, ca să treacă timpul, toți dorm, ca să treacă timpul, birfesc, privind cu ochi de soacră spre restul țării, ca să treacă timpul.

Și timpul trece, și ei rămîn la fel.

Și se plictisesc, o! se plictisesc fioros!

Faimoasa „pace ieșeană“ nu-i decît vidul unui căscat astronomic...

O! cum recunoștea în ipocrizia ieșeană minciuna casei lor „patriarhale“. Același apostolat în afară, și-același fum de rășină, și-aceeași mamită pentru musafirii de gală, — și-aceeași acreală, și-același ietac cu dialoguri conjugale înlăuntru.

Nici nu mai îndrăznea să intre în hulubărie.

— Andi slăbeștel constata în fiecare zi cu invidioasă furie Duduia, convinsă că Andi deține o rețetă specială pe care nu vrea să i-o transmită și ei.

Rețeta lui Andi era dezgustul de toate cele. Nu suferea fiindcă era închis în cușcă, ci fiindcă acea cușcă nu era așa cum o visase.

Nu se mișca din casă. Ieșea din odaia lui numai la dejun și la masă. Zile întregi ședea lungit pe pat, cu ușa încuiată. Dar asta nu însemna că se izola de restul casei. Dimpotrivă, singurătatea lui avea configurația casei părintești și a întregului Iași. Cu acea pasiune, aproape isterică, a celor care după ce n-au putut adormi într-o odaie străină din pricina ploșnițelor încep să le pîndească, asasinîndu-le cu voluptoasă scîrbă, vîin-du-le mereu, fericiți cu cît descoperă mai multe și dezamăgiți cînd nu mai găsesc nici una, Andi culegea,

descoperea toate micimile și meschinăriile casei părintești, precum și cele aflate la dejun și masă din gura părinților despre celelalte case, aducându-le-n odaia lui, unde începea să le complice, să le invenineze și să le generalizeze. Pe orișice om îl trecea prin ciur, pînă ce-i descoperea păcatele, cu o desfătare dureroasă ca scărpinatul cînd ai urticarie, ceea ce-i sporea dezgustul și de el, și de rest.

De îndată ce se închidea în odaia lui, un demon mirșav îi încăleca sufletul, gonindu-l cu pîntenii în burtă, prin tot ce era pocit, meschin, vulgar și josnic în viața împrejmuitoare.

Inchidea ochii și-l vedea pe tatăl lui mîncînd la masă cu cuțitul, implintindu-și-l adînc în gură, cu o îndeminare de scamator, care-i dădea lui Andi perfida așteptare a accidentului posibil și panica lui; vedea capul lui de apostol poticnindu-se ca gloabele de saca, la fiecare înghițitură enormă, mai-mai s-o scape din gură; îl auzea sorbind ca o locomotivă fiecare lingură de supă, prefirată și pe barbă, după ce-și umplea farfuria cu bucăți de pine care făceau și mai bălos sorbitul; îl vedea mîncînd saramura de pește cu minile cu care oferea și celorlalți cîte-o bucată, vîrîndu-le-o în gură cu de-a sila și muind miezul de pine în zeamă, pentru a-l stoarce în gură ca un burete; îl vedea vorbind la masă cu gura plină de rumegătura alimentară și scobindu-se deseori, nu cu scobitoarea, ci cu degetul, pe care îl ștergea de poala mușamalei care acoperea masa; îl vedea, după masă, scobindu-și ceara din urechi cu scobitoarea... Îl vedea... Aduna toate, toate aspectele și deprinderile tatălui său, susceptibile de a-i zădări nervii, pînă cînd, cu o exasperare înnebunită, îl ura.

Și totuși, știa că-l iubește.

Pe mama lui o auzea spunînd servitoarelor: „scîrnăvie, haită, ticăloasă, putoare“... cuvinte care deschideau guri de canal în el, din gura mamei lui luate; o auzea criticînd în salon, cu musafirii, de sus de tot, de pe un pedestal igienic — era și profesoară de igienă — pe oamenii care nu știu ce-i baia, și vedea odaia lor de baie, inutilizabilă, transformată în camera cu saci de făină, panere cu nuci, gavanoase cu dulceți,

și vedea lavoarul cu un singur lighean din ietacul părintesc, și-o auzea pe mama lui spălîndu-se după ce se îmbrăca — în cîteva minute — și interpreta cu necruțătoare îndîrjire abuzul de parfum care compensa odios lipsa de baie; și-o auzea iarăși, cu pumnii strînși, pe mama lui cutezînd să spuie servitoarei, muncită de dimineată pînă seara: „Parșivo, du-te și te spală, n-am să afum mereu după tine!“ — și se gîndea cu un dezgust, oprit o clipă și asupra amantilor probabili, că acesta-i trupul de femeie care l-a născut.

Și totuși, știa că o respectă și că-mpotriva nasului care păstra reminiscențe de mirozuri îndoielnice atunci cînd mama lui îl mîngia, mîngierile ei înduioșau în el profunzimi indifferente la critica olfactică.

O auzea pe Duduia rozîndu-și unghiile, și-o auzea noaptea deschizînd sartarul ei și scoțînd bomboane, prăjituri și dulceți pe care le mîncea singură, hoțeste, dînd prin aceasta poței ei copilărești de dulciuri o meschinărie degradantă.

Și călărit de același demon mirșav, pornea prin Iașul cel visat sus în hulubărie, eugînd și inchipuindu-și amănunte despre viața tuturor cunoscuților, care-i lăsau în suflet miazme grele, innăbușitoare, ca cele care plutesc asupra orașului desfumat în nopțile cînd trec sacalele vidanjelor.

Începuse să-și piardă somnul. Slăbea. La masă avea mișcări nervoase și tresărea, cu o expresie chinuită pe față, la fiecare zgomot mai tare. Deși se înscrisese la Facultatea de litere, nu urma cursurile.

Într-o zi, pe la patru, cineva-i bătuse la ușă. Descuiau, cu demonul deasupra sufletului.

Intrase mama lui. Fără să-i spuie nici un cuvînt, se uitase lung la el, cu un tremur din ce în ce mai puternic în buze și-n bărbie, și izbucnise în lacrimi. Plînsese mult, cu o deznădejde care nu-și găsea cuvinte, pe marginea patului. Și-n acele clipe o milă imensă îi spălase sufletul, lăsîndu-i-l bun, duios și clar ca ochii căprioarelor.

Ce să facă? Ce penitență să descopere, de-ajuns de grea, ca să-și răscumpere ticăloșia?

Dar aflase întâmplător de la Luchi că în ajunul zilei care-i frăgezise sufletul cu rouă mama lui fusese la Teatrul Național, la *Strigoi*, cu Moissi în rolul lui Oswald.

5 Așadar, se temuse că el, Andi, ca și Oswald!... Și ea, rolul mamei...

Așadar, literatură, scenele lui Ibsen aduse acasă o dată cu programul din sacoșă!...

10 Și demonul mirșav îi încălecaseră din nou sufletul.

Pe vremea Inchiziției, la Veneția, în Palatul Dogilor de lângă Puntea Suspinelor, se deschidea o gură de leu sculptată-n bronz, deschisă amenințător asupra cetății. Urletul mut al fălcilor de bronz infricoșă Veneția, căci noaptea, pe furiș, umbre veneau zvirlind în gura fiarei delatiuni. Unii pe alții se pira venetienii, pe-ascuns.

15 Și judecățile erau năpraznice, fulgerătoare ca și gheara leului.

20 Era Veneția în fălcile și-n gheara leului de bronz, dar peste leu era inchizitorul.

În Iași și-n casa părintească cea gură de leu se deschidea în sufletul lui Andi. Și casa, și orașul erau în ea.

Numai Andi, Marele Inchizitor, era deasupra leului.

25 Și într-o zi un gând îi aruncă o întrebare: „Dar tu?”

Și Marele Inchizitor, deprins să judece pe alții, el singur denunțat de el tot lui, se judecase singur.

Ei toți, părinții și bunicii, trăiau, trăiseră. În tinereță, tatăl lui era ca el: un pur.

Mama lui fusese tină și ea.

30 Și Taurul, bunicul lui, fusese tinăr.

Așadar, viața-i prefăcuse, viața-i macerase, viața-i înjosise, viața-i jupuise de argintul tinereții ca pe icoanele furate din biserici, descoperindu-le pictura stinsă și ploșnițele încuibate-n lemnul ordinar.

35 Dar el, Andi, Marele Inchizitor al celorlalți, trăise?

Muncise el? Luptase cu oamenii? Luase parte la război? Cîștigase singur pînea cea de toate zilele?

40 Nimic! Trăise în vitrină. Nici dragoste, nici luptă, nici efort — nimic. Așteptase în vitrină, printre statui albe, în lumini ireale ca ale lunii printre marmuri, așteptase ce?...

Dar viața trebuia să înceapă și pentru el.

Viața! Viața! Viața!

5 Bubua ca din guri de tun și limbi de clopot, înspăimîntătorul, vastul cuvînt asupră-i, în bătăile inimii și-n tremurul de cristale fragile al gîndurilor.

Dar el era fiul tatălui său, adică al profesorului Iustin Danielescu, nu al portretului de tinereță al acestuia.

10 Dar el era fiul mamei lui, nu al fecioarei din casa părintească, ci al profesoarei Beatrice Danielescu.

Dar el era nepotul Taurului.

Viața! Viața! Viața!

15 Răsuna fiorosul cuvînt ca ropotul unor copite de taur care-i călcau iarba de cimitir a gîndurilor deprinse să trăiască printre cruci de lemn.

Toți trăiau în el, adică așteptau să trăiască. Singele tuturor aștepta să zvîcnească în inima lui, pînă acum numai decorativă, ca o panoplie cu armele intacte.

20 Așadar el, Marele Inchizitor, n-avea dreptul să-i judece, fiindcă el trecuse de-a dreptul deasupra leului, înainte de-a fi trăit și el în cetate, adică-n gura și în gheara leului.

25 Așadar, în clipa cînd el, Andi, va începe să trăiască, tot ce-i josnic în părinții și-n bunicii lui va apărea în el și-n faptele lui, care-s fiicele, nenăscute încă, ale faptelor lor.

Sau, dacă nu, va muri de viu, cu mamița, între păpuși.

30 În noaptea acelei judecăți de sine în sufletul lui Andi inviase noaptea de odinioară, cînd era vecinul de odaie al mamiței: și marele glas al văzduhurilor, care dă poruncă toamna frunzelor să cadă și aripelor să plece, din nou îi șoptise: „Pleacă”.

35 Răsunau, ca și odinioară, sfișietoare în tăcerea orașului mort șuierile nalte ale locomotivelor.

Plecaser în friguri, în toiul nopții, cu paltonul pe umeri, ca un somnambul, spre gară, spre portul în care răsunau sirenele plecărilor.

Să plece unde?...

Viața de-afară, viața de-aiurea, care trecuse-n vîlțit de fluviu cu mulțimi prin Iași, trecu din nou prin mințea lui.

Și-o clipă, ca un far deodată aprins, lumina sufletească din hulubărie ilumină cu duiosie casa părintească, Iașul...

Se stinse.

Ca marea-n noapte neagră, viața era înfricoșător necunoscută, rece, vastă și amară, cu presimțiri de valuri grele.

Să fugă? Unde?

Și de ce să fugă? De el însuși? De tot ce-n el era lăsat de înaintași? Dar pretutindeni, tot cu el era să fie...

De departe, șuierul locomotivelor părea înalt, glas printre stele, nostalgic ca și orizonturile în apus de soare; dar de aproape, gara, oameni adormiți jos pe cimentul rece, pasageri grăbiți, care izbesc fără să vadă, miros de cărbune, zăngănit de fierărie, murdărie...

Pe-o linie de garaj, un grup de bețivi se refugiase într-o locomotivă ruginită, fără roți. Și cuprinși de-o subită melancolie, oftau în cor, cu lacrimi pe obraji.

În acea noapte Andi își dăduse seamă că efrunză, nu aripă. Și tot în acea noapte, în clipa cînd nădăjduia să se desprindă din orașul său, cu sinceritatea desperată a tinereții lui dezamăgite, își dăduse seamă că-l iubește. Iașul pentru el era locul unde-și înmormintase „Iașul lui“, cel din hulubărie. Iubire tragică și bizară ca acele iubiri ale unor oameni tineri, care supraviețuiesc deznădăjduite tinereții femeii iubite: o văd îmbătrînind, deformîndu-se, văd mucegaiul vrstei albindu-le părul, văd transformarea femeii în ceva necunoscut, hidos, și totuși o iubesc; nu pe ea, pe bătrînă, ci pe fata care s-a dus prin ea ca printr-o poartă care dă în veșnicie. Și prosternați la poartă, așteaptă ceea ce nu se va mai întoarce niciodată, trăind lingă bătrîna care e singurul semn lăsat de dispariția fetei tinere.

Își iubea orașul, locul în care-l visase, și-și iubea casa, sortit să iubească tocmai ceea ce disprețuia, lipsit de puterea dezrobirii de el însuși.

„Sînt un om sfîrșit.“ Aceasta fu concluzia acelei nopți. Și pe-atunci Andi avea douăzeci de ani.

Pină în primăvara anului o mie nouă sute douăzeci trăise vegetînd în odaia lui cu acest gînd fix: „Sînt un om sfîrșit“.

Nu se mai ocupa de-ai lui, nici de Iași. Ședea ceasuri întregi la fereastră, urmărind norii, pe cînd amintirea-i aducea, ca un vînt din trecut, prohodirea armatelor rusești din timpul războiului. Uneori, șuierul locomotivelor, noaptea, îi umezea ochii. Dar nu plîngea: dimpotrivă, în acele clipe aspira ca un fum gros de opiu voluptatea amară a melancoliilor vagi. Pornea în gînd spre ceva nehotărit, ca o stea desprinsă, pină cînd avea impresia c-a ajuns. Se deștepta. Adormise. Se deprinsese să trăiască în insomnii.

Nici Duduia nu-i mai invidia slăbiciunea.

În acest timp de apatie bolnăvicioasă, singura surpriză și unica bucurie a lui Andi fusese Luchi. Intrase în odaia lui Andi, în care nimeni nu îndrăznește să intre — se temeau de atmosfera de-acolo ca de ceva ocult, prea straniu pentru sănătatea lor — cu o stingăcie de urs. Și cu o mină greoaie ca și laba ursului îl dezmiardase pe frunte, roșindu-se, și-l întrebuse, ca și cum nu l-ar fi văzut și la dejun:

— Ce mai faci, Andi? cu glas de adolescent fumător, în care tremurau lacrimi.

Într-altă zi îi adusese lui Andi, foarte jenat, un carton purtat cu precauțiune.

— Ți-am adus două cataifuri cu frișcă, știi, frișcă adevărată, pe onoarea mea.

În ziua cataifurilor cu frișcă răsunaseră țipete de tragedie antică în casa Danielescu. Luchi vinduse un volum legat în piele din *Istoria războiului pentru reîntregirea neamului*.

În fiecare seară Luchi venea să-l vadă, deprinzîndu-se treptat cu atmosfera odăii lui Andi. Fuma, avînd grijă să încuie ușa în urma lui, și răsturnat într-un fotoliu — care gemea — picior peste picior, îi ținea de urt lui Andi.

În această epocă, Luchi, vecinul de odaie al lui Andi, nu trîntea ușile, nu se dezbrăca zgomotos; dimi-

neța, cînd pleca la școală, Andi nici nu-l auzea, și, înainte de-a părăsi odaia lui Andi, după vizitele serale, el singur deschidea fereastra, aerisind conștiincios.

— Bre, fumez ca un porc! Dacă tu mă lași!

Pe-atunci Luchi avea cincisprezece ani. Colegii lui de liceu îl porecliseră „Ursus“, desemnînd astfel admirativ epic statura și puterea lui. Încă de mic copil, semnele enorm bonome ale celor predestinați puterii fizice, îi dăduse aerul unui pui de Saint-Bernard, cu labe groase și cap mare. La cincisprezece ani, Luchi, printre colegii săi, era ca un om cu șubă alături de alții în talie. Într-o mină de-a lui Luchi mina lui Andi încăpea, fragil fină, ca într-un ambalaj sau ca într-o mînușă de iarnă polară. Ghetele „Apostolului“ nu-i mai veneau, așa că, în clipele de criză grea, Luchi le vindea de-a dreptul, fără să le mai poarte.

Și creștea mereu, cu spete late, cu brațe lungi, cu păr castaniu, stufos, creț, pornind în trombă de pe o frunte mică, vijelios bombată, spre rădăcina nasului, cu sprincene zburlite, deasupra ochilor castanii, mici și sfredelitori de zîmbet, cu buze groase a căror expresie, parcă de bombăneală, dădea o comicitate involuntară tuturor vorbelor lui.

Vorbea lătăreț moldovenește, cu glas de timpuriu gros, dînd și auditiv impresia labei de Saint-Bernard sau urs, pe care mina lui, vizual, o întregea. Era de-o „naturaletă“ rară, mai ales la vrîsta lui, cînd neliniștea sexualității dă băieților timidități de fată crescută la maici și viclesuguri de vădană. Așa cum era la școală și-n odaia lui — era pretutindeni.

— Luca Danielescu, cum îl cheamă pe fiul lui Ștefan cel Mare? îl întreba la școală profesorul de istorie, fost elev și admirator necondiționat al Apostolului.

— ...

— Ei?

— Stăi, cum dracu-i zice?

Profesorul înghițea un nod la auzul acestui limbaj și mai spunea o dată, ca într-un sughiț nervos:

— Ei?

— Drept să-ți spun, nu știu. Da' o făcut vreo ispravă?

— Bine, Luca *Danielescu*, tocmai *dumneata*, *fiul...*

— Așa-i cu fiii, domnule profesor, parcă fiul lui Ștefan cel Mare!... Cum dracu-i zice, domnule?

— Alexăndrel, tatăl lui Ștefăniță, complecta profesorul, dezarmat de tonul acesta de conversație de cafenea, în care interlocutorul avînd un lapsus îți oferă prilejul să-i dai concursul unei memorii mai disciplinate.

Prietenelor mamei lui, sau doamnelor necunoscute, pe care le-ntîlnea întîmplător în salonul casei părintești, nu le spunea niciodată „doamnă“, cu acel vocativ ceremonios și intimidat al băieților tineri, care are darul de-a aminti piesele de salon traduse din franțuzește și factice jucate pe scenele românești: le spunea pur și simplu „coniță“, cu un aer de irezistibilă familiaritate. Iar fetelor, camaradelor Duduiei, nu le spunea niciodată „domnișoară“, ci „du'că dragă“, ceea ce-i dădea un aer de urs ținînd în laba lui o pisicuță.

De pe la treisprezece ani începuse să aibă succes la femei. Trăgea la ele ca ursul la zmeură. Și cînd îl vedeau așa mare, cu capul lui gros acoperit de desimea aspră a părului creț, simțeau nevoia să-l zburlească, pe care-o simt femeile în fața urșilor de care se tem, dar a căror blană lăboasă și căpăținoasă le redeșteaptă icoana „martinilor“ de pluș din copilărie, și pofta de alintare cu dosul palmei și dorința de voioasă brutalitate. Se lăsau zîmbind, „tăvălite“ de Luchi; cu el împreună, actele de cea mai perfectă intimitate nu lăsau nici un echivoc, dînd o impresie mai mult de luptă și de joacă decît de păcat.

Pentru Andi, Luchi, care nu lua pe nimeni în serios dintre cei ai casei, și mai ales pe Apostol, avea o admirație de nimic justificată.

— Măi, eu sînt un porcan, da' Andi-i un băiet, phii!... spunea el citeodată la școală, în clipele de recreație, cu țigara fumată la closet și ținută în mineca tunicii, adresîndu-se către ceilalți fumători.

— Da, măi! aprobau ceilalți din principiu tot ce spunea „Ursus“, și în special exclamațiile lui admirative pentru Andi, pe care și ei îl zăriseră „frumos și enigmatic“ pe străzile Iașului.

Iar cînd veneau în vizită la Luchi, unde-i aștepta întotdeauna un pachet de „Cordon vert“, sau măcar o țigară fumată în comun, dacă vorbeau prea tare, Luchi se-nerunta:

5 — Măi zevzecilor, Andi-i alături!

— ...?

— *Lucrează*, măi, nu paște ca noi!

10 Și-ntr-adevăr, pentru Luchi, tăcerile lui Andi, activitățile necunoscute de subț fruntea lui dădeau verbului „a lucra“ un prestigiu enigmatic, pe care, față de Luchi, același verb și-l pierduse în biuroul Apostolului.

Cel dintăi, Luchi observase că se petrece cu Andi ceva ciudat. Nu îndrăznise să-l întrebe.

15 Îl văzuse slăbind, îngălbenind, cu ochii tăiați de cearcăne, cu minile obosite, „ca ale mamiței“. Și se lăsase o greutate pe sufletul lui Luchi, greutate pe care n-o putea urni el, care ridica toate greutatețile de la „Societatea de gimnastică“.

20 Avea atîta neîncredere în „seriozitatea“ părinților, iar pe de altă parte se jena atît de categoric să vorbească despre „anumite lucruri“, care l-ar fi făcut poate și să plîngă, încît nu îndrăznise să le atragă atenția, să-i consulte, să-i sfătuiască și să-i „someze“ să facă ceva, „să se miște“.

25 Noaptea își neglija lecțiile pe-a doua zi, deși nu fugea de acasă, ascultînd tăcerea camerei de alături, în care nu cuteza să intre.

30 Căutase Luchi prin enciclopedia din biblioteca domnului Danielescu, inițiindu-se în tot felul de boli, care-l zăpăceau prin tehnicitatea lor, pînă cînd doamna Danielescu, mirosind că vrea să vindă enciclopedia, îi interzisese accesul biuroului. Dar mintea lui Luchi lucra neconținut pentru „salvarea lui Andi“.

35 Auzise de efectele salutare ale transfuziunii de sînge și hotărîse să ofere el „un litru-două de sînge“ de-al lui pentru Andi. Se antrenase să mănînce cît șapte, ducînd o viață foarte igienică, ferindu-se și de femei, pentru a-și pregăti un sînge bun, numindu-se în sinea lui, c-un zîmbet: „Vaca lui Andi“.

270

Atunci începuseră vizitele lui Luchi în odaia lui Andi și tendința de a-l supraalimenta — cu cataifuri cumpărate cu banii obținuți numai prin acrobații primejdioase de împrumuturi și vinzări clandestine —, precum și tendința de a-l distra; cu cinematograful nu izbutise, Andi nu vroia să iasă din casă, în schimb, pentru Andi, Luchi cinematografia tot ce era mai caraghios în viața liceului.

5 De-atunci Luchi începuse să trăiască în inima lui Andi, parcă în afară de familie, într-un aer mai curat.

10 De cîte ori îl vedea, se mira că băiatul acesta e fratele lui și că totuși afecțiunea lui pentru Luchi era simplă, clară, nu călca peste suferinți ascuțit improspătate, ca cea pentru părinți.

15 Prezența lui Luchi în odaie la el îi aducea, dincolo de vorbele și de istorisirile lui, ca o cofiță cu fragi, care, nevăzută, împospătează rumen o casă-ntreagă.

20 Dar asta nu-l împiedeca să se socoată „un omsfirșit“, să mănînce în silă, să nu doarmă, simțindu-și sufletul ca două mari aripi peste care viața ar fi răsturnat cîte-un munte.

25 Pînă cînd, în primăvara anului o mie nouă sute douăzeci, Luchi, luîndu-și inima în dinți, vorbește Apostolului, găsind de data aceasta ecou și sprijin în mama lui.

30 Chemat, doctorul Chihaiia îl examinase pe Andi vreo jumătate de oră; doamna Danielescu verificase pe ceasornic timpul trăsorii de piață, care aștepta la scară, deși inima ei zvîcnea spre ușa închisă, după care se forma verdictul.

Doctorul ieșise zîmbind.

— Lapte, aer curat și odihnă; Agapia, cîteva luni, și se-ntoarce burduf.

La poarta ogrăzii îl așteptase Luchi.

35 — Ei, „Ursus“, ce mai fac mușchii?

Îl știa pe Ursus de la propria-i odraslă.

— Domnule doctor, ce-i cu Andi?

— Fleacuri... Mă, că fioros mai ești cînd te încrunți!

40 Și transfuzia de sînge rămăsese-n Luchi.

Plecarea lui Andi, slab, palid, îmbrăcat în dulce
zi de mai cu scurteica de blană și căciula brumărie,
cu pledul pe genunchi în trăsura cu doi cai adusă de
Luchi, luase înfățișarea plecării copilului tuberculos,
5 deși doctorul Chihaiia îl asigurase pe domnul Danielescu,
„între bărbați“, că nu-i absolut nimic decât o
debilitate trecătoare, fără de nici o leziune organică.

— Cine n-a fost slab în tinereță, domnule profesor?
Uitați-vă la mine: ați zice că-n tinereță cîntăream cincizeci
10 și cinci de kilograme?... Se face cit un munte la Agapia!

Ieșiseră și servitoarele de la bucătărie, apărind în
fundul ogrăzii, ca figuranții în piesele istorice, cu
pestelca la gură, gata s-o bocească pe „ghiata conia“.

15 Domnul Danielescu nu-și putea lua ochii umezi de la
capul slab și frumos, care în acea zi de primăvară îi
amintea icoana propriei tinereți dusă ca rîndunelele și
niciodată revenită în cuibul gol; îi strecura pe furis
în buzunarele scurteicei hirtii de cite-o sută făcute
20 ghemotoc.

Pină și Duduia, cu ochii roși și nările iritate, avea
atitudini de văduvă de război, simțindu-se înnobitată
în acele clipe elegant triste la scara trăsorii cu doi cai,
pe speteaza căreia capul lui Andi, palid și aristocratic,
25 evoca plăceri la Davos într-un film de cinema. De cîtva
timp, Duduia spăla cu apă clocotită, ea singură, pe
furis, după ce se ridicau de la masă, tacîmurile, farfu-
riile și paharul lui Andi, avînd presimțirea că-i bolnav
de piept și temîndu-se de contaminare.

30 Plecarea lui Andi însemna pentru ea liberarea de
această corvoadă, clandestină pe deasupra, ceea ce-i
interzicea aerele de martiră.

Doamna Danielescu îl însoțea pe Andi pînă la Agapia,
unde voia să-l instaleze la maica Agafia, veche
35 cunoștință, chiar cu mîna ei, ca să nu-i lipsească nimic.
Din nou soră de caritate, redevenise calm energică,
fără prisos de țipete și gesturi.

Înfloriseră liliiecii, după ploaia din ajun. Cerul era
adînc, cu margini de albastru răcorit și funduri
40 argintii, în care tresărea înalt o aripă, un ciripit, tresărind
și-n inimă. Vîntul sufla călduț. În jurul Iașului,

colinele viorii păreau că surid trist, de la ferestrele
cerului, privind mări cu corăbii.

5 Mîinile lui Andi, întinse pe pledul de pe genunchi,
simțeau dulceața luminos toropită a primăverii. Toți
în jurul lui aveau pe față și în ochi lumina acelei zile,
ca o întinerire tristă.

Parfumul liliiecilor înfloriți peste noapte îi apleca
genele parcă pe amintirea unei fete moarte-n tinereță.

10 Pe toți ar fi vrut să-i sărute, și să plîngă pe umărul
lor. Își iubea casa, iubea clădirea albă cu ferestrele
zîmbind de soare, în care rămînea copilăria lui,
din care el plecase. Iubea ograda cu iarbă încolțită
fraged, pe care puișorii de găină, galbeni și rotunzi ca
un balet de lălele, piuiau subțire. Iubea zaplazul cald
15 de soare, pe care ieșiseră-n șiraguri roșii „vacile-Domnului“,
dîndu-i resemnarea evanghelică a tîmplei Răstignitului.

Iubise în acea zi de plecare și despărțire, cu o duioșie
sfîșietoare, toată blîndețea, toată resemnarea,
20 toată paragina, toată măcinarea orașului mort, în
care veniseră liliicii înfloriți în haine de vară, cu
ochii lor triști și parfumul lor tinăr, ca niște copii
orfani la mormîntul părinților.

25 Și la gară, în clipa cînd trenul își scuturase fieră-
riile, gata să pornească, pachetul cu cataifuri, ținut
de Luchi pînă atunci la spate, zvirlit pe banchetă, ca
Luchi să cuteze în sfîrșit să-l stringă pe Andi furtunos
în brațe.

30 Ș-atunci văzuse, în clipele plecării, cu perspecti-
vele ieșene *la ferestrele trenului*, că sufletul lui era în
Iași pe veci, ca liliicii Iașului, ca măcinarea Iașului,
ca nostalgia care în Iași numai e atît de dureroasă, a
locomotivelor cu șuier nalt, ascultate dintr-o casă
părintească pe care știi că n-ai s-o părăsești.

35 Era în sufletul lui Andi acel „nu mai fac“ al copii-
lor pedepsiți, pe care copiii pot să-l îngîne printre
suspine, dar el nu mai putea.

40 Trenul fugea, lăsînd în urmă case, lilieci, coline,
fum — și-n mîntea lui Andi, în care din nou se înălțase
sufletul ulubăriei ca un fuior blind pentru toarce-
rile lungi —, Iașul devenea izvorul înflorit al liliie-

cilor printre coline de azur, iar casa părintească, pragul plecării, cu toți în jurul lui, fără trecut, numai cu ochi de tată, mamă, frate, soră, oglindind lumini de primăvară. Doamna Danielescu îl instalase la maica
5 Agafia, petrecind o săptămână de veghe și răsfăț la căpătușii lui; și numai după ce „foaia de observație“, o săptămână-n șir, de trei ori pe zi, arătase aceeași temperatură — 36,5 — liniștită, plecase, lăsându-l pe Andi cu suflet de copil adus la internat, urmărind de
10 la fereastra dormitorului zarea-n care s-a dus mama.

Petrecuse, la Agapia, un aspru mai de munte, cu foc în sobă, cu dimineți de toamnă brumată având culorile luminii care la șes și dealuri începe abea după
15 culesul viilor, și nopți cu înstelări reci de ianuar în puritatea neagră a văzduhului închis în munți.

Respirase aerul cadelișat numai acolo de clerul bradului, cu smirne și tămii necunoscute în biserici, cu respirații adânci ca oftatul.

Dormea mult și profund, cu ferestrele deschise spre
20 muntele din față, visînd pe cei de-acasă cum îi visezi în nopțile de dormitor la internate, deșteptîndu-se dimineața cu același munte, vinăt brumărieu ca prunedele din urmă ale toamnei presimțite în frunziș și-n glasul rîndunelilor: călugărițe-n monastirile azurului.

Zilele treceau identice ca maicele la liturghii și
25 la vecernii, chemate parcă de aceleași clopote și de aceleași toacă, și ca și monahiile aveau aceeași față mică de lumină, oval albă, în camilauca neagră a munților de brad.

30 Poșta venea de două ori pe săptămână, adăugînd, în sufletul lui Andi, două duminici săptămînii. Prima scrisori de la mama lui, cu cîte un post-scriptum elegant de la Duduia și cîte unul aforistic de la tatăl lui, și lungi scrisori de la Luchi, pline de anecdote
35 și de sfaturi: să facă dimineața gimnastică suedeză — îi trimesese și o carte de inițiere, cumpărată cu prețul vînzării dicționarului româno-latin; să facă plimbări pe loc drept, nu în munte, fiindcă acestea cer antrenament special. Și dacă plimbările singur
40 nu-l distrează, să încerce să vîneze, Luchi obligîndu-

du-se — avea, se vede, vînzări eroice în perspectivă — să-i trimeată pușcă de vînătoare și cine.

5 Scrisorile lui Luchi nu cruțau nici cancelaria liceului, nici casa părintească. Dar hazul lui, complet lipsit de răutate, de acreală și amar, dădea și cancelariei liceului, și casei o veselie care nu le-apartinea și care-n loc să le coboare le purifica bufon.

10 „...Mai scrie-mi și tu, dragă Andi, cite ceva de-acolo“, se-ncumetase Luchi după cîteva scrisori. „Dar nu te obosi prea mult pentru mine“, adăugase el imediat. Și, îndatoritor, căutase chiar el să-i indice „subiectul“ acestor scrisori, timid solicitate.

15 „Ce-i cu măicuțele de la Agapia? Trebuie să fie niște poame! Am prubului-o eu pe una aici la Iași. Avea ciorapi de matasă și mirosea a parfum de cel care se vinde cu gramul, — cred că nu la biserică!“

De la această scrisoare a lui Luchi, îi venise gîndul unui material bun pentru scrisori. Ieșind din somnolența de pînă atunci, Andi începuse să observe viața
20 măicuțelor. Și zilele își pierduseră monotonia.

Atunci se întimplase-n el un fenomen interesant, pe care mintea-l reținuse, meditîndu-l. Înainte vreme, deprins din copilărie să observe cu o senilă neîncredere viața din jurul lui, Andi își umplea mintea
25 cu meschinăriile, cusururile, vulgaritățile și fățărniciiile celorlalți, dîndu-și sufletește trepidația înnebunitor sicilitoare a hîrtilor de prins muște cînd sînt pline. Domnia demonului mîrșav dăinuia de mult, chinîndu-l fără de nici un folos pe el, vîntorul, mai
30 mult decît pe cei vînați.

Dacă ar fi privit Agapia monahală din acest punct de vedere și cu sufletul de-atunci, ar fi trebuit să-și intituleze ciclul scrisorilor către Luchi: *Mahalaua neagră*. Și-ntr-adevăr, viața monahiilor merita acest
35 diagnostic. Haina lor desemna o profesie, nu o vocațiune. Cu excepția unei elite restrînsă numeric, monahiile birfeau și se urau unele pe altele în tăcerile viuind cu armonii de orgă ale brazilor. Nici la biserică, în clipe de slujbă, surori întru Hristos tot nu erau.
40 Se pîndeau ș-acolo unele pe altele, cu ochi de oțet insinuați prin semnul crucii larg făcut, ca prin cerce-

veaua unei ferestre care dădea în curtea vecinului. Surorile care făceau „închinare“ așteptau ca pe-o naștere, cu duioșii de mame tinere pentru întâiul prunc, moartea de veci a maicelor pe care aveau să le moștenească.

5 Vilegiaturile de vară erau ca lină tunsă de pe oi, toarse în nopțile de iarnă și de primăvară, ș-apoi țesute trainic ca șiacul și covoarele, în monahalele birfiri, din generație în generație păstrate: zestre
10 strinsă-n sipetele sufletești. Și totuși, risul, replica celui trimis de Luchi prin scrisori cu veștile de-acasă, ilumina negreața mahalalei dintre munți. Se întâmplase o substituție în sufletul lui Andi: nu lui își destina materialul adunat din viața de acolo, ci lui
15 Luchi. Nu mai era ca pîn-atunci destinatarul observațiilor, ci transmitătorul lor. Ca la fereastră, obrazul lui Luchi apărea în sufletul lui Andi, și ca să ridă Luchi, cel care-l făcea pe el să ridă, însăși viața observată de Andi — sinistră în sine — căpăta o veselie prin contrastul dintre haina, religioasă, și faptele, laic frivole, care amintea refrenul operetei
20 *Mademoiselle Nitouche*: „Căci Celestin e Floridor, și Floridor e Celestin“.

25 Așadar, ciелul de scrisori de la Andi către Luchi putea să poarte ca titlu acest refren de operetă, cum de operetă, bufon alegră, erau pățaniile maicelor și-ale duhovnicului monastirei, prezidate nu de sufletul lui Andi, ci de duhul lui Luchi, care-l izbăvise pe Andi de demonul mîrșav.

30 Și această viziune a vieții de-acolo, viață care în alte condiții l-ar fi dezgustat cufundîndu-l și mai mult în mizantropia de el și ceilalți, îi dăduse un fel de afecțiune posesivă, un fel de recunoștință tutelară, pentru această viață care devenise material de scrisori.
35

Ziua se plimba prin monastire, atent la viața maicelor, și seara, aplecat c-un zîmbet pe foile albe, istorisea incisiv lui Luchi întâmplările zilei.

40 Către sfîrșitul lui mai, Luchi primise într-o scrisoare fotografia unei maici — netrecută pînă atunci

în repertoriul epistolar —, cu mențiunea pe verso: „Maica Vriana“.

Un șuier lung admirativ întovărășise surpriza ochilor lui Luchi. Așa măicuță frumoasă nu mai văzuse.
5 Avea puritatea de trăsături și oval a Madonelor italiene: minile, răsărite cu metanii din minecele largi ale rasei, erau înguste, cu degetele armonios lungi ca ale harpistelor antice; genele plecate făceau să se presimtă umbrita splendoare a ochilor, iar zîmbetul...
10 Unde și la cine numai văzuse Luchi acest zîmbet?

— Andi! strigase el în gura mare, fericit că *Andi* a făcut o *farsă*.

Și parcă adorabila măicuță zimbise și mai tare fratelui ei păcălit o clipă.

15 La Agapia, întâia noapte de iunie găsisse lumina de octombrie a focului în odaia lui Andi, colorînd în roșu ferestrele întunecate de munți. Măicuța din fotografia lui Luchi, cu obrazii luminați de lampa cu glob alb, cu spinarea rumenită de flăcările sobei al căror murmur iernatic dădea o intimitate somnoroasă încăperii, recetea un rînd din ultima scrisoare a lui Luchi:

„...*La noi au început cireșele*“.

Cireșele!

25 Gîndit în noaptea munților negri, pluralul silabelor de mai avea o frăgezime tulburătoare.

Scrisoarea lui Luchi era plină de noutăți zimbitoare ca panerul unei bucătărese care se întoarce din piață într-o dimineață de primăvară, cu ridichi, morcovi, sălăți, alunele.
30

Fotografia lui Andi în măicuță făcea „furori“ și „victime“ sub ochii înecați de rîs și de mîndrie ai lui Luchi, care devenise un fel de impresar al farseilor posibile cu această fotografie. Induși în eroare de fotografia prezentată — ca din greșală — și comentată, cavaleri ieșeni, renunțînd la Sinaia și Constanța, se hotărîseră să-și petreacă vara la Agapia, unde era originalul fotografiei.

40 „Maica stareță, pe sfîntă dreptate — scria Luchi — ar trebui să ne verse, ție și mie, cincizeci la sută

din ciștigul adus mănăstirii de fiecare vizitator atras de maica Vriana.“

5 Păpușica, adică Duduia, informată perfid de Luchi că anul acesta Agapia va fi invadată numai de „lume și“, își scosese banii de la „ciorap“, făcîndu-și rochii peste rochii. „Înțelegi, dragă Andi, păpușica la Agapia se îngrașă așa de răpegior, că după o lună nu-i mai vine nici o rochie de la Iași. Asta o face să slăbească de ciudă numai bine pînă la toamnă, cînd vara a trecut, rochiile s-au demodat și începe școala.“

10 Dar ochii lui Andi se opreau numai asupra unui rînd: „La noi au început cireșele“.

Cireșele de mai, întile cireșe, abea dulci, aproape fade, ca sărutarea buzelor de fetiță...

15 Adormise, învelit în pleduri groase, cu fereastra deschisă. Din munți venea aerul rece, grav ca sunetul clopotelor mari.

„La noi au început cireșele.“

Adormise.

20 Avusese la-nceput, în primele secunde ale somnului, visuri grațios ușoare.

Apoi îi bătuse inima: parcă răsturnase cineva în trupul lui un val de sînge nou.

25 Venise-n noapte parcă altceva decît mirosul brazilor.

Se îmbrăcase. Ieșise afară.

Palpita peste negreața munților compacți o înstelare auriu albastră: era în cer un tremur aiurit ca zvonul care bîzîie peste finețele-nflorite.

30 De undeva, de pe îndepărtata culme-a unui munte, un buciun trimise-n noapte un acord lung, apoi altul, atît de stîns, că parcă urechea îl visa, ascultîndu-l în tăcerea sufletului, nu-n afară.

35 Andi reintrase în odaie, ostenit. Adormise cu trupul greu, cu sufletul trist.

Se deșteptase dimineața tîrziu, în piuitul rîndunelilor, c-un rotocol de soare în fața patului ca o rochie de fată aruncată de cu seară cînd se suise-n pat grăbită.

40 După ce se îmbrăcase ieșise afară și se oprise-n prag mirat, cu sprincenele ridicate, scoțînd mînile din buzunarele scurteiceii, lăsîndu-le goale în soare. Rosto-

golit din munți în vale, parfumul brazilor avea în el albine care bîzîiau, și se-ndulcise, pierzîndu-și într-o noapte asprimea lui severă.

5 Pe-o coastă a mănăstirii, cea mai dinspre soare, înfloriseră peste noapte cîțiva meri. Un fluture, alb ca florile merilor, în fața munților mari, bătea din palme. Lumina soarelui era ca o scuturare de flori de tei pe hainele întunecate ale munților.

10 O maică spăla pînă la pîrâu, pînă albă, și albul pînzei rîdea subț degetele ei, la poalele munților.

15 Andi pornise spre poiană, trecînd punea pîrăului. Înainte de-a ajunge zărise printre brazi o pată roșie, cînd aici, cînd dincolo, iute jucăușă, ca rotocolul de soare trimis de copii cu oglingioarele de buzunar în ochii oamenilor mari, să-i facă să clipească.

Ascuns după un brad care pășise pînă-n marginea poienii, Andi era o inimă care bătea primăvărtec lîngă trunchiul unui brad.

— ...?

20 Dansa? Se juca? Se făcea că prinde un stol de fluturi? Învăța singură pe iarba poienii zborul nebun al rîndunelilor? Își închipuia că-i urmărită de toți brazilii, înșelîndu-i pe toți cu fugi viclene?

25 — Nebună! murmurase Andi, gîfîind de fuga ei, cu inima bătînd, bătînd alătura de bradul nemișcat.

Avea un trup viclean în subțîimea lui de fată cu șoldurile femeiește împlinite; și de subț fusta de stambă roșie cu picățele negre ieșeau picioarele subțiri, goale, bronzate, de țigancă dansatoare pe cărbuni aprinși.

30 Un cap cu plete negre ca tăiate-n marmură posomorită, luciul neagră, buze roșii, nări care mereu adulmecă în vînt urme necunoscute, neliniștitoare, și-o privire cînd sperioasă, cînd obraznică, pornită din doi ochi de-un verde crud ca cel al tinereții acelor de brad.

Vroia să fugă, sau să ridă?

35 Pornirea căprioarelor în picioarele desculțe și iscodirea ațîțată a ochilor de vererită în neastîmpărul privirii.

40 Venise înspre el, îi risese-n ochi, fugise — lăsîndu-l în poiană ca un cerb, cu nările în vîntul primăverii.

A doua zi, reapăruse — cerb — tot în poiană. Fata roșie nu mai era, cum fusese cu o dimineată înainte, una, ca un lan de maci în vînt, pe verdele poienii.

O așteptase toată dimineata.

5 Parcă auzise undeva un rîs.

Rîs? Vîntul? Ierburile?

Nu-ntîlnise decît brazii gravi ca ușile deodată închise, îndărătul cărora o față ride pe-nfundate.

10 A treia zi Andi venise cu un pled și o carte.

Poiana, goală.

— Cu-cu!

Cuc?

Ridicase ochii de pe carte.

— Cu-cu!

15 — Cu-cu, răspunse Andi, și cucul — cuc? — tăcuse, lăsînd un semn de întrebare în tăcerea brazilor serioși.

A patra zi, aceeași carte pe un pled pus în poiană aștepta un glas de cuc și-un trup de fată.

20 Un ciocălău de brad căzuse între umerii lui Andi. Se-ntorsese-n salt; dar brazii, plini de ciocălăi, n-aveau nici unul mîni de fată.

De-atunci în fiecare zi venise în poiană, cu pași cît mai ușori, găsind-o goală. Cetea, pîndind cu coada ochiului.

25 O simțea săgetînd în jurul lui, printre brazi, ca o rîndunică roșie, dar n-o vedea.

Într-o zi bradul la umbra căruia se așezase bufni de rîs, subțire. Deasupra, sus, pe o creangă, o văzu.

30 Fără sfială îl privea pe Andi-n ochi, ținînd în brațe trunchiul gros.

— Cum te-ai suit acolo?

— Așa!

— Dă-te jos.

— Ba!

35 — Ai să cazi!

— Nu.

Se uita la ea de jos în sus, cu fața răsturnată, ca un pește prins în undiță.

Un ciocălău nu-l nimerise, altul da.

40 Andi plecase.

Și-n urma lui, cînd ici, cînd colo, guruise ca hulu-bii, cîriise ca cioroii, fluierase ca mierloii, mieunase și scîncise, făcîndu-l să-și întoarcă mereu capul fără ca s-o vadă, presimțind-o-n coada ochiului sub trunchiul fiecărui brad, simțindu-se din toate părțile pîndit de diavolul cu zeci de glasuri, care înroșea toată pă-durea cu prezența unei fuste roșii.

A doua zi venise mai de dimineată, cu gînd s-ajungă înaintea ei. Poiana, goală; brazii, sincer verzi.

10 În sfîrșit, Andi, renunțînd la pîndă, se-ntinsese pe pled.

— Cucuriguuu!

Cînd se suise-n brad?

15 Parcă ieșea din trunchi de-a dreptul ca cucii din pendulele cu cuc. Ședea pe-aceeași cracă, în picioare, rezemîndu-se de trunchi, împrumutînd de la cocoși și cucurigul, și aerul de proclamație către Cetate, care urmează cucurigului, iar de la zori, roșeața fustei, a obrajilor și rîsul roșu, luminos, cel care-nflăcărează norii mici din răsărit.

20 — Bună dimineata. Nu te dai jos?

— Nu!

Iarăși se alinta, cu gene galeșe, obraz pe umăr și nas obraznic.

25 Andi scosese din buzunar un pachetel de ciocolată, așezîndu-l lingă bradul cu ochi și buze de fată, el reluîndu-și locul lui pe pled.

30 Și deodată, cu un salt de sus, care-o lăsase goală pîn' la briu, căzuse lingă ciocolată — și fugise cu pachetu-n mîină.

Renunțase s-o mai prindă. O lăsase toată dimineata să-și mînințe ciocolata, bombardîndu-l cu hirtia argintată.

35 Ca o viță roșie de toamnă, fusese cînd într-un brad și cînd într-altul, neliniștindu-i ochii aplecați pe carte.

Avea o sută de păsări în glasul ei, împiedecîndu-l pe Andi să mai creadă în glasurile pădurii, precum nu mai credea nici în mișcările pădurii și nici în zgomotele brazilor și ale vîntului. Munții de pe-acolo deveniseră glumele ei.

li aducea în fiecare zi ciocolată, migdale, stafide, pesmeți, punîndu-i-le lîngă un brad, cum aduceau cei din poveste ofrande la fîntîna c-un Balaur ca să-l îmblînzească.

5 Ea se juca.

Dar îl împiedeca să cetească, să gîndească, să se le-nevească, să se odihnească nu numai neastîmpărul cu care îl încercuia, copilărește zîmbitor, ca zmeiele zbirnitoare-n vînt, dar mai ales neliniștea pe care

10 i-o lăsa în sînge, neliniște de flacără dăntuitoare pe comori satanice.

Creștea căldura verii aromată în păduri, creștea cu ierburile și cu florile, și-n singele lui Andi înfloreau fînețe-nnebunite de roșeți de mac.

15 Cînd se-ntorcea de la poiană, călcînd pămîntul de subt brazi, acoperit de acele căzute ani de-a rîndul, pămînt elastic, plin, viclean și luciu, și-o-nchipuia urcîndu-se în brazi, cu sîinii ei tîrîndu-se în lung pe trunchiul dur și aspru, și parcă brazi, nu gînduri, se muiau în el, gata să se prăvale grei în singele cu foșnet de păduri.

20 Fata din brazi era în el ca și-n pădure, una, pretutîndeni roșie.

Se apropia de munții bradului un munte-n flăcări: iulie, cu o suflare ca de faguri și de piersici tămioase.

25 Într-o dimineață, Andi, după ce pusese lîngă brad ofranda zilnică, un pachetel de ciocolată, simțise-n trupul lui greu ca ciorchinii mari de poamă turcă nevoia apei reci. Plecase la pîrâu, departe, dincolo de monastire. Se scăldase lung, culcat în albia îngustă,

30 pînă cînd apa îl purificase, lăsîndu-i trupul plin de inocența rece-a apelor de munte.

Întins la soare, se usca. Apa cînta la căpătîiul lui. Și deodată, demonul pădurii răsărise lîngă el ca un mănunchi roș de garoafe, apărut pe trapa care trebuise să-l aducă pe Satan.

35

Era furioasă.

Fără să-l privească, lepădase în pîrâu pachetul intact de ciocolată, și de pe mal, bombardase cu pietre

40 pachetul dus la fund.

Plecuse.

A doua zi, Andi venise iar la pîrâu, fără să mai treacă prin poiană.

Nu venise nimeni.

5 Erau sau nu erau undeva ochii ei verzi printre brazii din preajma pîrăului?

Cîteva zile, Andi nu auzise decît murmurul pîrăului prea străveziu, ca demonul din brazi să nu fi fost văzut, chiar prefăcut în păstrăvior cu puncte roșii.

10 Dar într-o dimineață, după baia lungă, Andi nu-și mai găsise la ieșire hainele.

Pe celălalt mal, fata din brazi îl privea cu gravitate.

— Dă-mi hainele.

Vorbise imperativ.

15 — Ia pîrăul în spate și du-te.

— Te rog dă-mi hainele!

Îl lăsase o dimineață-ntreagă să se roage, gol, întins pe față, cu privirea ei și arșița în spate.

20 După ce sunase sirena fabricii de lemne, îi legase hainele burduf cu un curmei, înfășurînd cu ele pietre, și i le aruncase de pe celălalt mal, silindu-l să se-mbrace umilit subt ochii ei — dacă mai era pe-acolo — căci, deși o simțea, n-o vedea nicăieri.

Noaptea nu putuse dormi.

25 Își trecuse mîna peste față, dîndu-și în nări mirosul pipărat de flori și ierburi aromate cu care fata din brazi îi umpluse buzunarele hainei, mai umplîndu-i-le și cu pietre și urzici.

30 Auzise toată noaptea huhurezul, gemetele brazilor, mieunat sălbatec de pisici zburlete în păduri, modulațiile aprige ale fiarelor departe-n munți.

Și dimineața, după baia, adormise la pîrâu, la umbra unui grup de brazi.

Neliniștită apa, neliniștit și somnul.

35 Se deșteptase. La căpătîiul lui, ca o ciupercă roșie era o fustă roșie, și în pîrâu...

Nu mai era!

40 Acum știa că trebuie să vie goală lîngă el să-și ieie fusta. Închidea ochii și o vedea în el ca printre brazi, cărnoasă întruchipare a Craiului-nou.

O așteptase toată dimineața. Iar șuierase fabrica.

Și iar, deasupra lui, ca în poiană, un brad risese ascuțit.

Era în brad, *cu altă fustă roșie.*

— Cîț! Cîț!

Îl ciția de sus ca pe motani.

Plecase, deodată umilit.

Îl asmuțise ca pe cini:

— Hirrr, na! Hirrr, na...

Și două zile Andi nu ieșise. Cu perdelele lăsate, o pindea. Treceau călugărițe negre, cară și căruțe, rîndunele, vite cu tălângi, încete ca și zilele de așteptare la fereastră a unei fuste roșii.

Dorea s-o bată...

A treia zi, tot la pirău, pe cînd era în apă, îi azvirli o cioară moartă, și toată dimineața, nevăzută, cîrșise răgușit ca ciurile.

Noapte cu noapte Craiul-nou se îngrășa prin somn ca viermii de matasă. Și între timp, în fiecare dimineață, nevăzută, fata din brazi îi arunca în baie cioate și ciuperci înveninate, drept batjocuri și blesteme.

În preajma lunii pline bătuse vînt fierbinte, plumbuind argintul arșiței. Se ridicase-o umbră de pe zare: parcă se apropia de soare ca de faguri un urs cu mormăiri gros joase.

Tuna.

Băteau întruna clopotele minăstirii.

Venea ceva așa de mare și de fioros, că se-nchiseseră ochii pămîntului și dîrdiau dinții pămîntului, zgîrcit de frică-n el.

La adăpostul geamului închis, Andi clipea în fulgere. Și deodată auzise prin pîriitura trăsnetului gheare, parcă de pisică, zgîriind și zgrepțănind sticla ferestrei.

Ascultase.

S-aplecase la fereastră. Și văzuse pe fata din brazi, ghemuită în afară, cu ochi ficși ca buhnele.

Deschise geamul.

Îl sârșise c-o destindere nebună, roșie ca un rod de fulgere, și intrase în odaie urmărită de enormul vînt.

Fereastră-nchisă.

Ușa-nchisă cu zăvorul și cu cheia.

Fulgere la geamuri și în inimă.

Și-n pat, în patul lui, ochii sticloși de buhnă, verzi în fulgere, atît de verzi, că Andi parc-avea în dinți zarzăre crude, agrașe necoapte, mere acre...

Era-ncordată ca un nod de frînghii. Și mirosea a țărănă ș-a furtună, dînd patului în noapte miros de brazdă-n urma plugului și-a ploilor.

O dezbrăcau fulgerile cerului.

Era în goliciunea ei de fată cum sint petalele în mugurii închiși.

Și-ardeau tot verzi, tot neclintiți aceiași ochi de frunză nouă deasupra florilor ce cad.

Avea în ea, cu dinții încleștați, un geamăt ca de vargă biciuind văzduhul.

Ploaia cădea sfîrșind.

Îi căutase buzele, nu le găsisese.

Avea zvîcniri de prepeliță-n sini. Ș-avea în goliciunea ei arome de agude și o pată ca de mure între coapsele-ncordate.

Și îl privea. Și îl privea.

Verde de brad, lumini de fulgere, ropot la ferestre.

Și mirosea a sevă crudă în odaie, de parcă năvălise-o iarbă în tăiuș de coasă.

În zori nu mai era. Și nici furtuna care răsturnase brazii, scuturînd asupra lui un mac de munte.

Andi se deșteptase parcă între reverențe.

Simțea că „el“, pronumele modest de pîn-atunci, se prefăcuse-n „El“, pronumele majusculat atît de majestuos, că „ei“, pluralul cu mulțimea tuturor, se-nclina în fața „Lui“, pronumele regalizat de-o noapte de virilitate. Ș-abea tîrziu, în preajma orei băii la pirău, își amintise și de „ea“ ca de un sceptor-al „Lui“.

Era umflat pirăul, parcă nu de ploi, ci de minie, ca un cnut zvîrlit după copitele furtunei duse.

Nu văzuse pe fata din brazi. Se scăldase lung; apa curgea cu fundul rece și cu spume calde.

Apoi, întins la soare, adormise răcorit și încă truș, ca o sabie în teacă după lupte glorioase.

Suierul fabricii îl deșteptase. Nimeni lîngă el.

O întrebare mută, ca de nor cu fulgere: cum, nu venise?

Nu.

La-napoiere o găsisse ghemuită pe un trunchi de
brad, pe malul celălalt al apei, într-o *rochiță albastră*,
privind altăceva decât ființa lui, cu brațele-nnodate
pe genunchi, bărbia-n piept, plete pe frunte: părea
că adunase-n jurul ei, cu o pornire crincenă, vinățul
noptii, alungat de soare de pe cer și de pe munți și de
pe toate cele.

Ea singură în noaptea ei, ca o planetă.

O strigase.

Stincă.

O mai strigase o dată.

Numai ecoul munților îi răspunsese.

Se aplecase, cum te-nclini când cauți subț o cana-
pea, ca să-i descopere privirea. Era ceva zburlit în
ochii ei, ca pe spinare de pisici sălbatece. Zimbind,
Andi-i făcuse semn de sărutare.

Parcă lovită, tresăltase, deodată în picioare, și c-o
piatră-l nemerise în genunchi. Fugise fără să se uite
îndărăt. Andi plecase schiopătînd.

Dintăi minie. Apoi tristeță-nduioșată. Genunchiul
se umflase roș. Îl bandajase. Își petrecuse ziua în
odaie, întins pe pat și cu ferestrele închise, punînd iar
între el și viață, scut, o ușă-nchisă și feresti închise.

Pe la toaca de vecernie adormise. Îl deșteptase maica
Agafia; masa pusă îl aștepta cu supă de găină.

Noaptea venise aducînd în mini rotunda dimineață
a lunii pline îmbobocită alb.

Se dezbrăcase. Întins pe pat, visase vag, privind din
cînd în cînd fluxul lunar.

O auzise pe maica Agafia înapoindu-se de la slujba
de noapte; apoi zgomotele din preajma somnului, apoi
zvonurile nopții, mătăsoasele ploii ale brazilor în vînt,
murmurul pîrăului. Mirosea a gaz în odaie. Se dusesse
la fereastră s-o deschidă. Ochii verzi ai fetei din brazi
priveau fereastra: de cînd? Ședea în cerdac jos, cu ge-
nunchii încrucișați, la fereastră, ca o cerșetoare lingă
o icoană făcătoare de minuni.

O privise lung și deschisese fereastra. Intrase dintăi
aerul aspru de munte, apoi, c-un salt, fata din brazi.

Îl zgriase, îl mușcase de mîină și fugise, întorcînd încă
spre el din cerdac ochii cu fulgere.

Și dimineața, tîrziu, cînd se deșteptase, găsisse pe
covorașul de lingă pat un enorm mîunchi de flori le-
gat cu o fâșie zmulșă din fusta ei roșie ca buzele
mușcate pînă la sînge.

Era nebună! Îl înspăimînta.

Două zile n-o mai văzuse. În timpul zilei, parcă se
bucura că-l lăsa în pace. Natura-ntreagă își recăpătase
echilibrul normal, statornicia confortabilă. Brazilii nu
mai mieunau, nici nu mai zvîrleau cu ciocălai țepoși,
pietrele nu mai săreau șuierînd ca viperele. Pieriseră
din toate cele neînsuflite diavolii neprevăzutului,
reîncuibăți undeva într-o fustă roșie.

Dar noaptea, icoana trupului ei gol era ca luna
plină-n munți: îl umplea, înnebunindu-i conturul su-
fletesc. Ahea putea s-adoarmă înspre ziuă, cu trupul
flămînd, cu visuri dureroase ca un clănțănit de fălci
de lup pe-un ghemotoc de păpădie pufoasă luat drept
miel.

Și dimineața, deșteptîndu-se cu capul greu, se
bucura că-i singur, presimțînd totuși o altă noapte de
nesomn și poște neîndestulate.

Se temea: poate de ea, poate de dragoste, de dra-
gostea cu ea. N-o cunoștea de loc. Nici nu avusese și nici
nu putea să aibă schimb de vorbe clarificatoare cu o
fată care se suia în brazi ca veverițele, cu o fată care în
loc de articulare umană, mieuna, coteodocea și cîrîia,
avînd în glasul ei și glas de păsări și de fiare: cu o fată
care-n loc de vorbe-i arunca cioate, ciuperci și cite-
stîrv de cioară, sau o piatră ca răspuns la sărutări.

A treia noapte, iar o gheară de pisică îi zgriase
geamul, deși era deschis. Se dusesse la fereastră. O vă-
zuse așezată jos.

— Vino.

Îl privise peste umăr.

— Nu vii? o întrebă el din nou.

Vino, o rugase el blajin, cu degetele dezmiertîndu-i
fruntea.

Fata din brazi îi apucase deodată mîna — să i-o
muște? — Andi tresărise, gata să și-o tragă îndărăt.

Dar ea îi sărutase mâna.

Apoi intrase în odaie cu o săritură.

Avea o dungă roșie pe sinul stîng.

-- Ce-i asta? o-ntrebare Andi.

5 Îl privise înălțîndu-și capul strîns în plete negre.

— ...pentru tine, fără să-și poată stăpîni o încrun-
tare iute a sprincenilor.

Ș-abea în acea noapte Andi cunoscuse sărutarea
10 gurei ei: o sărutare roșie ca trupul ei cel din poiană;
o sărutare, sute pe tot trupul lui, cum ea era-n poiană,
ca un lan de maci și ca un stol de roșii rîndunele.

Avea în trupul ei o nebunie ca de mînji pe iarbă
tînără.

Andi ținea în brațe vîntul...

15 Dormiseră alături.

Nici nu știa de unde-i? cine-i? cum o cheamă?

Copilă de țaran? Nu și-o putea închipui cu tată,
mamă, într-o casă țărănească, îngrijind de ploduri,
20 frații ei, ducîndu-se cu boii la păscut, lovită uneori de
mîna grea a despotului cu opinci: ea, fata roșie din
brazi?

Ș-apoi ea se juca tot timpul. Nici hainele, nici
trupul ei n-aveau mirosul casei țărănești. Semne de
muncă nici în mîni, nici în picioare.

25 Era ea singură stăpîna ei.

„Nepoata“ vreunei maici? Poate că da.

Da, roșie ca singele păcatului — cu cine? subț ne-
grul monahalelor vestminte. Se vede că păcătuse o
maică, cea mai frumoasă maică din acele locuri, c-un
30 pustnic tînăr abătut prin văi după merinde. Păcătui-
seră pe-o iarbă verde, undeva, într-o poiană, înnebu-
niți de singe și de primăvară, și diavolul fusese lîngă
ei, lăsînd pe urma lor, copilul lor, copilul lui, să joace
ca o flacăra pe locul însemnat de un păcat, hotărnicin-
35 du-l iadului.

Cînd se gîndea la ea, cuvintele „păcat“ și „diavol“
înviau în superstițiile singelui, ca noaptea, lîngă cimi-
tirile pustii.

40 Îl chinuia în fiecare dimineață, dorind parcă să-l
facă s-o urască, înveninîndu-l, înghimțîndu-l, zădărîn-
du-l, dînd vorbelor pe care i le arunca din înghimparea

brazilor gheare de miță, dinți de viperă, cerșindu-i une-
ori cu ochii și cu fapta o mînie, o revoltă, o asprime,
bărbătește dură, care să arunce-o stîncă, este focul ei
nestins; și-n fiecare noapte îl iubea, venind în patul lui
5 din brazi, cu miros de rășină-n fustă, iar în goliciunea
ei cu tot parfumul luncilor de primăvară și-al văzduhu-
rilor verii, secătuindu-i singele ca stolul de lăcuste
lanurile, și infierbîntîndu-i-l din nou cu frăgezimea
ei de rouă indoită cu piper.

10 Sufletul lui o numea, c-un fior premergător: frigu-
rile roșii. Spre seară, gîndul c-o să vie sau că n-o să
vie — și-o să fie singur cu amintirea ei — îl scutura ca
frigurile.

Venise vara.

15 Începuseră s-apară în monastire cîte unul — ba o
umbrelă de matasă cenușie într-o mîină de pensionar,
ba o umbreluță cu dantele într-o mîină de cucoană —
vizitatorii de vară, cei care-și fac vilegiaturile la soare,
subt umbrelă.

20 Nu mai era mult, și trebuiau să vie și cei de-acasă.
Maica Agafia scutura, grijea odaile, ceruia podelele,
vâruiă, ca să primească într-o casă ca „oul de Paști“
pe „doamna profesor“.

25 Din nou, ca și la Iași, Andi avea să fie vecinul de
odaie al cuiva de-acasă. Și între munți, și-n el începea
reflexul vieții orașului care-l dezamăgise.

În fiecare zi, pe la amiază, un glas tărăgănat, nazal
și melopeic ca al vînzătorilor de haine vechi, cu accen-
tul și mai evreiesc în amfora de brad și decreștinătate-a
30 munților, striga ziarele cu ultimele știri senzaționale,
cu cotidiană „mare dramă pasională a unei dame din
elită“ și „disparația misterioasă a directorului unei
bănci“.

35 Configurația ieșană, fantoma străzilor și-a zgomo-
telor Iașului, treptat se închea în străveziul atmosfere-
rei de la munte, dînd strania impresie că munții au
venit la Iași cu clopotele monastirei și cu toaca ei, și
nu că Iașul a venit la munte cu tusa, dialogurile și
ziarele de-acolo. Și totuși, citadinizarea munților,
40 laicizarea lor, mondenizarea lor treptată, cu gramo-
foane în poieni, care frivolizau verdele munților, și

printre brazi, parfumuri de salon, în loc să-l tulbure, redeşeptindu-i vechea scirbă și nostalgie de plecare, îi aduceau ca o trezire dintr-un somn cu visuri înfricoșătoare, alungind din el conturul de legendă oarecum medievală, cu sutane negre și cornițe roșii, aducând în locu-i parcă familiaritatea cotidiană, cu configurație de piață publică plină de tramvaie, berării și conversații tipice orășânești.

Oricît de singur și de voluntar dat la o parte, Andi se simțea „social”. Sufletul lui era o uliță într-un craș cu oameni, o uliță cam dosnică, tăcută, parcă sperioasă, încă fără nume, dar aparținind crașului.

Dar ea, fata din brazi, era un drum acoperit de ierburi într-un codru des. Avea parfum, parfum de codru feciorelnic, pînă atunci neîntîlnit la nici o fată și la nici un om; dar parcă și mai mult decît îl fermeca parfumul îl spăimînta desişul negru al pădurii, plin de ochi arzînd în întuneric, plin de gheare ascuțite pe copacii seculari. De lingă ea, fără să-și dea seamă, începuse să dorească suflete de fete simple și normale, în care „codrul” este parc bine crescut, cu bănci pe care te așezi ca să respiri parfumul frunzei, fără teama fiarelor.

Războiul îl făcuse să devie cetățean al trecutului într-un Iași închis în hulubărie.

Pacea îi izgonise Iașul din hulubărie, izgonindu-l și pe el din Iașul redeschis în normal, lăsîndu-l expatriat în singurătatea lui deșartă.

Ș-acum, fata din brazi îl făcea nu să iubească, dar să prețuiască și să dorească ceea ce era normal, confortabil, liniștitor în viața orașului său, privită numai ca atare. În loc de fulgere, lumină electrică: menajerie de fulgere domestice. Delicateța lui, debilitată de atmosfera din hulubărie, nu se mai alarma acum în fața vieții ieșene care venea spre el alungînd din juru-i, nu ca după război, fantoma armonioasă a unui Iași, trecut, ci prezența înfiorătoare a singurătății în codru.

Cînd dormi în timpul zilei, bocăneala cizmelor sergentului de zi, care se plimbă lingă fereastra ta, îți brutalizează somnul și te revoltă, umplîndu-te de nervii insomniei diurne; dar noaptea, bocăneala ace-

lorași cizme, de data aceasta ale sergentului de noapte, îți narcotizează zîmbitor, cu beatitudini de prunc, somnul pînă atunci neliniștit de tăcerea la pîndă.

Astfel, deși înmulțirea zilnică a vizitatorilor îngreua înțîlnirile de dimineață, și curînd avea să le facă imposibile pe cele de noapte — pe care Andi nu le concepea decît în odaia lui, în patul lui, ca un dejun servit în pat, convalescenților —, Andi ar fi dorit parcă să grăbească invazia Iașului la Agapia, dîndu-i o semnificație de chinină pentru „frigurile roșii”.

Nu se gîndise nici o clipă să plece de la Agapia, izbăvindu-se, sau să interzică fetei din brazi accesul odăii lui, nu numaidecît prin vorbe — l-ar fi ucis, ar fi rostogolit pădurile asupra lui —, dar măcar ferecîndu-se în odaia lui: ar fi dat foc monaștîrei fata roșie. Trupul lui o dorea, și sufletul îndura poftele trupului ca pe-o molimă de care dorea să-l scape alții.

Pe de altă parte, se temea și de scandal. O socotea în stare de orice: era nebună, atît era de altfel decît el.

Și orașul, nu în Iași de-a dreptul, ci departe-n munți, tratat îl reincorpora.

Într-o noapte, fata din brazi intrase iarăși pe fereastră în odaia lui, dar în loc să vie goală-n pat, lăsîndu-și fusta roșie în mijlocul odăii, cu mersul acela suveran de flacăra înalt albă care-și părăsește jarul ca să aprindă pădurile spre care se avîntă, se așezase îmbrăcată pe pat, cu genunchii la gură.

Gîndea? Visa? Plănuia ceva?

Tăcea, mută la orișice-ntrebare, din cînd în cînd privindu-l, nelăsîndu-l prin prezența ei autoritar posesivă să se întindă-n pat, plutind de la o vreme straniu pe tăcerea neagră care-îngreua pleoapele lui Andi ca o lună roșie pe orizont de-ntunecată mare.

Era atît de intangibilă prezența ei, că Andi, renunțînd la trupul ei, căscase lung.

Zvîcnise, arsă. Îl privise, cu un țipăt parcă în stridența verde-a ochilor, sărise pe fereastră și se mistuise-n noapte.

În noaptea următoare venise cu obrazul umed prin întuneric pe obrazul lui Andi; și glasul, gemătul ei

de vargă biciuind văzduhul miezului de noapte, fusese mai gutural.

Îl cuprinsese în brațe prin întuneric, învăluindu-l ca o viță roșie, îi dezmierdase timplicele strângându-i-le-n palme uneori ca și cum ar fi vrut să i le stoarcă, îi pipăise fața cu mișcări apăsate, întipărindu-și parcă în palme efigia lui, și fără pregătire, deodată, îi spusese amenințător:

— Vor să mă trimeată.

— Cine?

— Ei.

Era noapte adincă în munții muți, și subț privirea ochilor verzi, acel „Ei“ înfiora ca prezența altei lumi cu văzduhul zimțat de zboruri negre.

— Hai să fugim.

Ea vorbise. Glas și mai răgușit, de țigancă la cala cu descintece, accent imperios. Andi simțise vorbele vibrând pe pielea obrazului, ca un zbîrniit de arc.

Andi tăcuse.

Căutase să dezmierde o frunte rece ca o lună și depărtată ca o lună.

Grea, inima lui Andi era la Iași.

A ei, limbi de vulcan, deasupra lumii.

În zori erau treji amîndoi.

Se aplecase asupra lui, îi dezmierdase fruntea — era frumos pe perna albă, palid în lumina de argint a zorilor, ca un cap înconjurat de îngeri și de crini — și Andi o auzise murmurîndu-i cu o duioșie tristă:

— Tu ești mic.

Plecuse, și de-atuncea niciodată n-o mai revăzuse, lăsîndu-i în ochi icoana ei din ultima clipă, tăiată parcă vertical într-un soare roșu — demon sau arhanghel — spunîndu-i ca o profetizare, lui, cel culcat în pat: „Tu ești mic“.

N-o regretase. Plecuse de pe un hotar al sufletului o armată asiatică fioroasă, cum erau în vechi cele venite spre Moldova. Era în Andi parc-un „Mulțumescu-ți Tie, Doamne“, intonat de o mulțime cu minile spre cer.

Trupul era atît de istovit, c-avea nevoia castității, ca pămîntul, de zăpadă, iarna. Incepuse iar să doarmă, fără vise, regăsînd somnul pe care-l uita în leagănul

copilăriei. Era atît de fericit cînd se găsea în patul alb, cu storul tras, în preajma somnului, că parcă îi venea lui singur să-și sărute minile, cum fac copiii uneori cînd au primit daruri neașteptate. Și inima bătea acum altfel: parcă fuseseră-nhămați la ea cai năvăși, cu trap zburat, gata să-l zvîrle în prăpastii, ș-acum, în locul lor, venise-un măgăruș blajin ca cei ce duc copii în cărucioare.

Agapia se umplea zi cu zi de femei gătite devenind un adevărat salon de vară al Iașului. Mai erau două zile pînă la sosirea familiei Danielescu. Maica Agafia îl obliga pe Andi să mănînce și mai mult la mese și în timpul zilei, iar seara, în loc de-o ceașcă de lapte îi punea două, dorind să arate „doamnei profesor“ că-și ține cuvîntul dat la plecare, redîndu-i-l pe Andi subț forma rotundă a „harbuzului“ metaforei populare care exprimă plenitudinea sănătății.

Căpăta pentru întia oară poftă de viață, de viață socială. Își simțea trupul calm, încă pe multă vreme, iar sufletul eliminase complect amintirea fetei din brazi, ca pe ceva umilitor și debilitant. Vedea zilnic înmulțindu-se între brazi fetele Iașului, unele frumoase prin trup și trăsături, altele prin cea vioaie și exuberantă tinereță, mai mobilă decît frumuseța, și mai felurită. Nu mai fugea de viață ca în timpul războiului și ca pînă atunci. Privea viața — adică deo-camdată fetele — fără comentarii amare și fără teamă de dezamăgiri, trăind oarecum la malul vieții, pe plajă, fără să se arunce în ea. Nu dorea să aleagă nici o fată — asta parcă i-ar fi micșorat plăcerea, limitîndu-i-o —, se mulțumea să le privească, să se știe privit.

Familia îl găsisse înzdrăvenit, înviorat și chiar glumeț — în conversațiile de la mese — ceea ce nu se-ntimplase pîn-atuncea niciodată. Chiar după venirea familiei lui, Andi tot nu frecventase nici un cerc ieșan regrupat în luncile și prin poienile Agapiei.

Toți membrii familiei Danielescu, grupîndu-se în afară după sex, vîrstă și tabieturi, frecventau felurite cercuri. Și, treptat, Andi observase, ascultînd conversațiile de la mesele care adunau familia, că în toate grupurile agapiste se vorbea despre el ca de *altcineva*,

socotea Andi, intrigat de fizionomia acestui Andi care-i apărea în față, venind înspre el.

5 — Vezi, dragă Andi, *toată lumea* spune că ar trebui să te mai distrezi puțin, rezuma doamna Danielescu generalizând sfaturile și îndemnurile cucoanelor din cercul ei.

„Să se mai distreze puțin?“ Dar ce făcuse? Muncea? Prepara examene? Scria ceva?...

10 A! vra să zică, i se atribuiău munci concentrate; așa numai se explica refrenul sfaturilor care izbutiseră s-o alarmeze și pe mama lui. Și mama lui, oricum, trăia alături de el.

Incet cu-ncetul, Andi lămurise sensul acestui îndemn la distracție.

15 — Măibăiete, mai ieși și tu în lume, mai fă curte la fete... Atîta filosofie și singurătate nu-i bună la vrista ta. Uite, *toată lumea*-mi reproșază că vreau să te fac ca mine... înainte de vreme, îl muștra, c-un zîmbet măgulit, domnul Danielescu.

20 Aha!

— Eu nu le mai înțeleg! exclama Duduia, măsurindu-l pe Andi cu ochi de croitoreasă care n-a descoperit încă secretul tăieturii unei rochii. *Toate fetele se tem de tine*, că le intimidezi, că ești prea serios...

25 Andi ridică din umeri.

În locul lui, răspundea Luchi:

— Lasă, păpușico, Andi nu-i de nasul vostru!

30 Aterizarea în viață o făcuse nepremeditat. Fusese bruscă și neașteptată. Se întorcea — singur — dintr-o plimbare. Îl prinsese o ploaie torențială, tocmai cînd intrase pe alea principală a Agapiei. Dintr-o casă cu ferestrele pline de capete de fete, ca pernitele croitoreșelor de ace cu gămălie, auzise glasul Duduiei:

35 — Andi! Andi!

Pină la ei acasă mai era drum lung. Ploaia curgea, ridiculizînd pe cei care defilau pedestri sub galopul ei.

40 Intrase deci în casa de unde-l strigase Duduia. Nemerise într-un cuib de fete, prietene de-ale Duduiei, și băieții servanți ai acestora, care ascultau cu devoțiune

plăci de gramofon. Se inclinase corect în fața fiecărei fete, cu distincțiunea care era ritmul firesc al frumuseții lui.

5 Vorbea, cu același zîmbet de „femeie care minte“, vorbea calm, fără precipitarea cînd impertinentă, cînd intimidată a băieților tineri, comentînd incisiv, ca și în scrisorile către Luchi, viața monastirei, adică a maicelor, făcînd pe ceilalți să zîmbească — hazul lui Andi nu provoca hohotul ilar, ci numai zîmbetul ușor —, dar dîndu-le și-un fel de spaimă față de perspicacitatea ascuțită a vorbitorului, exercitată atunci numai împotriva maicelor, dar care se exercitase desigur și-mpotriva lor.

Luchi jubila.

15 — I-a dat gata Andi! Cred și eu!

Andi simțea începutul unei increderi în viitor foarte asemănătoare cu a fetelor crescute în singurătate undeva la o moșie, neștiind prea bine și nici prea interesîndu-se dacă-s frumoase, adică dacă-s *mai frumoase decît celelalte*, cînd după primul bal unde au fost spontan și unanim sărbătorite, își dau seamă cît e de ușor să ai succes.

20 Nu era *identic* în orișicare cerc. Varia, devenea altul, fără efort, și această continuă prefacere nu-i dădea nici impresia ipocriziei, nici a platitudinei, nici a rolului actoricesc, transpus cabotin în viața de toate zilele, ci dimpotrivă, îi dădea certitudinea diversității lui, a belșugului sufletesc.

30 Avea în el substanță pentru mai multe suflete; și-și făcuse, adică avea impresia că moștenise, un fel de garderobă de suflete, pe care le schimba fără efort, așa cum femeia cochetă își schimbă rochiile, armonizîndu-și îmbrăcămintea cu mediul, cu anotimpul, cu momentul și cu împrejurările.

35 Reintrînd în Iași, după vacanță, împreună cu familia, se minunase zîmbitor la amintirea vechii neincrederi în viață.

De ce?

40 Dar viața era cu adevărat interesantă! Avea acum o compătimitate înduioșată pentru epoca hulubăriei și pentru acel Andi refugiat în hulubărie.

Acum dorea viața, adică repetarea în mai vast și mai complex a succeselor de la Agapia. Urma cursurile Facultății de litere, devenind un student eminent. La seminarii, criticele sale calme, lucide, ușor zîmbitoare—
5 zîmbetul acesta îl învățase din lectura lui Anatole France —, cu totul lipsite de impetuozitatea barbară a băieților tineri de cite ori combat „ideile” susținute de alții, îl făceau admirat și respectat. Deși nu era un erudit, dădea celorlalți impresia erudiției din pricina
10 ușurinței cu care-și asimila atmosfera, ritmul intelectual al cărților răsfoite. Și cum niciodată nu făcea paradă de erudiție, modul său de-a expune, fără citate parvenite, ideile altora, dădea celorlalți impresia că le creează fără efort. Nu afirma niciodată idei și atitudini exclu-
15 sive cu acea caracteristică vehementă tinerească; afirma o idee, dar o nuanța astfel, complicînd-o, distrîmînd-o, reîmpletind-o, încît nu știa niciodată dacă o acceptă, dacă o susține cu tărie, sau dacă o respinge. Această lipsă de afirmațiune netă, de categoricism impunea celorlalți credința că Andi e mai comprehensiv
20 decît ei, că e permeabil la orice, pe cînd ei sînt numai la categorii limitate; că Andi e mai elastic, mai receptiv, mai fin.

Trupește, orișice haină cădea bine pe el, oricît de ieftină ar fi fost stofa. Așa și-n domeniul spiritual: toate ideile erau purtate de el cu o egală perfecțiune și îndeminare, valorificîndu-le grațios chiar pe cele mediere. Ideal manechin intelectual.

Pe unii studenți ieșiți din țărâtime, foști bursieri
30 eminenți ai liceelor, cam greoi, cam colțuroși, care mînuiau ideile ca măciucile, cu atitudini hirsute, la început, Andi îi epatase, intimidîndu-i. Treptat, însă, prezența lui Andi și comportările lui la seminarii îi iritau, dîndu-le un fel de mirîire intelectuală în fața
35 lui, asemănătoare cu bosumflarea crincenă a cînilor ciobănești la apropierea ogarilor stăpînei moșiei. Nu-l mistuiau. Aveau o scribă instinctivă pentru el, simțindu-se pe nedrept depreciati din cauza lui. Asta îi făcea și mai stîngaci în discuțiile cu Andi, cele obliga-
40 torii de la seminarii, — altminteri îl ocoleau. Și totuși fără să-și dea seamă, era în ei, cu toată conștiința pu-

terii lor reale, un pic de invidie care-i făcea uneori să-l imite față de alții, împrumutînd de la el calmul elegant cu care-i epatase, cercînd la rîndul lor și ei să epateze pe cei care nu-l cunoșteau pe Andi, mai ales
5 pe fete.

Cursurile, seminariile și orele de bibliotecă limitau timpul lui Andi, ceea ce-i dădea o invulnerabilă justificare față de saloanele frecventate numai din cînd în cînd. Nu devenise un asiduu al nici unui salon, ca
10 restul clientelei tinerești. Apărea uneori numai, în treacăt, ca un om foarte ocupat, care-și „sacrifică” o oră pentru prietenii cinstiți de acest sacrificiu.

Mereu primea invitații pentru ceaiuri, serate dan-
sante și serate literare.

15 Dar dragostea?

Pe cine iubea Andi? Nimeni nu știa. Nu i se cunoștea nici o aventură. Dar Andi nu iubea pe nimeni. Nici nu flirta măcar.

Astfel trecuse primul an, o mie nouă sute douăzeci și unu, în vara căruia, petrecută tot la Agapia, Andi se odihni după munca examenelor trecute numai cu
20 bile albe, aducînd după el un tineret întreg de fete și băieți cu el întorși apoi la Iași, în toamnă, pentru viața altui an.

25 Reîncepuse aceeași viață de universitate.

Și la-nceputul primăverii, simțise într-o zi o oste-
neală de oștean care-a purtat prea multă vreme armura grea, pe calul de război, pîndînd prin crăpătura vizierei
30 numai ce-avea *s-atace*, cu minile pe friu și spadă.

Parcă dorea să respire și s-adoarmă o clipă zîmbind.

Și zîmbise, într-o zi cu lilieci înfloriți, cînd se-
torcea de la Universitate, unei fete care-l iubea mai demult. Era și ea în anul al doilea la Matematici. Ciudat!
35 Cine-ar fi văzut-o intrînd la Universitate, ar fi jurat că se duce la Facultatea de litere c-un Lamartine în geantă. Era un fel de Andi cenușiu-blond, cu ochi cenușii-albaștri, devenit fată cu cozi lungi, cu gene plecate de mireasă care pășește spre altar în solemnitatea
40 rochiei cu trenă, ascultînd corurile și bătăile inimii.

Semăna cu Andi. Aveau același profil de efeb grec, aceeași mlădioasă înălțare-n mers, numai că ea era fată blondă, și Andi, băiat brun. De câte ori îl întâlnea pe Andi la Universitate, se roșea, și totuși îl privea, c-un zîmbet parcă trist. Era-n făptura ei ceva cuminte, bun, blajin, ca fumul caselor de țară în amurg, cînd pacea aerului le îngăduie-nălțarea înspre cer, vișător lină.

De ce urma la Matematici?

Atita îl preocupa pe Andi, câteva clipe, cînd o întâlnea. Știa că se roșește cînd îl vede și că totuși îl privește c-un sperios curaj, păstra câteva clipe-n ochi icoana ei de fată de altădată — care urma, ciudat, la Matematici —, și o uita. Era în el ca apariția la margini de pădure a unei căprioare.

N-o întâlnise niciodată în saloanele ieșene, deși era odraslă de boieri adevărați. Orfană, cu avere mare, trăia pe lingă o mătușă după tată, într-ocasă enormă de pe strada Lăpușneanu, închisă într-o grădină insolită prin porțile de singurăitate înflorită acolo între magaziile străzii Lăpușneanu, înghesuite unele în altele. Mătușa ei era o maniacă: își închisese porțile enormei case, îndată după războiul care-i rechiziționase parte din odăi, temîndu-se de ploșnițe și de microbi. Pentru ea, războiul infectase Iașul pe veci cu ploșnițe și cu microbi.

Nu mai primea penimeni. Trăia, păzită de-o armată de servitori hodorogiți, care-i respectau tăcerea, fobia microbilor și papagalii din zece mari colivii de argint.

În acest cavou așezat în mijlocul Iașului, cu o bătrînă care convorbea de dimineață pînă seară numai cu papagalii ei, locuise Magda Boldur, după ce în o mie nouă sute șaisprezece tatăl ei murise pe front, iar mama ei, soră de caritate, murise de tifos exantematic.

De cînd îi zîmbise Andi — în ziua cu lilieci parcă înadins înfloriți pentru acel zîmbet — ea nu-i mai zîmbea. Îl privea, nu sperios ca înainte, ci adînc și g'av.

O saluta. Îi răspundea.

El se ducea la Litere, ea la Matematici.

Atit.

Și poate că mai mult decît armonicasa ei făptură, acest „atit“ dintre ei dădea lui Andi înviorarea și odihna de care simțise că avea nevoie. Nu vroia s-o cunoască, dorea numai s-o vadă din cînd în cînd, cu intimitatea zîmbetului împărtășit de gravitatea privirei ei. Se mulțumea s-o știe înaltă, la una din ferestrele sufletului — și tocmai asta îl mulțumea, pasivitatea ei decorativă.

Acum nu se mai întreba: „De ce urmează la Matematici?“ Întrebarea care-l intrigase înainte de-a-i fi zîmbit acum devenise pentru el un fapt providențial.

El era la Litere.

Magda Boldur, la Matematici.

Ca în două continente osebite: așa socotea Andi.

Și se vedeau în treacăt, c-o atirgere de suflete aproape-n fiecare zi.

Într-o noapte, după douăsprezece, Andi se întorcea pe strada Lăpușneanu înspre casă, venind de la o seară.

Parfumul teilor era blond și jilav ca lumina lunii pline, care dădea luciri de argint asfaltului străzii pustii. Întîlnise-n Păcurari o pereche de îndrăgostiți. Mergeau strînși unul în altul, unindu-și singurătățile în patetismul pustiului lunar și-al teilor cu elegiac parfum. Și Andi-și simțise singurătatea, rămînînd în noapte numai cu el, cu umbra lui solitară. N-avea pe nimeni. Izolarea lui numai el și-o cunoștea. Era ostent. Dorea o mîină pe fruntea lui și să-nchidă ochii.

Mergea încet. Pașii sunau prelurg pe strada Lăpușneanu: goală, argintie, ca un pod lunar ducînd în monastirea tăcerilor ieșene.

Trecea prin dreptul casei Boldur, care-și avea intrarea într-un mare garg boltit deschis asupra străzii.

Se vede că Magda nu dormea și că-l văzuse venind de la fereastra etajului de sus, prin lumina lunii. Bătăia inimii o rostogolise pe scări, ca un fruct copt, desprins de vînt de pe creanga lui. Îl întîmpinase din întunericul gangului nu ca pe un necunoscut — nu-și

vorbiseră niciodată — ci ca pe un Andi al ei adus de marile lumini de lună, ca de lebădă un Lohergrin.

Ea-i apucase minile; fără șovăire. Avea în nebunia ei puterea somnambulilor.

5 Intrase după ea, mergând în virfuri, în casa necunoscută. Îi bătea inima tare. Se văzuse vag, ca reflectat de-o apă, în oglinda vastului antret a cărui scară ducea la etaj. Mirosea a parchet vechi și a covoare. Fulgerul lunii aprinsese-ntr-un vitraliu cozi de păun și de fazani gata de zbor de pe crengi roși cu frunze rubinii.

10 Era un miros și-o tăcere de alt veac, în care luna răspindea parcă mișcări de statui albe printre pulberi moarte.

Bătuse o pendulă, sus, metalic.

15 Și parc-atuncea deșteptată din faptele-i de somnambulă, Magda-i scăpase minile, îl văzuse, se cutremurase și, ghemuindu-se pe scară, izbucnise-n plîns.

20 Andi o privise cu mirare, clipind, cu fruntea încrețită. Ce nebunie-l adusese după miezul nopții în această casă necunoscută, alături de o fată care plîngea?

Magda ședea la picioarele lui, cu spinarea aplecată ca subț bici, plîngînd înăbușit, c-o deznădejde care-i scutura mereu, ca tremurul de frig, umerii subțiri.

25 Îl aplecase asupra ei nu dragostea, nici mila, ci dorința de-a o alina, ca pe-un copil frumos descoperit plîngînd pe-o margină de trotuar. Îi dezmierdase părul, umerii, obrajii umezi. Capul ei se aplecase, încă scuturat de plîns, pe pieptul lui. Ea îl privise printre lacrimi, ea-nălțase buzele spre el — părea-nflorită atunci din rouă, c-o lumină de lună —, și o sărutase.

Plecuse tot în virfuri, lăsînd în urma lui obraji care ardeau și două mini pe inimă ca pe-o fereastră împinsă de furtuni.

35 Și dimineța, chiar în clipa deșteptării, Andi regretase, cu ceva mai mult decît o simplă ridicare din umeri, ceea ce de-atunci numise un moment de nebunie. Îl neliniștea sărutarea nopții, ca un proiect de inel de logodnă impus. Nu se mișcase de acasă toată ziua, pretextînd o migrenă. N-o mai văzuse pe Magda cîteva zile. O ocolea. Și într-o zi, pe stradă, nu la Univer-

sitate, se întîlniseră pe neașteptate, și Andi văzuse în ochii Magdei ca o bătaie de inimă, apoi o paloare de obraji, și căderea genelor ca două păsări ucise pe un cer alb. Și în noaptea aceleiași zile o sărutase din nou, dezmiertîndu-i părul și fruntea, pe scara antretului cu miros de parchet vechi și covoare, la lumina aceleiași grădini din vitraliul cu fazani și păuni speriați pe crengi de toamnă rănită.

5 De la-nceput, Magda Boldur îl obsedase prin mila pe care i-o inspira. Adică nu prin milă, mai degrabă prin teama de mila care începea în el. Noaptea, o simțea plîngînd pe scara din antret, și plînsul acesta nu-l lăsa să doarmă. Se ducea s-o vadă, nu fiindcă o dorea, ci fiindcă plînsul ei îi neliniștea sufletul. O alinta, și după ce o lăsa zîmbind, pleca, în sfîrșit liber.

15 Ea îi spusese într-o noapte, pentru întia oară: „Andi“.

Îi spusese și el, constrîns: „Magda“.

20 Apoi, tot noaptea, îi pusese la gît un lăntuțel lung cu o cruciuliță: ea lui. Ancoră.

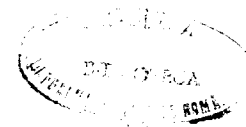
Plănuia să-l prezinte mătusei ei. Andi se împotrivise categoric, avînd aerul că-i intimidat.

25 Se ducea s-o vadă cîteva clipe în fiecare noapte, — fericit că se apropie vacanța și plecarea la Agapia, atît de fericit c-avea față de Magda, din ce în ce, o duioșie penitentă, — atribuită de Magda melancoliei despărțirii.

30 O iubea ușor. Ar fi dorit parcă s-o aibă statuie în odaia lui de lucru, în desueta atmosferă a hulubăriei, c-un veșnic zîmbet pe buzele de marmură, care să-i dea siguranța că n-o să mai poată plînge de vreme ce-i înmormîntată în fericirea marmurei sculptate.

Își simțea viața incomodată, primejduită, deși Magda nu-i cerea nimic, și deși o socotea resemnată.

35 Dar se temea de neprevăzutul dement pe care știa că dragostea poate să-l stîrnească în oricine. Magda trăia prea singură. N-avea prietene. Și matematicele lăsau disponibil în ea un romantism acumulat de mult, necheltuit în nimic, la pîndă, gata să se rostogolească în acte insolite, așa cum se întîmplase în noaptea cu lună plină, cînd ea, fata serioasă și timidă,

deschisese fără nici o clipă de sfială sau recul porțile casei unui necunoscut, după miezul nopții.

Îi spunea:

5 — Andi, nu știi cit am să sufăr fără de tine! Rămîn atît de singură...

Și își lipea obrazul de al lui, cu lacrimi lungi.

Andi tăcea. Era înspăimîntat de mila pentru Magda. Îi dezmiarda obrazul și tăcea, preocupat.

Ea se lipea de el, simțindu-l astfel și mai lîngă ea.

10 Dar sufletul lui izbucnea la Agapia, unde situa înfri-coșat aceeași milă, verificîndu-i imaginativ virulența.

Și îi era atît de milă uneori de inclinarea ei de floare cu tulpina ruptă, că se simțea incomodat ca de-o dezordine în el.

15 În lume chiar, era preocupat, nu mai avea aceeași dezinvoltă libertate.

La despărțire, în ultima noapte, Magda se ghemuise iarăși pe scara antretului, strîngînd în brațe o mîină de-a lui Andi, legănîndu-i-o ca pe-o păpușă. Ar fi vrut să i-o lase — mîina — pe tot timpul vacanței, și s-o știe că nu mai plînge. Nu *suferința*, ci plînsul ei, pe care parcă-l auzea de la distanță, îl neliniștea: suferința notificată lui prin lacrimi.

Îi făgăduise să-i scrie de la Agapia...

25 Cînd sosise la Agapia, îl aștepta o scrisoare de la Magda în mîina mamei Agafia. Fruntea lui Andi se încreștase ca la cei cari primesc anunțul unei polițe protestate. O deschisese cu spaimă. Nu-i spunea nimic, nici un fapt.

30 Era făcută numai din dezmierdări puerile și aiurite ca cele cu care fetițele își leagăna păpușele: „Dragul meu drag, copilul meu iubit, dragostea mea scumpă. Andi al meu bun și frumos...”

35 Se vede că nu scrisese pînă atunci nici o scrisoare de dragoste; și noutatea încîntătoare de-a te juca, de-a alinta cuvintele trimise celui plecat îi dădea o uitare a tristeții, o bucurie mereu zîmbitoare și o absență totală de cochetărie stilistică. Nu se simțea în nici un rînd, în nici o vorbă dorința de-a înfrumuseța literar. Cuvintele ieșiseră spontan ca un izvor. 40 Mediocră în sine și dulceagă, scrisoarea exprima totuși,

o *viu*, o mișcare sufletească, o realitate, care l-ar fi fermecat pe Andi, dacă ar fi fost cit de puțin îndrăgostit.

5 După cetirea scrisorii, adică după ce înregistrase atent și din ce în ce mai ușurat aceeași lipsă de plîns, același zîmbet pueril, oftase și simțise în tot trupul bucuria recîștigîndu-l, ca o elasticitate de minge o clipă primejduită de un vîrf de ac care apăsase fără să înțepe.

10 „Dragă Magda,

Am ajuns sănătos la Agapia, unde mă aștepta scrisoarea ta, care m-a bucurat și pentru care-ți mulțumesc. Mă gîndesc la tine și aștept...”

15 Da, prea era bucuros că nu plînge scrisoarea Magdei, ca să nu-i dea bacșișul unui neadevăr.

„...și aștept cu nerăbdare revederea noastră la toamnă...”

20 Expediasc scrisoarea și, fericit ca un om care și-a încheiat cu bine o zi grea de muncă, zburdase. Da, zburdase. Glumise toată ziua cu familia și cunoscuții, antrîndu-i pe toți cu generoasa lui exuberanță. Apoi venise altă scrisoare.

„...Și cînd mă gîndesc cit mai este pînă la toamnă...”

N-o mai cetise.

25 O auzea din nou plîngînd jos, pe scara antretului, îndărătul vitraliului cu păuni și fazani, în mirosul acela de parchet vechi și covoare.

30 Fusese nervos toată ziua. Se culca, hotărît, se scula, îndirjit, iar se culca, extenuat. Toate zgomoatele erau prea tari, și toate tăcerile, înnebunitor provizorii, ca cele dintre trăsnete.

Apoi venise altă scrisoare. O privise, o măsurase lung, întrebător, și o închisese în geamandan, nedescăcută.

35 După două săptămîni, geamandarul era plin de scrisori nedescăcute. Prezența lor de mulțime îmbulzită la ușa îi dădea o spaimă neconținută de propria lui odaie. Era mai tot timpul pe-afară, febril, în cercul fetelor și al băieților ieșeni.

În fiecare zi, o nouă scrisoare sporea numărul celor captive în geamandan, provocând în Andi o impropă-tare zilnică a iritării. Parcă-i era sufletul pișcat de țințari.

5 Nu îndrăznea să dea pe foc scrisorile — cine-l
oprea? Zilnic se hotăra s-o deschidă pe cea din urmă și
să răspundă un cuvânt — de pildă, o sărutare exprima-
10 tă pe o fotografie —, care l-ar fi eliberat de mereu
sporita neliniște. Nu izbutea. Uneori cetea mintal o
scrisoare de la Magda, construită de el, o scrisoare
tristă, resemnată, până când un gemăt de enervare îi
scăpa. Fugea de acasă. Era în acea stare de eretare bol-
năvicioasă, când propriul suflet devine ca o soție acră,
15 care mereu te iscodește cu ochii subțiați, gata de ceartă,
dar mereu aminând-o, ca să te ție „subt presiune“.

Lehamitea de propriul suflet pe unii îi duce la
beție, pe Andi, însă, îl minase spre sexualitate, altă
crîsmă.

20 Dorea trupul unei femei; era chiar alături de casa
lor, gard în gard.

O dată pe săptămînă, în creștinească simbătă, pe
la amiază, se oprea la poarta casei de alături o enormă
limuzină cu armură metalică — evenimentul automo-
bilistic al Agapiei —, din care cobora, întîmpinat de
25 înclinarea hainei de olandă a unui atlet negru, un
om atît de perpendicular, că-ntr-o clipă pămîntul devenea
unghiul său drept, făcea pași de compas spre porțiță,
cu aceeași exclamație: „Hallo, Gladys!“... în timp ce
la volanul limuzinei o față de harap cu ochi și dinți
30 ca de olandă cromolită rîdea cu ochii și cu dinții,
amintind copiilor strînși împrejur harapul oglingioa-
relor rotunde, în ochii și în gura căruia, cu răbdătoare
stăruință, trebuie să potrivești mărgelile albe.

35 Două zile, simbătă și duminică, din balconul casei
de alături, se ridica un fum dulceag de pipă de lîngă un
patefon care cînta englezește melodii uuitoare ca un
cor de buhai de baltă și de broaște melomane. Luni
dimineată patefonul amuțea, limuzina pornea cu
40 majestatea unui transatlantic pe roți de cauciuc alb
ca ghetrele, ducînd un cîrîit de claxon, lăsînd un
rotocol albastru de benzină brazilor flegmatici, și casa

de alături rămînea cu cîinii Cocker, femeia cu păr
roș, automobilul cu caroserie de mahon închis în
vitrine de cristal și cu negrul athletic.

5 Povestea americanului era cunoscută de toată Aga-
pia, și fiecare nou vizitator o afla obligator, ca pe-o
legendă locală.

Furnizor al statului român, americanul venise în
țară, după o lungă corespondență zădarnică, să-și înca-
seze milioanele de la debitorul „Made in Balcan“.
10 Fusesse purtat pe la ministere vreme lungă și aminat
în fiecare zi pentru ziua următoare. Nu se tulburase.
Edificat asupra mentalității debitorului, telegrafiasse
în America soției lui să vie. Venise cu negrii, mași-
nele și cockerii cu primul transatlantic. Și americanul
se instalase în țara debitorilor, cîștigînd milioane cu
15 exploatarea petrolifere din Bacău, în așteptarea bani-
lor ale căror procente însutite le percepea cu antici-
pație.

20 Pe vară își instalase soția la Agapia. Mrs. Fair
venise în casa maicei Xenia cu negrul, cu cockerii —
șapte — și cu dolarii, mulți.

Unii spuneau că-i englezoaică — după ten și culoa-
rea părului —, alții spuneau că-i evreică, — tot după
25 ten și culoarea părului —, iar alții spuneau că trebuie
să aibă pe dracul în ea, — tot după ten și culoarea
părului.

Andi o zărise în treacăt, izbucnind pe șosea la dus
și la-ntors, cu o viteză necuviincioasă.

30 Înainte s-o vadă cu de-amănuntul, Andi o auzise-n
fiecare dimineată, pe la cinci, prin exasperarea unui
somm amenințat de glasul ei:

— Handerli, handerli, handerli, handerli...

35 Așa își aduna cîinii la zburdat în fiecare dimineată,
cu strigăte nebunatece ca niște cîrlionți de păr roșcat
în vînt.

Pînă cînd, într-o dimineată, scos din fire de chemă-
rile impertinente ale glasului care sfida somnul întregii
monastiri — Ea și Agapia, cum ai spune: America și
România —, Andi renunțase să mai doarmă.

40 Ieșise afară, cu frunte cruntă, ochi haini, îmbrăcînd
peste pijama scurteica cu guler brumăriu.

Soarele nu răsărise: ca o ploscă roșie de un oblic, atârna pe coasta dinafară a muntelui răsăritean. Monastirea albă și cu munții erau în fumul de tămâie al zorilor pădurilor de brad. Totul era albastru ca pe
5 mare calmă, și în parfum de brad, copilărește proaspăt.
— Handerli, handerli, handerli, handerli...

Suit în picioare pe parapetul balconului, luînd în brațe un stîlp, Andi privise-n curtea de alături.

Tot crunt.

10 Văzuse.

Și zimbise.

Mistress Fair, Gladys, era un trup de băiat în pijama de băiat, cu minecele și pantalonii suflecați, un trup de băiat cu șolduri vălurii de dansatoare, sini
15 de țărăncuță — atât de dirji, că toate salturile trupului nu izbuteau să clatine relieful lor scurt — și-un păr de piper roșu, numai zulufi, atât de-ntortocheați, că-n jurul capului păreau materializarea unui hohot de ris nebunesc.

20 Spunea „handerli“ cu capul pe spate, scuturat, cum ai rîde spre cineva care te gidilă de sus, dintr-un copac, săltînd cînd pe-un picior și cînd pe altul, plescînd din degete de parc-ar fi avut în ele castaniete pocnitoare.

25 În jurul ei, cei șapte cockeri, pletoși, zuluoși, urechi, bot și picioare, numai zulufi și numai plete de cașmir negru cu alb, și alb cu galben, o fugăreau, o-ncercuiau, și zdup, și țup zvîneau în salt pletos și zulufos, făcuți din zurgălăi de blană, sărînd să-i
30 prindă virful degetelor pocnitoare, și iar cădeau, cascadă, pentru ca iar să sară, fugărînd și-ncercuind zulufii roși, brațele goale și piciorul care își pierduse un papuc.

35 Se repeziseră toți cockerii după papuc. Un braț îi spintecă. Papucul apăru, urmat de salturi, se-nălță în mîna care se juca, stîrnînd ciclону-n miniatură, pe cînd călcîiul gol, mugur trandafiriu în aer, surîdea lui Andi îmbiîndu-i ochii către curba albă ca o carne de langustă a pulpei rotunjite de mișcarea bruscă
40 a piciorului saltat și îndoit la spate.

Întăia rază a soarelui — rubin — aprinse singele lui Andi pe o pulpă albă, înroșînd văzduhul munților.

5 Și jocul iară începu, din ce în ce mai rumenit de înălțarea soarelui, sub ochii tot mai arzători ai celui care îl privea din altă curte.

Brațele goale fluturau, cîrlionțînd mereu zburdălnicia cockerilor.

Pe Andi nu-l vedea.

10 Ciudat!

El o vedea, ea nu-l vedea. Dansa mereu, frîngîndu-și mijlocul subțire, răsturnîndu-și părul roș, femeie-minge — pentru cine? Pentru cockeri? Pentru ochiul roș de singe-al soarelui cu păr de aur?

15 Și cînd văzduhul tot se-ncinse în văpaia verii, femeia cu păr roș se repezi în casă, cu toată turma după ea, dar din prag trimise-un zîmbet ca o minge drept în Andi.

— Handerli, handerli, handerli, handerli...

20 Căci se jucase și cu el în turma celor șapte cockeri. La amiază, automobilul cu caroserie de mahon așteptase mai întîi pe cockeri:

— Handerli, handerli...

25 Și după ce intraseră toți cockerii, mai răsurasă înc-un handerli... pentru cine?

Andi zimbise din cerdac, fără să se arate.

A doua zi dimineața, tot pe la cinci, Gladys își schimbase pijamaua de un negru mat cu una albă. Și-n dimineața pijamalei albe ca maramele alba Gladys
30 nu-și mai suflecă minecele, nici bufanții pantalonii, lăsînd și brațele, și trupul, și picioarele s-apară și mai goale în bruma de matasă a țesutului ușor.

Dar cockerul de la vecini nu mai era.

35 În schimb, porțița curței scîrțiise, și apăruse o măicuță palidă cu gene negre și obraji spălați cu lună, cum alta-n monastire nu era.

— Aoh!...

40 Priviseră și cockerii, cu capetele clăpăuge înclinate pe-o ureche, cum stăpina lor rizînd cu hohote, de mină cu măicuța intră-n casă, și cum nu mai iesă.

De-atunci nu mai dormise-acasă-n nici o noapte, pînă simbătă, cînd apărea aceeași limuzină, aducînd lui Andi, ea, nu clopotele, creștinească odihnire, simbătă, duminică spre luna care-l aștepta cu noaptea cea mai aprigă a săptămîinii.

Găsise ce dorea: o violentă evadare din el însuși. Trăia în fapte, nu în gînduri, c-o lipsă de sfială și prudență, cu o temeritate pîn-atunci necunoscută lui.

El, Andi — care Andi? — niciodată n-ar fi cîntărat să-ncerce ceea ce făcuse Andi într-o seară cînd imprumutase de la sora Aglaia vestmintele de morahie cu care se-mbrăcase-n zori, intrînd în casa de alături cu pași siguri și c-o șoaptă:

— Mrs. Handerli!

...Stîrnind în Gladys risul, risul cel nebun, gîdilitorul ris care preface sîngele femeii în furnici.

În fiecare zi primea cite-o scrisoare de la Magda Boldur. N-o cetea. O închidea în geamandan și închidea în suflet înc-un gînd, același gînd în fiecare zi adăugat în sufletul obscur, cel care-l aștepta în viitor, tot ca un geamandan închis plin cu scrisori nedescise; la Iași, o fată plînge, așteptîndu-l, așteptînd mereu scrisoarea de la el, care în fiecare zi tot nu venea. Simțea cu certitudine și cu oroare că în viitor, adică în septembrie, după întoarcerea de la Agapia, iar se va duce într-o seară pe la Magda Boldur, și c-acolo-n fața lacrimilor ei nu va-ndrăzni să spuie:

— Iartă-mă, nu te pot iubi.

Nu! Va lua-o-n brațe, o va strînge sărutînd-o — era frumoasă — și va șterge toate lacrimile cu o vorbă:

— Te iubesc.

Astfel înlăturînd și explicațiile asupra trecutului recent, și lacrimile în viitor.

Și n-o iubea.

Această lașitate sigură cu care-și va începe anul, viața de la Iași, lovea c-un bici de flăcări faptele de la Agapia, înnebunindu-le, făcînd-o pe Mistress Handerli, cu păr de piper roșu și trup de-o nuditate cărnos albă de ciupercă după ploaie, să-l dezmierde cu un glas de violină pisicească:

—Aoh, darling! Little boy...

Ciudat! Căci uneori el singur se înpăimînta pe el, așa cum îl înpăimînta odinioară fata din brazi.

Nu numai ea, nici Andi nu știa că nu trăiesc faptele lui, ci ale fetei din pădure în clipele de evadare din el însuși.

Astfel, aproape-o vară-ntreagă Andi trăise-n trup și-n fapte-mprumutate de la altul, știind că sufletul l-așteaptă.

Nu la Agapia, la Iași, pe patul din odaia lui, în întunericul odăii, sufletul gonit îl aștepta.

*

El, Andi, cine era, care era?

Fantomă în hulubărie, fantomă la școala militară, fantomă pretutindeni, în Iașul cu saloane și-n cel al Universității, și-n casa părintească tot fantomă.

Care era Andi? Cel care visa în hulubărie un Iași inexistent, devenind cetățeanul acestei ficțiuni? Cel care la școala militară era poreclit Hamlet, fiindcă era frumos și palid, și fiindcă tăcerea lui era socotită de naivul și generosul tineret ca o atitudine înalt intelectuală? Cel care-ntors în casa părintească și în Iașul real se socotise surghiunit și purtase doliul unei morți inexistente, cu suflet de orfan? Cel care îngăduise admirația lui Luchi și compătimirea lui febrilă? Cel care, masculină Damă cu camelii, plecase la Agapia umezind ca un act de melodramă ochii familiei? Cel care la Agapia, fără să fie în stare de un singur gest bărbat, așteptase pe fata din brazi să-i aducă dragostea în odaie, cum aștepti dimineața pe slujnică să-ți aducă ceaiul în pat? Cel care în același an, tot la Agapia, se bucurase de plecarea fetei care-i adusese viață, numai viață? Cel care la Universitate își ascundea vidul subt eleganța formulelor ambigui, pîrînd că are și pricepe toate părerile, fără să aibă nici una? Cel care sărutase o fată pe care n-o iubea, fără măcar de apetit sexual, din simplă lașitate, și care prelungise zi cu zi confuzia de teama lacrimilor explicației? Cel care-n patul americancei plagia viri-

litatea crincenă a trupului și-a sufletului fetei din brazy?...
5

Care era Andi?

Cine?

Unde?

Monedă plăsmuită pretutindeni. Căuta un gest, un singur gest mărunț, neînsemnat, care să fie adevărat, să existe, — și nu-l găsea.

10 Nu! Căci dacă ar fi existat acest Andi, care vedea în sfârșit că toată viața lui n-a fost decît un bal mascat, și că subț fiecare mască nu era *cineva*, cum socoteau cei din afară, ci același vid, forma amăgitoare a aceleiași fantome, acum, în aceste clipe de luciditate și rechizitor, ar fi făcut *ceva*: l-ar fi trezit pe Luchi, pe dragul și naivul Luchi, care-l admira fără rezerve, și i-ar fi spus:

15 „Dragă Luchi, sînt mai inconsistent, dragul meu Luchi, decît meduzele. Iartă-mă că te-am înșelat. Pe tine te stimez fiindcă ești viu, fiindcă naivitatea ta nu-i decît mirajul generozității tale, fiindcă ești tînăr ca toată lumea. Disprețuiește-mă, Luchi.“

20 O! dar știa atîta de bine, chiar în această clipă limpede, avînd în față toată viața lui, — că n-ar fi fost în stare să solicite, nici chiar între patru ochi, și nici chiar de la fanaticul Luchi, un dispreț regenerativ.

25 Și se ura. Avea senzația că nu-i decît un pretext pentru ficțiuni.

Trăia? Trăia el, Andi?

30 Iubea ceva? Iubea pe cineva? Era capabil de o jertfă, de o nebunie?

Nimic! Nimic!

Iubirea pentru Iași? Iubirea domiciliului fantomelor.

35 Măcar pe Luchi îl iubea ca pe un frate? sau devoțiunea lui?

Dar se iubea măcar el însuși cu adevărat? Era în stare pentru el să facă o nebunie, una singură? Să fugă, evadînd din Iași, să iasă din ficțiune, din balul mascat, să se desprindă din cuierul în care atîrna.

40 Nu! Ținea la el nu cu bătaia generoasă a inimii pentru viața din el, ci cu precauțiunea meschină a gos-

podinelor pentru o ceașcă de cafea proclamată persană, crezută de toți persană, de fapt cumpărată de la un imitator de lucruri persane.

5 Ș-abea acum vedea îngrozitorul vid al ființei lui. Firește, fiecare om cuprinde-n el și viața celorlalți, adică răsunetul și oglindirea celorlalți în el, fiind social chiar în singurătatea lui. Dar fiecare om viu, fiecare om care există nu numai nominal în catalogul vieții, ci efectiv în rîndurile ei, trăiește mai departe cînd e singur ca un pom care-și dă roadele prin cren-gile lui, deși rădăcinele sug în pămîntul obștesc. Astfel, fiecare om creează într-o măsură viață, trăind nu numai cînd e în turmă, ci și atunci cînd, singur, e ca Robinson în insula pustie.

15 Dar el, Andi?

Abea acum înțelegea dragostea lui pentru Iași și pentru casa părintească, dragoste dospită numai din amărăciuni, dezamăgiri, din deznădejdi, și poate și din ură. Ș-abea acum înțelegea simbolul tuturor odăilor în care noaptea nu trăise niciodată singur, cu tăcerea lui și a odăii lui, ci parazită pe zgomotele și pe viața de noapte a odăii de alături, dîndu-și totdeauna noaptea gînduri otrăvite ca ciupercile cu carne puhav înnegrită de îndată ce le rupi.

25 Războiul, adică viața-n paroxism, îi dăduse panica de viață, debilitîndu-l, nimicindu-i elasticitatea vitalității, clasîndu-l în viața sedentară a trecutului.

30 Fata din brazy îi dăduse aceeași teamă de viață, aceeași îngrozire care-i anula puterea, combativitatea, făcîndu-l și mai pasiv, cu nostalgia unei pasivității trainice, de nimic primejduită.

35 Dar viața casei părintești și viața Iașului îl *enervau*, dîndu-i aparenta vitalitate febrilă a nervilor stîrniți. Atunci numai avea impresia de viață. Și numai din această pricină iubea, adică nu se putea despărți nici de casa părintească, nici de orașul care-l făceau să *existe* prin enervarea provocată în el.

40 Oamenii vii, oricît și-ar iubi părinții, mediul copilăriei și orașul în care au crescut, de-ndată ce sînt tineri simt nevoia emancipării din acest mediu și

decor scump inimii lor. Instinctul lor de conservare le poruncește să plece. Astfel numai, confruntându-se c-un mediu nou, cu viața dură și necunoscută, vor face să apară conturul combativ al individualității lor, așa cum apar mușchii când vislești împotriva curentului.

Dar el, Andi, exista sufletește numai în funcție de familie și de oraș — ostil lor, dar neputându-se despărți de ele, așa cum mulți oameni devin sclavii voluntari ai necazurilor lor, care-i scot din monotonia uritului calm.

Alt nimic.

Mine, duminică, începea viața, adică: dimineața, o baie de abur împreună cu tatăl lui și cu Luchi, o baie de abur care-ți dă impresia că numai la Iași poți fi curat; apoi, simțindu-te „întinerit“ după baia de abur, recolta primelor exclamații pe stradă, aceleași ca și anul trecut, aceleași în vecii vecilor.

— Ai te-ai întors, Andi! Bine-ai venit! Ce mai faci?

Oh! acest „ce mai faci!“...

— Bine. Dar tu?

— Bine. Ce mină superbă ai! Ai fost la munte?

— Da. Tu la mare?

— Da.

— Se cunoaște. Ce se mai aude?

— Nimic. Știi, aceleași și aceleași lucruri...

După-amiază, câteva vizite: primele arpegii ieșene, sinistre ca cele de la internat în orele de repetitor, când pianul se îmbină cu scârțâitul violinei și cu șuierul salivat al unui flaut.

— Cum te-ai distrat, Andi?

— Bine, știi ca-ntotdeauna. Vacanța!

— Ce-ai mai cetit?

— Cutare carte.

— Ți-a plăcut?

— Da, adică, știi...

— Ce crezi despre mariajul Ninetei?

— S-a căsătorit?

— Cum! nu știai? Aa! să te pun la curent...

Do, re, mi, fa, sol, la, si, do; do, si, la, sol, fa, mi, re, do...

În fiecare an se mărită o Ninetă, divorțează o Lizetă, moare un nume în „escu“ sau „eanu“ și încep discuțiile: do, re, mi, fa, sol, la, si, do...

Seara, după masă, Magda Boldur: o sărutare după un „ah“ și-un „oh“, o tăcere, zimbete „printre lacrimi“, fericire. Datoria împlinită.

Apoi primul somn ieșan, în patul proaspăt înfățat, cu gemăt lung de tramvaie la ferestre în loc de clopote monastirești.

Apoi luni, apoi marți, apoi miercuri: dc, re, mi, fa...

La început, dezgustul pe care ți-l dă același ziar local, servit de dimineață, o dată cu cafeaua cu lapte, cu tiparul acela asudat ca minile bărbierilor când te rad, în care vezi aceleași informații, ca o hîrtie înleiată pe care ai lăsat zbrnăitul aceluiași muște narcotizate, regăsindu-le vii și-n toamnă.

Sorbi din cafeaua cu lapte, și fiindcă nu mai ai în față un munte cu brazi și-un cer cu rîndunele — pe care, de altfel, nu le vedeai, fiindcă și la Agapia ceteai ziare la cafeaua cu lapte —, îți arunci ochii pe ziarul local și te-nfiori cetind numele aceluiași ajutor de primar care dezvoltă într-o convorbire „acordată cu o grație și o bunăvoință caracteristice“ același program edilitar. Ai impresia că pămîntul nu se mai învîrte, că anotimpurile stau pe loc, așteptînd pe ajutorul de primar să isprăvească. Îl lași pe ajutorul de primar, și, aruncîndu-ți privirile tot pe ziarul local, te îngrozești descoperind în același colț reclama aceluiași galoși „Tretorn“ autentici, și te gîndești că toamna vine cu galoși „Tretorn“ prin glodul ulițelor Iașului, că iarna vine cu șoșoni „Tretorn“ prin zăpada mocirloasă a aceluiași ulițe — și regreti o clipă Agapia, munții, vara, gîndindu-te cu nostalgie la vara următoare, și imediat și cu dezgust, fiindcă și vara, ca și galoșii „Tretorn“ ai toamnei, e aceeași, cu aceleași călugărițe — parcă și ele autentice „Tretorn“ — cu aceeași brazi, cu aceeași pensionari ieșeni și cu aceleași clopote.

5 Și deodată viața îți apare atât de identică, atât de stătătoare, că te gindești parcă la placidul Dumnezeu, conjurându-l să-și iasă din fire și să pornească acceleratorul nebunește, ca șoferii beți, ca să te vezi în câteva secunde devenind matur, bătrîn, moșneag și căzătură, cu aceeași galoși „Tretorn“ care merită să fie mai durabili decît viața.

10 Dar peste cîteva zile, orașul mahmur după vacanță, parcă începe să-și piardă monotonia. Oamenii apar individual din ceața plumburie și înecăcios obștească de pînă atunci; aici un zîmbet, dincolo o încruntare, dincolo o ironie, dincolo o glumă, cum ai semăna ceapă, morcovi și ridichi în grădina ta de zarzavaturi.

15 Ziarele-ți lipsesc dacă nu le ai de dimineață la cafeaua cu lapte, fiindcă de dimineață vrei să știi „ce s-a mai întîmplat“.

Nimica?

Slavă Domnului! Cu-atît mai bine!

20 Baia de abur, cu cetățenii care, beatificați pe bănci de lemn, asudă și-și descoperă voci de concert — e-o bucurie; saloanele în care societatea luptă cot la cot împotriva suveranului căscat sînt o distracție: Universitatea — o ocupație; și viața de toate zilele: Viața.

25 Crișme, berării, aperitive la băcănii, teatru, cinematografe, strada Lăpușneanu — de la Jockey-Club pînă-n Piața Unirii, și de la Piața Unirii pînă la Jockey-Club — cu aceeași intelectuali scoși din naftalină, cum la piesele istorice cu figurație numeroasă și figuranți puțini defilează de o sută de ori aceeași zece soldați, intrînd printr-o culisă și ieșînd pe alta, ca din nou să intre, doar or da impresia unei armate.

Melancolia ieșană...

35 Nobleța păcii ieșene... Căci pentru apologiștii Iașului și căscatul ieșenilor e filosofal, precum și tăcerea — artistică.

Majestatea Trecutului... Căci pentru ratații Iașului și trecutul e o profesie.

40 „Noi, ieșenii“... Cum ai spune: „Noi, descendenții lui Ștefan cel Mare și ai lui Miron Costin, față de ingratitudea mojiacă a actualității, care ne lasă să murim

de foame în orașul cu statuile părinților noștri“.
Ah! minciuna, minciuna ieșană!

5 Da, își disprețuia și își ura orașul. Nu biata lui făptură de ziduri năruite cuprinsă-n faldurii de-azur ai dealurilor împrejmuitoare, ci colectivitatea ieșană, oamenii contaminați de microbul aceluia provincialism special: ieșenismul.

Era tîrziu.

Se simțea istovit.

10 Nu se mai gîndea nici la ploaie, nici la teamnă, nici la Iași, și nici la viitor.

Prezentul era patul; patul, în această clipă, era somnul.

15 Se culcă pe somiera goală — lăzile cu așternuturile nu sosiseră încă de la Agapia — înfășurîndu-se-n palton.

Adormi.

20 Și prin somn veni în el, ca și odinioară la Agapia-n odaia lui, tăiată parcă vertical dintr-un soare roșu, fata din brazi, spunîndu-i ca și atunci:

— Tu ești mic.

PARTEA A DOUA
BATE CINEVA LA POARTĂ?

— Of! iar plouă!
— Plouă!
— Mult mai plouă!
— Ploaia asta, domnule!
5 — Doamne, nu se mai isprăvesc ploile!
— Ce mai nou?
— Ce să fie! Ploaie, ploaie și iar ploaie!
— Oooh!
— Aaah!
10 — Plouă...
Ofta Iașul.
Căsca Iașul.
Moțăia Iașul.
15 Și scirțiau telurile canapelelor și ale fotoliilor
vechi la fiecare mișcare artritică sau reumatică a celor
care-și ceteau ziarul de seară ascultînd ploaia.
Ploile lui septembrie intraseră nu numai în oraș,
ci și în sufletele, tăcerile și vorbele ieșenilor. Pe toate
20 străzile, ploaia și numai ploaia; în toate casele o
auzeai pe streșini, pic, pic, pic și lur, lur, lur — și
parcă o simțeai pe ceafă, o auzeai gilgîind în uluce,
și parcă-ți intra în ureche; o auzeai picurînd în fiecare
25 vorbă și în orișice conversație la început, înaintea
primei sorbituri din cafeaua neagră, o dată cu strănu-
tul trimis în batistă, gata să devie tusă cu nasul roșu
și ochii injectați, și-o auzeai la sfîrșitul conversațiilor

in clipa cînd, cu un oftat hîrîitor, musafirul își lua umbrela lăsată-n antret deschisă să se usuce, și-și punea galoșii aduși de servitoare de la bucătărie.

5 Dimineăța, cînd se ridicau stururile, ferestrele vedeau aceeași ploaie rămasă de cu seară-n fața caselor ca-n ochii orbilor, același întuneric. Nu-și mai amintea nimeni culoarea cerului, devenită acum mucegai de miez de pine veche. Toate trăsurile treceau cu coșul ridicat, toți trecătorii, cu umbrele.

10 Tinereța omenească dispăruse din orașul ploilor de toamnă. Chipuri palide, spinări plecate, frunți încrețite, ochi încruntați.

15 Aceași ploaie curgea și-n revistele literare ieșene. Sufletul fiecărui poet era o umbrelă, care-n loc să picure în antretul unei case picura grafic în pagina unei reviste.

Glodul străzilor era cleios ca al cimitirelor. Cioarele ședeau mahmure pe clopotniți, strînse în șaluri negre.

20 Și ploaia trecea mereu pe toate străzile, privită parcă de toate babele Iașului, care țîrîie și cîrlesc ciorapi la ferestre cu vedere la stradă, cu ochelarii pe virful nasului, ca să poată privi și pe deasupra ochelariilor. Și-n prima dimineată de octombrie Iașul se deșteptă în soare. Ahea atunci ieșenii văzură toamna frunzelor. Intraseră cu aur și aramă în oraș copacii și toți pomii toamnei, ca o șatră de țigani cu salbe, cu basmale și tingiri.

30 Și de deasupra dealurilor soarele-și privea fapta lui de aur, creștinește slăvită de crucile bisericelor.

Dar în sufletele ieșenilor, toamna cu soare fusese închisă în cufer cu hainele de astă-vară. Toți își pregătiseră paltoanele, mănușile de lînă, căciulile, blăniile și șoșonii, scoțindu-le de prin lăzi și scuturîndu-le de naftalină.

35 În sufletele tuturor apăreau treptat dialogurile iernii, și acelea scoase din naftalină:

— Ce mai nou?

— Ce să fie! Iaca, o venit iarna.

— Da, domnule, degrabă o mai venit!

40 — Prăpăd cu lemnele!!

— Și-s scumpe!

— Al dracului viață!

— Ee!

5 Așa că ziua cu soare și cu frunze galbene — care dădea văzduhului ieșan parcă splendoarea de cupole aurite a Moscovei rusești — mai mult zăpăcea decît bucura, luînd zilnica ploaie a subiectelor de conversație, fără să aducă primii fulgi ai viitoarelor oftări.

— Ei, ce zici?

— Ce să zic? Iaca, nu zic nimic!

10 — Ai văzut! O stat ploaia!

— Thei!...

— Da, domnule, s-o-ntors toamna!

— Eeeh! la noi toate merg pe dos!

— Așa-i, domnule, mare mișălie!

*

15 Andi-și începu această primă dimineată însoțită cu un dialog incidental, care dădu un accent și-o stilizare particulară toamnei de-afară, în sufletul lui.

Își bea cafeaua cu lapte. Deodată ascultase.

20 — Catinco, ia vezi, nu bate cineva la poartă? Trecuseră citeva clipe. Glasul Catincai răspunse de afară:

— Nu-i nimeni. Se scutură castanul.

25 Și toamna fu prezentă în sufletul lui Andi, ca Moartea, care-n piesele lui Maeterlinck mărește ochii făpturilor cu nume dulci ș-arhaice, dînd dialogurilor lor o aiurită puerilitate și ceva somnambular.

Plecă spre Universitate, reluînd mintal dialogul de acasă:

30 „— Bate cineva la poartă?

— Nu-i nimeni. Se scutură castanul.“

Poarta casei lor, din dialogul cu servitoarea, devenea Poarta: poarta enormă, de lemn afumat, cu fierării grele, a unei cetăți medievale.

35 O mulțime aștepta în cetate, privind cu ochi înfrigurați de așteptare în spre Poartă.

S-auzeau bătăi.

Mulțimea tresărea.

Un glas din mulțime întreba:

„— Bate cineva la poartă?”

Și după o tăcere grea, răspundea străjerul Porții, grav:

„— Nu-i nimeni. Se scutură castanul.”

5 Și-n locul Voievodului așteptat să intre-n fruntea oștilor de aur, Toamna intra în cetate, fără să i se deschidă poarta.

Așa ar fi dorit Andi să fie Iașul în această dimineață de toamnă: cu ochii îndreptați spre o poartă.

10 Dar în tramvaie oamenii ceteau gazetele de dimineață: pe străzi, oamenii se grăbeau s-ajungă la slujbele lor, alții, cu coșul în mină, se duceau la piață, sau veneau dintr-acolo. Tramvaiele, străzile, oamenii, clădirile aveau un respingător concret cotidian. Nicăieri, în nimic și-n nimeni, nu era perspectiva unui mister medieval.

— Biletele, vă rog, pentru control.

Andi întinse controlorului biletul de tramvai, cu dușmănie. În această clipă, pentru el, controlorul de tramvai simboliza întregul Iași: realitate plată, care nu numai că nu respecta visarea, dar o și alunga, cu o indiferență profesională.

Tramvaiul se opri în dreptul Universității. Andi se coborî.

25 Veneau și de la deal și de la vale, studenți, studente, trecînd pe lângă discursul de bronz al statuiei lui Kogălniceanu. Pavajul de pietre gălbui din fața Universității, oglindind dimineața, căpăta lumini trandafirii.

30 Erau nouă fără trei minute la ceasul Universității. Studenții se grăbeau. Cursul lui Andi începea la nouă. Trebuia și el să intre. Nu intra. Șovăia. Ciudat.

Era neliniștit. Parcă era în el într-adevăr așteptarea unei mulțimi cu ochii îndreptați spre o poartă mare, medieval mare.

35 Studenții soseau în grupuri, intrînd repede pe ușa Universității.

Trecură și profesori.

La ceasul Universității erau nouă fără două minute.

Andi privea cerul din fund, cel care apare ca o turlă de zmalț albastru la capătul aleii de tei ai Copoului, în aur de toamnă.

Aștepta pe cineva?

5 Și deodată, dintr-un grup de studenți care veneau de la deal, grup despicat în două, apărură un bulldog fioros, al cărui chip amintea numele gealatului moldovean Gavril Buzatul, și-n urma bulldog-ului legat de zgardă cu o curea, solid, apărură o fetiță, o fată, o domnișoară...

10 Capul ei trecea sub umărul celor mai mărunți studenți.

15 Cuvîntul „mic” căpăta o semnificație nouă la apariția acestei fete: mic, adică mai înalt, mai mirat înalt decît piticii, dar cu totul altfel decît restul oamenilor.

— Baby, au pied.

20 Și bulldog-ul, enormul cîne-harap, avu o privire umilă cu ochii peste cap, sub fruntea teșită, și-și reluă locul în front cu mersul piciorușelor încălțate c-un fel de ghetebocanci, care aduceau, se vede dintr-o plimbare lungă, tot glodul Copoului pe pavajul delicat din fața Universității.

25 Andi reținu atît: contrastul dintre statura de fetiță și glasul autoritar; contrastul dintre prima aparență de copil, din pricina obrazilor rotunzi — înscriși cu o peniță rondă, ca și cele mai rotunde mere — și privirea categorică a ochilor crincen negri; și contrastul dintre delicateța miniaturală a siluetei și ghetebocanci, acoperite de glod, care pășeau cam lateral, apăsate, dirz, repede, participînd parcă la cadența unei armate în marș. O urmări cu privirea. Se ducea la vale, cu brațul întins de avîntările masiv nervoase ale bulldog-ului, îmbrăcată cu un pardesiu cenușiu, încinsă cu o curea lată. Își scosese feutrul cenușiu din cap. Din spate îi vedea pletele negre, scurt tăiate.

35 Era mică s-o închizi într-un zîmbet.

40 Și totuși, de departe, pe zarea aurie a cerului din vale, silueta ei, cu brațul avîntat după bulldog, avea vigoarea superbă a luntrașilor cu brațul pe cîrmă, cînd trec Toancele Bistriței.

N-o mai văzu.

„— Bate cineva la poartă?”

Îi bătea inima.

Și, ciudat, răspunsul:

„— Nu-i nimeni. Se scutură castanul...”

...nu mai veni.

Luchi, pe cît adormea de ușor, pe-atît se deștepta cu greu. Așa că la liceu plouau în catalog absențele nemotivate la ora întăia, adică de la opt la nouă. Dar cînd ora întăia se întimpla să fie reprezentată de profesorul de matematici, nu numai somnul determina absența lui Luchi.

— Îi tîrziu, conașu Luchi! Nu pornești?

— Da' parcă ce? Mă duc la rendez-vous!

În această primă zi cu soare ora întăia era innou-rată de matematici. Luchi o petrecu în pat. Plecă de acasă abea la nouă trecute, bizuindu-se pe indulgența profesorului de istorie, admirator al Apostolului.

Dar Luchi era prototipul lui cască-gură, adică al omului mereu disponibil, gata să devie oricînd spectatorul scenelor de pe stradă.

Îndărătul Pieții Sfîntul Spiridon ascultase cu minile în buzunar — nu-și mai luase geanta pentru problematicele ore de liceu —, cu chipiul pe ceafă, o sfadă între doi cotiugaragii care se injurau unul pe altul cu atîta diversitate, încît Luchi, în rînd cu „cumătrele” care făcuseră piața, îi aproba admirativ, gustînd cu desfătare sudălmile care întregeau — cum usturoiul desăvirșește o salată — această zi cu soare în piața cu legume, pește, fructe și hălci de carne crudă.

După ce cotiugaragii isprăviră răfuiala, Luchi plecă, fără chef de școală, regretînd spectacolul încheiat, purtînd în pașii lui o destinație nehotărită.

Intră în Piața Sfîntul Spiridon, oprindu-se cînd la dughenele cu sfeclă, țelină și cartofi, cînd la tarabele cu ouă și smîntînă acoperită cu foi de brustur, cînd la fructe, ascultînd cum se tirguiau bucătăresele în soarele care acolo avea miros de verdeață leguminoasă; zimbînd țărăncilor; dînd cu piciorul în cite-un

cartof căzut pe jos, avînd un aer de inspector binevoitor al Pieții Sfîntul Spiridon.

După ce isprăvi cu legumele și fructele, trecu la casapi, fără grabă, fără priviri neliniștite-n lături — caracteristice liceienilor care-au fugit de la școală — cu un optimism zimbitor și îngăduitor de om sub pașii căruia viața se țese de la sine în culori glumețe ca ale scoarțelor țărănești.

Și la casapi, viața binevoi să acorde lui Luchi un nou spectacol, dînd o urgentă destinație pașilor săi vacanți.

Toți clinii vagabonzi, toate javrele, toate cotarlele, toate corciturile pocite care-și țîn pestrițul sinod flămînd în preajma căsăpiilor vibrau, strînse-ntr-o singură turmă solidară, mîriiau, lătrau, schelălăiau și hîriiau, în blănilor jerpelitate, de cîni spectrali, *la o parte*. Iar în fața lor, un bulldog cafeniu bălțat cu negru, parcă blănit cu brunul aurit al chilimbarului de Buzău, stăpînit de cureaua ținută de o mîină fermă, care nu-i îngăduia decît o îndirjită neclintire, privea haita scheletică a neamului său, ca un Jupiter bulldog descins din Olimp, cu fulgerele-n ochi și tunetul în glas.

Javrele-l lătrau fără să înainteze, huiduindu-l cainin, cu o sperioasă ferocitate; iar El, neclintit în fața lor, cu nouri de furtună în ființa lui masiv năpraznică, schieuna cu glas subțirel de greieraș, de pisicuță și de prunc, ca și cum prezența javrelor ar fi deșteptat în glasul lui de baros căzînd pe nicovală, numai duiioșii gingașe, cantilene antropofage.

Ieșiseră casapii toți, în haine albe cu miros de sînge, crud, și rîdeau casapii în fața hălciilor de carne crudă atîrnate-n fața căsăpiilor peste butucul înrcșit.

— Dă-i drumu, duduia... numai olecuță, așa, de-o poftă...

„Duduia” avea o față proaspătă între casapi și căsăpii, între cărnurile crude și haita flămîndă dominată de bulldog-ul priponit, o față care lăsa ochilor ceea ce merele domnești lasă nărilor.

— Dă-i drumu, duduia...

Bulldog-ul era în mijlocul pieței casapilor, ca un idol păgîn într-un cutremur de pămînt.

— Se teme să nu i-l rupă! răsună un glas din acelea care au pretenția că rezumă și exprimă tăcerea unei mulțimi.

Mina fetei slobozi cureaua, cum ai apăsa involuntar pe un trăgaci.

Un salt ca de stîncă țîșnită din gură de vulcan.

Piața se golise de cini. Păreau măturați de un ciclon.

— Baby, au pied, răsună un glas autoritar, dominînd piața întregă.

Și năpraznicul bulldog, cu picioarele cosite parcă magnetic, se opri la capătul pieții. Și cu ochii peste cap, subt fruntea lui teșită de harap, veni legănîndu-se umil, ca și cum s-ar fi tîrît pe burtă, pînă la picioarele minusculei stăpîne, unde se lăsă la pămînt, turtîndu-și botul pe asfalt, între labe, cu coada ochiului iscodîndu-și stăpîna, stupid ca un enorm guvid canin.

În piața casapilor entuziasmul apărui nu cu flori, ci cu bucăți de carne. Cădeau din toate părțile ofrandele sanghine spre botul care le-nșfăca și le-nghița, cum dau pe git bețivii dușcă sticla cu rachiu.

Luchi fugise în galop pînă la madam Leiba, furnizoarea de fructe a familiei Danielescu, și împrumutase, amanetîndu-și ceasul, treizeci de lei.

— Dă-mi, domnule, mușchi de treizeci de lei, cel mai fin.

Și, cu mușchiul cel mai fin în mînă, veni la bulldog.

— Na, măi buzatule, măi frumosule, măi eroule... Du'că dragă, pe onoarea mea...

Abea atunci, în clipa cînd i s-adresă familiar, o văzu; zîmbi, c-un aer uluit, și continuînd cu gestul surpriza ochilor, o măsură de la picioare pîn' la cap, cu patru fugi de palmă, așa cum ai măsura claviatura unui pian jucărie, cu deschiderea unei palme bărbătești.

— Bine, du'că dragă, mata așa mititică și duci așa dihanie!

Și continuîndu-și gîndul intrerupt de surpriza

ochilor, exclamă: Du'că dragă, pe onoarea mea, așa cine n-am mai văzut! Un erou, du'că dragă, Achille sau mai știu eu cine! Îmi vine să-l pup... Dai voie, măi buzatule, măi frumosule, măi căpcăunule, măi Mama-Pădurii... Nu dă la om, du'că dragă?

— Ajunge! Ajunge! Mulțumesc, nu se mai poate! protestă glasul fetei în fața casapilor adunați cu alte ofrande, în timp ce o mînă mică, scuturată energic, făcea să zornăie o brățară.

Smunci cureaua. Cînele trăgea la carne ca fluviile înspre mare.

— Baby!

Cînele porni după glas.

Luchi, după cine. Se ținu după el pînă la scara Hotelului Traian. Fetița se urcă.

— Du'că dragă, nu te supăra, îl mai aduci și mine la piață?

O față încrețită de ris se întoarse înspre Luchi.

— Bine, domnule, dar cu școala ce faci?

— Școala! Bine, du'că dragă, crezi mata c-am să lăs eu bunătate de cine pentru școală! Spune și mata!?

Seara, după masă, Luchi îl luă pe Andi la o parte:

— Măi Andi, am văzut un cîne!... Phii, fiu-fiu-fiu! Așa cine n-am mai văzut!

— Bulldog?

— Da, măi, de unde știi?

Andi vroi să-ntrebe: „Al cui e cînele?”

Dar tăcu.

„Bate cineva la poartă?”

Fata era în el, într-un Iași cu soare, cu gestul acela proiectat pe cer, de plutaș cu mina pe cîrmă la Toancele Bistriței, — mică s-o-nchizi într-un zîmbet.

Și, fiindcă era în el, avea impresia că-i a lui.

A doua zi, afișele unui ziar ieșan de dimineată anunțau cu litere hărăzite din anul o mie nouă sute paispre-

zece pînă în o mie nouă sute optsprezece numai războiului:

„Mafia Francmasonică la Iași
Misteriosul emisar al Marelui Loje
Cine-s adepții?”

5

Aceste titluri trimbițate oarecum în ochii publicului avură darul să stîrnească în suflete un fel de atmosferă ocultă, făcută din reminiscențe cinematografice ale filmelor americane cu bandiți mascați, care ascultă de unul cu mănuși albe; din amintirile romanelor senzaționale cetite în copilărie, din viziuni de odăi îmbrăcate-n negru, în care doisprezece mascați cu pelerine jură în fața unui al treisprezecelea, care-i „palid ca un mort”, credință veșnică pe un craniu așezat pe masa neagră.

15

Cum? adică și la Iași...

Hm! Hm!

Vremuri tulburi! Bolșevism în Rusia, francmasonerie la Iași...

20

Ritmul cumpărării ziarului fu mai nervos. Cetățenii se grăbeau spre chioșcuri, cu banii gata în mînă, temindu-se parcă să nu ajungă la timp. „Pst-pst”-ul indolent, cu care chemi pe stradă pe vânzătorii de ziare, devenise imperativ și chiar răstit, iar ziarul era mai mult zmulș decît luat.

25

Informațiile explicative din corpul ziarului erau laconice — în fapte —, ambiguu și enigmatice în expresii, ca și nebuloasa noțiune a francmasoneriei; fiecare frază era așezată ca între străjeri între semne de exclamare și întrebare, dînd publicului impresia că ziarul știe mai mult decît spune și că vorbește peste capul publicului, cu Cineva — un fel de Rocambole al vîgului nocturn —, făcînd neconținute aluzii la o pluralitate de personalități ieșene, neindividualizate, contaminate de filoxera „mafiei francmasonice”, cu un ton detectivian flegmatic, surd amenințător.

30

35

Articolul de fond era intitulat exploziv: *Păziți-vă*, deschizînd subnasul somnului ieșan un fel de echivalent al flacoanelor de săruri englezești. Autorul, reprezentat grafic prin pseudonimul mimetic ales,

40

Masca Vigilentă, arunca o perfidă indoială în sufletele cetățenilor, cum o strecoară în sufletele lectorilor Gaston Leroux în *Le Mystère de la Chambre Jaune*.

Cine erau membrii Lojei francmasonice?

5

Oricine putea fi, poate că toți erau — își răspundea singură *Masca Vigilentă* —, dar francmasonii desființau prin pumnal, glonț și otravă pe oricine ar fi destăinuit ceva despre Lojă. Astfel, *Masca Vigilentă* intriga și înfricoșa toate căminurile ieșene care trăiseră pînă atunci în evidența de vitrină a cotidianului.

10

Soțiile își bănuiau soții; mamele, fiii; cluburile, membrii; partidele politice, partizanii.

— Ce-i cu francmasoneria asta? întrebă Luchi la masă.

15

— Ei, fleacuri, caută-ți de mîncare, răspunse domnul Danielescu.

În ziua următoare, ziarul de dimineață, ca o tobă mare, continua să sune alarma reluată în ajun și de ziarele de seară.

20

Masca Vigilentă afirma că știe imobilul misterios de pe o stradă dosnică, închiriat cu o sumă fabuloasă de Loja francmasonică — „de unde fondurile?”; declara solemn că va însemna „cu fierul roșu al publicității” numele tuturor ieșenilor afiliați Lojei. Și încheia cu un eroism nichelat: „Zădarnic mă priviți prin mască, domnilor francmasoni, zădarnic vă ascuțiți pumnalele în umbra criminală. *Masca Vigilentă*, conștientă de menirea ei, își va face pînă la capăt datoria pe care i-o indică interesul Iașului și interesul țării.”

25

— Ce-i cu porcăria asta de francmasonerie? întrebă din nou Luchi la masă.

— Ia te rog, măsoară-ți vorbele! răspunse drastic domnul Danielescu.

30

35

În răstimpul acestor două zile, fata cu bulldog-ul nu fusese văzută nici de Andi în dreptul Universității, nici de Luchi în Piața Sfîntul Spiridon, la casapi. Totuși, Andi știa că-i în Iași. Pe de o parte, statura ei, surprinzător de mică, pe de altă parte, lipsa ei de eleganță — același pardesiu cenușiu încins cu o curea lată, și aceleași ghete-bocanci care dădeau un bocănit soldătesc pașilor ei energici — în contrast cu slujenia

40

de mare lux a bulldog-ului de rasă pură — cine de bogătaș, se spunea în Iași —, o singularizau în gloata trecătorilor ieșeni, semnalizînd-o curiozității și comentariilor tuturor. Zilnic era înregistrată de „ultima oră“ orală a cercurilor frecventate de Andi.

Unii o văzuseră intrînd cu bulldog-ul la Hotel Traian; alții la Copou, alții, la cofetăria „Vlădescu“, fără bulldog, dar la aceeași masă cu un „personaj excentric“: un domn ras și-n cap, ca un preot catolic, cu sprincene dese și ochi negri de hipnotizator, cu monoclu, mănuși albe și ghetre albe, cu brățară de aur și multe inele pe degete. Însoțitorul ei băuse „zece ceaiuri“ fără zahăr, „riguros exact; m-am informat de la chelner“, adăugase colportorul acestei savuroase informațiuni.

Dar se știa și mai mult. Însoțitorul fetei cu bulldog-ul fusese văzut la baia de abur. Stătuse „douăzeci de minute la abur“, ca jocheii, nu se spăla cu mînușa, ca toți oamenii, ci c-un fel de perie aspră. Ieșise din baie „roș ca un rac fiert“ și băuse cinci pahare cu apă rece. Informațiunea era deținută de la maseurul băii.

Cine erau?

O pereche de spioni sovietici? Cei care-și însușeau această presupunere porneau de la cele zece ceaiuri băute fără zahăr, inventariate de chelnerul de la „Vlădescu“, precum și de la inelele și brățara care dovedeau că „rusnacul are franci“: de unde? Spionaj. Cine nu spionează în biata țară românească! Cei care considerau mai cu seamă ochii personajului excentric pretindeau că-i hipnotizator și că-și făcuse prima experiență la cofetăria „Vlădescu“, bînd un ceai cu zahăr, dar făcîndu-l pe chelner să creadă că a băut zece fără zahăr.

— Lasă, domnule, dar cum rămîne cu plata? a plătit zece ceaiuri, plus zece la sută chelnerului, intervenise logic un interlocutor.

— Taci! replicase ironic cel cu versiunea „hipnotizator“. Te-ai uitat în buzunarul chelnerului? I-a plătit *un ceai*, și chelnerul e convins că i-a plătit zece. E hipnotizator. Îl vedem mîne-poimîne la Sidoli.

Alții, reținînd coincidența apariției personajului excentric la Iași, cu campania împotriva francemasonilor, întreprinsă de presa locală, socoteau că el e „mistériosul emisar al Marei Loje“.

— Eh! crezi dumneata că *ăștia* s-arată în public! Lucrează pe dedesubt.

Pe unii îi indigna bulldog-ul:

— Lasă-mă, domnule, bestiile astea se țin în cușcă! Nu vezi ce ochi are?! Îți strică digestia!

Pe alții îi indigna împrejurarea că fata vorbea bulldog-ului franțuzește:

— Ce-s mofturile astea, domnule! Nici pentru cîni nu-i bună biata noastră limbă românească? Ah-ah-ah, cum ne-ar mai trebui un Tepeș-vodă pentru vremile de-acum. Asta-i soluția: țeapa. Da' nu-i Omul!

Se comentau și raporturile dintre domnul cu monoclu și fata cu bulldog-ul. Unii spuneau că-s un me-naj, și clipeau viclean, dar evaziv. Alții pretindeau că după ochi sînt tată și fiică. Alții argumentau că asemănarea ochilor era aparentă și că dovedea numai că pă-rechea era de altă rasă: indieni. Aveau ochi de indieni, nu de români, de asta semănau între ei.

Indienii au șerpi — ochii lor fascinează reptile — nu bulldog: cîni englezești. Poate c-aveau și șerpi în ladă, la hotel. Bulldog-ul era un fel de reclamă pe stradă, înlocuind cu succes darabana care adună publicul.

Astfel că perechea cu bulldog-ul la fiecare pas ieșan trecea prin opinia publică, asemeni călăreților de circ care sar prin cercuri astupate cu un talger de hirtie.

În sfîrșit, în ziua a treia, se întîmplă pe strada Lăpușneanu — adică în vitrina Iașului — un fapt reținut de mai toți trecătorii, fapt care dădu personajului excentric un fel de pașaport diplomatic pentru vama opiniei publice ieșene. Domnul Iustin Danielescu întîlnise pe omul cu ochi de hipnotizator, și el, Profesorul, Apostolul, cel dintîi, salutase adînc, reverențios, convorbînd de la egal la egal citeva clipe cu omul încă nedefinit de societatea ieșană.

Și în aceeași zi răsună în casa Danielescu trimbi-
țarea: „Avem musafiri la masă“.

Formulele cu care se anunțau musafirii la mesele
casei Danielescu erau diverse, — după musafiri.

De pildă:

„Diseară ai să mai pui un tacim“, spus numai ser-
vitoarei, cu câteva clipe înainte de masă, de către
doamna Danielescu, însemna că pe masă rămâne ace-
eași mușama și sint lăsate aceleași șervete pătate din
timpul săptămânii.

Noul tacim reprezenta apariția unui linge-blide
oarecare, îngăduit într-o zi oarecare la masa domnu-
lui profesor. Dacă din întâmplare în acea zi domnul
Danielescu adusese icre negre, ele erau servite sub
formă de tartine clandestine, înainte de masă, și re-
partizate numai membrilor familiei. Pentru noul ta-
cim nu se făcea nici un fel de efort. Acest musafir era
hrănit cu cinstea de-a mânca la masa domnului pro-
fesor, ceea ce, în genere, îi și tăia pofta de mîncare,
nu cu alimentele de la această masă de Apostol care dă
preacădere spiritualității din biuro, nu materialis-
mului din sufragerie.

„Iustin, nu uita, înseamnă-ți, adă pe diseară niște
jambon, niște ghiuden și o cutie de sardele... Mai ia
și niște compot «Știrbey» și o cutie de biscoturi“, în-
semna că la masă sint musafiri față de care doamna
Danielescu ținea să arate că la ea se „găsesc de toate“,
pentru orice eventualitate. Acești musafiri erau par-
teneri la joc de cărți.

„Ascultă, fată-hăi, diseară să te mai speli, să te mai
dichisești, să nu te văd cumva zmultă și cu pestelea
asta murdară, și să te-ncați, auzi? Vine lume la masă“,
însemna că fata din casă trebuie să apară curată în
sufrageria unor intelectuali modești, dar civilizați
— doamna Danielescu era profesoară de igienă —, in-
telectuali care nu înțeleg să strice pofta de mîncare a
musafirilor prin mirosurile balcanice ale slujnicei.

La aceste mese se serveau mîncări nu cine știe ce,
dar preparate „gospodărește“ într-o casă a cărei stă-
pînă, deși intelectuală, nu-și uită nici obligațiunile
derivate din noțiunea „gospodină moldoveancă“. Deci,

servitoarea încălțată, pieptărată și cu șorț spălat, ser-
vea mămăliguță cu ochiuri și, în genere, fie pirjoale
de carne de vacă, fie niște sarmăluțe tot de carne de
vacă, amestecată cu ceva carne de porc. Urma o plă-
cintă de casă și o cafea turcească — cumpărată gata
rișnită — preparată în ibric de minile doamnei Da-
nielescu.

— Excelentă! Așa cafea numai la dumneavoastră
se bea!

— Ei, știi, totu-i s-o prăjești acasă, și cum o pră-
jești; dac-o stropești cu puțin rom adevărat, dacă n-o
treci cu prăjitul și dacă știi s-o fierbi, iesă bună.

— Ca la dumneavoastră nicăieri. Și calitatea cafelei,
dar arta preparatului! Asta n-o cumperi!

— Nu mai poștești una?

— Așa ceva nu se refuză. Sărut mîna.

Pentru toate aceste trei categorii de musafiri, cu
o subtilă gradație ascendentă, familia Danielescu
trebuia să apară „unită“ natural, dar trăind în intimi-
tate, așa cum trăiesc toate familiile în care-s și copii.

Cînd era la masă musafirul reprezentat prin for-
mula „ai să mai pui un tacim“, dacă Luchi spunea vreo
necuviință intolerabilă, doamna Danielescu îl dădea
afară de la masă.

Cînd erau la masă musafirii reprezentați prin cum-
părăturile de la băcănie, pînă la hotarul compoturilor
„Știrbey“, dacă Luchi avea vreo ieșire, doamna Danie-
lescu îl privea lung, congestionîndu-se, și ofta către
musafiri:

— Greu îi cu copiii!

Cînd pentru a treia categorie de musafiri fata din
casă trebuia să se pieptene, să se încălțe și să-și puie
un șorț curat, ieșirile lui Luchi erau comentate pe fața
mamei lui de un zîmbet, un pic iuțit, care se silea să
însoțească amfitrionic zîmbetele sau risul musafirilor.
Dar după plecarea acestora, zîmbetul se spărgea în
capul lui Luchi ca o veselă de porțelan.

Și, în sfîrșit, răsuna din cînd în cînd în casa Danie-
lescu marea formulă, cu trimbiți de mobilizare în ea:
„Avem musafiri la masă“.

Răsunase în anii războiului pentru doctorii francezi și pentru dregătorii bucureșteni, iar după război, rareori numai, pentru vreun important personaj politic sau cultural, în trecere prin Iași, poftit de domnul Danielescu.

Ca la teatru pentru feerie, se făceau în casa Danielescu schimbări complete de decor, la care participau toți membrii familiei, mai puțin Andi și mamașă, amindoi inexpugnabili din odăile lor, pentru pricini deosebite: mamașă fiindcă era mamașă; Andi fiindcă era Andi.

Dacă trîmbițele acestei mobilizări a fardurilor casnice răsunau la timp de toamnă rece, doamna Danielescu poruncea să se facă foc îmbelșugat în toate sobele, pentru a alunga frigul acela umed cu care intră toamna în casele unde nu se face focul decît atunci cînd apa care îngheață în putinele de-afară îndreptățește aluzia „că-i cam frig” a celor care de-o săptămîină tremură în casă cu obraji înverziți, fără să cunteze să facă risipă inutilă de lemne în „aceste vremuri grele”.

Domnul Danielescu scotea din biurotul său becuri nouă cu lumină albă, complectînd în toate odăile lămpile la care în mod obișnuit ardea un singur bec bolnav de gălbenirea electrică a becurilor răscoapte.

Doamna Danielescu scotea din șifonieră fața de masă de *toile damassé* și șervetele la fel, pregătindu-le pentru apoteoza albă; descuia bufetul și scotea serviciul de argint, vesela de porțelan și paharele cu complectă ierarhie de cristal pur, serviciul de dulceți, pătărelele de licheur și ceștile de cafea neagră, numite turcești, și le preda cu număr fetei din casă, amintindu-i imprecatoriu că dacă sparge una numai, n-o poate plăti cu leaful pe un an întreg.

Casa întregă era decorată cu flori — aranjamentul lor îl făcea Duduia — înmănușiate în vasele date jos de pe dulapuri, unde pînă atuncea se umpluseră ca niște urne funerare de pulberile zilelor casnice. Canapelele și scaunele din salon erau scoase din albele cămeși de forță de pînă atunci. Duduia își aranja biblioteca muzicală, surghiunind operele, șansonetele și

dansurile la modă în dulapul din odaia ei, punînd în evidență cîteva tomuri din Beethoven, a cărui mască din salon văzuse multe și era blazată.

În aceste ceasuri preparatorii nervii vibrau și uiau ca-n aparatele de radio cînd s-aude iadul „paraziților”. Doamna Danielescu nu se mai spăla, pudra, nici îmbrăca; rămînea în halatul de dimineață și-n papucii de odaie, cu părul prins în piepteni împlîtați provizor, ceea ce-i făcea mereu să cadă, provocînd aspre observații adresate servitcării, ale cărei „tălpăloage” erau gata să sfarme delicatețea lor de îngerași de celuloid căzuți din cer pe covorul cu picioare de servitoare.

La fel cu doamna Danielescu era și Duduia; și ea îmbrăcată în provizoratul de ietac al îmbrăcăminții de dimineață, cu fața cam unsuroasă și părul cam buhos. Casa întregă, de la bucătărie pînă-n salon, și din sufragerie pînă-n pivniță, era pentru mamă și fiică așa cum e cerul pentru rîndunele: domiciliul unui zbucium săgetător. Cînd în bucătărie, cînd în salon, cînd în pivniță, cînd în sufragerie.

Cu paltonul domnului Danielescu pe umeri, doamna Danielescu scotea din pivniță, individual, sticle de vin — ofrande de-ale admiratorilor cotnăreni, odobășteni și nicoreșteni ai Apostolului — pe care le așeza la gheață cu mîna ei.

Bucătăreasa, cînd ieșea în pragul bucătăriei urlînd după servitoare, parcă ieșea dintr-o eschiliană tragedie cu Destinul după ea. Pregătea numai mîncări moldovenești, dintre cele mai alese, cum ar fi sărmăluțele de piept de gîscă și acea plăcintă cu smîntînă clădită din foite de aluat înfiorat de propria lui fineță, caramelizată la suprafață și inundată în cremcașă catifelare a unei smîntîni subtil vanilate.

În aceste zile, dejunul familiei era lugubru ca al unor condamnați la moarte, rămași încă dușmani pînă în ultima clipă, considerînd moartea lor simultană ca o comună frustrare de la ura ce și-au hărăzit-o.

Duduia, de cîte ori privea calmul „aristocratic” cu care Andi participa la dejun, nu-și putea stăpîni un „hm!” cu buzele subțiate — dungă — și-un spasm

al umerilor; adică: „Hm! Cred și eu! Ți convine să faci pe lordul cînd toată ziua nu faci nimica, în timp ce eu asud în bucătărie invirtind la maioneză și rișnind cafeaua!“

5 Spre seară, în timp ce liniștea casei era ca un in-
gheț fragil, gata oricînd să se spargă cu larmă, doamna
Danielescu și Duduia începeau să-și facă toaleta.

Mirosea a hirtie arsă de drot, a colonie, a pudră, a
parfum.

10 Duduia își puna ciorapii de matasă și vocabularul
de matasă, pentru musafiri, simetric cu mama ei.

Apăreau amîndouă din odăile lor, cu un aer dere-
gine care nevăzîndu-și curtenii adunați, profită de
ocazie pentru a se inspecta reciproc, după confruntarea
15 solitară din fața oglinzii.

Se simțeau atît de bine îmbrăcate, atît de regalizate
de investmintarea de gală, încît Luchi — decăzut parcă
pe-o foarte îndepărtată și neînsemnată treaptă
socială — le devenea cam indiferent. Din cînd în
20 cînd numai, cite un: „Să-ți ții gura la masă, auzi!“,
rostit cu accent și ochi de mamă de mică ținută, îi
amintea lui Luchi rudenia lui cu aceste cucoane care-l
tolerau la masa lor.

După găteala stăpinelor, urma cu îndemnuri ghion-
tite transformarea servitoarei în subretă.

25 — Hai, toanto, na, îmbracă-te, ai mai văzut așa
stăpîni să te umple de haine?!

Într-adevăr, în aceste ocazii servitoarea era „um-
plută“. Doamna Danielescu îi scotea dintr-un dulap
30 cu vechituri costumul de subretă, improvizat dintr-o
veche rochie de-a Duduiei, o păreche de pantofi de-ai
doamnei Danielescu, un șorț tivit cu danteluțele unei
foaste perdele și o bonețică, tot de dantelă, intrată
în casă cu zestrea doamnei Danielescu, servind
35 pe-atunci de bonețică pentru oala nocturnă a ietacului
nupțial.

Domnul Danielescu sosea pe la șapte cu trăsura
— nu cu tramvaiul, ca de obicei — aducînd pachetele
cu „băcăni“ care la aceste mese aveau rolul preludi-
40 ului de orchestră înainte de ridicarea cortinei, precum
și malaga, migdalele și fructele, care, în intenția stă-

pinilor, ar fi trebuit să întregească numai rostul de-
corativ al florilor.

De pe la opt fără un sfert, casa mirosea a fum de
rășină, focurile torceau murmurător în toate sobele,
5 luminele erau aprinse ca pentru un Zece mai privat.
Doamna Danielescu, trăgînd cu urechea înspre stra-
dă, cu ochii îndreptați asupra unghiilor frecate nervos
de podul palmei, se simțea ca un autor dramatic în
seara premierei, în timp ce Duduia, așezată pe scaunul
10 rotund de la pian, de-a dreptul pe fundul pantalona-
șilor, cu rochia clopot în jur, ca să n-o boțesească, trăgea
cu urechea la huruitul tuturor trăsurilor, începînd,
de cite ori se apropiau de casă, o sonată de Beethoven:
cîteva măsuri, aceleași pentru roțile fiecărei trăsuri.

*

15 La aceste mese de gală familia trebuia să apară
perfect unită, spontan acordată, ca elementele diverse
ale unci orchestre complete, întregindu-se unele pe
alte pentru efectul armoniei totale.

20 Capelmaistrul, nevăzut de public, al orchestrei
familiale, era ascuns ca într-o cușcă de sufleur, după
zîmbetul mereu afabil, mereu aprobativ și îngăduitor
al distinsei doamne care ședea în capul mesei, pe scau-
nul doamnei Danielescu, îmbrăcată cu hainele de pa-
radă ale acesteia.

25 Din cînd în cînd, pe deasupra capetelor musafirilor,
Duduia schimba o scurtă privire cu mama ei. Și
piciorul Duduiei, în ciorapi de matasă, încălțat cu
un pantof destinat parcă numai pedalei sonatelor lui
Beethoven, apăsa, împungea și lovea cu călcîiul în
30 gheata bonomă a lui Luchi, minuind astfel, ca împuter-
nicită a mamei ei, pedala sonatei familiale.

La aceste mese doamna Danielescu era concomi-
tent „gospodina sub ochii căreia totul merge strună“;
35 mama comprehensivă a personalităților felurite ale
copiilor ei, soția devotată a Apostolului, femeia de
lume nealterată de mediul didactic, precum și „fe-
meia veșnic tînără“. Era, cu alte cuvinte, un buchet
de însușiri casnice și sociale, intruchipînd tipul acela
legendar al „moldovencei“ care știe tot așa de bine să

cinte un Haendel, precum și să facă un șerbet de trandafiri și care, în lojă la teatru, în salon acasă, la bucatărie sau între invitații soțului său din biuroul acestuia. e aceeași armonioasă făptură menită să împodobească și să servească, și mai ales să însenineze viața, precum și să pacifice conflictele dintre bărbați. Un fel de versiune moldovenească a doamnei Récamier, întregită cu utilitarismul casnic care lipsea cu totul lebedei feminității franceze.

Apostolul era Apostolul. Nimeni nu-i cerea să fie altceva. Cu toate că îmbătrînise, cu toate că se îngărășase, cu toate că tenul îi devenise cam singeros și buzele scobite de oratorie ca de-o țigaretă groasă, domnul Danielescu era încă surprinzător de frumos, mai ales la masă, când nu i se vedea nici pînțelele, nici silueta totală. Părul de aur roșcat, pieptănat cam neglijat, de când alba părea amestecat cu lumini de nimb. Fruntea era tot dreaptă și eminescian înaltă; nasul, ca și al lui Andi, avea desenul drept și nările fin despicate ale statuilor grecești; barba, de griu copt amestecată cu fire de argint, încheia cu o neorînduială de vînt la prora cu spume capul acesta antic de față și profil. Nu-și tăia unghiile, nici nu și le îngrijea, iar manșetele lipseau ori erau îndoielnice, ca și gulerul.

Cînd se așeza la masă, frumuseța lui dădea mesei un fior biblic; dar de îndată ce începea să mănînce — înfuleca mai mult decît minca — avea gesturi bestiale, parcă erotizate de alimente, care-i mirșăveau perfecțiunea trăsăturilor.

Dar Apostolul rămînea și la masă tot Apostolul. Prestigiul său cultural depășea canoanele strîmte ale buneii creșteri obștești.

Dacă un simplu om te va călca pe picior, fără să-ți ceară iertare, acel om va fi un rău-crescut, un bătăran. Dar dacă un munte îți va strivi trupul cu mișcarea unei stînci rostogolite, va rămînea același munte, adică năprasnic peste oameni, nu moșic între oameni.

Așa și cu Apostolul la masă. Nimeni nu lua în considerație cuțitul întrebuițat în locul furculiței, nici sorbiturile băloase, nici zama prefirată pe mustăți,

pe barbă și surtuc, sau sondajul cu scobitoarea în ureche: erau acestea olimpizate de prestigiul acestui om cu chip olimpic.

Mamița, constrînsă în timpul războiului să întregească prin prezența ei cernită, timidă și aristocratic armonioasă parfumul de rășină și de patriarhalism moldovenesc — acum era cruțată de acest rol. Îmbătrînise prea tare și surzise de-a binelea. Mîncă singură în odaie, cu păpușile ei.

Luchi era „bufonul“ acestor mese. Și bufonilor li se iartă multe, aparent.

Duduia dovedea prin focoaia ei prezență, de șaizeci și opt de kilograme tinerele, frumuseța trecută a mamei, precum și tradiția păstrată numai în Moldova, a vechiului tip de fată care mai mult ascultă și roșește cu ochii în jos decît vorbește; care nu fumează, dar care-n schimb e o precoce gospodină, o emerită muzicantă: într-un cuvînt, un fel de grațioasă casă de fier, plină cu surprize desfătătoare pentru cei care știu s-o deschidă.

Iar Andi, ca și cafeaua de două sute de lei kilogramul și ca și vechiul „Curaçao“ dinainte de război, căpătat de domnul Danielescu de la francezi, fie că tăcea, fie că vorbea, era un fel de aromă de desert a acestor mese.

După plecarea musafirilor, descorsetată, casa își relua viața cu forme normale.

Andi nu auzise semnalul schimbării la față pentru musafirii excepționali, fiindcă nu dejunase acasă.

După-amiază își împărțise timpul între seminarul de la Universitate, un ceai într-un cerc de fete și o lungă plimbare pe străzile Iașului.

Se înnoptase rece.

Venea spre casă, după ce trecuse prin fața Hotelului Traian, pe scara căruia, în locul fetei cu bulldog-ul, foiau misișii cu febrilitatea circumspectă a ploșnițelor.

Apucase spre casă pe uliți dosnice — parcă toate stradele —, cu iarbă printre pietre dezghiccate și biserică cam strîmbe, ca și călciile rarilor trecători.

Răsărise deasupra dealurilor, într-un cer învinețit cenușiu, o lună care ar fi fost enorm galbenă — astrală gutuie coaptă — și deasupra Mării Negre.

5 Iașul începea să răsară o dată cu luna, altul în lumina lunii.

10 Își potolea și își rărea toate zgomotele, pe măsură ce luna devenea mai albă, dându-i umbre albastre, pregătindu-se să rămie în adînc de noapte ca o cetate de-altădată scufundată-n fund de mare, cu luminile de lună-n el, ca albe marmuri care-au fost statui atunci cînd viața-n jurul lor nu se stînsese.

15 Dacă ar fi fost Iașul un om bătrîn, Andi i-ar fi sărutat mina; dac-ar fi fost un copil, l-ar fi dezmiardat pe frunte. Avea în aceste clipe o ciudată recunoștință pentru orașul lui.

20 Recunoștință: da. Căci de cînd fata cu bulldog-ul era în Iași, orașul lui Andi își dăduse la o parte ploile care-l făceau și mai lugubru și devenise frumos cum numai Iașul știe să fie cînd soarele de toamnă are culoarea vinului de Cotnar, cînd dealurile zărilor ieșene sînt ample căderi de zorele vinete ș-albastre atîrnînd de cer, cînd tot orașul are culori și miros de cîrîng tomnatec, cînd pe toate străzile copacii aștern binecuvîntări de aur stins, cînd înspre asfințit soarele-și trimite razele prelung, ca buciumul cînd sună de pe pisc de munte, cînd nopțile cu lună vin să umple cu lumină marea urnă a tăcerii moarte...

30 O dată cu venirea fetei, Iașul se-mbrăcase-n toamnă, soare și lună: singurele haine de-mpărat ale trupului său de cerșetor.

35 Și Andi era sigur că fata cu bulldog-ul iubea Iașul. Și parcă l-ar fi iubit pe el. Toamna, soarele și luna erau ca o cochetărie a lui Andi pentru o fată pe care n-o văzuse decît o singură dată, dar pe care o știa în orașul lui, cuprinsă în alintarea albastrelor zări.

40 Se apropiase de casă, fără să bage de seamă. De la poartă văzu, ca o semnalizare, iluminăția vestitoare de musafiri. Sună la ușă. Servitoarea veni să-i deschidă deghezată în subretă pentru piesa de teatru care se juca în casă.

Focurile cîntau în sobe, ca lăutarii cînd preludează înainte de chef. Mirosea a fum de rășină.

Decorul de zile mari.

5 Pe pragul antretului, Andi șovăi. N-avea poftă să intre și să „joace“ rolul lui de „fiu distins“ în decorul măsluit.

Dorea singurătatea la o fereastră deschisă cum ar fi cea din hulubărie, cu sufletul, ca și lumina lunii, revărsat nebuloz asupra orașului în care era o fată mică.

10 Dar Duduia, loțiitoarea urechii mamei ei, în aceste ocazii festive, cînd doamna Danielescu trebuia numai să prezideze, fără să interviev descinzînd de pe pedestalul de amfitrioană aristocratică, îl și auzise pe Andi intrînd. Îl întîmpină în antret, cu senzația de superioritate psihologică a omului gătit față de cel care-i în hainele de toate zilele.

15 — Ce vii așa tîrziu, Andi? Nu știai c-avem musafiri?

Andi era gata să răspundă mașinal: „Nu“.

20 Răspunse, cu o privire ironică:

— Da, știam...

Și privirea complectă ceea ce nu spuneau vorbele: „Ei și?“

25 Duduia intrase în salon, lăsînd o diră de parfum. Andi se hotări să treacă de-a dreptul în odaia lui, renunțînd la masă și la rest.

30 Își scoase pardesiul; cu mina întinsă spre cuier, văzu ceva care-i dădu o tresărire: un pardesiu cenușiu, și deasupra, peste cîrligul cuierului, o curea lată de piele.

Ea, fetița lui din Iași, la ei acasă?

35 Înainte să-l fulgere panica bucuriei, tot în fulger un gînd trecu prin mintea lui Andi: oare nu l-au făcut de ris? Adică familia, în lipsa lui, nu stricase ceea ce clădise delicat Iașul cu toamna, soarele, luna și tăcerea lui? — ale lui Andi parcă.

40 Involuntar, desprinse pardesiul din cuier, măsurîndu-l din ochi cu un zîmbet: haină de păpușă, haină de copil, fulg în mină. Îl așeză imaginar pe umerii Dudiiei, pe-ai Magdei Boldur, pe-ai altor fete care-i trecură prin minte, așa cum principele din poveste

incerca cel mai mărunț condur din lume, al Cenușă-resei, marelor picioare ale fetelor împărăției, care deveneau enorme-n fața micului condur.

5 Privi hăinuța — ca de călugăraș dintr-un vechi schit în miniatură —, cu un fel de rugămintă mută; ar fi dorit ca stăpîna hăinuței să fie într-adevăr copil, fetiță mică, nu numai trup mic, și să rămîie pentru el încîntătoarea înșelare a clipelor din fața Universității, cînd bănuise cu bătaie de inimă că cea care părea
10 fetiță mică după siluetă și obraji era o fată autoritar desprinsă din anii copilăriei.

Un glas îi porunca: „Intră!”

Alt glas îi porunca: „Nu intra. Păzește-te.”

15 Se temea. Era în sufletul lui o neliniște ca a pămîntului în preajma unei schimbări de anotimp.

De cîteva zile intrase în el ceva nou, necunoscut, dîndu-i ca un adînc deschis de zări de primăvară, nimicînd parcă îngustimea zidită a unor vechi hotare înlăuntrul cărora pînă atunci fusese singur suveranul
20 libertății lui.

Sovăia. Își verifică în cîteva clipe sufletul și amintirile; recapitulă sumar cele cîteva chipuri de femei ale trecutului său: fetița blondă din timpul războiului, o
25 caisă; cea care-l privise într-o zi de iarnă, ochi albaștri, zîmbet alb; fata din brazi — „Tu ești mic” —, răscoliri de sînge, umilință, spaimă; Magda Boldur, fum; Mrs. Handerli, numai handerli. Parcă răsfoise o carte cu poze, aruncînd-o. Toate aceste chipuri de femei erau *exterioare* lui, și nu *deveniseră* exterioare
30 cu timpul, — abea acum își dădea seamă că așa fuseseră de cînd le cunoscuse.

Și ciudat, îngrijorător, fetița pe care o zărise o singură dată, în treacăt, trecînd prin fața Universității, era în el, în inima lui, nu dragoste, dar prezență
35 vie ca primăvara în pămînt înainte de-a răsări verde.

Retrăi din nou ziua în care o zărise. Începuse cu dialogul:

„— Bate cineva la poartă?

— Nu-i nimeni. Se scutură castanul.”

40 Și din acea clipă începuse în el așteptarea unei mulțimi cu ochii îndreptați spre o solemnă poartă.

Și îndărătul acelei porți nu se scutura un castan; deschisă deodată, trecuse prin ea o fetiță...

Era absurd!

5 Totuși, un glas îi porunca: „Nu intra. Păzește-te!”
Îl cuprindea o teamă superstițioasă. Fetița apăruse în viața lui cu un semn atît de profetic, că dacă o țigancă, privindu-i liniile palmei, i-ar fi spus: „Uite un semn care taie linia inimii; asta înseamnă că la
10 douăzeci și doi de ani, într-o zi de toamnă, ai să întâlnești o fată oacheșă, și-ai s-o iubești cu toată linia inimii” — nu s-ar fi mirat.

Dar se temea. Umbla parcă pe linia de răscruce a fatalității. Era în el alarma omului care și-ar întilni
15 Ursita, ca Oedip pe Sfinx.

Privi din nou pardesiul cenușiu repus în cuier. Era mică. O văzuse numai o clipă. Căută să și-o reaminteaască. Ținea minte pletele lucios negre, tăiate scurt, și gestul brațului întins. Apoi ochii negri. Nu-și mai
20 amintea obrazul. Dar ochii, ochii... Ciudat! Avea ochii aceia negri pe care-i au numai oamenii uscați, nalți, cu nas achilin, cu ceva vulturesc în făptura lor de pradă și dominațiune: ochi a căror privire și-o închipui aruncată din goana unui cal care aleargă în
25 fruntea unor hoarde, în lumini de incendiu.

Cum se împăcau ochii și cu pardesiul de păpușă?
Intră în salon cu o mișcare impulsivă, palid, cu
fața chinuită, adus parcă de vînt.

Unde era fetița?

Grupul familiei înconjură pe un domn ras pe de-a-n-tregul, și pe cap, cu ochi negri de fachir și sprincene
30 arcuit negre, cu monocul în arcadă și buzele fume-gînde.

Unde era fetița?

35 Era într-un fotoliu lingă sobă, acoperită de spe-tează, ca o rîndunică intrată pe fereastră și cuibărită acolo, la o parte de oameni.

— Domnule Matei Velisar...

„Oh! ce înșirare pompoasă!” înregistră iritat Andi, simțînd în acest ceremonial epatarea mamei lui.

40 — ...dă-mi voie să-ți prezint pe băiatul nostru, Andi.

Cum? îl prezenta dintii domnului, nu domnișoarei? Andi se îndreptă spre sobă, inclinându-se adânc în fața fetei.

— Domnișoara Ștefania Velisar, interveni glasul doamnei Danielescu, urmînd noul itinerar determinat de Andi, nu de ea.

— Ștefana, rectifică, articulînd net și imperativ silabele, glasul fetei.

— Du'că dragă, dacă n-ai adus boxul să-l vadă și Andi! regretă Luchi cu glas tare.

O privire a mamei lui, de jos în sus, închise gura lui Luchi, ca un *uppercut* efectiv.

După scurta diversiune produsă de sosirea lui Andi, Matei Velisar își reluă istorisirea mai demult începută.

În geometria de salon, el era centrul, ceilalți circumferința. Andi se rezemase de ușă, avînd și el aerul că-l ascultă. Sufletul lui era ca după un miracol ratat. O dezamăgire care-l întrista foarte puțin și-l liniștea foarte mult, alungînd din el panica temutelor miracole pe care oamenii le doresc cu o sinceritate îndoielnică, ațîțați de curiozitate, satisfăcuți însă, în clipa cînd le pot tăgădui.

Se simțea *liber*. Fetița se numea Ștefana Velisar, și parcă numele aflat o dezbrăcase de un mister. Apoi nu era frumoasă. Avusese o scurtă dezamăgire în clipa cînd își aruncase privirea asupra obrazilor ei. Crezuse — de ce? — că-i foarte frumoasă, și nu era. Obrajii ei erau *prea* rotunzi, parcă inegali, stîngaci desenați. Rotunzimea aceasta de copil rotofei care dă un fel de haz fructifer copiilor mici, fiind parcă luna plină a sănătății lor, era, hotărît, dincolo de canoanele frumuseții femeiești. Surprinsese ochii lui Andi, ca o uimitoare absență de rimă la capătul unui vers unde o aștepta superbă, tulburătoare.

Retrospectiv, pardesiul din cuier își pierdu prestigiul, iar întîlnirea din fața Universității căpătă semnificația unui fapt divers, falsificat de-a lungul citorva zile din pricina unei exaltări... „literare“, hotărî Andi, și nu se mai ocupă de Ștefana.

Dar Matei Velisar îi era francamente antipatic.

Antipatia se întregi, confirmîndu-se, de îndată ce-i zări monoclul, care pentru ieșeni e semnul bucurștenismului capșist: această valeriană pentru nervii piscicismului moldovenesc. Accentul lui Matei Velisar adeverea ceea ce sugera monoclul: era muntenesc, ca și unele particularități valahe ale vocabularului: „aia“, „ăla“, „nițel“. Și mai avea acea precizie vîoi reliefantă în articularea cuvintelor, care pare agresivă urechii moldovenești.

Slavă Domnului, *erau* munteni! Acest „erau munteni“ îi declasa liniștitor în sufletul lui Andi, punînd între ei și el un fel de dunărean hotar, ca între Bulgaria și România.

Matei Velisar vorbea și fuma, fuma și vorbea — hrînindu-și parcă fiecare vorbă cu fum, răsturnînd scrumul cînd în scrumelniță, cînd pe covor. Și doamna Danielescu nu era enervată — enervările, în zilele de mare ținută, se traduceau prin ușoare palpitări ale vîrfului pantofilor, ca de coadă de pisică —, nu era de loc enervată de acest gest care păta covoarele, și care-n loc să cadă pe nervii mamei lui, ca de obicei, cădea pe-ai lui Andi, îndeobște complect indiferent la astfel de amănunte.

Îl privea pe Matei Velisar cu atîta rea voință și cu o dorință de a-l critica atît de permanent vibrantă, încît la fiecare aruncătură de ochi căuta să-i descopere un nou cusur.

Matei Velisar era bine îmbrăcat, impecabil, asta n-o putea tăgădui. Haină de postav închis, croită pesemne în străinătate, deduse Andi, vîzînd sobra perfecțiune a croielii surtucului fără exagerări la umeri, piept și talie, precum și căderea pantalonilor fără aderențe la genunchi și fără crețuri de armonică, deși picioarele erau încrucișate unul peste altul. În schimb, ghetrele albe, apoi inelele — unul cu doi șerpi de aur cu ochi de rubin și safir, altul cu pecete lată și altul cu un enigmatic 33 —, apoi brățara de aur. Din buzunarul jiletcei atîrna o panglică lată de *moire* cu pecete de aur și o unghie curbă de leu, montată tot în aur.

Aur, aur, aur! O orientală pasiune a aurului, de care Andi avea oroare. Nu purtase niciodată inel, n-avea nici ac de cravată, nici lanț de ceasornic. Nimic metalic, nimic lucitor.

5 Și era fericit că descoperea în Matei Velisar, cu toată perfecțiunea croielii hainelor — Andi o atribuia exclusiv croitorului —, podoabele bătătoare la ochi, ghetrele albe, inelele, brelocurile, brățara, care-i păreau lui Andi dovada prostului-gust. Și acest prost-gust, pe care era sigur că și-l dovedise obiectiv, îl răsfrîngea și asupra Ștefanei, îndepărtînd-o mereu de el prin tot ce găsea criticabil în tatăl ei.

10 Dar isprăvind cu examenul vestimentar și somptuar, trebui să examineze și chipul omului pe care vroia să-l critice milimetru cu milimetru, împărțindu-l parcă în pătrățele, ca pe hărțile pe care le desenezi precis.

15 Capul lui Matei Velisar dădea o impresie de rotund perfect la prima vedere, poate din pricină că și obraji și capul erau la fel rase. Acea rotunzime ecleziastică a preoților catolici. Și Andi dori parcă să-i descopere o gușă catolică; n-o descoperi. Desenul bărbiei era sec. Dori să descopere buze onctuos ecleziastice, buze în atitudini de confesional, dantură sau dinți de aur. Nu descoperi. Gura era mică, înflorit cărnosă, ca la oamenii viguros bruni, cu o dantură de un alb tînăr. Dori să descopere obraji moi, gata de crețuri blege. Nu descoperi. Obrajii aveau o rotunzime aproape copilărească, de minge de gumă, iar pielița lor, deși o presimțea argintată nu numai de pudră, ci și de ani, era întinsă, robustă, ageră. Și ochii...: 20 ochii erau superbi, răspicat deschiși subț două sprincene dense, oblice, de un negru indian, incendiați de o strălucire asiatică, dînd nu atît impresia culorii negre pe care o dau ochii obișnuit negri, cu gene lungi, ci a luminii de ger închisă în diamantele negre.

25 Și Andi avea ochi negri, dar în obrazul lui alb, cu mișcarea genelor grele și lungi, dădeau o impresie de mare doliu, care solemniza albeața obrazilor. Pe cită vreme ochii lui Matei Velisar ardeau, și cu toate că

obrazul era smolit, rămîneau drăcește negri, lucind în neastîmpăr cum e crupa cailor arabi în scare.

5 N-o privea pe Ștefana, o lepădase în masa femeilor anonime ca într-un coș în care arunci hîrtilile inutile; se uita, cu o rea-voință contrazisă și sporită prin aceasta, la ochii spectaculoși ai lui Matei Velisar.

10 Și deodată aceiași ochi se deschiseră în sufletul lui, *privindu-l dinlăuntru*. Și cu o tresărire sufletească parcă, își aminti ochii Ștefanei. Erau în el, încrustați în sufletul lui, ca doi ochi de idol păgîn. Îi văzuse de două ori. Întîia oară, în fața Universității, îi apăruse statura de fetiță cu obrajidefetiță, ducînd bulldog-ul de curea. Și vîrsta pe care involuntar mintea o acordă fiecărui om necunoscut în clipa cînd trupul trebuie să ia o atitudine în ierarhia vrîstelor, față de celălalt, fusese: doisprezece ani. Andi așezase pe creștetul ei, care era subț umărul oricui, vrîsta de doisprezece ani, cum ai dărui unui copil un ham cu zurgalăi. Ș-atuncea întîlnise pentru întîia oară o privire așintită asupra bulldog-ului:

„Baby, au pied!”

20 O privire matură, adîncă, net definită, de om copt, pornită din splendoarea asiatică a acelorași ochi negri, care ardeau și subț fruntea lui Matei Velisar.

25 A doua oară, cu cîteva clipe în urmă, revăzuse aceiași ochi, dar nu-i băgase în seamă, constatînd numai, dezamăgit, absența frumuseții la care se aștepta în obrazul prea rotund al Ștefanei Velisar.

30 Ș-abea acum își amîntea ceva: venind înspre Ștefana, deși mama lui îl prezentase dintii lui Matei Velisar, era în el o mișcare protectoare: îi aducea parcă în dar întăietatea salutului, deși poate era într-adevăr fetiță mică. Și întîlnise o mină autoritar fermă în mișcările ei, deși mîna era o miniatură de mînă, cum și trupul ei era o miniatură de trup.

35 Și iată că din nou o vedea apărînd, o vedea, dar nu în afară, nu în salon, pe fotoliul de lîngă sobă — căci privirea lui era îndreptată spre Matei Velisar — ci în el.

40 Apărea în el același obraz prea rotund, într-o frăgezime, într-o încîntare pe care admirația pentru un

chip perfect frumos, clasic frumos, așa cum era de pildă al Magdei Boldur, nu i le-ar fi dat.

5 I se întipărise în ochi când o privise adineaori obrazul ei prea rotund, ca o disonanță, violind în el așteptarea unei frumuseți preconcepute. Și socotise — cu o bucurie liberatoare — că obrazul ei e lipsit de frumuseță. Dar ceea ce o clipă ochii desconsideraseră intrase în suflet, înviind în funduri vechi icoane naive, care n-aveau reminiscențe nici de statui grecești, nici de picturi italiene, nici de femei frumoase întâlnite cindva.

Altăceva. Cu totul altăceva.

15 Parcă în sufletul lui Andi, după ce privise ciudata rotunjime nehotărîtă, a obrazilor Ștefanei, o mină de copil desinase cu linii stingace o casă de țară, mică, strîmb patrată, cu o ușă care vorbește și două ferestre care privesc, așa cum sint casele în desenele copiilor, care însuflețesc omeneste orice; apoi aceeași mină convertise patratul cu linii curbe al casei de țară, într-o lună plină, cu ochi — foastele ferestre, și gură — foasta ușă; ș-apoi, aceeași mină, copilărește nestatornică, dorise un măr domnesc, mare, rotund, și prefăcuse luna cu ochi și gură de copil care dorește mere într-un măr domnesc desenat cu toată pofta de mere care-i curbă obrazii de zîmbet pofcios; ș-apoi, admormise copilul, și văzuse prin somn că foasta casă de țară, devenită lună plină și pe urmă măr domnesc, îl *privea*, tot atît de copilăroasă ca și el, răsărită din sinceritatea inocenței lui, — nici casă de țară, nici lună plină și nici măr domnesc, ci obrazul fetei de care se îndrăgostise fără să știe și pe care căutase să-l descopere într-o casă de țară, apoi într-o lună plină, ș-apoi într-un măr domnesc, lăsînd ca tocmai somnul să-i arate obrazul de față răsărit din naivitatea unei case de țară, din luminoasa rotunjime a unei luni pline și din frăgezimea roșie a unui măr domnesc.

40 Întregul suflet al lui Andi se prefăcuse într-un zîmbet mirat. Când intrase în salon și n-o văzuse pe Ștefana între ceilalți, ci o *descoperise* în fotoliul de lîngă sobă, avusese o clipă, față de trupul ei mic ascuns de speteaza unui fotoliu, impresia că ea nu intrase cu

ceilalți pe ușă, ci pe fereastră, ca rîndunelele, rămînînd la o parte de oameni, mică, lîngă foc.

5 Ș-acum o *descoperea* la fel în sufletul lui. Nu intrase ca femeile frumoase prin ușa voluntar și admirativ deschisă a ochilor, primită în suflet cu ceremonialul datorit frumuseții femeiești; intrase ca rîndunelele, de-a dreptul prin fereastra deschisă a inimii, rămînînd în el fără s-o știe, fără s-o audă, principiu neconținut al mirărilor, mică în felul rîndunelor al căror trup incapse într-un cuib mai îngust decît pumnul copiilor, dar spre care mina oamenilor în zadar se-ntinde, căci zborul lor, pentru care cerul e prea strîmt, numai într-un cuib devine trup mic, gata să redevie fulger vast al seninului albastru.

15 Era în sufletul lui ca miracolul prezenței unei rîndunele care nu zbura, dar putea să zboare oricînd prin fereastra inimii, deschisă pe un cer albastru cu primăveri calde.

20 Trăia clipele cele mai delicat încintătoare ale vieții lui. Era în el un sunet nou. Și bătăile inimii îi aduceau o ciudată amintire din copilărie, uitată pînă atunci.

25 Cînd era mic, după ce începuseră să-l umple de miraculos poveștile ascultate, era convins că orice lucru are un *adînc* misterios, un fel de fîntină cu zîne și cu draci, pe care oamenii mari n-o bănuiesc. Și aceste fîntini de mister ale lucrurilor neînsuflețite, cum ar fi scaunele, mesele, dulapurile, el știa că se deschid noaptea. Cînd începea întunericul, *bătăile inimii lui*, altă inimă decît cea din timpul zilei, cu alte bătăi, îl vesteau că fîntinile lucrurilor neînsuflețite s-au deschis și că în noapte, o dată cu somnul și cu visurile, începe viața fîntinilor deschise, dînd dimensiuni mai vaste, mai înfricoșător vaste odăilor din timpul zilei, scaunelor, meselor, dulapurilor și covoarelor.

35 „Asta a spus-o Zmeul.“

Și adormea.

40 Pe la zece ani, fîntinile misterioase secaseră și se-nchiseseră pentru totdeauna, lăsînd odăile să fie odăi, scaunele, scaune, mesele, mese, dulapurile, dulapuri, — în evidența cotidianului.

Dar inima bătuse pentru altceva, ca și pentru clipa deschiderii fântinilor misterioase. În fiecare părete al fiecărei odăi, Andi bănuia că-i ascunsă o comoară. Și când răminea singur, spresară, începea să bocănească tainic, hotărnicind cu bătaie de deget și de inimă conturul golurilor descoperite în zid, goluri în care trebuia să afle comoara ascunsă.

Și iată că acum, în salonul casei părintești, de-a cărui ușă se rezema un Andi de douăzeci și doi de ani, lucid și răuvoitor oamenilor și lui deopotrivă, bătaile inimii erau aceleași ca și în copilărie, vestindu-l că s-au redeschis fântinile misterioase și că zidurile și-au recăpătat comorile.

Ședea rezemat de ușă, cu brațele lăsate-n jos și-n-crucișate, cu bărbia-n piept, cu părul lunecat pe tîmple, într-o desăvîrșită uitare de sine, avînd în linia înclinată a trupului acel prelung al sălciilor lenite în apa care le-oglindește. Ochii nu mai erau deschiși în afară, ci înlăuntru, căpătînd visarea privirii oarbe a statuilor. Iar pe obrajii lui slăbiți parcă, subțiați de concentrarea în sine, care le absorbea elasticitatea vieții, dîndu-le o moarte palidă în clipa învierii de argint, plutea acel zîmbet care nu-i nici al ochilor, nici al buzelor, ci al minunării lăuntrice, și care albește luminos obrajii tinereții ca preajma unui răsărit de lună după culmea munților.

Așa apăru în ochii Ștefanei Velisar, care pînă atunci privise și-ascultase numai focul din sobă.

Ochii ei negri avură o clipire incredulă, căci după patru ani de lipsă din România se așezase la gura unei sobe românești, privind și ascultînd focul natal, cu miros de pădure și culori și ritmuri de jocuri țărănești în straie de sârbătoare — nu calorifer sau cheminée, ca la Paris, nici „mangal“, ca la Constantinopol, ci focul amintirilor copilăriei, povești, castane coapte; și iată că sfîrșitul focului cu jaru-i rubiniu îi evocase clipa roșie purtată ca un baldachin de purpură în lănci de minarete, a Constantinopolului, cînd începe melopeea muezinilor; și iată că, întorcînd ochii, întilnea în România, în Iași, în salonul unei case unde-o adusese întimplarea, ceea ce lăsase statuie, etern sta-

tuie, în Muzeul imperial otoman. Era în ochii ei aceiași profil al efebului grec rezemat de-un stîlp de marmură, pe care-l întilnea într-una din sălile muzeului, nu ca-ntr-un muzeu, ci ca într-o plimbare printr-o Eladă rămasă cu un veac înainte de Hristos în jurul și sub picioarele efebului înfășurat în pelerina scurtă, oprită deasupra genunchilor goi, purtînd în falduri parcă vîntul mărilor nemuritoare în vestmintele sculpturilor grecești, cu capul înflorit de primăvara marmurei eline, luminos ca liliacul alb, — ca și acesta înclinat și cu bărbia-n piept, iluminat de zîmbetul lunar al marmurei adolescente, ca și acesta, cu picioarele încrucișate pe mișcarea leneș visătoare care îl alătura de stîlp, dar rupte de la gleznă purele picioare ale statuiei antice.

— Pofțiți la masă.

Răsunară glasuri: foșniră rochii.

Andi se deșteptă. Desprinzîndu-se de lîngă ușă, făcu un pas.

Și era atît de halucinantă iluzia că-i aceeași statuie de efeb lăsată cu picioarele frînte de la glezne în Muzeul din Constantinopol, încît Ștefana, în clipa cînd Andi, desprinzîndu-se de lîngă ușă, făcu un pas, avu o nestăpînită bătaie de inimă, temîndu-se parcă să nu i se sfărme statuia cu picioarele frînte.

Întinse mîna înspre Andi. Stătuse mai bine de un ceas, cu picioarele strînse sub ea, pe fotoliul de lîngă sobă; îi amorțiseră.

Andi o sprijini. Aea-i ajungea sub umăr capul ei cu obraji prea rotunzi, ochi prea mari și o gură parcă prea mică pentru vorbele oamenilor. Era îmbrăcată cu o rochie cenușie încinsă cu o centură de argint circazian, făcută din miniaturi de pafale. Pe umeri îi curgea apos un șal cu franjuri lungi și flori verzi — un verde de castani imprimăvorați — pe fond negru, care sporea prospețimea roșie a obrajilor încălziți la foc.

Mică s-o închizi într-un zîmbet. Cu plete lucios negre, pieptănate cu cărare la mijloc, care-și trimetea dunga fină în linia dreaptă a nasului. Și-n mîna lui

Andi, o mină care era un diminutiv, cum ar fi pasărea colibri pe crengile copacilor românești.

Și ea și Andi ieșeau ca dintr-un somn.

*

Mirarea care intrase-n Andi ca un nou criteriu sufletească și material precedase mirării familiei lui. Dar Andi, după ce descoperise farmecul Ștefanei, încuiase cu zăvoare mari în el ceea ce-ar fi vrut să fie numai pentru el. Nimeni n-o băgase-n seamă pe Ștefana, înainte de masă. Speteaza fotoliului care-i ascundea trupu-l ca după un scut ascundea parcă și revelația prezenței ei încântător mică, de rindnică venită între oameni, vestindu-le primăveri înflorite. Și Andi nu vroia s-o mai descopere nimeni. Grația ei cu ochi de idol indian într-o față cu obraji de frăgezimi și rotunjimi copilărești — să nu le bănuiască și să nu le afle nimeni. Să fie numai ale lui. Aflind-o ca și el, ceilalți i-ar fi furat-o parcă, despuindu-l de secreta lui podoabă, de cuvântul magic care-i deschidea peștera cu comori uitate din copilărie.

Și se-ntimplase tocmai ceea ce Andi nu dorea.

La masă, Ștefana fusese așezată lângă Duduia, pe un scaun înălțat cu două pernuțe, căci masa era prea înaltă pentru ea, după cum tacimurile de gală erau gigantic greoaie pentru minile ei mici cu degete lungi. Duduia bănuia o ciudățenie în această fetiță cu mișcări sigure și tăceri calme, neintimidate. Dar o proteja, considerind-o de la înălțimea de „cucoană“ a trupului ei mare, masiv femeiesc. Și la desert, tocmai când Matei Velisar intercalase între neconținutele lui povestiri elogiul — meritat de altfel — al acestei mese moldovenești — cu acest prilej Andi aflase cu surprindere și bucurie că Matei Velisar era moldovean —, doamna Danielescu, încântată de Matei Velisar și de modul măgulitor în care se răsfrângea casa și masa ei în vorbele acestui „boier moldovean“ trăit în străinătate numai în lumea diplomatică, găsisse prilejul să fie amabilă și cu „fetița lui“, onorind-o cu o întrebare. Pretextul îl găsisse în brățara pe

care Ștefana o purta. Un fel de colăcel de argint umflat și sur, care la fiecare mișcare a brațului zornăia.

— Ce brățară drăguță ai mata, duduie! Ești bună să mi-o arăți?

Desprinsă de pe incheietura brațului îngust, brățara trecuse prin mîna Duduiei — și parcă simpla ei prezență de o clipă imensifică diform degetele Duduiei, cu unghiile mîncate —, ajungînd în mîna doamnei Danielescu, ale cărei cusururi le agravă deodată ca o lupă.

— Hm! Da-da! Foarte curioasă!

Brățara nu era de aur, n-avea pietre prețioase, era cam diformă, de un argint innourat; și doamna Danielescu nu izbutea să găsească nici un compliment pentru această brățară, care-i apărea grosolană, de un metal suspect; dacă i-ar fi aparținut, ar fi dăruit-o fetei din casă, afirmînd că-i de argint, fără să creadă.

Și tocmai cînd se hotăra s-o restituie, repetînd: „Hm! Da-da! Foarte curioasă. E drăguță de tot“, descoperi că sună. Avea zornăitul acela al jucăriilor făcute pentru copiii din leagăn, umplute cu pietricele care au risul prundurilor clare; dar zornăitul brățării era mai sonor, mai vesel, parcă avea închis în el o depărtare cu sâni în goană de zurgălăi, sau un Crăciun de sat pierdut în zare, cu clopoței stelelor purtate de copii.

Și doamna Danielescu, după ce sună de cîteva ori brățara, găsi în sfîrșit un cuvînt nou:

— Sună! I-auzi cum sună! Aaa, e delicioasă. De ce sună?

— E o brățară de dansatoare egipteană, doamnă.

— Daa! Ți-a dat-o tata.

— Nu, mi-am cumpărat-o eu.

— Așa! De unde?

— Din Bazar.

— De la București?

— De la Constantinopol.

— Aaa! Știu, știu *L'homme qui assassina*, am cetit.

Bine, dar Bazarul de acolo e o grozăvie. Tot felul de boale, tot felul de hoți de aceia...

— De care?

— Orientali de aceia! Cum, duduie, te lăsa tata singură prin Bazar?

Matei Velisar rîdea, cu monoculul în mină.

5 — Bine, doamnă, dar fata mea a făcut războiul cu mine, călare, în regimentul meu... are douăzeci și unu de ani...

— Douăzeci și unu de ani?

10 Toți murmuraseră în cor această enormitate. Cum? fetița așezată la masă lângă Duduia — care avea optsprezece ani — pe un scaun cu două perne, făcuse războiul călare, și avea douăzeci și unu de ani?

15 De-atunci începuseră mirările tuturor. Ștefana apăruse în ochii lor, după ce apăruse în ai lui Andi. Doamna Danielescu încercase brățara: degetele ei se înghesuiseră în brățară cu mirarea unui cap de rață care ar vrea să încapă într-un cuib de rîndunică și, văzînd că dimensiunile brățării îi interziceau categoric accesul, renunțase, minunîndu-se de îngustimea încheieturei brațului Ștefanei.

20 Pe rînd, Duduia, Luchi, domnul Danielescu examinaseră brățara, sunînd-o.

25 Domnul Danielescu evocase cu brățara în mină Egiptul faraonic, piramidele, nisipurile fierbinți. Și Ștefana începu să apară, alta decît cea de pînă atunci, în zornăitul brățarei trecută din mină-n mină, spre încheietura brațului îngust.

30 Așadar, „fetița“ era o fată de douăzeci și unu de ani! Nu le venea să creadă, și totuși trebuiau să creadă. Și se minunau de cîte ori o auzeau vorbind, „ca un om mare“, cu un glas care părea gros fiindcă-i vedeau fața, minile și buzele ei de copil. Pînă atunci trecuse neobservată. De atunci, însă, începuse să „sune“ ca și brățara de dansatoare egipteană.

35 Vedeau, în sfîrșit, ochii ei orientali, gravi și maturi, într-o față copilăroasă prin formă și ten, și parcă și mai copilăroasă prin forma gurei mici, care vorbea răs-picat, hotărît.

După masă, la cafea, Matei Velisar îi oferise o țigară. O aprinse. Fuma!

40 Luase deprinderea fumatului. După război cercase să-l supprime.

— Dar la Constantinopol, unde sîntem acum, e tutun foarte bun, și nu ne-am putut lăsa de fumat.

5 Toți izbucniseră în ris, ca și cum le-ar fi istorisit o anecdotă hazlie. Ea, fetița, învățase să fumeze în timpul războiului — și războiul devenea ca o mare cutie de carton în care, printre soldați de plumb, apărea și o păpușă amazoană —, iar după război cercase să lase fumatul, ca un om mare care luptă cu patimile; și ea era în fața lor, de doisprezece ani, să-i pui în brațe o păpușă, sau s-o iei pe genunchi să-i dai acadele.

10 Și ce fel de cal avea în timpul războiului? o întrebă doamna Danielescu, neîndrăznind să spuie cuvîntul poney, pe care zîmbetul ei îl ascundea.

— Un cal de la regiment.

15 Zîmbet general.

20 Domnul Danielescu intervenise în discuții, plasînd fragmente din *Istoria războiului pentru reîntregirea neamului*, elogiînd bravura și mai ales disciplina soldatului român, în contrast cu haosul personificat de fiecare soldat rus. Domnul Danielescu avea aerul că el cel dintîi prevăzuse bolșevismul, diagnosticîndu-l încă de la intrarea rușilor în acțiune. Condamna bolșevismul, natural, în numele umanității, dar nu dintr-un simțămînt de milă pentru singele vărsat în Rusia și pentru mizeria de-acolo, ci dintr-un simțămînt de prudență infrișoșată. Dacă s-ar fi aprins, de pildă, casa de alături, pe vreme calmă, fără de vînt, domnul Danielescu nu și-ar fi întrerupt activitatea din birou pentru a-și pierde vremea compătîmînd sau ajutînd pe vecini. Dar dacă incendiul casei de alături s-ar fi întîmplat într-o zi cu vîntoasă, domnul Danielescu ar fi alergat el singur cu cofa cu apă să ajute stingerea incendiului de-alături, care-i amenință propria casă.

35 Așadar, bolșevismul îl alarma pe domnul Danielescu din punct de vedere practic. Matei Velisar, însă, era contra bolșevismului din pricini cu totul romanțioase. Era țarist, iubea fastul țarist și tradiția ortodoxă.

40 De la bolșevism, începuse, spre mirarea tuturor, o discuție aprinsă între tată și fiică.

Erau adversari.

Matei Velisar condamna bolșevismul, Ștefana cerca să-l explice. Colonelul de roșiori, care comandase un regiment în timpul războiului, apăruse deodată în

5 Matei Velisar, lămurind dirza lui bărbăție, silueta zveltă lipsită de pîntec, deși anii îi argintaseră părul ras, felul lui drept de-a sta pe scaun ca pe-o șea, semeția portului capului și gesturile de comandă care se deșteptau în minile lui cu unghii prea îngrijite, împodobite cu inele și cu lăntușel de aur.

10

Și Ștefana și Matei Velisar uitaseră complect pe cei dimprejur, care-i ascultau. Discutau cu o pasiune orientală, fulgerîndu-se unul pe altul cu aceiași ochi mereu înfrumusețați de însuflețirea sporită a vorbelor, aceiași ochi ca un galop de cai arabi, concentrați, atenți, la pîndă fiecare asupra slăbiciunilor de argumentare ale celuilalt; gesticulînd, Matei Velisar cu minile lui cochete și imperioase, Ștefana cu degetele ei miniatural autoritare, care stîrneau rîsul mărunt al brățării de dansatoare egipteană. Matei Velisar în unele clipe își scotea monoclul, privind-o pe Ștefana cu ochii descoperiți, bombăți de un fel de minie reverențioasă împotriva ei. Șalul cu flori verzi al Ștefanei îi alunecase pe spate, lăsîndu-i gîtul să răsară gol din gulerașul băiețește răsfrint al rochiei cenușii.

15

20

25

Matei Velisar îi spunea cînd „fetițo“, cînd Ștefana.

Amîndoi, cu bustul înălțat în focul discuției, parecă erau călări, fiecare ținînd cu ireductibilă dirzenie la punctul lui de vedere, dar discuția lor era de-o inocență, de-o puerilitate încîntătoare pentru Andi nu numai din pricina înfrumusețării pe care fiecare vorbă o aducea Ștefanei, ca un nou trandafir căzut în singele ei înflorit, ci și din pricina absenței de nervi, de

30

35

40

venin, care caracterizau pentru Andi discuțiile dintre părinți și copii. În public, familia Danielescu trebuia să apară unită. La aceste mese de gală, doamna Danielescu nu-i mai făcea observații lui Luchi, necum Duduiei, care la rîndul ei evita să răspundă cum ar fi trebuit glumelor lui Luchi. Dar Andi cunoștea perfect privirile pe care și le aruncau din cînd în cînd la aceste mese cu armistițiu ipocrit membrii familiei

unite, și mai cunoștea și zimbetul acela de o dulceață asasină care apărea pe fețele familiei cînd Luchi făcea cite-o gafă care descoperea culisele feeriei familiare.

Ștefana și tatăl ei se combăteau în public fără nici o sfială, fără nici o cruțare, și discuția lor, care nu mai lăsa în ei nimic, nici o rezervă mintală, nici o tăcere pentru oțetiri, avea un sunet de argint ca spațele ciocnite în *tournoi* cavaleresc.

5

Nu se urau cum se urăsc cordial și clandestin membrii familiilor „unite“, ai celor în care, aparent, nu domnește bolșevismul. Se atacau frățește, stimulîndu-și energia printr-o neconținută contradicție, trimețîndu-și vorbele ca bulgării la bătaia cu omăt, polemică lor avînd mai degrabă caracterul unui joc copilăresc decît al izbucnirii nervilor mai multă vreme stăpîniți de nevoia de a apărea în societate ca o familie unită.

10

15

Fumau țigări după țigări, Matei Velisar oferindu-i Ștefanei de cite ori deschidea tabachera.

Și deodată, iarăși spre surprinderea generală, tocmai cînd controversa devenise mai sacadată, mai dirză, ca doi călăreți care s-au luptat, turtîndu-și unul altuia, cu lovituri de lance, casca, scutul și pieptarul, și care, ridicîndu-și lăncile în soare, ar pleca alături în galop frățesc, discuția asupra bolșevismului se încheiase cu evocarea unor amintiri comune din timpul războiului, istorisite cînd de unul, cînd de altul.

20

25

O gripă infecțioasă o despărțise forțat pe Ștefana de tatăl ei, reținînd-o cîtva timp într-un spital de la Birlad, unde trebuia să-l aștepte pe Matei Velisar să vie s-o ia.

— Credeți că m-a așteptat? zimbise Matei Velisar, sfidînd prin monoclul repus în orbită întreaga asistență.

30

Nu! Abea întremată, se informase unde-i regimentul și plecase călare într-acolo, însoțită de Luca Ion, ordonanța. O adevărată odisee prin mările de glod, zăpadă și armate cînd rusești, cînd românești ale vremurilor războiului. Făcuse o săptămînă pînă la Tîrgul-Frumos, unde credea că-i regimentul, fără să-l

35

40

găsească, mîncînd pesmeți uscați, dormind cînd în șoproane, cînd în bucătăriile hanurilor evreiești.

— Și pe tata l-ai găsit?

5 — Da. L-am găsit la Birlad. El venise să mă ia și mă aștepta de patru zile acolo.

— Și ce ai pățit? o întrebăse nervos doamna Danielescu, aruncînd o involuntară privire-n șfichi spre Luchi.

10 — Ce să pățesc? Ne-am sărutat amîndoi, și după aceea ne-am pus la ceai, țigări și povestit, că nu ne văzusem de mult. Lui papa îi plac aventurile.

„Și mie“, era cît pe ce să scape Andi.

15 Și nu-i plăceau decît *istorisite* de fetița care era în ochii lui ca un dans al mirărilor deasupra lumii transfigurată. Ascultînd-o cum evoca amîntirile războiului, cu buzele ei fragede mici, Andi începea să iubească războiul. „Suna“ războiul pentru el, cum pentru ceilalți sunase brățara de dansatoare egipteană, căci Andi nu mai vedea în război Războiul, ci pe Ștefana, 20 trecînd călare printre armate, și trăînd, trăînd mereu, ca să descalice într-o zi, tot atît de mică, tot atît de rumenă-n obraji, într-un Iași mort, în casa în care Andi era osîndit să trăiască și să învie în el miracolul bătailor de inimă uitate din copilărie.

25 O privise în tot timpul mesei cu o atenție atît de încordată, cu ochi atît de strălucitori, că parcă venise inima cu clopotele singelui să-i bată între tîmple, nu în piept, ca pînă atunci. O asculta cu o bucurie în stare să înroșească foile tuturor calendarelor, ca un Paște unic, pentru cea mai mare sărbătoare a vieții lui.

Îl înnoia mereu. Nu semăna cu nici o fată, nu semăna cu nimeni. Viața începea din nou cu ea, care-i restituia sunetul de argint nealterat și de cristale pure.

35 După masă, cea care fusese înainte, în aceleași haine, Cenușăreasă pentru toți, și numai pentru Andi purtătoarea celui mai mic condur al grației, plecase cu alaiul după ea înspre salon.

40 — Andi, e delicioasă, de-li-cioa-să! îi murmurase Duduia cu un entuziasm insolit — și de ce tocmai lui?

— față de rezerva cu roșeli taciturne și laconism distins pe care o adopta în astfel de ocazii.

5 — Știm și noi, lasă, păpușico!... o compătimise Luchi în treacăt, furios că e trimis la culcare de mama lui, care-și amintise de îndată ce-l zărise singur că a doua zi are școală.

10 Pentru ochii lui Andi, prezența Ștefanei deformase mărind ca o lupă casa întreagă, și mai ales salonul în care erau adunați, cu toate mobilele, cu pianul Duduiei și cu oglinzile care-o oglindeau și pe ea, dar și pe ceilalți, din cale-afară de mari în jurul ei, în timp ce rămîneau limpezimi minunate de icoana ei.

15 Abea acum Andi înțelegea entuziasmul insolit al Duduiei, entuziasm care nu era atît o prețuire a frumuseții exotice a Ștefanei, cît mai cu seamă expresia sentimentului de surprinsă superioritate, al omului mare în fața miniaturii sale, ceea ce dă conștiința unei maternități a delicatului pe care și-l subordonă, crezînd că-l conține. Duduia era ca un dulău care ar vedea pentru prima oară un greier și s-ar opri față-n 20 față cu centimetrul muzical, care și el există între kilometrii pămîntului, dîndu-și seamă abea atunci că nu-s numai dulăi pe lume și simțîndu-se enorm desfătat, continental desfătat, de făptura care-i cîntă-n nas, *vie*, abea ajungîndu-i la unghiaabei din față. Nici Duduia, nici mama ei nu vedeau, nici nu bănuiau în trupul de lingă ele femeia — adică rivala posibilă a feminității lor; ele o socoteau jucăria, păpușa care vorbește cu oamenii, fetița care scoate fum din țigaretile care par de ciocolată în gura ei, amazoana care se joacă de-a războiul, capriciul încîntător al naturii care a vrut să deie oamenilor senzația grațioasă că Gulliver e fetiță și a ajuns în țara uriașilor.

35 Era în toți cei strînși în jurul ei, ca gratiile unei colivii, o mișcare de protecțiune induioșată și zîmbitoare.

40 Îi plăcea cafeaua neagră. Doamna Danielescu, încîntată să îndestuleze poftele păpușei, mai făcuse un rînd de cafele în salon, servind-o pe Ștefana — era atît de hazliu — în ceașca cea mai mare, poreclită de domnul Iustin Danielescu „calamara mea“ fiindcă

numai el bea din ea în biuro, lucrînd la *Istoria războiului pentru întregirea neamului*.

Ca s-o facă să vorbească, doamna Danielescu și Duduia mai ales îi puneau mereu întrebări, fără să-și deie seamă că nimic nu le justifica familiaritatea, întrebări de altfel foarte caracteristice femeilor, prin care o dezbrăceau metodic pe Ștefana, căutînd să afle etichetele cu numele fabricelor și prețul.

— Vai, ce șal frumos!

Îl văzuseră și înainte de masă, dar abea după ce „sunase” brățara puțină istorie egipteană, șalul devenise frumos, sau interesant, sau original, ca tot ce purta Ștefana.

O constrîngeau să facă biografia fiecărei particularități vestimentare:

— Da' crucea de unde-i... Da' inelul de unde-i?

Îl scoase de pe degetul ei lung. Și toată familia se aplecase asupra inelului ca asupra unei fîntîni cu ape minerale gratuite. Era singurul ei inel, și părea mai mult o cununîță pentru deget decît inel. Era împletit din pete de smalt, ca cicoarea și arabescuri de aramă.

Nici aur — în treacăt doamna Danielescu controlase dacă e marcat — nici pietre prețioase.

Sufletul mamei și al fiicei, în timp ce degetele întorceau și răsuceau inelul cu dimensiuni de degetar pentru copii, aprecia inelul cu vorba „ia, un fleac”; dar pe degetul Ștefanei fleacul devenea o podoabă rară, cununîță parcă împletită într-o poveste persană, dintr-un fir de soare în amurg și un cer de toamnă tremurat prin frunze.

— Cît costă? E scump?

— E un dar.

Își ținea inelul între degetele-nmănunchiate. Și între fețele care-i cereau prețul și gestul ei cu ochi gravi pe-o amintire nevăzută celorlalți era distanța sufletească dintr-o miniatură persană și cei care o privesc cu mîna pe valuta buzunarelor.

— L-ai căpătat de la tata?

— Nu, de la Ibrahim-Lala-Irani...

— Un prinț?

— Nu, un negustor persan de la Constantinopol.

— Te rog, ia spune-ne...

Și, silită de cei din jurul ei, le istorisise cum căpătase inelul.

Ibrahim-Lala-Irani avea o dugheniță în Bazarul din Constantinopol. Vindea lucruri persane: porțelanuri, miniaturi, cofrete, sculpturi în fildeș, picturi pe carton presat, brocaruri, covoare, și, în sticlute încrustate delicat cu aur, esențe de trandafir, de iasmin, de santal... Ștefana îl vizita din cînd în cînd, scotocindu-i comorile, fără intenție de-a cumpăra. Dar erau atîtea lucruri de văzut în dugheana persanului, încît își pierdea ceasuri în ea, deși nu cumpăra nimic...

Intr-o zi, voind oricum să-și justifice vizitele printr-o cît de neînsemnată cumpărătură, luase inelul mai demult văzut dintr-o cupă cu monede vechi și cerbi miniaturali de fildeș, întrebînd cît costă.

Și Ibrahim-Lala-Irani...

Ștefana, ajungînd aici, dăduse chipului și ochilor ei orientala curtenie a persanului, care drept răspuns se inclinase cu mîna pe inimă, oferindu-i inelul cu o vorbă atît de grațioasă ca și împletirea lui de smalt încununînd aramă:

— Ibrahim-Lala-Irani dă păsărelelor semințe și fetițelor inele, fără bani.

Le spusese madrigalul dintîi pe turcește, apoi pe românește, deschizînd în salon o clipă o carte persană, pe care ea singură era zugrăvită în fața persanului care-i dăruise inelul, deasupra vorbelor pe care amîndoi le ilustrau.

Și poate că simțiseră cu toții un pic de ironie în povestea acestui dar, ca răspuns la întrebarea prețului, căci de atunci uitaseră s-o mai întrebe de prețuri.

Dar o cercetau mereu, căutînd fără să-și dea seamă, „s-o descoase” cum spune expresia făcută parcă anume pentru femeile provinciale.

Sedea pe un fotoliu cu picioarele strînse sub ea, cu șalul pe umeri, șalul cu flori verzi pe un țesut de un negru ud, și-n ochii lui Andi era nu ca o floare, ci ca un delușor mic abea înverzît, dinspre care veneau luminoase zări de primăvară.

„Cum era Constantinopolul?“ o întrebase doamna Danielescu, așa cum ar fi întrebat-o: „Cum îți pare cafeaua“, convinsă că răspunsul va fi: „O! E foarte frumos“, după cum răspunsul la întrebarea cu cafeaua trebuia să fie: „O! e delicioasă!“

Ștefana zimbise, cu tot Bosforul aprins în ochii ei măriți în care cetatea sultanilor se clădise deodată din fulgere, înălțându-se ca o armată de arabi în șea, albi în burnuzuri fluturinde, cu minaretele moscheilor în soare: lănci...

Zimbea.

Tăceau.

Le zimbi cu ochii măriți și strălucitori. Și îndepărtind cu coatele șalul care o-nvelea, își acoperi ochii cu minile, îi apăsă lung și, desprinzându-și-le de pe ochi, le întinse înspre ei, ca și cum le-ar fi adus greutatea lumii înflorită-n ele, ridicând din umeri cu un gest de grațioasă neputință, gest pe care-l fac musulmanii când se-nchină-n marile moschee ale nevăzutului Allah.

Nu spusese nici o vorbă despre ceea ce ochii ei văzuseră.

Dar pantomima ei, cu ochi strălucitori, apăsați o clipă, și gestul musulman al minilor cu palmele în sus, grele de neputința lor, clădise-n sufletele tuturoră minunarea pe care vorbele n-ar fi știut s-o zugrăvească.

Și gestul ei apăruse atât de neprevăzut și adorabil în ochii doamnei Danielescu și ai Duduiei, încît îl repetară, ca un pas de dans învățat, îl încercară și pe trupul lor ca o haină adusă din străinătate, îl minuiră și ele, ca un evantai luat din mina unei dansatoare.

Și întrebările apăreau, una cite una, ca babele magnetizate barometric parcă la ferestrele caselor de provincie, cînd trece cineva pe care nu l-au mai văzut.

Și de cite ori o nouă întrebare răsuna cu aceeași bunăvoință lacom prădalnică, întovărășită de același zîmbet, lui Andi îi venea să spuie: „Ajunge!“ Îl osteneau pe el întrebările neconținute pe care i le puneau.

Dar Ștefana răspundea, ghemuită în șaluțul ei cu flori verzi, așezată turcește în fața sufletului ei ca la gura unui cort de sultan în care nu-i primea.

Avea o artă înăscută de-a nu răspunde la întrebări prin amănuntul autobiografic pe care întrebările-l vinau, ci prin icoane colorate zîmbitor, ca floricelele de hîrtie japoneză care înfloresc într-un pahar, subț ochii celui care le-a pus în apă semirța de hîrtie. Le împărțăsea, răspunzîndu-le, tablouri văzute de ea, dar exterioare ei.

Așa că doamna Danielescu și Duduia nu aflau *viața* ei, cum doreau, ci numai aspecte de-ale țărilor prin care călătorise.

Avea mamă? Mai avea frați, surori? Învățase la școală?

Ea le vorbea despre orașele Europei, ca de familia ei, și parcă toate capitalele străinătății erau bunicii copilăriei ei, care zburdase în Europa ca pe un covor, preferînd Constantinopolul ca locul cel mai dinspre gura sobei.

Nu vorbea despre cărți, despre literatură. Nici pentru Roma, nici pentru Veneția, nici pentru Constantinopol nu căutase sprijin, aprobare sau criteriu în vreo carte literară. Spunea ce gîndea, adică ce văzuse, simplu, scurt, dînd tuturoră impresia că așa trebuie să fie. Vorbele ei nu aveau fardul minciunei estetice prin care fiecare povestitor în genere tinde să înfrumusețeze amintirile sale cînd le istorisește altora. Niciodată vorbele ei nu anticipau realitățile sufletești; de asta, deși simple, nu dădeau în nici o clipă impresia de vid oratoric, ci de onest, de autentic.

Și era ciudat, uneori, contrastul dintre comentariile domnului Iustin Danielescu și vorbele ei.

Pentru domnul Danielescu, *viața*, în genere, și *viața* orașelor celebre, mai ales, era un pretext pentru istorie. Brățara Ștefanei devenise interesantă pentru el în clipa cînd îi orientase mintea spre Egipt, dîndu-i material istoric pentru discursivitatea buzelor.

Roma, pentru el, era numai portul la marea anti-chității romane, al cărui submarin era el.

S-ar fi zis că în orice descoperea o bibliotecă pe care o recita. Océanele, mările, cetățile nu erau pentru el decît pachetele istoriei, expediate lui personal cu adresa: „Iustin Danielescu, profesor universitar, Iași“ de către Dumnezeu, din clipa cînd răsărise viața preistorică pe pămînt: primul colet trimis prin veacuri profesorului Iustin Danielescu, și numai acela deteriorat, dar ajuns totuși la destinație.

De cite ori o intrerupea, intercalînd în spusele ei comentarii istorice — fără exagerare, de altfel, și cu o bonomie datorită și Ștefanei, al cărei farmec îl cîștigase și pe el, și tatălui ei, care-l domina în ierarhia masonică în care abia intrase — Ștefana îl asculta atentă.

În clipele cînd domnul Iustin Danielescu se improviză călăuză istorică în decorurile evocate de Ștefana, Andi lămurise sensul gesticulării minilor tatălui lui în contrast cu gesturile Ștefanei. Mina domnului Iustin Danielescu gesticula oratoric și profesoral, căpătînd semnificația unei elice care răscolea auditoriul, elice animată de motorul oratoric. Mișcările acestei mini-elice, mina dreaptă — pe cea stîngă, de cite ori vorbea, o ținea la spate, cum o ține și statuia lui Mihail Kogălniceanu — erau cînd violent imperative, cînd insinuante, cînd proclamative, cînd familiare, dar diversitatea lor era limitată, ca repertoriul unui teatru provincial. De la o vreme, și chiar în cursul unei simple conversații, învățai pe dinafară mișcările unei perioade oratorice în clipa cînd o începea. Și prin aceasta mina domnului Danielescu se automatiza, nemaînd impresia de viață.

Cînd povestea Ștefana, sau cînd discuta cu Matei Velisar, își ținea minile în șalul care-i acoperea umerii. Și, deodată, mina apărea în locul unei exclamații. Buzele Ștefanei nu exclamau: deprindere caracteristică femeilor și fetelor, mai ales, a căror atitudine în fața vieții e făcută aproape exclusiv din exclamații: „Vai, ah, oh, eee, ei“ sînt vocabularul cel mai veridic și mai frecvent al femeilor.

Aceste exclamații verbale Ștefana nu le avea. În clipa cînd ar fi trebuit să exclame, mina ei răsărea din șal cu un gest întotdeauna viu și neprevăzut:

Mina apărea în clipa cînd vorbele se opreau în fața unei realități care-o mișca.

Gesticularea minei domnului Danielescu era provocată de vorbe și condiționată de cadența lor. Nu spunea — mina — nimic nou. Era învinsă de vorbe, era tîrîtă de galopul lor ca acei prizonieri albi ai hoardelor barbare, purtați după cai cu arcanul de git.

Mina Ștefanei, însă, înlătura vorbele, era deasupra lor, răsărită de-a dreptul din suflet, din tăcere, din bătăile inimei: minaret al clipei.

Din această pricină, uneori ochii lui Andi uitau aproape grația minei mici, primind și văzînd numai evocarea ei.

Înțelegeau ei? se întreba Andi, mereu judecător al familiei lui. Ștefana era pentru ei surpriza unei distracții neașteptate, și nimic mai mult. Fereastră pe care prezența ei o deschidea în atmosfera acestei case cu ferestre numai asupra vecinilor deschise — fereastră prin care intra, vast și curat și parcă ceresc ca primăvara, viața — de la sine se va zidi la loc după plecarea Ștefanei.

Dar el, Andi?

Și dacă înțelegea? Și...

Izbučni în el deodată marea deznădejde care-l răzvrătise în anul o mie nouă sute șaisprezece și în anul o mie nouă sute douăzeci, poruncîndu-i atunci să plece din casa părintescă. Dar deznădejdea lui de-acuma nu mai asculta șuierile locomotivelor care însemnau plecarea în necunoscut și nostalgia acestui necunoscut de-aiurea; deznădejdea lui o privea pe Ștefana, care va pleca pentru totdeauna, lăsîndu-l în casa părintescă pentru totdeauna.

O privea pe Ștefana, o asculta, și-n sufletul lui trecea vast un fluviu cu corăbii; și se gîndea cu o amărăciune care-i înnebunea ființa că peste puțin Ștefana va pleca din casa lor, din Iași, și că sufletul care fusese ca un fluviu cu corăbii pornit spre mări va fi iarăși o uliță ieșană, pe care viața va trece cu galoși prin glo-

dul ploilor de toamnă și cu șoșoni prin mocirla primilor zăpezi.

5 Simțea în el marea răspintie a vieții lui: se-neruceia în el mișcarea libertății unui fluviu în care zilele-s corăbii plutitoare, cu neclintirea unei ulițe ieșene, în care zilele-s mers în galoși spre destinații cotidian mărunte, cotidian identice, pînă în clipa cimitirului.

Tăcuse toată seara. O ascultase și o privise numai.

10 Dar sufletul lui izbucnea spre ea cu o pasiune, cu o deznădejde, care se materializa parcă în jurul trupului lui, ca flăcările pădurilor aprinse de la sine în văpaia soarelui, pornite înspre cerul care le absoarbe.

15 Ședea tot lingă ușă — ca să alunge parcă dintre ei ideea plecării —, dar chipul lui nu mai avea expresia de visare iluminată care-l făcuse să răsară în ochii Ștefanei, desprinși din jarul roș al sobei, înainte de masă, asemeni efebului de marmură cu picioarele frunte de la glezne, lăsat de ea în Muzeul de la Constantinopol; ochii lui Andi ardeau spre Ștefana, și strălucirea lor bolnăvicioasă secătuisese parcă toată puterea și tinereța chipului în care ardeau mistuind.

20 Venise vorba despre Muzeul imperial otoman din Constantinopol. Și domnul Danielescu o întrebă pe Ștefana, cu un aer profesoral binevoitor:

25 — Ia spune, duduie, ce ți-a plăcut mai mult de-acolo?

30 Ochii Ștefanei considerară cu seriozitate întrebarea, și citeva clipe tăcu, meditănd fără grabă, așa cum făcea de cite ori i se punea o întrebare, chiar dacă era stupidă.

35 Cunoștea Muzeul otoman altfel decît domnul Danielescu, profesorul de istorie, care-l vizitase în tinerețe, verificînd în pas de excursionist savant, ce-i drept — nu în galop de turist — tot ce știa și tot ce cetise anume despre comoara de piatră și marmură păstrată în numeroasele săli ale muzeului. Ștefana vizitase Muzeul zile și zile de-a rîndul, înainte și după război.

40 „Ce ți-a plăcut mai mult de-acolo?” amintea întrebările pe care oamenii mari le pun copiilor: „Ia spune, draguță, pe cine iubești mai mult: petata, pe mama, pe bunicul sau pe bunica?”

5 „Ce ți-a plăcut mai mult de-acolo?” Mintea ei urmă drumul obișnuit al amintirilor. Era grăbită. Parcă o aștepta cineva în Muzeul otoman, și întirziase. Avu o scurtă bătaie de inimă revăzîndu-și statuia efebului cu picioarele frunte de la glezne. O privea: statuia, sau băiatul întilnit într-o casă necunoscută?

10 Domnul Danielescu aștepta răspunsul, cu zîmbetul îngăduitor al profesorilor la examene, cînd sînt bine dispuși și cînd tăcerea studentei examinate nu e ca a studenților — ignorantă —, ci grațioasă intimidare.

Ștefana se ghemuise și mai strîns în șal, parcă închizîndu-se în ea, cu genele plecate.

15 Domnul Danielescu o ajută, tot ca la examene, cînd profesorul intervine binevoitor, oferind el singur răspunsul:

— Poate sarcofagul lui Alexandru cel Mare?

Îl privi cu ochi mari, nedumeriți.

20 — Da...

Domnul Danielescu începu să vorbească despre sarcofage, preluînd cu informațiile culese din cartea lui Hamdy Bey și Th. Reinach.

25 Ștefana nu-l mai asculta. Îl uitase la ușa muzeului, în care descoperise o ciudată sfială lingă statuia efebului grec.

30 Și în timp ce domnul Danielescu vorbea, ochii ei se întoarseră înspre Andi, al cărui chip semăna, ca și înainte de masă, cu al efebului de marmură, dar cu o expresie chinuită, avînd parcă întipărirea gemătului mut pe care i-l dădea mutilarea picicarelor frunte de la glezne ale statuiei din Muzeul otoman, pe veci captivă a nemișcării.

35 Și mîna ei, ca și înainte de masă, dar acum subț șal, avu aceeași involuntară mișcare de protecțiune înspre Andi, ca o tresărire care dădu un zornăit scurt brățării.

★

40 Andi însoțise pe Matei Velisar și pe Ștefana pînă la Hotel Traian, ca să le arate drumul.

Plecau a doua zi seara la București, și de la București după o săptămîină, îndărăt la Constantinopol.

Și el?

Iașul murise-n veacurile albe ale lunii. Mirosea a toamnă ca-n pădurile scuturate.

5 Aer rece. Stele înghețate. În răstimpuri, același șuier lung, ascuțit, sfișietor al locomotivelor care pleacă.

Și el?

10 Numai gândul că iar trebuie să se întoarcă acasă îl cutremura. Iar singur noaptea, în odaia lui? Iar dimineața glasul Duduiei sau al mamei lui, țipînd la servitoare, tocmai în clipa cînd sufletul abea ieșit din somn e înfiorat ca o stea răsărită. Iar viața de toate zilele: Universitate, vizite, Magda Boldur? Iar?...

15 Mergea încet, cu minile căzute de-a lungul coapselor, cu spinarea girbovită, înfrigurat de toamnă și de suflet, palid, cu ochii fieși, rătăcind în neștire pe pustiul lunar al străzii Lăpușneanu, ca un strigoi al cimitirului ieșan, știind c-o dată cu cîntecul cocoșilor va trebui să intre iar în sicriu: în casa lui, în viața orașului, în El.

20 Îi era amar sufletul, greu și pustiu ca întinderea ucisă a Mării Moarte, în care numai viermii roși mai pot trăi.

S-o mai vadă pe Ștefana? Unde? Cînd?

25 Se isprăvisese. Erau în el mii de cuiburi mute, din care plecase peste mări, departe, o singură rîndunică, pustiindu-le pe toate. Ș-acasă, cînd se va întoarce, va regăsi amintirea ei — fantomă — în sufragerie, în salon, în antret, unde o ajutase la plecare să-și îmbrace pardesiul de păpușă. Și-n fotoliul în care șezuse lângă sobă, cu ochii ei mari, cu obrajii ei de copil și vorbele ei grave, va sta o cucoană, vreo prietenă de-a mamei lui. Și din cînd în cînd Duduia și cu mama lui, amintindu-și de ea ca de o melodie, vor imita pentru cine știe

30 ce cucoană vorbele ei și mișcările mînei ei, și vor crește buruieni acolo unde apăruseră mirări de primăvară nouă.

Și va fi casa și întregul oraș un cimitir purtat pe inima lui, care trăise și murise într-o seară pentru totdeauna.

40

Era atîta moarte în tăcerea Iașului, că parcă se opriseră minutarele tuturor ceasornicelor.

5 Și noaptea ieșană era acoperită de lumina lunii ca un pian închis, cu o nocturnă de Chopin uitată deasupra, pe care-ncep să se aștearnă pulberi sure. Și deasupra, pe cer, luna era ursuză, grea, amară, ca masca lui Beethoven, atîrnată pe un părete de salon pustiu: și parcă singurul zgomot pe care-l mai aștepta această tăcere era căderea lunii de ghips, desprinsă

10 cu cui cu tot, sfărmată țândări jos, lăsînd în cer pe veci o gaură, ș-atît.

Andi se așezase pe o margine de zid, cu capul în palme, ca un cerșetor fără adăpost. Era bătrîn, era în lumina lunii ca un moșneag în cîlțul alb al anilor. Și era, în sufletul lui, ca în zdrențe prin care intra numai frigul. Iașul! Oraș al plictiseli, al deznădejdelor și al neurasteniei, — învăluit în nostalgii de sinucideri. Orașul în care toate străzile duc parcă spre același cimitir, orașul în care și poeziile sînt goarne de înmormîntare militară și caterinci cu papagal mîncat de molii. O! Cum înțelegea acum nevoia crișmelor în acest oraș! Erau crișmele sinistre de la poarta cimitirelor, nu crișmele de o vigoare flamandă ale orașelor în care e

15 prea multă viață. Îi alunga pe toți bețivii Iașului, insomnia, uritul și lehamitea din casele lor, și intrînd în crișme, fiecare ieșea dintr-un cimitir pe care vroia să-l uite.

Viața de noapte a Iașului? Strigoi care-și părăseau sicriile, în sunetul aceluiași dans macabru, venind la crișme să sugă singele vinului: numai acel singe, numai acea viață. Croncănea un corb deasupra fiecărei crișme, și-n fiecare veselie ieșană clănțănea o hîrcă.

Există în Iași un singur om care în singurătatea odăii lui să ridă? să cînte? pentru nimeni altul decît

35 pentru el? Nu! Se adunase prea mult frig de casă neîncălzită, prea mult colb de casă pustie; prea multe ațe de paianjen erau în fiecare suflet, ca ruina și paragina orașului să nu fie și a oamenilor.

Singurătatea unui ieșan însemna căscat, oftat sau

40 privire fixă prin zăbrele de temniță, cum era a lui

Andi — așezat pe-o margine de zid în mijlocul Iașului, în inima Iașului, pe strada Lăpușneanu. Și parcă nu ședea într-un oraș, pe-o stradă, pe marginea zidului care imprejmuia o casă ieșană, ci pe marginea unei fântini secate prin blestem, la o răspintie de cimitire, cu lumina lunii ca o bătrinețe a lui, nu a veacurilor lunii.

Atunci de ce mințeau? De ce mințeau toți ieșenii, și el alături de ei? De ce toți ieșenii, închiși fiecare în carcera suferinței lor sterpe, ocnași ai ocnei silnice ieșene, erau solidari în minciună? De ce pretindeau că în sufletele lor de iască apare roua viitorului românesc? De ce afirmau că Iașul e *altfel* decât celelalte orașe ale României, un *altfel* orgolios, pe care Andi-l cunoștea, fiindcă și el trecea drept *altfel* decât ceilalți în ochii familiei lui.

Toți erau complici, strinși, țesuți unul în altul de ipocrizia ieșenismului, pentru ceilalți din afară. Erau paznicii legendei ieșene. Ei toți știau, ieșenii, că marele suflet ieșan — cel care purtase coroană de voievod pe creștetul lui Ștefan cel Mare și lauri de Luciferi pe fruntea lui Mihail Eminescu — murise. Dar îl arătau țării, la fereastră, spunând că-i viu, — numai ei, ieșenii dindărătul ferestrei, știind că nu-i decât mumia cu ochi de sticlă a trecutului.

Regele a murit!

Să strige un glas mare, puternic în auzul țării întregi — trîmbiță — secretul care girbovea spinările singurătăților ieșene, cum era girbovită în aceste clipe de pustiu și visări amare spinarea lui Andi în noaptea ieșană.

Ședea singur, ca un înger zvirlit din cer cu aripele cosite, izgonit din iad cu coarnele desprinse și ghearele retezate, nemiindrăznind să măsoare nici adîncul cerului, nici al pămîntului, care deopotrivă îl surghiuniseră; singur, nici înger, nici demon, între oamenii care nu-i erau frați și pe care-i ura fără putere, nepuțin să-i iubească.

Așa îl găsisse Ștefana, care ieșise să-și plimbe cînele și gândurile în noapte, după ce verificase încă o dată

că într-un hotel ieșan trupul pasagerului e un fel de stîină a ploșnițelor odăilor.

Bulldog-ul mirii la străin, repezindu-se cu o masivitate de catapultă.

Andi tresări.

— Baby, au pied!

Era pe fața lui Andi, răsărită în lumina lunii, deasupra enormei puteri stăpînite a bulldog-ului, atîta chin, atîta deznădejde mută și atîta dezarmare, că pentru a treia oară același gest de protecțiune tresări în mîna Ștefanei.

Îi cuprinse mîna și-l luă cu ea.

Pe caldarimul tăcerilor ieșene pașii ei aveau o cadență de armată în marș care electrizase o vietate rănită la margine de drum, luînd-o în șuvoiul ei.

*

Cîteva zile, înainte de-a o cunoaște pe Ștefana, Andi se bucurase — cu o subită cochetărie — că Iașul se îmbrăcase în toamnă, în soare și în lună, și că nu apărea în ochii fetei cu bulldog-ul, cu ploile și glodul toamnei și străzile cu oameni girboviți și demodați.

Fiindcă-și iubea orașul? Nu! Fiindcă vroia să-l iubească Ștefana, în acele clipe cînd, necunoscînd-o încă, răsfrîngea asupra lui atribuindu-și tot ceea ce seducțiunile Iașului în anotimpul blond ar fi deșteptat în sufletul Ștefanei.

Și dacă atunci ar fi cunoscut-o întîmplător pe Ștefana, ca și Iașul, mimetic, Andi și-ar fi luminat vorbele în culori de toamnă, soare și lună, ascunzîndu-i ploile și glodul toamnei prin care treceau gîndacii negrii ai galoșilor ieșeni. Și ar fi apărut în ochii Ștefanei, o dată cu Iașul costumat în clipe trecătoare de toamnă frumoasă, o dată cu Iașul luminat de toamnă, ca de flăcările unei guri de sobă patriarhală, un Andi dulce, melancolic, fin, stilizat, de o frumusețe feminin adolescentă, purtînd parcă în ea parfumul florilor de tei ieșeni, mai mult decorativ decât viu, tovarăș armonios de plimbare pe ulițele ieșene în perspectivele albastre ale colinelor. Și Ștefana l-ar fi prețuit, numai în contrast cu bulldog-ul care o însoțea agresiv în

toate plimbările, ca un fel de ogar rusesc, care nu zdruncină mina ca bulldog-ul, ci o poartă lin prin parcul de toamne și paragini ale Iașului.

5 Dar Andi n-o cunoscuse pe Ștefana pe ulițele Iașului, fiind constrins să *apară* în fața ei cu vorbe și atitudini; o cunoscuse în casa părintească, unde o privea și o ascultase o seară întreagă, fără ca el să vorbească, apărind numai în ochii ei cu frumusețea lui închisă în tăceri, ca o statuie în încleștarea marmurei, 10 în care prezența Ștefanei deșteptase expresii de iluminare la început, de chin apoi, expresie care nu era o *costumare* voluntară, ci dimpotrivă un zbcium sufletec care-i învinsese cochetația.

15 S-ar fi zis că *souffleur*-ul nevăzut de nimeni, decît de Andi, care avea deschis în fața ochilor manuscrisul tuturor rolurilor jucate de Andi în viața de toate zilele, închisese manuscrisul și plecase, lăsîndu-l pe Andi singur cu Destinul.

20 Singur, din clipa cînd apăruse în sufletul lui frumuseța *nouă* a obrazilor Ștefanei, care cu puțin înainte îl dezamăgiseră. De-atunci apăruse în el și *sufletul lui*, intact, virgin, dîndu-i în locul vorbelor mirări necontenite, lumini necontenite de răsărit de lună nouă pe obraji.

25 Nu participase la nici o discuție de-a lungul acestei seri, deși gîndul că o *pierde* pe Ștefana, că rămîne pentru ea un necunoscut, o apariție mută în timpul unei mese oarecare, într-o casă necunoscută îl rodea, îl scurma, făcîndu-l să sufere necontenit, dînd treptat 30 feței lui deznădejdea, care-i patetiza frumusețea prea dulce și prea calmă îndeobște, făcînd-o să se întipărească nu numai în treacăt în ochii Ștefanei, ci și în sufletul ei, deșteptînd amintirea statuiei efebului grec și icoana profund omenească a suferinței tinerții cu picioarele rupte de la glezne.

35 Dar Ștefana privea pe chipul frumuseții lui lumina și apoi izbucnirea ca de lavă a unui suflet nou, pe care prezența ei îl deșteptase și, poate, îl adusese.

40 Și nu trecuse pe lîngă el, cum crezuse Andi, atunci cînd deznădejdea îl făcuse să uite pînă și frumusețea

lui exterioară, ca pe lîngă un necunoscut, întilnit într-o casă oarecare, și uitat o dată cu plecarea din casă.

5 Nu schimbase cu el nici o vorbă, decît cele citeva convenționale, formulele raporturilor dintre oamenii care avea s-au cunoscut.

10 La hotel se dezbrăcase distrată, gîndindu-se la el; dar nu la frumusețea lui, care de altfel putea să-l individualizeze în ochii oricui, ci la deznădejdea crispată a tăcerii lui cu ochi arzători. Era pentru ea ca o casă închisă, cu o fereastră luminată în noapte, pe lîngă care trecuse; și se oprise deodată, auzind un strigăt sfișietor, care prefăcuse casa necunoscută și indiferentă pînă atunci într-o bătaie de inimă zguduitoare.

15 Îi întovărășise pe ea și pe tatăl ei pînă la hotel. Tăcuse. Vorbise numai tatăl ei, despre amintirile de refugiu pe care străzile Iașului le deșteptau în el. Și ea și tatăl ei mergeau repede. Îl auzise gîfîind. Îl privea în treacăt și revăzuse aceeași expresie chinuită, învinsă, și o spinare încovoiată, care dădea un profil bătrînesc siluetei lui subțiri, făcînd să dispară astfel 20 eleganța îmbrăcăminței.

25 La scara Hotelului Traian, se înclinase adînc în fața lor, și pe cînd îi strîngea mina, văzuse în ochii lui acea privire care e un țipăt de ajutor în noapte. Și nu putuse să-i spuie altceva decît:

— Noapte bună.

În camera ei, bulldog-ul o primise cu labele pe umeri. Îl înlăturase, poruncindu-i să nu se mai miște, cu glas autoritar și nemulțumit. Îi părea nedrept parcă 30 să răsfețe un cîne, o bestie veșnic clocotind de viață, în timp ce un om suferea. Privirea ochilor lui redeștepta în sufletul ei chipurile slabe întilnite pe drumuri, la o lumină de far sau de faclă, în iernile războiului.

35 Trecea călare pe lîngă ele, cu sufletul îndoit de milă, și trecea mai departe pe drumurile care erau pline de mulțimi cu ochi de Cristoși, tîrîndu-și fiecare crucea grea, fără de îngeri împrejur.

40 Ce putea să facă ea? Trecea. Dar privirile tuturor, răniți, schilози, degerați și infomețați, întilniți pe

drumurile necontenitei bejării, se adunau în sufletul ei, îngreindu-l.

Ș-acuma întâlneau aceeași privire, aceeași privire a rănitului lăsat să zacă la margine de drum pe viitorul lui mormînt, către cel care trece călare, în frig și el, în război și el, dar viu, teafăr, călare — și nu se aplecase să întrebe, să vadă, să afle, să întindă mîna.

Se născuse treptat o aspră muștrare împotriva ei. Trecuse pe lingă o mîna întinsă, deznădăjduit întinsă, și parcă o lăsase să degere în frig, așteptînd mereu.

Așa apărură în Ștefana, al cărei suflet fusese pînă atunci liber, întîia privire a ochilor de căprioară pe care sufletul îi deschisese înspre Andi.

De o parte bulldog-ul, de alta Andi, și umbra Ștefanei la mijloc între umbrele lor: aristocratic lungă a lui Andi, iar a bulldog-ului desprinsă din preistorie. Așa trecuseră — trei umbre — pe lespezile lunare ale căilor ieșene, lunecînd înspre Copou, dincolo de Copou, lăsînd în urmă teii, cazărmile, întîlnind mirosul cîmpului, dealurile, căderea unei stele, un vaiet de cucuvea, călăuziți de pasul somnambular al lunii, pînă cînd zorii răsăriră de argint, ca o icoană așezată pe troița clipei de răsăpîntie dintre noapte și dimineață.

— Nu-ți închipui...

Acesta fusese refrenul vorbelor lui Andi, care o noapte întregă își scuturase în friguri tot ceea ce pînă atunci adunase în tăcerile lui.

Îi spusese tot, fără cruțare pentru el, pentru părinții lui și pentru Iașul lui. Fusese în vorbele lui ca un om care merge și merge prin viscolul care-i sfișie fața și vesmintele, fără să știe unde va ajunge. Își rupsesse în fața Ștefanei, cu dinții și cu unghiile, cămașa de forță a tăcerilor de pînă atunci, cu o dorință de adevăr atît de chinuitor prezentă în orișice vorbă, încît uitase că vorbește, și că vorbește altcuiva, nu gîndurilor lui. Se zbuciuma în el un fel de epilepsie a adevărului.

Îi arătase cum de mic copil devenise judecătorul celorlalți, cum în loc să trăiască generos și simplu, ca toți copiii, spionase viața celorlalți, cu o pasiune de slugă care ascultă la ușa, privește prin gaura cheii,

desface scrisorile stăpînilor și le reconstituie pe cele zvirlite la coș; îi arătase cum devenise parazitul vieților din jurul lui, trăind numai din enervarea pe care i-o produceau cusururile și ipocriziile celorlalți, descoperite de el; îi arătase cum devenise mereu dezertor din viață într-un trecut utopic, îndrăznind, el, dezertorul, să disprețuiască pe ceilalți, care luptau în rîndurile vieții aspre, pe care el o privea cu nervi și gheare de pisică leneșă cuibărită într-un fotoliu confortabil la gura sobei; îi arătase cum își exploata neantul adolescenței lui.

— Nu-ți închipui...

Nu putea să-și închipuie ea, ființă vie și dreaptă, cabotinismul și neantul vieții lui. Viața lui întregă era o vitrină de fălșături, care imitau metalul nobil și piatra prețioasă, înșelînd pe toți cu strălucirea ei măsluită. Nu iubise, nu suferise, nu luptase, n-avea prieteni, n-avea dușmani, era singur cu nervii lui, ca bălțile clocite cu miasmele și cu țințarii lor.

— Nu-ți închipui, Ștefana, cît sint de sterp...

Sterp ca iasca. Loviturile vieții nu puteau să aibă sunet în el, cum nici inima lui n-avea. Era uscat, oțetit, fără tinereță, meschin, fără unitate sufletească făcut din zeci de sincerități de suprafață, fără nici una adîncă. Cum putuse Creatorul să facă așa ceva? Ființa lui însăși, neantul ei, care-i înșela pe toți, îi dovedea lui inexistența Creatorului, care a făcut pe oameni după chipul și asemănarea Lui.

Nu putea să aibă nici vicii, nici virtuți: sufletul lui era flasc, mucilaginos, fără consistență, inform. Și nici măcar scirba de el însuși nu era reală, și ea era falșă, cabotină, menită să-i dea iluzia unui *zbucium sufletesc*. Minciună! Dacă într-adevăr i-ar fi fost scirbă de el, s-ar fi sinucis. Era incapabil să facă un singur gest viu, serios, necum acela de a-și suprima viața, pe care o înjosea trăind. Trăia numai din nervi. La el nervii înlocuiau faptele.

O! și era ieșan! Nu ieșan: Iașul întreg era el. Minciuna lui, neantul lui erau minciuna și neantul Iașului.

— Nu-ți închipui, Ștefana!...

Iaşul, cu biserici vechi şi biete case ruinate, între colinele sale albastre, acoperit de soarele toamnei, dădea o impresie de pace melancolică, de armonie resemnată, de reculegere în trecut... Minciună!

5 Adevăratul Iaşi nu trăieşte sub cerul soarelui de toamnă, între colinele care apar pe terasele orizontului ca nişte cîntăreţe de harpe pe care Iaşul le ascultă cu fruntea între palme, subt frunzele toamnelor. Nu! Adevăratul Iaşi trăieşte la berărie, şi în crişme, şi în cluburi, şi în cea mai abjectă viaţă cotidian provincială. Aşa era şi el. Frumuseţa lui, masca lui de adolescent antic — care dădea altora impresia visării nobile — era mască. Din copilărie fusese un mahalagiu, nu în vorbă, mai rău, în gânduri. Întreaga lui activitate sufletească nu era decît o convertire mai veninoasă şi mai odioasă a mahalagismului vorbit cu mai mulţi, într-un mahalagism gîndit de unul singur, care n-are măcar curajul să participe la claca mahalagismului obştesc, avînd aerul că-l desconsideră şi-l dispreţuieşte, că-l repudiază. Şi el n-avea dreptul să dispreţuiască pe nimeni.

Toate vorbele lui fuseseră pietre aruncate-n el, bici pe spinarea lui.

25 Şi pe măsură ce vorbise, deznădejdea lui crescuse, desfigurîndu-i trăsăturile, dîndu-i o scadară şi în vorbă, şi în paşi, căci îşi dăduse seamă că se întîmpla ceva definitiv, irevocabil în viaţa lui, în clipele cînd se dezgolisese tocmai în faţa singurei fiinţe care deşteptase în inima lui o zvicnire adevărată, generoasă. 30 Îi arătase subt haina de lună, toamnă şi soare, a Iaşului şi a lui, boala lor fără de leac, lepra care le mîncase viaţa — spunîndu-i astfel, cu suprema majestate a mizeriei: „Du-te. Nu te apropia.“

35 Şi îndirjirea împotriva lui şi-a Iaşului crescuse. Se ura singur, ca pe cineva exterior vorbelor lui din acele clipe, scormonind tot ce era urît şi meschin în viaţa lui, tot ce putea să-l coboare şi să-l despartă pentru totdeauna de Ştefana, pe care o iubea, pe care o iubea dîndu-i singurul dar pe care putea să i-l aducă: 40 secretul lui şi-al Iaşului.

5 Şi-n sufletul Ştefanei, în timp ce Andi îi vorbea în noaptea care-şi pierdea treptat paloarea lunii, pregătindu-se de întineric instalat, nu apărea nici dispreţul, aşa cum socotea Andi, nici mila, aşa cum s-aştepta Ştefana în clipa cînd îi întinsese mina în noapte.

10 Sufletul lui Andi nu-i părea mort, aşa cum spunea el, ci *singur*, închis în el, posomorit ca valul Mării Negre şi zbuciumat ca apa acestei mări zăvorite cu toate vînturile aspre-n ea, în înguste-i hotare; şi alături de chinul şi de deznădejdea acestui om tînăr, ale cărui vorbe aveau pornirea de viscol aiurit a marelor — şi rarelor — sincerităţi, nu viaţa lui îi apărea meschină, ci viaţa ei. Şi vorbele care loveau în Andi, în sufletul ei nu-l loveau pe el, ci pe ea. Viaţa ei îi apărea copilăroasă, şi era ciudat sentimentul de sfială, căinţă şi intimidare care se năştea în ea, pe măsură ce Andi se acuza. Îi părea că-şi trădase ţara, îndepăr-tîndu-se de necazurile ei.

20 Îşi petrecuse aproape toată viaţa printre străini, afară de anii primei copilării şi ai războiului.

25 Şi acum se încălzise din nou la un foc românesc, ascultînd flăcările care-i aminteau copilăria, şi războiul, şi casele de ţară; şi-acum asculta suferinţa unui frate de-al ei, a unui român, a unui moldovean în sufletul căruia vuiseră mereu tăcerile, vînturile ier-nilor româneşti, ploile şi neliniştile parcă venite toate din Siberia. Ea zîmbise prea mult, se bucurase prea mult. Alături de sufletul lui Andi, îşi vedea viaţa ca un copil cu ham de zurgalăi, oprit în faţa unei troiţe strîmbată de vînturi, arsă de soare şi de geruri, putrezită de ploi, pe care croncăneau corbii subt marşul sur al norilor de iarnă lungă. Îl vedea pe Andi chinuit cum sînt copacii culmilor stîncose, trăind mereu subt trăsnete, răsuciţi de vînturi, dominînd numai prăpastii, ascultînd numai rostogoliri de stînci.

35 Sufletul ei nu-şi pierduse nici la douăzeci de ani elasticitatea de minge roşie a copilăriei. Trecuse din an în an, din ţară în ţară, pe subt cele mai zîmbitoare ceruri ale Europei, pe cînd sufletul fratelui ei din România zăcuse greu, neclintit, pe pămîntul românesc, 40

bătut de viscole și ploi, dezagregându-se, fărîmițându-se, măcinându-se, amar, ursuz, solitar. Ascultîndu-l, nu-i mai auzea vorbele, ci numai sunetul lor de vînt de iarnă în case pustii cu sobele stînsse — și-i era
5 rușine de bucuriile vieții ei, ca de inele prea scumpe și prea strălucitoare care i-ar fi împodobit degetele în fața unei mini degerate, întînsă spre ea.

Se simțea din ce în ce mai *vinovată*. Niciodată nu vorbise, niciodată nu ascultase sufletul unui român
10 de vîrsta ei. Prietenele ei din străinătate erau camarade întru tinereță și bucuria tinereții. Uitase treptat *sune-
tul* românesc, al focului din sobă, al vorbei, al tăcerii, al amintirii, al văzduhului. Treptat, pentru ea toamna nu mai însemna cerul albastru în care se călătoresc
15 rîndunelele și cocorii României, în țări *străine*, fiindcă ea însăși era cu cocorii și rîndunelele, în țări mereu calde, unde se simțea la ea acasă, nu între străini. Fructele pentru ea nu mai însemnau vara, vacanța cea mare, în care se coc obrajii copiilor la lumina aceluiași
20 soare, care coace pe rînd cireșile, caisele, merele, perele, gutuile — fiindcă trăise în țări unde mereu erau aproape *toate* fructele românești.

Uitase cît e de albă lumina lunii între munții cu brazi românești, uitase monastirile, satele și tot ce
25 răsare alb, ca din trecut și ca țesut din in, pe drumurile României.

Și începu în ea o crîncenă mișcare de lepădare și marea dorință de a intra în ritmul vorbelor care răsunau în noapte, în monacala asprime de șiac îmbrăcat
30 pe piele a limbei și a sufletului românesc.

Mergeau și ea și Andi, unul lingă altul, prin noaptea neagră — luna apusese —, călcînd deopotrivă de repede, amîndoi parcă evadînd din ei înșiși, el prigonindu-și cu vorbe trecutul pe care ea și-l prigonea
35 cu gînduri. Mergeau amîndoi fără să știe încotro apucă, știind numai că trebuie să meargă înainte, departe, mereu, ca cei care fug de ceva care vine sau a rămas în urmă privindu-i.

...Pînă cînd apărură zorii.

40 Se înapoiaseră prin strălucirea zorilor de toamnă rece, venînd din sufletele lor, gravi, tăcuți, ca cei care

ies la lumină din peșteri adînci cu biserici subpămîntene și întuneric umed. Nesomnul le acoperise fețele de straniu. Știau amîndoi că trebuie să se întîmple
5 ceva. Tăceau. La scara Hotelului Traian, în fața Ștefanei, pe care abea atunci o *văzuse* din nou, adorabil tinără, cu obrajii rumeni parcă atunci culeși din clipele de rouă și palori carminate ale zorilor, Andi simțise că o pierde și închisese ochii lung. După plecarea Ștefanei rămase pe loc.

Se deschisese o fereastră a primului etaj. Apăruse
10 o mină mică. Și căzuse pe trotuarul pustiu ceva strălucitor, care pocni pe asfalt, frîngîndu-se în două. Era o bucată de chilimbar brut, de care Ștefana legase cu un fir de mătase un bilețel:

15 „Nu mi-am luat rămas bun cum trebuie.
Nu-mi pot găsi vorbele acum pentru ce simt.
Îți voi trimite o scrisoare. Ștefana“

Cuvintele se inscriau cu argint de zori în sufletul lui Andi. Cetise și recitise scrisul inegal, de fugă, în care
20 cîntau crînguri de primăvară.

Ridicase ochii spre fereastră. Nu mai era nimeni. Fereastră, închisă.

Dar strălucirea de miere și de soare a chilimbarului, frînt în două, se închea în sufletul lui Andi într-un
25 singur bloc, soare brut, care lumina întîia dimineață a lumii, dîndu-i un fast barbar.

Plecase.

În odaia ei, așezată turcește pe pat, Ștefana medita privind lumina fără s-o vadă, neclintită; apăruse pe
30 fruntea ei dreaptă o dungă verticală, din acele care pe fața pămîntului despart continente, și în unele suflete, trecutul de viitor.

Andi era în pat, cu ușa încuiată, cu ochii strîns închiși, țînînd în pumnul încleștat al mînei drepte bu-
35 cățile de chilimbar și bilețelul. Casa părintească se deștepta în jurul lui. Dar el nu vroia să știe nimic, nu vroia să mai primească nimic din afară. Era în toată ființa lui acea zgîrcire, acea înnodare a copiilor cînd

dorm în noaptea Crăciunului, cu darul *ceresc* pe care l-au căpătat de la moșneagul magic al iernilor copilăriei.

5 Nici trecutul, nici viitorul, nici prezentul casei părintești nu mai existau pentru el. Era singur ca Robinson Crusoe în insula lui, cu fericirea lui.

10 Vroia să adoarmă așa, fără să mai gândească nimic, fără să mai știe nimic. Să adoarmă cu ceea ce strîngea în pumnul încheștat, nu trupul, ci sufletul închis într-un luceafăr.

Somnul se apropia.

Visa?

15 Răsăriseră în el munți cu brazi îndoșiți de furtună, într-o lumină neagră cum e cremenea, din care scăpărau trăsnete. Și apără cu un relief de halucinație — visa? — o amintire neașteptată: slujba sihastrului de la Sihla. O ascultase într-o zi de vară, cu doi ani în urmă. Grupul de tineri din care făcea și el parte plecase de dimineață de la Agapia spre sihăstria de la Sihla, intrînd din ce în ce pe potecile întunecate ale culmilor

20 cu miros de umed, de ciupercă și de brad putred, în inima singurățăților înalte.

Dimineața fusese senină. Pe drum, însă, începuseră coruri de bași în marginea cerului, bubuituri surde de tobă mare, și șuierul de șarpe al brazilor stîrniți de vînt. Venea furtună, dînd enorme vîntătaie luminii palid întrezărită prin desîșul brazilor. Se grăbiseră, ducînd în inimi zvicnirea de panică pe care-o dă în munți apropierea galopului de elefanți preistorici ai furtunilor, al căror pas de tunet trece peste cele mai înalte culmi, acoperindu-le de umbre colosale, în timp ce brazilii piscurilor gem.

35 Ajunseseră la Sihla înaintea furtunei. Și Andi, care în acel grup ieșan trecea drept temerar energic, se suise, deși furtuna le sufla rece în obraji, sus, sub stîncă solitară care domină acele înălțimi, spre bisericuța dintr-un lemn a pustnicului de acolo. Cîțiva îl urmaseră. Căzuse trăsnetul în vale. Ploaia izbucnise oblic, ca lăncile în galop asiatic. Bubuitul cerului cutremura munții. Se refugiaseră în bisericuța de subt stîncă. Ș-acolo,

40

în bisericuța strîmtă, făcută parcă pentru veveriți, nu pentru oameni, înghesuși unii în alții, îndoșiți, ascultaseră slujba călugărului cu plete și barbă neagră. În

5 nici o mitropolie, în nici o catedrală a lumii nu răsunase o slujbă mai patetică decît în bisericuța de păpuși de subt stîncă solitară. Parcă nu slujea călugărul cu plete negre în încăperea strîmtă, ci între munți, ca și furtuna, zbătîndu-se și gemînd, în fața Dumnezeuului care apăruse cu ochi de fulgere și glas de tunet în fața

10 lui. Avea un glas de bas, aspru și-ntunecat, lipsit de orice dulceață, pasionat și dureros ca acelea care se vaietă în gitlejul corbilor și-al buhnelor, dînd fiecărui cuvînt desprins din cărțile sfinte o zvircolire vulcanică, un gemăt de mări, o deznădejde de vînturi de pustă.

15 Îi îngrozise. Se ghemuiseră unii în alții, strînși de aceeași spaimă, pe care le-o dădea prezența enormă a miniei dumnezeiești în glasul tunetului, și-n zigzagul trăsnetelor neconținute, și-n gesturile și glasul călugărului negru. Se-ncovoia pîn' la pămînt în fața altarului, ca brazilii în vînt, cu același gemăt dezarticulat.

Ei, grupul spectatorilor, nu mai existau. Erau vreascuri moarte în păduri pe care marea furtună le nesocotea.

25 Dar după ce furtuna trecuse, după ce grupul care-l urmase pe Andi coborîse în vale, adică tot în munte, dar în muntele mai puțin crîncen, mai puțin sinistru, al schitului de subt biserică solitară — Andi, regăsindu-i pe cei care nu-l urmaseră, regăsind seninul cerului, regăsindu-și totodată și sufletul plin de îndoieli și de bănuieli —, se întrebă: „Oare călugărul de sus n-a știut că noi am intrat și că-i ascultam slujba? N-a jucat pentru noi rolul slujbei patetice?”

Trecuseră doi ani de atunci.

35 Și iată că visul sau preajma scîrnului redeșteptase cu o putere de halucinație această amintire care n-avea nici o legătură cu fericirea lui strînsă în pumn.

Dar se deșteptase de-a binelea, neliniștit.

40 Își privi pumnul în care ținea singura răsplată meritată a sincerității lui și se întrebă, ca și atunci: „Oare

călugărul n-a știut că slujba lui nu era numai în fața lui Dumnezeu, ci și în fața oamenilor pe care-i *auzise* intrînd și care-l ascultase slujind?”

*

5 Domnul Iustin Danielescu era preocupat. Se temea
că se „ambalase“, că se cam pripise cu intrarea în Loja
masonică. Ce-i drept, în vremurile tulburi care apăreau,
anarhizînd logica previzibilului, dînd tuturor valurilor
și partidelor politice o nestatornicie și o nesiguranță
10 îngrijorătoare, masonii se înfățișau ca o putere certă,
cum ar fi, de pildă, lira sterlină între monede. Orga-
nizația lor era internațională, ocultă și mai presus de a
partidelor politice; îi plăcea în aceste clipe de haos
internațional să fie „fratele“ unei organizații intercon-
tinentale.

15 Din acest punct de vedere se simțea ca o barcă de-
venită transatlantic.

Pe de altă parte, însă, campania vehementă a
presei ieșene împotriva masonilor îl turbura.

20 Deși numele Iustin Danielescu depășise de mult ho-
tarele Iașului, devenind al României, deși valoarea lui
socială și culturală era mai presus de orice critică, și
deși nici o învinuire nu i-ar fi putut clinti reputația
de „Apostol al neamului“, atacurile presei ieșene îm-
potriva organizației apolitice — și oricum, clandestină
25 — din care făcea și el parte îi dădeau dezagreabilă
senzație a unui șoarece intrat în suflet cu dinți mici.
Și transatlanticului nu-i plăcea să aibă șoareci în iti-
nerariile idealiste. Îl cam înfierbîntase Matei Velisar!
Îi înfierbîntase adică pe toți, nu numai pe el. Acest
30 om cu ochi de hipnotizator, pe lingă prestigiul marelui
său grad masonic, făcuse să cînte în toți intelectualii
ieșeni „coarda moldovenească“, deși vorbea munte-
nește. „Moldova piere“, le spusese el, dovedindu-le cu
argumente calme că politicianismul ucide intelectua-
litatea moldovenească.

35 Prin masonerie, Matei Velisar vroia să învie ceea ce
numea el „zimbrul moldovenesc“, adică semeția și
vigoarea vechii intelectualități moldovenești. Zimbrul
moldovenesc spiritual, le spusese el, urmînd destinul

celuilalt, piere. Trebuie să nu-l lăsăm. Le făcuse un
istoric al masoneriei, dovedindu-le prezența ei în
toate evenimentele mari ale lumii.

5 Pecetea masoneriei nu apărea în evidență, la supra-
fața marilor evenimente mondiale, ci în țesutul lor
lăuntric, în transparența lor, ca un filigran. În esență,
Revoluția franceză, cu toate renașterile care urmaseră,
era un fapt masonic. Deviza „Libertate, Egalitate, Fra-
ternitate“ de asemeni era desprinsă din ideația
10 masonilor, care cei dintii o formulaseră astfel.

Comparase masoneria cu focul central al pămîn-
tului, care mereu prefăcea coaja aparențelor, deși e
nevăzut. Și ajungînd la Moldova, le arătase că maso-
neria exista de mult și că marii căpitani culturali ai
15 trecutului moldovenesc fuseseră masoni: spătarul Mi-
lescu Cîrnul, Dimitrie Cantemir, Miron Costin, cei
mai de seamă junimiști și cîțiva dintre domnii moldo-
veni, în iscălitura cărora, rămasă pe unele documente
istorice, Matei Velisar descoperise cele trei puncte ale
20 frăției masonice.

Le prezentase masoneria pe care vroia s-o reinfi-
ințeze în Moldova, reluînd firul tradiției care pînă
atunci dispăruse ca apele înghițite de pămînt, ca o
25 reacție salutară împotriva politicianismului contem-
poran. Iașul politic — le spusese el — e sucursala Bucu-
reștiului în subordinea căruia lucrează.

De la București vin directivele pe care Iașul trebuie
să le accepte și să le execute. Și politica nu înseamnă
decît triumful muntenilor. Liberalismul de astăzi,
30 le spusese el, e incarnat într-un nume muntenesc:
Brătianu. Și le arătase, mai departe, ca un simptom al
muntenismului dominant, dispariția treptată a denu-
mirei partidelor politice printr-o formulă care
exprimă o atitudine socială, o concepție, o idee —
35 Liberalism, Democratism, Reacționarism.

Astăzi, le spusese el, congregațiile politice se string
subt semnul unui *nume* — Brătianu, Averescu, Mar-
ghiloman — toate nume de munteni, subordonînd prin
aceasta ideația unei personalități. Așa că moldovenii
40 nu mai erau divizați ca înainte prin lupte spirituale, ci
prin feudele muntenilor, ai căror vasali deveniseră. Ori,

tocmai această vasalitate nu exista în vechea Moldovă. Junimiștii erau junimiști, nu maioreșcenii sau pa- niști. Se închinau unei *idei*, nu unui nume care limita

5 Masoneria trebuia să purifice această înjosire treptată a demnității intelectuale, această scăpătate a sufletului moldovenesc.

„Masoneria are astăzi pentru dumneavoastră — le spusese Matei Velisar — semnificația retragerilor

 10 în munți de odinioară. Masoneria nu vă oferă palate, ca politica, ci brazi, aer curat de culmi și cer deschis, ca și munții vechilor bejenii.“

15 Li mișcase pe toți, dezarmându-le antagonismul politic, iubirea pentru Moldova, o iubire cu însuflețiri tinerești, a acestui moldovean care vorbea muntește, care nu mai avea în Moldova decât o singură moșie nevindută, inima lui romantică. Și acest necunoscut, care n-avea prieteni și rude în Iași decât pe cei din mormintele trecutului, determinase în câteva ceasuri pe frun- 20 tașii intelectuali ieșeni — despărțiți pînă atunci de luptele politice — să întemeieze prima Lojă masonică, apinzând în sufletele lor acele focuri de alarmă și chemare care înroșeau culmile munților Moldovei cînd apăreau invaziile străine. Strinsese în jurul acestui 25 ideal oameni curați și generoși, urmați de cei care nu știu decât să *urmeze*.

Cînd se-ntilneau pe stradă — frați întru masonerie — se salutau cu un zîmbet licărit o clipă numai. Maso- 30 neria deșteptase în ei acest sens al misterului pe care-l au înăscut copiii, despre care vorbește William James într-o conferință intitulată *La Joie de vivre*. Uitaseră din copilărie senzația încîntător neliniștitoare dată copiilor de comploturile lor inofensive pe care părinții nu le cunosc și nu trebuie să le afle. Seara, de pildă, se întil- 35 nesc într-un hambar unde vorbesc în șoapte, avînd ascuns în buzunar o lanternă electrică și un cuțit de lemn, punîndu-și pe față o mască de hîrtie. Nu fac nimic, dar își *închipuie* că uneltesc, că așteaptă o dili- gență să o prade, că sînt urmăriți de polițiști, că tră- 40 iesc în codru; vorbesc numai în șoapte, se mișcă numai în întuneric, aprinzînd în buzunar, clandestin, lanter-

nele electrice, aruncînd din cînd în cînd cite un: „Sst, vine“, care nu anunță venirea nimănui, dar care le dă o istovitor fericită bătaie de inimă. Masoneria pro- vocase în intelectualii ieșeni—lăsînd la o parte scopul ei — această redeșteptare a senzației „complotului misterios“, uitată din copilărie. Și prin aceasta îi pasio- na activ, făcîndu-i în viața de toate zilele, cînd se întilneau pe stradă, la berărie sau la club, să-și suridă pe furis, copilărește măguliți că sensul surisului lor, 10 întimplător zărit, scapă celorlalți, neinițiaților.

Dar campania violentă întreprinsă de presa ieșană împotriva masoneriei, deși într-un fel convenea acestui joc de-a misterul al sufletelor lor, și deși prin informa- 15 țiile ei născocite de roman-foleton crea în publicul credul legenda unei masonerii fioroase, mascate, cu otrava și pumnalul în mîna nevăzută, dar omniprezentă, con- tribuind prin aceasta la amplificarea prestigiului mis- terios al masoneriei — pe care aceasta îl avea chiar pentru ei, cei inițiați — erau neliniștiți, alarmați. Pru- dența lor de ieșeni, deferenți față de opinia publică ieșană, era îngrijorată de atitudinea ostilă a presei locale. N-ar fi convenit multora dintre ei să fie denun- 20 țați cu nume și pronume opiniei publice — așa cum fă- găduiau mereu ziarele —, ca făcînd parte dintr-o or- ganizație clandestină, cu scopuri oculte. Și politicește această demascare publică le-ar fi dăunat. Fiindcă de fapt, puțini dintre membrii Lojei masonice, clădită pe un ideal apolitic, renunțaseră la ambițiile politice. În Loja masonică urmăreau idealul, dezinteresați, ca 30 pe un zbor de vultur; dar în viața politică urmăreau un fel de cursă de cai purtînd culorile partidelor politice pe care pariaseră și a căror victorie putea să le aducă foloase mai pozitive decât recreația pe care-o obțineau prin masonerie.

35 Astfel că, deși socoteau ridiculă — așa cum și era — campania presei cu atitudini grandilocvente și o zeflemiseară între ei cînd se simțeau cot la cot în templul masonic ca într-un vas de război, acasă la ei, cînd ră- mineau singuri, îi neliniștea.

40 Acestea erau preocupările care-l munceau pe dom- nul Iustin Danielescu la biroul acoperit de cărți scrise

de el și de manuscrise începute sau gata de tipar, care însemnau treptele laborioase urcate de tinărul Iustin Danielescu pînă în clipa cînd se oprise pe ultima, devenită soclu, cu barba sură, pîntecul rotund și mina întinsă apostolicește spre mulțimea de jos.

Se cam pripise! Îl antrenase Matei Velisar, făcîndu-l să-și piardă cumpătarea meticuloasă a vieții de pînă atunci, silindu-l parcă să descindă de pe soclul invulnerabil. Avea o părere de rău asemănătoare cu a oamenilor provinciali economi, deprinși să facă liberalități necostisitoare la berărie, cînd au fost antrenati în Capitală să facă un chef cu șampanie, icre și cocote, plăcute în timpul petrecerii, atîta vreme cît domnește, mereu stîrnită, mărînimia șampaniei, dar socotite prea scumpe a doua zi, după ce din șampanie n-a mai rămas decît mahmureala, și din petrecerea de noapte, decît împuținarea banilor din pungă.

De altfel, regretul domnului Iustin Danielescu apărea simetric cu al doamnei Beatrice Danielescu după masa de gală servită musafirilor. Și unul, și altul ieșiseră din normal, tulburîndu-și așezarea mobilierului sufletesc.

Și Duduia era nemulțumită. O admirase din caleafară pe Ștefana Velisar. Regreta acest sentiment, care acum, dimineața, îi apărea ca un bacșiș exagerat generos, dat într-un moment de nebăgare de seamă.

Își recuza retrospectiv admirația, constatînd — cu metrajul — că Ștefana era mică, neîngăduit minusculă, că brățara de aur și inelul n-aveau nici o valoare, că rochia și pardesiul erau în afară de orice modă, și că, în definitiv, Ștefana Velisar era ca și acele instrumente de scamatorie, care par miraculoase în minile boscarului, dar grupate în cutia lor, cînd le poți pipăi și minui singur, nu fac două parale, și oricît de puțini bani ai fi dat pe ele, tot păcălit te simți, de vreme ce iscusința scamatorului nu-i în cutie.

Dejunul — servit din mîncările reîncălzite și din resturile mesei de gală — îi adună pe toți, tăcuți, dușmănoși unul altuia, alegîndu-l, ca de obicei, printr-un tacit acord, pe Luchi drept paratrăsnet al furtunilor nervoase. Andi nu scosese nici o vorbă. S-ar fi spus că era absent de la masă.

Dar sufletul lui era în calea tuturor, ca acele mobile de lingă ușă, de care se împiedecă toți cei care ies și intră. Fiecare gest, fiecare vorbă, fiecare atitudine a celorlalți îi atîngea sufletul — adică nervii —, dîndu-i mintal aceeași mișcare crispată de gheare de pisică zburlind mătăsuri. Nu se gîndise nici o clipă în timpul dejunului la Ștefana Velisar. Pentru el nu existau decît cei adunați în sufragerie în jurul mesei. Îi asculta, îi privea, cu toată aparenta lui distracție, cuprinzîndu-și familia într-o îmbrățișare de caracatiță. Îi ura pe toți, cu o pasiune amănunțită și necruțătoare. Chiar și pe Luchi. Sănătatea lui vădită, buna lui dispoziție, pofta lui de mîncare îl jigneau cum îi jignește pe tuberculoși sănătatea celor teferi. Și totuși, nu plecase de la masă decît după ceilalți. Își sorbise otrava pînă în ultima clipă. Apoi se încuiase în odaia lui, trăsese storul și se culcase, cu gîndurile sîcitor lipicioase, ca muștele cînd arșița apăsătoare vestește apropierea ploii.

Adormise tîrziu, după ce ascultase cu bătaie de inimă fiecare bocănitură, fiecare ușă trîntită, fiecare vorbă răstită, fiecare zgomot îndepărtat sau apropiat, inventariînd tot ce putea să-l enerveze.

Se deșteptase tresărînd, avînd impresia că afară s-a innourat a furtună: storurile se ntunecaseră. Venise noaptea.

Ridicase storul, și în aceeași clipă, o dată cu noaptea de-afară — noapte rece de octombrie, cu miros de mormint vegetal —, văzuse aceeași noapte în sufletul lui, despăcată ascuțit de șuierul acelorași locomotive.

Noaptea plecării Ștefanei! Pleca din Iași și din el pentru totdeauna. Să aștepte o scrisoare de la ea? O scrisoare? Dar ce-i o scrisoare? Un petec de hirtie cu cîteva cuvinte! O frunză uscată. Și poate că biletul în care-i făgăduia scrisoarea nu era decît o simplă făgăduință pe care poți s-o uiți, un gest de milă, de compătimire, o amăgire ca acelea pentru copiii pe care vrei să-i împiedeci să plîngă. El nu făgăduise scrisori Magdei Boldur? El n-o amăgise și n-o amăgea mereu pe Magda Boldur, numai ca să n-o vadă și să n-o știe că plînge și că aduce în el prezența împovărătoare a milei?

O! acum înțelegea tot! Aflase cheia atitudinii Ștefanei față de el chiar în propria lui experiență.

5 Ștefana față de el era întocmai ca el față de Magda Boldur. Îi era milă de el, și-l disprețuia desigur, după ce ascultase o noapte întreagă spovedania lui isterică, stupidă, spovedanie lipsită de pudoare și demnitate, spovedanie trivială ca a cocotelor îmbătate, când devin sentimentale — cu paharul în mână, ascultînd orchestra țiganilor — și spun, cui vrea să le-asculte, povestea vieții lor.

10 Ahea acum își dădea seamă cum îl declasase în ochii Ștefanei, poate nu atît viața lui meschină, cît faptul că și-o spovedise din senin ei, Ștefanei, pe care ahea o cunoscuse. Era de-o nedemnitate incalificabilă
15 această dezgolire a intimității în fața unui necunoscut. Și prin această comportare, aparținea și mai adînc mahalalei din care făcea parte.

20 Cît de hain, cît de deznădăjduit îi ura pe toți ieșenii în frunte cu el! Ei, ieșenii, el, Andi, în care trăiau toți ceilalți, stricaseră ceea ce clădise tăcerea, luna și toamna Iașului în sufletul Ștefanei.

Retrăi imaginativ plimbarea cu Ștefana, din clipa cînd Ștefana îl descoperise așezat pe marginea unui zid, cu capul în palme.

25 Ticălosul! Ticălosul!

Îi venea să se bată cu pumnii în cap.

Pierduse cel mai minunat prilej de-a apărea în ochii Ștefanei. Îl găsisese singur, visînd în noaptea ieșană, pe neașteptate, fără ca el să fi premeditat această atitudine, așa cum premedita Duduia atitudinea ei de pianistă pasionată cîntînd primele măsuri dintr-o sonată de Beethoven tocmai atunci cînd răsuna huruitul
30 trăsorii cu musafiri, care trebuiau s-o surprindă nu uitîndu-se în oglindă, ci la pian.

35 Ștefana îl găsisese visînd în noapte. Mai bine nu se putea. Se revedea așezat pe marginea zidului străzii pustii, în perspectivele lunare. Întregul Iași învăluit în lună părea c-ascultă o mare armonie, copleșit de visare, de melancolie, de vastitate.

40 Și el, în loc să desăvirșească ceea ce pregătise în timploarea, sfărmasese dintr-odată cu spovedania lui.

Și ce simplu, și ce firesc ar fi fost să urmeze sugestia clipei de lună plină, și s-o întovărășească pe Ștefana în plimbarea ei, fiindu-i călăuză prin Iașul amintirilor, toate reprezentînd aceeași melancolie, ca femeile sculptate pe *Sarcofagul bocitoarelor*. Dar el sfărmasese subțochii Ștefanei sarcofagul amintirilor ieșene, cu piciorul, cu călciul, arătîndu-i că ceea ce părea marmură nobilă era ghips nemernic, și că înlăuntru nu dormea somn de veci, cu minile pe piept, mumia unui trecut sfînt, ci orăcăiau broaștele mahalagismului provincial.

De ce?

De ce făcuse tocmai în fața Ștefanei gestul dement revelator pe care pînă atuncea nu-l făcuse în fața
15 nimănui?

Îi răsunau în urechi toate vorbele rostite alături de Ștefana, în timp ce luna care puneă o togă albă fiecărui relief, — om sau copac, deal sau clădire —, și umfla pinze aburii de corăbii pe toate orizonturile
20 nopții înstelate, îl îndemna mereu: „Ia-mă în vorbele tale, cum m-a luat Iașul între colinele sale. Umple-ți vorbele cu apele mele de argint, și sufletul tău va apărea Ștefanei ca o fintină antică, spre care se duc și dinspre care vin numai forme armonioase cu amfore pe umăr.“

25 Dar el nu ascultase nici îndemnul lunii, nici pe-al vieții lui de pînă atunci — și zmulsesese masca lui și toate măștile balului ieșan, arătînd Ștefanei că subțochi toate s-ascundea același scrum meschin.

Dar vinovatul nu era el. Vinovații erau ei: familia lui, Iașul întreg.

30 Se întîmpla în Andi, și de data aceasta, substituirea obișnuită clipelor cînd se ura prea tare; în fața lui apărea Iașul ca un vînt stîrnit de la picior. Și-n loc să se disprețuiască pe el, se pornea asupra Iașului, de care se desolidariza subit, ca să poată urî pe altcineva, nu
35 pe el însuși.

Se spovedise Ștefanei fiindcă era exasperat de orașul și de familia lui.

40 Vorbise Ștefanei de la gratiile temniței lui, lovindu-și fruntea de ele, întinzînd minile spre ea prin fiarele captivității lui.

Și?...
— Pleacă!

Vorbise singur. Și răsunase în cuvîntul „pleacă” spus de el șuierul tuturor locomotivelor, ascultat în tăcerea Iașului de cei care nu mai pleacă niciodată.

Il cuprinse aceeași groază de el, de casa părintească, de Iași, groază care-i dădea un tremur de fereastră șubredă scuturată de crivăț.

O alungase pe Ștefana. Pleca Ștefana. Rămînea singur ca și înainte, — dar prin sufletul lui spart trecuseră în fulger vînturi de primăvară, rîndunele, viață, lăsîndu-l cu minile întinse, goale, deznădăjduit pustii, ca niște crengi care în vecii vecilor nu vor mai înflori.

Aprinse lumina. Se îmbracă în goană, ca cineva care evadează știind că timpul e numărat. Ieși pe dîndos. Porni repede înspre gară, uitîndu-se cu neîncredere la toate ceasornicele publice. Era într-adevăr opt ceasuri? În Iași toate mințeau — și clopotele, și luna, și soarele, și ceasornicele. Tot era fals în Iași, tot era aparent, tot era viermănos de minciună.

Ajunse la gară o dată cu primele trăsuri care aduceau pasagerii pentru trenul de București. Andi se uita cu invidie la cei care plecau. Parcă toți se înrudeau cu Ștefana, fiindcă o noapte vor fi tovarășii ei de călătorie în același tren, și parcă toți aveau în bagajele lor libertatea și fericirea.

Intră pe peron. Tresări, cu o apăsată bătaie de inimă, văzîndu-l pe tatăl lui.

Cum? ș-aici îl găsea? Nici aici nu putea fi singur? Nici aici nu putea respira în voie?

Se furișă după un grup, și intră într-un vagon de clasa doua printre cei care plecau. Rămase lîngă ușa vagonului, spionînd peronul: îl zări pe Matei Velisar înconjurat de intelectuali ieșeni, printre care era și domnul Iustin Danielescu.

Ștefana nu era nicăieri. Se vede că se urcase în vagon, se vede că fugise de groaza provincialismului care-l încercuise pe Matei Velisar.

Și rămase în ochii lui Andi numai grupul ieșan din pricina căruia n-o mai putea vedea pe Ștefana.

Îi era scîrbă de toți.

Intelectuali? Dacă pîntecul ar fi un semn de intelectualitate, atunci desigur că toți erau intelectuali, pîntecul fiind singura frunte bombată de intelectualitatea lor de băutori de halbe și de șprițuri. Îi vedea diformați de vrîstă, de sedentarism și de ticuri, în jurul lui Matei Velisar — care semăna cu Ștefana —, și tatăl Ștefanei, între ei toți, se ținea drept, dîrz, acuzînd și mai tare moliciunea celorlalți.

O! cum îi cunoștea și cît îi ura! Toți purtau galoși, toți aveau umbrele — deși noaptea nu le-adusesese decît stele și-un pămînt uscat asemeni lemnului de vioară veche. Dar erau prudenți, erau ieșeni. Își iubeau burticica și sănătatea mai mult decît orice, și bănuiau mereu că cerul e tot atît de fățarnic ca și ei: de asta veniseră cu umbrele și galoși subt iliada de luceferi a cerului de octombrie, înjosînd-o pe fața pămîntului.

Se adunaseră cu toții, buni, zîmbitori, afabili, entuziaști, idealști, în jurul lui Matei Velisar. Își trimesese Iașul pînă la gară taraful de minciuni și de ipocrizie, ca să rămîie în sufletul celor care pleacă numai armoniile și nobleța Iașului intelectual.

Era prea departe de ei ca să le-audă vorbele, dar le știa și fără să le-asculte. Erau doar ei, ieșenii, la gară, în clipa plecării, în fața unui străin cu monoclu și accent muntenesc. Convorbirea lor cu străinul de Iași? Dar era una și aceeași placă de gramofon, pe care-o ascultase în zeci de ocazii.

Și vorbeau, și vorbeau, și gesticulau, în ochii lui Andi oțetiți asupra lor, în timp ce minutarele ceasului gării coseau metodic clipele.

Venise la gară s-o vadă pentru ultima oară pe Ștefana, pe Ștefana lui, pe care-o pierdea. Și ei toți, intelectuali ieșeni, veniseră în locul Ștefanei să stea pe inima lui.

Răsună clopoțelul de-a lungul peronului, anunțînd că mai erau cinci minute pînă la plecarea trenului.

Ieșenii nu plecau.

Și Ștefana?

Cădea asupra lui ca o ninsoare aiurită.

Răsună un șuier strident de locomotivă.

În această clipă întregul oraș îi apărură cuprins între un cimitir și o gară, între o cruce de lemn îndoită pe mormintul ei și un șuier de tren izbucnit spre depăr-tări.

5 Trenul se zmunci.

Andi rămase în vagon.

Trenul porni — ca fatalitatea — cu el.

10 Nu știa încă nimic. Roțile trenului erau parcă ale inimii lui, care bătea spre Ștefana, alungându-l departe de intelectualii ieșeni rămași pe peron, cu pălăriile fluturate după tren.

La Nicolina, Andi sări nebunește, luându-și un bilet de-a doua pentru București.

15 Porni. Tot lângă ușă. Parcă mereu pe pragul faptei, nu în ea.

20 Și-n clipa când cu biletul în mână, în trenul care-și accelera viteza, știu că pleacă la București, ca un om care s-ar deștepta din somn, ochii i se îngreuiară ca și inima, și privi lung, cu duioșie, cum ai dezmiarda coar-dele unei harfe căzută jos, Iașul care-i apăruse în splen-doarea tremurată a luminilor sale văzute din goana trenului negru, masiv și nepăsător, care dezrădăcinea-ză pe om din trecutul și din amintirile lui.

■

25 Întia săptămână pe care Andi o petrecu la Bucu-rești poate fi intitulată săptămâna faptelor: a faptelor Ștefanei, care-l tirară pe Andi după ele, ca și trenul care-l adusese de la Iași la București după Ștefana.

30 Toate zilele acestei săptămâni purtară pecetea voin-ței Ștefanei Velisar, net întipărită, cu hotărât contur, ca și sigiliile cu cap de bour rămase pe vechile documente ale Moldovei.

35 Singurele eforturi active pe care le făcuse Andi ca să ajungă la București fuseseră: drumul până la gară — nu ca să plece, ci ca s-o vadă pe Ștefana — și cum-părarea biletului de tren în stația Nicolina. De-atunci asistase pasiv la tot ce se întâmplase, înfricoșat și fe-ricit în egală măsură.

Dacă iubirea lui Andi ar fi privit plecarea Ștefanei pe vremea când nu erau trenuri, pe vremea când drumu-

rile erau lungi și nesigure, și pădurile acum tăiate, codri neumblați — ar fi rămas la Iași: fîntînă de lacrimi în cetatea moartă.

5 Dar iubirea Ștefanei, dacă s-ar fi născut tot în acele vremi, ca să-l găsească pe Andi n-ar fi șovăit nici o clipă să pornească singură pe jos, și să colinde toate căile în care pîneau primejdiile ca balaurii în drumul feților de împărați plecați de-acasă, în povești, după ursita lor.

10 Plecarea lui Andi la București nu însemna că vrea s-o aducă pe Ștefana, ci că se duce după Ștefana. Viitorul, în acele clipe, nu-i apărea cu fapte, ca un masiv mun-tos pe care trebuia să-l suie, despiciindu-și singur căile prin stînci; viitorul îi apărea cu melancolii de șesuri lungi, rămase pustii după cosirea lanurilor și plecarea păsărilor, sub umbrele norilor călători.

15 Nu vroia mai mult decît să asiste la plecările Ște-fanei, care-l deznădăjduiau. După plecarea ei de la Iași, sufletul lui Andi simțea și trăia plecarea ei de la București spre Constanța, și de la Constanța spre Con-stantinopol. Îi apăreau atît de sigure aceste plecări, ho-tărîte de alții, în afară de el și de voința lui, încît sufle-tul lui nici o clipă nu cutezase să-și închipuie că ar putea sfărîma voința celorlalți: o acceptase mai di-nainte, plin de melancolii ca Iașul de înclinarea dulce și resemnată a colinelor sale, în care nici cutremure nu-s, nici lavă vulcanică, ci numai aceeași metanie supusă a pămîntului moldovenesc atît de ireal pe zările Moldovei că ochiul nu mai osebește dacă-i pămînt ondulat, fald de cer, sau orizont marin.

30 Viitorul îi apărea lui Andi cu certitudine trist ca și plecările Ștefanei, treptat depărtată de Iași și de Ro-mânia, dar vag, ireal, cu șters contur.

35 Și sufletul lui se înclina mai dinainte ca o frunte pe-o fereastră de la care ai privit o plecare, și revii ca să măsoari pustiul rămas pe urma ei în cer, pe pămînt și în inimă.

40 Petrecuse o noapte ciudată în trenul care-l ducea la București și pe el și pe Ștefana. Se gîndise numai la ea, cu proaspete bătaie de inimă, care-i răsturnau parcă mereu în suflet toporași — dar nu la Ștefana cu

care vroia să se întâlnească la București, ci la Ștefana pe care o lăsase la Iași, la Ștefana amintirilor ieșene. O vedea umblind în lumina de toamnă a celor citeva zile pe care le petrecuse la Iași, o vedea trecind printre casele dărăpănate, pe ulițele mici, strimbe și familiare, o vedea ducându-se la Copou, printre teii care-și lepădau frunzele, și-o vedea întorcându-se de la Copou, venind parcă din cerul fundului aleii de tei — și iubind-o pe Ștefana, totodată își iubea și Iașul din care răsărea Ștefana pentru inima lui, ca un acord de harfe cîntate de degetele vîntului.

Iubirea lui o incorporase pe Ștefana Iașului, orașului din care plecase și care-l recîștiga astfel delaolaltă cu dragostea lui, tocmai în clipa cînd evadase din el.

De-a lungul nopții petrecute în tren retrăise tot ce se întimplase cu Ștefana în Iașul lui, dar într-o învăluire de amintiri blind indulcitoare. O văzuse în salonul casei lor, așezată pe un fotoliu la gura sobei, și simțise o înduioșare pentru atmosfera casei lor cu toamna castanului care se scutura la poartă, cu focurile din sobe, cu mirosul de rășină, cu glasurile familiare ale părinților lui, care întotdeauna fuseseră buni și prevenitori, cu Luchi, sănătosul și veselul Luchi, fratele lui mare și bun, și chiar cu Duduia, care, cu obrajii înflăcăriți, îi spusese despre Ștefana:

„Știi, e delicioasă, de-li-cioa-să“.

Fusese înconjurată de admirație și de iubire Ștefana la ei acasă. Își amintise cafelele negre pe care le făcuse anume pentru Ștefana mama lui, servindu-i-le în ceașca cea mare din care bea de obicei numai domnul Danielescu, atunci cînd lucra. Își amintise dialogurile dintre Ștefana și tatăl lui, a cărui știință binevoitoare și bonomă — parcă argintată de zîmbet, ca și barba —, pusesse și mai mult în valoare grația Ștefanei și prospețimea ei. Și văzuse treptat că Iașul întreg, și casa lor ca și Iașul, cu atmosfera lor desuetă, patriarhală, erau decorul cel mai potrivit pentru frăgezimea Ștefanei. În vechimea părăginită a Iașului, Ștefana apărea ca perspectiva de cer, soare și rîndunele a unei zile de primăvară, printr-o fereastră adîncă, masiv deschisă într-o cetățuie de altădată.

Dragostea lui, purtînd-o pe Ștefana prin întregul Iași — lăsat mereu în urmă de roțile trenului —, ca tîmîia aprinsă într-o cădelniță legănată în biserică, înclinase fruntea tuturor amintirilor în fața ei, iubindu-le, iubindu-și Iașul cu ruinele lui, cu liniștea lui, cu reculegerea lui, cu melancoliile lui, cu oamenii lui, al căror bal devenise mascat în acele clipe și pentru el: ieșanul călător.

Ajunsesse pînă în clipa plecării din Iași, și revăzuse grupul de intelectuali ieșeni, personalități de reală valoare, dar modești, bieți oameni cumsecade cu gașoși și umbrele, veniți prin frigul toamnei, lăsîndu-și munca lor asiduă, ca să-l întovărășească pe Matei Velisar. Îi revăzuse delaolaltă în grup și pe fiecare în parte. Erau siluete familiare ale Iașului intelectual. Buzunarele lor erau deformate de broșuri și cărți. Îi vedea cînd ieșind de la Universitate, cînd ducându-se la Universitate, toți avînd înclinarea bătrînească, dar și nobilă, a celor aplecați mereu pe cărți: toți roși înainte de vreme, cum sînt vechile cărți prea mult cetite și răsfoite, toți cu ochelari în fața cărții care le solicita pasionata atenție, dar miopi și dezarmați în viața cotidiană.

Îi revăzuse pe toți grupați la scara vagonului, și sufletul lui simțise o duioșie visătoare, blajin ironică, în fața acestei biblioteci de oameni, ai intelectualismului ieșan, a căror demodare vestimentară sporea parcă valoarea conținutului, așa cum scoarțele zdrențuite ale unei cărți vechi sporesc parfumul textului.

Și dimineața, în gara București, simțise deodată, vulgară și brutală, atmosfera muntenească, văzînd în-suflețirea agresivă a peronului și auzînd duritatea vorbeii valahe.

Regretase din nou Iașul. Acolo toate erau curbe, indulcîte, moi, blajine; la București toate erau aspre, dure, colțuroase, agresive. La Iași, viața, cu vorbele ei moldovenești și cu aspectele ei moldovenești, venea spre om ca hulubii spre mina întinsă cu grăunțe; acolo se simțea între hulubi albi, rotunzi, inofensivi. Aici, între munteni, simțea viața ca o piatră grea în spinare, lovită mereu de pietrele celorlalți.

5 Așteptase, tot la ușa vagonului, pînă cînd Ștefana și Matei Velisar își luaseră bulldog-ul din cușca trenului. Pornise în urma lor, după trezgerii care le purtau bagajele, ducîndu-și inima după Ștefana, pe peronul bucureștean, ca un biet geamandan în care-și încărcase dragostea moldovenească, dragostea ieșană.

*

10 Întăia zi o petrecuse singur, într-un București de toamnă ploioasă, din ce în ce mai amar, ca un far stins cu geamurile sparte, în care intră și umezeala, și întunericul, și tînguirea mării pe care n-o mai luminează.

15 Luase un taximetru de la Gara de Nord, urmărind taximetrul lui Matei Velisar pînă la Hotel Excelsior. Matei Velisar și Ștefana intraseră, Andi rămăsese afară. N-avea decît un rest de bani, neîndestulători pentru plata unei nopți în cel mai periferic hotel, și cartea lui de student. Încolo, nimic. Nici haine de schimbat, nici rufe, nici casă, nici masă, nici părinți, nici pe nimeni care să-i poarte de grijă.

20 Așteptase toată dimineața, furișindu-se după un chioșc de ziare din colțul străzii, de unde putea supraveghea fără să fie văzut, pe toți cei care ieșeau din hotel. Il văzuse pe Matei Velisar ieșind cu bulldog-ul. Apoi, după cîteva ceasuri, îl văzuse întorcîndu-se la hotel, ras, proaspăt, elegant; venea desigur de la baia de abur. Andi se simțise umilit de hainele lui mototolite în tren, de rufele lui neschimbate după o noapte de tren, de mîinile lui îndoielnice ca ale jucătorilor de domino în cafenelele dosnice și de toată murdăria lui melancolică, înfrigurată în ploaia de toamnă care dădea văzduhului fizionomia oamenilor nerași.

25 Trecuse și ora dejunului. Nu mîncase. Se gîndise o clipă la sunetul cuțitelor, furculițelor și farfuriilor în sufrageria de la Iași, și se simțise cum sint copiii pedepsiți să stea la colț în timpul mesei părintești.

35 Și pe măsură ce trecuseră cu ploaia orele cenușii ale așteptării zadarnice, *fapta* lui îi apăruse, neliniștindu-l la început, înspăimîntîndu-l înspre seară.

Ce-or să creadă la Iași? Că a fugit? Că s-a sinucis?

5 Și neliniștea atribuită de el celor de-acasă în urma plecării lui începu să vie în el, să fie în el, pretutindeni și de pretutindeni, ca burnița în văzduhul murdar al inserării. Parcă nu cei de-acasă, ci sufletul lui se uita mereu la toate ferestrele casei părintești, aștepta la ușă, se uita la ceas, se plimba sacadat prin odăi.

Trebuia să dea o telegramă acasă, să-i liniștească. Închipuise mintal tot felul de telegrame.

„Plecat București. Fiți liniștiți.“

10 „Sînt București cauze neprevăzute. Nu vă alarmați.“

„Sînt București. Așteptați scrisoare cu amănunte.“

Vă sărut cu dragoste.“

15 Timpul trecuse mai ușor. Preocuparea proiectatei telegrame îl absorbea. Din ce în ce telegrama devenise mai caldă, mai duioasă, pierzîndu-și caracterul strict și laconic informativ, îmbrăcînd în schimb un lirism de efuziune sentimentală. Pînă cînd telegrama devenise o scrisoare — tot mintală — în care Andi arăta celor de-acasă ce singur te simți la București, departe de-ai tăi și de Iașul pe care sufletul ieșanului îl simte bunic, prieten, frate, ființă vie, nu mașină cu miros de benzină, gata să te sfarme cu iuțeala ei cinică, așa cum e Bucureștiul, odiosul București, în care eleganța tuturor femeilor e parcă de cocote, și a tuturor bărbaților, de crai profesioniști.

25 Și-ntr-adevăr, Bucureștiul îl teroriza. Deprins cu tăcerea ieșană, cu zvonul surdinizat al Iașului, cu cadența monahală a pașilor ieșeni, larma Bucureștiului îi dădea o neconținută spaimă. Totul era strident, totul urla: automobilele și trăsurile, tramvaiele și camioanele. Trecătorii parcă nu mergeau, ci năvăleau, cu atitudini de boxeuri în atac. Luminile care se aprindeau în noapte aveau stridența improșcată a farurilor izbucnite la cîștiri.

35 La Iași, o zi de toamnă cu burniță rece *trăia* pe toate fețele omenești, *există* în toate casele, în toate vorbele.

40 Toamna ieșană era ca o boală obștească, dînd Iașului o atmosferă de sanatoriu cu bolnavi de piept, fraternizînd cu toții în paloare, tăcere, încovoierea spinărilor și în îmbrăcămintea groasă, cît mai impermea-

bilă, cit mai vătuită, cit mai apropiată de tradiționalul șal al babelor.

La București, însă, toamna cu burnița ei rece parcă nici nu exista; nimeni n-o lua în seamă, era *exterioară*, nu *interioară* vieții omenеști, ca la Iași.

Trecătorii mai mult glumeau decît tușeau și strănutau. Vorbeau tare, fără sfială, fără tristeță. Femeile treceau pe stradă nu în paltoanele pe care le impunea anotimpul, ci în tailleur-uri sprintene, fără galoși, cu ciorapi subțiri, vesele și săltărețe în mers, ca în elasticitatea luminoasă a unei zile de primăvară. Era o viață, o însuflețire, obștească, în vehiculele cu viteză țîșnitoare, în lumina violent albă a vitrinelor, în pașii și în glasurile trecătorilor, — în timp ce numai suflul lui Andi primea frigul și burnița toamnei, ca un uluc adus de la Iași, prin care se scurgea încet o ploaie anume parcă venită de la Iași, cu Andi, ca să-i arate cit de singură e tristețea toamnei în Bucureștiul care trăiește într-un picior, fără să-i pese de nimic: nici de toamnă, nici de frig, nici de ziua de azi, nici de cea de mine.

Și involuntar în scrisoarea mintală pe care o adresa părinților lui, cuvîntul „corrupt“ aplicat Bucureștiului apăruse, ca în gura tuturor ieșenilor, care înfie-rează cu această vorbă nu atît Bucureștiul parțial al chefurilor, al cafenelelor și al politicii mănoase, cit impresia violentă de viață pe care le-o dă, jignindu-i; și cum „viața“ pentru ieșeni e reprezentată la Iași mai ales de chefurile nopților, cînd ieșenii, cu vin și lăutari, devin tot atît de vioi ca și bucureștenii pe stradă cuvîntul „corrupt“ aplicat Bucureștiului se explică prin asocierea „viață bucureșteană = chef ieșean“ — pe care o face mintea ieșenilor în fața ritmului alegru, normal vieții bucureștene în orîșice clipă, nu numai în acelea de petrecere nocturnă.

Dar noaptea venise. Trebuia să-și caute un adăpost. Îi era frig, foame. Se simțea murdar. Era ud. Renunțase și la scrisoare, și la telegramă. Pornise pe străzi. Intrase în fluxul și refluxul simultan de oameni, vehicule, zgomote și lumini ale Căii Victoria: această vastă vitrină bucureșteană, în care se adună toți provincialii

țării impletindu-și criticele verbale aduse Bucureștiului cu privirile magnetizate de pulpele bucureșten-celor, în timp ce nările provinciale nu respiră numai asfixiindu-se — cum pretind provincialii — infectul miros de benzină al Capitalei, ci și parfumul „femeilor corupte“ ale aceleiași Capitale, care are, ce-i drept, foarte multe automobile, dar tot atît de multe femei frumoase și elegante.

Andi trecuse anonim prin marșul trecătorilor. La Iași, cînd trecea pe strada Lăpușneanu, pălăria lui avea o mișcare de elice prin unanimele cunoștinți pe care le întilnea. Ca să fie singur ca să scape de spas-mul salutului, trebuia să recurgă la ulițele dosnice, și încă și acolo îl întîmpina cite un salut, fie cel înșe-lător al unei cioare desprinsă de pe un zaplaz, fie cel adevărat al unei cunoștințe în curs de idilă pe străzi neumbrate. Dar la București, în inima Capitalei, pe Calea Victoriei, minile atîrnau inerte în buzunar, puse parcă în cuier. Nu-l cunoștea nimeni. Era un om fabricat în serie, printre ceilalți. Călcat pe picioa-rele lui — încrezător ieșene —, îmbrîncit, dus de curentele care se formau în mulțime, mergea cu o impresie de naufragiu, de dezrădăcinare, de pustiu, printre ape umflate și nepăsătoare, care curgeau, tîrîndu-l și pe el.

Și deodată, în dreptul unei vitrine, auzise o excla-mație categoric moldovenească

— Ci faci, bre Andi? Ci cați aici? Ci vînturi ti-o adus?

I se ridicase parcă un curcubeu în suflet la auzul vorbelor cu accent moale de mămăliguță fierbinte.

Întilnise pe un cunoscut de-al familiei lui, deputat, om jovial, cu burtă și zîmbet de băutor de bere și ju-cător de popici, meru dispus să „ieie o gustărică“ și să mai „steie oleacă la sfat“, la un pahar de șpriț. La Iași, Andi îl ocolea.

Dar la București, în plină Calea Victoria, prezența lui devenise pentru Andi ca Araratul Corăbiei lui Noe. Îl întrebase pe Andi despre toți ai casei: „Da' ci mai faci coana Beatrisa? Da' Duduia? Da' conu Iustin?“ Îi împrumutase bani, silindu-l să accepte mai mult decît ceruse: „La ascultă, măi băietî, nu știu eu cum se duc

bănișorii aici? Nu-mi umbla mie cu fleacuri, ista ceia! Ieși be și pitreci, că doar ești holtei! Ci atita buchisali și învățături!?" Și după ce-l încălzise cu afectuoasa lui solicitudine complice cu tot ce-și inchipuia că ar dori tinereța lui Andi, îl părăsise, făcându-i cu ochiul, invocând o întâlnire urgentă — „Facim și noi moșnegii ci putem cit ni mai țin bălămălii“ — după ce-l silise pe Andi să primească o invitație la un dejun cu „olecuță de icre negre și de șămpănică“.

Andi dăduse acasă telegrama prin care anunța o scrisoare explicativă, își cumpăraseră rufe, luase o cameră la Hotel Regal, cel mai din apropierea Hotelului Excelsior, făcuse o baie, mîncase, și, noaptea, singur în odaia pe care o avea grație unui ieșan, în pijamaua cumpărată cu banii unui ieșan, încălzit sufletește de întâlnirea cu providențialul ieșan, scrisese părinților lui cea mai afectuoasă misivă trimisă vreodată lor. În acele clipe fusese într-adevăr, fără rezerve, copilul duios al familiei moldovenești, care scria de departe, „dintre străini“, celor de-acasă. Explicația plecării lui neașteptate era evazivă. Le făgăduia vag să le spuie mai tirziu anume ce l-a obligat să plece la București fără să-i anunțe. Nu îndrăznea să scrie pe hirtie, negru pe alb, secretul lui, împărtășindu-l și altora, dar din București simțea că numai *părinților lui* de la Iași le-ar putea mărturisi ceea ce se deșteptase în sufletul lui la Iași. Apoi le vorbise despre întâlnirea cu ieșanul providențial, despre solicitudinea pe care i-o arătase, despre prietenia lui pentru cei de-acasă, întrebuițind fără să vrea o imagină lirică pentru a exprima plăcerea pe care i-o făcuse deputatul burtos, ocolit la Iași: „Vă spun drept, în atmosfera ostilă a Bucureștiului, bunătatea lui moldovenească mi-a amintit căldura și aroma sobușoarelor vînzătorilor de castane coapte spre care întindeam minile în copilărie, plecînd de la ei cu minile încălzite și parfumate“.

Astfel, Bucureștiul crease între el și părinții lui o intimitate necunoscută de Andi în ultimul timp. După ce isprăvisese scrisoarea cercase să doarmă, dar patul n-avea miros de așternut curat, ci parcă suprapunerea de tartină a mirosurilor altor pasageri, predecesorii

lui Andi: ceea ce dădea trupului fiorul repulsiv al promiscuității tocmai în clipa cînd avea mai multă nevoie de încrezătoare izolare.

Apoi zgomotele vecinătăților de hotel. Uși trîntite, pași apăsați, tuse lătrate, conversații în gura mare ca la cafenea, sonerii isteric stăruitoare, mofturile cochete ale madamei etajului, care era un fel de soție disponibilă a tuturor camerelor etajului respectiv, sunetele trivial lichide ale noptilor de hotel, cînd pasagerii nu înțeleg să puie nici o surdină intimității lor, — și toate acestea cu accent muntenesc, ascultate de o insomnie moldovenească.

Și cum ar fi putut să doarmă în urletul Bucureștiului! Noptile ieșene sînt atît de mute, încît din pat ascultă foșnetul frunzelor de la fereastra casei pînă-n zare, ca spuma unui val solitar pe mare calmă; auzi lătratul cînilor de veghe, din ogradă în ogradă, ca o vorbă aspră de străjeri medievali, aruncată de pe ziduri de cetate; osebești coteodăcitul găinelor, vaietul cucuvalielor, vîntul, ploile; și parcă și limpezimea umedă a noptilor cu lună plină o auzi, ca un argint înfiort de sunet, clopot pur al vastei tăceri ieșene, în care numai șuierul locomotivelor și al sergenților de noapte vestesc prezența vieții omenești.

Dar Bucureștiul, noaptea, era și mai îngrozitor sonor, și mai dezarmonic, și mai destrăbălat, ca somnul oamenilor grași, al căror horăit e mai năpraznic decît vorba lor diurnă, care gîfîie, pe cînd somnul grohăie și rage. Horăitul noptii bucureștene era făcut din tramvaie, camioane, automobile, trăsuri, a căror trecere necontenită dădea clădirilor un tremur nevropat, și spasmuri epileptice lighenelor și oalelor abject prezente în măsuțele de noapte.

Andi uitase larma noptilor bucureștene. Cînd își făcuse stagiul la Școala de artilerie după o zi de marșuri și de călărie, simpla poziție orizontală însemna somn. Pe-atuncea, cînd venea seara acasă, adormea automat în clipa cînd se întindea pe pat așa cum închid păpușile ochii lor de sticlă în clipa cînd le culci.

Dar oboseala de atunci n-o mai avea, și nu-l mai stăpînea puterea narcotică a rachiului ei.

La Iași își deprinsese somnul cu un anumit ceremonial. Dintăi acorda audiențe sarcastice zgomotelor odăilor învecinate, apoi, după ce casa adormea, începeau gândurile lui ieșene, toaleta lor nocturnă, și
5 apoi, cu acompaniamentul rustic al nopților ieșene, somnul se apropia de el ca o corabie de catifea pe puntea căreia se întindea: sultan.

10 Nu izbutise să doarmă. Parcă somnul pe care-l aștepta la București ancorase la Iași, în patul gol al odăii lui.

Regretase din nou Iașul. Din ce în ce, Iașul îi apărea ca singurul mediu pentru suflet: acolo numai, sufletul trăia, ca o carte în biblioteca ei. Bucureștiul nu însemna decît o febrilă inactivitate, sau o activitate
15 superficială, o activitate de profesii, nu de suflete.

Cum poți iubi la București?

10 Cum poți avea la București — cînd sufletul e mereu brutalizat de năvala celor care trăiesc nu cot la cot, ci ghiont la ghiont —, reculegerea de celulă monahală în care s-aprinde dragostea ca o lumină de candelă pentru
20 icoanele secrete, pentru adorațiile și rugile solitare?

Nu puteai fi singur la București, cînd dragostea e
25 Atunci cum poți iubi la București, cînd dragostea e reculegerea cea mai lăuntrică a ființei, și cînd Bucureștiul tocmai această reculegere și-o interzice și și-o sfarmă cu brutalitatea lui copitată.

Bucureștiul, orașul-bîlci! Totul e de vînzare, totul e marfă și toți sînt negustorii unei mărfi. De asta urlă
30 Bucureștiul cu gura pînă la urechi, de asta cetățenii lui se zbat, aleargă și se ghiontesc în frigurile unei neconținute concurențe, cercînd numai prin zgomot și stridență să-și atragă clientela pentru marfa din baracă; de asta, și în clipele de singurătate din preajma somnului
35 sufletul avea o trepidație saltată de pîiață, a cărei sfoară o zmuncea mereu duhul de bilci care stăpînea Capitala.

Cît de ireal nobilă îi apărea în contrast cu Bucureștiul atmosfera Iașului, de lene aparentă, adică de suflet care părăsește trupul vulgar, lepădîndu-l ca pe-o ciubotă nemernică.

40 Cît de reculeasă, cît de evlavioasă îi apărea atmosfera Iașului, în care sufletul devenea dens, aromat și

amar ca fumul opiului absorbit cu respirații adînci.

5 ...Adormise tîrziu, abea atunci cînd somnul se pregătise să-i înlesnească evadarea din Bucureștiul care-i ținea trupul captiv, trimetîndu-i-o în vis pe Ștefana, în casa părintească de la Iași, unde dragostea lui o aștepta de cînd plecase, la gura sobei din salon, cu ochii spre fereastră.

Se vede că hotărîse Zeul răspîntiilor ca Ștefana să nu-i răsără-n față niciodată cînd o aștepta, venind
10 pe stradă înspre el, ci să apară în inima lui, deodată, în fulger scurt, ca o rîndunică atunci intrată în cuibul ei.

A doua zi — la fel ploioasă — o pîndise de pe la nouă dimineața, ascuns îndărătul chioșcului de ziare. Inventariase pe toți pasagerii Hotelului Excelsior, ieșirea
15 fiecăruia dintre ei dînd inimii lui aceeași zvîcnire brutală pe care trupul lor o dădea aripelor ușei de la intrare.

Și n-o văzuse nici pe ea, nici pe Matei Velisar.

20 Era umilit. Sufletul lui devenise un fel de portar nevăzut al hotelului. Și de la o vreme, ființa umedă și bolnăvicioasă a ploii de toamnă, îi strecurase un gînd: Ștefana era bolnavă. O auzea tușind într-o cameră de hotel, o vedea apăsîndu-și pieptul îndurerat de tusă, cu minile ei mici, o simțea înfrigurată în camera cu
25 pături reci și indiferenți de spital, o simțea singură — și ploaia văzduhului intrase treptat în sufletul lui, aducîndu-i cenușa stinsă a norilor și tremurul ei umed înfrigorat.

Venise ora dejunului — a celui ieșan: ora douăsprezece — și Andi, renunțînd la așteptarea zădarnică,
30 se îndreptase spre hotelul lui. Îi era sufletul o scrisoare scrisă Ștefanei de ploile toamnei și rămasă în Andi ca într-o cutie de scrisori părăsită. Vroia să-nchidă ochii, singur, pe patul lui. Nu-i mai trebuia
35 nimic alt decît pasivitatea desăvîrșită a tristeții lui, cu ploaia la fereastră camerei de hotel.

Și deodată se-ntilni ochi în ochi cu Ștefana, simțînd-o nu în afară, ci în inima lui. Era mai mică decît s-aștepta între clădirile Bucureștiului, ș-avea o braji rumeni, umed rumeni, nu de toamnă ploioasă,

ci de măr ud. Ea îi apucase amândouă minile, strîngindu-i-le cu o putere sufletească, deplin, cald, în timp ce ochii ei mari erau vii ca o mișcare de rîndu-
5 nele în cuiburi. Vibra și-n Andi, și-n Ștefana aceeași generoasă bătaie de inimă, care-i izola în plină stradă bucureșteană, ca între vînturile unui pisc de munte. Nici unul, nici altul nu puteau vorbi. În clipa cînd se văzuseră pe neașteptate, fiecare dintre ei se gîndea la celălalt, ca la ceva depărtat, așezat pe zările sufletești, — și deodată minile lor se-ntîlniseră, dînd clipei un miracol sufletesc pe care numai tăcerea îl putea cuprinde, în timp ce ochii priveau — orbiți și incre-
10 duli — miracolul pe care minile-l strîngeau aievea.

Dar tăcerea întîlnirilor lor, zîmbetul lor mare și stringerea neconținut vie și lungă a minilor erau un spectacol insolit în circulația bucureșteană, cum ar fi un car cu fîn oprit în plin București, c-un roi de îngeri asupra parfumului de vară revărsat din el.

Fetele trecătorilor se întorceau zîmbind înspre ei, unele ironic, altele indignat, căci Ștefana era prea mărunță ca mintea fiecărui trecător să nu-i puie subț
20 pardesiu un șorț, și subț braț, o geantă cu cărți de cursul inferior, fiecare trecător simțînd în el nu înduioșări uitate față de sufletul care le ieșise înainte ca o troiță a tineretii, ci atitudini profesionale, pedagogice
25 represive.

O reflecție răsună tare, înfierînd pe cei care confundau străzile Bucureștiului cu Cișmigiul, și Andi urî Bucureștiul, care-i mînjise cu vorbe, ca fumul fabricelor, cerul clipei sfinte.

Dar Ștefana nu auzise nimic. Strîngîndu-l de mîină, cu o naivitate de logodnică țărancă, pornise cu el, făcîndu-și loc printre trecători cu o energie pe care
30 numai cei care-o văzuseră mergînd cu bulldog-ul ar fi putut să i-o bănuiască.

Intraseră în curtea bisericii Ene. Adică acolo îl duseseră Ștefana, fără să-și dea seamă, descoperînd și-n București refugiul din jurul bisericilor, așa cum la Constantinopol, cînd vroia să fie singură, intra în curțile moscheelor.

Ploua.

Șe așezaseră lipiți de zidul bisericii, unul lingă altul, sub streșina protectoare. Cîntau ulucele. Tăcerea din jurul bisericii îndepărta Bucureștiul. Andi se simțise, cu Ștefana de mîină, ca într-o insulă ieșană.

Ștefana cea dintîi vorbise.

— Andi, ai venit pentru...

Îi deveniseră ochii gravi, și obraji și mai roși.

—... mine?

— Da.

Îi strînsese și mai tare mîina.

Obrazul lui Andi era palid, argintiu palid; al Ștefanei, colorat. Amindoi tăceau, cu un zîmbet care le ilumina trăsăturile. Și chipurile lor alăturate, în văzduhul posomorit, sur, păreau o veche zugrăvire bisericească a unor ctitori tineri, atunci răsărită din tencuiala căzută a zidului afumat, zîmbind prin veacuri dumnezeirii.

De atunci începuseră faptele Ștefanei să impresoare viața lui Andi, intrînd în ea ca o ceată de voievozi tineri pe porțile deschise ale unei monastiri.

După tăcerea și pasul de lingă biserică, Andi, dacă s-ar fi despărțit de Ștefana, s-ar fi întins pe patul camerei lui de la hotel, încuind ușa, lăsînd storul, alungînd din trupul lui orice efort și energie, ca să-i rămîie sufletul neclintit, acoperit de fericire, ca o apă fără valuri împodobită cu nuferi: sigilii argintii cu care parcă luna a închis hrisovul apelor moarte.

O urmase pe Ștefana, fericit că-i lingă ea, fericit că-i dus de mîina ei, dar stingherit de efortul care urma clipelor de tăcere de lingă biserică.

Și nu se plimbau, așa cum era deprins Andi să se plimbe pe străzile Iașului, cu pas nehotărît, încet, înnodat de neconținute opriri, ca după o înmormîntare. Pasul Ștefanei era energic. Mergea repede, egal, fără grabă, dar și fără moliciune, neconținut elastic, fără tirșiri, dînd o impresie de despicare a văzduhului; iar capul Ștefanei, mereu în vîntul de care nu se ferea, ci, dimpotrivă, părea că-l caută și că-l respiră și că se bucură de biciuirea lui, amintea avîntul chipurilor

de proră hărăzite numai spumelor sărate și brizelor marine.

Alături de ea, Andi se resemnase să fie fericit și altfel decât ar fi dorit. Pasul repede, cadența imperioasă, impuse de Ștefana și lui, îi aminteau marșurile de la Școala de artilerie, actualizînd amintiri bucureștene, ceea ce-i dădea o treptată înfricoșare, o impresie de bicisnicie, de subordonare unei alte energii.

Ajunseseră în Piața Victoria. Ștefana apucase spre Șosea. Văzduhul era încărcat de burniță ca de un fum.

Copacii erau grei în văzduhul ploios.

Și deodată, Ștefana, parcă absentă pînă atunci, revenise lîngă el, regăsindu-l cu o strîngere de mînă și cu un zîmbet al obrazilor ei rumeni și rotunzi, care deștepta în fumuriul toamnei prospețimi de trandafiri uzi.

Scuturase lunga tăcere de pînă atunci, împărtaşind lui Andi direct, fără sfială, fără șovăire, hotărîrile în care ea singură își pregătea viitorul, dăruindu-i-l.

Andi trebuia să scrie de îndată părinților lui, cerîndu-le consimțimîntul, pe care ea-l va cere chiar la noapte tatălui ei. Să nu fie nimic ascuns, nimic dosnic și ferit în dragostea lor.

Tresăriră în Andi vechile spaime pe care faptele le stirneau în el. Dar imediat se gîndise că altfel o pierde pe Ștefana, că iar se-ntoarce singur la Iași, că iar rămîne cu șuierul locomotivelor ieșene care pleacă — și se resemnase iarăși să fie fericit altfel decât ar fi vrut, adică o fericire fără de vag, nehotărît și nebulos. Și începuse să participe cu mai puțină pasivitate ca pînă atunci la pasul Ștefanei. Nu mai simțise nici frigul, nici umezeala toamnei.

Se ridicase o căldură treptată în trupul lui, rumenindu-i obrazii, și parcă pilcurile de copaci scuturați, care treceau pe lîngă ei, mergeau spre viitoarea primăvară, dezrobiți din veșnicia toamnei.

De altfel, vorbele Ștefanei aveau, față de Andi, darul să răstoarne — la București, ca și la Iași — valorile statornicite ale noțiunilor, dîndu-le o noutate încîntător mirată.

„Dragoste“ în mintea lui Andi însemna *suflet*, nu *acte*, singurătate împărtaşită într-ascuns, avînd misterul acestui „într-ascuns“, nu împărechere în pluralitatea socială și în registrul stării civile, care nu ține decît contabilitatea iubirilor oficializate. Astfel, cuvintele „logodnă“, „căsătorie“ nu erau situate de Andi în preajma iubirii, ca două porți și două punți, succesiv deschise și lăsate pentru intrarea în cetatea solitară, ci dimpotrivă, însemnau îndepărtarea de iubire, izgonirea ei, închiderea porților și ridicarea punților.

Asistase și la logodne și la nunți, care-i lăsaseră deopotrivă amintiri și impresii penibile, izolînd și mai hotărît de ele icoana iubirii. Sărutul public al logodnicilor cu inelele pe degete, înconjurați de cupele de șampanie și de privirile convivilor, priviri pe care-ai vrea să le acoperi cu frunze de viță, — îi dăduse-ntotdeauna o contractare repulsivă. Iar mireasa și mirele, gătiți, mireasa-n alb, ca luminările de botez, și mirele în negru, țeapăn ca o cutie de violoncel cu guler și manșete albe, priviți de ochii lucioși ai invitaților care nu se uită *la ei*, ci *prin ei*, ca prin gaura cheii, la ceea ce se va întimpla în ietacul nupțial — îl dezgustaseră ca mirosul cărnii crude printre flori.

Și iată că aceleași cuvinte — „logodnă, căsătorie“ — șpuse de Ștefana, cu buzele ei copilărești, în timp ce ochii ei parcă priveau cu gravitate fiecare vorbă, renășteau înnoite.

Și iată că se îndrăgostea de aceste cuvinte numai fiindcă Ștefana le spusese, dîndu-le o nouă semnificație în care apărea numai grația Ștefanei, purificînd reminiscențele sociale, interzicîndu-le.

Ștefana nu-și renegase viața ei de pînă atunci, dar îi spusese lui Andi că abea de cînd l-a cunoscut își dăduse seamă că ea nu trăise cu adevărat, că ea nu trăise *românește* în țara ei, laolaltă cu frații ei, împărtaşindu-le zbuciumul și amărăciunile, ci oglindise numai, cu o bucurie care-i părea vinovată, lumina altor ceruri. Andi trăise numai în țara lui și în orașul lui. Ș-acolo, singur, învățase să sufere, să se chinu-iască, luînd asupră-și meschinăriile, ipocriziile și lași-

tățile celorlalți. Suferise, dar suferința era *a lui*. Pe
cînd bucuriile ei de pînă atunci nu fuseseră ale ei, iz-
vorite de-a dreptul din ființa ei, ci fuseseră căpătate,
dăruite ei de soarele, de viața și de arta țărilor străine
5 în care trăise. Se simțea acoperită de podoabe sufle-
tești care nu-i aparțineau și de care se lepăda, dorind
să-i aducă lui Andi un suflet intact, nou, care începea
o dată cu dragostea ei pentru Andi și cu viața lor co-
mună. De altfel, bănuia că și Matei Velisar avusese
10 la bătrîneță aceeași revelație pe care ei i-o dăduse
mai de timpuriu, și providențial, Andi și spovedania
lui. Și tatăl ei trăise printre străini. Se bucurase mai
mult decît suferise — de asta era încă atît de tînăr —
fiindcă în străinătate el primea și alegea numai plă-
cerile pe care i le putea da o țară, nu și suferințele
15 ei, care nu erau ale lui.

Decăderea treptată a turcilor, de pildă, nu-i îm-
bătrînea inima, fiindcă Matei Velisar la Constantino-
pol se bucura de frumusețea Bosforului, de muzee, de
20 moschei, de atmosfera Stambulului și de tot ce-i pri-
mitor și pitoresc leneș în Turcia, fără să considere,
sau fără să ia asupra-și durerea neamului otoman,
care se vede robul străinilor în propria-i țară — soco-
tită pitorească de vizitatori — alături de trecutul glo-
rios atîrnat în panoplie pentru admirația *artistică* a
25 străinilor.

— Vezi, Andi, cînd intri într-o casă străină în
care sînt copii mici, aproape-ntotdeauna ești aliatul
lor împotriva severității părinților, care-ți pare dacã
30 nu absurdă, măcar exagerată: *trouble-fête*. Ai vrea
tu, străinul de casă, să fie lăsați copiii să mănînce
cite prăjituri și bomboane sîr, să-și facă de cap. Nu?
Au atîta haz copiii cînd se lăcomesc la bunătați. Mu-
safirii rid. Părinții se supără, și pe copii, și pe musafiri,
35 fără să le spuie acestora nimic. Oare n-au dreptate
părinții cînd interzic copiilor lor abuzuri foarte dis-
tractive pentru musafirii care pretind că așa-i copilăria:
asta în casa altora. Și nu e justificată supăra-
rea părinților cînd își opresc copiii să fie bufonii mu-
40 safirilor? Noi, Andi, tata și cu mine, am fost mereu
musafiri în fiecare țară în care-am stat. Noi n-am fost

niciodată gazde, pentru că n-am trăit decît în treacăt
în țara noastră. Și ne-am înstrăinat, pierzînd sufletul
și mentalitatea de *gazdă* într-atît, încît și-n țara noastră
tră sîntem tot musafiri. De asta sîntem nu veseli,
5 asta n-aș putea-o spune, dar mai veseli decît alții, mai
fără de griji, mai ușori, mai fără de nervii de care-mi
vorbeai tu la Iași. Și de asta îți dăm ție impresia
că sîntem așa de tineri, și de asta, tu, care-ai fost me-
reu gazdă, ești atît de altfel decît noi...

Îi destăinuise că Matei Velisar era un vechi mason
și un înalt demnitar în ierarhia masonică. Îi arătase
că tatăl ei socotise de la o vreme că-i prea platonice
dragostea lui pentru Moldova, și că de aceea venise
la Iași, ca să înființeze o Lojă masonică, dorind ast-
fel ca să participe și el efectiv, nu ca spectator, la viața
15 țării lui.

— Tata nu-și inchipuia că trecerea lui prin Iași
va lăsa o Lojă masonică și pe fata lui. Dar tata, Andi,
mă iubește nu ca pe un obiect de care s-a atașat, ci
ca pe o ființă vie, de sine stătătoare, așa că el va în-
țelege că dragostea mea pentru tine e începutul vieții
20 mele adevărate, așa cum pentru el înființarea Lojei
masonice moldovenești e înțîia lui faptă adevărată.
Noi doi, tata și cu mine, am trăit mereu alături. Ne
despărțim unul de altul. Vom suferi. Dar sînt fericită,
nu știu de ce, poate că superstițios, că dragostea mea
25 începe cu un sacrificiu, că trece peste inima mea.

Andi ascultase de-a lungul acelei amiezi ploioase
replica spovedaniei lui de la Iași, cu o fericire mirată,
30 care se adăuga la fericirea dragostei împărtășite, fără
să fie una și aceeași. Crezuse că Ștefana îl disprețuia.
Crezuse că singurul sentiment pe care putea să-l deș-
tepte în ea era mila, cu lașitățile ei, pe care le cunos-
cuse și el atunci cînd simulase îndemnat de milă nu-
mai că împărtășește dragostea cu neconținute lacrimi
35 a Magdei Boldur.

Crezuse că dragostea lui pentru Ștefana îl va de-
solidariza, îl va dezrădăcina din Iașul natal și din fa-
40 milia lui, făcîndu-i-le odios străine. Și iată că, dim-
potrivă, vorbele Ștefanei creau un nou echilibru, o
nouă legătură între el și Iași, între el și familia lui,

dîndu-i o îngăduință înțelegătoare, mărinimos înțelegătoare, și pentru el și pentru ceilalți, îngăduință care nu pornea de la o idealizare a Iașului atunci cînd îl vedea de departe, ca în clipele de singurătate bucu-
reșteană, ci de la o considerare veridică a Iașului,
așa cum era, cu nobleța și mizeria lui, cu trecutul și
scăpătarea lui, cu ipocriziile și sinceritățile lui, cu
aparențele și cu ceea ce ele ascundeau.

Exemplul „gazde-musafiri“ — cu cele două atitudini pe care le implica — îi lămurea în sfîrșit, simplu, natura zbuciumărilor lui ieșene.

Era *gazdă*. Suferise și suferea din pricina tuturor realităților care puteau distra pe *musafiri*, pîrindu-li-se acestora pitorești. Și permanența zbuciumărilor lui dovedea realitatea moldovenească și specificul ieșan al sufletului lui. Nu era un indiferent, un nesimțitor, un suflet impermeabil la cele din jurul lui, ci dimpotrivă, cu toți porii sufletești deschiși, absorbea mereu viața mediului în care se născuse și trăia *sufărind*, deci trăind efectiv.

Așadar *există*, nu era o ficțiune mascată în balul mascat ieșan. Ștefana îl demascase, arătîndu-i ca în oglindă o față care era a lui, nu împrumutată, nu mască fățarnică; o față vie, omenească, în care nu era numai dragostea lui pentru Ștefana, ci o viață adevărată, trecut și viitor.

Și voința Ștefanei devenise de la o vreme gemăna voinței lui. El, care nu dorise și n-ar fi dorit niciodată fapte categorice, chiar în dragostea lui — pe care, după ce-o văzuse împărțită, ar fi lăsat-o vagă, nedeterminată în viitor, resemnat să hotărască fatalitatea în locul lui — ,devenise părtașul înfrigurat al hotărîrilor Ștefanei, avînd impresia că nu sînt ale ei, ci ale lor, rostite numai de Ștefana.

Dorea și el, adică *vroia*, logodna imediată și căsătoria grabnică. Apoi licența, o carieră provizorie de profesor secundar în timpul căreia să-și treacă doctoratul, apoi o catedră la Universitate, și viața, viața liberă, creatoare, alături de singura ființă care-i descuiase sufletul, eliberînd marile sincerități și adevă-

ruri, aerisindu-l, dîndu-i mirări de renaștere și-o energie proaspătă.

Și devenise parcă mai grăbit decît Ștefana. Ahea aștepta să scrie părinților lui — n-avea nici o grijă în privința răspunsului lor; știa perfect cît de enigmatic le apărea, cît de epatați erau de ființa lui, pe care-o socoteau altfel decît a lor, cîtă energie taciturnă îi atribuiau, ca *voința* lui de-a se căsători cu Ștefana să nu fie respectată de ei.

Lîngă Ștefana avea mereu impresia că-i stăpîrul Iașului; simțea că-l are în mîna, că-l poate oferi Ștefanei ca pe-o miniatură a castelului său personal. Iașul devenise un fel de jucărie, ca orașele văzute din aeroplan. Simțea că-i al lui, că ieșenii sînt ai lui, că viitorul, la Iași, e al lui; se vedea cu Ștefana pe străzile Iașului, salutat adînc de toți trecătorii, arătîndu-i tot ce era vrednic să fie văzut de ea, explicîndu-i ruinele Iașului și podoabele lui, prezentîndu-i numai pe puținii ieșeni care ar fi meritat această cinste. Își presimțea viitorul ieșan, alături de Ștefana, ca o plimbare pe sub arcuri de triumf, printre înclinările umile ale ieșenilor lui.

Ajunseseră dincolo de Băneasa. Ștefana se oprise deodată. I se desprinsese călcîiul de la o gheată. Îl luase în mîna, devenind deodată tăcută. Andi o ajutase să meargă, ținînd-o de subțioară. Șchiopăta, cu pașii dezechilibrați de gheata fără călcîi. Intraseră la un canton. Femeia de acolo îi poftise înlăuntru, surizîndu-le serviabil, obișnuită, se vede, să adăpostească multe idile rătăcite pe acolo, cu rezultate mănoase pentru sărăcia ei.

În timp ce femeia căuta să bată călcîiul la loc, Ștefana și Andi se așezaseră unul lîngă altul pe lavița odăitei strimte. Ardea focul în sobă. Ștefana nu mai vorbise de loc. Privise focul cu ochii ei, care în unele clipe, și mai ales în fața focului, căpătau fixitatea hieratică a ochilor de buhnă.

S-auzea ploaia picurînd.

Andi simțise o întristare treptată, fără să știe de ce. Parcă îl părăsise Ștefana. Nici nu-l privea, nici nu-i vorbea.

Era ceva ghemuit, sălbatec în atitudinea ei.

După o lungă tăcere, Ștefana aprinsese o țigară.

5 Fuma grav și concentrat ca țigăncile, părind, la lumina flăcărilor din sobă, că îndeplinește un rit în legătură cu adorația pentru foc a primitivilor.

Apoi se întorsese către el, privindu-l cu o ciudată umilință, cu fruntea aplecată.

10 — Mi-e frică, Andi. Tu poate ai să rizi! Eu sint superstițioasă. Tocmai când eram mai fericită lângă tine, s-a întâmplat ceva...

— Ți-a căzut călciul!

15 — Da, mi-a căzut călciul. Și *a trebuit* să ne oprim. *Cineva* ne-a oprit: *n-a vrut* să mai merg alături de tine.

Andi zimbise, strângându-i mâna cu ocrotitoare
15 afecțiune.

Ștefana oftase, și-i zimbise lung, cu ochii umezi.

Apoi, după câteva clipe de nedumerire, Andi simțise un miros de carne arsă.

20 Abea atunci văzuse: cu virful țigării aprinse, Ștefana își arsese adînc, fără să spuie o vorbă, pielea încheieturii brațului.

— Vai! E...

— ...barbar! zimbise Ștefana, în timp ce Andi îi săruta arsura.

25 Ștefana respirase adînc.

— Lasă, Andi, nu fi supărat, asta are să ne poarte noroc. I-am dat *celui* care ne-a oprit o durere de-a mea... Prostii!

30 Plecaseră de-acolo cu același pas de marș.

Și pornise veselă, călăuzindu-l pe Andi, uitînd parcă tot ce se întimplase pînă atunci.

35 Întîlniseră în calea lor un fel de trestii violent portocalii, care în atmosfera cenușie păreau razele unui soare izbucnit din pămînt cu o dirză vigoare. Ștefana se oprise, zmulgînd câteva vergi subțiri, elastice, luminoase în ploaie. Îi dăduse lui Andi câteva, oprindu-și-le pe celelalte.

Îl încinta tot ce era copilăresc în mișcările ei neașteptate, după vorbele grave și hotăririle categorice.

40 Ștefana descoperise că-i era foame. Intraseră într-o lăptărie, unde mîncaseră pe-o masă de lemn, cu o poftă

țărăneasă, ouă fierte, iaurt și cornuri, privindu-se unul pe altul cu ochi care îmbrăcau în aur tot, ca soarele. Apoi cumpăraseră mere de la un oltean, umplîndu-și buzunarele, mîncîndu-le pe stradă în nasul trecătorilor serioși.

5 O întovărășise pînă la hotel. Se opriseră în fața ușei, cu vergile portocalii în mîni, cu o însuflețire zîmbitoare pe obraji, amîndoi parcă venind de la o înviere cu lumînări de Paști în mîni.

10 Se despărțise de Ștefana — trebuiau să se întîlnească a doua zi, dis-de-dimineată — cu o nevoie de mișcare asemănătoare cu a celor care după ce au mers mult cu automobilul nu se pot odihni pe nici o canapea de-acasă, pe nici un pat, pe nici un fotoliu, absența vitezei din aceste mobile stătătoare fiind în categoric dezacord cu nevoia lor de viteză, astfel fiindu-le interzisă odihna de care au nevoie. Se suise într-un taximetru, ducîndu-se la gară. Acolo, în restaurantul gării, scrisese pe nerăsuflăte — parcă dictată
15 de cineva care se plimba pe lângă el — scrisoarea cea mai importantă, cea mai hotărîtoare pentru viața lui din cîte scrisese pînă atunci. Se vede însă că scrisoarea luase naștere în timpul plimbării cu Ștefana, căci ritmul ei era al pașilor Ștefanei.

25 Mărturisirea părinților lui dragostea pentru fata lui Matei Velisar, destăinuindu-le fără înconjur și criza sufletească pe care o curmase apariția Ștefanei.

„Dragii mei părinți,

30 Afecțiunea care-o am pentru voi, și amintirea înduioșată și infricoșată a durerii voastre, acum doi ani, cînd m-ați trimis la Agapia, convinși că sînt grav bolnav, m-a împiedecat să vă împărtășesc deprimarea care mă stăpînea în ultimul timp, și care, din clipă în clipă, simțeam, că va depăși hotarul sufletec, devenind boală, apatie fiziologică, neurastenie, nebulie, sau mai știu eu ce, deznădăjduind speranțele pe care le-ați pus în mine și marea voastră dragoste părintească, gata la orișice fel de sacrificii.

35 E de prisos acuma, cînd criza a încetat, să vă mai alarmez retrospectiv. Ajunge să vă spun că voința mea devenise neputin-

cioasă, că se fărâmița din ce în ce, că învățătura și viața îmi apăreau zădarnice, sterpe, lipsite de orișice semnificație, deși mintea căuta să mă convingă de contrariul. Dar pe un om care și-a pierdut pofta de mâncare, de pildă, nu-l poți convinge cu argumente să o recapete. Simțeam că mă pindea nebunia sau sinuciderea. Și deși aș fi avut datoria să vă previn pe voi, părinții mei, care niciodată nu mi-ați precupețit afecțiunea și solitudinea voastră, mă simțeam incapabil să vă alarmez. Eram închis într-un fel de cămașă de forță care-mi interzice orișice fel de acțiune normală.

Slavă Domnului! A trecut. Și bucuria acestei eliberări se gindește la voi, la bătrîneța voastră, poate și mai mult decît la mine. Recunoștința voastră, însă, să nu se îndrepte către Dumnezeu, ci către Ștefana Velisar, pe care în această clipă îndrăznesc s-o numesc în fața voastră, bunii mei părinți, logodnica mea. Ea vi l-a redat pe fiul vostru, așa cum îl vedeți, așa cum îl doreați, om întreg, om teafăr, în stare să vă ducă mai departe numele, pe care i l-ați dat ca o flacără vie, nu ca o cenușă moartă.

Vedeți, dragii mei părinți, dragostea mea pentru Ștefana Velisar nu are semnificația grațios futilă a îndrăgostirilor de tinereță, care joacă un fel de *jeux de grâce* cu inele de logodnă în loc de cercuri de catifea.

Ștefana Velisar a apărut providențial în casa voastră și în viața mea. Ea mi-a adus energie, poftă și credință în viață tocmai în clipa hotărîtoare cînd dispariția lor putea să însemne dispariția mea.

Veți obiecta poate — deși vă știu generoși, lipsiți de astfel de meschinării odios burgheze — că n-am încă o carieră, că sînt student, că din punct de vedere material atîrn încă de voi. Dar să spunem atunci toți trei, solidari: «Slavă Domnului că nu sîntem muritori de foame! Slavă Domnului, în casa noastră poate trăi încă un copil al nostru, cel mai scump, fiindcă numai grație lui îl mai păstrăm pe cel care era gata să piară.»

Nu cutez — vă iubesc prea mult, și cred în voi fără rezerve — să spun vorbe care v-ar părea amenințări; dar dacă Ștefana n-ar găsi locul ei în inima și în căminul vostru, și eu l-aș pierde pe-al meu. Vă rog din tot sufletul să-mi iertați această absurdă presupunere, nejustificată de nici un act al vieții și al afecțiunii voastre pentru mine; această presupunere nu v-atinge pe voi, care sînteți deasupra ei; rămîne, așa cum și este, o palmă meritată pe propriii mei obraji.

Dar fiindcă sînteți părinții mei, și fiindcă viitorul meu e firească voastră preocupare, țin să vă arăt care e semnificația căsătoriei mele timpurii pentru cariera mea. Închipuiți-vă — ipotetic — că de acum înainte ar trebui să trăiesc la Iași, depărtat de Ștefana, care l-ar urma pe tatăl ei la Constantinopol, admițînd c-am fi legați chiar prin logodnă, căsătoria urmînd să se facă abea după ce aș avea o carieră.

Aș mai putea avea eu libertatea necesară muncii intelectuale, chietudinea pe care această muncă o implică atunci cînd aș ști că între Ștefana și mine e Marea Neagră, că Ștefana în fiecare clipă poate trece prin primejdii, că poate fi bolnavă, că poate fi tristă?

Pun în talerul unei balanțe ideale cariera mea, viitorul meu, și în celălalt taler o singură lacrimă de-a Ștefanei: și parc-aș pune o stîncă, pe cînd din celălalt taler a zburat un fulg. Această balanță ar fi inima mea, atunci cînd aș fi despărțit de Ștefana, fiindcă viața, puterea de muncă de la ea îmi vin, sînt un dar masiv al ei. Alături de mine, Ștefana înseamnă puterea de-a voi și de-a dobîndi tocmai ceea ce voi doriți: un viitor care să vă facă cinste.

Aștept răspunsul vostru cu o liniște și o încredere care-mi dovedesc încă o dată că sînt nu numai copilul numelui vostru, ci și al sufletelor voastre,

Andi“

*

Expediasc scrisoarea printr-un ieșan, prieten de-al familiei Danielescu, găsit în trenul care pleca la Iași, cu rugămîntea de-a o trimite la ei acasă dis-de-dimineață.

Mîncase la restaurantul gării cu o grabă preocupată, care-i dădea înfașurarea celor care mîncă alarmați de plecarea apropiată a trenului.

Plecuse de la gară pe jos, simțînd o nevoie de activitate pe care nici lunga plimbare cu Ștefana nu i-o îndestulase, nici scrisoarea către părinți.

Sufletul lui, în acele clipe, era mereu zguduit, cum sînt gările mari, răspîntii de plecări și sosiri ale trenurilor vertiginoase. Se încrucișau în el proiectele de viitor, repezi, felurite, bogate, toate considerate

cu un dominator optimism de generalisim călare în fața căruia defilează armatele.

5 Insufletețirea Bucureștiului nocturn îl mulțumea, fiindcă o subordona propriei lui înfrigurări. Uitase ploaia care înnegrise trotuarele și străzile, dînd Bucureștiului lespezi ca de lavă întunecată. Pașii agresivi ai trecătorilor nu mai contraziceau brutal cadența ieșană a pașilor săi, deveniți și ei parcă bucureșteni. 10 Crișmele și berăriile periferice, violent fardate de electricitate, nu mai jigneau în el dorinți de penumbre și tăceri. Nu mai simțea melancolii de gondolă ieșană, deprinsă cu lenea de lagună a vieții ieșene, tîrîtă în fierberea de fluviu cu cascade a Bucureștiului. Sufletul ieșan dispăruse din el ca o migrenă care-l sensibiliza la zgomote și la lumini prea tari, lăsîndu-l să participe acum, fără-ncruntări, fără efort și fără nervi, la hurducarea bucureșteană. 15

— Bună dimineața, Andi. Vestе bună!

20 Îi strigase de departe vorbele care cîntau în inima ei, alergînd spre el cu obraji aprinși, împletită parcă toată din zurgalăi și cireșe de mai.

25 Îi venise s-o ia în brațe c-o mișcare de bunic care culege tinereța de zulufi, obraji aprinși și salt într-un picior a nepoțelului care-l întîmpină.

30 Îi strînsese minile întinse, care vibrau în minile lui cu zornăitul brățării care părea cîntecul de cuiburi al proștețimii ei de zori.

35 Se priviseră ochi în ochi, și deodată Ștefana se înnoie copilărește sub ochii lui, cu un alt zîmbet.

— Vai, Andi, ce frumos ești!

40 Ridica din inima lui, cu fiecare vorbă, cu fiecare expresie, calde culori de răsărit de soare în aburi de rouă.

45 Porniseră iar, mină-n mină, călcînd pe un pămînt care avea o veselie de argint sunat de limbi de clopot tînăr.

Și se-ntreba mereu un glas în Andi: „Oare e a mea?”

Și o privea mereu cu ochi care-o strîngeau mereu în brațe incredule.

5 Le trebuia amîndorora tăcere, tăcere lungă, lăsîndu-și fericirea să se împletească singură din simpla strîngere a minilor nedespărțite, care puneau în sufletele lor mereu cununi, ca luna călătoare în oglinda apelor.

Ploua mereu. Ei și?

10 Treceau printre tramvaie, camioane și trăsuri. Ei și?

Un cîntec nu era în calea lor, o floare. Ei și?

15 Nu vedeau nimic. Priveau, ca regii magi porniți spre Bethlehem, lumina unei stele care le zîmbea, căci se născuse-n iesle-o dragoste care-nnoia pămîntul.

20 Tîrziu, departe, dincolo de Băneasa, în ploaie, ca în coardele unei harfe în care numai ei erau cîntec, Ștefana îi spusese:

— Andi, a fost mai greu decît credeam... Mult mă iubește papa.

25 Mîncase împreună cu Ștefana și cu tatăl ei, sub ochii lui Matei Velisar, ca sub un nour negru plin de grindină.

30 Matei Velisar nu-l primise cu brațele deschise și ochii umezi, cum s-aștepta Andi, spunîndu-i: „Mi-am dat inima Moldovei, acum văd că-mi ia și fata“. Căci Andi — de cînd Ștefana-i transmisese dorința tatălui ei de-a-l cunoaște și invitația la dejun — își construise în minte scena întrevederii, dîndu-i un caracter teatral.

35 Matei Velisar îl primise cordial în odaia lui — în care răsunase mai întîi mîriitul bulldog-ului —, întinzîndu-i mîna, nu deschizîndu-i brațele, poftîndu-l să ia loc pe unicul scaun al odăii de hotel, el așezîndu-se pe pat, cu Ștefana cînd lingă el, cînd lingă Andi. Nu vorbise nimic despre logodnă, nu-l întrebase nimic în privința studiilor și a intențiilor lui: îl tratase ca pe un simplu musafir, mortificînd de la-nceput sentimentalismul destinat de Andi acestei întîlniri.

În timpul întrevederii, fuseseră două apăsări ostile în odaie: a bulldog-ului trimis sub pat de glasul Ștefanei, și a nevăzutului din ființa lui Matei Ve-

lisar. Și parcă numai prezența Ștefanei îl apăraseră de saltul stăpînit al celor doi bulldog-i.

De altfel, însăși odaia lui Matei Velisar nu-l punea la îndemînă pe Andi. Domnea ceva milităresc în dezordinea boemă a odăii locuită de Matei Velisar. Revolvere de mai multe forme și calibre, desfăcute piesă cu piesă, făceau o baie de benzină alături de cutii de cartușe. Tot felul de pielării atîrnau în cuier și pe marginea patului: mai multe zgărzi de-ale cînelui, curele, cravașe, tot felul de cingători, bretele de piele, mînuși de piele.

S-ar fi spus că omul acesta avea cultul pielăriilor și al mirosului lor de cazarmă. Și toate aceste curelării erau proaspăt ceruite și lustruite. Se vedea pe masă o cutie cu ceară albă și mai multe perii de unghii înroșite și innegrite, afectate exclusiv lustruitului pielăriiilor. Și pe aceeași masă, pe care era aruncată și o zgardă formidabilă cu rozete de alamă strălucitoare ca ale roșiorilor la paradă, răsăreau sumedenii de flacoane cu parfumuri, loțiuni, colonii, apă de toaletă, embrocațiuni, oțeturi de fricțiuni, o butelie plină pe jumătate cu frunzulițe aromate și cuișoare, instrumente chirurgicale strălucitoare pentru îngrijirea unghiilor, piei de căprioară înroșite pe alocurea, pentru lustruirea unghiilor, tot felul de cutii de pudră, crăvăți fastuoase cu luciri de vitralii în snopii lor mătăsoși, inele de aur, brățări de aur, peceți mari alături de bastonașe de ceară colorată, nasturi de manșete, brelocuri, boambe de fildeș sculptat, un fișic de monocluri, cilimbistre epilatorii, o icoană rusească de argint sur, o *navaja* spaniolă, gulere crohmolite, batiste — și scrum de țigări. Scrumul de țigări era în odaia lui Matei Velisar ca o ninsoare; pretutindeni apărea — subt pat, în papucii de subt pat, pe covor, pe măsuta de noapte, în lavoar, pe fereastră. Desigur că și-n dulapuri și-n geamandane ai fi găsit scrum dacă nu și-n buzunarele tuturor hainelor, căci scrumelnița, unica, săpată într-o copită de cal încadrată cu argint, era deșartă.

Și mai avea și-o muzică odaia lui Matei Velisar: o mașină electrică de călcat, întoarsă pe dos, proptită

între două străchini țărănești, deasupra căreia, într-o oală de metal, fierbea apa cîntînd ca-n samovare. Iar alături, un ceainic cu trompă de elefant aștepta, se vede, plin cu esență de ceai.

Era un ciudat amestec de femeiesc și de milităresc în această odaie stăpînită de anarhia dezordinei. Cînd te-așteptai s-apară ordonanța c-un „să trăiți“ și o supremă bătaie de călcie, cînd să răsară camerista cu fierul de frizat răspîndind miros de hîrtie arsă și de păr despletit.

Și în sfîrșit, deasupra patului, pe părete, atîrna un ciudat lanț de aur, făcut din paftale cu deseme și inscripții simbolice, de care spînzura un vultur de aur cu ochi de rubin.

Andi nu știuse ce atitudine să ia în această încăpere cu caracter contradictor. Se așteptase să-l găsească pe Matei Velisar cu brațele deschise și ochii umezi într-o cameră normală de hotel — și iată că se aflase într-un decor ciudat, într-o atmosferă de *bric-à-brac*, dar *vie*, în fața unui om care era tatăl Ștefanei pentru ea și față de ea, dar pentru Andi era un om corect cît se cuvine, afabil cît trebuie, ai cărui ochi bombași și negri îl fixau fățiș, intimidîndu-l, paralizîndu-l.

Erau ciudați ochii lui Matei Velisar. Trăiau cu intensitatea acelor care răsar din găurile unei măști, dînd celor priviți impresia că sint descoperiți, cu sufletul gol, demascați, în fața ochilor care-i fixează prin mască. „Ochi de inchizitor“ îi numise Andi, simțindu-se ostenit subt privirea lor.

Mincaseră toți trei jos, la restaurantul Hotelului Excelsior. Ștefana se coborise cu șalul ei venețian pe umeri, dezmiardînd în treacăt mîna lui Andi. În timpul dejunului, de cîteva ori Andi se simțise privit de ochii lui Matei Velisar, priviri care-i frigeau tîmplele apăsîndu-i-le, ca două peceți fierbinți. Mincase fără poftă, mereu intimidat, incapabil să înceapă o conversație, avînd mereu impresia că e dezacordat ca un pian de cafenea, că nu-și poate găsi sunetul, că toate vorbele lui sună falș. Tăcuse deci, regretînd dejunul de la lăptărie cu Ștefana.

Matei Velisar mîncase cu poftă un biftec în singe, aproape crud, preocupat numai de biftec. Uneori numai, ochii lui și nările lui umflate o clipă păreau c-a-bea își stăpînesc un larg zîmbet: în acele clipe îndrepta spre Andi o căutătură compătimitoare, pe care de îndată o abătea asupra biftecului tăiat cu mișcări sigure.

Vorbise numai Ștefana, cu un efort vădit de la o vreme de-a vorbi neîncetat pentru a acoperi tăcerea celorlalți doi comeseni. Pînă cînd Andi o văzuse surprinzînd una din privirile — de la Andi la biftec și de la biftec la Andi — ale tatălui ei. Se înroșise deodată, cu o dungă pe frunte, cu sprincenele încordate, cău-tînd ochii lui Matei Velisar. Se-ntîlniseră ochii lor gemeni atît de dur, că Andi clipise pentru ei.

Andi simțise îngrozit că se putea întîmpla orice. Aceeași vină se umflase pe fruntea unuia și-a celuilalt. Uitaseră restaurantul, masa, pe Andi, uitaseră tot.

Și se-ntîmplase ceva la care Andi nu s-aștepta. Matei Velisar luase mina Ștefanei, sărutîndu-i-o cu o evlavie care depășea curtenia gestului în sine. Și Ștefana, cu ochii deodată blînzi, sărutase la fel mina tatălui ei. De-atunci glumiseră amîndoi. Și cînd se urcaseră sus, pe scara hotelului, Matei Velisar dezmiertase c-o bătaie ușoară de palmă — ca pe mînji — umărul lui Andi, ridicînd din umeri, fără să-l vadă nici Andi, nici Ștefana, care mergeau ținîndu-se de mină înaintea lui.

*

Intraseră în odaia Ștefanei. Ș-acolo se prefăcuse atmosfera de pînă atunci.

Cîteva nimicuri aruncate prin odaie o făcuseră să nu mai aparție hotelului, ci Ștefanei, ca un cort adus de ea din Orient. Masa era acoperită cu un șal negru tivit cu pătrățele colorat țesute, care aminteau desenul și culorile fluturilor de noapte, cu fastul lor de pulberi cărămizii, negri, cafenii și aurii, catifelat îndulcite. Pe masă, un vas de aramă, avînd forma lă-lelelor răsfrînt înflorite, aștepta scrumul țigărilor lui Matei Velisar. O plumieră persană, de mușama, pe

care erau pictate pere galbene, frunze verzi și pasări rotunde cu pliscul în dulceața perelor, părea o crenguță în care cînta și ridea vara, atunci desprinsă din pomși căzută pe masă, cu păsări, soare, frunze și fructe cu tot.

Un șal acoperise patul cu jarul lui amestecat cu pete negre, acimînd risul roș cu ochi negri al harbu-jilor deschiși; alt șal răsărise cu galben, roș și linii negre, ca un crîng de toamnă la fereastră, pe perețele de care era alăturat patul. Iar pe speteaza patului, la căpătii, șiraguri de mărgele sclipeau și șerpuiiau, unele de sticlă albăstruie cu vinișoare și pulverizări de aur, altele de chilimbar, altele de santal, altele tarcat zmăițuite, altele verzi, altele roșii, de mărgean rotund, altele naiv albastre, ca acelea pe care parcă-n Orient cerul însuși le atrîna de gîtul măgărușilor — delaolaltă materializînd tot ce era copilăresc în somnul Ștefanei, adevărat norod de gnomi hazlii, frați cu cărăbușii pîntecoși și cu bondarii înzeuați, înconjurînd cu risul veșnic al culorilor visurile capului de copil.

Într-un colț al odăii, cuierul hotelului devenise un fel de negustor ambulant atunci sosit din Orient, călare pe măgărușul ce-l aștepta la poartă. Era acoperit cu bucăți de șaluri, cu brîie turcești, cu halate de Brusa cu glugă moțată, cu fuste albaneze care au cozi de păunițe, cu halate de hoge, stîns bronzate, și cu tot soiul de ștofe, de eșarfe și de îmbrăcămînți multicolore, care aminteau toamna în păduri, vitraliile moscheilor, balurile costumate, apusurile de soare, lanternile magice, oule de Paște, cutiile cu bomboane acre, luminile porturilor și zestrea scamatorilor orientali, dînd atmosferă de grațioasă vrăjitorie și înflorit descîntec Ștefanei, care, așezată pe șalul de pe podea, începuse să prepare cafeaua neagră, suflînd cu gravitate în flăcările violete care dănuiau în jurul ibricului dus și adus de mina ei miniaturală deasupra jocului lor de iele mărunte.

Și Matei Velisar, și Andi intraseră în odaia Ștefanei, și o priveau pe Ștefana.

Atît.

Antagonismul rămăsese în odaia cu miros de pie-lărie și parfumuri a lui Matei Velisar, ca o spadă ve-heată de bulldog-ul cu chip hiit de monstru chinezesc sculptat în bronz masiv.

5 Matei Velisar se așezase pe o lădiță scundă. Andi se așezase de-a dreptul jos, pe șalul care-acoperea po-deaua, descoperind atunci priveliștea podelii, uitată din copilărie. Căci oamenii mari trăiesc în case subt
10 altă latitudine decât copiii. Oamenii mari trăiesc sus, adică între dulapuri, oglinzi, ferestre, cu coatele pe mesele de cetit și de jucat cărți, în fotolii, pe scaune, pe canapele. Podelele, covoarele, picioarele și dede-subtul meselor rămân copiilor, așa cum ierburile sînt
15 ale gingăniilor mărunte — greieri, furnici, cărăbuși, cosași —, nu ale copacilor care trăiesc între ei, sus, nu-mai cu piciorul printre ierburi.

Coborîndu-se pe podea, în timp ce Ștefana prepara cafeaua neagră lingă el, Andi regăsise sufletul lăsat pe covoare al copilăriei mici. Parcă așezîndu-se pe
20 jos nu-și părăsise numai înălțimea de om mare, dar și vrîsta, intrînd într-o vrîstă fragedă, care aștepta cartea de povești cu zmei și cu balauri, și, negăsînd-o, privea cu-aceiași ochi cu care-ar fi cetit poveștile,
25 *văzîndu-le*, prezența de poveste a Ștefanei: părea atunci adusă de covorul zburător al basmelor arabe, gata din nou să zboare în văzduh cu atmosfera de mi-racol, lăsînd în locul ei o cameră numerotată de hotel și-un Andi deșteptat din somn, frecîndu-și ochii.

Băuseră cafele negre în cești mari, fumaseră, vor-biseră, și parcă nu ședea Ștefana, cu picioarele tur-cește-nrucite, numai pe șaluțul care-acoperea po-deaua, ci și-n sufletele celor doi bărbați, dîndu-le și
30 sufletește grația intimității din odaie, reculegerea unei moschei în miniatură-n care hogele era o fată, și Allah — un mare zîmbet.

Abea atunci o auzise Andi pe Ștefana povestînd, nu ca la ei acasă, în salon, înconjurată de familia lui Andi, care o interoga mereu. Acolo, lingă tatăl ei și lingă Andi, avînd în față tava de aramă cu ibricul de
40 cafea, în care parcă nu numai cafeaua, ci și vorbele și le fierbea, din care tot fierbinte răsărea același

Orient, care născuse și cafeaua — povestirile Ștefanei aveau altă pasiune, ș-altă vervă.

O ascultau.

5 Povestea cu buze atît de pofticioase că parcă sufle-tul îi aducea mereu tăvi cu piersici, tămioasă și ba-nane, rodii și smochine, răsturnîndu-i-le coapte, scă-părînd de viespi.

Toate istorisirile ei erau situate în porturi: Marsilia, Constantinopol, Neapole, Alexandria. Ochii ei erau
10 mereu în fața unei mări acoperită de vapoare, bărci, corăbii, și parcă de asta erau și mai mari fiindcă ne-contentit priviseră orizonturi deschise în fața cărora sufletul mereu ședea, dînd ochilor o perspectivă pururi vastă.

15 Vorbea cu pasiunea vizionară a povestitorilor orien-tali, care, așezați la o margină de drum, subt un pal-mier în care se schimonosește o maimuță și cîrție un papagal, istorisesc orientalilor adunați la gura lor ca la a sobei minciuni și născociri înscrise cu cerneluri colorate în ochii și în sufletele celor ce-i ascultă.

20 Cînd nu-și găsea cuvintele românești, vorbea fran-țuzește, amestecînd și accentul marseiez cînd descria portul meridional, și vorbe turcești, și exclamații arabe — ceea ce dădea vorbelor ei o însuflețire pestri-ță de port în care se încrucișează rasele.

25 Le descriesese vioi, cu ritmul săltăreț al cîntecelor de țîmbal, vechiul port al Marsiliei, cățărat deasupra golfului, murdar cu trufie și zdrențaros cu fast, ca făcut din cioburi de vas chinezesc, clădit într-un stil haihui de mahala napolitană, apărînd ochiului ca un roi de muște multicolore zbîrniînd pe-un haos de fructe pu-trede. Un fel de șatră țigănească a tuturor raselor, răs-pintie a raselor galbene, roșii, negre și albe, un fel de bal costumat popular al neamurilor lui Babel.

35 De la Marsilia trecuse la Constantinopol, istorisin-du-le aventura halatului bronzat care-o privea zîmbin-du-i din cuier. Nu mai fusese niciodată în Bazar. Atun-cea debutase. În copilărie, căpătase de la Matei Velisar un halat turcesc. Vroia să-și cumpere unul la fel. In-trase în Bazar anume pentru această cumpărătură. De
40 cum intrase, un negustor o interpelase familiar, în-

tîmpinînd-o cu brațele deschise, de parcă ar fi revăzut o rudă scumpă întoarsă din țări străine. Dar după cîțiva pași văzuse că se înrudește cu toți negustorii Bazarului. Fiecare o trăgea la el. Parcă era singura cumpărătoare din Bazar, adunînd în jurul ei, magnetic, pe toți vînzătorii. Toți o iubeau, toți îi zîmbeau, toți îi voiau binele, toți doreau s-o servească dezinteresat.

— Entrez, mademoiselle, seulement pour me faire plaisir...

Înebunise. Simțea că trebuie să cumpere tot Bazarul ca să-i împace pe toți.

În sfîrșit, izbucnise lingă ea o călăuză: un tînăr evreu musulmanizat, care biiguia poliglot. O apucase de braț însușindu-și-o, jignind deodată pe toți negustorii care-o priviseră cu o demnă dezamăgire, obli-gîndu-se s-o conducă direct la *singurul* negustor de halate, care era cel mai bun prieten, fratele lui Selim — așa se numea evreul cu fes — care Selim devenise subit cel mai vechi amic al Ștefanei, c-o mîină mereu pe inimă, și cealaltă sub brațul clientei.

Mergeau, mergeau, și nu se mai isprăvea, și tot nu ajungeau. Apăreau negustori în ușa dughenelor, ca popîndăii la margini de șosea, toți poftind-o înlăuntru, îmbiînd-o unii cu cafea neagră, alții cu rahat, alții cu bomboane, vorbindu-i cînd rusește, cînd franțuzește, cînd grecește, cînd turcește, cînd englezește, de parcă Bazarul constantinopolitan rișnea prin veacuri haosul Turnului lui Babel.

Înaintau ca prin catacombe. Trecuse pe străzile — care sînt coridoarele vastului oraș acoperit — din ce în ce mai întunecoase, mai întortocheate, devenind parcă, treptat, pivniți, tuneluri, peșteri, din care apăreau siluete de buhne cu halate, turban și papuci.

În sfîrșit, ajunseseră la o magherniță dosnică, din care ieșise un armean cu nas coroiat și ochi untdelemnii negri. Intraseră. Selim îi explicase scopul vizitei. Se încinsese între Selim și armean o convorbire cu caracter de sfadă, un rix verbal. Gesticulau ca morile de vînt, se băteau cu mînile peste piept, urlau și se congestionau, holbînd unul spre altul ochi injectați de sînge. Și deodată, ca la comandă, ieșiseră amîndoi,

încuind ușa cu cheia pe dinafară, lăsînd-o pe Ștefana în maghernița întunecată.

— Am crezut că vor să mă ucidă...

Și ce făcuse?

Ce fac făpturile mici cînd sînt amenințate de pri-mejdii. Se ascunsese sub un vraf de covoare, atît de bine, încît Selim și cu armeanul, întorcîndu-se cu halatele sub braț, nevăzînd-o, negăsînd-o, nebănuind-o nicăieri, vîzînd în schimb fereștriuca de sus deschisă — se certaseră îngrozitor, gata să se încaiere de-a binelea. Liniștită din ascunzișul ei, vîzîndu-l pe armean cu halatele pe braț, Ștefana se răzbunase lă-sîndu-i să se certe. Și cînd răsărise de sub covoare, armeanul se pornise pe ris scărpinîndu-și barba, și rizi, și rizi. Și risul făcuse un rabat la prețul halatului, pe care vicleanul armean nu l-ar fi făcut.

— Știi, Andi, negustorii din Bazar își închid clien-ții cu cheia nu ca să-i prade, dar ca să nu-i fure ceilalți negustori.

Ceasurile amiezii trecuseră pe nesimțite, în afară de ceasornice, ca niște arome arse în cățui așezate jos pe șal, în jurul Ștefanei.

Iubirea pentru ea și farmecul ei prezent într-amîndoi crease între Matei Velisar și Andi o intimitate.

Spre seară, în clipa despărțirii — Ștefana îl însoțise pînă la scară —, Andi-i spusese cu un zîmbet melancolic:

— Ești prea bogată pentru mine, Ștefana. Mă tem. Eu sînt sărac.

Ștefana îi vorbise, privindu-l de jos în sus cu ochii ei redeveniți gravi:

— Sufletul meu, Andi, pare bogat fiindcă-i acoperit de amintiri unele peste altele, cum se îmbracă japonezele cu mai multe chimonouri suprapuse. Dacă mă dez-brac de toate, ce mai rămîne? Un suflet mic de fată... Sufletul tău, Andi, e mare; încape în el toată iubirea mea.

Andi tăcuse.

Răsunaseră iar în el, dar nu prin somn, vorbele fetei din brazi: „Tu ești mic“.

Și deși o iubea pe Ștefana, o iubire care ardea pe toate hotarele sufletului, iluminîndu-i viitorul, avea impre-

sia c-o înșeală, fără să știe de ce, și chiar dacă ar fi știut n-ar mai fi avut curajul să i se destăinuiască. Și poate că tocmai certitudinea că nu i-ar fi spus Ștefanei, chiar dacă ar fi știut ce să-i spuie, îl înfricoșa, dându-i im-
5 presia c-o înșeală, deși nu-i ascundea nimic alt decît o rezervă virtuală.

Se despărțise de Ștefana stăpinit de un sentiment ciudat: amestec de spaimă și mîndrie. Spaimă care nu era decît alarma dragostii lui încă incredulă că o ființă
10 atît de fermecătoare ca Ștefana poate să-l iubească, deci să renunțe la toți cei în care grația ei nouă putea să deștepte pasiuni atît de puternice ca și a lui Andi, ră-
minînd numai a unuia singur, a lui Andi.

Se întrebasese singur: dacă el, Andi, ar fi fost Ște-
15 fana, l-ar fi iubit pe Andi? ar fi fost capabil de o astfel de jertfă? și-ar fi limitat viitorul la o singură ființă, cum și-l limita Ștefana dindu-i-se lui?

Și din această ipoteză, prin care Andi căuta să ve-
rifice trăinicia fericirii care-l lăsa incredul, se naștea
20 mîndria în locul răspunsului. Căci iubindu-l pe el o ființă ca Ștefana, îi dovedea nu numai că nu era o ficțiune mascată în balul mascat ieșan, cum crezuse pînă atunci, dar îi dovedea că era deasupra celorlalți, că merita un astfel de sacrificiu, că sufletul lui nu mai
25 exista, dar că era mare, de vreme ce Ștefana afirmase că dragostea ei încăpea în el.

Mîndrie pură sau impură?

Mîndrie vicleană de scamator care-a făcut să treacă
aparența drept realitate? Sau dureroasa mîndrie a crea-
30 torului de viață în clipa cînd din rană a scos flăcări?

Cînd mîndrie, cînd spaimă, ca două culori alterna-
tive ale aceleiași flăcări.

Credea în Ștefana orbește. Era singura ființă în
fața căreia bănuielile și îndoielile lui neconținute în-
35 cetaseră, abdicaseră. Nimic în ea nu era *suflat* cu aur; tot era de aur masiv. Minciuna nu intrase ca un aliaj firesc oamenilor în ființa ei. Poate că asta era superiori-
tatea lui asupra Ștefanei: el avea experiența minciunei
ea n-o avea. Dar el nu avea experiența adevărului per-

fect, și poate că asta era supercricritatea Ștefanei asupra lui.

Ea îl iubea: era sigur.

El o iubea: era sigur.

5 Atunci de ce era neliniștit?

Nu-i mințise cu nimic Ștefanei. Apăruse-n fața ei
ca-n fața nimănui, cu toată mizeria lui lăuntrică. Nu-i
ascunsese nimic. Și Ștefana iubea-n el acest adevăr
10 pe care i-l dăduse. Îl iubea nu fiindcă era frumos —
descoperise frumuseța lui c-o exclamație copilărească,
abea după ce începuse să-l iubească —, ci fiindcă nu
pregetase să-i arate iadul lui meschin. Vra să zică,
dragostea Ștefanei pentru el era condiționată de per-
manența acelei mari sincerități — înțâia a vieții lui —
15 cu care îi vorbise în noaptea cînd o cunoscuse. Nu tre-
buia să-i mintă Ștefanei niciodată. Să nu-i ascundă
nimic.

O iubea pe Ștefana. O iubea neconținut. Nu dra-
gostea pentru ea îi apărea povară, ci marea și veșnica
20 sinceritate față de Ștefana, pe care-această dragoste
i-o impunea în viitor.

Și parcă alături de măștile de catifea și de carton
pe care le purtase pînă atunci, acum, singur, trebuia să-și
sculpteze și să-și puie pe obraz o mască de metal masiv,
25 ghimpată pe dinlăuntru.

La hotel îl aștepta o telegramă:

„Sosim diseară București. Vino trăsură gară.
Sărutări afectuoase.

Tata și mama“

30 Telegrama părinților deșteptase-n el o mulțumire
particulară. Nu-l înduioșase consimțimîntul lor aproa-
pe concomitent cu primirea scrisorii lui dîndu-i un
sentiment de recunoștință fiiască față de ei. Cuprinsul
telegramei confirma în el atitudinea pe care începuse
35 s-o aibă față de întregul Iași, de cînd știa că Ștefana îl
iubește: atitudine de proprietar feudal față de servii

săi. În fond, scrisoarea către părinți fusese o poruncă deghizată într-o rugămintă.

„Bună dimineța, Andi. Vestе bună!“

5 Își amintea elanul Ștefanei cînd o întîlnise dimineța.

Acum putea și el să-i spuie:

„Vestе bună!“ întinzîndu-i telegrama părinților.

10 Dar îi lipsea elanul Ștefanei. Nu că nu-l bucura consimțîmintul părinților. Dar după întăia mișcare de măgulire, de orgoliu indestulat pe care i-o provocase telegrama, expresia succesului scrisorii lui, începuse să regrete cuprinsul acelei scrisori. Dezvăluise părinților lui intimități pe care ar fi trebuit să nu le arate

15 nici lor, nici nimănui, decît Ștefanei față de care *trebuia* să fie sincer. Se simțea umilit, diminuat. Și nu mai putea retracta nimic din cele scrise părinților lui, fiindcă era convins că *alarma* lor, teama lor că-l pierd era cauza eficientă a consimțîmintului lor.

20 O vedea perfect pe mama lui cetîndu-i scrisoarea, cu ochelarii pe nas, gata să izbucnească în lacrimi, oftînd din greu, clătîndu-și capul, retrăind iarăși măgulirea patetică de-a se simți eroina piesei lui Ibsen, *Strigoii*, în care ea era mama ibseniană, și Andi, Oswald. Speculase în mama lui, prin scrisoare, toate reminiscențele

25 literare, solicitîndu-i cabotinismul jertfei pentru copilul ei neurastenic, frămîntat de deznădejdi, gata pentru o sinucidere evitabilă numai prin căsătoria cu Ștefana.

30 O! cît de mîndră trebuie să fi fost în clipele cînd, mereu gata să plîngă cetînd scrisoarea, aflînd primejdiile prin care trecuse Andi fără ca ea să știe nimic, văzuse totodată că fiul ei Andi, taciturnul, Hamletul familiei, avea un suflet efectiv zbuciumat, pîndind sinuciderea, că fiul ei era un fel de Werther a cărui mamă

35 ea era, doamna Beatrice Danielescu.

40 Simțea ce se petrecuse în sufletul mamei lui în timpul lecturii scrisorii cu-atîta precizie, cu-atîtea amănunțimi, de parcă el ar fi fost mama lui, de parcă sufletul lui conținea o Beatrice Danielescu aidoma cu cea reală, nu oglîndirea ei într-alt suflet, ci dublul ei,

cu aceeași configurație, cu aceeași reacții păstrate-n sufletul lui Andi, ca-ntr-o eprubetă.

10 Îl iubea pe Andi: neîndoios. Era ceva prea primar în ființa ei sanghină ca să nu aibă o dragoste animalică pentru odraslele ei. Dar consimțîmintul ei la această

15 căsătorie nu izvora din dragostea pentru copilul ei, ci numai din măgulirea alarmei pentru superioritatea bolnăvicioasă a fiului ei.

20 Desigur că fusese convinsă că se jertfește ea pentru Andi, consimțînd la căsătoria lui cu o fată a cărei zestre n-o cunoștea, ba dimpotrivă, putea cu temei s-o bănuiască mică sau inexistentă, după arumite amănunte din istorisirile lui Matei Velisar și ale Ștefanei. Și tocmai această conștiință că se jertfește acoperise cu

25 aplauze furtunoase consimțîmintul ei. Se simțise înobilată, demnă mamă *superioară* a fiului *superior*.

30 Mama lui Oswald! Mama lui Werther! Așa ceva. Goethe și Ibsen erau misiții intermediari între scrierea lui Andi și consimțîmintul mamei lui. Căci consimțîmintul venea de la ea. Voința tatălui lui făcea un veșnic „sluj“ în fața voinței mamei lui.

35 Deci veneau spre el de la Iași, cu brațele deschise, gata să plîngă puțin și să zîmbească printre lacrimi — cum scrie la carte — simțîndu-se chiar pe peronul gării aceeași familie unită de la mesele de gală. Restul era *rest*, adică dragostea lui, Ștefana, dragostea lor.

40 La gară trebuia să-i aștepte nu cu trăsura recomandat prin telegramă — asta era secundar: un tic ieșan —, ci cu „ochii umezi de recunoștință“: asta era esențialul. Scrisoarea lui Andi, cu destăinuirile ei, le descoperise un inedit bănuirilor în Andi, dar confirmat acum de el, ceea ce-i făcea complici sentimentali întru această intimitate dramatică. Dacă mama lui, la hotel, l-ar fi luat între patru ochi și i-ar fi dezmiardat obrajii oftînd, privindu-l lung, spunîndu-i suspinat: „Bietul meu copil“, resemnarea de-a fi „biet copil“ alături de „biata mamă“ trebuia să aplaude scena teatrală în ochii mamei lui. Cu domnul Iustin Danielescu lucrurile trebuiau să se petreacă mai simplu. „O strîngere de mînă bărbătească“, adică: „Știu, te înțeleg, copilul meu, dar noi bărbații ne înțelegem și ne înfrățim eliptic,

printr-o sobră stringere de mină, nu prin efuziuni verbale, lăsate pe seama femeilor slabe“. În acele clipe tatăl lui se va simți ca un manuscris iscălit de Corneille, lăsându-l pe Racine să iscălească lacrimile soției lui, ale mamei fiului regăsit, recîștigat prin jertfa lor.

Il absorbiseră atât de categoric, atât de pasionat reflecțiile și viziunile provocate de telegrama părinților lui, încît uitase să mai mănînce.

Parcă-și recetise în friguri — ca elevii care-și învață lecția în scurtele recreații dintre orele de clas — rolul pe care trebuia să-l joace la gară.

Plecase la gară nu cu taximetrul, așa cum ar fi fost natural la București, ci cu trăsura, urmînd recomandăția telegramei de-acasă, în care reținerea trăsurii era într-adevăr un tic ieșan — la Iași nu sînt decît trăsuri, și rare pe deasupra —, o inadvertență, nu o deliberată indicație valabilă pentru Gara de Nord, veșnic plină de vehicule.

Trenul de la Iași sosise la timp, recîștigînd în Muntenia timpul pierdut cu întîrzierile din Moldova. Și tot ce urmasese de la gară pînă la Hotel Splendid corespunsese atât de exact anticipărilor lui Andi, încît, cu drept cuvînt, mintea lui, după ce Andi se retrăsese la hotel, se putea întreba dacă se întîmplase în acea noapte ceva exterior lui sau numai se repetase ceea ce el gîndise întocmai înainte, realizînd faptele părinților lui mai înainte ca ele să apară în viață, ca o experiență făcută în mic în eprubetele laboratorului, pe care viața o reeditase în mare.

Iar își pierduse criteriul de sinceritate, de adevăr pe care i-l adusese, impunîndu-i-l, Ștefana. Fusese sincer cu părinții lui la gară și la hotel?

Rol perfect învățat, știut pe dinafară?
Sau ochii lui se umeziseră efectiv de recunoștință?
Sau tot ce urmasese fusese veridic, spontan, *simțit*?

Dar poți oare să anticipezi cerebral apariția sentimentelor? Și le mai poți numi spontane pe aceste sentimente a căror apariție ai prevăzut-o, ai calculat-o mai dinainte, cu tot ceremonialul exterior, așa cum ai porunci servitorilor să servească un anumit vin în anume

pahare pentru cutare fel de mîncare, cunoscînd și gusturile musafirilor, și exclamațiile pe care vinul servit le va provoca în ei...

Veridic și sincer ar fi fost numai atunci cînd la gară, în clipa cînd părinții se coboriseră din tren, le-ar fi spus, fără ochi umezi și fără precipitări patetice:

„Vă mulțumesc pentru c-ați venit... V-am adus trăsura. Nici nu vă-nchipuiți cît sînt de mahmur. Se vede că apropierea fericirii mă face nervos! Noapte bună.“

Dar era dementă această comportare! Să îndrăznească el să spuie astfel de vorbe, în astfel de clipe, părinților lui, care, la urma urmei, se arătaseră foarte buni...

Totuși, această comportare — morbidă, ce-i drept — ar fi corespuns stării lui sufletești de-atunci. Oare?... Confunda.

Aceeași scenă, identică, o trăise de două ori: o dată subiectiv, în mintea lui, și-o dată obiectiv, în realitate. Și confunda starea lui sufletească din clipa cînd trăise aceeași scenă, mintal, la hotel, cu starea sufletească de la gară, în clipa cînd se coboriseră din tren părinții lui.

Aaa! Vra să zică exact aceeași scenă determinase în el două reacții sufletești: cea de-acasă, rea, ostilă; cea de la gară, „cu ochii umezi de recunoștință“.

Atunci cînd mințise? Acasă sau la gară?

Nu mai știa: parcă erau în el două *sincerități* succesive, nu una singură, față de aceiași oameni văzuți de două ori, și față de aceleași fapte, trăite de două ori. Totuși, o simțea parcă mai profundă, mai spontană, mai personală pe cea de-acasă; acreala, lehametea. Atunci „ochii umezi“, sinceritate și ei, erau o sinceritate *provocată* de apariția părinților lui în realitate, în realitatea ieșană pe care o reprezentau la București, încorporîndu-l în ea.

Mințise la gară! Jucase un rol într-o piesă știută de el, care cunoștea tot atât de bine și rolurile celorlalți: ale părinților. Nu numai pe-ale părinților, actori ai acestui episod — revederea de la gară —, dar și pe-ale tuturor cunoștințelor ieșene. Putea să anticipeze atitudinea tuturor cunoscuților lui ieșeni față de căsătoria

lui, a aceluia Andi enigmatic, cu o străină de Iași. Reacția lor era previzibilă ca mișcările unui automat ale cărui sfori le minuiiești cu o încercată dibăcie. La început pe toți i-ar fi mirat — adică îi va mira — că
5 frumosul Andi s-a căsătorit cu o fată care nu-i frumoasă, adică nu-i frumoasă ca Magda Boldur, de pildă, nu-i frumoasă după canoane, și pe deasupra e și mică, micimea ei determinând, la început, reforma, ca la recrutările militare unde, dintâi, metrul hotărăște dacă poți
10 sau nu să fii soldat.

Apoi desigur că nu farmecul Ștefanei va determina revirimentul, ci împrejurarea că a fost aleasă de Andi.

Și ceea ce-l înspăimînta nu era reacția celorlalți față de Ștefana, ci complicitatea lui la această reacție.
15 În mediul ieșan, Andi simțea că va reintra în balul mascat purtînd feluritele lui măști; dar chiar dragostea lui pentru Ștefana, căsătoria lui cu Ștefana n-ar fi primit și ele o mască? N-ar fi fost el, oare, în stare să accepte pasiv, fără să reacționeze, ca Ștefana să fie socotită ca un atribut al lui, ca un fel de lună în care nu apărea decît lumina lui solară; Ștefana devenind pentru
20 ieșeni satelitul lui grațios, cinstită ca atare, nu în sine, cinstită nu ca regina lui, ci ca făcînd parte din alaiul lui... Și era convins că dacă Ștefana ar fi descoperit *jocul* lui față de ceilalți, l-ar fi disprețuit, s-ar fi îndepărtat de el nu fiindcă ar fi umilit-o rolul subaltern ce i se atribuia, ci fiindcă l-ar fi văzut laș, vanitos, punîndu-și mai presus cochetăria pentru reputație decît mîndria dragostii.

30 Ștefana îl iubise fără de mască, și-n Iași el nu purta o singură mască, ci o mulțime: asta era viața lui de acolo, profesia lui.

Atunci?...

35 Petrecuse o noapte grea, lungit pe pat fără să doarmă, în întunericul odăii de hotel, cu gînduri care-l apăsau ca norii de furtună cînd din ei nu cade ploaia, ci numai tăcerea arșiței încinse cu miros de colb și cărămidă arsă.

Parcă-și uitase dragostea.

40 Și deodată-i răsărise pe neașteptate, cum îi apăruse-ntotdeauna și Ștefana, puternică, iluminată, vast

deschisă, ca și mările cînd se ivesc întăia oară-n ochii celor care pîn-atuncea n-au văzut decît pămînturi.

5 O iubea atît de mult, cu toată ființa lui, că ar fi vrut să i se-nchine. Nu să-i sărute minile, nu s-o cuprindă-n brațe, ci să i se-nchine cu fruntea la pămînt, cerîndu-i ei uitările de sine și lumina nouă.

10 Își izgonise mîntea ca pe un cîine turbat. Era numai iubire. Știa ce trebuie să facă: s-o iubească pe Ștefana mai presus de tot. Să-i vie toate cele de la ea, nu din larvara viață subterană a sufletului lui. Lîngă Ștefana, gesturile lui, cele profunde, ale sufletului, ca și cele aparente, ale trupului, erau neprevăzute, cu adevărat spontane. Nu le putea trăi cu anticipație, ca întîlnirile cu ai lui.

15 Și în acele clipe de amplă exaltare a dragostei care-l înnoia, dîndu-i încredere și generozitate, Andi-și văzuse viitorul nu între ieșeni, ci într-o singurătate asemănătoare cu a primei tinereți, dar nu într-un fel de odaie zidită cu ferestre zugrăvite, ci lîngă Ștefana, ca pe un pisc de munte, cu vînturi și cu orizonturi vaste.

20 Vroia, și hotărîse o viață nouă, și devenise împăcat, învăluit de belșug, ca matca unui fluviu secat o clipă, ca de o putere magică, dezvăluind mîlurile moi și tîrîtoarele vietăți ale fundurilor —, după ce majestatea fluviului a reintrat în ea, cu pinze de corăbii și oglindiri de cer.

25 Ciudata concluzie a acestei nopți fusese o scrisoare către Luchi. Lui nu-i cerea nici un fel de consimțimînt. Nici un fel de interes nu-l lega de Luchi în acele clipe, nici măcar nevoia influenței tonice a prezenței lui robust afectuoase, din vremea stenahoriei care precedase, cu doi ani în urmă, plecării la Agapia.

De ce-i scrisese?

35 Poate fiindcă știa că Luchi e cel mai curat din familia lui, și cel mai simplu. El nu ascundea nimic. Tot ce gîndea spunea. Era străveziu. N-avea nimic de-ascuns decît fumatul și aventurile, și încă! Bunătatea lui avea miros de mămăligă mestecată din porumb curat și aspru, răsturnată pe o masă țărănească.

40 Îi scrisese lui Luchi că e fericit, că o iubește pe Ștefana Velisar, că se logodește cu ea și că se gîndește

cu bucurie că soția lui va găsi în Luchi un adevărat frate.

5 Și-ntr-adevăr, culcându-se, simțise că singurul prieten adevărat, că singurul frate al fericirii lor numai Luchi poate fi — și că scrisoarea către Luchi era de aur, ca și faptele Ștefanei.

Logodna se făcuse la Hotel Splendid, în enorma cameră ocupată de părinții lui Andi, într-o strictă intimitate.

10 Și doamna Danielescu și domnul Danielescu fuseseră simpli, buni, zimbitori — și emoționați într-adevăr, ca și Matei Velisar, ceea ce le dădea o încântătoare stângăcie față de tinerii logodnici. Parcă cei trei părinți înconjurau două statuete fragile, neștiind cum să
15 umble cu ele, preferind să le contemple c-un fel de mirată evlavie.

Ștefana se îmbrăcase într-o rochie de tafta neagră cu corsaj îngust, cu mineci decoltate, pornind de la talie în clopot înfioat. Singura podoabă colorată era un și-
20 rag de chilimbar. Încolo, tot era negru: părul, ochii, rochia, ciorapii și pantofii de matasă cu tocuri înalte.

Apariția ei, după ce-și scosese veșnicul pardesiu cenușiu, încins cu aceeași lată centură de piele, și fe-
25 trul cenușiu, provocase o involuntară exclamație de surpriză. În locul fetei-băiat pe care toți s-așteptau s-o vadă răsărise în ochii lor fetei-femeie.

Dispăruseră ghetele-bocanci pe care le purta mereu pentru marșurile ei lungi pe orice fel de vreme, care
30 dădeau o energie soldățească pașilor ei; și-n locul lor, pantofii de matasă cu tocuri înalte, din care răsăreau, fragil subțiri, glezne care-ar fi putut purta cele mai minuscule brățări de dansatoare.

Dispăruse și lata centură de piele cu care-și încin-
35 gea mijlocul, și-n locul ei, inelarea rotundă a taliei se mlădia sprinten, liber, deasupra rochiei înfioate.

O vedeau întâia oară cu brațele goale: erau și ele, de la umeri pînă la încheietura brațelor, miniaturi de nuditate femeiască, geluite-n rotunzimi de fildeș, pline cu delicateță, palid aurii ca miezul de banană coaptă.

Taftaua rochiei foșnea mereu, la fiecare pas; era-n croiala rochiei pornirea de cascade înflorite a crinolinelor, dînd o mlădie îngustime umerilor și-o neovoiere
5 de tulpină-n vînt ușor liniei spinării la locul unde talia, la limita corsajului, se întilnea cu infoierea foșnetului de tafta.

Era atît de nou și de neprevăzut aspectul de infanță cu care i se-nfățișa Ștefana, că Andi se roșise. Nu bănuise-n ea femeia. El nu-i văzuse decît grația voinică,
10 dirză, autoritară — și deși minusculă, deși abea îi ajungea pînă la umăr, se simțise dominat de ea, cum e un cal de călăreț, fiind parcă mai presus de el, cu friul lui în mîna ei.

15 Îi sărutase mîna mică, ale cărei degete erau parcă mai lungi la capătul brațului gol, și sărutase o mîna de femeie. De cîte ori o privea pe Ștefana, era-n privirea lui și sfiala, și protecția, și involuntara dezmiardare pe care femeile o deșteaptă în ochii bărbaților, altfel decît copiii frumoși. Și în bătaia inimii, pe care i-o
20 dădea revelația acestei Ștefane, era ceva nou față de bătăile inimii de pînă atunci, cum e alta expresia buzelor cînd miroși o floare și cînd miroși un fruct.

Domnul Danielescu, — în acest mediu intim în care nu mai era nici profesor, printre elevi sau foști
25 elevi, nici apostol printre cei care-i așteptau maximele, nici ieșan public printre ieșeni privați, — ci simplu părinte cărunt sub ochii căruia se întîmpla un fapt fraged cu un parfum de tinereță care făcea să tresară străvechi amintiri în inima lui, nu ținuse nici un discurs, nici o predică. Vorbise puțin, zîmbise mereu, ca
30 cei care privesc primăvara la fereastră, uitîndu-și ziarul pe scaun, cu ochelari cu tot.

Doamna Danielescu privise mereu, cînd pe Ștefana, cînd pe Andi, avînd în ochi și pe obraji însuflețirea febrilă a celor stăpîniți de entuziasm. Nu-și închipuise,
35 nu visase păreche mai potrivită decît Andi și Ștefana. Parcă erau anume aleși unul pentru altul, grația unuia întregînd-o pe-a celuilalt, paloarea argintie a obrazilor lui Andi dînd și mai tinerească viață culorilor Ștefanei, a
40 a cărei talie minusculă reda zvelteței lui Andi accentul bărbătesc care-i lipsea.

Situați în perspectiva amintirilor tuturor logodnelor știute de doamna Danielescu, apăreau ca niște primi dansatori izolați prin armonioasa lor desăvîrșire deres-
5 tul baletului rămas pe planul al doilea. O vedea mi-reasă pe Ștefana alături de Andi, subț privirea tuturor cunoscuților ieșeni, și inima ei arunca buchete în fața pașilor lor.

Grația Ștefanei — surprinzător de mică, și totuși femeie — deștepta în sufletul doamnei Danielescu pa-
10 siunea pentru păpuși, uitată din copilărie, pe care nu-mai copilăria lui Andi i-o mai învășe. Simțea necon-tenit nevoie s-o rășfete pe Ștefana, s-o gătească, s-o împodobească, situînd-o numai între mătășuri, in-
15 tr-un lux dezmiardător și intim, ca pe ceva merit să-ți distreze mîinile și ochii.

În acele clipe, dacă s-ar fi gîndit la Duduia, în timp ce o privea pe Ștefana, doamna Danielescu ar fi simțit că Duduia îi aparține ca un obiect solid de utilitate casnică, încorporat în rutina vieții și sentimentelor de
20 toate zilele, pe cîtă vreme Ștefana era ca un obiect de lux păstrat în vitrina din salon. Aceeași atitudine o determinase în doamna Danielescu, încă din copilărie, și frumuseța fină a lui Andi, întregită convergent mai tîrziu de superioritatea intelectuală pe care i-o atri-
25 buia dimpreună cu toți cunoscuții de la Iași, atitudine care explica regimul preferențial de care se bucurase Andi în căminul părintesc față de Duduia și Luchi. S-ar fi spus că Andi era singura fată a soților Danielescu, Duduia fiind fată numai din punct de vedere al
30 educației casnice, iar mai tîrziu, mai cu seamă ca aghio-tant al doamnei Danielescu intru ale gospodăriei. În-colo, rășfățul care în chip firesc se îndreaptă într-o fam-
35 ilie asupra singurei fete, în familia Danielescu se revărsase asupra lui Andi.

Grația Ștefanei, surprinzător feminizată de rochia îmbrăcată pentru logodnă, determina în doamna Danielescu aceeași atitudine. Așa că Ștefana nu apărea în
40 ochii doamnei Danielescu subț formă de „noră“, deș-teptînd ecoul „soacră“, ei dimpotrivă, apărea ca un dublu feminin al lui Andi, care rămînea același Andi,

dar parcă mai bărbat, mai măgulitor bărbat decît pînă atunci.

De asta, în tot timpul acelei amieze, doamna Danielescu arătase Ștefanei o afecțiune neconstrînsă, din care apărase, spontan și călduros, propunerea de-a o aduce la Iași pînă la căsătorie.

Matei Velisar trebuia să plece peste cîtva timp la Constantinopol. Cum l-ar fi lăsat inima să-i despartă pe „copii“, luînd-o cu el pe Ștefana? Nici la București nu putea să rămîie singură. Așa că doamna Danielescu nu vedea decît o singură soluție: Ștefana să petreacă timpul logodnei în casa „părintească“. Doamna Danielescu îi și gîsise o odaie unde să fie stăpînă: hulu-băria lui Andi. Odaia era încăpătoare, luminoasă, avea un balconaș cu vedere frumoasă. Acolo sus, în hulu-bărie, n-ar fi supărat-o nimeni: nu s-auzea nici un zgomot de-acolo. Putea să doarmă oricît de tîrziu.

Și tot rășfățul subtil pe care fetițele îl născocesc pentru păpușile rivnite, în clipa cînd le vād în vitrină și le doresc pentru ele, situîndu-le cînd în brațele lor, cînd în ungherile cele mai frumoase ale odăii lor, apă-ruse în vorbele și argumentele cu care doamna Danielescu vroia să-l convingă pe Matei Velisar să i-o „cedeze“ și ei pe Ștefana, înainte de-a o „lua“ Andi.

Propunerea era prea evident spontană și prea afectuoasă, ca să nu înduplece, oricum, întristarea lui Matei Velisar.

— Dă, fetițo, alege tu...

Ștefana îl privise c-o blindetă gravă, parcă ușor dojenitoare, fără să-i răspundă.

Și Matei Velisar adăugase:

— Du-te, fetițo.

În aceeași seară soții Danielescu se înapoiaseră la Iași singuri, lăsîndu-i pe „copii“ să stea cu Matei Velisar pînă la plecarea lui. Hotărîseră căsătoria în de-cembrie, rămîinînd ca Matei Velisar să le comunice de la Constantinopol ziua sosirii lui la Iași, de această dată și de durata concediului obținut de Matei Velisar atîrnînd ziua căsătoriei.

Ultimele zile de București le petrecuseră în tovărășia lui Matei Velisar. Andi sosea dis-de-dimineată la

Hotel Excelsior, unde lua ceaiul în dezordinea odăii lui Matei Velisar, cu-ai cărui ochi de inchizitor Andi începuse să se deprindă. Bătea la ușă, aducînd cu el
5 Velisar în pijama vișinie cu brandeburguri negre, fie spălînd cînele cu peria — țesălîndu-l ca pe cai — într-o apărie dezastruoasă pentru dușamele, fie lustruindu-și pielăriile, fie spălîndu-și inelele și lanțurile de aur.

10 Apa fierbea mereu deasupra mașinei de călcat așezată pe dos între două străchini. Fumul țigărilor era ca ceața Londrei. Pretutindeni, scrum și mucuri de țigări.

15 Își petrecea dimineața bînd ceaiuri, fumînd țigări și ascultînd istorisirile lui Matei Velisar, într-o atmosferă de vacanță fără de control părintesc.

20 Matei Velisar era un amestec ciudat de lene și energie. Scrumul țigărilor și mucurile răspîndite oriunde, fără nici o cruțare pentru lucrurile care-i aparțineau, dovedeau permanenta oroare de micul efort de-a întinde mîna pînă la scrumelniță. De asemeni, ceaiurile cu
25 taclale, care durau o dimineață întreagă în odaia somnului, dovedeau un adevărat cult pentru timpul pierdut fără să faci nimic. Totuși, era ocupat tot timpul. Ba își ascuțea lamele de ras, ba făcea toaleta pielăriilor și a metalelor, vorbind mereu și sorbind neconținute ceaiuri de-o tărie otrăvită.

30 Orișice propunere insolită, orișice capriciu îl stîrneau, pasionîndu-l, trezindu-i o energie subită, pe care lucrurile normale nu i-o dădeau. Avea un entuziasm copilăresc pentru tot ce era neprevăzut, fantastic, pentru tot ce nu era cotidian, așezat, cuminte, „cum
35 trebuie“, „cum se face“. Faptele care meritau nota zece la purtare nu-i solicitau decît lenea. În schimb, tot ce mirosea a aventură mobiliza în el o energie entuziastă, în care simțea galopul fără moarte al legendarei și sfrijitei Rosinanta, și lancea vizionară a lui Don Qui-
40 chotte, pornită, după morile de vînt. Viața de toate zilele demobiliza elanul acestei energii, lăsîndu-l pe Matei Velisar să-și îngrijească mereu pielăriile, aurăriile, să-și îmbăieze cînele, să-și demonteze revolverile, cu degetele în veșnică atingere cu metalele, cu pielea frustă și ferocitatea cînelui, ca și cum restul

— adică ceea ce fac oamenii serioși — n-ar fi avut nici o importanță.

5 În triumviratul intim, el era „tatăl“, și totuși el părea copilul, iar Andi și Ștefana — părinții care îngăduiau, molipsiți și ei, capriciile copilului. Îi duseseră la Circul Sidoli, preferîndu-l tuturor celorlalte spectacole bucureștene, trăgîndu-i după el pe la grajdurile circului, respirînd cu o voluptate nostalgică mirosul de
10 grajd, aplaudînd cu o generozitate întîlnită numai la matineurile de duminică pe acrobații și călăreții primiți de publicul matur cu o penibilă răceală.

15 Andi începuse să-l vadă cu alți ochi decît la început. Excesul de podoabe strălucitoare nu-i mai apărea ca o lipsă de gust, ci ca o primitivă și copilărească pasiune pentru tot ce strălucește, pentru tot ce seamănă cu soarele și cu luceferii. Nu vroia să epateze pe nimeni
20 nici cu inelele, nici cu brățările de aur — avea mai multe —, nici cu crăvățile de matasă, colorate cam violent; îi plăceau, însemnau pentru el amuletele cultului strălucirii. De asta le purta, de asta-și spăla și-și lustruia mereu aurăriile, căutînd să le redea cea mai
25 deplină strălucire, focul cel mai arzător, cum ai dori și cum ai exalta în viață eroismul, și în fapte strălucirea epică.

30 Avea, în fond, sufletul naiv al vechilor cavaleri, pentru care viața însemna mai cu seamă calul de luptă, armura, coiful, spada, arcul, lancea, pe care și le îngrijeau în timpul repaosului, îngrijirea lor evocîndu-le ultimile vitejii și viitoarele lupte.

35 Viața modernă îi interzicea și fastul metalic al îmbrăcăminții războinice, și aventura, odinioară, profesie eroică. Așa că lenea lui în viața cotidian socială era o protestare.

40 După ce se apropiase de Andi, în timpul acestei vieți comune, îi vorbise despre masonerie, cercînd să-l înroleze și pe el în Loja ieșană pe care o întemeiaseră. Și ascultîndu-l, Andi își explicase perfect intrarea lui Matei Velisar în rîndurile armatei masonice. Același dor de aventură, aceeași pasiune a misterului, aceeași
45 nostalgie a vechilor tradiții cavaleresti pe care le regăsea în disciplina masonică și în decorul ritualului

masonic, — aceeași dorință de evadare din actualitatea socială nu în *visuri*, ci în ceva cât mai tangibil, căutind să *readucă* ce dorea — cavalerismul sufletesc.

5 Matei Velisar credea că există aurul, vechiul aur al cavalerismului, în fiecare suflet. Prin masonerie, el căuta să-l descopere și să-i restituie strălucirea epică. 10 Cerca să provoace în sufletele moderne zăngănitul spadelor de odinioară, cind se-nfrăteau întru elanuri generoase. Și era convins că masoneria poate trezi în sufletul modern acel sunet rămas în sarcofagul epopeilor.

Andi răspunsese evaziv la propunerea de înrolare în masonerie. Era inconvertibil la așa ceva, fiindcă sufletul lui, deosebindu-se fundamental de-al lui Matei 15 Velisar, tăgăduia categoric, pornind de la realitatea lui psihologică, existența acestui aur legendar în sufletul modern. El îi știa pe ieșeni, știindu-se pe el însuși. Și nu putea crede că masoneria ar fi fost în stare să învingă balul mascat ieșan. Loja masonică întemeiată 20 de Matei Velisar îi apărea ca o nouă grupare a acelorași măști, și-i părea inutil să devie „fratele“ obligator al unor ieșeni întru o nouă ipocrizie împărtășită. Tocmai dragostea lui pentru Ștefana îi interzicea această cedare la propunerea lui Matei Velisar, cedare care față 25 de atitudinea lui reală ar fi fost o simplă lașitate.

Pretextase că va medita serios, dînd mai tîrziu răspunsul. Dar nu se putuse împiedeca să nu stimeze calitatea elanului sufletesc al lui Matei Velisar, care, deși utopic, îi apărea ca o podoabă anacronică vrednică de admirat. 30

Matei Velisar n-avea nici un program în viața de toate zilele cînd era în concediu. Numai capriciile și întâmplarea îi determinau acțiunile zilnice. Se gîndea la dejun nu cînd venea ora dejunului, ci cînd îi era foame. Așa că într-o zi prînziseră pe la trei jumătate. 35 În cele cîteva zile petrecute alături de el, Andi pierduse noțiunea timpului, a timpului social, cel reprezentat de ceasornic mai mult decît de soare.

Tot ce le trecea prin minte era binevenit. O viață 40 încîntător haihui, care solicita în Andi tot ce mai era spontan.

Revenise asupra unei erori care-i dăduse un recul ostil față de tatăl Ștefanei. Crezuse, în timpul primei întrevederi cu Matei Velisar, că ochii care-l fixau mereu erau într-adevăr de inchizitor, și că deslușeau în el meschinăriile pe care Andi le spovedise Ștefanei, dar pe care nu dorea nici să le bănuiască tatăl ei.

Se înșelase.

Izbit de înfățișarea lui de adolescent frumos, Matei Velisar îl socotise prea copil, prea necopt pentru a i-o 10 încredința pe Ștefana.

— Îmi venea să-ți dau o păpușă de porțelan, nu pe fata mea! îi mărturisise rizînd Matei Velisar, care-și schimbase complect părerea de cînd vorbise cu Andi despre istoria Moldovei, descoperind în el nu numai o 15 cultură surprinzătoare față de aparența lui crudă, dar și o judecată matură, și o subtilitate încercată, precum și o replică învăluitor elegantă.

Întîmplarea-l făcuse pe Andi să cadă pe singurul subiect pentru care Matei Velisar avea o religioasă pasiune: istoria Moldovei, care era pentru sufletul lui 20 mult mai prețioasă podoabă decît toate aurăriile exterioare. O lustruia mereu, purtînd-o ca o armură de nobleță sufletească, îngrijită cu pioasă dragoste.

Alunecaseră înspre trecutul Moldovei, pornind de la masonerie. De la primele vorbe, Andi simțise tendința fanatică a lui Matei Velisar de-a idealiza vechile 25 realități istorice, — și departe de-a o contrazice, îi dăduse temeieri inedite și argumente ademenitoare.

Discuțiunile istorice determinaseră stima lui Matei Velisar pentru Andi; portretul lui Luchi, făcut de Andi 30 cu un zîmbet de bunic hazliu, determinase simpatia lui Matei Velisar pentru Andi.

Și Luchi apăruse providențial între ei, ca și trecutul Moldovei. A doua zi după logodnă, Andi primise un fel 35 de scrisoare-telegramă, în care Luchi felicita și săruta cînd pe Ștefana, cînd pe Andi, neuitîndu-l nici pe bulldog. Natural, arătase telegrama Ștefanei, care, după ce-o cetise, le istorisise, tatălui ei și lui Andi, cum îl cunoscuse pe Luchi la Iași în Piața Sfîntul Spiridon, 40 pe cînd își hrănea bulldogul cu ofrandele măcelarilor.

Și Andi îl iubise din nou pe Luchi, care apăruse Ștefanei tot cu sufletul pe buze, derbedeu, jovial și entuziast. Le subliniase cu câteva întâmplări din viața lui Luchi, caracterul *frondeur* al vieții lui veșnic insubordonată voinței părintești și disciplinelor didactice.

Comprehensiunea lui Andi nu se limita numai la psihologiile înrudite cu a lui. Putea să distingă particularitățile unor individualități deosebite de a lui și să le cuprindă, reliefindu-le cu atâta claritate, încât dădea impresia, vorbind despre suflete altfel construite decît al lui, că e și el ca ele. Vorbind despre Luchi, despre viața lui rebelă și spontană, hazlie, pe de-o parte, dar și incomodă pentru familia provincială în disciplina căreia personifica fermentul anarhiei, dăduse lui Matei Velisar impresia că se-nrudesc prin Luchi, al cărui portret deștepta o simpatie și o solidarizare frățască în copilul Matei Velisar. Căci Matei Velisar nu-și putea închipui că Andi, portreturîndu-l pe Luchi, înregistra cu luciditate ceva exterior lui, care-l distra ca atare; el își închipuia că Andi e într-o măsură același Luchi, mai cuminte, natural, mai copt, că Andi reprezintă același suflet, asemănător cu al lui Matei Velisar, de vreme ce Andi îl înțelegea atît de bine, savurîndu-i năzbîtiile.

Și încrederea, stima, simpatia pe care treptat i le arăta Matei Velisar stimulau în Andi — mimetic sensibil — o vervă sprintenă, un umor elastic, cîștigînd tot mai mult inima părintelui Ștefanei. Nu-l mai trata ca pe un străin, nu-l mai accepta resemnat — trimetîndu-și bulldog-ii subțil pat —, fiindcă așa vroia Ștefana. Începea să se atașeze de Andi, să-l prețuiască, să-l iubească și să-i fie recunoscător că alegerea lui de către Ștefana îi confirma încă o dată încrederea pe care o avea în gustul, în discernămintul și-n maturitatea Ștefanei.

La rîndul lui, Andi stima în Matei Velisar ceea ce iubea în Ștefana, înrîndindu-i — cu alte ierarhii sufletești — într-o afecțiune unitară. Prezența comună a Ștefanei și a lui Matei Velisar deștepta în Andi sentimente cu totul contrarii celor pe care îndeobște pre-

zența părinților le deșteaptă în sufletul tinerilor îndrăgostiți de fetele lor.

Părinții, în genere, pentru un îndrăgostit al fetei lor reprezintă caricatura, deformarea, presimțirea viitoare versiuni a fetei pe care o iubesc, deșteptînd în ei o penibilă aversiune pentru ceea ce le actualizează viitorul. Și acest sentiment e cu atît mai puternic, cu atît mai definit cu cît asemănările dintre părinți și copii sînt mai substanțiale. Recunoști în ticul gurei știrbe, cu buze cam vinete a mamei, hidoasa metamorfoză a zîmbetului tremurat în gropițele obrazului fetei. Sinii căzuți ai mamei, cu o lenă impudică de do-vleci, îți dau un cutremur vizionar în fața sinilor înmuguriți în primăvara fetei. Și glasul mamei, strident, spart, îți dă o involuntară alarmă atunci cînd îi ghi-cești tinereța nedogită, în sonoritatea de cristal a glasului fetei.

Dar Matei Velisar, a cărui vîrstă o știa doar actul de naștere, veșnic tînăr trupește și sufletește, confirma glorios aprilul veșnic al ființei Ștefanei, clipă cu clipă înnoită, clipă cu clipă altfel încîntătoare, trăind parcă mereu prin înfloriri.

Așa că timpul petrecut la București cu Matei Velisar crease între el și Andi o apropiere tot atît de grabnică și tot atît de vie ca și dragostea lui Andi pentru Ștefana: s-ar fi spus c-același ritm, al pașilor Ștefanei, stăpînea tot ce se întîmpla în jurul ei.

Făcuseră împreună toți trei proiecte de viitor. Andi le împărtășise hotărîrea lui de-a munci îndirjit. Vroia să capete cît mai curînd independența materială. Aspira la o catedră universitară, pe care vroia să o obție fără de amestecul tatălui lui, printr-o muncă decare se simțea în stare. Vroia să-și ia doctoratul la Iași, convins că se pot face studii serioase nu numai în străinătate, unde ai aproape totul de-a gata, dar și-n țară, dificultățile poate solicitînd și mai mult efortul personal, efortul creator decît înlesnirile. Ș-apoi, socotea Iașul ca o ideală atmosferă pentru munca intelectuală, mai ales cînd prezența Ștefanei lingă el îi va da elanul de viață care lipsește Iașului.

Matei Velisar îl aprobaseră cu toată căldura. Și el era convins că studiile în țară, că meditațiile ieșene îi vor acuza și mai puternic individualitatea decît străinătatea. În schimb, Matei Velisar dorea să fie impresarul vacanțelor lor. În primul an îi invita la Constantinopol.

— Acolo, dragă Andi, lăsînd la o parte frumusețile Stambulului și ale Bosforului, vei simți un parfum de veche Moldovă. Nici nu-ți închipui cum te simți tu, moldovanul, sufletește, la tine acasă, trăind la Constantinopol! Vezi obiceiuri pe care le-au avut bunicii noștri, auzi atîtea vorbe care-s bunicele vorbelor moldovenești; la Sfînta Sofia îți miroase a minăstire românească; și pe lingă toate zidurile, și prin toate locurile — în Fanar, la Sublima Poartă, la Balicli, la Edi-Cule — treci pe lingă trecutul românesc...

Apoi îi invita, într-alt an, pe un cargobot, pentru o lungă călătorie prin basenul Mediteranei. Avea un vechi prieten, căpitan de cargobot, pe-al cărui vas era la el acasă. Matei Velisar nu cunoștea o odihnă mai înzdrăvenitoare după un an de muncă decît vagabondarea pe mări. „Cu șatra pe ape“, așa spunea el, dînd acestor călătorii pe mare nu semnificația turismului internațional monden de pe vapoarele elegante — adevărate saloane plutitoare —, ci semnificația hălăduirii pe căi albastre fără colb, sub arșița proaspătă a soarelui jilav de brize marine.

Se înflăcărase și Andi, participînd și el la aceste recreații în trei ale viitorului. Dar entuziasmul lui ceda, devenind spectator, față de verva entuziasmului Ștefanei și al lui Matei Velisar. În acele clipe, tatăl și fiica deveneau ca doi copii care noaptea, la lumina lămpii, fără de știrea părinților, cu un atlas geografic deschis pe genunchi, trăiesc, nu visează.

Mediterana nu mai era o mare evocată verbal, ci o enormă floare culeasă-n palmele lor, cu tot polenul soarelui și cu toate albinele constelațiilor în țesutul ei luminos.

Și fiecare țară, fiecare loc al proiectatului itinerar era în exclamațiile lor o livadă de portocali, un parfum de migdali, un vînt de deșert, o pulbere parcă de marmuri eline, ca țărmlul grecesc dinspre care vîntul le

aducea, vie ca pleava mașinelor de treier, presimțirea holdelor marmurei antice.

Călătoriseră pretutindeni, și entuziasmul lor nu-l excludea pe Andi — ca amintirile evocate de cei care au trăit împreună, în fața unui străin care-i ascultă — ei, dimpotrivă, îi aduceau împărtășania frumuseților văzute de ei, pregătindu-l pentru viitoarele călătorii comune. Și-n Italia, și-n Spania, și-n Grecia, și-n Africa, numele lui Andi răsuna mereu și-n vorbele Ștefanei, și-n ale lui Matei Velisar, ca și cum sufletele lor și-ar fi însușit retrospectiv ființa lui Andi, împodobind-o cu tot ce iuberă ei doi pînă atunci.

Ștefana îl vedea intrînd cu vaporul, alături de ea, pe puntea de sus, în Bosfor, printre colinele pleșuve, nisipoase la început, treptat inverzite, ca un șirag de santal devenit treptat de jad, și-l strîngea de mină, privindu-l, în timp ce-i povestea apariția Constantinopolului, vrînd parcă să soarbă din ochii lui privilegiștea cea mai vast feerică a lumii, iubindu-i ochii care se vor bucura, mai mult decît propria ei bucurie, la ivirea sultanei mărilor.

— Andi, după ce-ai privit de pe podul Karachioi în dreapta și-n stînga, simți c-ai fost orb pînă atunci, că ți-ai spălat ochii cu apă vie și că atunci lumina ți se naște-n ochi.

După aceea, se scobora cu el în port, ca să-l îngrozească puțin. Fiindcă în port era cartierul țirilor. Era acolo un turn îmbrăcat de sus și pînă jos în țiri, ca un mitropolit în odăjdii. Toate acoperișurile caselor erau pavoazate cu țiri. Pe toate balcoanele caselor de lemn de-acolo atîrnau perdele de țiri. Țiri și numai țiri, milioane, foc de artificii cu țiri în loc de flăcări, ploaie de țiri, — puși la uscat în soarele torid. Mirosul lor era hidos ca expresia monștrilor chinezești, dar argintiul lor scrumit în soarele de vară semăna cu mestecenii, semăna cu lemnul caselor din Scutari; așa că și prin mirosul lor apocaliptic încă descoperai o frumuseță în vrăjitorescul Stambul.

După aceea, prin moschei, apoi la Bazar, la cafenelele turcești, mereu în aceeași lumină, adevărată miere a cerului oriental.

Ș-apoi Muzeul.

Ștefana zîmbise cu genele plecate pe-o amintire.

— Papa, cu cine seamănă Andi?

— Știu eu, fetiço...

5 La plecare abea îi destăinuise lui Andi miraculoasa lui asemănare cu statuia efebului grec din Muzeul otoman, spunîndu-i că înainte de a-l cunoaște se îndrăgostise, fără să-și dea seama, de statuia lui.

10 — Vezi, Andi, se vede că de asta îmi era atît de drag Constantinopolul.

■

Astfel trecuseră zilele petrecute la București în tovărășia lui Matei Velisar. Plecaseră de la București în aceeași seară: Andi și Ștefana spre Iași, Matei Velisar spre Constanța, cu un tren care pornea mai tîrziu. Bulldog-ul îl însoțea pe Matei Velisar.

15 Dăspărțirea fusese fără lacrimi, dar și fără vorbe.

După ce trenul pornise spre Iași, definitiv înspre Iași, după ce Ștefana nu mai văzuse nici fluturarea pălăriei lui Matei Velisar, nici spasmul săltat al bulldogului, se ghemuise în compartiment, făcîndu-se și mai mică, alăturîndu-și capul de pieptul lui Andi cu atîta de totală renunțare la tot ce nu era el, încît Andi simțise fericirea unui copil bolnav, în ale cărui mîni întinse, toamna, după zborul rînduneelelor, ar fi venit o rîndunică, dăruindu-i-se, renunțînd la toată vastitatea cerului plecărilor, pentru minile bicisnice care-i cerșeau tovărășia zborului oprit, de-a lungul toamnelor, de-a lungul ploilor, de-a lungul iernilor.

PARTEA A TREIA
NU-I NIMENI
SE SCUTURĂ CASTANUL

Domnul Iustin Danielescu își încheiase cursul mai devreme ca de obicei.

Se simțea întinerit, cu o inimă de student în pieptul de profesor veteran și decan al Facultății de Litere.

De câteva ori în timpul cursului, gândul îi alunecase spre doamna Danielescu, amintindu-și dusele vremi ale logodnei, când tot la Universitate, pe-atunci era student în bancă, și tot în timpul cursului, creionul se oprea, lăsând câteva clipe neînregistrate ideile profesorului, în timp ce inima și ochii zimbeau logodnicei cu care trebuia să se-ntâlnească după curs.

Era ciudată, induioșător ciudată, apariția acestei emoții adolescente în plenitudinea calmă a bătrâneții. Evenimentul care o provocase era reîntoarcerea doamnei Danielescu acasă. Lipsise mai bine de două luni, înlocuind-o pe Duduia pe lângă Pussy, nepoțelul. Duduia plecase la Nisa, Paris și Londra, cu bărbatul ei. De când se căsătorise avea convingerea — exactă de altfel — că Iașul e iremediabil contaminat de boli infecțioase, și că — de aici începe originalitatea convingerii — numai prezența ei interzicea microbilor accesul lui Pussy. Iar doamna Danielescu, decît să știe că nu-i tihnește Duduiei călătoria în străinătate, preferase să plece la Chioaia, una dintre moșiile menajului, reședința de vară a delfinului soților Dobrescu. Delfinul avea acolo odăile lui, construite

și mobilate după concepția de educație englezească. Mama Duduiei o asistase în calitate de „ochi al stăpînului“ pe *nurse*-a însărcinată să facă din Pussy un atlet și-un gentleman încă de la primii pași pe covor, pregătindu-l să devie mai târziu un fel de „Prince de Galles“ al familiei Fanachi Dobrescu.

Doamna Danielescu plecase la Chioaia în „Rolls-Royce“-ul Duduiei, o dată cu fiica, *nurse*-a și cu Pussy, incredințind Ștefanei, pentru timpul absenței ei, cheile gospodăriei Danielescu.

Dar teama pentru sănătatea lui Pussy era atât de gingaș circumspectă, încît Duduia îl obligase pe tatăl ei să nu vie niciodată la Chioaia, în timpul lipsei ei, prezența lui, ieșanul bolilor infecțioase, însemnînd pentru inima ei de mamă mai ales iadul bacililor ieșeni pe care bunicul putea să-l reverse asupra ingerașului dezarmat.

Luchi definise situația astfel:

— Regina bunică a plecat la Versailles cu Pussy-Chioaia.

Și casa devenise pustie pentru domnul Iustin Danielescu. Se despărțise uneori de doamna Danielescu pentru scurt timp, dar el fiind călătorul, și ea rămî-nînd acasă, regăsindu-i prezența tutelară la întoarcere. Abea acum, însă, cunoscuse un fel de singurătate de vădov, mai ales în timpul nopții cînd patul de alături era gol, ciuntind și sufletește o veche simetrie de căscat, oftat, dormit și convorbiri intime, dînd soțului stingher un sentiment de oropsită supraviețuire, cum ar fi al unui număr compus, zugrăvit pe tăblița municipală de la poarta casei, de pe care ploile ar fi șters o unitate, lăsînd-o numai pe cealaltă: de pildă, în loc de 13 numai 3, vădov lingă dispariția lui 1, care-i dădea conștiința valorii zecimale.

Apoi, și-n timpul zilei, inima domnului Danielescu simțea absența „stăpînei“ ca un gol în pungă. Domnea în casă un flux de risipă, de irosire, care-l neliniștea mereu. Ștefana uita cheile de la camară și dulapuri pe scaune, pe masă, pe ferestre, așa cum Matei Velisar uita scrumul de țigară. Domnul Danielescu le strîngea oftînd și le incuia în biurou.

Zahărul, făina, cafeaua, orezul, macaroanele, dulcețurile, grăsimea și untul topit, de cînd cu Ștefana, încăpuseră pe minele slugilor. Ștefana prepara singură esența pentru cafeaua cu lapte, din cafeaua de două sute de lei kilogramul, rezervată pentru zilele de mare ținută cu musafiri de gală, fără s-o amestece cu cafea cumpărată gata rișnită din tîrg. Dar pe domnul Danielescu nu-l mai bucura, deși îi plăcea cafeaua tare, care dă laptelui un ten de mulatresă și-un abur îmbătător aromat, fiindcă această plăcere îi apărea culpabilă, ca și cum s-ar fi coalizat cu liberalitățile Ștefanei, trădîndu-și interesele, trădînd și economia soției lui absente. Nu-l mai bucura nici dejunul, cu sălăți în care untdelemnul curgea după bunul plac al comensilor, și mîncări în care untul abunda după voia și inspirația bucătăresei. Nu-l mai bucurau nici mesele de seară, cînd Ștefana îl consulta asupra programului alimentar al zilei următoare. Răspundea Luchi, care avea un apetit și-o fantezie gastronomică gargantuească. Ștefana aproba toate propunerile lui, felicitîndu-l mereu pentru pofta lui de mîncare, încurajînd-o pe deasupra, și fiindu-i recunoscătoare pentru sugestiile culinare care-o cruțau pe ea de efortul neconținut de a varia *menu*-ul. Dar propunerile lui Luchi, mîncările indicate de el erau atât de costisitoare, încît ascultîndu-le domnul Danielescu simțea ingerii pesimismului pogorîndu-se negri asupra apetitului său stîrnit. Pirjoale de piept de găină, macaroane fierte în bulion, cu parmezan mult, ouă umplute cu gălbenușuri amestecate cu carne de pasăre plutind pe smîntînă de la lipoveni — cea mai bună, dar și cea mai scumpă, — creme de zahăr ars și de cafea — tot pură, — suflele cu multă dulceață de căpsune, portocale din belșug — Luchi consuma cîte cinci-șase la o masă, fără efort, — fiindcă Ștefana pretindea că-s foarte hrănitoare și sănătoase.

Și Luchi spunea, spunea, și mîncea, mîncea...

Și domnul Danielescu asculta și tăcea amar, mîncînd cu o poftă care-i dădea oribila impresie că-i antropofag și că-și mîncă soția absentă o dată cu mîncările care-nsemnau numai risipă și iroseală.

Nu îndrăznea să spuie nimic Ștefanei, nu se-nu-
meta să-i facă nici o observație. Îl intimidă nu numai
fiindcă era soția lui Andi și fata lui Matei Velisar, dar
5 îl intimidau apucăturile ei nete, hotărîte, cu ceva iz-
bucnitor și categoric în ele, care-l făceau să-și piardă
în contact cu ea, chiar și față de el însuși, prestigiul
de Apostol.

Ștefanei nu-i plăcea întunericul, precum nici clo-
rotica lumină a unui singur bec. Și luminile ardeau
10 albe și imbelșugate, dând un fel de icnitoare mirări
incasatorului de la Uzina electrică, după ce făcea lec-
tura contorului, și un sfișietor de acru oftat domnului
Danielescu, silit să plătească aceste orgii electrice.

Ștefanei nu-i plăcea nici toamna, nici iarna, nici
15 la-nceputul fățarnic al primăverii să tremure în casă
cu șaluri pe ea, zăcînd în fundul canapelelor. Și so-
bele ardeau în toate odăile, iar ochii domnului Danie-
lescu vedeau un rug de jertfă, pe care-i ardeau buzu-
narele, în fiecare foc.

20 Îi plăceau și lui lumina și căldura, — dar...

La toate plăcerile din timpul guvernării Ștefanei
în sufletul domnului Danielescu se adăuga un „dar“...
în care oftau nostalgii de economie și se pocăiau amar
desfătări vinovate.

25 Nu se mai auzeau strigăte la bucătărie: zilnica tra-
gedie ancilară încetase. S-ar fi spus că servitorii erau
în vilegiatură, după muncă silnică. Dar absența strigă-
tătelor și buna dispoziție a slugilor însemnau dureros
30 pentru domnul Danielescu domnia anarhiei, absența
absolutei țarine, în locul căreia venise, oricum, o u-
zurpatoare.

Parcă și Luchi se bolșevizase și mai tare de cînd cu
Ștefana. Căpătase o dezinvoltură în discuții în care
domnul Danielescu distingea zîmbetul ochilor Ște-
35 fanei și absența privirii doamnei Danielescu.

Ceea ce-l nemulțumea însă mai mult pe domnul
Danielescu era senzația risipei; parcă i se spărsese un
buzunar plin, și toate curgeau la fiecare mișcare.

40 Și nu știa ce să facă! Ștefana avea un fel de incon-
știență nemiintilnită de domnul Danielescu pînă
atunci pentru acest soi de preocupări. Cînd primea bani

de la Matei Velisar, în loc să cumpere lucruri utile
pentru gospodăria ei, îi umplea pe toți de daruri, fără
nici o măsură, bucuria răspîdită în jurul ei preocu-
pînd-o mai mult decît propriul ei interes.

5 Domnul Danielescu jubilase în sinea lui — ca de
o confirmare în lumea psihologică a legii vaselor co-
municante — auzindu-l o dată întîmplător pe Andi re-
proșînd Ștefanei, cu blindeță, dărnicia ei exagerată.
10 Vra să zică, și Andi observase, fusese sensibil, alar-
mat desigur, — solidar, fără să știe, cu atitudinea ta-
tălui lui...

Ștefana n-avea instinct de conservare. Asta era
impresia domnului Iustin Danielescu. La nunta Du-
duiei dăruise miresei două șaluri persane, cele mai
15 frumoase din cîte avea, despodobînd odaia ei și a lui
Andi. Oricum, era exagerat, chiar pentru Duduia!
Doară nici Ștefana, nici Andi nu erau nababi! Și va-
loarea șalurilor, din pricina valutei și a taxelor va-
male, crescuse atît de mult, încît să le-nlocuiască pe
20 cele dăruite n-ar mai fi putut.

Dar cîtă vreme trăise cu Andi în căsuța din curte —
construită pentru tînăra căsnicie — cheltuind din banii
ei, pentru capriciile ei — de care, ce-i drept, profita
mai ales familia Danielescu, nimeni nu se simțise le-
25 zat de liberalitățile ei.

De cînd însă domnea în casă, înlocuind-o pe doamna
Danielescu, inconștiența ei față de ban, inatenția
ei pentru economie și tendința ei de-a îndestula pof-
tele tuturor celor din jurul ei cu neconținut belșug
30 dădeau generozității ei, pînă atunci răufăcătoare nu-
mai pentru ea, caracterul unei primejdii comune în-
tregii familii.

Și, pe deasupra, domnul Danielescu se îngrășa zi
cu zi, simțindu-se congestionat, apăsător și mahmur după
35 fiecare masă. Nu numai că-l ispiteau mîncările, dar
se simțea dator față de el însuși, față de soția lui să
introducă în el cît mai mult din fructele risipei —
așa cum și-ar fi aruncat surtucul pe jos dacă s-ar fi
vărsat o sticlă de colonie, nu fiindcă-i plăcea atît de
40 tare mirosul coloniei, dar ca să nu se piardă zădarnic,

ca să servească la ceva, să intre într-o haină de-a familiei lichidul oricum dus pe veci din sticla lui.

Și chiar dacă ar fi îndrăznit să-i spuie ceva Ștefanei, — ce să-i spuie? Că e risipitoare? Dar, în definitiv, ea nu mînca mai nimic. Andi mînca puțin. De fapt, numai Luchi și cu domnul Danielescu mîncau efectiv. Ar fi însemnat să-i spuie: „De ce ne dai de mîncare lucruri atît de bune?“ Și Ștefana i-ar fi răspuns: „Fiindcă vă plac, fiindcă le mîncați cu poftă“.

Avea dreptate? Avea!

Și domnul Danielescu nu putea să-i replice: „Le mănînc cu poftă fiindcă mă sacrific, căci mi s-ar rupe inima văzînd că se întorc la bucătărie mîncați care-au costat atîția bani“.

Fusese deprinsă cu nărav de tatăl ei! Și chiar în casa lor! Doamna Danielescu o răs fățase prea mult. În primul an al căsătoriei nu-i făcea la dejun și la masă decît mîncașurile care-i plăceau. Cum și ea și Andi luau cafeaua cu lapte la ei în odaie, li se trimetea o cafea cu lapte mult superioară calitativ celei pe care-o beau ceilalți membri ai familiei. Cu drept cuvînt Dudaia, care pe-atunci nu se căsătorise încă, protestase. Nu că ar fi aspirat la o altă cafea cu lapte decît la cea bătută din copilărie, dar prea era tratată Ștefana în „Măria-Sa“.

Și din nenorocire, nu i se putea reproșa decît atît: risipa, mania darurilor. Încolo, nu era nici luxoasă, nu-l antrena pe Andi nici la baluri, nici la teatru, nici la București, nici chiar în străinătate, deși Matei Velisar îi invitase mereu. Într-o măsură, domnul Danielescu îi era chiar recunoscător. Grație ei, Andi nu cunoscuse nici una din ispitele care macină pe om de timpuriu: chefurile, cluburile, metresele. Datorită ei — natural, numai din acest punct de vedere — Andi, la douăzeci și șase de ani, era conferențiar la Universitate, socotit de toți profesorii ca un viitor savant, demn urmaș al tatălui său.

Așa că, pe de o parte, și pînă la plecarea doamnei Danielescu fusese mulțumit de Ștefana, adică nu atît de Ștefana în sine, — îl intimidase întotdeauna, inex-

plicabil, dat fiind statura ei de păpușă, — cît îndemnul și atmosfera de muncă pe care i le adusese lui Andi.

Dar plecarea doamnei Danielescu de-acasă coincidea și cu statornicirea temeliiilor viitorului lui Andi. Era numit conferențiar din toamnă. De acum înainte, viitorul lui Andi avea să decurgă automat. Și domnul Danielescu, nemulțumit de risipa Ștefanei în ale gospodăriei, începea să regrete că Andi n-are altfel de soție. O fată frumoasă, naltă, voinică, decorativă — așa cum fusese doamna Danielescu — o „femeie“ în toată puterea cuvîntului. Față de actuala situație socială a lui Andi, statura și felul de-a fi ale Ștefanei erau cam nepotrivite. Domnul Danielescu o considera pe Ștefana ca pe-un fel de „flecșușet gentil“, o ideală tovarășă pentru anii studenției. Într-o odăiță modestă de student sirguitor, într-adevăr, grația ei de păsărică putea să servească la ceva.

Dar pentru-un profesor universitar! Pentru un viitor deputat, poate ministru — căci domnul Danielescu vroia să-l împingă binișor pe Andi spre viața politică, „fără de care nu se poate“, de îndată ce va deveni profesor definitiv, de sine stătător în cariera didactică.

Și Ștefana nu corespundea viitorului lui Andi. Îi lipsea elementul decorativ, atît de necesar soțiilor oamenilor publici. N-o vedea pe Ștefana prezidînd cu prestanța necesară o masă dată de Andi în cinstea unor importanți prieteni politici, de care ar fi atîrnat situația lui viitoare. Era prea mică, prea „fleac“. Oricum, femeia trebuie să fie femeie: s-o vezi într-o rochie decoltată de bal, s-o vezi într-o lojă la teatru, s-o vezi primind la ea acasă. Ștefana parcă era fetița acelei femei ideale pe care ar fi meritat-o Andi, în actuala lui situație, după părerea domnului Iustin Danielescu.

Nu împărțășise aceste gînduri, recent precizate, nici doamnei Danielescu. Aștepta să vadă mai întăi o indicație în atitudinea ei.

De altfel, aceste gînduri — pe-atunci încă neclare, fiindcă Andi n-avea situația de acum — se născuseră mai demult, cu trei ani în urmă, la nunta Dudaiei.

Duduia, da! Făcuse o partidă strălucită. Ce diferență între nunta ei și a lui Andi, pentru sufletul de tată cu preferință pentru Andi al domnului Iustin Danielescu. Ștefan Dobrescu — Fanachi — așa i se spunea în oraș — era avocatul ieșan care plătea cel mai mare impozit profesional, lăsându-le la o parte pe celelalte, căci avea moșii, case, era proprietarul camuflat al unei berării, mai avea o fermă model, trăsuri de piață și o spălătorie chimică. Și mai era și-n consiliul de administrație al mai multor bănci și societăți industriale din Moldova. O adora pe Duduia — avea patruzeci și doi de ani — neprecupețindu-i îndeplinirea nici unui capriciu. Îi cumpărase o boierească așezare ieșană, casă cu două etaje și grădină vastă, situată pe strada Carol, reclădindu-i-o, după gustul ei, în stil modern. Îi cumpărase un „Rolls-Royce“ — unic în Moldova — și un „Lancia“ pentru vitezele epice.

Făcuse din Duduia un fel de regină a Iașului de după război.

Celebrase cununia religioasă la Mitropolie, îmbrăcînd-o în flori. Masa costase o avere, plătită — natural — de ginere. O căsătorie care răsturnase Iașul, înviind timpurile glorioase. Iar Duduia, ca și fastul căsătoriei, fusese într-adevăr superbă. „Femeie“ în toată puterea cuvîntului. La Ștefana nici nu se uitase nimeni. Nu existase decît Duduia ca „femeie“ a neamului Danielescu. După ce se înapoiaseră acasă, și doamna și domnul Danielescu își amintiseră cu inima strînsă de căsătoria copilului lor preferat, de-a lui Andi. Cît de modestă fusese, alături de-a Duduiei! Și Ștefana și Andi o doriseră astfel, — dar oricum, alături de căsătoria Duduiei, a lui Andi căpăta o semnificație umiltoare. Un preot îi cununase acasă; urmasă o masă cu familia, cîțiva prieteni de-ai casei și cîțiva masoni. Ziarele locale pomeniseră atît: că fiul profesorului Iustin Danielescu s-a căsătorit, ceremonia avînd loc la domiciliul părinților, în cerc intim.

Căsătoria Duduiei determinase nu numai dări de seamă, dar și articole care-o considerau ca o renaștere

a feeriei moldovenești de odinioară, la care strălucise o mireasă „ca o zîină din povești“.

După înapoierea de la căsătoria Duduiei, soții Danielescu oftaseră în același timp. Nu-și spusese nimic. Erau mai mult întristați decît fericiți de revanșa strălucită pe care viitorul o rezervase Duduiei față de Andi.

Oftatul domnului Danielescu de după nunta Duduiei și gîndurile pe care le exprima nebulos apăruseră și se conturaseră în timpul absenței doamnei Danielescu, devenind meditații obsedante, ca și senzația risipei.

Concluzia acestor iritări și nemulțumiri zilnice, pe care i le provoca viața casei, ritmul ei nou din timpul absenței soției lui, fusese un fel de treptată eminescianizare a doamnei Danielescu, cît și a propriului suflet al domnului Danielescu.

În răstimpul celor două luni, mîncase mult, se îngrășase și se reîndrăgostise, așteptînd întoarcerea acasă a doamnei Danielescu și în calitate de stăpînă care să puie capăt risipei, dar și c-o bătaie de inimă care deștepta reminiscențele silabelor „Be-a-trice“ din vremea cînd nu s-alăturaseră încă în registrul stării civile numelui Danielescu.

Îi scria zilnic epistole din care lipseau numai rimele, încolo, ofta vîntul, cădeau frunzele, plecau păsările golind cuiburile, — căci se-ntimplase ca absența doamnei Danielescu să coincidă cu agravarea ieșană a toamnei, și domnul Danielescu ofta în scrisorile către soția îndepărtată ca și cum ar fi devenit în lipsa ei castanul de la poartă, bătut de vînturi și de ploii, nu soțul care se-ngrășa la mesele copioase, despre care nu îndrăznea să-i pomenească nimic, cumuînd zi cu zi, scrisoare cu scrisoare, sentimentul c-o trădează participînd la risipă, sentiment care contribuia simțitor la exaltarea lirismului epistolar.

Apropierea reîntoarcerii doamnei Danielescu însemna pentru domnul Danielescu un dublu eveniment concomitent: apariția zînei în patul conjugal, dar și prezența zmeoaicei, care dintr-o aruncătură de ochi avea să vadă golurile cămării și nărăvirea slugi-

lor. Dorea s-o îmbrățișeze, dar și s-o nduplece: gesturi care se confundau. Așa că lirismul domnului Danielescu era însuflețit — și exagerat — nu numai de bărbăteștile puteri acumulate în timpul absenței, ci și de muștrarea surdă pe care i-o dădea participarea la mesele copioase.

Și iată că venise o telegramă pe cît așteptată, pe cît temută:

„Sosesc după-amiază cu Duduia. Întîlnire generală la Duduia spre sară. Sărutări.

Beatrice“

Din străinătate, Duduia descinsese de-a dreptul la Chioaia, de unde venea în fruntea familiei — amiralism — cu automobilele.

Telegrama sosise dis-de-diminează. Fără s-o mai deștepte pe Ștefana, domnul Danielescu poruncise slugilor să facă grijitură, „că vine conia“, strîngînd el singur ziarele, revistele și hîrțiile îmbulzite în ietac în timpul văduviei; se tunsese, se răsese, se loționase, își încrețise virful mușteșilor, cumpărase icre negre și struguri conservați, mai cumpărase flori, pe care le aranjase cu mîna lui pe măsuța de noapte lîngă fotografia doamnei Danielescu, punîndu-i în sarta-
rul măsuței o sticlută de parfum și o păreche de mănuși blănite; și parfumul, și florile, și mănușile de piele blănită simbolizau și bucuria soțului — proaspătă ca florile, condensată ca parfumul și caldă ca mănușile —, dar și atributele dorite soției, florile fiind zîmbetul, parfumul, vorbele, și mănușile blănite, îngăduința pentru păcatele altora.

Ștefana primise foarte calm noutatea, vestea că „vine conia“. Domnul Danielescu îi invidiase calmul mai ales fiindcă-i hărăzise rolul de paratrăsnet pentru eventualele furtuni.

Iată de ce reîntorcerea doamnei Danielescu dăduse profesorului Danielescu tinerești alunecări de gînd în timpul cursului, făcîndu-l să-și încheie lecția mai înainte de vreme. Trebuiau să se întîlnească acasă la Duduia, plecînd de acolo împreună spre căminul în care domnul Danielescu pregătise apoteoza.

Trecu pe la cancelaria decanatului, își luă blana, căciula și șoșonii; amină pe a doua zi soluționarea hîrțiilor curente și coborî scările răsucindu-și mustețile, cu mai puțină majestate decît indeobște, dar cu mai mult elan. Parcă-i înflorise un tei în străfundul sufletului la gîndul că peste cîteva clipe își va vedea soția, — un tei cu parfumul sporit de prezența unor nouri negri.

Ajungînd în dreptul aulei, se opri deodată, cu sprincenele ridicate. Răsunau aplauze ca la teatru. Redeveni decan, cu ochii la portar. Interzisese aplauzele care frivolizau tăcerea Universității.

— Cine ține curs?

Portarul, om bătrîn care făcea dese servicii particulare domnului Danielescu, se apropie zîmbînd:

— Coca Andi...

Îl știa de mic.

O clipă, decanul și portarul avură același zîmbet pe sub care gloria lui Andi, înaripată de aplauze, trecu parcă pe sub un alb arc de triumf.

Domnul Danielescu așteptă la ușă. Trăia ziua tinerețelor. Aplauzele stîrnite de cursul lui Andi îi deșteptaseră icoana propriei lui tinereți la începutul carierei profesionale. Era și el pe-atunca, ca și Andi, frumos și tinăr, entuziasmînd tot în amfiteatrul conferințelor, pe studenți și pe studente, nu numai prin verbul lui fierbinte, dar și prin frumusețea lui. Pe-atunci începuseră să-l pîndească ispitele. Era căsătorit de curînd. Își adora soția. Dar succesul îl înnebunea în fiecare zi. La cursurile lui predominau fetele. Vorbea și vedea în față ochi de toate culorile deschiși ca zorelele înspre el, buze umede, obraji tineri și mîni care-l aplaudau cerșindu-i parcă frumuseța zeificată de oratorie. Fugea de la Universitate de-a dreptul acasă, cu ochii în pămînt, neîndrăznînd să privească nici o femeie. Și abea acasă se simțea salvat, la adăpost de neconținutele primejdii. Și aducea doamnei Danielescu elanul pe care zeci de fete i-l dăduseră, precum și penitența ispitirilor de care se temea. Rezistase. Nu s-atinsese de nici o studentă decît cu fapta

ochilor și-a gîndului. Micile aventuri extraconjugale erau străine mediului universitar, unde reputația lui se aurea intactă, sporindu-i prestigiul moral, deci și pe cel intelectual, dînd frumuseții lui față de oameni o înălțime inaccesibilă de luceafăr. De altfel, la drept vorbind, n-o înșelase niciodată pe doamna Danielescu. Prin orașele de provincie unde ținuse conferințe, ciu-pise cîte-o servitoare, la hotel sau în casele unde era găzduit, alintase cîte-un sîn, cîte-un grumaz, și une-ori și cîte-o pulpă dezgolită — dar cu spaimă, oprin-du-și la timp congestia sexuală de teama bolilor și a șantajului. Atît: aperitive inofensive. Nici un adulter propriu-zis. Nu se căia. Era bătrîn, c-o reputație inatacabilă și subt acest raport, curat, onest, și c-un elan pentru tovarășa vieții lui care nu-i dădea numai iluzia tinereții, ci chiar prezența ei purificată de ispitele trecutului.

Dar parcă n-ar fi dorit ca și Andi să facă la fel. Nu l-ar fi supărat o aventură de-a lui Andi, și chiar mai multe, numai să fie prudent, să nu se afle nimic.

I s-aprinsese în ochi o lucire vicleană. Știa cîte fete sînt în sala de conferințe, cîte-l ascultă și-l pri-vesc pe Andi, cunoștea natura exaltării pe care prezența lor o dădea profesorului tînăr și frumos, — și parcă decanul se răzbuna pe Ștefana, și parcă virtutea tînărului Iustin Danielescu își lua revanșa nu împotriva soției lui, ci împotriva nurorii, a soției lui Andi, presimțind și dorind cedarea la ispitele învinse odioasă.

Alte ropote de aplauze răsunară în valuri convulsive.

Ușa se deschise.

În cadrul luminat de becurile electrice, Andi apăru cu singele-n obraji și ochii lucioși, ieșind din succes ca dintr-o orgie. Succesul îl întinerea echivoc, dînd, ca și-n copilărie, după lecțiile de pian, frumuseții lui aspectul efebilor beți, încununăți de trandafiri, care turnau vinul în cupele patricianilor romani.

Închise ușa în urma lui, dar aducea după el ca o trenă aplauzele amfiteatrului și atmosfera de acolo. Într-o mină își ținea notele. Fruntea-i nădușise.

Îl văzu pe domnul Danielescu, și clipi, încă stăpînit de beție, întinzîndu-i mîna cu un gest care involuntar aștepta feliicitări.

— Să nu răcești, Andi.

— Mă duc să-mi iau blana.

— Nu te mai du prin curente. Trimet să ți-o aducă.

Portarul porni spre cancelarie, după lucrurile lui Andi. Și Andi, silit de grija părintească să rămîie în revărsarea studenților și a studentelor care se despicau în două — ca apele curgătoare în dreptul ostroavelor — trecînd cu deferență pe lingă grupul celor doi profesori, se simți lingă tată lui, care-i era și decan, ca o statuie lingă altă statuie, și abea izbuti să-și stăpînească un gest de afectuoasă îmbrățișare, deghizînd spontana pornire a orgoliului solidar într-o ștergere ostentivă a frunții cu batista.

Oftă extenuat. Vorbise aproape două ceasuri. Își simțea glasul aprins de acea răgușală oratorică pe care o căpătase către sfîrșitul prelegerii, speculînd sugestia ei, surdinizîndu-și finalul, dîndu-i o religiozitate ostentivă, o penumbră visătoare, rărîndu-și vorbele — cum parcă plopii se răresc în răsărit de lună — armonizînd evocarea finală cu sunetul de violoncel gray al glasului.

Își îmbrăcă blana subt ochii studentelor, care din fundul coridorului, grupuri-grupuri, îl priveau cu ochi strălucitori, și porni alături de domnul Danielescu, salutați adînc de studenți și de portar, trecînd, cu o involuntară privire camaraderească, prin dosul statuiei lui Kogălniceanu: celălalt moldovan de bronz.

Apucară spre deal, printre alte grupuri de studenți, care așteptau în ger, zgribulite, trecerea lor.

Dinspre vale, venea un rîs de sănii în văzduh de iarnă aspră. Omătul scîrțîia. Gerul încleia nările. Copacii înfloriseră de pulberi argintii care, căzînd, puneau sclipiri lactee pe căciuli, pe gulere și gene. Stelele sticleau ca un alt ger, astral, blond, auriu și albăstriu.

— Încotro apucăm, tată?

— Cum? La Duduia. Nu știi?

— Aa! Da-da...

Uitase. Vibrația succesului, sonoră pe cit optică — aplauze, priviri, obraji aprinși — îl reținea încă în amfiteatru, făcându-l să uite că sosise Duduia și cu mama lui.

5 Își acoperi gura cu batista, temîndu-se de răceală, regretînd respirația adîncă pe care i-o dăduse bucuria, — bucuria că mai rămîne în oraș, că nu se-ntoarce imediat acasă.

10 Asociase în ultimii patru ani, și mai ales în cei trei finali, atît de strîns cuvîntul „acasă“ cu ideea de muncă, de efort solitar, de renunțare la lume, la succes, încît din toamnă, de cînd își începuse conferințele la Universitate, cuvîntul „universitate“ nu mai însemna pentru el muncă, ci distracție. Cînd pornea de acasă cu notele în buzunar spre Universitatea unde îl așteptau studenții și studentele, avea o senzație de eliberare: parcă o fată din sufletul lui ieșea de la internat, ducîndu-se la bal.

20 Iar cînd venea de la Universitate acasă, posomorirea lui extenuată nu însemna oboseală — cum credeau cei de acasă — oboseală după o zi de muncă, ci efortul penibil de-a ascunde Ștefanei zîmbetul pe care-l deștepta în el amintirea aplauzelor.

25 Și-n fața ochilor Ștefanei, uneori — căci în acele clipe ochii Ștefanei parcă-l evitau — apăsarea pe chipul lui Andi „zîmbetul de femeie care minte“.

La început, după întiile zile de cursuri, Ștefana îl privise mirată, surprinsă:

— De ce zîmbești?

30 Andi ridicase din umeri, zîmbindu-i afectuos. Zîmbetul de femeie care minte dispăruse.

Altădată Ștefana îl surprinsese iar, după aceeași tăcere posomorită, pe care-o aducea acasă de la Universitate, zîmbind la fel.

35 — De ce zîmbești așa, Andi?

Acel „așa“ din întrebarea Ștefanei pusese parcă un deget de gheață pe inima lui Andi.

45 Nu-i răspunsese. O luase în brațe, sărutînd-o, dezmierdînd-o, și cînd își inchipuise că Ștefana a uitat întrebarea, căzuse iar pe gînduri.

Ștefana îl privise cu ochi gravi, fără să repete întrebarea.

5 De-atunci, de cîte ori Ștefana îl privea, fără să-i vorbească, fără să-l întrebe ceva, zîmbetul apărea, parcă și mai pieziș, și mai constrins, și mai rușinat. Și Ștefana evita să-l privească în acele clipe. Andi simțea în tăcerea Ștefanei același deget de gheață, care-i pipăia inima, și se posomora de-a binelea. Nu mai avea chef de nimic. Îi venea numai să doarmă, sau să cetească, — adică să se-ndepărteze de Ștefana.

10 Cînd rămîneau singuri amîndoi, după masă, ceteau în pat, unul lingă altul, fiecare altă carte, schimbînd reflecții numai despre lecturile lor. Așa că din toamnă, de cînd Andi fusese numit conferențiar, reîntrînd în viața Iașului după patru ani de muncă și singurătate alături de Ștefana, nu mai vorbise cu Ștefana decît despre lecturi, despre eroii cărților cetite; despre ei doi, nimic. Și treptat Andi căpătase credința — de nimic obiectiv justificată — că Ștefana blamează succesele lui universitare, că ea singură, spre deosebire de familia lui, care-l admira, vedea în acestesuccese, în această activitate un fel de trădare a intimității lor. Și corolarul acestei credințe arbitrară fusese gîndul că e nedreptățit de Ștefana.

25 Totuși, nu căutase nici s-o întrebe, nici să-i explice. Tăcuse.

30 Și în fiecare seară, după curs, întoarcerea acasă se asocia cu un sentiment de constrîngere, de ușoară repulsie, care dădea pașilor lui, pe măsură ce se apropia de casă, o încetineală ciudat opusă alegreței cu care s-apropia de casă în epoca singurătății lui alături de Ștefana.

35 De asta, răspunsul tatălui lui, care-i amintise de sosirea Duduiei, îl bucurase, reprezentînd pentru el nu plăcerea de-a o revedea pe Duduia și pe mama lui, ci satisfacția de-a fi silit oarecum să nu plece de-a dreptul acasă.

40 Și de data aceasta era liniștit. Ștefana îl rugase să scuze față de Duduia absența ei pe deplin justificată de o gripă reală, care o împiedeca să iasă din casă.

Ștefanei nu-i plăcea s-o frecventeze pe Duduia, mai ales în momentele întrucitva oficiale ale casei ei, cum erau seratele și sosirile din străinătate, care adunau la Duduia o sumedenie de persoane evitate de Ștefana.

Pentru Ștefana — pină atunci și pentru Andi — vizitele la Duduia însemnau o corvadă pe cât de inevitabilă pe-atât de penibilă. Domnea la ea acasă un prost-gust spectaculos, pină și-n oamenii care-i frecventau casa, prost-gust care rezulta din tendința de-a stîrpi reminiscențele numelui Fanachi — al soțului — înlocuindu-le prin pretențiile numelui Pussy — al delfinului, — într-un decor exprimat de alintarea Pussy și de numele Stevens, cu care Duduia renovase numele Fanachi.

Acest veșnic amestec — Fanachi-Pussy-Stevens — din casa Duduiei dădea Ștefanei și dăduse lui Andi un sentiment de tristeță vecin cu neurastenia.

De cînd se măritase, devenind suverana milioanelor lui Fanachi, Duduia aspira la singura formulă de eleganță și de distincțiune, care-i părea și inaccesibilă prietenelor ei, și exotică totodată: cea englezească.

Blazată de educația franceză a vechei boierimi ieșene — de care n-avea habar — sătulă de limba franceză — pe care-o vorbea prost, — Duduia vroia să se impuié societății ieșene prin accentul britanic, ferm convinsă că fapta ei novatoare va însemna debutul unei noi epoci ieșene.

În primii ani de universitate buchisise o englezească elementară, care-i dădea puțința să orăcăiască oarecare vorbe englezești, schimonosindu-și uneori, față de cei care n-o cunoșteau de-acasă, accentul românesc, ca să dea impresia că buzele ei sînt depeizate în limba ciobănească.

Epatarea față de limba engleză și de șicul englez data de la Agapia, unde o văzuse pe englezoaica cea cu păr de piper roșu — Gladys, Mrs. Handerli, metresa lui Andi, — care-i întipărise trainic dureroasa reflecție:

— „Aoh, Dudui e frumos... dac vreț... Andi e fin, aoh, alta rasa...”

Mortificarea de atunci determinase în Duduia hotărîrea eroică de-a deveni „fină“, de-a face și ea parte din acea „altă rasă“ situată în Anglia de chiar accentul caricatural al buzelor englezoaicei, pe-atunci „infectă“ pentru Duduia.

Începuse să ia lecții de limba engleză încă din primul an de universitate. Se uita la buzele profesorului englez ca acei cîni hipnotizați de glasul stăpînului, care-s emblema patefoanelor „His Master's Voice“. Acasă, în fața oglinzii, cu ușa închisă, făcea exerciții de accent englezesc, cum fac gargară cei care au amigdalite acute. Era atît de statornică dorința ei de-a capta acest ideal lingvistic, încît treptat, aproape fără efort, își desfigurase accentul neaoș moldovenesc, cum se închircesc picioarele chinezoaicelor puse la tortura pantofului de lemn menit să le împiedece creșterea normală.

Nu mai exclama „oh“, sau „ah“ sadea, ci „aoh“, cu gura devenită-n exclamație o gură de tunel al accentului britanic, comunicînd direct cu Iașul pe subt Marea Mînicei și restul Europei. De asemenea, cînd își întîlnea prietenele nu le mai întrebă automat: „Ci mai faci“, ci: „Ce faci“, dar rostit șerpește, „tsche“ înlocuindu-le pe „ci“, și „faci“ fiind articulat șuierător, ca de un abur de locomotivă țîșnit prin supapă. Milioanele lui Fanache apăruseră providențial, dînd Duduiei puțința să realizeze amplu proiectele ei de anglicare.

Începuse cu Fanachi, al cărui nume îl renovase — așa cum unele cucoane schimbă pe-al servitoarelor, de pildă din Marghioala în Angela, ca să sune mai stilizat, mai în armonie cu mobila casei și cu pretențiile amfitrionilor. Din Fanache Duduia făcuse „Stevens“.

Îl întîmpina pe stradă cu un:

— Hallo, Stevens!, care dădea trecătorilor impresia că cineva vorbește pe stradă la telefon, spunînd „hallo“ în loc de „allo“.

Apoi îl determinase să-și radă mustețile — le purta cu sfirc, — să-și epileze sprincenele — le-avea îm-

5 binate și îmbelșugate ca o sucursală subfrontală a mustețelor; să-și facă educația unghiilor la manicură, să renunțe la ochelarii cei vechi, care-i lăsaseră două virgule sanghine la rădăcina nasului, înlocuindu-i cu

10 ochelari rotunzi cu rame de baga prinși pe după ureche cu antene tot de baga; și să fumeze pipă cu tutun englezesc amestecat cu lavandă și ierburi aromate, havane pinteacoase cu dimensiuni de castravete și țigarete englezești c-un fum care-i echivalentul siropului.

15 Nu-l mai recunoșteau clienții pe conu Fanachi, devenit Stevens. Purta ghete cu talpă groasă și călcieie plate, surtuc cu talie joasă și buzunare aparente din care ieșea pipa, cravate scoțiene, și-n loc de jiletcă, *pull-over*.

20 Când se ducea la moșie, puneă pe cap — se numea Stevens — caschetă englezească, pantaloni largi prinși subt genunchi, ciorapi de lână cu romburi sau pătrățele innodați subt genunchi c-un șiret cu canaf, și-n locul vechei pelerine cu care umbla înainte la moșie, un superb *trench-coat*.

25 De asemenea, fostul Fanachi, ca să devie un impecabil Stevens, făcea o complicată cură de slăbit: băi de abur, la care Stevens privea cu o melancolică satisfacție sudorile care-l eliminău pe Fanachi; regim alimentar, fără apă și sprituri în timpul mesei, cu fripturi carbonizate; masaj dur, gimnastică dimineața și plimbări pedestre, adică *footing*, cum le numea Duduia. Primul rezultat al acestei lupte cu natura lui Fanachi fusese blegirea — în felul stînilor căzuți ai

30 foastelor doice — a proeminenței abdominale, pe care odinioară amicii fostului Fanachi o atingeau c-o tangențială sfîrlă admirativă — adică: „E dat dracului!“ — la aperitivele unde sărbătoreau un succes judiciar. Și Duduia rupsesă cu trecutul. Își înlocuise numele

35 Duduia, care pentru ea avea mirosul celor care-au stat la bucătărie căpătînd un pronunțat iz de ceapă prăjită, cu numele Dolly, adică păpușică, pe englezește, adică păpușica lui Stevens.

40 Casa Duduiei era *home*-ulei. Servitorul se numea *groom* — îl chema Ghiță; servitoarea, *maid* — de-acasă îi spunea Frăsina.

5 Își mobilase casa cît mai englezește cu puțință. Mobile de mahon masiv, canapele și fotolii de catifea decorau salonul și salonașul destinate femeilor. Pentru bărbați rezervase sala biliardului, o altă sală cu aparate de gimnastică, box și scrimă, la care s-alătura o săliță cu dușuri și oglinzi, precum și un vast biurou — în care *trebuia* să domnească miros de havană autentică — mobilat cu canapele și fotolii de piele, și măsuțe cu reviste și ziare englezești prezidate de ghi-

10 lotine pentru decapitarea havanelor, cutii de țigări englezești și-un fel de cartușiere de metal cu suport, în care ședeau vertical havanele.

15 În fața casei, gazon englezesc, un fel de mare biliard pârșos; în dosul casei, tenisul, care devenea iarna patinaj pentru privilegiații acestei Mici Britanii. Ambiția Duduiei era să-nvețe cricket-ul și să formeze un club de cricket. Tenisul îi apărea cam demodat și prea la-ndemîna oricui. Dimineața făcea un ceas de călărie la Copou, pe un cal cu coada tăiată scurt, cu

20 *groom*-ul tot călare, în urmă, la o distanță reverențială. Conducea singură — cu mănuși ca de pe vremea cavalerilor medievali — și „Rolls-Royce“-ul și „Lancia“, dar, blazată de cele două volane de lux pe care le minuia, dorea să aibă un automobil cu caroserie mahonie și sticlărie multă, la fel cu al englezoaicei de la Agapia. De asemeni, intenționa să colecționeze o turmă de cockeri, pe care să-i plimbe în vitrina ambulantă, „sfidînd indignarea provincialilor“.

30 Inaugurase în raporturile cu bărbații *shake-hand*-ul; nu le mai întindea mîna pentru sărut, ci le-o zguduia anglo-saxonic, cu o urgentă convulsione athletică.

35 Patefoanele Duduiei cîntau numai englezește; corurile negre erau și ele admise, patefoanele Duduiei menținînd în muzică geograficul imperiu colonial al Britaniei.

40 Deși avea două automobile, și-l aștepta pe-al treilea, poseda și trăsură. Ghiță, vizitiul, pornea cu Duduia la Copou, mînînd caii cu cozile retezate scurt, ca și coamele, punînd mănuși albe — ca mirii, spunea el — pe mînile lui mirate. Îl englezise și pe Ghiță, tunzîndu-i mustețile și impunîndu-i favoriți à la

Marghiloman, interzicându-i formal să „suduie caii“ în public.

Dimineța Duduia nu mai bea cafea cu lapte, ca în casa părintească, ci ceai negru, otrăvitor englezesc, cu slănină care se numea *bacon*, ca-n Anglia.

Își tunsese părul scurt, impunându-i culoarea mahonului ardent, ceea ce dădea un straniu aspect ochilor ei focos negri și tenului ei de țigancă latină.

La ceaiurile Duduiei se serveau cu religiozitate *toast*-uri, adică pine prăjită cu unt, *plum-cake*-uri, *muffins*, *porridge*, infectă fiertură de cereale, de care nu s-atingea nimeni, și marmelăzi, *jam*, în special de portocale amăru.

Mesele erau acoperite de sosuri englezești, de piper englezesc, de muștar englezesc. În loc de rachiu și țuică se servea *gin*, *whisky* marca „Black & White“ și-n loc de bere, *stout* special adus din Anglia, bere neagră exagerat alcoolizată, care avea darul să deștepte-n comenseni cel mai neaoș românism de cafea și crismă.

Singurul laxativ admis în casa Duduiei era „Fruit, Sals, Eno“, unicul agreat de intestinul lui Dolly, care, spre deosebire de al Duduiei, nu mai putea accepta românismul moarei de curechi.

În clipa când îl născuse pe Pussy, Duduia era atât de complect anglicizată, încît parcă nu născuse românește, ci izbutise în sfîrșit să articuleze perfect întăia vorbă profund englezească. De la primul gemăt al noului-născut, Duduia, aflîndu-i sexul de la moașă — „E băiat! Să-ți trăiască, coane Fanachi!“ — îl și botezase Pussy, adică pisicuță, pe englezește. Din nenorocire, Pussy luase tot ce era mai țigănește brun din Fanachi și Duduia — păr creț ca pana-corbului, ochi păcurii, ten smolit, — contrazicînd de la-nceput voința mamei lui, dezolată că fiziologia era atât de rebelă la accentul englezesc. Dar contrazicerea stîrnise și mai mult temperamentul focos al Duduiei, așa că Pussy, danciul, era înecat de educație englezească, așa cum ai deghiza o felie de malai, cu ajutorul sosurilor englezești, într-o mîncare stranie, fără de patrie. Duduia era hotărîtă să-l păzească de microbii românești; dorea să facă din el un gentleman, un al doilea

Marghiloman al țării, căci Marghiloman era singurul bărbat politic pentru care Duduia avea o admirație fără rezerve.

Anglicizată, cu părul tuns și roș, cu accentul englezesc, în *home*-ul ei, cu Stevens și cu Pussy, Duduia devenise atât de alta față de vechea Duduia a casei Danielescu, încît părinții o considerau cu uluirea unor găini care-ar fi clocit fără să știe un ou de acvilă.

O admirau intimidată și epatați. „Așa a spus Duduia“, „Așa a făcut Duduia“, „Așa vrea Duduia“, — erau comandamente divine, pe care nimeni nu le discuta.

Rolurile se inversaseră. De unde în copilărie Duduia fusese un fel de vechil cu fustă al doamnei Danielescu, în administrația casnică, acum doamna Danielescu devenise o preoteasă fanatică a concepțiilor Duduiei. Căci și doamna și domnul Danielescu o socotiseră pe Duduia cît timp crescuse în casa lor ca pe o viitoare bună gospodină și femeie frumoasă. Nimic mai mult. Gloria i-o prevedeau numai lui Andi, care nu le dezmințise așteptările; dar Duduia le răsturnase prevederile, parcă dînd mai multă strălucire și răsunset descendenței Danielescu chiar și decît Andi. Nu numai că Duduia devenise cineva în Iășul de după război, dar era „unică“.

Pină la căsătoria cu Duduia, averea lui Fanachi se amplifică activ, dîndu-i prestigiul oamenilor foarte bogați mai ales în atmosfera socială de după război, dar lăsîndu-l în masa cenușie a îmbogățitorilor neindividualizat. Duduia, deodată, dăduse un sens și un stil acestei averi, diferențiînd-o de celelalte. Și departe de-a contrazice interesele soțului său, le servea. Grație Duduiei, Fanachi Dobrescu, devenit Stevens, începuse să cunoască nu numai ca avocat și om de afaceri lumea ieșană, dar și ca amfitrion distins, venind în atingere, cu acest prilej, și cu altfel de lume decît cea de pină atunci. Stilizarea britanică pe care o dădea Duduia averii și ființei lui îi deschidea alte perspective de viitor. Încetul cu încetul, energia lui, reală, dar afectată pină atunci exclusiv îmbogățirii, începea să aspire la alt plan de activitate. Se

pregătea pentru viața politică — nu aparținea încă nici unui partid — dându-și seamă că situația lui de om bogat și civilizată, de om energic și cinstit putea fi valorificată în cele mai ridicate altitudini ale vieții politice. Și viziunea acestui viitor probabil abea Duduia i-o dăduse, făcându-l parcă să-și ridice privirile magnetizate de cotidianul plăt în sus, spre orizonturile spiritualității politice.

Duduia, pentru el, devenise tunelul dintre două vieți; cea de până atunci, de muncă aprigă și de satisfacții modest provinciale, viața Fanachi; cea de atunci încolo, plină de soare ca o zi fără de ceață la Londra, viața Stevens.

Această energie a Duduiei, care, abea ieșită din casa părintească, se dovedise vrednică să transforme viața și milioanele unui astfel de om, o impusese pe Duduia în societatea ieșană ca o „forță“. Erau și citeva zimbete, nu numai al lui Luchi, în rarii ieșeni urmași ai duhului junimist, dar ce eficiență socială mai au astfel de zimbete „literare“ în viața potcovită de după război!

Doamna Danielescu nu mai îndrăznea să mai dea nici un sfat Duduiei, nici o povață: cerea și primea ea de la Duduia.

Duduia îi explicase că trebuiesă-și cumpere un automobil.

— Nu mai merge, mamă. Ascultă-mă. Nu-i demn pentru oameni ca voi să mergeți cu tramvaiul și pe jos. Astăzi, din lumea bună, nu mai merg pe jos decât cei care fac cură de slăbit. Așa e vremea. Toate merg cu automobilul...

Domnul Danielescu suspinase — el ar fi preferat să facă înainte cură de slăbit pentru trup și de îngrașat pentru buzunare — și cumpărase un Ford.

Apoi urmasa instalarea unui aparat radiofonic, tot impus de Duduia.

— Așa e vremea. Toate comunică prin radio...

Apoi un guler de lustră la blana domnului Danielescu, și o căciuliță la fel, precum și mănuși de piele blănită în locul celor de lână împletite de doamna Danielescu.

După moartea mamiței, Duduia nu vroise să accepte pentru mama ei doliul de un an. „Fleacuri! Barbarii perimate!“ Arătase mamei ei că doliul îmbătrânește și întristează, că doliul e „durerea“, nu haina, și că viața e prea scurtă ca s-o mai întuneci cu haine și voaluri negre. Doamna Danielescu o ascultase, scurtând timpul doliului și amendind cochet rigoarea lui.

Tot Duduia impusese doamnei Danielescu:

— Astăzi fiecare trebuie să se spele în odaie de baie. Lavoarul în ietac e o barbarie compromițătoare...

Tot Duduia o determinase pe doamna Danielescu să cumpere mașină de călcat electrică, precum și aparate aspiratoare de praf. Ce-i drept, ședeau în cada odăii de baie, alături de sacii cu provizii, fiindcă întrebuințarea acestor aparate însemna o dureroasă risipă de electricitate față de energia plătită cu leafă fixă a servitoarei, care călca și mătura. Dar, măcar aparent, Duduia fusese ascultată. Apoi telefonul casei Danielescu tot Duduiei i se datora.

Singura nesupunere la comandamentele civilizatoare ale Duduiei, fuseseră caloriferele. Aparent, Ștefana era pricina menținerii sobelor, dar cauza efectivă era cheltuiala pe care instalarea caloriferelor o impunea buzunarelor melancolice ale domnului Danielescu; de cînd cu inovațiile Duduiei, Apostolul, după fiecare cumpărătură, murmură versul lui Eminescu:

„Și cum vin cu drum-de-fier, toate cîntecele pier“.

Cîntecele lui Eminescu erau banii Apostolului, constatase Luchi.

Așadar, de cînd nu mai aparținea subaltern căminului părintesc, Duduia domnea peste voința doamnei Danielescu.

Singurul din familie care-i nesocotea fățiș regalitatea era Luchi.

— Te faci de ris, păpușico! Dă-i pace lui Fanachi. Voi o să ajungeți să puneți sarmalelor cite un moto din Shakespeare cu litere de aur!

De-atunci nu-și mai vorbeau unul altuia, nici nu se mai salutau.

Luchi era socotit ca un fel de pată neagră a familiei. Doamna Danielescu vedea în actele lui aceeași absență a instinctului de conservare pe care domnul Danielescu o descoperise la Ștefana. Luchi urma cursurile Facultății de drept. Doamna Danielescu îl și văzuse lucrînd pe lângă Fanachi, fruntaș recunoscut al baroului ieșan, solicitat de o clientelă atît de numeroasă, încît era nevoit să refuze mai mult decît să accepte, clienții lui fiind socotiți ca niște privilegiați. Pe lângă Fanachi, Luchi ar fi putut să învețe și să câștige totodată. Și Luchi, în loc să „cultive“ bunăvoința pe care Fanachi nu știa cum s-o dovedească întregii familii Danielescu, se „stricase“ cu Duduia! Și, culmea, refuza să se mai împace.

— Nu din ambiție, mamă, dar n-am ce căuta la „London-Palace“. Vrei să le rid în nas?!

Andi și Ștefana erau constrînși s-o frecventeze din cînd în cînd pe Duduia, rîrînd pe cît puteau corvezile vizitelor la ea, fără să le poată evita, cum ar fi dorit, întotdeauna. Duduia ținea s-o aibă pe Ștefana în salonul ei. O considera pe Ștefana ca pe un fel de număr de music-hall, număr gratuit pe deasupra, pe care dorea să-l arate musafirilor ei. Îi prevenise că cumnata ei e cam excentrică, „originală“ și „sălbatecă“.

Seratele Duduiei însemnau mese de cărți în jurul cărora se adunau bărbații și audiții patefonice — duete englezești, dulcege ca și fumul țigaretelor englezești, coruri negre lascive —, în fața cărora soțiile avocaților ieșeni, gentlemenii din biuroul lui Stevens, așezate pe scaune confortabile, cloceau în mătăsurii oul plictiselii de lux.

Bărbații de o parte, femeile de alta: așa socotea Duduia că se petrec lucrurile în înalta societate londoneză.

Domnii jucau cărți, fumau havane sau țigarete englezești oferite de amfitrion și beau alcooluri dătătoare de congestii, ascultînd patefonul cucoanelor, avînd cinematografica impresie că sint lorzi în fotografiile de piele și în fumul de havană.

La început, Andi și Ștefana fuseseră constrînși să participe la astfel de serate, făcînd parte din catego-

ria „femei“. Zăceau, pe scaune, ascultînd patefonul, cîteva ceasuri în șir, stăpîniți de-o stenahorie care-i electrocuta.

De la o vreme, însă, Duduia organizase, anume pentru Ștefana, serate intime, cu persoane alese nominal, pe sprinceană.

Discuțiile de la aceste serate erau mai cu seamă literare ca punct de plecare.

Iată cîteva subiecte:

„*La Garçonne* e o carte morală sau imorală?“

„Proust e un farsor sau un geniu abscons?“

— *Proustii!* fusese concluzia-calambur a unui invitat, vorbă de duh reproducă într-un ziar local la rubrica „Mondene“, iscălită: Marchizul de Priola.

„Poți face curte unei fete subțiri în limba românească?“

— Aoh! exclamase Duduia indignată, dînd a înțelege invitaților ei că Fanachi o cucerise pe englezește, ca Romeo pe Julietta.

„Complexul-Oedip e *descoperirea* lui Freud sau *născocirea* lui iudaică?“

„Teoria relativității e valabilă și-n amor?“ S-ar fi spus că erau blazați de mult ce aplicaseră această teorie în fizică și-n mecanică, și că singurul interes pe care pentru ei putea să-l mai prezinte teoria lui Einstein era aplicabilitatea ei la activități scăpate din vedere de creatorul ei.

„A existat altfel decît în literatură amorul platonice?“

„În veacul vitezei, romanul nu e un ce perimat?“ Concluzia acestor exclusivi lectori de romane fusese că „da, e perimat“.

„Rasputin e un mistic?“ Discutaseră binevoitori asupra „misticele sexuale“.

„Gide e un pederast activ sau pasiv?“ Un eclectic opinase că e mixt.

„E adevărat că Albertina lui Proust e un băiat trecut în contrabanda fustelor de fată?“ Toți căutaseră să fie vameșii acestei probleme.

„Fustele“ fumau cazon, beau virtos, ședeau picior peste picior, făcînd un fel de plajă pînă la șolduri în

razele luminii electrice, și de cînd cu Freud, vorbeau orișice fel de porcării, considerînd problemele așa cum moașele consideră fătul, mai ales din punct de vedere al conformației sexuale.

5 Totul era freudian, adică pornografic. Vorbeau despre copulațiune ca despre ghiocci. Lapsusurile fiecărui invitat, precum și povestirea visurilor dădeau naștere la interpretări freudiene, care erau numai o trambulină științifică — prin firmă — a vechiului mahalagism și a indiscrețiunilor picante. Pederastia, 10 sadismul, mazochismul, lesbianismul și toate aberațiile sexualităților fezandate înlocuiau în discuții adulterul, candidul adulter de odinioară.

15 Zimbea Priap deasupra virginelor savante, intrînd nu ca-n vechi, prin inima lor, ci de-a dreptul prin creier, dînd la o parte fantoma Minervei.

Între timp, aparatul de radio plimba auzul invitaților prin Europa vocală și instrumentală. Duduia, 20 stăpînită de ritmul veacului, era febrilă și oarecum sincronică. Nu suferea monotonia, nici limitarea. Ca Duhul Sfînt, dorea să fie pretutindeni în același timp, primind hrană pentru enciclopedia și mondiala ei curiozitate. Degetele ei de lăptăreasă elvețiană mulgeau muzica Vienei, cînd pe-a Berlinului, cînd 25 pe-a Romei, cînd pe-a Budapestei. Valsurile se încrușau după o răspîntie de haos vijliitor, huiduitor, țiuitor, uuitor și orăcăitor, cu operele wagneriene, sonatele cu jazurile, operetele cu simfoniile, dînd o impresie de ospiciu al muzicii care se zbătea epileptică în cămașa de forță a undelor captate.

30 „Numărul“ Ștefanei ratase. Nu era socotită nici originală, nici excentrică, ci pur și simplu ștearsă, inexistentă. Vorbea rar și puțin, nu manifesta nici un fel de păreri, nu participa la discuții — și pe deasupra era îmbrăcată cu o lipsă de eleganță neiertată, mai ales 35 că era soția unui băiat ca Andi. I se conceda frumuseța ochilor; dar ce folos! Cu o pereche de ochi, oricît de frumoși, nu poți face o femeie frumoasă.

40 Așadar, Ștefana căzuse repetentă la examenul dat, fără de știrea ei, în fața juriului fetelor „subțiri“.

Ce putea face Duduia! Ea avusese toată bunăvoința s-o „lanseze“ pe Ștefana, s-o impuie, — dacă nu se putea! Publicul ieșan era prea lucid ca să înghită erori. Și la teatru doar, piese care reputaseră strașnice succese în promiscuitatea bucureșteană „cădeau“ în fața perspicacității distinse a publicului ieșan. „Căzuse“ și Ștefana. Amin!

5 Așa că de la o vreme, Duduia își rărise invitațiile. O chema pe Ștefana, din simplă politeță, considerînd-o cu un aer îngăduitor.

10 Dar la aceste serate intime, nefaste pentru Ștefana, prietenele Duduiei constatară că Andi „s-a schimbat“.

Nu mai era cel de odinioară, confesorul lor, arbitrul lor psihologic. Se posomorise, devenise tăcut, avea aerul că fuge de toți chiar în prezența lor, vorbea puțin, ca și Ștefana, și de cîte ori o fată, fostă prietenă de-a lui, îl privea mai lung, Andi pleca ochii în pămînt, c-un aer jenat, sau se întorcea spre nevasta lui.

20 Se burghezise. Era „subt papuc“. Asta era credința generală în mediul feminin. Ștefana le apărea mult prea ștearsă ca să merite creditul pe care încă-l acordau muțeniei lui Andi. Căsătoria lui Andi cu Ștefana le apărea ca o enigmă, pe care de altfel, între ele, o explicau freudian.

25 Ștefana se întorcea de la aceste serate, după ce la început o amuzaseră, ca scoasă din etuvă. Avea nevoie de cîteva plimbări lungi ca să se poată dezintoxica.

30 Andi împărtășea atitudinea ei, dar îi adăuga un sentiment nou, nedestăinuit Ștefanei. Și el disprețuia această mahala ieșană, care înlocuise cancanul fățiș cu discuțiile freudiene, și care-n loc să stea cu ochii la fereastra dinspre stradă, trăgea cu urechea, radiofonic, la ce se-ntîmplă în Europa. Dar aparițiile lui cu Ștefana în acest mediu îi diminuau prestigiul de odinioară: 35 parcă i-ar fi chelit legenda. Se abținea de la orișice fel de conversații, impunîndu-și tăcerea marginală, cu răspunsuri cuviincioase la întrebări, pe care-o avea Ștefana; însă tăcerea lui, solidară cu a Ștefanei, nu mai era *superioară*, dezinvoltă ca odinioară, ci jenată, constrinsă, timidă.

Înainte vreme, viața lui intimă era complet necunoscută mediului monden care stima în el enigma. Dar căsătoria lui cu Ștefana făcuse din el bărbatul unei fete pe care n-o putea stima, nici admira, tocmai fiindcă Ștefana vroia să treacă șters, neinregistrată de acest mediu depreciat și de ea, și de Andi. Și nici Andi n-o putea *impune* pe Ștefana, căci asta implica participarea lui la viața acestui mediu, deci reintrarea în ieșenismul de care Andi se ferea.

Din această pricină, și Andi contribuise efectiv la răirirea vizitelor cu Ștefana, care, pe lângă corvada în sine, mai însemnau pentru el și compromiterea vechii reputații. Cum și Duduia renunțase s-o mai „lanseze“ pe Ștefana, Andi și cu ea scăpaseră de aceste serate.

Astfel că Andi ridicase ultima punte și închisese ultima poartă care-i mai legau singurătatea de viața mondenă a Iașului.

Și iată că de data aceasta, alături de domnul Iustin Danielescu, Andi se ducea cu plăcere spre casa Duduiei. E drept că nu era cu Ștefana. Ștefana însă știa că se duce singur, socotind vizita lui ca un sacrificiu, nu ca o desfătare.

Succesele universitare îl reabilitaseră pe Andi. Nu i-ar fi displicut să întâlnească la Duduia vreo câteva prietene de-ale ei și să verifice atitudinea lor față de recenta lui faimă, așa cum comenta pe stradă, când se întorcea de la Universitate, semnificația salutarilor mai îndesite și mai plecate față de cele din vremea lungă a anonimatului studios.

De patru ani pierduse contactul cu lumea ieșană. Ce se vorbea despre el? Cum era privit? Îl stăpînea o febrilitate asemănătoare cu a celor care sînt gata să reia o drogă de care s-au dezbărat cu trudă; dorea să afle răsunetul succeselor lui universitare.

De patru ani nu mai văzuse pe nimeni. Trăise retras alături de Ștefana, ocolindu-și toate cunoștințele, nefăcînd nici o vizită, dispărînd din Iași ca cei plecați în străinătate pentru studii.

Și apăruse brusc — ca Napoleon în Italia — prin succesele universitare, care-l restituiau societății ieșene, după ce se lepădase voluntar de ea, sacrificîndu-i-o

Ștefanei, adică lui însuși, căci nu Ștefana îi ceruse acest sacrificiu, ci Andi singur îl făcuse, socotindu-l drept condiția izbăvirii de trecutul meschin și sterp.

Astfel că vizita pe care era constrins s-o facă Duduiei — cu știința și aprobarea Ștefanei — îi dădea pentru întia oară prilejul să-și îndestuleze această curiozitate.

Parcă-și pierduse umbra socială, și dorea cu o bucurie clandestină să și-o regăsească, în absența Ștefanei.

*

Duduia pregătise o surpriză pentru Andi: Magda Boldur, readusă la Iași de Duduia, după o absență de patru ani.

Lectorul își mai amintește poate că Magda Boldur, rămasă orfană în timpul războiului, fusese crescută de mătușa ei, Zinca Boldur, în enorma casă cu papagali și servitori bătrîni, sihăstrită în plin Iași, pe strada Lăpușeanu.

Cu patru ani în urmă, Zinca Boldur decedase; moartea pecetluisese cu palorile ei argintii sulul de pergament al fecioarei octogenare, care lăsa zece orfani în coliviile de argint, și singură pe lume, pe Magda, ultima supraviețuitoare a neamului Boldur.

Fanache Dobrescu, avocat de casă al Zincai Boldur și executorul ei testamentar, se ocupase cu înmormîntarea și cu formalitățile deschiderii succesiunii care făcea din Magda Boldur una dintre cele mai bogate „partide“ ale Moldovei.

Încă de pe atunci, Fanachi Dobrescu era îndrăgostit de Duduia. Și fără să știe că Magda îl iubea pe Andi, nici că Andi era logodit, propusese Duduiei pentru Andi milioanele Magdei, ca o dovadă delicată a solitudinii lui pentru familia Danielescu.

Era prea tîrziu. Și pe-atunci, Duduia, pe care căsătoria lui Andi și răsfațul Ștefanei în casa părintească o jigneau adînc, socotise căsătoria lui Andi cu Ștefana, față de ce pierdea o dată cu Magda Boldur, ca o justă pedeapsă, ca o binevenită revanșă a umilinței ei. Așa că-n loc să cerce o reapropiere între Andi și Magda —

a cărei iubire pentru Andi o cunoștea de la Agapia—
reapropiere care i-ar fi îndestulat și voluptatea de-a
intriga, și resentimentele împotriva Ștefanei, preferase
să asiste sarcastică la desăvîrșirea căsătoriei lui Andi
cu o fată fără zestre.

După ce aflase că Andi se căsătorește, și după ce
văzuse în ziare că această căsătorie nu e un zvon, ci un
fapt real, îndeplinit, Iașul devenise pentru Magda
Boldur orașul mormintelor.

Renunțase la Universitate, dăduse procură generală
lui Fanachi Dobrescu și plecase în străinătate, ho-
tărîită să se expatrieze definitiv, luînd cu ea o fotogra-
fie de-a lui Andi și puținele scrisori laconice pe care le
primise de la el.

Se instalase dintîi la Geneva, orașul în care petre-
cuse cîțiva ani ai copilăriei pe cînd trăiau părinții ei.
Cîtăva vreme fusese complect dezorientată. Adormea
plîngînd, și ziua rătăcea în hainele de doliu prin Ge-
neva, așteptîndu-se parcă mereu să-l întîlnească pe
Andi printre oamenii necunoscuți. Se întorcea acasă
tot singură, așa cum plecase, și haina ei de doliu în-
semna parcă mai mult o văduvie tragic timpurie decît
moartea unei mătușe de care n-o lega nici-o afecțiune
profundă.

Nu participa la viața Genevei. Sufletul ei continua
să stea pe scara vestibulului casei de la Iași, plîngîndu-l
pe Andi, gîndindu-se la el, așteptîndu-l: retrăind po-
vestea fetei de împărat adormită de o vrajă în castelul
ei, cu vremea la picioare ca un ogar, în așteptarea
Craiului Fermecător a cărui sărutare avea să deștepte
timpul adormit și inima fericirii oprită într-un piept
de fată.

Îi pierise pasiunea de odinioară pentru matematici,
și n-avea nimic cu ce s-o înlocuiască. Acolo, la Geneva,
se împrietenise cu o rusoaică refugiată care dădea
lecții de pian și canto. Rusoaica descoperise că Magda
avea un glas de soprană curat ca lumina stelei polare.
Îi dăduse lecții de canto, redeșteptînd treptat în su-
fletul Magdei un nou interes pentru viață.

Apoi plecaseră la Paris amîndouă, rusoaica fiind
subvenționată de Magda ca un fel de doamnă de com-
panie.

Luase lecții de canto la Paris cu profesori reputați,
care confirmaseră aprecierea rusoaicei, prezicîndu-i
Magdei o carieră strălucită. Își dăduse concursul de
citeva ori la festivaluri date cu scopul de-a aduna fon-
duri pentru studenții români, și succesul depășise aș-
teptările.

Ziarele românești din țară reproduseseră pasagii
elogioase ale criticei franceze. Duduia se folosise de
acest prilej, și intervenise în corespondența de afaceri
a soțului ei cu Magda Boldur — gurile clevetitoare pre-
tindeau că administrarea averii Boldur ar fi fost izvo-
rul fluvialei averi a lui Fanachi— și scrisese Magdei o
scrisoare afectuoasă de felicitări, reproșîndu-i gentil
că a uitat Iașul, „care n-a uitat-o“.

Această scrisoare cu final ambiguu deșteptase în
sufletul Magdei dorul de țară, de Iași, împrăștiindu-i
dureroasa amintire a lui Andi. Îl visase de citeva ori,
și visul care-i aducea *vis* icoanele ieșene ale singurei
ei iubiri îi scuturase parcă zarzări înfloriți pe morminte
sufletești, tulburînd-o, readucîndu-i vechile melan-
colii, dîndu-i același sentiment de văduvie timpurie
ca și la Geneva.

Tînjea după țara ei, după orașul ei, după Iașul în
care primăvara nu răsărise numai din pămînt, cu flori
și adieri de luncă și livadă, ci și din sufletul ei, cu
întîia dragoste acolo scuturată delaolaltă cu toamnele
românești.

Începuse s-o obsedeze gîndul întoarcerii, al pele-
rinajului la Sfîntul Mormînt al întîii tinereți. Sco-
sesse fotografia lui Andi din scrin, așezînd-o la căpătîiul
ei.

Și întîia-i izbucnire înspre Iași se dăruise toată în
scrisoarea prin care mulțumea Duduiei pentru bunul
gînd și caldele cuvinte. O scrisoare lungă, depășînd
și prin ton, și prin cantitate simpla formulă de politeță.
S-ar fi spus că scria unei vechi prietene, deși n-o cunos-
cuse pe Duduia pînă atunci. O zărise la Iași pe stradă,
știa că-i sora lui Andi, dar atît. Simplul gînd, însă, că

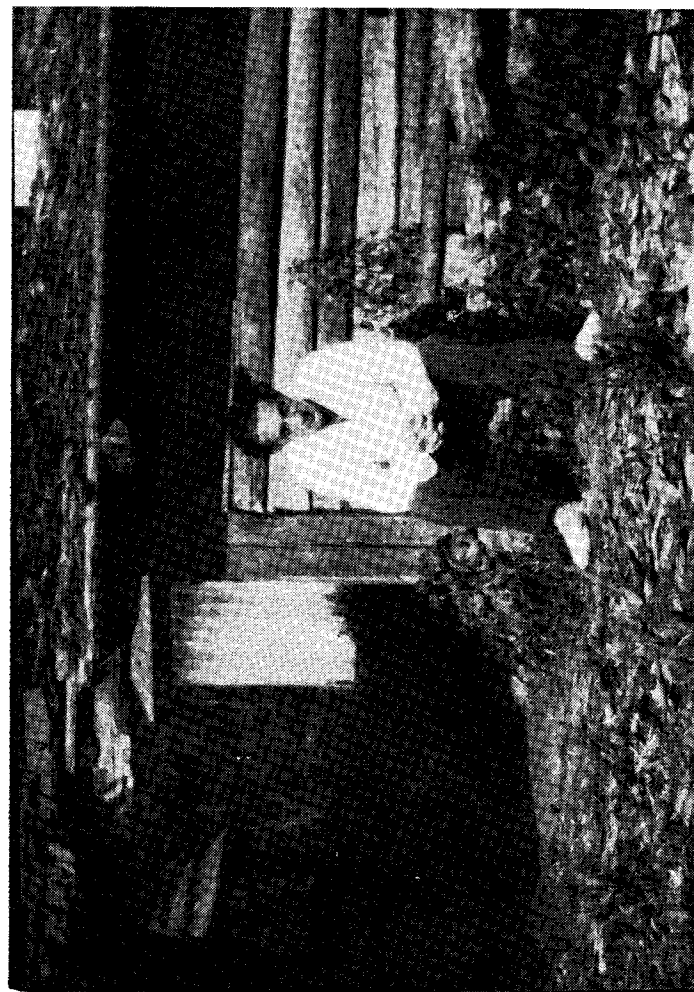
nu scrie unei străine, ci unei românce, unei ieșence care era sora lui Andi, îi dăduse o febrilitate, o bătaie de inimă, o înduioșare pentru toate amintirile ieșene, pe care frazele scrisorii le înregistraseră ca un seismograf al lirismului.

Scrisoarea Duduiei nu era o simplă amabilitate strategică, merită să împodobească și să ungă cu untdelemnul măgulirii socotelile lui Fanachi, care cam scîrțiau a fraudă juridic măsluită; prin scrisoarea ei către Magda, Duduia vroia să constate „pulsul sentimental” al clienței lui Stevens. Îl mai ținea minte pe Andi, sau îl uitase?

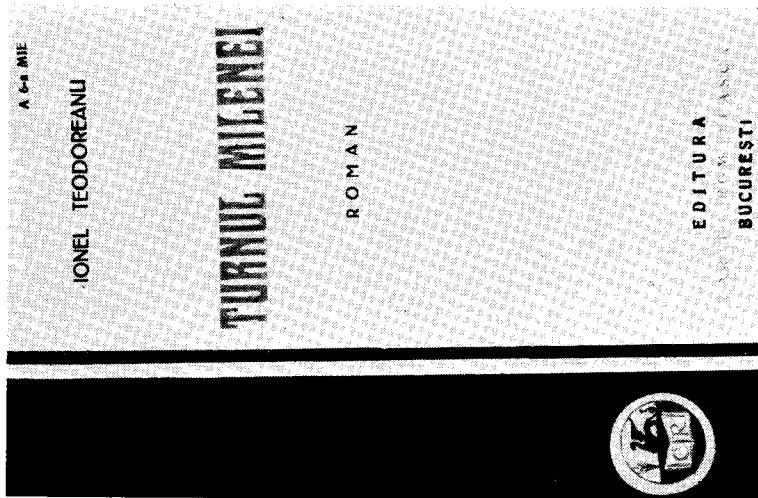
Căci atitudinea Duduiei față de Andi se modificase. De cînd nu mai erau rivali în casa părintească, de cînd își impusese și în casa ei, și-ntr-a părinților, supremația dictatorială, Duduia dorea să refacă viața lui Andi după bunul ei plac, urmărind aceeași desfătare imperialistă pe care i-o dădea afirmarea voinței ei în orice ocazie. Vroia să-l recăsătorească pe Andi, așa cum tunsese mustețile fostului Fanachi, devenit Stevens, așa cum impusese părinților să-și cumpere automobil și să-și instaleze radio.

Pe de altă parte, deși ratificase tacit verdictul prin care Ștefana era definitiv retrogradată printre făpturile șterse, își dădea seamă că Ștefana era voluntară Cenușăreasă, și că reputația ei printre prietenele Duduiei nu era, în fond, decît urmarea atitudinii Ștefanei, care „întorcea spatele” și ei, și mediului ei, abținîndu-se de-a participa la viața Duduiei și a prietenelor ei.

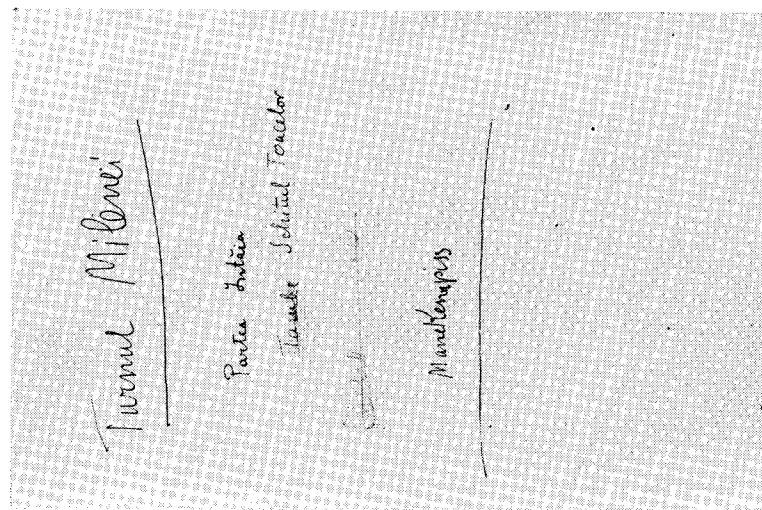
Simțea de asemeni, cu un instinct care dovedea înrudirea ei cu Andi, că Ștefana e mai energică decît toți cei de-acasă, și că numai Ștefana exercită asupra lui Andi o influență pe care părinții n-o aveau. Dar această energie era ostilă Duduiei, și nu fiindcă Ștefana ar fi invidiat-o pe Duduia, ci fiindcă o desconsidera. Nici Ștefana, nici Luchi nu erau epatați de averea, stilul, casa și faptele autoritare ale Duduiei. Numai ei doi dădeau Duduiei, uneori, conștiința incomodă că e o parvenită. Ei doi erau singurele oglinzi sociale, în care nu-i plăcea să se privească. Și ei doi numai nesocoteau

Ionel Teodoreanu.

Coperta romanului *Turnul Milenei*, 1928.

Facsimil după pagina de titlu a *Turnului Milenei* (ms.).

autoritatea Duduiei. Coalizați, ar fi putut să impuie treptat și lui Andi atitudinea lor.

Și tocmai de asta se temea Duduia. Nu-l iubea pe Andi. Se adunaseră în sufletul Duduiei prea multe umilinți datorite prezenței lui Andi în căminul părintesc, prea îi invidiase de-a lungul anilor adolescenței frumuseța și mai ales fineța și distincțiunea lui, ca să-l poată iubi. Îi jignea trufia. Ființa lui Andi actualiza vechile umilinți și ranchiune, și totodată și amintirea sufletului subaltern pe care-l avusese Duduia în căminul părintesc, de care suflet se lepăda ca de-o rudă compromițătoare.

Dar Andi era intelectualul familiei în viitor, căci domnul Danielescu îmbătrânise, și, deși ilustru, se demoda. Așa că Andi însemna pentru Duduia o întregire cu totul necesară decorului ei, reprezentând din punct de vedere intelectual, pentru ea, ceea ce „Rolls-Royce“-ul și „Lancia“ reprezentau ca vehicule distinse printre automobilele plebeiene ale celorlalți ieșeni.

Și ca să poată dispune de Andi în viitor, trebuia să-l despartă de Ștefana, mai primejdioasă din acest punct de vedere, decât Luchi, fiindcă era nevasta lui Andi — și Duduia cunoștea eficiența autorității de soție — și fiindcă reprezenta pentru Duduia o formulă de energie — ostilă ei — dar necunoscută ei, spre deosebire de Luchi, care, deși rebel, îi era cunoscut.

Iată de ce răspunsul Magdei Boldur, plin de lungi efuziuni sentimentale, stîrnise în Duduia nevoia de-a sări într-un picior. Recunoscuse în scrisoarea Magdei ceea ce numea ea către Stevens „jocul prin bandă“, ca la biliardul învățat de cînd se căsătorise.

Duduia avea o mare experiență a efuziunilor de genul celei din scrisoarea Magdei Boldur. Pe cînd învăța la liceu, mai toate prietenele ei erau îndrăgostite de Andi. Și cum Andi era invizibil și intangibil, Duduia devenea templul cultului lui Andi. Un cult remunerator pentru preoteasa lui: sora lui Andi. Așa-zisele ei prietene o încărcau de daruri, de dezmierdări, de sărutări, de servicii benevole, de care natural se folosea ea, dar de pe atunci știind — cu o oțetire rivală — că erau destinate lui Andi. Ei îi făceau curte în dorul lui Andi. Și

Duduia accepta ofrandele, știind prea bine că nu-i decît o suplinitoare, nu titulara.

Acesta era și sensul scrisorii Magdei Boldur, care răspundea pe patru pagini, cu o căldură și o înduioșare revelatoare, la scrisoarea de felicitări a unei necunoscute.

Duduia răspunsese la această scrisoare în același stil, mimînd entuziasmul, căldura și înduioșarea Magdei. Natural, nu pomenea nimic despre Andi. Tema generală a scrisorii era „sufletul ieșan“ — indestructibil oriunde s-ar afla. Cultul amintirii, cultul trecutului, melancolia și visarea pe care Iașul le întipărea trainic în sufletul ieșenilor îi făcea, ce-i drept, dezarmați în viața „brutal democratică“ a epocii de după război, dar le dădea în schimb acea elegiacă aristocrație sufletească, asemănătoare cu a palatelor venețiene care și oglindesc ruinele în lagunele moarte, părăgîindu-se în oglinda istoriei lor.

Duduia deținea această imagină venețiano-ieșană de la o recentă apologie a ieșenismului, făcută de Andi la prelegerea inaugurală la care asistase și Duduia în rînd cu restul familiei, mai puțin Ștefana, a cărei prezență l-ar fi intimidat pe Andi, dîndu-i temutul „trac“ oratoric: echivalentul psihologic al „cîrcelului“ de care se tem înotătorii.

Duduia iscălise această scrisoare: Dolly Dobrescu. Pe întîia o iscălise: Mărioara Dobrescu. Iar pe a treia, care pornise după răspunsul Magdei, o iscălise: Dolly, pur și simplu.

Astfel se născuse prietenia epistolară dintre Duduia și Magda. Își scriau una alteia scrisori lungi — confesional melancolice ale Magdei, comprehensiv melancolice ale lui Dolly.

În perioada epistolară, sufletul Magdei se rezemase de umărul lui Dolly, poate închizînd ochii și inchipuindu-și că se reazămă de-al lui Andi. Timp de cîteva luni, Duduia căutase să cugete și să scrie cît mai ca Andi, pregătînd sufletul Magdei, cu o răbdare de șahist, pentru viitoarea întrevedere, pe care o plănuia.

Luaseră prin corespondență întîlnire la Paris. Confruntarea dintre prietenile epistolare fusese curioasă. Parcă Duduia — adică Dolly — era de la Paris, și

Magda Boldur venea de la Iași. Căci frumuseța Magdei era tot atît de provincial sfioasă ca și odinioară, cu părul tot lung, cu rochiile nu de ajuns de scurte, obrajii nefardați lăsînd liber și aparent fluxul și refluxul roș al inimii, iar genele aplecîndu-se tot atît de des pe timiditatea ochilor albaștri.

Pe cită vreme Dolly, deși balcanic robustă, purta toate stemele modernismului intervertit, care dă fetelor aparență de efebi cinici, și băieților structură de fetițe sportivizate prin costum, cu sînii — de vatelină — bombați subțire, și șoldurile dansante în croiala colantă.

Duduia simțise dezamăgirea Magdei în intimidarea ei, precum și cauzele acestei dezamăgiri, fiindcă Duduia își dădea perfect seamă că Dolly, cu părul mahoniu, retezat scurt, cu ochiadele ei brune, cu sprincenele ei focoase, cu nările ei vibrante, cu buzele ei cărnose și cu trupul ei de odaliscă sportivă, dezmințea de la prima vedere înrudirea cu serafismul epistolar pe care i-l cunoscuse Magda înainte de-a o privi.

Și-ntr-adevăr, Magda fusese dezamăgită. Parcă s-aștepta, după preludiile epistolare, să vadă, să strîngă în brațe pe un fel de Andi cu fustă.

Dar imediat își reproșase această spontană dezamăgire ca o nedreptate făcută prietenei ei.

Fuseseră nedespărțite la Paris. Duduia, după revelația faptei ei fizice, pe care n-avea cum s-o ascundă Magdei, continuase să joace rolul de „soră sufletească“ a lui Andi, pe care îl jucase și-n corespondență, dînd Magdei o impresie de fineță, de duiosie, de subtilitate și comprehensiune, care o determinase într-o seară să-i spuie tot: îl iubea pe Andi, cu toate că renunțase la el.

Atunci vorbiseră întîia oară despre Andi — Magda cu ochii plini de lacrimi, Duduia cu capul Magdei pe brațele ei.

Lumina era stinsă — de Duduia — dînd clipei atmosfera necesară spovedaniilor dureroase.

Și după ce Magda își răsturnase sufletul în brațele Duduiei, Dolly oftase, și scăpase și ea secretul cel mare: Andi era nenorocit.

— Vai, Dolly!

— Da, Magda... Mi-ai zmulș o confidență pe care n-aș fi vrut s-o mai știe nimeni... nici chiar tu.

5 Căsătoria lui Andi cu Ștefana nu era decit o ambalare tinerească.

— Vai!

Dolly era convinsă că singura lui dragoste adevărată fusese și *era* tot Magda.

10 Magda nu făcea parte — deși urmase Matematicile — din acea categorie de oameni care întrebă mereu: „De ce?“, examinînd.

Ea exclama mereu: „Vai“, acceptînd.

15 Așa că Dolly o dominase fără efort, conștiința c-o domină dîndu-i o și mai mare îndeminare în rolul de soră îndurerată a fratelui nenorocit.

În versiunea lui Dolly, Andi era prototipul ieșanului superior, capabil de înălțare intelectuală și de energia visului creator, dar inapt pentru fapte, neînzestrat cu energie socială. Căsătoria lui Andi cu Ștefana reedita alipirea Moldovei de Muntenia, reprezentînd un acces de sentimentalism, o dorință de jertfă, pe care și Muntenia și Ștefana la fel le exploataseră, Bucureștiul dominînd Iașul, iar Ștefana pe Andi.

20 Și Andi era nenorocit — ca și Moldova. Dovadă? Nu mai era cel de odinioară. Muncea neconținut, cu o îndirjire caracteristică oamenilor care vor să uite o durere, istovindu-se prin exces de muncă. Nu mai glumea, nu mai vedea lume, nu mai zîmbea; trăia retras, numai în lumea cărților, ocolind societatea, posomîrindu-se din ce în ce.

— ...Îmbătrînește.

— Vai!

Nimeni nu știa ce se petrece în sufletul lui.

35 — Înțelege, Magda, Andi nu-i omul capabil să-și afișeze durerile!

Dar ea, Dolly, copilărise cu Andi, fusese camarada lui cea mai apropiată, „sora“ lui, așa că ea singură ghicise ceea ce scăpase neobservat celorlalți.

40 Și se temea! Ceva vag, nelămurit, o intuiție femeiască, îi spuneau că o nenorocire îl pîndește pe Andi. Nu știa bine ce! Neurastenie, sinucidere...

Duduia citise cu patru ani în urmă scrisoarea prin care Andi cerea consimțimîntul părinților lui pentru căsătoria cu Ștefana, și Dolly nu uitase nimic din experiența Duduiei.

5 Se vede că nu degeaba plînsese domnul Danielescu atît de oportun în cariera lui oratorică atunci cînd marile emoții ale istoriei impuseseră tăcerea buzelor și vorba ochilor; picurase și Dolly în clipele de întuneric și confidențe, evocînd primejdiile care-l pîndeau pe „bietul nostru Andi“.

Seara se isprăvisc cu un plîns comun, cu brațele în-nodate.

15 De-atunci, singurul subiect de conversație, singura preocupare comună prietenelor nedespărțite fusese viitorul lui Andi. Îl cercetau, înlănțuite una lîngă alta, ca două fete de marinar, privind de pe țarm furtuna în care-i barca părintească.

20 Și-n preajma înapoierii lui Dolly luaseră o hotărîre. Magda primise invitația lui Dolly de-a petrece cîteva luni la ea acasă, în scumpul Iași. Să se plimbe amîndouă prin „Iașul lor“, Magda să dea un concert de binefacere: într-un cuvînt, Andi s-o știe că-i la Iași. Simpla ei prezență însemnînd pentru Andi o reconfortare, o alinare, singura care-l putea feri de deznodămîntul fatal.

25 Nu urmăreau nimic alt. Nici Magda, nici Dolly n-ar fi fost în stare să *conceapă* măcar o idilă adulterină, sau măcar o prietenie clandestină, o frăție dosnică: nu-nu ! Atît numai: prezența Magdei la Iași să restituie „orașului mort“ parfumul de primăvară pe care, pentru Andi, îl pierduse.

35 Această imagină o luase Duduia tot de la prelegerea inaugurală a lui Andi. Acolo, însă, „parfumul de primăvară al orașului mort, pierdut pentru ieșenii de astăzi“, îl readucea, în concepția lui Andi, „conștiința trecutului istoric al Iașului“, numai această conștiință, fiind în stare să redea ieșenilor prestigiul de odinioară, puritatea și semeția vechii Moldove.

40 După cum se vede, vorbele lui Matei Velisar deveniseră idei generoase de-ale lui Andi, pentru ca, mai

pe urmă, să devie manopere sentimentale de-ale lui Dolly.

Sinceritatea Velisarilor devenise și ea, la rîndul ei, o mască în balul mascat.

*

5 Căldura impersonală a caloriferelor, miros dulceag de tutun englezesc amestecat cu asprimile fumului de havană, și vestibulul, ca decorul unui act întâi în care apărea deocamdată *groom*-ul cosmeticat, înclinat, în vestă galbenă cu dungi negre și nasturi de alamă, în timp ce, nevăzută, răsună o muzică englezească, un cor negru, sau o gripă radiofonică: acestea erau primele impresii ale lui Andi de cite ori intra în casa Duduiei, impresii totalizate în sentimentul că trebuie să participe la un fel de operetă, cu factice însuflețire scenică, 10 destinată numai spectatorilor din sală.

15 Impresiile reapărură parțial de îndată ce servitorul deschise ușa din față domnului Danielescu și lui Andi, dar încetară de îndată, lăsînd s-apară una nouă.

20 Nu curgea nici robinetul patefonic, nici furtunul radiofonic. Răsuna un cîntec cu miros de liliac jilav înflorit în tristă noapte de primăvară.

„Ich grolle nicht, und wenn das Hertz auchbricht...“

25 Glasul de soprană n-avea nici stridentă, nici fragilitate. Era puternic și dulce, și patetismul liedului redat de glasul tînăr apărea ca luna în aburii unei ploii de primăvară.

30 Era ciudată impresia violentă de primăvară, atît de neașteptată, că devenea dureroasă. Impresie de nopți de primăvară *de altădată* — după aula Universității și gerul iernii.

Andi simți cu genele plecate o scurtă suferință și melancolia unei întineriri.

— Au venit cucoanele? întrebă domnul Danielescu, lepădîndu-și șoșonii descheiați de cînd îi pusese.

35 Muzica încetă.

Se auzi o forfoteală în salon.

— Hallo, Andi!

Nici nu-și scosese blana, și Duduia era în brațele lui, c-un salt care căuta să plasticizeze impresii de la baletul rus, recent văzut la Paris.

— Daddy, vai ce frumos te-ai făcut!

5 Mai greoaie — iarna îi sensibiliza reumatismul — doamna Danielescu ajunsese în brațele domnului Danielescu abea după ce Duduia, Dolly, își sărutase și tatăl, pe „daddy“.

Duduia nu-și găsea astîmpărul.

10 Era ațîțată de cele două surprize pregătite familiei: una pentru daddy, alta pentru Andi: Magda.

Domnul Danielescu își săruta „surpriza“ fără să-i descopere caracterul de surpriză specială pe care i-l dăduse Duduia.

15 Și deodată, după efuziunea primului lirism, epidermic, răsună ca-n piesele istorice cînd voievodul descoperă că sfetnicul cel mai iubit l-a trădat un:

— Beatrice!

20 Doamna Danielescu plecase genele. Își tunsese părul băiețește, cu unghi la ceafa rasă, și îmbrăcase rochia intermediar scurtă — rochiță totuși — pe care i-o adusese Duduia din străinătate.

— Daddy, să nu spui că nu-ți place! Am întinerit-o cu zece ani, darling!

25 Domnul Danielescu încremenise.

Ca Napoleon în fața piramidelor, parcă se pregătea să spuie cuvinte istorice.

— Și ce-ai făcut cu Cozile Tale?

— Ți le-a adus, daddy.

30 Doamna Danielescu se congestionase. Era tunsă abea de cîteva ceasuri. Duduia o convinsese la Chioaia, și pe drum — de la Chioaia la Iași — că părul lung i-o barbarie compromițătoare:

35 „Așa e vremea, mamă. Toate femeile din lumea bună și-au tăiat părul.“

...că-n Occident nu mai poartă cozi decît chinejii acrobați, că doctorii din Anglia i-au spus că părul lung anemiează și dă migrene și, abea sosite la Iași, o dusesse ca pe o somnambulă la coaforul de dame, luînd asupra ei consecințele, asistase la rețezarea cozilor, împachetate pentru daddy în hîrtie de matasă cu inscrip-

ția „Souvenir“, determinase conturul modern al tun-
sorii apoi, acasă, o modernizase pe terorizata conver-
tită, îmbrăcînd-o cu rochie scurtă și cu sweaterul de
matase cu picturi cubiste, o fardase cu roșul lichid adus
5 de la Paris, îi răs-picase carminat buzele, îi întunecase
albăstriu pleoapele, și acum o contempla ca pe o casă
renovată după preceptele moderne, pîndind reacția
arhitectului de moda veche.

10 Pe doamna Danielescu o înfrigura și o mînca ceafa
rasă — dîndu-i parcă un fior — și o neliniștea cochet
privirea uluită a domnului Danielescu.

Se simțea culpabil întinerită, ca o trăsura devenită
automobil.

15 O dată cu părul tuns și cu rochița sprintenie, parcă-i
dispăruse amintirea maternităților; se simțea mai de-
grabă soră cu Duduia decît mama ei. Și parcă era *adusă*
nu în fața soțului ei, ci în fața unui *bărbat*.

20 Domnul Danielescu o privi, o măsură, o compară cu
amintirile. Și se vede că fardul obrazilor și accentul car-
minat al buzelor deșteptaseră o veche lucire în amin-
tirile singelui, căci deodată se simți roșind, întinerit
și el, și ridicînd din umeri, ca un om care se decide să
facă o beție, se adresă Duduiei:

25 — Să mă bată Dumnezeu, da' zău că-i șade bine!
Duduia-și sărbători succesul printr-o fantezie co-
regrafică, un fel de dans războinic, ca al triburilor negre.

30 În timpul pantomimei părintești, Andi se aran-
jase la oglindă, retușind în treacăt dezordinea crăvății
și a șuvițelor de păr, acceptînd din semnele succesului
de la Universitate numai lucirea ochilor și infierbîn-
tarea obrazilor.

35 Era îmbrăcat sumbru, cu haine albastre, cravată
tot albastră, un albastru mai deschis decît al hainelor;
din aceste valorificări de albastru, capul răsărea palid
argintiu, cu umerii obrazilor abea rumeni, cu părul
brun în care mocnea o flacără de aur ruginiu, cu ochi
negri ca mătăsoasele ape ale blăunii de lutră, cu bărbie
de adolescent, și linia gîtului la fel tînără, — dînd
o impresie de frumuseță atît de categoric opusă ambian-
40 ței, că te-ntrebai, văzîndu-i capul, unde-i lancea, un-
de-i calul alb cu filfiit de aripi în galopul lui ceresc?

Această impresie despre el însuși o avea Andi pri-
vindu-se în oglindă, impresie care-i îndestula măguli-
tor nevoia de cochetărie deșteptată-n el de glasul din
salon după ce cîntecul încetase.

5 Duduia nu urmărise numai pantomima părintească,
ci și pe a Narcisului din oglindă, cu coada ochiului și-a
gîndului. Liedul cîntat de Magda, acompaniată de Du-
duia, tocmai cînd sosiseră Andi și cu domnul Danie-
lescu, nu era simplă întîmplare, ci rezultatul unei
10 deliberări prealabile. Făcea parte din aceeași categorie
de strategii casnice, ca și măsurile dintr-o sonată de
Beethoven, pe care Duduia le-ncepea de cite ori s-au-
zea, odinioară, o trăsura apropiindu-se de casa părin-
tească pavoazată pentru musafiri.

15 Confruntarea lui Andi cu el însuși în oglindă nu
se-ntîmplase niciodată atunci cînd Andi o însoțea pe
Ștefana.

20 Așa că Duduia interpretase just și valoarea acestei
contemplări în oglindă, cît și semnificația aranjării
părului și a crăvății: Andi auzise glasul frumos al Mag-
dei fără să-l identifice, și, nefiind cu Ștefana, recurgea
la oglindă înainte de-a intra în salonul unde era fe-
meia cu glas dulce.

25 Porniră spre salon cu Duduia în frunte și Andi la
urmă, el singur situîndu-se după ceilalți, nu numai de
politeță, dar și din calcul. Fiind cel din urmă, avea ră-
gazul necesar de-a vedea cine-i în salon, înainte de-a
intra, și de-a se pregăti în consecință.

30 S-aștepta tot atît de puțin s-o vadă pe Magda Bol-
dur ca și s-audă un lied în casa Duduiei, care trăia în
„veacul vitezei“. Și din pragul salonului, pe cînd dom-
nul Danielescu acorda celor de-acolo cîntea de a-i
stringe mîna, primi, văzînd-o pe Magda, aceeași im-
presie de parfum de altădată pe care i-o dăduse și
35 liedul.

Duduia, ca și cum n-ar fi știut nimic, îl prezentă
Magdei.

Mina Magdei tremura.

Era în picioare, rezemată de pian.

40 Andi simți că se roșește. Nu întilni privirea Mag-
dei; își aplecase genele sperios, dar pe obrazii ei ovali

izbucnise o roșeață din acelea care fardează și virful urechilor cu emoții demodate.

Și doamna Danielescu, și Duduia văzuseră. Ochii lor se întâlniră o clipă numai. Doamna Danielescu se stăpini, diformindu-și strimb un zîmbet, de parcă ar fi privit un miliard de aur revărsat.

Nările Duduiei vibrară.

Nu vorbiseră nimic una cu alta despre Magda Boldur. Dar doamna Danielescu înțelegea, și Duduia pricepuse că mama ei a înțeles. Complicitatea lor se născu fără vorbe, dindu-le în acea clipă senzația de primejdie și voluptate a contrabandiștilor și a braconierilor.

Sosirea Duduiei din străinătate adunase la ea pe câteva prietene, care-o însărcinaseră cu felurite comisioane: pudră, fard, parfumuri, mătăsurii, melesteie de metal și cauciuc pentru masaj etc.

Mesele salonului erau acoperite de cumpărăturile aduse, a căror expoziție — cutii de pudră, pufuri enorme, flacoane, tuburi — era în evident contrast cu liedul rătăcit ca o lebădă într-o vitrină cu frivolități femeiești.

Discuțiile, silnic oprite de muzică, reîncepuseră, născîndu-se din flacoane, din cutiile cu fard, din mătăsurii, gravitînd în jurul ultimelor mode din străinătate, consemnate în jurnalele de mode și-n revistele trecute din mînă-n mînă.

Domnul Danielescu blama prin severitatea înfățișării și prin atitudinea parcă asiriană futilitatea subiectelor. Era grăbit să plece acasă, să mănînce și să se culce cu noua versiune a soției lui, care-i dădea o impresie de adulter de cîte ori o privea. Dar doamna Danielescu nu se grăbea de loc. Intrase în rîndul „fetelor“ și-n „veacul vitezei“.

Andi se retrăsese într-un colț al salonului, așezîndu-se într-un fotoliu.

Toți ședeau pe scaune. Numai Magda Boldur rămăsese în picioare. Era atît de emoționată, că nu mai îndrăznea să se miște de lingă pianul de care se rezema, cu sufletul ascuns în *Dichterliebe* ca într-un tufiș de liliac. Ea singură era frumoasă dintre toate femeile și

fetele din salon, și singura, nu demodată, dar mai degrabă arhaic frumoasă.

Înaltă și subțire ca și Andi, avea același profil de efeb grec, și numai ea din tot salonul mai purta pe cap ploaia de primăvară a părului de femeie.

Andi n-o privea. Asculta concentrat discuțiile despre modă.

Interveni, schițînd ironic o teorie a modernismului vestimentar.

Toate fetele ridicaseră ochii spre el, cu un fel de uimire desfătăată. Cum? Andi mai vorbea cu ele? Se mai amesteca în discuțiunile lor? Nu le disprețuia...

Andi distingea, ca substrat al modelor actuale, ceea ce numea el — după Gide — coridonismul.

Modernismul detronase „femeia“, înlocuind-o cu efebul. Și modelele femeiești, și cele bărbătești urmau realizarea plastică a aceluiași tip de efeb. Vechile attribute distinctive ale sexelor dispăruseră, în confuziunea actuală.

Musteața și barba erau rase; cozile, retezate. Femeilor li se interzicea conturul de amforă plină, robust rotundă, care făcuse gloria femeilor de odinioară. Femeile trebuiau, după canoanele moderne, să fie zvelte ca băieții, nu ca femeile, să pășească bărbătește energetic, nu să alunece ca valul.

Considerațiile lui Andi, pînă la acest punct, conveneau auditoriului feminin, amator de explicații cu rădăcini sexuale. Dar Andi, spre surpriza generală, luă o atitudine potrivnică versiunii moderne a femeii, făcînd elogiul vechiului tip de femeie. Femeia trebuia să reprezinte, după Andi, ca siluetă, curba șerpuitoare, nu unghiul, nu linia dreaptă, nu duritatea atletului. Îi era îngăduit să fie zveltă numai atît cît permitea conturul amforei, contur care hotărnicise definitiv frumuseța trupului femeiesc. Amforă puternic bombată, sau sprinten alungită, dar amforă. Așa hotărîse Dumnezeu, hărăzînd-o maternității, cum amfora e hărăzită apei; așa confirmase geniul grecesc.

Femeia-arbust, femeia-surcică, femeia-frigăruie, femeia-scobitoare erau eresuri ale sexualității moderne,

care încerca să dărime estetica, impunându-i un apetit glandular, nu o revelație estetică.

5 Apoi combătu tunsoarea modernă. Vechea Dalila tunsese pletele lui Samson, luindu-i astfel puterea. Moderna Dalila își tăiasse propriul ei păr, dovedind prin aceasta că nu mai era Dalila. Parfumul feminității, după Andi, era în păr, și numai în părul lung care înconjură pe femeii cu un mister de pădure: nu-l mai
10 dispăruse. Secase riul mătăsos al oglinzilor. Gestul pieptenului care vislea în apa revărsată pe umeri dispăruse. Femeia de azi se pieptăna cu minile, ca băieții; își alegea cărarea expeditiv, ca băieții; își comprima părul în filet, ca băieții. Și-apoi, ceafa rasă despodobea pe femeii de cea mai încântătoare nuditate a ființei lor: ceafa rotund și dulce descoperită de părul ridicat.

15 Duduia zîmbea: se gindea succesiv la Ștefana și la Magda, — la ea, de loc. Teoriile lui Andi, în sine, o lăsau complet indiferentă. În ce-o privea, știa perfect succesul carnivor stîrnit printre bărbați de ceafa ei rasă. Restul era moft!

Andi, în aceste clipe, nu se gindea nici la Ștefana, nici la Magda. Dorea numai să offenseze pe „fetele subțiri“, reinspirîndu-le vechiul respect deferent. Dar
25 înregistrase, de cîteva ori, neliniștit, zîmbetul Duduiei.

Și deodată își dădu seama de gafa enormă pe care-o făcea.

Avu o mișcare agresivă.

Se stăpîni.

30 Zîmbi ironic.

Și continuă, afirmînd că s-a mărginit să *expuie* două puncte de vedere. Nu era partizanul nici al unuia, nici al celuilalt, fiindcă generalizările sînt generatoare de erori. Fiecare femeie e o formulă proprie a feminității, călăuzită de legile ei particulare. Arta unei femei e să nu
35 contrazică prin nimic propria ei armonie. S-o valorifice oricum, dar să n-o altereze. Să-și adapteze fiecare modă, convertind-o într-o versiune adecvată, fără să-și aservească frumuseța unor forme improprii.

40 Femeia adevărată rămîne femeie, și cu părul scurt, și cu părul lung, și grasă, și slabă. Căci după cum un

parfum, același, miroase altfel picurat în părul unei femei, și altfel picurat în părul alteia, căci după cum o pudră albește felurit un ten față de altul, tot așa
5 moda se diversifică în femeile adevărate, care o acceptă, dîndu-i fiecare un accent personal. Moda, oricare ar fi, nu distruge lamentabil decît pe femeile — inexistente ca femeii — care nu-s decît manechinele hainelor lor.

10 Satisfacția era generală; prestigiul monden al lui Andi se reaurise.

Numai Duduia era altfel satisfăcută decît celelalte femei, fiindcă revenirea lui Andi subliniasse pentru ea, și mai apăsător, sensul teoriei precedente.

15 Se serviră aperitive picante și băuturi tari. Andi era însetat încă de la Universitate. Nu ceruse de băut pînă atunci, fiindcă-și cruța sănătatea cu o permanentă circumspecție. Recentele arpegii mondene îi uscaseră și mai tare cerul gurii. Duduia îi prepară anume pentru el un whisky cu apollinaris. Inofensiv cînd îl bei, ca
20 o limonadă, alcoolul de cereale te umple imediat de flăcări.

Andi era însetat. Duduia-i mai prepară încă un pahar. Îl bău pe jumătate.

25 Se răsturnă în fotoliul comod, cu sufletul lenit ca de o baie de soare, lăuntrică. Nu-i mai venea să plece. Mirosul de pudră și parfum, foșnetul de mătăsurii îi dădeau o vagă impresie de harem în care el era sultanul în vizită. Nu-i mai era dezagreabilă nici senzația de lux, de belșug, care domnea violent în casa Duduiei.

30 Era cald. O căldură geometric egală, de calorifere. Mirosea un pic a cocotă de lux. Luminile erau aprinse, sticlos albe. Răsunau paharele ciocnite, glume...

35 O regăsi pe Magda, și senzația de liliaci înfloriți pe care-o avusese intrînd în casă, în clipa cînd Duduia se așeză din nou la pian, și glasul Magdei, intimidat la început, apoi sigur, luminos nud ca al sopranelor, începu să cînte tot din Schumann.

40 Liberîndu-se de constrîngerile de pînă atunci, sufletul lui Andi respiră parfumul de liliac ud, patetic pe cît fraged, al muzicii lui Schumann, în care glasul Magdei răsărea ca o lumină de lună, nostalgic argintie.

Închisese ochii, și o revăzu prin ani pe Magda Boldur așezată pe scara vestibulului, într-o lumină de lună care aprindea culorile de toamnă exotică ale vitraliului din dosul ei.

5 Și regăsi, văzînd-o, mirosul de liliaci înfloriți al acelei nopți, — în el ca și în liedurile pe care le asculta, cîntate de glasul care *cînta*, deși o părăsise pe Magda.

Cînta...

Atunci, o pierduse! Nu mai era a lui!...

10 Deschise ochii. O privi pe Magda cercetător... Da, era aceeași Magda, frumoasă, cu părul cenușiu-blond strîns la ceafă, cu același profil dulce de față de altădată, blindă, crescută parcă printre bunici, purtînd în culoarea părului lumina lămpilor aprinse seara sub abat-jour, avînd în mișcări reculegerea sfioasă din casele bătrîne, — dar *cînta*, nu plîngea...

Ș-abea atunci, după patru ani, Andi-și dădu seamă că socotise pe Magda ca pe un fel de tablou care-i aparținea. N-o alungase din el, numai că nu se mai ocupase de ea. O lăsase parcă într-un fel de pod sufletesc.

20 Și iată că nu mai era a lui. Desigur. Fusese în străinătate — patru ani —, se îndrăgostise acolo de cine știe ce muzicant, se înstrăinase de el, se liberase, devenind *fata care cîntă*, nu *fata care plînge*.

25 Dar roșeața ei cînd îl văzuse pe Andi? Emoție scurtă, superficială, care nu exprima nimic.

Cîntase, cînta — acesta era noul aspect al Magdei, însemnînd emanciparea ei de Andi.

Andi goli restul paharului de whisky.

30 Liedurile cîntau dragostea, pasiunea, deznădejdea, speranța — toate cuprinse în suflarea tinereții, toate întîmplîndu-se în aceeași noapte a lumii, cînd pentru Heine, cînd pentru Schumann, înfloriseră toți liliicii, rozele și crinii primăverilor și verelor pămîntului.

35 Și Ștefana?

Gîndul apărî ca un țipăt, înspăimîntîndu-l.

40 Dar nu se întîmplase nimic, — nimic *în afară*, în *viață*. Totul era la fel ca și înainte. Treceau prin el gînduri, icoane, un uitat parfum de tinereță, și atât.

Vroi să reintre în vestibulul casei Boldur. Nu mai putu. Gîndul Ștefanei îi intimidase sufletul. Se gîndi la Ștefana cu teamă, umilit, formulînd totodată cîteva gînduri ciudate: iubirea pentru Ștefana îl apăsa; era prea deșteaptă, prea lucidă, prea energică: îl domina, paralizînd în el tinerescul dragostii, dînd vieții lui ceva sever, sumbru. Îl îmbătrînise. Îi alungase tinereța.

Cum? Ștefana?

10 Trecu prin el deodată, ca vîntul uraganelor printr-o fereastră spartă, o enormă deznădejde.

Ștefana! Ștefana! Ștefana!

Trecuse.

15 Dar nu se-ntîmplase nimic, nimic. Gînduri! Fleacuril!

Și ascultă din nou, cu ochii spre profilul Magdei Boldur, muzica.

Domnul Danielescu dădu alarma. Era nouă și un sfert.

Răsună un „vai!“ general.

20 Ce ușor trecuse vremea!

Începură împachetările, vorbele de plecare, preparativele pentru reîntrearea în gerul de afară.

Andi se posomorîse, devenînd ursuz, ostil.

25 Familia Danielescu pleca la urmă. Duduia dădu ordin să tragă la scară mașinele.

După plecarea musafirilor, familia făcu un pelerinaj la odaia lui Pussy. Nimeni n-avea voie să-l sărute. Pussy urla feroce, și cum urletul lui încă nu devenise englezesc, Duduia curmă vizita, lăsîndu-l să mai fie român în brațele englezoaicei.

30 — Da' bărbatu-tău unde-i? o întrebă domnul Danielescu.

— A plecat la București.

Zîmbi, cu buzele în as de cupă.

35 — Ceva noutăți? stăruî domnul Danielescu.

— Poate... politice.

— Liberali?

— Nu cred, dar nu știu.

— La țărăniști? tresăltă domnul Danielescu.

40 — Lasă, daddy, lucrurile serioase. Ajută mamei să-și aranjeze gulerul. Fii cavalier, daddy!

Andi strinsese mâna Magdei mai lung, privind-o stăruitor drept în ochi. Și o văzu palidă, cu o privire prin care fugeau parcă nouri lunari în vînt mare.

5 În automobil, regăsindu-se singuri, tăcură, tăcură...
Și, brusc, doamna Danielescu făcu semn șoferului să oprească la cofetăria Vlădescu.

Mașina, frînată deodată, tresări și stopă.

— Andi, ia o cutie de bomboane pentru Ștefana.

10 Cînd Andi apărură cu pachetul în mînă, reluîndu-și locul, simți că părinții lui au vorbit ceva în lipsa lui. Și, fără să vrea, își dădu seamă că devenise complicele tăcerii lor, ducînd Ștefanei cutia de bomboane care trebuia să-i scuze pe toți că întirziaseră la masă, ca și cum nu Ștefana — pe care n-o interesa ora mesei — i-ar fi așteptat acasă, ci doamna Danielescu, pe care trebuiau s-o îmbuneze în felul obișnuit, adică dîndu-i daruri.

Și totuși, se simțea solidar cu ai lui față de vinovăția comună și dorința de-a o ascunde, amăgînd.

20 Nu aprinsese nimeni becurile dinlăuntru ale automobilului. Erau toți strînși în întunericul mobil ca cel din sufletul lui Iuda după ce-l vinduse pe Isus.

*

25 Andi se înfășură atent, ca cei care pleacă în sanie la drum lung, cu pledul peste oghial. Se stîrnise viscol afară.

Înainte de a-și așeza definitiv capul pe pernă pentru somn, Andi o privi pe Ștefana: ședea la gura sobei, cu picioarele încrucișate sub ea, privind flăcările. O vedea din spate. Îi privea mai ales compresa albă care-i înfășura gîtul.

Era enervat.

— Ștefana, nu-i bine să stai la foc! De asta răcești așa de ușor!

35 — „Așa de ușor?“ se miră glasul Ștefanei, îngroșat de răgușeală.

Era întia ei gripă, într-o casă în care fiecare strănut lua proporții de gripă; și o luase pe deasupra de la domnul Danielescu ale cărui strănuturi nu erau niciodată acoperite cu batista. Porneau, fanfară în nasul ori-

șicui, ca și cum și microbi ar fi deținut fărime din personalitatea sa ilustră.

— De ce nu faci gargară?

— Am făcut.

5 — Chinină ai luat?

— Am să iau.

— Ai să uiți. Iar ai să uiți. Cum vrei să te faci bine dacă nu te-ngrijești?

10 Ștefana tresări. Răsunase atîta lehamete în acel „iar ai să uiți“ al lui Andi, încît întoarse capul înspre el, privindu-l lung.

Andi rezistă cîteva clipe. Și iar simți apariția surisului de „femeie care minte“.

15 De cîte ori îl privea Ștefana în timpul mesei, la fel zîmbise. Era exasperat, — și parcă mai mult de Ștefana decît de el.

— Noapte bună. Tu nu te culci?

— ...

20 Ascultînd tăcerea Ștefanei, Andi avu o tresărire de minie. Se culcă, stringînd dinții cu furie.

De cînd venise acasă, dorise ca Ștefana să fie excepțional de bună, de blîndă, de duioasă cu el. El de la ușă îi sărutase mîna cu o afecțiune particulară; în drum spre sufragerie îi dezmierdase umărul și capul, cu o reală compătimire pentru starea ei gripală, care-i dădea o respirație anevoioasă, cu gura deschisă, ca la peștii scoși din apă, o neconținută lăcrimare a ochilor congestionați, și o cojire uscată a buzelor. Pe lingă acestea, era îmbrăcată gros, ceea ce o făcea să pară și mai mică — mai turtit mică —, mai ales după icoana Magdei Boldur, și gîtul îi dispăruse complect sub bandaj.

35 Cercase chiar s-o sărute, deși gripa e foarte contagioasă, și cu toate că Andi avea o profesională nevoie de sănătate. Dar Ștefana, cînd voise s-o sărute, se scuturase de el, fără să-l privească în timpul mesei, participînd distrat — și parcă distant — la masa care însemna sărbătorirea întoarcerii doamnei Danielescu. Și cînd din întimplare ochii Ștefanei — reci, muți și congestionați de gripă — se întîlniseră cu ai lui Andi, su-

rîsul lui Andi reapăruse, exact în acele clipe, deși nu-î venea de loc să ridă.

De ce nu-l întreba: „De ce rîzi?”

5 I-ar fi răspuns: „Nu rid. E un zîmbet nervos. Ție-
nu-ți vine uneori, la înmormîntări, sau cînd un prieten
10 îți istorisește o nenorocire care te afectează și pe
și fiindcă zîmbetul în acele clipe înseamnă o necu-
viință, o reacție cinică... E un zîmbet nervos, care do-
vedește anarhia din om. Nimic mai mult...”

Dar Ștefana tăcuse.

Și acum tăcea la gura sobei.

Și Andi nu putea dormi.

15 De citva timp, o dată cu începerea cursurilor de
la Universitate, și o dată cu reapariția cotidiană a
acelui „zîmbet nervos”, Andi nu mai cunoștea odihna
și deplinătatea din ultimii patru ani.

20 De cînd se căsătorise, Andi nu mai dormea în casa
părintească, nu mai era vecinul unei odăi în care lo-
cuia cineva din familia lui. Trăia cu Ștefana în căsuța
din curte: trei odăi, un antret și un cerdac. „Sus”, adică
la părinți, mînceau numai. Timp de patru ani muncise
25 de dimineață pînă seara, preparîndu-și doctoratul
împreună cu Ștefana. Căci doctoratul strălucit luat
de Andi însemna, la drept vorbind, mai ales încunu-
narea ideilor originale ale Ștefanei. Andi era mai ales
în stare să facă toaleta literară a ideilor altora, pe cită
vreme Ștefana și culturii tot cu viață răspundea, adică
30 avînd idei și atitudini proprii, pe care Andi și le însușea
frățeste. Doctoratul lui Andi fusese o colaborare între
el și Ștefana, mintea ei dînd lui Andi vigoarea crea-
țiunii, pe care Andi o înzestra cu grație și subtilitate.

Noaptea, după ce erau frinți de oboseală, lăsau lu-
cru și glumeau, acordîndu-și recreații în care izbuc-
35 nea tot ce era vervă copilărește proaspătă și inventivă
în Ștefana.

Nu mai trăia în Iași, nu mai trăia în casa părin-
tească. Trăia alături de Ștefana, cu sufletul deschis
ca o fereastră prin care intra soarele zilelor de primă-
40 vară, primenind tot. Pleoapele lăsate pe ochi însem-
nau somn efectiv, nu pîndă în umbra genelor. Și asta

nu numai în ietacul casei lor, dar chiar și la Agapia,
unde-și petrecuseră verile tot în casa mamei Agafia.
Acolo se învecina în timpul nopții cu o odaie în care
5 erau fie părinții lui, fie Duduia — înainte de a se că-
sători, — fie Luchi. Și totuși, nu-i mai spiona, co-
mentînd în gînd, acru, zgomotele și vorbele de alături.
Uneori numai comenta hazliu, pentru Ștefana, cite
un zgomot surprins. Rîdeau și adormeau, alături unul
de altul, somn deplin, somn sănătos. Timp de patru
10 ani, Andi n-ar fi avut să roșească față de Ștefana, pen-
tru nici un gînd de noapte, ascuns ei.

Din toamnă însă, de cînd cu succesele universitare,
apăruse și zîmbetul de „femeie care minte”, și paian-
jenul care pîndea subt somnul aparent al lui Andi.

15 Dar nu mai pîndea, ca odinioară, viața unei odăi
învecinate, ci pe Ștefana. Și parcă de atunci nu mai
dormea în ietacul celor patru ani de muncă și de dra-
goste, alături de Ștefana, ci în vechea lui odaie de ti-
nereță, cea din casa părintească, din care pîndea pe
20 Ștefana ca pe un *vecin de odaie*, nu ca pe un tovarăș
de somn frățesc, de muncă și de viață.

O spiona, cu genele fățarnic plecate, cu somnul
aparent, numai, vigilent în afară ca țevile puștii cînd
stai la pîndă.

25 De ce nu se mai culca Ștefana o dată cu el?

Uneori ceteau împreună literatură, schimbau pă-
reri și impresii asupra personagiilor. Nu mai vorbeau
nimic despre ei, despre ce-a spus Andi la Universitate
studentilor, despre ce-a făcut Ștefana în timpul ab-
30 senței lui, și întotdeauna Ștefana rămînea trează fă-
țîș, cu lumina aprinsă, cu cartea în mînă, sau la gura
sobei, după ce Andi declara că se culcă.

De ce nu-l însoțea?

35 Zîmbetul de „femeie care minte?” De ce nu-l în-
treba?

Și somnul lui Andi se enerva, devenind insomnie
mocnit agresivă, pîndind-o pe Ștefana.

40 De la o vreme îl supăraseră lumina aprinsă. În defi-
nitiv, el muncea, avea nevoie de odihnă, de somn. Și
Ștefana putea să-și închipuie că nu poți adormi de-a
binelea cu lumina aprinsă!

Apoi fumatul în ietac. Înainte — adică în timpul anilor de muncă solidară — lucrau amândoi în biuro, venind în ietac numai să doarmă. Ștefana fuma în biuro. De când însă nu mai adormea o dată cu Andi, Ștefana fuma în ietac la gura sobei, și după ce Andi — oficial — dormea. Lui Andi nu-i plăcea, mai ales asupra somnului, mirosul inecăcios al fumului de tutun. Se frământa în pat, întorcându-se când pe-o parte, când pe alta, că doar va înțelege Ștefana că lumina și fumul nu-l lasă să doarmă. Ea fuma înainte la gura sobei, cu ochii îndreptați spre flăcări. Dacă se întâmpla să fumeze mai mult, înainte de-a se culca, deschidea ferestrele, aerisind îndelung. Asta îl supăra pe Andi și mai tare, mai ales toamna și iarna. Prezența aerului rece în ietac îi alarma somnul, luându-i intimitatea căldurii închise.

Treptat, începuse să-l sîcîie, să-l irite, să-l enerveze tot ce făcea Ștefana după ce el declara oficial că se culcă. Fiecare filă întoarsă, fiecare chibrit aprins, fiecare oftat rătăcit între respirații îi dădea o tresărire care-l crispa. Dimineața se deștepta ostenit, c-o greutate premergătoare migrenelor, aruncînd o privire ursuz dojenitoare somnului Ștefanei.

Și parcă toate enervările acumulate de Andi în ceasurile de nesomn la pîndă, ale ultimelor luni, veniseră în această seară să-i zgirie matasa zburlită a sufletului.

O auzi pe Ștefana aprinzîndu-și țigara de la carbuni. Auzi întîia aspirație a fumului, adîncă și-i venea să rupă cu dinții învelitoarea pernei.

De ce nu se culca odată? Era gripată. Chinină nu lua — era sigur. Gargară nu făcea — era sigur. Și era sigur c-are să-i vie să facă gargară tocmai acuma, ca să-i strice somnul.

Se răsuci în pat. Avea pe spinare mîncărimi de insomnie. Pe deasupra, alcoolul băut la Duduia îi dăduse o arsură în piept și o sete uscată. Și Ștefana nu-l lăsa să doarmă! A doua zi avea curs. Simțea că se va deștepta îngreuiat, fără chef de lucru.

De ce nu se culca odată?

Ce corvadă să dormi cu altcineva în odaie! Nici unul nu-i liber să facă ce-i place.

Dacă i-ar propune Ștefanei să-i aștearnă pentru noapte pe canapeaua din biuroul lui? El să doarmă acolo, ea să fie liberă în ietac.

Măcar în timpul gripei. Se mirase cum scăpase pînă atunci! Dormeau într-același pat. E absurd, în definitiv, fiindcă ești căsătorit cu o femeie, să te căsătorești și cu toate boalele ei! Mai ales că el muncea. Avea nevoie de sănătate. Și era slab pe deasupra. Nu era ca Luchi, un munte.

O vedea, cu ochii închiși, pe Ștefana, bunducită de îmbrăcăminte groasă, legată la gît, cu ochii injectați. Se slufuse... Da. Slăbise, își pierduse culorile, rotunjimea obrazilor.

Iar fuma!

Și brățara aceea care zornăia mereu la cea mai ușoară mișcare! Zornăitul ei îl enerva ca ronțăitul unghiilor, ca rozătura șoarecilor, ca apa care picură în uluce, ca foșnetul gîndacilor negri în ziare uscate...

Și tusa, tusa din gît, care pare factice!

Ce?

O auzi pe Ștefana stingînd lumina, apoi ieșind în virfuri. Se ducea la el în biuro. Deschise ochii. Flăcările sobei luminau divanul jos pe care dormea, aprinzînd culoridecăpșune pe șalurile de pe pereți. Era cald în odaie. Afară suiera viscolul. Căscă lung. Se simțea în sfîrșit confortabil singur. Se culcă de-a binelea.

Și în clipele premergătoare somnului — zîmbitoare lene a întregii ființe care se topește ca omul de zăpadă în soare de primăvară — Andi se simți singur nu fiindcă plecase Ștefana, ci fiindcă o clipă gîndul o adusese pe Magda Boldur în brațele lui.

★

Ștefana nu aprinsese lumina în biuro. Mai pusese cîteva lemne pe foc și se așezase iarăși la gura sobei, aprinzînd alte țigări. Fumul tutunului era singura gargară de care avea nevoie în această noapte.

Atitudinea familiei față de ea, începînd cu fructele zăhărite oferite de doamna Danielescu, și continuînd cu dulceaga și exagerata serviabilitate din timpul mesei dată nu în cinstea ei, ci în cinstea stăpînei care se întorcea acasă, împreună cu comportarea identică a lui Andi, zîmbetul, oribilul zîmbet, falșa sollicitudine și întrebările enervate despre sănătatea ei se totalizau în oroarea unei singure certitudini: că e străină tuturor, și lui Andi. Nu știa ce se întîmplase, dar întreaga familie — afară de Luchi, care nu fusese la masă — purta față de ea aceeași mască de falșă sollicitudine, care le dădea tuturor un fel de licheism solidar, ca celor care complotază împotriva cuiva de care se tem.

15 Cauza n-o interesa.
Ceilalți n-o interesau.
Dar Andi...

20 Andi-i ascundea ceva. O mințea. Și nu de azi, de cîteva luni, de cînd era profesor.

Gîndurile treceau ca un galop al inimii, sfărîmînd și-ndurerînd tot.

25 Andi mințea chiar din ziua prelegerii inaugurale a lecției de deschidere. O rugase să nu asiste. Se temea că prezența ei îi va da trercul debutanților.

30 Nu văzuse durerea ei. Cum, ea, tovarășa lui de muncă, să nu-l privească tocmai în clipa cînd avea să domine cu sufletul lor comun, cu munca lor comună — căci lecția lui de deschidere era a lor, cel mai pur copil al dragostei lor, entuziasm alăturat, idei altoite una pe alta, suflete amestecate în exaltarea aceleiași flăcări...

Aflase din gura altora succesul la care numai ea nu asistase.

35 Dar asta nu însemna nimic. Ea nu s-ar fi dus acolo ca să culeagă, în calitate de soție, aplauzele publicului ieșan venit să-l asculte. Ea vroia să-l asiste în acea clipă grea, cu toată căldura și frăția dragostii ei, așa cum îl însoțise pe tatăl ei în timpul războiului. Vroia să împărtășească alături de Andi acea formidabilă apăsare de labă de leu, a curiozității publicului în clipa apariției la tribună a debutantului.

Fusese singură acasă, tocmai în acea zi, cea mai înfrigurată a vieții lor comune.

Și se înapoiaseră cu toții, glorioși de gloria lui Andi, — înstrăinați de ea.

5 Atunci apăruse oribilul zîmbet falș pe fața lui Andi. Și semnificația zîmbetului, poate parțială, o descoperise întîmplător, aflînd de la Luchi cîteva fraze din lecția lui Andi.

10 Toate aceste fraze făceau elogiul sufletului ieșan. Vra să zică, Andi adăugase într-ascuns de ea, în fața publicului ieșan, nu numai alte fraze și idei decît cele formulate alături de ea, dar luase și altă atitudine față de ieșenism, complet opusă celeia spovedită Ștefanei.

15 Penibila noapte a primului succes, pentru Ștefana, care descoperise nu numai că prima atitudine publică a lui Andi era o platitudine, dar că nici n-avusese curajul, onestitatea să se destăinuiească ei. Era flămînd de glorie — dobîndită oricum — ca și domnul Iustin Danielescu.

20 De-atuncea, zi cu zi, se repetase zîmbetul falș, alungînd dintre ei perfecta transparență sufletească a unuia pentru celălalt. Îl simțea pe lîngă ea, clipă cu clipă, laș și ipocrit, mereu izbucnînd în afară, distrat și somnolent de cîte ori rămîneau singuri în odaia lor, nemaiconsultînd-o în privința activității universitare, nemaîmpărtășindu-i nici un plan, nici un proiect, nici o idee, vorbind cu ea în clipa de frățească intimitate a patului, ca la teatru cu o vecină de stal, banalități literare care nu dovedeau decît preocuparea lui cerebrală de-a părea gentil și afectuos cu ea. Îl surprindea privind-o pe furiș cu ochi răi, care mărturiseau clandestin enervările pe care vorbele n-aveau curajul să le exprime. Și toată comportarea lui, do-
25 nică, piezișă, dovedea o falșitate femeiască, nu bărbătească. N-avea nici furii exterioare, nici violențe, nici vorbe aspre, nici înfruntări fățișe. Toată ostilitatea lui lăuntrică era învăluită în aceeași dulceăță factice, ca și oribilul zîmbet care-i desfigura frumuseța, trivialisîndu-i puritatea trăsăturilor.
30
35
40

Și de-atunci începuse s-o mintă pentru lucruri mărunte.

La început, venea acasă de îndată ce-și isprăvea cursul. Treptat, începuse să intirzie, dînd el singur explicații pe care ea nu i le cerea. Ba că fusese reținut de un coleg, ba că dăduse studenților indicațiuni pentru lecturi suplimentare, ba că intirziase la librărie. Același zîmbet îi contracta buzele care mințeau.

— Andi, tu ai nevoie să te plimbi, să te odihnești. Plimbă-te, eu nu mă supăr, îi spunea Ștefana.

Andi protesta cu indignare, pretinzînd că singura lui plăcere, că singura lui odihnă erau ceasurile pe care și le petrecea acasă. Că nu putea suferi „tîrgul infect“, adică Iașul. Afirma că are o adevărată repulsiune pentru forfoteala semito-burgheză a străzii Lăpușneanu. Pe strada Lăpușneanu, spunea Andi, se plimbau numai cei care aveau nevoia aplauzelor și pe stradă, fiecare simțindu-se acolo actorul unui anumit public pe care-l căuta. Femeile care inaugurau o haină nouă acolo se duceau să culeagă admirația publicului lor bărbătesc, adică a tuturor flirturilor prezente și viitoare, precum și să constate invidia publicului lor femeiesc, adică a tuturor cunoscutelor a căror pungă le interzicea o haină la fel de luxoasă. Literații care publicaseră un nou volum pe strada Lăpușneanu recoltau primele aprecieri, comentarii, elogi și exclamații admirative. Ziaristii care publicaseră un articol vehement acolo, pe stradă, căutau confirmarea răsunetului urmărit și sperat. Acolo, actorii, după un succes, căutau *en détail* echivalentul verbal al aplauzelor colective. Pentru Andi, strada Lăpușneanu era vitrina cea mai publică a măștilor balului mascat. El n-avea ce căuta acolo.

Și mințea, însușindu-și, și exagerînd cu servilism, repulsia Ștefanei de-a se plimba în centrul orașului. Pentru Ștefana plimbarea însemnase întotdeauna plecarea spre orizontul larg. În toate orașele îl căutase, și-l găsise, cum apele mici își găsesc fluviul, și fluviul marea. Pentru Ștefana plimbarea nu însemna un fel de salon exterior casei, în care te-ntilnești cu diverși cunoscuți, palavragînd de-a-n picioarele, sau stațio-

nînd cu grupul cunoscuților întilniți în fața unei vitrine, ca în loja unui teatru.

Dar Ștefana nu fugea de oameni în plimbările ei. Nu acest gînd — de-a-î evita pe ceilalți — îi determina plimbările. Evitarea lumei era o consecință, nu un scop. Scopul era aerul curat, bucuria de-a umbla repede, de-a simți în pași ritmul inimei active, nu lenea căscatului dus de-acasă și pe uliți; scopul era descoperirea aceluia arc de triumf pentru suflet, al orizonturilor vaste.

Plimbările îi aduceau Ștefanei un echilibru necesar, eliberînd vitezele ce se acumulasă în organismul ei. Natural, aceste plimbări care nu urmăreau plăcerea citadină de-a saluta cunoscuți, de-a vorbi cu amicii, de-a privi afișele teatrelor și pe-ale cinematografelor, de-a cerceta vitrinele, de-a inspecta noutățile magazinelor, ci plimbarea în sine, viteza ei, priveliștele ei mereu schimbate, mirosul cîmpului și al pădurilor de la marginea orașelor, și vîntul, vîntul liber, care vine de undeva nebun de libertatea lui, și care în oraș e numai colb, o izolau de toți cei care se plimbă pe strada Lăpușneanu și la Copou în limitele plimbării obiștuite care nu urmărește decît formal aerul curat, de fapt urmărind tovărășia acelorași cunoștințe din oraș, și-n locurile de plimbare oficială.

La început, în primul an al căsătoriei, Andi o însoțise de cîteva ori pe Ștefana în plimbările ei, reluînd ritmul și dimensiunile extraurbane ale celor cîteva plimbări bucureștene din timpul logodnei. Dar Ștefana și cu Andi nu se potriveau în pas. Asta o constata Ștefana cu aceeași consternare superstițioasă cu care privise la București, în timpul plimbării cu Andi, desprinderea călciului.

Andi avea tendința de-a merge încet, „cu pas de înmormîntare“, spunea Ștefana, care avea un pas energetic și egal. După cîteva plimbări în doi, Ștefana se înapoiasă superstițios tristă, Andi, extenuat.

Ștefanei nu-i intra în minte cum se putea ca Andi să nu priceapă și să nu guste hrana sufletească a plimbării, glorioasa osteneală pe care-o lasă trupului.

Și plimbarea începea pentru ea abea de la bariera orașelor.

— Da, Ștefana, dar eu n-am sănătatea ta. Pe mine mă așteaptă la bariera orașelor o raniță grea, pe care-o port în spate.

Și Ștefana, cu inima strinsă de pe-atunci, se plimbase fără tovarăș, singură, aducându-i lui Andi, la întoarcere, vibrația de aer curat, de sănătate, pe care sedentarul Andi o primea ca un tonic servit în odaie, fără să participe la efortul care-i dăduse naștere, efort care era însuși principiul bucuriei pentru Ștefana, iar pentru Andi, numai efort.

Și la Agapia se repetase aceeași despărțire temporară. Numai Ștefana se plimba prin munți, uneori cu Luchi: Andi aștepta acasă să-i aducă parfumul brazilor din virfuri și perspectivele de culme.

Dar pe atunci Andi nu se plimba singur. Din toamna aceasta, însă, Andi întârzia în fiecare zi tot mai mult, după ce-și isprăvea cursul la Universitate, și Ștefana nu-l blama fiindcă s-ar fi plimbat pe strada Lăpușneanu — ca cei pe care Andi, nu Ștefana, pretindea că-i disprețuiește — ci fiindcă-i mințea, afirmându-i o improvizată oroare de strada Lăpușneanu.

Ștefana n-avea decît compătimire pentru cei care înțelegeau prin plimbare un du-te vino de cîteva ceasuri pe o stradă centrală. Aceeași compătimire pe care o avea pentru cei care temîndu-se de răceală trăiesc mereu îmbodoliți, și cu ferestrele închise, fiecare anotimp însemnînd pentru ei mai ales o nouă primejdie de răceală decît o nouă bucurie. Vara asuzi; toamna e umedă; iarna-ți amenință plămîinii și laringele cu gerul; iar primăvara e anotimpul dezechilibrat, care conține-n el și vară și toamnă și iarnă, cu toate primejdiile lor sporite de reputația de benignitate de care se bucură primăvara pe nedrept.

Același gen de compătimire i-l inspirau Ștefanei cei care, renunțînd la orizontul deschis, își „ucideau vremea“, cot la cot, cu pas de înmormîntare — după nevăzutul dric al vremii lor — plimbîndu-se în spațiul identic al aceleiași străzi, mărginită de aceleași clădiri, umblată de aceiași oameni care se-ntorceau acasă spunînd:

„Știi, l-am văzut pe cutare“, în loc să poată exclama: „Doamne, ce nouri am văzut, ce aer am respirat!“

De altfel, Ștefana-i afirmase lui Andi că ceea ce otrăvește sufletul oamenilor în genere, și pe-al provincialilor în special, e tocmai gregarismul lor, conștiința și nevoia de-a trăi mereu unii lângă alții, văzîndu-se mereu, auzîndu-se mereu, sătuli unii de alții, dar incapabili să se izoleze cîtva timp. Ștefana susținea că oamenii nu pot fi buni unii față de alții, nici îngăduitori pentru maniile reciproce decît dacă-și acordă pauze, ieșînd din comunitate, acumulînd fiecare, în absența celuilalt, cîte puțină singurătate activă, fără să se gîndească unii la alții.

Și-i ilustrase acest punct de vedere luîndu-l chiar pe el de exemplu. Îi amintise de spovedania lui premergătoare dragostii lor. Înainte vreme, cînd Andi trăia în aceeași casă cu părinții lui, treptat începuseră să-l enerveze. Le vedea numai cusururile, cu acreală, fără îngăduință, fără pic de milă pentru ei în judecățile lui mintale. La masă remarcă numai infrațiunile la legile educației, ale tatălui lui, *urîndu-l* pentru fleacuri. De ce? Fiindcă trăia în permanență cu părinții lui; chiar și-n absența lor, gîndul lui îi urmărea, descoperînd în activitățile lor tot ce putea să-l sîcîie, să-l enerveze, să-l revolte.

Leul mîncat de furnici: asta însemna pentru Ștefana viața în comun, viața de familie, așa cum e înțeleasă mai ales în provincie.

Viața, viața puternică, tragic vastă, era meschin fărîmițată de enervările zilnice ale celor care trăiau în comun, fără să-și impuie salutarele despărțiri. Ori, plimbarea — înțeleasă în felul Ștefanei — era cel mai la îndemînă corectiv al acestei meschinizări. Să se plimbe singur fiecare, ostenîndu-și trupul, primenîndu-și sufletul, uitîndu-i pe ceilalți, și la întoarcere, în clipa regăsirii în căminul comun, fiecare va fi mai bun, mai vesel, mai optimist, mai îngăduitor. Vor dispărea „nervii“, mica isterie provincială. O plimbare adevărată înseamnă un cer senin pe care-l aduci acasă cu tine.

Dar străzile hărăzite plimbărilor, cu semnificația lor de salon urban, înseamnă tocmai contrarul. În loc să fugă unii de alții pentru a acumula puțină viață, oamenii, nici în clipele de libertate profesională, nu se pot despărți, nu pot renunța la contactul comun, care permanentizează în ei aceeași iritare produsă de viața cot la cot, dându-le acreală, lehamete și un meschin pesimism.

Mai demult sugestionat de atitudinea Ștefanei față de plimbările gen „strada Lăpușneanu“, Andi devenise un fervent adversar al acestei străzi. Și se lepăda de ea cu mai multă îndrjire tocmai din epoca — dată din toamnă — când începuse să o frecventeze. Într-o zi când Ștefana ieșise pe strada Lăpușneanu după cumpărături, îl întâlnise pe Andi cu un grup de bărbați, rezemat de bara de metal din fața unei vitrine, primind defilarea publicului ieșan.

Minciună mărunță, dar cu atît mai tristă. Minciuna mare, minciuna care tinde să ascundă o ticăloșie, e urită, desigur, dar ascunde ceva, *un fapt*. E o lașitate, dar e dictată într-o măsură de instinctul de conservare. Pe cîtă vreme minciuna mărunță, pricinuită de nimicuri zilnice, dovedește că-ndărătul ei e *numai sufletul*, nu o faptă, oricît ar fi de odioasă, — e numai sufletul, de care cel care minte se rușinează, simțindu-și-l corupt.

Ștefana, chiar în ziua cînd îl întâlnise pe strada Lăpușneanu, îi repetase sfatul de mai înainte.

— Andi dragă, de ce-mi ascunzi că te plimbi pe strada Lăpușneanu? De ce crezi tu că o plăcere de-a ta poate să mă supere? Nu vezi tu cîtă meschinărie sau orgoliu absurd îmi presupui atribuindu-mi astfel de gânduri! Tu ai trăit prea multă vreme numai cu mine. Acum ai nevoie de oameni. De ce să mă supăr? Tu ai și alte nevoi decît mine. Tu ești *tu*, ai sufletul tău cu calitățile și defectele lui: așa ești. De ce vrei să *pari* ca mine? Mie mi-e rușine cînd mă plimb singură fără de tine, fiindcă m-aș bucura de ceva în afară de tine, în absența ta? Nu. Fiecare cu sufletul lui, cu nevoile și cu ciudățeniile lui. Tu ai nevoie de oameni, cum eu am nevoie de copaci, de verdeață. Înseamnă că eu îți

sînt superioară? sau că tu ești un om de rînd? Ție nu-ți place natura...

Andi, tresărise, încrunțat.

— ...Nu-i rușine, Andi, să nu-ți placă natura, cum nu-i rușine să nu-ți placă muzica sau pictura. Rușine e să te prefaci că-ți plac. De ce vrei tu să dai numai-decît un sens meschin plimbărilor pe strada Lăpușneanu? Tu devii un om public. E natural, într-o măsură, să nu fugi de oamenii în mijlocul cărora începi să trăiești. Ai o nevoie explicabilă să-i vezi nu numai la Universitate, dar și-n alte părți. Singurătatea ta alături de mine a fost prea lungă; a început să devie o constringere. Ai nevoie de oameni: asta-i sigur. Dar pe mine nu mă jignește această nevoie, dragă Andi. De ce nu vrei să-nțelegi? Tu nu ești un anahoret... Te sfătuiesc chiar să trăiești mai mult printre oameni. Du-te la club, înscrie-te la masoni; să mergem la teatru dacă vrei; în sfîrșit, caută-ți tu singur distracții sociale. Strada Lăpușneanu cred că nu înseamnă pentru tine un cult meschin al publicității, ci dorul de oameni, de societate, pe care deocamdată această stradă ți-l satisface...

Andi protestase, jignit de tot ce-i spusese Ștefana.

Cum? El nu iubea natura? Fiindcă debilitatea lui îl împiedeca să se plimbe? Dar asta nu însemna nimic! Poți iubi natura și de la fereastră, și de pe stradă, poate mai mult chiar decît cei care trăiesc în mijlocul ei neconținut. Ștefana confunda sedentarismul lui, care nu era decît consecința neputinței lui pentru efortul fizic, cu infirmitatea celor pentru care natura nu există. Nu iubea natura? Dar nu-l bucura pe el tot ce-i povestea Ștefana cînd se-ntorcea din lungile ei plimbări? El era ca pictorii orbi și ca muzicanții surzi. Debilitatea lui fizică îi interzicea contactul direct cu natura, pe calea plimbărilor. Dar natura exista pentru el cu aceeași dureroasă intensitate cu care există culoarea pentru pictorul orb și sunetul pentru muzicanțul surd...

Strada Lăpușneanu? Dar Ștefana îl insulta, atribuindu-i nevoia de-a frecventa acest canal de scurgere

al vanității ieșene. Se vede că Ștefana nu acorda nici un credit vorbelor lui, de vreme ce nesocotea atitudinea lui statornică încă din copilărie față de această stradă pe care întotdeauna o ocolise.

5 Al se-ntimpla să treacă pe strada Lăpușneanu. Se-ntimplase chiar să staționeze, rezemat de bara unei vitrine. Dar putea face necuviința de-a refuza tovărășia unui profesor universitar, coleg mai în vîrstă, care se plimba în fiecare zi pe strada Lăpușneanu, jignindu-l, mortificându-l, atunci cînd i-ar fi împărtășit atitudinea lui față de această stradă? Ștefana era *li-*
10 *beră*. Ea nu trăia în mijlocul constrîngerilor sociale. Ea n-avea nici-o obligație. Ea era o simplă persoană suverană pe actele ei, de care nu se ocupa nimeni. Dar
15 situația lui îi impunea anumite constrîngeri, anumite cedări — fără de mare importanță — la slăbiciunile colegilor lui universitari.

— De altfel, chiar tu, Ștefana, n-ai fost cu mine, n-am suferit alături de tine la seratele Duduiei, ca să
20 n-o jignim prin absența noastră?

Dar nu înțelegea ca tocmai Ștefana, atît de lucidă și atît de *dreaptă*, să-i atribuie gînduri și atitudini care-l umileau, vădindu-i și neîncrederea Ștefanei în el...

Și mințea!

25 Îi ținuse un adevărat discurs, socotind-o ca pe un *public* oarecare, însuflețit în vorbele lui de superficiala sinceritate oratorică.

După acest discurs, se *convinsese* singur că are dreptate, și parcă așteptase *aplauzele* Ștefanei pentru *dis-*
30 *curs*, — nimic alt.

De-atunci, tăceri, tăceri, tăceri, zi cu zi agravînd îndepărtarea lui Andi de ea, acumulînd minciuni după minciuni — tot mărunte —, făcînd din ce în ce mai imposibilă explicația loială. Ceea ce fusese străveziu
32 pînă atunci în Andi devenise compact, mat, mască în loc de obraz, ten al fardului, nu al singelui de subt piele.

Toate gîndurile care se adunaseră în sufletul Ștefanei, risipite, fărîmițate, apăruseră deodată în această
40 seară, ca o enormă stalactită atîrnînd de suflet.

Și după ce văzu oroarea evidentă a aglomerării lor compacte, îi apărură două oroare: *tăcerea ei de pînă atunci*.

De ce nu-i vorbise lui Andi? De ce nu-i spusese tot, toate gîndurile ei, toată durerea și tot dezgustul ei, tot, tot, tot? Să nu-i fi ascuns nimic. Să-l fi constrîns să recunoască. Să fi redeșteptat în el sufletul de pînă atunci, sufletul care cutezase înainte de-a se naște iubirea lor, să-i facă spovedania tuturor turpitudinilor, fără cruțare nici pentru el, nici pentru ceilalți.

De ce tăcuse?

Desigur, o astfel de convorbire însemna un greu efort pentru ea. Adevărurile pe care ar fi trebuit să i le spuie lui Andi l-ar fi mortificat profund; risca poate astfel să-l îndepărteze iremediabil de ea...

Cum? Acest efort o înspăimîntase? Această primejdie o împiedecase?

20 Cum? Dragostea ei dăduse îndărăt în fața unor astfel de obstacole?

Azvîrli țigara.

Și-n fața flăcărilor sobei își acoperi fața cu minile, ascunzîndu-și-o parcă de privirea focului.

După groaza de Andi începea groaza de ea însăși. Fîindcă abea acum descoperise semnificația tăcerii ei: devenise și ea, fără să-și dea seama, o cîrțită provincială.

Ani de-a rîndul, în timpul vieții alături de Matei Velisar, nu pregetase niciodată — cu orișice risc — să-i spuie în față cele mai crude adevăruri. Și el la fel. Luptau. Unul învingea. Și redeveneau frați, mină în mină. Nimic ascuns între ei, nimic pieziș, nimic dosnic. Ceartă violentă, dar nu nervi subterani, rîme viscoase.

35 Ș-acum, în clipele de primejdie ale dragostii ei, tăcuse. Adunase gînduri în ea, fără să-i spuie lui Andi tot, tot, tot.

Dar tăcerea ei, pasivitatea ei îndurerată, asista-rea inactivă la tot ce se întimplase în ultimul timp erau altceva decît o minciună, decît teama comodă de a nu înfrunta lupta deschisă?

Și deodată, scrisorile lui Matei Velisar îi inconjurară sufletul, ca un cântec de corn, ascultat din temniță.

5 De patru ani nu-l mai văzuse pe tatăl ei. Îi invitase, ținându-și făgăduința din timpul logodnei, să vie amândoi la Constantinopol, chiar în vara primului an de căsătorie. Andi, însă, preferase vilegiatura la Agapia. Acolo putea să lucreze cu spor, — spusese el. Și Ștefana îl urmase la Agapia, fără șovăire, fără

10 părere de rău. În anul următor, Matei Velisar fusese avansat și trimes la o legăție din Extremul Orient. De-atunci, numai scrisori, cetite de Andi și Ștefana, simplă lingă simplă, ca o carte de povești.

15 Ca o carte de povești!
Matei Velisar trăia mereu, pe cînd ea începea să moară.

Cum? Se mai gindea la ea? Cînd dragostea ei mu-
rea sub ochii ei, cerîndu-i ajutor...

20 Aprinse lumina.
Se uită în oglindă.
Zîmbi trist.

N-o mai recunoștea pe Ștefana Velisar în Ștefana
Danielescu.

25 Avea în ochii ei, și-n fața ei, ceva apatic și febril laolaltă, o nehotărîre chinuită, care nu mai amintea energia calm zîmbitoare și plenitudinea gravă a chipului de odinioară.

Și se slușise. Îmbătrînise. În colțurile gurii se
schițau două dungă amare.

30 Orbitale se afundaseră, dînd ochilor o strălucire de apă întunecată în peșteri umede...

Răsună o bătaie la fereastră, prin șuierul viscolului.

Ștefana tresări, parcă auzind Destinul.

35 — Ștefana!
— Tu ești, Luchi?

Îi deschise ușa. Luchi intră cu obraji arși de ger,
cu gene de argint fraged, scuturîndu-și omătul, adu-
cînd în odaia îmbicsită de tutun mirosul de miez de
40 harbuz al gerului.

— Să trăiești, Ștefana.

Rîdea, cu sufletul în obraji ca un foc bengal.
O luă în brațele lui de urs bun, sărutînd-o pe obraji.
— Ți-am adus cîteva flori. Știi ce-am găsit...

5 Ștefana ridică mina, în semn de protestare.

— ...Să nu te superi, am cîștigat la cărți.

— Luchi dragă, îți mulțumesc, dar pentru ce mă
feliciti?

Luchi se bătu cu palma peste coapsă.

10 — Bine, frate dragă, da' azi îi aniversarea nunții
voastre...

Ștefana scăpă florile din mînă.

Cîteva clipe, rămase cu ochii ficși, cu obrazul pa-
lid, ca cerul de amurg în care a căzut o pasăre ucisă.

Și deodată ochii i se umplură de lacrimi.

15 — Ștefana!

— ...

Luchi se uita la ea cu brațele deschise, stingaci în
marele lui trup candid, neștiind ce să facă.

— Nu cumva te-a ofensat cu ceva Duduia?

20 — Nu, Andi, Luchi... mă încure; nu...

— Da' Andi ce face?

— Doarme.

— Doarme!

25 Afară, Luchi scoase din buzunarul paltonului o
sticlă de șampanie și, cu o mișcare năprasnică, o făcu
țândări.

*

Viscolul izolase Iașul ca pe-un cătun pierdut în
munți, intrerupînd circulația trenurilor, a trăsurilor
și a automobilelor.

30 Fiecare trăia cît mai mult la el acasă, orice drum
însemnînd un efort și-o suferință. Oamenii treceau
pe străzi cu sufletul închis în blănuri și în șube ca
într-o casă de fier, despersonalizați, grăbindu-se să
ajungă cît mai repede la destinația profesională, fără
35 să se mai ocupe unii de alții, fără să se mai observe,
fără să se mai salute.

Nu mai răsunau conversații pe străzi, nici inter-
pelări familiare, ci numai gîfiri și strănuturi cu nasul
în gulerul blănii sau al paltonului.

Iarna reclădise orașul dintr-un alb dement, parcă făcut din fulgere și din pulverizări de aurore boreale.

Străzile apăreau ca sloiuri de gheață plutitoare, pe care izbucnirile viscolului treceau ca stafiile.

5 Trecătorii erau rari. Viața străzilor se simplificase. Nimic de prisos, numai utilul, care le apărea tuturora ca un eroism pe astfel de vreme. Rarii oameni erau concentrați, ursuzi și fioroși ca pe vremea cavernelor, luptînd cu vîntul, amplificați și îngreuiți de zăpada căzută și pe ei, și pe casele devenite ale anotimpului, nu ale orașului.

Se scumpiseră lemnele și șoșonii.

Ziarele din București nu mai veneau.

Firele telefonice erau rupte.

15 Lupii — se spunea — apăruseră pînă la barierele orașului.

Un rabin prevestise — spuneau evreii de moda veche — încă din anii trecuți, această iarnă cumplită.

20 Babele descoperiseră în gromovnice aceeași prevestire revendicînd-o.

Ziarele locale făcuseră din viscolul care bîntuia c-o neîndestulată ferocitate un subiect de reportajii senzaționale, avînd aerul că reprezentantul fiecăruia dintre ele luase un interview Țarului polar al iernilor, aducînd la cunoștința cetățenilor ieșeni intențiile Dementei-Sale.

30 Și mercurul termometrelor zilnic se cobora tot mai subț 0. Ziarele urmăreau temperatura văzduhului ca pe-a unui rege bolnav, dînd zilnic buletine. Cînd termometrul arăta — 10°, ziarele anunțau — 15°, iar cetățenii îl coborau, în conversațiile despre greutatea vremurilor și ticăloșia partidelor politice, pînă la — 20°. Iar ziarele afirmau că la Dorohoi termometrul a făcut o performanță de — 30°.

35 Meteorologii locali întrebați de către ziaristi, în calitate de eminente locale ale papalității atmosferice, anunțaseră că vine un val de frig și mai puternic.

— Unde-o s-ajungem? se întrebau ieșenii cîtînd seara ziarele locale, cu genunchii în gura sobei.

40 Dămnea în toate casele o senzație de cataclism cosmic, agreabilă într-o măsură, fiindcă, oricum, vis-

colul parcă e mai benign decît izbucnirea unui vulcan, decît furtuna pe mare, cînd ești pe vapor, decît simunul în deșert și decît războiul mondial pentru cei mobilizați.

5 Ba chiar viscolul „lansase“ pe un nou poet ieșan care se proclamase Kneaz al gerului, încălecînd viscolul într-un galop versificat pe paginile revistelor ieșene. Ba chiar se afirma că un tînăr avocat ieșan, om de duh, pregătea o revistă pe la primăvară, în care iarna devenea „cumătra“ care pune la cale și comentează în stanțe vesele cronica locală. Ba chiar se mai spunea că recentele preziceri erau niște farse și că viscolul care bîntuia nu era decît baletul final al iernii.

15 Și într-o bună zi, iarna, îmbunătă, devenită, din arici țepos, babă cîltoasă, scoase ca din cutie întregul Iași pe străzi, și mai ales pe strada Lăpușneanu, cu ceva sânni cu zurgălăi, cu șoșoni cu blăniță, cu cio-rapi de matasă, cu fularuri de matasă artificială, cu glume, conversații, cancanuri și cu chef de vorbă, ținut pînă atunci la post.

20 Evenimentul care coincidea cu această oportună dezghețare a iernii și a vieții sociale era concertul dat de Magda Boldur în folosul societății de binefacere a cărei vice-președintă era doamna Beatrice Danielescu. Ziarele locale prognosticau un „regal muzical“. Diva, care cucerise elita muzicală a Parisului nu numai că era o ieșancă, dar era și o demnă reprezentantă a vechii boierimi moldovenești. Pe deasupra, era acompaniată de doamna Dolly Dobrescu, fiica profesorului Iustin Danielescu, și soția fruntașului baroului ieșan, Ștefan Dobrescu.

30 În fiecare zi presa locală publica încă un anunț, încă un articolaș, „întreținînd opinia publică“. Doamna Beatrice Danielescu, domnul Iustin Danielescu, Andi, Dolly și Stevens erau pomeniți în comentariile anticipate ale acestui viitor „regal artistic“, care devenise un fel de apologie a familiei Danielescu.

35 Și, ciudat, numele Magdei Boldur, cîntăreața, mereu amestecat cu al membrilor familiei Danielescu, începuse să determine un mic zimbet pe multe buze ieșene.

5 Se vorbea „c-ar fi ceva la mijloc“. Parcă mirosea a logodnă, a nuntă, — a divorț de loc, căci majoritatea ieșenilor n-o cunoștea pe soția lui Andi. Și-n tot cazul căsătoria lui cu această soție nevăzută, neincorporată de viața ieșană, neratificată de opinia publică era parcă ceva fictiv.

10 Andi își comandase un rind de haine anume pentru concert. Nu mai staționa pe strada Lăpușneanu. În fiecare zi, după ce ieșea de la Universitate, trecea pe la Duduia ca să asculte puțină muzică. Se ferea să rămie singur cu Magda Boldur. În schimb, o privea. O privea uneori atît de lung, încît treptat această privire numai crease parcă și mai lăuntrice intimități între el și Magda Boldur, deși nu-și vorbiseră nimic.

15 Într-o zi, Magda îi spusese involuntar: „Andi“, — consecință numai a privirilor, — și se roșise. De obicei, Andi îi spunea: „Domnișoară Boldur“, iar ea lui Andi: „Domnule Danielescu“, evitînd însă să-l numească astfel.

20 În casa Duduiei nu se vorbea nimic despre Ștefana. Acolo Ștefana exista eliptic, ca și-n Andi.

Andi își consolidase un nou echilibru sufletesc. Nu mai avea, cînd se-ntorcea acasă, zîmbetul de „femeie care minte“. Își pusese candidatura la Jockey-Club, fiind primit cu unanimitate. Cînd întîrzia acasă, „ venea de la club“. În realitate, nu se ducea pe la club decît în treacăt.

30 Acasă era liniște. Ștefana încă nu se înzdrăvenise de pe urma gripei. Era palidă, cu obrajii subțiați. Avea insomnii care-o sileau să-și treacă noaptea cetînd. Ca să nu tulbure somnul lui Andi, dormea în biurul lui. Cu Andi se arăta blindă, fără nici un fel de asprime sau răceală — dar cam distrată.

35 Cînd se-ntorcea „de la club“, Andi o săruta pe frunte, fără ca Ștefana să se ferească. La masă, Ștefana vorbea cu ceilalți despre subiectele curente, fără nimic ironic sau ostil.

40 Andi avea impresia c-a intrat într-o nouă fază a căsniciei, faza calmă, cînd se statornicește prietenia indulgentă, *inteleptă*, între soții deveniți tovarăși,

înlocuind frenezia și veșnica neliniște a foștilor îndrăgostiți.

5 Andi nu-și putea imputa nimic. Nu schimbasesc nimic vorbă, nu făcuse nici un gest *concret*, care-ar fi putut să dea Magdei credința că Andi o iubește, credința umilitoare pentru Ștefana fiindcă ar fi pecetluit în mintea unei femei o complicitate sentimentală cu Andi, din care Ștefana era exclusă.

10 La Duduia nu căuta altăceva decît odihna armonioasă a muzicii. Magda avea un glas excepțional de pur și de vibrant, care domina frumuseța ei trupească. S-ar fi spus că era mai ales un pretext pentru glas.

15 De altfel, Andi, după ce se familiarizase cu frumuseța Magdei, văzînd-o aproape zilnic, și recăpătînd certitudinea că Magda îi aparține ca și odinioară, o examinase cu luciditate, dîndu-și seamă cit de convențional și fad romanțios era sufletul ei — nu cel care apărea în glasul ei cînd cînta, ci acel care-o făcea să roșească în fața lui Andi. Sufletul ei nu depășise sentimentalismul vrstei și al epocii cînd fetele scriau caligrafic versuri melancolice în albumuri legate în catifea sau mătasă, comprimînd și flori între foile pe care și versurile-s tot moarte, tot „presate“ pentru album. Simțea că-i atît de simplu mecanismul sufletesc al Magdei, încît o compătimea, fără să se poată împiedeca să nu se joace „de-a privirea lungă“, în care Andi punea și-un pic de mefistofelism. Subt privirea lui Andi, Magda devenea transparentă. Nu-l mai emoționa ca-n ziua revederii. Îl tulbura numai glasul ei, a cărui frumuseță fragedă și patetică era singurul mister al ființei ei evidente.

30 Aceste desfătări socotite de Andi exclusiv muzicale, deși nu erau cunoscute de Ștefana, aceste clipe de tovarășie cu Magda, care-l lăsau perfect stăpin, calm și lucid, independent de frumuseța Magdei, îl liniștiseră pe Andi. Și atribuisese liniștea lui și Ștefanei, punînd insomniile ei pe seama gripei și a iernii cumplite, care-i interzicea plimbările în afară de oraș.

40 Și era atît de recunoscător reechilibrării lui sufletești, încît într-o seară intrase în biurul lui, unde dormea Ștefana, și o rugase să se-ntoarcă, privind-o

cu ochi buni și limpezi, cu o căldură și o înduioșare care-i umeziseră ochii, — înduplecînd-o pe Ștefana.

În acea seară reinviaseră nopțile celor patru ani de muncă și de viață solidară. De-atunci începuse convalescența Ștefanei. Izbutea să adoarmă mai devreme, nu în ziua, ca pînă atunci, își recăpăta pofta de mîncare, glumea cu Andi, și chiar proiectase să-și facă o rochie pentru concertul Magdei Boldur.

Cîteva zile, Andi nu mai călcase pe la Duduia. După universitate venea direct acasă, aducînd Ștefanei cărți cumpărate pentru ea, fructe, flori care erau foarte rare și scumpe din pricina iernii.

Și după cîteva zile de intimitate cu sunet și voioșii de argint, el singur deschisese vorba despre „odiosul meu suris“, dînd Ștefanei explicațiunile pe care și le dăduse singur atunci cînd schițase un dialog mental cu Ștefana asupra acestui suris.

Suris nervos.

— Crede-mă, Ștefana.

Ștefana îi dezmierdase fruntea, c-un zîmbet care se silea să nu fie trist.

Andi numise acest suris „codița demonului contrazicerii“ pe care fiecare îl are în el. Un fel de tic al oamenilor normali, dar stăpîniți neconținut de viața cerebrală. Ești trist realmente. Dar mintea *constată* că și *trebuie* să fii trist, fiindcă așa cer circumstanțele speciale care ți-au provocat tristeța.

— Ei bine, Ștefana, acest „*trebuie* fiindcă așa cer circumstanțele“ stîrnește în suflet rebeliunea demonului contrazicerii. Îți spui singur, deși ești trist *cu-adevărat*: Dac-aș ride? Și această jignitoare posibilitate îți dă deodată o nestăpînită contractare ilară, de care, natural, te jenezi, de care ți-e rușine. Dar n-ai ce să faci! De asta, zîmbetul acesta particular îți imprimă ceva degradant, clandestin, compromițător. E ceva isteric în acest tic ilar. Și simpla conștiință că n-ai de ce ride, că ești grav, că ești trist, că ești extenuat, că ești serios, și că zîmbetul ar fi ceva ilogic, absurd, dement, în astfel de împrejurări, îți provoacă acest zîmbet al contrazicerii...

Îi spusese Ștefanei că are convingerea că pentru ea zîmbetul acesta însemna minciună, însemna că-i ascunde ceva.

De unde! Inexact!

Cînd se-ntorcea de la Universitate, după cursuri, era realmente obosit de lungul efort și de emoțiile pe care încă i le dădea vorbirea în public. Normal, firesc ar fi fost să poarte pe fața lui întipărirea acestei istorii. Din nenorocire, el își dădea seamă nu numai că așa este — ostenit — dar și că așa *trebuie să fie*. Și atunci, tocmai în clipa cînd întîlnea privirea Ștefanei zîmbetul contrazicerii apărea.

Apărea odată. El *vroia* să-l alunge. Și zîmbetul îi contrazicea voința, apărînd ca la comandă, tocmai în clipa cînd îl privea Ștefana. Și conștiința c-a zîmbit ieri îl făcea să zîmbească și azi, și mîne și așa mai departe. Simțise că Ștefana blama acest zîmbet, care-i dădea impresia că Andi-i ascunde ceva; dar conștiința acestei confuzii pe care numai dispariția odiosului zîmbet ar fi curmat-o îl făcea — tot contrazicerea — să fie aservit acestui zîmbet. Mai arătase Ștefanei cîte pățise de pe urma acestui zîmbet...

— ...de femeie care minte. Așa l-a definit o foastă prietenă de-a mea, convinsă că sînt un vicios, un perfid, în felul femeilor, și că zîmbetul meu are aceeași semnificație isterică a zîmbetului unor nevropate care de cîte ori mint cu gravitate, au și acest zîmbet care le demască și pe care nu-l pot stăpîni: din acest act concomitent al minciunii debitate și al zîmbetului care o demască, născîndu-se pentru ele voluptatea primejdiei. Vor parcă să-și denunțe singure minciuna și să fie bătute.

Istorisea Ștefanei cum mai mulți cunoscuți de-ai lui — femei și bărbați — nu puteau să-l sufere din pricina acestui zîmbet în care vedeau o critică veninos sarcastică, adusă lor într-ascuns. Mai toți cei care-l cunoșteau își inchipuiau că îndărătul acestui zîmbet trebuie să fie ceva. Și nu era nimic. Andi afirmase Ștefanei, cu ochi perfect sinceri, că singura semnificație a zîmbetului era o ușoară detracare nervoasă datorită excesului de viață cerebrală. Andi era prea

conștient în orice clipă de tot ce se întâmpla. Judeca mereu. Comportările lui, chiar cele mai vehemente, cele mai pasionate, nu-i anulau viața cerebrală, care comenta mereu, cu judecăți concomitente actelor, desfășurarea acestora. Această permanentă asistență cerebrală, care dedubla actele exterioare, îi dădea șovăiri, nehotăriri, interzicându-i să fie propriu-zis un om de acțiune. El invidia pe acei oameni care trăiau uneori atât de intens, încât actele lor exterioare însemnau o evadare din ei înșiși. Îi invidia pe impulsivi, cu toate că impulsivitatea implică uneori riscuri similare cu ale beției. Dar oricum, ce suverană senzație de eliberare, de exteriorizare, de uitare de sine însemna pentru om actul consumat cu atita pasiune, încât viața conștientă dispărea, absorbită de acțiune. El nu cunoscuse această „năpustire exterioară“, această prăvălire din tine însuși; o bănuia, dar n-o trăise. Nici în copilărie nu cunoscuse absorbirea totală într-un act exterior. Și copiii, tocmai din cauza vrstei care e mai aproape de instincte decât de rațiune, cunosc desigur în viața de toate zilele aceste eliberări. El nu le cunoscuse. Când se juca cu alți copii, și când jocul îi prindea pe toți dându-le exaltata fericire a copiilor care se joacă, el știa că se joacă, știa că-i fericit. De pe atunci era dublu.

La Universitate, în timpul cursului, tocmai în clipele când părea mai stăpînit de delirul oratoric, tocmai în clipele când după aparențe i s-ar fi putut aplica adagiul juridic — „*non agit, sed agitur*“ — el era perfect conștient și de ce spunea, și de entuziasmul avîntat cu care vorbea, și de impresia de delir creator pe care-o dădea celorlalți. Și tocmai în acele clipe, din pricină că-și dădea seamă că este inspirat, dar că și trebuie să fie, zîmbetul contrazicerii apărea în colțul gurii.

— Drept, Andi?

— Mă jur, Ștefana! Nu-ți închipui oroarea pe care mi-o dă acest zîmbet în fața studenților! Pot să creadă că sînt un fel de escroc oratoric, că-i trag pe sfoară...

E oribil!

Mintise.

Niciodată la Universitate, în fața studenților, nu zîmbise astfel. O singură dată, pe cînd vorbea, văzuse o fată frumoasă care-l privea din fundul aulei nu ca pe un profesor, ci ca pe un toreador în arenă. Atunci numai îi venise să zîmbească, dar se stăpînise, fluxul oratoric alungind impresia fugară și răsunetul ei echivoc.

Conștiința că a mințit-o pe Ștefana, generalizînd un fapt — zîmbetul special — care era să se întîmple la Universitate, dar nu se întîmplase, îl făcuse, chiar în focul vorbelor să zîmbească pieziș.

Ștefana tresărise, dîndu-se îndărăt cu o repulsie vădită.

Și Andi comentase cu o deznădejde care nu era factice oroarea acestui zîmbet *arbitrar*, care apăruse chiar atunci, în clipa cînd sufletul lui nu era decît un avînt de sinceritate spre Ștefana. Fața lui se brăzdase de zbucium, de suferință, îmbrăcînd aceeași expresie pe care Ștefana i-o mai văzuse odinioară, cu patru ani în urmă, în noaptea cînd Andi îi mărturisise oroarea vieții lui ieșene.

Ștefana îi dezmierdase fruntea, amintindu-i cu blîndeță, dar ochi în ochi, că zîmbetul acesta nu i-l cunoscuse decît din toamnă, și că ea știa că zîmbetul coincidase nu cu o minciună pozitivă — fiindcă el nu-i afirmase nimic — dar cu o lipsă de curaj față de ea, cu o lașitate: introducerea în lecția de deschidere a elogiului ieșenismului, fără de știința Ștefanei, elogiul contradictoriu cu părerile lui, așa cum le exprimase față de ea între patru ochi, despre același fenomen.

De ce?

Andi recunoscuse.

Da. Fusese laș. Ștefana avea dreptate. N-avusese curajul să afirme în fața Iașului intelectual adunat în aula Universității ceea ce afirmase în sufletul lui și în fața Ștefanei.

Și începuse din nou să se acuze cu patimă, acuzînd Iașul: ca și odinioară.

Ștefana era altfel: ea moștenise de la tatăl ei un suflet drept, curat, onest.

Pentru Ștefana, adevărul, sinceritatea nu erau un efort, nu însemnau un act de eroism: sinceritatea și adevărul erau atitudinea ei firească.

5 Pentru el, însă, sinceritatea și adevărul erau un dureros efort.

Iașul pentru el era ca Dalila pentru Samson. Iașul îl adormea, îi lua puterea, cum Dalila tăiașe pletele lui Samson. Puterea numai lângă Ștefana și-o recăpăta.

10 I-adevărat! La lecția lui de deschidere făcuse elogiul ieșenismului, dar fără premeditare. Spunându-i Ștefanei să nu vie să-l asculte fiindcă prezența ei l-ar intimida, n-o amăgise, nu mințise.

15 Puterea colectivității ieșene fusese mai presus de puterile lui. În fața auditoriului ieșan, își pusese masca obligatorie de idolatrare a Iașului și a spiritualității ieșene, jucându-și rolul impus de ceilalți, admirat și răsplătit de ei.

20 Dar Ștefana nu-și putea închipui chinul lui, rușinea lui, oroarea lui de el însuși. Era blestemat să fie lichewa unei colectivități pe care o disprețuia.

— De ce nu mi-ai spus atunci, Andi?

Andi ridicase din umeri, înclinându-și fruntea, ca străpuns de săgeți, resemnat să sufere.

25 De ce nu i-a spus atunci?

De ce? Fiindcă avea un suflet meschin, și fiindcă acest suflet atribuia și Ștefanei, uneori, o lipsă de generozitate care nu era a ei, ci a lui, răsfrintă amăgitor și-n alții. Desigur că ar fi trebuit să-i mărturisească, dar contactul lui cu publicul ieșan, reinrolarea lui în ipocrizia colectivă îl făcuse să aducă și acasă, lângă Ștefana, un suflet alterat.

30 De ce nu-i mărturisise? Acum se îngrozea, gândindu-se că tocmai ei îi ascunsese așa ceva. Dar nu-i ascunsese numai atât.

35 Andi mărturisise, în acele clipe când ochii Ștefanei aprinseseră în el focul jertfelor, și vizitele la Duduia, ascunse ei.

40 — Nu-ți închipui, Ștefana, ce ură împotriva josiției mele am acumulat în acest timp! De ce mă duceam la Duduia? Ca să ascult muzică. Îmi făcea

plăcere. Magda Boldur are un glas de o frumuseță rară...

5 Ștefana știa mai demult de la Andi cine-i Magda Boldur, dragostea ei romanțioasă și lacrimogenă pentru Andi și lașitatea milei, pe care dragostea ei o provocase în Andi.

10 Vorbindu-i despre vizitele clandestine la Duduia, Andi reluase firul vechii spovedanii, arătându-i „emoția superficială“ pe care i-o dăduse reîntîlnirea cu Magda Boldur în casa Duduiei.

Pe măsură ce Andi se acuza, descoperind Ștefanei cu de-amănuntul duplicitățile lui din ultimul timp, Ștefana se lumina, devenind din ce în ce mai afectuoasă cu el.

15 Din scurtele intreruperi pe care le făcuse Ștefana destăinuirii autoacuzatoare, Andi văzuse cu o surprindere ușurătoare, care-i sporise încă adversitatea verbală împotriva-i, că Ștefana n-acorda nici un fel de importanță Magdei Boldur. Vizitele lui Andi la Duduia, fără de știrea ei, explicate de Andi ca o cedare — lașă — la rugămintile mamei lui, care se temea că atitudinea Ștefanei ș-a lui Andi va jigni-o pe Duduia — și apoi, ca o distracție muzicală, real odihnitoare — , — fuseseră considerate de Ștefana tot ca un neadevăr gratuit, dar fără să-i provoace o mișcare de gelozie, cum se temuse Andi.

Afirmase Ștefanei că prezența ei, că apropierea ei de el, în acele clipe...

— ...Nu-ți închipui cât mi-ai lipsit, Ștefana...

30 ...îi redase puterea.

Va căuta el singur prilejul să le spuie ieșenilor, în public, adevărul asupra lor. Va pregăti o conferință pe care o va intitula *Templul cu o mie de idoli*, și va dezvălui ieșenilor că faimoasa lor spiritualitate nu-i decît o veșnică ingenunchiere în fața manii provinci-ale, a deprinderilor, a ipocriziilor și a legendelor locale.

— De ce, Andi?

— Ca să-mi răscumpăr față de tine... și față de mine platitudinea de pînă acum.

40 — E inutil, Andi. Vrei să te urască toți? Vrei să-ți arunce pietre? Vrei să nu mai poți trăi în orașul pă-

rinților tăi, în orașul pe care-l *iubești*, de care n-ai putut și nu te poți despărți?... Crezi tu că eu pot înlocui Iașul pe lângă tine?

— Da.

5 — Nu, Andi. Tu ai nevoie de orașul tău. Pe mine mă iubești *aici*, la Iași. Numai cu mine, în altă parte, te-ai simți singur. Tu nu vezi rațiunea vacanțelor tale de la Agapia? Ș-acolo tot la Iași ești, tot între ieșeni te afli. Voi, ieșenii, sînteți cea mai gregară colectivitate din cite-am întilnit. Aveți nevoie să fiți mereu împreună, în familie. La București ieșenii fac insule ieșene, și trăiesc tot într-un mic Iași la hotel, pe stradă. Voi nu creșteți individual, ci colectiv, grupuri-grupuri... Tu poți fi singur numai la Iași. Te simți la tine acasă, ești liniștit. Iașul e în jurul tău. Atunci numai te poți ocupa de tine... și de mine. La București ești tot timpul neliniștit. Te gindești mereu la Iași. Obsesia Iașului nu-ți dă libertatea de-a te izola aiurea. De asta, Andi, tu n-ai vrut să mergem la Constantinopol. Îți era instinctiv frică să trăiești *numai* cu mine. Tu poți trăi, gîndi și iubi numai la Iași. De ce vrei să te alunge Iașul?

15 Il jigniseră cuvintele Ștefanei, dîndu-i conștiința futilității lui. Ea avea dreptate. Iașul era pentru el un fel de opiu. Nu putea fără de el. Iși iubea și-și ura otrava, dar nu putea trăi fără de ea.

20 Ștefana îi dezmiarda mereu capul amărît, vorbindu-i cu blîndeță, ca unui copil bolnav și îndărătnic. Îi arătase că n-are nevoie să blesteme Iașul în piața publică. Nu trebuia să mintă: atît. Să-și interzică platitudinile față de concetățenii săi: asta era normal uman. Să nu-și impuie un eroism ibsenian: asta era literatură, poate că nu numai pentru el, dar și pentru alții. Greșala lui — după Ștefana — era credința că are „ștofă de erou“. Și n-avea.

30 Nici ea n-avea ștofă de erou, dar nici nu crezuse că are, și-n asta consta echilibrul vieții ei.

40 După Ștefana, viața de provincie mai ales exagera bolnăvicios acest bovarism comun mai tuturor oamenilor. În provincie mai cu seamă, oamenii se gîn-

desc — au și răgazul necesar — foarte mult la „cum sînt“ față de „cum ar trebui să fie“, dat fiind valoarea pe care și-o atribuie. Fiecare se socoate ca energie nevalorificată din cauza nedreptății celorlalți. Mai fiecare provincial se crede un persecutat. De aici, frecvența acelu „am să le arăt eu“, care nu-i decît amenințarea cu o revanșă năpraznică, situată într-un viitor utopic. Acest dezechilibru e principiul ratajului și al oțetirii. Nedreptățitul vede fără indulgență pe cei din jurul lui. Îi critică mereu, dar nu se poate despărți de ei, fiindcă numai ei îi dau conștiința că e nedreptățit, deci superior și martir. Și tocmai această bovaristă viziune a propriului său suflet determina exagerarea bolnăvicioasă a ceea ce numea el „balul mascat ieșan.“ De ce ieșan? și nu românesc?

15 Ieșenii — după Ștefana — erau oameni foarte normali, care dădeau țării un procent de intelectuali mai mare decît celelalte orașe, dovedind prin aceasta că Iașul e bun, poate chiar un excepțional mediu cultural. Că pe lângă acest aspect — al intelectualității — Iașul mai oferea și un aspect provincial, asta era normal. Dar Ștefana nu vedea că provincialii ieșeni ar fi mai răi, mai ipocriți, mai primejdioși decît toți provincialii țării. Erau la fel. Culturalitatea ieșană — explicabilă prin vechea tradiție încă păstrată — era cu-adevarat o excepție față de toate orașele de provincie ale țării. Provincialii Iașului, însă, nu erau o excepție față de ceilalți: erau întocmai ca ei.

25 Atunci de ce „balul mascat ieșan?“ și nu „balul mascat social?“

30 Dar Andi — spusese Ștefana — avea în primul rînd o bolnăvicioasă tendință de a generaliza. Dacă descoperia o turpitudine în viața *unui* ieșan, el făcea din ea un simbol, expresia turpitudinii colectivității ieșene. Astfel, prin arbitrare generalizări, Andi inventase fenomenul numit de el în sens pejorativ: ieșenism. Și în acest ieșenism, el avea nevoie să vadă însuși bacilul fățărniciei, pentru ca să-și dea impresia că-i mucenic, el care lua asupra-și fățărnicia acestui mediu, suferind din cauza ei.

De asta — dăpă Ștefana — Andi exagera ne-
conținut și zbuțumul lui, și cauzele exterioare care-l
provocau. Andi vedea o tragedie antică în ceea ce nu
era decit un fapt divers al universului uman, reedi-
tare cu citeva particularități specifice a atmosferei
tuturor orașelor care nu mai sînt ce-au fost, și pentru
care trecutul glorios devine uneori și un principiu de
vanitate civică.

— Un inofensiv tartarinism în care tu vrei să vezi
ceva tragic, pentru ca și tu la rîndul tău să devii un
fel de Prometeu mîncat de vulturi. Toată drama ta
ieșană, Andi, nu-i decit rezultatul unui dezechilibru
provocat de ființa ta reală în luptă cu cea imaginară.
Ființa ta reală e ieșană ca toți ieșenii. Ființa ta ima-
ginară, însă, se vede trăind într-un Iași olimpic, pe
care l-ar merita. Și toate iritățile tale față de ceea ce
numești ieșenism nu-s decit conștiința ființei tale ima-
ginare că-i nedreptățită trăind într-un astfel de
Iași — cel real — cu gusturi și apucături de om nor-
mal. Acest dezechilibru bovarist e geneza pesimismu-
lui tău... Tu, Andi, ești un om fin, deștept — dar
foarte slab. Așa ești. Eu n-am nevoie să te admir în
ganunchi ca să te iubesc. Te iubesc pe tine, așa cum
ești, prețuindu-ți calitățile și dîndu-mi seamă de cu-
sururile tale. Nu-ți cer decit să fii onest, să crezi în
mine și să mă faci să cred în tine, nu să te admir...

Andi renunțase la eroism, adică la conferința ful-
minantă împotriva ieșenismului, dar pretinsese că
nu vrea s-o mai frecventeze pe Duduia.

— De ce?

— Fiindcă frecventarea ei e o lașitate.

— De ce, Andi?

Ștefana-i vorbea cu gravitate, cu sufletul deschis.

—...Și tu ai nevoie de distracții: club, Duduia,
indiferent ce. Eu nu te împiedic, Andi. De ce nu vrei
să-nțelegi? Nu-ți altera poftele tale, nevoile tale, im-
panindu-ți-le pe-ale mele. Noi doi ne iubim, dar nu
sîntem o singură ființă. Sîntem doi oameni de sine
stătători. Dragostea noastră nu trebuie să ne fie un
pat ca al lui Procust; nu trebuie să ne mutilăm per-
sonalitățile noastre, ca să devenim identici. Asta dis-

truge dragostea. Andi dragă, eu respect ființa ta așa
cum e. Numai să fii așa cum ești și-n fața mea. Să
nu cauți niciodată să menajezi în mine susceptibilități
imaginare. Să nu cauți să mă cruți. Dacă vei iubi pe
altcineva, spune-mi fățiș: Nu te mai iubesc. Să ne
despărțim curăți...

La rîndul ei, Ștefana se spovedise, fără înfrigurarea
autoflagelatoare a lui Andi, arătîndu-i cum certitu-
dinea că el s-ascunde de ea, că fuge de ea, că prezența
ei i-a devenit o constrîngere o făcuse să sufere, dar o
suferință meschină, debilitantă.

Și-i mărturisise că era gata să plece, să-l părăsească.

— Cum?

— Da, Andi. Vroiam să plec.

— Unde?

— Asta-i cu totul secundar, Andi. Mă hotărîsem
să plec: nu mai puteam trăi lingă tine, văzîndu-ne
străini unul de altul, fără de curajul de-a nemărturisii
ceea ce amîndoi vedeam.

Andi cuprinsese minile Ștefanei, ca-n cătușe. Apoi
îi dezmiardase capul, o sărutase, o privise, iar o săru-
tase, cu ochii cînd increduli, cînd demenți.

Cum? Vroise să plece fără să-i spuie nimic? Astfel
de gînduri oribile în mîntea ei?

Această plecare care fusese posibilă era pentru
Andi uluitoare ca un ciclon izbucnit dintr-o biblio-
tecă. Depășea monstruos tot ce și-ar fi putut închipui
despre Ștefana. Orice: să sufere în tăcere; să-i spuie
adevăruri crud jignitoare, să-i arate fără cruțare vidul
vieții lui — dar să plece? Ea, soția lui? Să plece din
casa lor, de la Iași?

Îl răscolise atît de chinuitor imagina acestei ple-
cări, vecinătatea acestei primejdii nebănuite — că
începuse să plîngă, cu fruntea pe brațele Ștefanei. Și
pe cînd Ștefana îi alinta fruntea, după ce lacrimile
conținiseră lăsîndu-l istovit, cu ochii închiși, culcat
pe brațele Ștefanei, deasupra lui răsunase iarăși amin-
tirea vorbelor fetei din brazi: „Tu ești mic“.

Dar reconcilierea fusese deplină, ștergînd recentul
trecut, statornicind viitorul. Ștefana-i istorisise că
în noaptea cea mai grea a ultimelor luni, în noaptea

cînd se înapoiase doamna Danielescu, pe cînd apăruse gîndul plecării în ea, venise Luchi cu flori, felicitînd-o. Numai el își amintise că în acea noapte era aniversarea de patru ani a căsătoriei lor.

*

5 Pină la concertul Magdei Boldur, care era marele eveniment artistico-monden al acestei ierni, Andi re-

10 Convorbirea cu Ștefana intrase în el ca și faptele Ștefanei în viața lui, pe vremea logodnei: impunîndu-i un alt ritm.

15 N-o mai frecventase pe Duduia, fiindcă simțea că nu mai poate suferi atmosfera casei ei, cu Magda Boldur cu tot. La Universitate, în timpul cursului, nu mai ceda pasiunii de-a provoca entuziasmul auditoriului tînăr, făcînd digresii ieftine hărăzite aplauzelor. Cursul devenise mai sobru, mai concentrat, mai *nurtitiv* pentru studenții care vroiau să învețe, notînd pe caietele lor *idei și fapte*, nu formule pitorești și expresii elegante. În special studentele erau cam dezamăgite. Cursul lui Andi din ultimul timp, față de cel de pînă atunci, era ca un schelet față de un trup *elegant îmbrăcat*, al cărui port îl admiraseră. De altfel, nu-l mai regăseau pe Andi de pînă atunci în acest Andi care vorbea rar, urmărind viteza creioanelor care nota-

25 tau, nu ochii fetelor care străluceau. Regretau parcă dispariția unui fel de Rudolf Valentino al Universității ieșene, văzîndu-l atît de profesor pe cel care pînă atunci fusese atît de încîntător bărbat. Studentele care știau că-i căsătorit puneau diagnosticul: necazuri conjugale. Și cîteva studente chiar nu-i mai frecventaseră cursul, preferînd cînd simțeau nevoia de a-l revedea să-i privească fotografia. Căci fotografia lui Andi „circula“. Apăruse într-un ziar local, cu prilejul numirii lui la Universitate. Numărul cu fotografia primise elogiul foarfecelor femeiești, care decupaseră capul „vedetei“ universitare.

35 De la Universitate Andi se ducea direct acasă. Tot timpul pe care și-l petrecea în oraș era caracterizat de o necontenită neliniște. Parcă era amenințat

de ceva. Parcă ar fi putut să-l răpească cineva. Era ca o casă, în care-i o comoară, cu stăpînul plecat și ușile descuiate. Se temea! Ahea cînd ajungea acasă, indemn, fără nici o întîmplare pe care ar fi trebuit s-o ascundă Ștefanei, se simțea în siguranță, la adăpost de primejdii. Și devenea vesel, copilărește volubil, avînd pentru Ștefana un sentiment de recunoștință, care-l făcea mereu să-i sărute minile, să caute prezența ei, s-o întrebe mereu cite ceva, așa cum întreabă copiii pe părinți cînd le e frică noaptea în pat; dorînd în fiecare clipă s-o simtă pe Ștefana lingă el, fără de gînduri necunoscute lui, ca un calendar al zilei. Ba chiar într-o zi, găsînd-o singură cu Luchi, absorbiți de o conversație contradictorie care-i pasiona pe amîndoi, Andi reproșase Ștefanei *răceala* ei. Îl primise fără de suficient entuziasm. Nu-l băgase de-ajuns în seamă. Conversația cu Luchi o interesa mai mult decît apariția lui. Budase, posomorit, cu sufletul plin de bosumflări de copil răsfățat, supărat pe mama lui fiindcă preferă să stea de vorbă cu musafirii decît să se joace numai cu el. Un fel de vagă gelozie din cauza lui Luchi, gelozie care luase proporții de furtună într-un pahar cu apă, gelozie care-l preocupase pînă seara, făcîndu-l s-o privească pe Ștefana cu ochi severi și să nu se uite la Luchi de loc, deși din cînd în cînd îl contrazicea autoritar, proclamativ și mahmur. Așteptase să-l consoleze Ștefana, care — pasionată de discuție — nu-l băgase în seamă. Și de la o vreme Andi își dăduse seamă că această gelozie improvizată mai mult îl măgulea decît îl alarma, dîndu-i parcă o dovadă clasică a dragostei lui pentru Ștefana — cine iubește e gelos — care-i dădea prilejul să se „alinte“. Seara, dupa masă, îi mărturisise Ștefanei „c-a fost gelos“.

35 — De ce?

Ochii ei îl priviră cu-atît de liniștită gravitate, încît Andi simțise lămurit că astfel de gelozii sînt fleacuri, prețiozități, și că dacă i le-ar spune Ștefanei, ar apărea în fața ei ca o muierușcă.

40 În loc să-i răspundă, o sărutase rizînd. Și seara se isprăvisse cu veselie, cu glume, căci Ștefana, cînd n-a-

vea de ce să fie tristă, era surprinzător de copilăroasă.

5 În acest timp organizaseră un fel de „supeuri“ clandestine cu Luchi. Vămuiau în timpul zilei cîte ceva de „sus“, din sofrageria părintească, și seara îl așteptau pe Luchi, care nu prea mânca acasă. Venea pe la 10 douăsprezece noaptea, cu un suflet care parcă era desprins de pe crengile unui măr domnesc. Luchi, cînd îi mergea bine la joc, aducea brinzeturi, fructe, chiar icre negre în zilele de mare ciștig și o sticlă de vin sau șampanie. Vinul era busuioc, fiindcă numai busuiocul îi plăcea Ștefanei, șampania dulce pentru același motiv. Și vinul, și șampania le bea singur Luchi, pentru că Andi și Ștefana beau numai ceai.

15 La aceste supeuri Luchi le făcea cronică ieșană. Biciuia pe toată lumea, cu un suflet înflorit ca o creangă de cireș. Risul lui alb — al dinților și-al sufletului — deopotrivă — acoperea lumea de veselie candidă. Nici un venin, nici o invidie, nici o meschinărie, numai dorință de bucurie, — natural și pe seama altora. 20 „London-Palace“-ul făcea deliciile lui Luchi. La ultimul supeu le istorisise „cacialmau“ bulldog-ului adus de Duduia din Anglia. Luchi îl văzuse cu Duduia pe stradă și aflase de la mama lui că bulldog-ul costa o groază de parale și că nu-și avea perechea în toată România. Dar bulldog-ul lui Dolly Fanache Dobrescu era cam turtit, cam firnit, cam lăcrămos și la ochi și la nas, și cam bleg.

— O mutră de leat timpit.

30 Luchi se documentase într-o carte de enciclopedie canină. Și găsisese acolo descriția tipului de bulldog adus de Duduia din Anglia: rasă care tinde să dispară, predispus la astm și obezitate, fire leneșă, inteligență redusă, nu se atașează de stăpin, *cîne de poiată!*

35 — Gloria păpușicăi! Să știe ea că merge pe stradă, cu un *cîne de poiată* pe care l-a adus tocmai din Anglia leșină, moare, se sinucide sau devine anglofobă!

Și Luchi privise această păcăleală ca un fel de simbol al Duduiei.

40 — Ș-acum iaca și concertul! Asta-i mai trebuie! Voi vă duceți?

— Da, răspunsese Ștefana.

— Eu nu mă duc. Să-mi crape obrazul de rușine pentru Duduia? Cum nu-și vede lungul nasului fata asta? Cîntă ea la pian? Parcă are potcoave la fiecare deget! Pian îi trebuie! Să facă box dacă-i trebuie mișcare, să-și facă un ring în care să combată cu *Stevens*, șampionul baroului.

5 Luchi se ținuse de cuvînt. Numai el lipsise de la spectacolul care consolidase și muzical gloria familiei Danielescu. De fapt, aplauzele, aclamațiile și bisurile vehemente o glorificaseră pe Magda Boldur mai ales din pricina surprizei. Biletele pentru acest concert de binefacere fuseseră plasate de către cucoanele din comitet și impuse — publicului de galerie — prin autoritățile polițieneste. 10

15 Lojele și stalurile se pregătiseră pentru un fel de bal static: adică o expoziție de rochii. Nimeni nu socotea această serată de binefacere — cu toată reclama — ca un „regal muzical“, ci ca un pretext de găteală. Și-ntr-adevăr fusese o întrecere de toalete între cucoanele Iașului de după război. 20

25 Sala fusese plină. Fanache Dobrescu adusese baroul, magistratura, clienții și băncile, iar domnul Iustin Danielescu, Universitatea. „Elita intelectuală a Iașului“, după expresia ziarelor, își „dăduse întîlnire“ acolo.

30 Magda Boldur fusese o revelație. Cînd apăruse pe scena Teatrului Național, cu frumuseța ei arhaică și timidă, urmată de silueta extremistă a Duduiei, — ca icoana patriarhala a Păcii, urmată de sfidarea plebeiană a Revoluției, — sala o admirase, compătîmind-o dinainte. Toți s-așteptau la un glas de greieraș debil, spre care ar fi trebuit să-și aplece urechea, zîbind cu miloasă condescendență. Dar glasul apăruse în tăcerea boltită a publicului ca luceafărul serii. 35 Era pur și clar, dramatic și suav, clădind armonia cîntecelor cu linii vast sprintene. Duduia nu-și dezmințise potcoavele digitale pe care i le descoperise Luchi. Galopase masiv, ca un cal de Normandia pe crupa căruia cînta o privighetoare.

40 Dar fusese tovarășa gloriei Magdei Boldur. Primiseră pe scenă simetrice jerbe de flori; căzuse pe-a-

mindouă ploaia florală a avanscenelor; spre amîndouă filfiiseră aplauzele, acoperindu-le ca pe-o corabie de rîndunele.

5 Ștefana aplaudase deschis glasul Magdei Boldur. Andi, mai puțin.

10 Fusesse ursuz în lojă. Văzuse roșeața succesului pe obrazii Magdei Boldur. Cunoștea și el semnificația acestei roșeți: adevărată beție. Nu-ți mai aparții. Te-ai transformat în aplauzele pe care le provocai. Îți bate inima în sutele de aplauze. Te-a sfișiat gloria ca pe un vâl de mireasă la nunțile țărănești.

15 Ești al tuturor; nu mai ești al tău.

Și parcă Magda, — fum desprins de perugul aplauzelor, — nu mai era nici a ei, deci nici a lui, ci a tuturor. O dorise din nou pentru el. Parcă-i și invidiasse succesul, văzut de el: simplu spectator.

20 Se simțea expropriat de un bun care-i aparținea — fără să-l folosească — de către aplauzele multimei. Atunci dorise din nou, pentru el, succesul, viața publică, apariția glorioasă în fața celorlalți. Iarăși viața alături de Ștefana îi apăruse ca un sacrificiu, o reclusiune, o renunțare la viață.

25 După concert erau invitați să supeze la Duduia. Dorea să se ducă, dar nu cu Ștefana, fiindcă s-ar fi dus numai dacă acolo, în fața invitaților, ar fi strălucit la rîndul lui, luîndu-și o publică revanșă asupra succesului Magdei Boldur. Dar Ștefana îl paraliza. Cu ea alături nu putea fi așa cum ar fi vrut să apară.

30 Pretextase că are o migrenă. Cum fusese tăcut și posomorit în timpul concertului, afirmația lui era plauzibilă. De altfel, paloarea lui naturală făcea și mai credibilă pretinsa migrenă.

35 O felicitase pe Duduia între culise, evitînd privirea Magdei Boldur, care era înconjurată de o adevărată gardă; și obținuse de la Duduia motivarea absenței de la supeu pentru el și Ștefana.

40 Acasă, pretextase și față de Ștefana aceeași migrenă teatrală și se culcase imediat, gîndindu-se la supeul Duduiei, cu vreo douăzeci de invitați, cu lumină, cu zgomote, cu veselie, cu publicitate.

Se frămîntase fără să poată adormi, umilit, stin-

gher, inconsolabil, cu suflet de copil pedepsit să nu participe la o masă cu bunătăți a oamenilor mari. Iar începuseră să-l supere zgomotele pe care le făcea Ștefana în timp ce el dăduse proclamația somnului. 5 Chibritul aprins, țigara, fumul, pașii în virfuri prin casă, foșnetul filelor întoarse, tăcerea provizorie, zornăitul brățării deveniseră personagiile tragediei lui nervoase.

10 Și culmea, Luchi venise tîrziu și supase împreună cu Ștefana ca de obicei, dar fără de Andi.

15 Vorbiseră cu glas încet, rizînd cu glas tare, senini, brutalizîndu-l cu veselia lor, în timp ce Andi, vechiul proprietar al Magdei Boldur, simțea din patul silnic privirea pe care bărbații invitați să supeze la Duduia o îndreptau spre noua stea ieșană, izbucnită parcă din mîna lui Andi deasupra Iașului.

Și-i venea să fugă într-acolo — și nu cuteza. Era prizonier, alături de balul libertății ieșene.

*

20 Lecția de deschidere a cursului la Universitate însemnase pentru Andi întiul contact cu ieșenii, după patru ani de absență. În ziua acelu succes cu care își începea cariera universitară, lunga perioadă de muncă și dragoste alături de Ștefana nu-i apăruse ca o viață pleneră, îmbelșugată, creatoare, un fel de Renaștere a ființii lui, după un sterp declin, — ci ca o renunțare la viață, la desfătări, la plăcerile tinereții.

25 Ș-atunci, pentru întia oară, sufletul lui dăduse o altă semnificație Ștefanei: n-o mai socotise ca o condiție de viață efectivă pentru el, ca singurul lui refugiu regenerativ împotriva ambianței, ci ca un dușman al vieții lui publice.

35 Așa că Ștefana, numai prin întrebarea pe care involuntar o determina Andi — „Ce-ar spune Ștefana dacă m-ar auzi?“ —, îl umilea de la distanță, fantoma ei răsărită în mintea lui Andi dîndu-i senzația celui care se socotea, în fața publicului ieșan, un arhanghel de pază la porțile de aur ale Idealului, că-i un simplu arivist. Și Andi se simțea diminuat.

Dar treptat, verificându-și iar trecutul, Andi se oprise la spovedania pe care i-o făcuse Ștefanei în noaptea când o cunoscuse. Și se-ntrebuse: oare balul mascat ieșan despre care-i vorbise Ștefanei cu pasiune acuzatoare, era într-adevăr o realitate obiectivă, un adevăr, sau o născocire a minții lui? Fusese el, Andi, pînă a nu o cunoaște pe Ștefana, o fantomă inexistentă? Sau Andi de pînă atunci fusese un tînăr chinuit de îndoieli, neîncrezător în valoarea lui, cum sînt toți oamenii superiori cînd îi stăpînește criza adolescenței? Andi inclinase spre a doua versiune, sprijinindu-se pe ceea ce socotea el ca o suverană verificare: opinia publică. Opinia publică nu se înșală și nu poate fi amăgită. Există în colectivitățile sociale un fel de *flair* al adevărului, mai perspicace chiar decît mintea cea mai lucidă, cea mai străbătătoare. Dovadă: poreclele cu care colectivitățile sociale definesc stringent și pitoresc pe cineva. Aceste porecle sînt adevărate portrete lapidare, eliptic exprimate. Și deosebirea dintre felul cum judecă un om, oricît de inteligent și obiectiv, pe un altul, și felul cum îl descifrează opinia publică e următoarea: un om are pentru cel pe care trebuie să-l judece o involuntară simpatie sau antipatie, care va falsifica, convergent cu atitudinea sentimentală, trăsăturile celui pe care-l judecă. Apoi judecătorul unic, oricît de atent, nu poate cunoaște *toate aspectele* celui judecat. El îi vede mai ales reacția față de el — față de judecător —, adică un aspect care are valoarea unei fotografii făcută de fotograf. Pe cită vreme opinia publică rezumă toate aspectele, toate reacțiile celui judecat față de nenumărații judecători care o alcătuiesc. Așa că judecata acestei opinii publice, față de judecata izolată a unui singur om, e ca un album de fotografii de amator ale aceleiași persoane, reprezentînd-o la toate vristele, în toate atitudinile, alături de o fotografie făcută de un specialist, mai clară, mai precisă — dar *una singură*.

Valoarea autoportretului pe care Andi îl făcuse Ștefanei putea oare să fie mai mare și să infirme portretul lui Andi, așa cum îl făcuse opinia publică ieșană? Evident nu.

Corolarul acestei judecăți era următorul: Ștefana, acceptînd și însușindu-și judecata lui Andi despre el însuși, îl socotea un om normal, și-l iubea ca atare, fără să-i ceară mai mult; opinia publică ieșană îl socotea pe Andi ca pe un om superior.

Vra să zică, de o parte Ștefana, de alta Iașul — acest antagonism fiind creat de Andi, fără ca atitudinea Ștefanei să-l fi justificat prin nimic.

Cu Ștefana și în fața ei, Andi era un om inteligent și fin, aparținînd acelei categorii de intelectuali profesionali situați pe hotarul dintre mediocritate și superioritate.

În fața Iașului, Andi apărea ca un om superior, ridicat deasupra nivelului comun la altitudinea de la care neep individualitățile solitare.

În fața Ștefanei, Andi simțea distanța care-l *desparte* de aceste individualități și devenea un simplu spectator al lor. În fața publicului ieșan, Andi se vedea aparținînd acestei categorii restrinse și simțea distanța care-l desparte de public. Astfel că repulsiunea lui, din acel timp, pentru intimitatea cu Ștefana nu însemnă că n-o mai iubește pe Ștefana, ci că nu mai poate îndura zilnica umilință de-a redeveni în fața ei ceea ce era în realitate. Și de atunci începuse să regrete spovedania de odinioară, cînd vinduse Ștefanei secretul lui în schimbul dragostei ei. Căci abea atunci Andi își dăduse seamă că marea lui sinceritate față de Ștefana nu fusese decît aparent un dar, o ofrandă de jertfă; de fapt, fusese o vînzare fățarnic deghizată. Dîndu-i sinceritatea, aștepta o răsplată. Intuiția surdă că numai în acest fel va putea obține dragostea Ștefanei îl oprise de-a pune pentru ea vreo mască, dîndu-i *drept mască* adevărul.

Și acum Ștefana îl obliga să poarte această mască — Andi nu-și mai socotea spovedania de atunci decît ca o născocire — mască inacceptabilă pentru ieșeni care nu l-ar fi recunoscut pe Andi văzîndu-l așa cum numai Ștefanei îi apărea. Teoria bovarismului provincial aplicată și lui de Ștefana dăduse lui Andi aceași impresie a unui deget de gheață care-i pipăia inima.

În acele clipe își simțise mediocritatea cu fumuri de muierușcă parvenită; simțise, ascultînd-o pe Ștefana, că era demnul frate al Duduiei, și că deși mai fin decît Duduia, era și el, față de fenomenul superiorității intelectuale, un parvenit, un cabotin, așa cum era Duduia față de șicul englez.

Suferise atît de mult, în timp ce Ștefana îi spunea mereu că ea îl iubește așa cum e, că n-are nevoie să-l admire ca să-l iubească, încît, dacă ar fi fost în stare să exprime într-un act exterior deznădejdea lui, s-ar fi sinucis. Teama că riscase s-o piardă pe Ștefana, fără să știe nimic, agravase aceasta deznădejde.

Pină la concertul Magdei Boldur, singura lui preocupare conștientă fusese gîndul să n-o piardă pe Ștefana. Să fie iubit de ea. Restul era umbră.

Dar concertul Magdei Boldur, cu Andi nu pe scenă, ci în lojă, ca spectator, redeșteptase-n el nostalgia de-a fi statuie în fața publicului ieșan. Ș-abea atunci își dăduse seamă că regretul care apăruse după vechea spovedanie, reimprespătat de a doua spovedanie, devenise un fel de ură latentă împotriva Ștefanei. Sollicitudinea pentru Ștefana, din ziua spovedaniei recente pînă în noaptea concertului, îi apăruse ca ceva superficial, subt care se pregăteau mișcări de întunerice hain. Sollicitudinea pentru Ștefana, ca și bomboanele pe care i le adusese doamna Danielescu venind de la Duduia, era o strategie, o amăgire a vigilenței Ștefanei, care ar fi putut repeta vechiul dicton: „Timeo Danaos et dona ferentes“.

După concertul Magdei Boldur, Andi își dăduse seamă, mărturisindu-și în sfîrșit că Ștefana era pentru el o primejdie. N-ar fi dat-o pe Ștefana pe nici o femeie cunoscută de el. Recunoștea nu numai superioritatea ei de *rasă spirituală* asupra tuturor femeilor pe care le cunoscuse, dar și farmecul feminității ei, amestec de maturitate și copilărie, de inteligență și instinct — și absența complectă de cabotinism. Dar nu mai era solidar cu Ștefana. Prezența ei îl devalorifica sufletește, așa cum odinioară în casa părintească grația ei devalorificase frumuseța mamei lui și a Duduiei. Instinctul lui de conservare îi porunca să se lepede

de Ștefana. Trăia într-o continuă neliniște, într-un provizorat alarmant. O ura pe Ștefana, se temea de ea și o iubea cu scurte izbucniri de trecut în inima lui, întipărend dragostei lui un caracter de avaricie: își dădea seamă de valoarea de comoară a Ștefanei, comoară care-i ardea degetele, în clipele cînd ar fi dorit s-o piardă, să i-o fure cineva. Pentru el Ștefana începea să aibă semnificația unei substanțe radioactive, a cărei prezență îi vătăma mereu țesutul sufletesc, dezagregîndu-l.

Reapăruse în el neliniștea febrilă de pe vremea „fetei din brazi“. Ș-aceea îl teroriza, dîndu-i o permanentă senzație de primejdie. Ș-atunci apăruse în el treptat dorul de Iași: refugiu sigur, cu calmante evidente cotidiene, împotriva vieții demente reprezentate de fata cu fustă roșie, adevărată flacără izbucnită din codri.

În zilele următoare concertului Magdei Boldur, Andi revizuiuse și altă atitudine: repulsia pentru părinții săi. Retractase toate invinuirile pe care pînă atunci le adusese lor.

Munciseră din greu amîndoi, măcinîndu-și tinereta în efortul cotidian de a-și agonisi pînea, și izbucniseră prin munca lor să merite și odihna bătrîneții, și respectul cuvenit celor care-au albit fără pată, ridicîndu-și copiii, crescîndu-i la adăpost de griji și suferinți, dîndu-le suficient răgaz ca să poată medita în voie, chiar pe seama acestor părinți, cu bolnăvicioasa scrupulozitate a tineretii crescută în afară de experiența vieții.

Și rezultatul acestei reabilitări fusese constatarea nu numai că-i iubește, dar și că-i stimează, fiindcă „meritau“ măcar atît de la el, care devenise ce era grație lor.

Regretase criticele pe care le adusese părinților lui în fața Ștefanei, atribuindu-i ei cauza acestei impietăți. Își crease astfel o nouă solidaritate cu ai lui, și un nou motiv — aparent dezinteresat, nobil — de a o socoti pe Ștefana primejdioasă; nu numai pentru viitorul lui, dar și pentru sentimentele lui filiale.

De unde pînă atunci nu-și frecventa părinții decît la masă și la dejun, începuse să facă un fel de vizite intime mamei lui, după ce se întorcea de la Universitate, gata să se simtă nedreptățit dacă Ștefana i-ar fi reproșat timpul petrecut acolo, ca o imputinare a timpului de intimitate cuvenit ei.

Dar Ștefana nu-i spusese nimic. De altfel, ea nici-odată nu-i criticase părinții, mărginindu-se să asculte criticile pe care Andi le aducea lor, de cele mai multe ori pacificînd exagerările lui Andi, arătîndu-i că părinții lui erau oameni cumsecade, că erau buni cu el, că nu le putea reproșa nimic, dar că erau oameni, nu eroi, cum ar fi dorit Andi să fie. Ba dimpotrivă, chiar, revirimentul care-l determina pe Andi să facă vizite zilnice mamei lui era privit de Ștefana ca simpltomul unui fericit echilibru recăpătat de Andi. Ea nu dorea să-l izoleze de-ai lui și de ieșeni în genere. Își dăduse seamă cită nevoie are Andi de publicul ieșan. Și n-aștepta decît curajul lui onest de-a afirma existența acestei nevoi, fără s-o mai socoată — crezînd că-i face plăcere ei — ca ceva rușinos, practicînd clandestin întrevederile cu publicul, a cărui lipsă îl dezechilibra.

Iată dar un aspect al influenței exercitate de concertul Magdei Boldur asupra lui Andi.

Cîteva zile după concert, Andi nu făcuse nici o vizită Duduiei. O amîna mereu. Poate fiindcă se temea de acel zîmbet revelator, pe care l-ar fi avut întorcîndu-se acasă de la Duduia, poate că și din cauza unei instinctive — și elementare — strategii: să fie dorit de Magda Boldur. Dar în timpul acestor zilnice aminări și atitudinea lui față de Magda Boldur se schimbase. De cînd se-ntorsese de la Paris, după ce verificase dependența ei nezdruncinată de lunga absență de ființa lui, după ce căpătase certitudinea că Magda îl iubește ca și odinioară, se mulțumise s-o privească, s-o tulbure cu ochii numai, întreținînd în ea flacăra aprinsă pentru el, fără nici un plan, fără nici o intenție: joc gratuit al cochetăriei lui. Frumuseța ei arhaică, de nepoată cu cozi a vechilor bunici, crescută într-o atmosferă patriarhală, precum și li-

liacul care înflorea romantic în cîntecele ei dădeau lui Andi pentru ea o emoție dulceagă: un fel de parfum al teilor eminescieni. O socotea prea simplută ca să n-o domine cu ușurință: asta-i solicita și-un fel de milă, un fel de protectoare duioșie față de mieluțul care era Magda.

Dar pe scena Teatrului Național, în seara concertului, Andi simțise entuziasmul publicului inflammat de ea. Avusese, asistînd la aplauzele care-o înconjurau, o senzație de viol. Și această senzație transfigurase senzual atitudinea de pînă-atunci a lui Andi față de Magda, trecută prin aplauze ca printr-un foc.

Uneori, noaptea, în pat, alături de Ștefana, care cetea, Andi simțea, gîndindu-se la Magda Boldur, un fel de viscol stîrnit al singelui fierbinte.

Nici tei eminescieni, nici parfum de liliac înflorit în alte primăveri, nici priviri induioșate față de roșeața cu gene plecate a Magdei Boldur; numai dorința de-a strînge în brațe trupul zvelt și plin al acestei fecioare, a cărei nuditate bănuită făcea să tresară-n Andi amintirea fetei din brazi, într-o formă nu aprigă, ci suavă, el devenind aprig ca fata din brazi, nu docila frumuseță a Magdei Boldur. Gîndindu-se la ea viola sentimentalitatea dulceagă pe care i-o inspirase pînă atunci, și parcă renăștea în el o măgulitoare vigoare bărbătească. Față de vechea atitudine, cea nouă, avea savoarea unei vorbe tari, pitoresc populară, după ce ai vorbit numai fadori suave: Rabelais, de pildă, după o lectură din Samain.

Alarmată de la o vreme de inexplicabila defectiune a lui Andi, Duduia, neîncrezîndu-se în arta de a intriga a mamei ei — prea de moda veche — recursese la un procedeu original pentru a-l readuce pe Andi lîngă Magda: presa locală, procedeu care reedita, cu deosebirea gratuității, și fără să aibă aerul că se adresează unei anumite persoane, corespondența prin „Mica publicitate.“ De cînd cu concertul, toate ziarele ieșene întonau imnul acestei „fiice a Iașului“. Reporterii dădeau tircoale „London-Palace“-ului, cer-cînd să obție o întvedere cu Magda Boldur. Duduia profitase de această solicititudine a presei pentru a stre-

cura o informație destinată numai lui Andi. Așa că într-o zi un ziar de după-amiază publicase un prelu-
diu de convorbire, anunțind că „diva“ intenționa să
părăsească Iașul pentru a-și desăvârși studiile în stră-
inătate.

Andi citea ziarele acasă, înainte de masă. Nu le
cumpăra niciodată, le aducea domnul Danielescu pe
toate, lăsându-le în cuier, în buzunarul blănii, defor-
mat de sulul zilnic al ziarelor.

— Ce mai nou? îi întreba doamna Danielescu pe
Andi și pe domnul Danielescu.

— Nimic. Fleacuri! Veșnicile fleacuri! răspundeau
tatăl și fiul parcurgând ziarele de la un capăt la altul,
de la articolul de fond pînă la „ultima oră“ și pînă la
ultimile anunțuri mortuare, care dădeau tatălui sa-
tisfacția că n-a murit și generozitatea melancoliilor-
baeșiș pentru morțile cunoscuților din tineretă.

Astfel că Andi descoperise informația privityoare
la plecarea Magdei Boldur atunci cînd s-aștepta mai
puțin, intercalată printre fapte averescane și anateme
țărăniște. După prima surpriză, hotărîse că-i mulțu-
mit. În definitiv, plecarea Magdei Boldur însemna
parcă dispariția unei primejdii, evitarea unor com-
plicații în viitor. În timpul mesei s-arătase bine dis-
pus, cum ar fi fost domnul Danielescu după lectura
anunțului mortuar al unui adversar politic sau al
unui polemist care-l zeflemisea uneori. Dar o dată
singur cu Ștefana în apartamentul lor, dispoziția lui
Andi se schimbă. Parcă abea atunci, alături cu Ște-
fana, care prin plecarea Magdei Boldur devenise și
mai definitiv singura lui dragoste, dispăruseră vagi
virtualități sentimentale, care dăduseră lui Andi un
sentiment de agreabilă și inofensivă poligamie. În
acea seară, Ștefana — pentru Andi — devenise din
ce în ce mai soție, mai monogam soție, cu caracter
obligator. O apreciasă cu metrul, dîndu-și seamă că
e prea mică, mai ales față de el: erau desperecheați.
În casă și în odaie micimea Ștefanei nu apărea atît
de evident insolită; dar pe stradă, și mai ales alături
de Andi, care părea și mai înalt, fiindcă era tinerește
zvelt, prezența Ștefanei putea să provoace zimbete

ironice. Abea atunci Andi-și dădu seamă că ceea ce-
l făcuse să n-o întovărășească pe Ștefana în plimbările
ei nu era numai oroarea lui de mers repede, dar și ne-
plăcerea de-a fi alături, în public, de statura minus-
culă a Ștefanei. El era deprins din copilărie să fie ad-
mirat de toți trecătorii. Fusese întotdeauna, la toate
vrîstele, și deosebit de frumos, și elegant îmbrăcat.
Plimbările lui pe stradă însemnaseră un atît de cert
elogiu — exprimat prin priviri — încît de la o vreme
se blazase de această reacție statornică a trecătorilor
față de el.

Și iată că Ștefana îi interzicea această satisfacție.
Nu numai că Ștefana apărea prea mică, mai ales pe
stradă, și mai cu seamă în calitate de soție a lui Andi,
dar nici nu era elegantă. Nu se putea converti la nici
o modă. Ea se-mbrăca pentru plimbările ei, nu pen-
tru *plimbarea* urbană pe străzile principale; adică
se-mbrăca în așa fel încît să poată merge comod, re-
pede, fără să-i fie nici prea cald, nici prea frig. Nu se-
mbrăca astfel ca să placă trecătorilor.

Iarna purta șoșoni și ghetre nalte pînă la genunchi
ca să nu-i fie frig la picioare în timpul lungilor plim-
bări. Andi socotea ghetrele lungi cea mai odioasă des-
figurare a piciorului femeiesc. Pentru el, ghetrele și
șoșonii distrugeau zvelteța inițială și esențială a si-
lueții femeiești, dîndu-i aceeași îngreiere pe care
compresa groasă o dădea gîtului bandajat. Apoi, iarna,
Ștefana puneă mînuși groase de lînă. Căciula și-o
înfunda pînă peste urechi, ca să nu-i degere pielea
gingașă a virfurilor. Așa că îmbrăcămîntea ei de plim-
bare, adecvată acestor plimbări în afară de oraș, îi
interzicea eleganța de stradă pe care-o dorea Andi pen-
tru soția lui.

Față de costumul mai tuturor femeilor cochete
cînd ies pe stradă, costumul Ștefanei era ca haina jer-
pelită alcătuită numai în vederea utilului și comodu-
lui a adevăraților vînători, alături de eleganța ves-
timentară a vînătorilor pentru care vînatul e numai
un pretext de îmbrăcămînte.

În schimb, în casă, Ștefana devenea subtil cochetă,
îmbrăcîndu-se și gătîndu-se cu o artă personală, desă-

virșit femeiască. Tocmai în clipa cînd majoritatea femeilor renunță la cochetărie, la efortul eleganței desăvirșite, devenind în intimitatea conjugală comod negligente, cu picioarele în pantofi deformați, trupul în rochii vechi și părul zburlit, Ștefana se gătea așa cum celelalte sînt mai ales în vizite sau la teatru. Numai în intimitatea lor Ștefana reprezenta cochetăria femeiască de care avea nevoie Andi. Feminitatea ei era oarecum confidențială, privată, știută de Andi și de familia lui, nu și de ieșeni, față de care, pe stradă, Ștefana dispărea în costumul ei de plimbare ca într-o haină de scafandru.

Andi aprecia valoarea acestei cochetării ca un fel de „muzică de cameră“ față de cochetăria care dă concerte publice a celorlalte femei. Dar ființa lui publică, vanitatea lui de soț care dorea ca și soția lui să fie admirată pe stradă de ceilalți ieșeni erau mortificate de modul de-a se îmbrăca al Ștefanei de cîte ori ieșea din casă să se plimbe.

Prea mică, mai ales alături de el, și inelegantă, iarăși mai ales alături de el: iată cauzele descoperite de Andi și formulate fățiș în acea seară, cauze care-l determinaseră să evite plimbările cu Ștefana.

Parcă prin toate cele, indirect, Ștefana îl izola de Iași. Vecinătatea ei în lume și la teatru îi interzicea elanul care l-ar fi putut face să strălucească nu numai pentru că Ștefana se abținea voluntar să „apară“ în fața celorlalți, dar și pentru că luciditatea ei paraliza în Andi volubilitatea de *causeur*, banalitatea vorbelor și dezinvoltura lui sigură. Cînd ieșea cu Ștefana în lume, chiar dacă ar fi încercat să „strălucească“, desolidarizîndu-se de rezerva păstrată de Ștefana, Andi simțea că prezența Ștefanei l-ar fi intimidat, făcîndu-l să rateze. Dacă Ștefana ar fi asistat la lecția lui de deschidere a cursului, Andi ar fi avut un succes de stimă față de cîțiva specialiști, dar n-ar mai fi provocat entuziasmul întregii săli, pe care-l datora numai acelui elogiu retoric al ieșenismului, neștiut de Ștefana, pregătit într-ascuns.

Plecarea Magdei Boldur, anunțată de ziarul ieșan, redeșteptase în Andi gîndul izolării ieșene, determinată de căsătoria lui cu Ștefana.

De cîteva ori închipuirea lui ursuză o substituise pe Magda Ștefanei. Evident, Magda era un grațios neant. Nu însemna nimic în patru ochi. Din punct de vedere intim, căsătoria lui Andi cu Magda n-ar fi însemnat nici o achiziție substanțială pentru sufletul, pentru mintea, pentru inima lui. O odaliscă frumoasă în patul conjugal — atît. Dar în schimb, din punct de vedere „public“, Magda avea o valoare reală. Alături de Magda, pe stradă, la teatru, în lojă, în saloane, Andi s-ar fi simțit decorativ întregit, nu impuținat, ca alături de Ștefana.

Nu numai că Magda era frumoasă după toate canoanele, dar nici nu *parea* proastă. Tăcea cu grație, zîmbea cu buze și gene prea frumoase ca să mai poată discuta cineva valoarea spirituală a aceluia zîmbet; vorbea din cînd în cînd, e drept, cam exclamativ, incapabilă să-nchege o frază substanțială, dar era atît de frumoasă, încît vorbele ei dădeau o impresie de timiditate, care o feminiza și mai fermecător, și cei din jurul ei n-aveau impresia că-i mediocră, ci numai că ei sînt foarte inteligenți — atribut bărbătesc —, devenind recunoscători femeii frumoase care omagia prin prezența ei, prezidînd decorativ, debaterile bărbaților. Și-apoi, Magda Boldur era o mare cîntăreață. Avea un talent în armonie cu frumuseța ei, care-i dădea și un fel de întăietate publică printre celelalte femei.

Viața lui Andi, ipotetic alăturată de-a Magdei Boldur, ar fi însemnat un adevărat marș triumfal prin aleele publicului ieșan. Andi, intelectual distins; Magda, artistă. Frumoși amîndoi, versiune a aceluiași tip de frumusețe antică. Deopotrivă de eleganți. Pe lingă aceste, Magda era foarte bogată. Deci Andi ar mai fi avut și luxul amplu, în stil mare, care-i o adevărată vitrină pentru valorificarea socială.

Magda Boldur ar fi însemnat pentru el un fel de arc de triumf pentru intrarea în Iași; Ștefana însemna sihăstria pe vîrf de munte, în aer pur, aproape de cer, dar fără public.

5 Și ar mai fi însemnat Magda Boldur încă ceva: senzația că ești bărbat, stăpîn, altar pentru închinări, admirația continuă, reconfortantă. Pe Magda, Andi ar fi „jucat-o“ cum ar fi vrut. Și era convins că ar fi fost, ca soție, tot atît de „sigură“ ca și Ștefana. Din acest punct de vedere, Magda și Ștefana erau de moda veche — cum spunea Duduia. Nici ea n-ar fi stîrnit în Andi acele gelozii zilnice care macină liniștea bărbatului, făcînd din el o dependență febrilă a cochetăriei soției. Concluzia acestor meditații fusese sentimentul, neformulat în vorbe, că însoțindu-se cu Ștefana a făcut „o afacere proastă“.

10 Ștefana, în acea noapte, cetea *Les Frères Karamazov* în traducerea integrală publicată de Editura „Bossard“.

15 Andi ședea răsturnat în pat, cu ochii în plafon.

— La ce te gîndești, Andi? îl întrebuse Ștefana, descoperind inactivitatea lui.

Andi căscase cu lehamete, întinzîndu-și brațele.

— La nimic.

20 — Te plictisești?...

— Ce manie ai tu să-mi spui mereu că mă plictisesc!

Ștefana îl privise atent. Și Andi simțise apariția zîmbetului de „femeie care minte“.

25 *Obrazul Ștefanei se contractase repulsiv. Își întorsese repede fața dinspre Andi, cu o mișcare identică aceleia pe care-o ai pe stradă cînd întîlnești oameni cu fața la zid.*

30 Pentru intîia oară surisul suspect nu-l dezarmase pe Andi. Reacționase enervat.

— Te dezgust?

— ...

— Hm!

Ștefana îl privise iar cu o mirare severă.

35 Andi-și trecuse mîna prin păr, cu o mișcare exasperată.

— Uf! Iar?

— Andi! Ce-i asta?

40 — Nu-i nimic! Dar nu pot să mai suport aerele tale de profesor față de elev. Nu sînt copil! Sînt om în toată firea!

Ștefana părea c-auscultă un sunet foarte depărtat, nu vorbele lui Andi, ca cei care aud mai ales vibrația surdă a unui enorm clopot dincolo de zare, nu pașii trecătorului care se apropie de ei.

5 Atitudinea Ștefanei, care părea că-l consideră absent, îl exasperase și mai tare.

— Ai să mă innebunești cu exagerările tale! Parcă ucid un om cînd zîmbesc! Parcă fur, parcă prăd! Ei, zîmbesc. Sînt nervos! Muncesc prea mult! Sînt obosit. Dă-mi voie să zîmbesc. Și dac-aș mai zîmbi și-n altă parte! Numai în fața ta zîmbesc așa, fiindcă mă provoc, fiindcă mă bănuiești, fiindcă mă spionezi. Așa-mi provoacă zîmbetul!

15 Sărise de pe pat. Mergea prin odaie cu pași repezi, gesticulînd, ca cei care vor să-și alunge o spaimă prin zgomot și mișcare, exagerîndu-le.

Și deodată, glasul Ștefanei răsunase calm, straniu:

— Numai în fața mea zîmbești *aya*?

20 Parcă fiecare cuvînt al Ștefanei, reeditarea propriilor lui vorbe, se proiectase pe inima lui Andi cu umbre monstruoase.

— Am spus eu asta?

— Da.

— N-ai înțeles tu. N-ai prins sensul.

25 — Care-i?

— Țî! Te rog, lasă-mă. Nu-mi trebuie *scene*. Mine am curs. Am nevoie de liniște, de odihnă.

30 Ștefana aprinsese o țigară. Fumase, fumase, într-o tăcere care pentru Andi devenise înțepătoare ca gerul uscat.

Și iarăși glasul ei răsunase calm:

— De ce mă urăști, Andi?

35 — Eu?? Altă monstruozitate! Ai mania exagerărilor. Nu vezi ce concluzii tragi dintr-o simplă enervare? Te-a detracat lectura lui Dostoievski! Din cele mai neînsemnate gesturi faci drame.

— Andi, lasă literatura. Uită-te în oglindă. Uită-te la ochii tăi, la gesturile tale. Uită-te la exasperarea ta. Asta nu-i literatură.

40 — Da, asta-i enervare.

— Ură izbucnită!

— Vezi cum mă provoc! Spune-mi pe față că te enervez, și plec, te las singură.

Ștefana se ghemuise pe pat, încrucișind picioarele subț ea, cu ochi de sălbătăciune speriată.

5 Tăcuse, tăcuse, sporind încă spaima care se apropia de inima lui Andi ca un ghețar.

— Vai, Andi, unde-am ajuns!

10 Dacă n-ar fi fost stăpinit de febrilitatea nervilor stîrniți și de plimbarea prin odaie, Andi ar fi căzut la picioarele Ștefanei, așa cum îl sfătuia *prudenta*, gata să plîngă, să-i ceară iertare. Dar nu putea. Îl stăpînea, ca o mișcare ciștigată, supusă legilor inerției, nevoia de-a nu se lăsa dominat.

15 — Iarăși exagerări! Iarăși concluzii monstruoase! Tu nu vezi prin ce lupă pesimistă te uiți la mărunțișuri, la fleacuri care nici nu merită să fie luate în considerație! O mică neînțelegere. O trecătoare enervare. Și din asta, hop, faci o catastrofă. Fiecare vorbă de-a mea devine pentru tine un fel de cal troian plin de dușmani armați! Nu, nu! Asta la tine e o adevărată manie. Analiză și iar analiză, despicarea firului de păr în patru, destrămarea tuturor cuvintelor spuse de mine, pînă ce descoperi în ele adevărate mine subterane care amenință viitorul.

25 — Ascultă-te, Andi!

— Da, mă ascult.

— Tu nu vezi oroarea acestei scene dintre noi?

— N-o văd de loc. Toți oamenii se ceartă uneori, și se împacă.

30 — Toți!

— Da, toți. Și noi sîntem oameni ca toți oamenii, nu eroi, nu excepții. Nu vezi rezultatul exagerărilor tale? Tu pretinzi că eu mă cred erou. Nu-s erou, nici nu cred, nici n-am crezut. Dar tu ne vezi pe amîndoi eroi, trăind ca în povești, mină-n mină, vorbind numai lucruri nobile și frumoase... Ce? Paul și Virginia în anul o mie nouă sute douăzeci și șase? Dacă se mai poate una ca asta! Sîntem oameni ca toți oamenii. Ne iubim, ne mai certăm uneori, ne împăcăm...

40 — ...iar ne certăm, iar ne împăcăm, iar ne certăm. Nu te-ngrozește, Andi? Pentru asta ne-am căsătorit?

Ca să ne certăm și să ne împăcăm, ca să ne urim în tăcere și să ne reconciliem, începînd povestea de la început? Pentru asta ne-am căsătorit?

5 — Și pentru asta. Asta-i viața. Tu vrei extraordinarul, și mai ales în căsătorie: iată bovarismul tău. De asta exagerezi astfel de fleacuri.

— Andi, astea sînt fleacuri pentru tine? Atunci ce nu e fleac?

10 — Cum? restul, viața, dragostea noastră...

— Unde-i?

— ...munca mea...

— ...gloria ta. Oprește-te, Andi. Pentru tine viața începe de unde încetez eu. Dacă prelegerea ta n-ar fi avut succes, ai fi fost cel mai nenorocit om din lume. 15 La asta ești într-adevăr sensibil. Asta nu-i fleac. E capital. De ce? Fiindcă acolo e viața ta adevărată, în public. Față de public trebuie să fii perfect, vorbind numai despre lucruri „nobile și frumoase“, trăind cu publicul ca Paul cu Virginia în anul o mie nouă sute douăzeci și șase. Asta se poate. Dar dacă astfel de scene se întîmplă între noi, asta e fleac, e normal, e omenesc. De ce? Fiindcă însăși dragostea noastră a devenit pentru tine fleacul de toate zilele, așa cum devine pentru mulți acreală, și nervi, și dușmănie în casă, zîmbet de comandă în afară, ca menajul să apară unit în fața celorlalți. Ce știm noi doi, tu și cu mine, n-are nici o importanță. Scene de menaj! Totul e să nu le știe ceilalți, să nu poată vorbi lumea, să fim uniți, îndrăgostiți numai în fața lor; firma să fie frumoasă, odaia de musafiri, restul fleac. Și noi să ne simțim uniți nu fiindcă ne iubim, ci fiindcă sîntem complicități acestei comedii. E urit, Andi! Și-i urit fiindcă tu nu-ți mai dai seamă că-i urit, fiindcă pentru tine o astfel de discuție e un fleac normal. Andi, eu nu mai sînt pentru tine Ștefana, sînt nevasta ta, complicea ietacului conjugal. Dragostea noastră nu-ți mai dă bucurie, evlavie spontană, dragostea noastră a devenit pentru tine secretul ietacului conjugal, unde dispăre și nobleță, și cochetărie, și stăpînirea nervilor, haine și podoabe pentru alții, pe care le zvîrli acasă, suflînd ușurat, fiindcă în sfîrșit poți să te arăți cum ești nevastei tale, ființei din-

tre culise, după ce-ai primit aplauzele. Am învățat multe de la tine, Andi, fără nici o bucurie. Spune-mi cinstit dacă n-am dreptate, ai acest curaj.

5 Se temea de ea, și, ciudat, o admira cu invidie, măgult că e-a lui și umilit că nu-i ca ea.

10 Capul Ștefanei, infierbintat, cu ochii izbucnitori negri, îi amintise capul ei de odinioară, când se certa cu pasiune orientală, de la nimicuri, cu Matei Velisar. Dar acum buzele ei spuneau adevăruri aspre, și totuși aveau proștețimea naiv cărnosă a buzelor de copil. Parcă-i venea s-o aplaude.

15 Ștefana așteptase, așteptase, și deodată elanul ei căzuse, cosit. Se ghemuise și mai tare, își aplecase capul pe mini și plinsese. Numai tăcerea, vântul iernei la fereastră și plînsul ei.

20 Andi se oprise, neîndrăznind nici să mai umble, nici să mai gesticuleze, nici să se așeze pe pat sau pe un scaun, nici să respire natural, ca cei care-au intrat de pe stradă direct într-o odaie mortuară.

25 După agitația nervoasă de pînă atunci, neclintirea lui în fața tăcerii și a plînsului Ștefanei începea să-l învăluiască în apăsări de plumb. Îi zvicneau timplele surd, avea o conștiință stranie a conturului lui trupesc, ca cei adormiți cu cloroform pe masa de operație, lucrurile familiare ale odăii căpătau o fizionomie ciudată, îi venea mereu să se uite cruciș fiindcă mereu își simțea privirile despărțite de dunga nasului, își auzea tuntele innădușit al inimii; parcă intrase Destinul în odaie, dînd conștiința fragilității omenești lui Andi, care se simțea trist, dezarmat, singur.

30 Se apropiase de Ștefana cu sfială, cerșindu-i ocrotirea, mila, adăpostul. Nu-l părăsise nici o clipă în timpul plînsului senzația că a intrat pînă la grumaji în deschizătura unui eșafod și că e prea ostent ca să-și mai poată zmulge capul de acolo.

35 Intr-un tirziu, Ștefana îi acoperise capul cu minile ei. Stătuseră așa multă vreme. Apoi Andi sărutase minile Ștefanei cu o umilință tristă. Se compătimea pe el, nu pe Ștefana. Dorise somnul, întunericul, uitarea. Adormise fără gînduri, cu sufletul strîns închis ca

ochii copiilor cînd le e frică de ce-au văzut la geam. Ștefana îl auzise oftînd prin somn, îi dezmierdase fruntea, ocrotindu-i somnul, ca la copiii bolnavi.

Era singură.

5 Atît de singură, și Andi nu era măcar copilul ei, deși vedea că viața cere de la ea iertări de mamă și mărînimii de mamă.

*

10 A doua zi dimineată, îndată după deșteptarea din somn, două nume, de care se legau două gînduri, apăruseră simultan în mintea lui Andi: Magda și Ștefana. Ștefana însemnînd drama de lingă el, Magda însemnînd plecarea în străinătate. Îl durea capul, era mahmur ca după chef, și revolta lui încheiată cu plînsori îl umilea, paralizîndu-i din nou încrederea în el și-n viață. Parcă se pregătea să plece la școală, ca elev, cu lecția neînvațată, nu la Universitate, ca profesor. De altfel, visase chiar că-ncepe școala, că s-a isprăvit vacanța, că e corigent, că e îndrăgostit de cineva care pleacă. Așa ceva. Visuri de școlar după vacanța mare. Și-ntr-adevăr, Ștefana îi dădea senzația datoriei penibile, pe cîtă vreme Magda, plecarea ei lăsau în el o nostalgie de vacanță mare, la țară, în soare de vară, cu o fată blondă, idilă duioasă... Pe măsură ce sufletul recăpătase configurația diurnă, plecarea Magdei Boldur începuse să-l sentimentalizeze, întristîndu-l ca și cum ar fi iubit-o într-adevăr.

30 Își petrecuse dimineața la biuro, pregătindu-și cursul. După-amiază dormise. N-o văzuse decît în treacăt pe Ștefana, evitînd să rămîie singur cu ea. În timpul dejunului îi arătase o exagerată și servilă solitudine, căutînd să-i ghicească toate dorințele și să le servească cu o pripire stîngace. Dacă ochii Ștefanei căutau solnița cu sare, mina lui Andi zmulgea solnița din fața mamei lui, de pildă, care tocmai lua sare din ea, punînd-o lingă farfuria Ștefanei.

35 Și conștient de semnificația acestei atitudini, cît și de impresia penibilă pe care-o lăsa Ștefanei servilismul lui, plecase la Universitate, lepădîndu-se de casă ca de-o amintire rușinoasă. Fusese nervos în timpul

prelegerii. Făcuse observație aspră unui student cam zgomotos, amintindu-i de respectul convenit profesorului și instituției. După curs se îndreptase spre casa Duduiei.

5 Citeva automobile așteptau în curtea casei, printre care Andi recunoscuse și automobilul părintesc. Oare nu venise și Ștefana cu mama lui? De la ușă auzise glasul Magdei: cînta acompaniată de Duduia. Intrase posomorit, circumspect, inventariind cu o privire re-

10 pede tot cuprinsul salonului. Ștefana nu era.
Slavă Domnului! Absența Ștefanei îl prefăcuse dintr-odată, electrizindu-i portul, zîmbetul și privirea. Parcă băuse șampanie. Se servise ceaiul negru, cu tot dichisul englezesc. Începuseră conversațiile de ceai femeiesc, făcute mai ales din exclamații pițigăiat subțiri, ceea ce dădea salonului un zvon de balalaici dezacordate. Andi tăcuse, comod instalat într-un fotoliu încăpător, intimidînd c-un zîmbet sau c-o privire buzele roșii, cu tendințe aforistice, ale convorbitorilor.

20 Din cînd în cînd, strecura cite o privire stăruitoare spre Magda Boldur, care pleca genele, roșindu-se. Nu era încă stăpîn pe el. Dar după fiecare privire îndreptată asupra cuiva simțea că prestigiul lui e intact. Nimeni nu bănuia că intrase în salon împiedecîndu-se în emoția inimii, ca fetele de altădată cînd puneau

25 întia rochie lungă pentru întiul bal. Nimeni nu bănuia că era încă intimidat, deși ochii lui păreau ascuțiți de ironie și zîmbetul lui sarcastic, comentator al vorbelor schimbate de unii și de alții. Nu-l interesa de loc ce se vorbea. Nu-i asculta. Îl preocupa numai verificarea prestigiului lui. Și din ce în ce, ca un cărucior de copil care-ar deveni, magic, un tanc de război, simțea plenitudinea pe care i-o dădea încrederea în el însuși. Le era atît de recunoscător pentru involuntara reabilitare pe care o provocau, fără să știe, în el, încît îi iubea,

35 îi prețuia, se simțea distrat și mulțumit numai fiindcă era în mijlocul lor. Nu-l interesa calitatea acestei distracții, calitatea persoanelor de acolo, calitatea concertului de drimbe feminine, pe care-l auzea mereu, fiindcă nu se ocupa decît de el, de satisfacția lui. Dacă și-ar fi pus

40 în acele clipe următoarea întrebare: „Unde-ai vrea să

trăiești? Acasă cu Ștefana, sau la Duduia, între prietenele ei?“, ar fi răspuns fără șovăire: „La Duduia“, fiindcă această adunare de păsări domestic limbute îi dădea senzația că-i vultur, lui, puiului de găină de

5 lângă Ștefana.
Aterizase în conversația generală, alegînd momentul cel mai prielnic: venise vorba de concertul Magdei Boldur.

10 Elogiile nu mai conteneau, acoperind pe cîntăreață și pe pianistă cu florile de hirtie sugătoare ale entuziasmului femeilor pentru succesul altor femei.

Ratificase elogiile. Da. Concertul fusese, mai ales, o sărbătoare ieșană.

15 — Am ascultat pe domnișoara Boldur cu ochii închiși...

Nările Duduiei vibraseră.

— ...și aveam impresia că trăiesc într-un Iași al anului o mie opt sute optzeci, — nu în epoca de după război. Pe scenă erau două ieșence din lumea bună a

20 vechiului Iași...
Nările Duduiei vibraseră altfel: era gata să-l aplaudă pe Andi.

— ...În loje apăruse, ca-n vremurile de altădată, boierimea ieșană.

25 În umbra fiecărei loje Andi văzuse trecutul ca un chip de ctitor pe zidul afumat al bisericilor. Iar cîntecetele Magdei Boldur deșteptaseră în Andi icoana unei domnițe care-și piaptănă cozile lungi cîntînd c-un glas tot atît de dulce ca și matasa cozilor, în atmosfera cu

30 parfum de veche Moldovă înviată de glasul și arhaismul frumuseții ei.
Succesul acestei imagini interpretative a concertului depășise chiar succesul concertului, căci cîntărețul acestei imagini nu mai era femeie, ci băiat frumos.

35 Toate prietenele Duduiei, adunate în salon, fuseră la concert. Ascultîndu-l pe Andi, se văzuseră pictate într-un tablou care reprezenta boierimea Moldovei. Salonul Duduiei „Made in England“ devenise un fel de lojă regală autohtonă, în care Magda și Andi erau pe-rechea regală, iar ceilalți — curtea regală.

40

Magda Boldur pälise și se-nroșise pe rînd la auzul vorbelor lui Andi. Se retrăsese lingă pian, ca lingă un leu negru care o păzea.

5 Andi era prea subtil cochet ca să nu-și dea seamă că pauzele, după astfel de imagini cu succes sigur, ar fi însemnat că așteaptă aplauzele verbale. Continuase, călcînd pe entuziasm ca Isus pe apele pacificate de pasul Lui, arătînd că astfel de învieri ale vechiului Iași trebuiau să se repete. Numai așa Iașul putea să-și mențină conștiința că, deși detronat, deși în surghiun, tot el e suveranul țării.

Cu alte cuvinte, cerea Magdei Boldur un „bis“.

15 Dar Andi nu scăpase din vedere că îndemnurile lui puteau fi interpretate — și de Magda: asta o dorea — dar și de Duduia, și asta nu-i convenea, ca o aluzie la plecarea Magdei Boldur, anunțată de ziarul ieșan, aluzie prin care solicita indirect amînarea plecării.

20 Și tocmai ca oamenii de afaceri care prezentau unui înalt demnitar o afacere remuneratoare pentru punga lor ca o binefacere pentru țara întreagă, Andi construise o teorie ad-hoc, în care putea să-și plaseze și madrigalurile adresate Magdei Boldur, și îndemnul la amînarea plecării în străinătate, fără să aibă aerul că se gîndește anume la Magda Boldur. Teoria lui Andi, natural, fără să utilizeze ghilimetele, dădea o nouă aplicațiune teoriei lui Thibaudet din *Le liseur de Romans*.

30 Andi pretinsese că nu bărbații sînt vestalele flacării aristocratice, ci femeile. Bărbații sînt copleșiți de cotidianul în care-s constrînși să trăiască și de politică. Dar viața publică de după război înseamnă domnia democrației, și mai ales a demagogiei. Vremurile de azi, spusese Andi, au adus moda socială a „sufletului cu ițari“. Vrînd-nevrînd, bărbații erau alterați de mediul social contimporan în care trăiau, munceau și luptau. Buna creștere devenise un exotism. Domnea confuzia dintre vulgaritate și putere, vulgaritatea fiind socotită ca o expresie a puterii, cînd, de fapt, nu era decît semnul barbariei balcanice. În dezbaterile parlamentare, ironia de odinioară era înlocuită cu injuria trivială, adică tocmai renunțarea la inteligență. În presă, tot așa. În fiecare articol, în fiecare polemică, pornografia

abunda. Vorbele triviale, care înainte de război răsunau numai la grajd, se mutaseră în saloane, în presă și în Parlament, dimpreună cu foștii grăjdari, bucătari și feciori boierești, deveniți deputați, miniștri și intelectuali ai epocii de după război. Fenomenul era general.

5 Reacția nu putea porni din Muntenia, al cărei spirit practic încuraja promiscuitatea folositoare intereselor ei. Reacția trebuia să pornească din Moldova, din Iași, și nu din partea bărbaților ieșeni, alterați și ei de viața publică, ci din partea femeilor ieșence, în care se păstrase tradiția bunei creșteri, a ironiei, a subtilității și a cultului de odinioară.

15 După cum se vede, teoria lui Andi, pornind de la Thibaudet, ajunsese la ideile lui Matei Velisar, atunci cînd înființase Loja masonică ieșană, ca o reacție împotriva decăderii spiritualității moldovenești, prin politicianism.

20 Andi, însă, servea prietenelor Duduiei, sub formă de drajele parfumate cu vanilie, ideile generos utopice ale lui Matei Velisar.

25 Andi se adresa femeilor, nu bărbaților, ca Matei Velisar. El nu vroia să învie, ca Matei Velisar, semeția moldovenească, zimbrul moldovenesc al pădurilor virgine și al stemei voievodale; el vroia să-nvie lebdă grației moldovenești în sufletele de gîscă ale interlocutoarelor lui.

30 Vorbise în entuziasm și aprobarea generală. Doamna Danielescu ar fi servit vorbele lui Andi pe tartine mărunte, ca icrele moi. Îl sorbea din ochi, regretînd că nu-i mai multă lume, că salonul Duduiei nu-i o sală de conferință și că nu-i acolo măcar un stenograf. Domnea un simțimînt general de înaltă intelectualitate, cu accente profetice. România [...], cu toată suflarea românească, era în salonul Duduiei, ca un război docil țesut de degetele harpiste ale lui Andi. Acolo se pregătea viitorul țării, renașterea aristocratică a României. Ieșencile călăuzite de Andi erau creierul țării. Salonul Duduiei devenise un mic Olimp intim, c-un Jupiter imberb, cu Minerve cu rochii scurte și c-o Veneră blondă și sfioasă alăturată de pianul mut.

Apăruseră propuneri, proiecte, planuri de concerte, baluri, șezători, conferințe — nu-l aveau pe Andi? — o adevărată cruciadă în fuste scurte și cu bastonașe roșii de buze, în loc de lănci, pentru recuștigarea rangului pe care Iașul trebuia să-l aibă în viața țării.

Nevoia de acțiune devenise atât de imperioasă, încât Duduia — pînă una-alta — dăduse drumul patefonului, și se-ncinsese un bal intim. Dansase și Andi— și cu Magda, și cu Duduia. Apoi venise rindul băuturilor tari. O înfrățire generală, cu alcooluri englezești, întru regenerarea Moldovei. Andi plecase o dată cu doamna Danielescu. Pe drum, în automobil, de citeva ori mina doamnei Danielescu dezmierdase mîna lui Andi. Cînd automobilul se oprise în fața casei Danielescu, Andi scăpase un involuntar oftat din greu. Doamna Danielescu îl privise lung. Privise apoi apartamentul lui Andi, care nu era de loc palat, dezmierdase obrajii băiatului ei și oftase și ea din greu, compătimitor.

Amîndoi se gîndeau la Magda Boldur și la norocul Duduiei.

*

Magda Boldur amina mereu plecarea de care nici nu mai îndrăznea să pomenească. În fiecare dimineață intra în convalescență, după melancoliile și deznădej-dile din timpul nopții. Se simțea vinovată, deși între ea și Andi nu se-ntimplase nimic. Dar de cînd o cunos-cuse pe nevasta lui Andi — fusese invitată la o masă de gală a familiei Danielescu — chiar prezența lui Andi devenea pentru ea o fericire blestemată. Vroia să fugă de el, și n-avea puterea de-a face acest efort. De altfel, după un răstimp de apoasă îmbunare, iarna apăruse deodată, ca Mefisto din trapă, zburlită de viscole, cu ochii demenți ai gerului. Trenurile sosiseră cu întîrzieri din ce în ce mai alarmante. Viscolul înconjura ca o re-voluție hotarele României, izolînd-o de Europa. Iașul devenise pulverizarea unei scrisori rupte, aruncată din haosul iernii ca într-un virtej astral. Viața Iașului de-venise mai anevoioasă. Oamenii căscau ferecați în casele lor, nemaiavinînd curajul de a se gîndi la baluri,

la concerte și la conferințe. Așa că planurile lui Andi suferiseră o necesară amînare.

Andi trecea pe la Duduia, făcîndu-i vizite scurte, nu întotdeauna vesel, lăsînd posomorîrile lui, melancoliile lui, pe sufletul Magdei Boldur, ca într-un cuier personal.

Dezghetul iernii devenise glod argintat, și Magda tot nu plecase. Trăia într-un continuu zbucium, care-i interzicea proiectele de viitor, limitînd-o la viața de azi pe mine, cu ochii la fereastră.

Îl pindea pe Andi, de după perdele, ca școlărițele îndrăgostite.

Începea să miroasă a primăvară. Pe la amiază, fe-restrele deschise aduceau în odăile încălzite de calorifer aer călduț, proaspăt, tulburător ca un acord mu-zical venit pe undele vîntului. Plutea o întinerire tristă prin odăi. Dimineața, vrăbiile ciripeau mai zgo-motos, dînd copacilor, în mai subțire, gălăgia recreați-ilor din ograda școlilor primare. Mai trecuse un vînt tăios, stîrnind o ultimă scîlpire de ghețuș în privirea pămîntului, ca lumina în ochii orbilor. Apoi venise o ninsoare în glumă, cu fulgii mari, și dispăruse într-o izbucnire galbenă de soare. Și începuse lenea întristă-toare a sfîrșitului de iarnă. Copacii se simțeau ca bolnavii săraci alungați din spitale înainte de-a se fi înzdrăvenit. Pisicile se suiau pe acoperișuri, făcînd să bolborosească tabla încă udă.

Parcă cerul — realbăstrit — începea să miroasă a floare, căci oamenii mai mult îl respirau cu nările adînc, privindu-l, deși era atât de departe aproape. Nourii se risipeau luminoși pe cerul albastru, ca zulfii în vînt. Mirosul primăverii se strecura în case, ca un copil care s-a jucat în țărna și în iarbă crudă.

Zi cu zi, sufletul Magdei era mai apăsător. Parcă vroia să înflorească, și parcă era închis într-o pivniță. Devenise exagerat sensibilă la orice. Vedea cite un copil desculț care se juca pe stradă cu o cutie de sardele — și îi venea să plîngă. Căruțele cu țărani care veneau dinspre Copou, aducînd copii bolnavi la spital, îi ume-zeau ochii. Într-o zi, apăruseră tot dinspre Copou că-ruțele cu coviltir ale țiganilor, cu zîmbetul primăverii

impletit în cozile țigăncilor și-n ochii dancilor. Apoi începuseră, ca o înmugurire a vieții pe mari crengi leneșe, perechile de îndrăgostiți, mină în mină, spre deal.

5 Și într-o zi Magda găsisse pe notele lăsate deschise pe pupitrul pianului un mănunchi de toporași.

Al doilea mănunchi îl primise Ștefana din minile lui Andi, în aceeași seară.

*

Înflorise galbenul vesel al cornului în citeva ogrăzi.

10 Zi cu zi crengile zarzărilor rugineau mai fraged ca virful sinilor de fetițe subț bluze de vară. Mugurii de zahăr ars ai castanilor se crăpau lăsând s-apară frunzuțe ca fisticțele.

15 Lumina venea în fiecare dimineață de pe țărături calde, cu păsările călătoare, dînd zimbete mediteraniene cerului. Femeile ieșeau pe stradă în haine ușoare. Zidurile caselor se încălzeau pentru spinările cerșetorilor care primeau din mîna primăverii bani de aur. Florile zarzărilor apărură și trecură ca o procesiune cu aureole și binecuvîntări albe, parcă amintind inimii intrarea lui Isus în Ierusalim.

20 Într-o zi Iășul mirosi a liliac și a ploaie. Lumina lunii întineri în mirosul liliacului alb. Copoul înverzise. Intrase-n Iăși un verde de crîng, luminos ca apele curgătoare de munte cînd trec prin dreptul crîngurilor de arini.

25 Toți oamenii deveniseră sentimentali ca la optsprezece ani, cînd iubești o fată pe care-o vezi pe stradă numai.

30 Venise primăvara cea din preajma verii, mai mult fată decît fetiță, încă nu femeie, luminoasă, fragedă și nestatornică, visînd cu ochi albaștri toată noaptea la fereastra cerului, stringînd în brațe flori și lepădîndu-le; căci zilnic pămîntul era acoperit de florile de măr, de piersic și cireș veștejite într-o noapte la sinul primăverii.

*

Într-o zi Andi ieșind de la Universitate întîlnise automobilul Dudaiei, care s-ar fi zis că-l aștepta. Se

urcă în fund, lingă Magda. Dudaia, la volan. Mașina avea un mers onctuos, fără trepidații aparente. Și Andi și Magda erau două profiluri paralele în lumina de primăvară. Nu se priveau. Nu-și vorbeau.

5 Dincolo de Școala normală, Andi tresărise. Văzuse de departe silueta Ștefanei, cu capul gol, cu pardesiul cenușiu încins cu curea lată, în pas vioi, alături de Luchi. Îi arăta lui Luchi ceva foarte îndepărtat, căci brațul ei proiectat pe zarea de primăvară avea gestul vast al cumpenelor de fintini răsărite la răsپintiile drumurilor de țară.

10 Andi trăsese storul dinspre el. Mașina trecuse pe lingă Luchi și Ștefana cu o viteză de bolid: o văzuse și Dudaia pe Ștefana.

15 Din acea clipă Andi fusese ostil și Dudaiei, și Magdei. Nu vorbise nimic. Stătuse tot drumul mut, absent dintre ele. Brațul Ștefanei, proiectat pe zarea de primăvară, înviasse în el o veche și mare emoție:

„— Bate cineva la poartă?”

20 — Nu-i nimeni. Se scutură castanul.“

Cu ani în urmă — scena părea a altor vremi — așa o văzuse pe Ștefana pentru întia oară, trecînd prin fața Universității, cu brațul avîntat de mișcările bulldog-ului, pe care-l ținea legat.

25 Și primăvara, o dată cu apariția acestui braț proiectat pe zare, devenise a Ștefanei. Inima lui Andi o dorea pe Ștefana. Era în el tristețea unei reîndrăgostiri, înflorite de toamnă.

30 Ce căuta el în automobil, cu Dudaia și cu Magda Boldur?

Seara, acasă, după masă, în odaia lor, se apropiase de Ștefana, care se suise pe pervazul ferestrei, stînd acolo ca pe un prag aerian al văzduhului. Fruntea lui Andi se aplecase pe genunchii Ștefanei.

35 Cităva vreme răsunase numai respirația de greieri a nopții, cadentată tremurător ca și sclipirea stelelor umede pe cerul neliniștit.

— Te iubesc, Ștefana...

40 Ștefana tresărise atît de violent, că Andi se temuse să n-o vadă prăbușindu-se peste fereastră.

Tăcuseră.

— Nu crezi, Ștefana?

— ...

— Te-am văzut astăzi, și mi-am adus aminte...

Amuțise îngrozit. Își pierduse capul. Fusesse gata să descopere plimbarea cu Duduia și Magda Boldur. Ștefana îl privise lung. Pe fața lui Andi iar apăruse oribilul zîmbet pieziș.

Ștefana dăduse din cap. Era sfișietor de tristă noaptea de primăvară cu vorbe de dragoste spuse de buzele lui Andi. Și ea și Luchi îl văzuseră prin fereastra de la spatele automobilului, alături de Magda Boldur.

Văzuseră și perdeluța trasă de Andi, în partea lor.

Atît de tristă fusese tăcerea lor, că Andi își aplecase din nou fruntea pe genunchii Ștefanei.

Ștefana își lăsase mîna, mai grea ca de obicei, parcă de piatră, pe creștetul lui Andi, și-nchisese ochii.

Și s-auzise iarăși numai respirația de greieri a nopții de primăvară subt stelele umede.

Cîteva zile după aceasta, Andi observase că Luchi îl ocolește. Nici la dejun nu-l privea pe Andi în ochi. Seara, Luchi nu mîncea acasă. La ei nu mai venea noaptea să suzeze. Și într-o zi tocmai cînd Andi, după curs, intra în ograda Duduiei, se-ntîlnise nas în nas cu Luchi, care ieșea de la Duduia, congestionat, cu vinele umflate pe frunte, cu ochi răi. Trecuse pe lîngă Andi, ca și cum nu l-ar fi văzut, fără să-l salute.

— Luchi!

— Ce vrei?

— Luchi!?

— Ce vrei?

— Luchi, tu vorbești cu mine așa?

Exasperarea lui Luchi izbucni scurt:

— Cu tine, da. Ești un porc, tu și Duduia împreună.

— Să vă fie rușine!

Injuria era atît de monstruoasă, dat fiind raporturile de totdeauna dintre Andi și Luchi, că Andi devenise palid. Stătuseră cităva vreme muți, unul în fața altuia, neștiind cum să plece, cum să se despartă.

Ochii lui Luchi se umeziră. Și vorbise din nou, cu glasul tremurător de lacrimi și de mînie:

— Te rog să mă ierți... dar să știi... că te disprețesc.

Și plecase furtunos, fiindcă-i curgeau lacrimi copilărești de-a lungul nasului.

Andi se-ntoarse de la ușă îndărăt, luînd-o spre casă.

Apartamentul lor era gol. Ștefana ieșise. Se plimbase prin odăile care-i păreau pustii, răsfoind cărțile Ștefanei, privind lung o fotografie de-a ei, cu inima strînsă și c-un nod înecăcios în gît. Îl îngrozea tăcerea odăilor în care nu era Ștefana: păreau un cavou mobilat, păstrînd, sinistru, întipărirea vieții unei moarte.

Dac-o pierdea pe Ștefana, ce mai rămînea din el, din viața lui? Iar Iașul, iar nopțile zburlite de nervi, iar șuierul trenurilor care pleacă... Luchi îl disprețuia. Luchi! Îl pierduse și pe Luchi!

Se plimba cu fruntea înclinată, și-i scăpau gemete involuntare, stranii ca ale nebunilor.

Așa îl găsise Ștefana.

— Te-ai și întors, Andi?

Andi îi vorbise ca un om bătrîn. Da. Merita tot. Și disprețul Ștefanei, și disprețul lui Luchi.

— Luchi? Ce vrei să spui?

Andi-i spusese tot. Cum îl întîlnise pe Luchi cînd se ducea la Duduia.

— Tu crezi, Ștefana, că o iubesc pe Magda Boldur?

Vorbea aton, cu o atitudine de om care acceptă orice.

— Nu.

— Atunci de ce mă duc acolo?

Ștefana alungase cu un zîmbet o încruntare.

— Lasă, Andi. La ce bun să mai răscolim astfel de lucruri.

— Cum vrei tu.

Ștefana îl privise cu atenție. Era atît de profund abătut, că parcă îmbătrînise. Era sleit de puteri ca hainele scoase de la etuvă. Articula cu efort, și vorbele parcă nu erau expulzate de buzele lui, ci cădeau, prea grele pentru slăbiciunea buzelor.

Ștefana se așezase lângă el, punându-i mâna pe umăr. Îl întrebasese cu blindețe:

— Ce-i, Andi?

5 Așa cum întrebai pe copii: „Ce te doare? Unde te-ai lovit?”

— Sint sătul de mine, Ștefana. Aș vrea să dorm un an, doi, — nu știu, să nu mă mai trezesc.

Nu mințea.

10 Se-ntinsese pe divan, cu capul pe genunchii Ștefanei, cu ochii în plafon, și-și ascultase singur vorbele lui triste ca iarba răsărită pe morminte. Nu era bun de nimic! O iubea pe Ștefana, și totuși fugea de ea, preferind să stea în casa Duduiei, pe care-o disprețuia, alături de Magda Boldur, pentru care n-avea măcar o

15 ușoară afecțiune care să justifice timpul pe care și-l pierdea acolo.

De ce?

20 Totul era absurd și ratat în viața lui. Gîndea una, spunea alta. Îi disprețuia pe ieșeni, și-i lăuda în bloc, de cîte ori avea ocazia, fără ca nimeni să-i impuie aceasta. O iubea pe Ștefana și fugea de ea. Disprețuia Iașul, și totuși fără de Iași și-n afară de Iași era nenorocit. Singura ființă față de care fusese sincer, singura

25 ființă pe care o stima fără rezerve era Ștefana. Ștefana îl iubise. El o iubea. Și totuși, el singur îi otrăvisese dragostea — care pentru el era mai scumpă decît viața lui — făcînd-o să-l disprețuiască.

— Te-nșeli, Andi.

— Nu mă disprețuiești?

30 — Nu. Mi-e milă de tine.

Andi se ridicase, îndreptînd spre Ștefana o față scurmată de deznădejde.

— Nu-ți cer mai mult, Ștefana. Rămii lângă mine. Fie-ți milă de mine... cum vrei tu.

35 Ștefana tăcuse, cu fruntea încordată. Ochii lui Andi pindeau fiecare mișcare a obrazului ei. Era atît de frumos chipul lui Andi, atît de pur, că durerea care-l stăpînea, îmbătrînindu-l, desfigurîndu-l, părea un sacrilegiu.

40 De ce nu era statuie?

De ce nu era om?

Într-un tîrziu, Ștefana inclinase capul.

— Rămîn cu tine.

★

Îl așteptaseră pe Luchi pînă tîrziu noaptea. Ștefana vroia să-i împace.

5 Luchi venise beat. Se clătina. Căzuse pe un scaun, cu capul în palme, cu ochii crunți și rătăciți.

De la întiile vorbe ale Ștefanei, sărise, o luase în brațe.

10 — Tu ești singura mea soră. Nu mai am nici frate, nici surori. Gata. Amin! Am pus cruce familiei. Tu ești sora mea.

Ștefana îl pusese din nou pe scaun.

— Luchi, de ce te-ai îmbătat?

Subt ochii ei, Luchi plecase capul.

15 — Sint amărit. Băut, cîntat...

Întîlnise chipul lui Andi și se cutremurase.

— Tu ești sora mea, începuse iarăși, luînd-o de git pe Ștefana.

Scena era lugubră.

20 Luchi adormise cu capul pe masă, după ce înginase mereu refrenul îndărătnic: „Tu ești sora mea“.

Îl culcaseră îmbrăcat în biuroul lui Andi. Mirosea a vin și horăia dezordonat, cu o diră de salivă în colțul gurei.

25 Și Ștefana și Andi se culcaseră triști. Parcă și viața avea un miros de crișmă. Nu-l văzuseră pe Luchi niciodată beat. Beția profanase cea mai curată icoană a tinereții și a bunătății.

Se îmbătase din cauza lor. Îl auzeau sforăind, încîndu-se în respirații de agonie.

30 Și suferiseră amîndoi, unul lângă altul, fără să poată dormi, fiindcă vedeau pe trăsăturile lui Luchi, descompuse de beție, alterîndu-se însăși dragostea lor.

★

35 Îndată după sesiunea examenelor universitare, Andi plecase cu Ștefana la Agapia, mult înaintea părinților săi. Aflase de la mama lui că Duduia pleca în

străinătate cu Pussy și cu Magda Boldur, care-i invitasă la ea, la Paris.

Inregistrase vestea fără de nici o emoție. Era într-o continuă stare de abatere. Iși pierduse pofta de

mîncare. Slăbise.

În ultimul timp se ducea cu automobilul la Universitate și tot cu automobilul se-ntorcea. Nu-i mai venea să iasă din casă. Ședea întins tot timpul. Avea

insomnii, spaime nocturne și fobia discuțiilor cupărinții lui. De asemeni, nu numai că nu mai cetea ziare, dar foșnetul lor în minile tatălui lui îi făcea rău.

Nu se simțea bine decît alături de Ștefana și de Luchi. Îi asculta vorbind, glumind, rîzînd, și prezența lor, glasurile lor îl calmau, dîndu-i clipe de odihnă și de somn. În fiecare seară, Ștefana și cu Luchi jucau șah la căpățiul lui Andi, care-i privea ca pe ceva cu

totul exterior lui — un fel de primăvară la fereastra odăii unui bolnav — pînă cînd îl vedeau că închide ochii.

Găsiseră Agapia pustie: munții, mînăstirea, mairile. Vara s-arăta ploioasă. Făceau foc în sobe, împodobind focul cu ciocălăi de brad care pocnescuscat, asemeni castanelor cînd s-au copt, devin incandescenti ca fagurii de miere, și deodată, dacă sufli în ei, se spulberă-n cenuși de argint. Se deprinsese și el, alături și-mpreună de Ștefana, să *privească* focul. Pînă atunci, pentru Andi focul din sobă însemna pecetea de aur care închide intimitatea unei odăi, dîndu-i ceva și mai confidențial decît întunericul, ușa încuiată și storurile lăsate-n jos.

Dar pentru Ștefana focul era un fel de fereastră deschisă pe orizonturi magice. Lucirea pe care flăcările o aprindeau în ochii Ștefanei și viața pe care i-o stîrneau pe obraji nu erau numai răsfrîngerea flăcărilor și căldura lor, ci însuflețire asemănătoare cu a marinarilor pe mări. Avea cultul focului, ca popoarele primitive și ca țiganii. Sufletul ei în fața focului devenea ca și trupul ei în timpul plimbărilor, liber de orice vasalitate.

Așa că lîngă Ștefana, în timpul ploilor de munte cu șuier fioros de brazi, Andi începuse la gura sobei primele plimbări. Căutau în conturul flăcărilor și în

clădirile jarului formele pe care le găsești în nouri îngrămădiți la apusul soarelui. Vorbele Ștefanei porneau ca niște corăbii încărcate cu elanuri spre necunoscut. Sufletul ei nu-și pierduse pădurile din care răsar

visurile copiilor pe vremea poveștilor. Era plină de superstiții, de mirări, de nostalgii, de singurătăți, care apăreau la gura sobei, venind parcă din focul frate cu luceferii, nu dintr-o minte plină de lecturi, contemporană veacului.

Sufletul ei înviașe în Andi o copilărie pe care n-o trăise de ajuns. Renunțase la viața cerebrală. Trăia într-un alt anotimp sufletesc, într-o izbucnire de primăveri străine de viața socială, avînd impresia că se află într-altă planetă. Se reîndrăgostise ciudat de Ștefana. Parcă nu mai era soția lui: o iubea cu o vîrstă la care nu-ncep soțiile, cu o vîrstă cetitoare de povești în care presimți dragostea nu în viață, ci în legendă.

În timpul celor patru ani de viață singuratecă alături de Ștefana, munciseră împreună, discutînd, schimbînd idei, învățînd, odihnindu-se de efortul zilnic în jocurile păgîn tinerești ale primilor ani de dragoste.

Acum, însă, în timpul zilei nu mai învățau, nu mai discutau pe marginea cărților, ci trăiau liberi la gura sobei, împrejmuți de munți, nouri și ploii neconținute, pierduți parcă în veacuri, cu sufletele pe hotarele medievale. Parcă trăiau într-o legendă, cu sufletele mină-n mîna, ca doi copii de regi, logodiți atît de timpuriu că numai cartea de povești și gura sobei poate să-i adune tîmplă lîngă tîmplă, umăr lîngă umăr, altfel rămînînd copii.

Pînă cînd vara se încoronase-n munți cu întiile zile de soare.

— Ne plimbăm, Andi?

— Sigur.

Porniseră. Pleca în munți întia rîndunică din Ștefana.

Se înapoiaseră flămînzi.

— Au venit doi lupi, măicuță, strigase Ștefana către maica Agafia, lepădîndu-și de la ușă ghetele grele de glod, intrînd ca-n moschee.

Mincaseră ca lupii și adormiseră cu lampa aprinsă fiindcă n-o putuseră stinge cu genele.

De-atunci Andi dorise și simțise imperioasa nevoie a plimbărilor lungi. Își recăpătase pofta de mâncare. Dormea ca pe vremea stagiului militar, dar dimineța în loc de goarnă îl deștepta Ștefana, care-l privea rizind, ca un măr copt peste noapte și scuturat din văzduhul verii pe perna lui.

Așa începea dimineța.

Plecau. Casa lor era ca și cuibul pentru rîndunele — portul plecărilor săgeată.

Trăiau mereu printre brazi. Iașul dispăruse. Zîmbetul pieziș dispăruse. Trecutul nu mai exista în munții nalți acoperiți de cerul singurătăților cu brazi. Trecutul lui Andi. Căci între munți, pe cărările culmilor unde lumina-i verde în parfumul brazilor bătrîni, și prin poiene, unde lumina e rotundă ca un nimb, Andi trăia o viață de o mie și una de nopți, alături de Ștefana, care-i povestea trecutul ei.

Regăsind-o pe Ștefana, regăsise în sufletul lui mirosul fragilor pe care-i întâlnești în munți numai atît de aromați cum sufletul îi scoate din adîncul lui în clipele de mare puritate a dragostei.

Nu mai cetea nici cărți, nici ziare, nici scrisorile pe care le primea. Privea numai ce-arată munții și asculta glasul Ștefanei. Și devenise ca și munții de pe acolo, un elan spre cer, vînjos și îndrjit sihastru, împrejmuind o albă monastire și un glas de clopot.

Venirea celorlalți le adăugase un tovarăș de plimbări: pe Luchi. Bun tovarăș. Vesel, rezistent la mers, pretinzînd c-alături de el Ștefana nu se mai teme de ploaie, fiindcă o ascunde în buzunarul lui. Toți trei umblaseră ca nourii, numai pe culmi, îndepărtîndu-se în fiecare zi de Iașul verilor de la Agapia. Fuseseră pe unde crește zmeură, fuseseră la mure, tot în munți departe: simțiseră pe naltele singurătăți parfum de afine, și le descoperiseră după miros, dulci în gură negrele bobite care lasă pete de cîrneală buzelor și îngerești arome respirației. Descoperiseră ciuperci umflate, bosumflate alb, descoperiseră bureții hribilor,

luptaseră cu rădăcini de iarbă mare aromate bătrînește cînd sint arse pe jăratec, dar mai dirze decît unghiile fetelor de țară cînd le zmulgi din încheștarea lor. Băuseră din șipote sălbatece apă vie. Fuseseră lătrați, ca luna, sus pe culmi, de cîinii ciobănești. Trecuseră peste piraie în care apa ride creață ca obrazul pruncilor prin somn. Descoperiseră oceanele albastre ale zărilor Moldovei, privindu-le de pe catargul înălțimilor de munte. Primiseră galopul ploilor de munte, fugăriți spre adăposturi crîncene. Le bubuise cerul la ureche. Pe-o culme îndepărtată de Agapia, stătuseră în noapte, așteptînd ulciorul de argint al lunii pline, înainte de-a atinge buza celora din văi. Urniseră ca pe un car de fin rămas pe cer un răsărit de soare, urmîndu-l de pe culmi, cu minile pline de soare cald în frigul dimineților de munte.

Căzuse-nția brumă a toamnei.

Căci vara, toată vara, se topise ca o zi cu soare-n munte.

Dar numai Ștefana se mai uita în urma verii.

Înzdrăvenit, puternic, cu fața arsă de soare și pieptul lărgit, Andi își vedea reapariția la Iași.

Plecarea părinților îl întristase.

El tot mai rămînea.

Plecarea lui Luchi îl posomorise.

El încă nu pleca, fiindcă Ștefana nu era grăbită să înceapă viața de oraș, și el ocolea să-i spuie că ar pleca.

Începuseră și-n munți ploile de toamnă.

Iar gura sobei! Iar sihăstria dintre munți. Iașul vacanțelor de la Agapia plecase înspre Iașul vieții zilnice. Agapia se pustiise: munții, mînăstirea, mai-cile... Ștefana.

Fostul copil de la-nceputul verii devenise iar om mare. Nu mai avea nevoie de povești, nu mai era convalescent la gura sobei. Dorise Iașul, cum doresc oștenii lupta după ce li s-au închis și rănile, și dorul de odihnă.

În ziua cînd Ștefana făcea cuferele pentru plecare, îl auzise pe Andi fredonînd în odaia de alături. Afară ploua. Munții erau în întuneric, cu nourii de cenușă,

ca o gură de sobă după ce s-a stins focul. Andi se plim-
ba prin odaia de alături, repede, voios: odaia era prea
strîmtă pentru pașii lui.

5 Plecaseră a doua zi. Andi se sculase înaintea Ște-
fanei, pîndind trăsura.

Porniseră pe ploaie. Andi era foarte vesel. Ștefana
întorsese capul înspre munți, pentru ultima oară.
Vacanța se veștejise deasupra munților ca o coroană
mortuară.

★

10 Ziua de sfîrșit de septembrie era atît de caldă, în-
cît Andi plecase la Universitate în talie. Luase tram-
vaiul de Copou. În Piața Unirei se dădu jos. Apucă
pe strada Lăpușneanu, nedîndu-și încă seamă de ce
15 se coborise din tramvai, căci tramvaiul l-ar fi dus pînă
la Universitate, cruțîndu-l de efortul de-a umbla pe
jos, care-i redevenise penibil de cînd se-napoiase de
la Agapia. Abea după cîțiva pași își lămuri cauza ace-
stei ciudățenii aparente. De cîteva zile sosise din stră-
20 înătate Magda Boldur, instalîndu-se definitiv în casa
de pe strada Lăpușneanu, moștenită de la mătușa ei
Zinca Boldur.

25 Strada era pustie. Prăvăliile își ridicau obloanele,
acele miriitoare cortine de fier, de după care răsăreau
vitrine cu accent de faliment, urlîndu-și ieftinătatea
prețurilor de lichidare.

30 Trecînd prin dreptul enormei case Boldur, Andi
încetîni pasul, apucînd pe trotuarul din fața ferestre-
lor. Simți o ușoară atingere pe inimă, emoție superfi-
cială, dar plăcută, nu din pricina gîndului că ar fi
putut s-o vadă pe Magda Boldur, sau, mai exact, că
ar fi putut să-l vadă Magda Boldur, ci din pricina jo-
cului în sine. De cînd se înapoiase Magda Boldur, de
cînd ferestrele casei îl *priveau* pe Andi, strada Lăpuș-
neanu nu era numai salonul urban al vanităților ie-
35 șene, ci decorul intim al unui episod din viața lui Andi.

Îi venea să zimbească, dar se stăpîni. Era atent cu
coada ochiului. Prezența lui de profil în dreptul casei
putea să vie văzută — măcar de după o perdea — și
să provoace o emoție fragedă într-un piept de fată

frumoasă. Vroia să-și verifice puterea asupra ei după
o absență de cîteva luni.

Îl zărise? Nu-l zărise?

5 Întoarse capul de-a binelea. Parcă tresărise colțul
unei perdele! Zimbi. Porni înainte cu pasul sprinten,
ca într-o zi de primăvară, nu de toamnă. Purta parcă
în el o floare la o butonieră clandestină.

10 Ajungînd în dreptul Jockey-Clubului, luă din
nou tramvaiul de Copou, reintrînd în vehiculul coti-
dian după o clipă de recreație semilirică pe strada Lă-
pușneanu.

15 La Universitate își ținu cursul cu o bună dispo-
ziție evidentă, intercalînd și cîteva glume. Jocul de
pe strada Lăpușneanu, deși, în fond, inofensiv, îl
stîrnise cum un pai stîrnește verva unei cupe cu șam-
panie.

Între timp, vremea se schimbă. Un vînt răcoros
de toamnă făcu să cînte frunzele copacilor metalic,
alungînd păuni de aur pe străzile Iașului.

20 Ieșînd de la Universitate, Andi simți că-i prea sub-
țire îmbrăcat. Fiindcă era prudent și foarte circum-
spect pentru sănătatea lui, amină pentru mai tîrziu
plimbarea de pe strada Lăpușneanu și se sui în tram-
vai, înapoiindu-se acasă ca să-și ia pardesiul.

25 Era convins că Ștefana era la plimbare. Asta în-
semna o absență de cîteva ore, pînă seara.

Întră în casă. Luă pardesiul din cuier. Îl îmbracă
fredonînd, gata să pornească.

— Ei! Ai și venit, Andi. Ce bine-mi pare!

30 Auzînd pe neașteptate glasul Ștefanei din încăpe-
rile pe care le socotea deșarte, Andi tresări, ca hoțul
surprins în casă. Își dezbracă pardesiul, lepădîndu-l
pe un scaun, înainte ca Ștefana să fi deschis ușa. Îi
bătea inima. Ștefana apără cu ochii veseli, cu brațele
35 deschise. Ochii lor se întîlniră. Andi se roși, ferîndu-și
privirea. Și înainte ca Ștefana să ajungă în brațele
lui, zimbetul de femeie care minte apără în colțul gurii
lui Andi, deformîndu-i-o.

40 Ștefana clipi. Nu-l mai sărută. Primi pe fruntea
grea sărutarea lui Andi și se înapoie în odaie fără să-i
mai spuie nimic.

„Iar scene!“ gîndi Andi c-un oftat adînc.

Intră în odaie — Ștefana scria.

5 Andi era complet dezorientat. Se pregătise de plimbare, ș-acum rămînea acasă. Parcă lepădase nu pardesiul, ci o haină de bal, cu suflet de fată pregătit pentru bal, ș-acum, în loc de bal acasă, cu o Ștefană care-l buda, prefăcîndu-se că scrie, gata să-i facă o scenă.

10 Începu să se plimbe cu minile la spate în lung și-n lat, fiecare pas însemnînd regretul, și apoi mînia pașilor de pe strada Lăpușneanu, la care trebuia să renunțe. Era prizonier. În loc de ferestrele casei Magdei Boldur, cu perdele lirice, spinarea ostilă a Ștefanei.

15 Auzea zgîrietura peniței, pauzele mari, sorbiturile din țigară, — și timpul trecea, privîndu-l de jocul de-a ascunselela cu casa Magdei Boldur.

— Ce scrii?

— O scrisoare.

20 Glasul lui Andi era enervat ca al copiilor cînd se plictisesc și se hotărăsc să sîcîie pe oamenii mari din preajma lor.

— Cui?

— Andi, lasă-mă cînd scriu.

25 — Evident, te supăr. Frigurile creației! Nu? Inspirația cu degetul pe frunte!

Ștefana nu-l privi, nici nu-i răspunse.

Andi vedea numai spinarea ei plecată și capul cu plete brune, închis în tăcerea lui.

30 Iar începu să facă pași prin odaie, cu o sacadare caracteristică enervărilor femeiești.

După un răstimp, Ștefana îl privi peste umăr.

— Andi, de ce nu te duci să te plimbi, e așa de frumos afară...

Cum ai spune: „Du-te, cocuță, și te joacă“.

35 — Mă alungi?

— Nu, Andi, cred că ți-ar face bine să te plimbi.

— Aa! Dacă-i așa, mă duc.

40 Plecă, trîntind ușa. Privirea Ștefanei lunecă de pe scrisoare pe fereastră spre silueta lui Andi, pînă ce dispăru, apoi rămase împăienjenită pe zarea de toam-

nă din fund, roșie și albastră printre frunzele de aur mort ale castanului de la poartă.

5 Pe masă erau două scrisori. Una de la Matei Velisar, care le anunța o mare surpriză: fusese readus, în sfîrșit, din Extremul Orient la Constantinopol, și cum era încă slăbit de friguri și nu putea veni în țară, le trimetea bani să vie imediat ei doi, copiii lui: Andi și Ștefana. Nu-i mai văzuse de patru ani. Scrisoarea lui Matei Velisar avea sunetul sărutărilor pe obraji și al bățăilor din palme; era numai bucurie și afecțiune.

10 A doua scrisoare de pe biurou începuse s-o scrie Ștefana înainte de venirea lui Andi. Răspundea lui Matei Velisar că, deși nu-l consultase încă pe Andi, știa că au să plece cît mai degrabă spre el.

15 Și începuse pe hîrtie proiectul acestei călătorii cu Andi spre locurile preferate ale tinereții ei.

Scrisoarea Ștefanei avea mișcarea aripelor de rîndunele cînd se călătoresc după vară.

20 Între întia scrisoare începută de Ștefana și neisprăvită, și a doua scrisoare, începută după plecarea lui Andi, apăruse aurul mort al castanului de la poartă pe zarea toamnei, roșie și albastră, iar pe fruntea Ștefanei se ivise o dungă din acele care despart pe globul pămîntesc continente, și în unele suflete, trecutul de viitor.

★

De cîteva zile, Ștefana nu se mai plimba. După ce pleca Andi la Universitate, se închidea în odaia ei și nu mai ieșea toată după-amiaza.

30 Într-o zi, domnul Danielescu atrase atenția doamnei Danielescu, din pragul casei, asupra fumului care ieșea din hornul corespunzător sobei ietacului Ștefanei ș-al lui Andi.

— Țț! Spune-i, dragă! Ce Dumnezeu! Iese lumea în talie, și dumneaei nu poate fără foc!

35 Doamna Danielescu oftase. Nici ei nu-i plăcea risipa, mai ales făcută de cei fără avere personală. În ultimul timp astfel de reflecții intime, între părinții lui Andi, se repetaseră cam des, devenind endemice.

În seara aceleiași zile, doamna Danielescu o întrebă pe Ștefana, punindu-i mina pe umăr, dezmiertător:

— Nu te îmbraci prea subțire?

— Nu.

— Poate că ți-i frig?

— De ce?

— Știi, te-ntreb așa...

Apoi, după o pauză:

— *Ați* început să faceți foc?

— Nu.

— Credeam! Mi s-a părut...

— Am ars niște hirtii.

— Daa!

A doua zi, doamna Danielescu se întoarce din oraș târziu seara, o dată cu Andi: veneau de la Duduia.

În timpul mesei, și Andi și doamna Danielescu arătară Ștefanei o solitudine parcă identică. S-ar fi zis că o cauză comună determina gentilețele mereu simetrice ale mamei și fiului, dându-le un aer de complicitate care-o excludea pe Ștefana, deși numai de ea păreau preocupată, amintind Ștefanei o scenă asemănătoare, c-un an în urmă, când se înapoiase doamna Danielescu acasă după o lungă absență.

După masă, doamna Danielescu, profitând de o clipă de singurătate cu Ștefana, îi spusese în treacăt:

— Începe culesul viei la Chioaia. Mi se pare că Duduia pregătește o petrecere în stil mare...

Ștefana tăcuse. Doamna Danielescu oftase înăbușit.

Intrînd în apartamentul din curte, Ștefana îl găsi pe Andi cu fruntea lipită de fereastră. Tamburina cu degetele pe cercevele.

— Andi, mi-a spus mama ta că Duduia pregătește o petrecere la Chioaia. Ar fi bine să te duci și tu, nu?

— De ce „să te duci”? Să *ne* ducem.

— Să *ne* ducem, consimți Ștefana.

Arpegiile cu degetele pe cercevele încetară. Parcă muzica devenise inutilă.

— Știi, eu nu țin de loc, vorbi Andi, tot cu fruntea lipită de fereastră.

— Nici eu. Dar tu *trebuie* să te duci. E sora ta. Nu putem s-o jignim. De-ajuns o jignește Luchi. Te duci tu, și atunci pot să rămîn acasă eu. Nu?

— Ții tu?

— Da.

— Ironic?

— Nu, Andi, foarte serios. De altfel, tu știi că mie nu-mi place să stai prea mult acasă. Plimbarea la Chioaia are să-ți facă bine. Aer curat, somn bun...

— Bine, oftă Andi din greu, fără să-și dezlipească fruntea de fereastră.

Ștefana nu mai insistă. Cunoștea perfect zîmbetul pe care i-l ascundea oftatul lui Andi și trupul lui, căci îi vorbise tot timpul cu spatele întors spre ea, și sufletul la fel întors.

*

Andi era în pat. Mincaseră mai devreme. A doua zi pleca dis-de-dimineață la Chioaia, cu părinții lui în automobil.

Ștefana umbla în dulapul cu haine.

— Andi, cum vrei să te-mbraci?

— Eu, indiferent. Niște vechituri.

— De ce?

— Știi, ca la țară. N-am să fac toaletă pentru Chioaia!

Andi se-ntoarce pe-o parte, ascunzîndu-și obrazul de privirea Ștefanei.

Căscă.

— Alege tu ce vrei. Numai să-mi ție cald. Caută niște haine mai groase.

Ștefana îi pregăti hainele și toate cele trebuitoare pentru plecarea de-a doua zi.

— Cît stați la Chioaia?

— Simbătă și duminică. Luni am curs.

Se culcă și Ștefana. Stinse lumina.

— Nu tragi storurile? o întrebă Andi.

— Te supără luna?

— Nu.

Lumina lunii, verzui și albăstrui albă, umplu odaia dînd o perspectivă de palori cețoase oglinzilor,

ca și ferestrelor, lăsînd o brumă pe părul lui Andi ca pe prunele de toamnă tîrzie.

Ștefana nu se mișcă pînă cînd nu auzi respirația lui Andi ritmată de somn. Deschise ochii, își ridică încet capul de pe pernă și se ghemui cu genunchii la gură, răsărînd în straniul lunar ca un idol indian în fum argintiu de ierburi aromate. În tăcerea aprinsă de lumina lunii, tot ce era copilăresc în chipul ei dispăruse. Trăsăturile se subțiaseră, căpătînd un relief mai dur, gura avea o dungă amară, și ochii, răspicat deschiși, fiși, ardeau ca ai marelor buhne solitare.

S-auzeau castanele rostogolindu-se din castanul de la poartă. Cîntau mătășos metalic coruri de greieri. Prohodul lor monoton, depărtat, ireal dădea nopții de-afară o atmosferă de templu al unui cult ciudat, cu miile de vestminte ale lunii prosternate pe lespezi, tîrîndu-se parcă spre doi ochi imens deschiși care hipnotizau mulțimea albă.

Andi avu un somn neliniștit. Tresărea. Se întorcea pe-o parte și pe alta. Gemea. Se dezvelea. Ștefana îl învelea la loc. Apucase prin somn mina Ștefanei, care i-o lăsase la început. Apoi și-o retrăsese ușor, cu o mișcare de fum.

Somnul lui Andi era stăpînit de visuri fragmentare, vertiginos apărute și dispărute, ca ferestrele luminate ale unui tren expres în noapte. Visa petrecerea de la Chioaia, avînd prin somn impresia că o visează numai și că nu va participa la ea. Vedea rochii de vară fugînd prin vie, întindea mina după ele, și știa că visează fiindcă n-apuca nimic. Magda Boldur îi întinse un strugure cu boabe mari, rizînd ca Duduia, cu buzele fardate și o rochie atît de scurtă, că părea de baletistă.

Și-n locul lui Andi apăruse un zeu hid, un cap de Priap în smoking, ș-o apucase pe Magda de cozi, tîrînd-o prin vie, singerindu-i pulpele într-o perspectivă de struguri care rinjeau cu buze groase și cornițe spinose.

Și deodată se-ntuneca, se lumina, și plutea în visul lui Andi, sau în ochii lui, un idol indian cu ochii deschiși.

Visase?

De cîteva ori în timpul nopții văzuse doi ochi straniu deschiși, care-l înfricoșau, deșteptînd în el spaimile din copilărie, de strigoi, de iele și de tot ce răsare în cimitirul alb al luminei de lună.

Toată noaptea îi bătuse inima dezordonat, chinuindu-i somnul.

Se deșteptase în zori.

Ștefana dormea?

Dormea.

Se sculase cu precauțiuni de școlar care fuge din dormitorul internatului. Zorii s-arătau luminoși. Slavă Domnului. Nu ploua.

Se spălase și se-mbrăcase pe-ndelete.

Ștefana îl auzise schimbînd cravatele una după alta, pudrîndu-se, parfumîndu-se cu vaporizatorul, făcîndu-și unghiile.

Doamna Danielescu bătuse la fereastră:

— Gata, Andi?

— Gata.

Glasurile lor răsunaseră într-o șoaptă de complot.

— Hai la ceai.

— Vin.

Îndreptase o scurtă privire înspre Ștefana și plecase în virfuri, deschizînd și închizînd ușa cu băgare de seamă.

Apoi automobilul trăsese la scară.

Ștefana privise de după perdea pregătirile de plecare.

Încărcaseră coșuri cu sticle, pleduri. Rîdeau. Glumeau. Erau veseli.

Andi nu aruncă nici o privire înspre fereastra Ștefanei.

În clipa cînd automobilul porni, cu cele trei spinări alăturate în fund, mina Ștefanei schiță un gest scurt, ca și cum ar fi aruncat ceva în flăcări.

Privi apoi ietacul gol, care mirosea a pudră și a parfum, și aceeași mină mică, zornăitoare la fiecare gest din pricina brățării, aceeași mină care-l liberase

pe Andi se opri în aer ca o frunză care cade și căzu o dată cu genele ude.

★

În sufrageria casei Danielescu erau numai Luchi și cu Ștefana, înconjurați de tăcerea întregii case goale.

5 Ștefana dăduse drumul servitorilor. Așa că era singură cu Luchi.

Un dejun cu ceai și mîncări reci.

10 Și Ștefana și Luchi încercaseră să mînce, fără să izbutească. Parcă tacîmurile de pe masa familiei Danielescu deveniseră uriaș grele pentru minile lor.

Nu vorbeau. Vorbiseră înainte. Luchi plinsese.

15 Deși erau singuri, nu îndrăzneau să spuie nimic în sufrageria familiei Danielescu; acolo, parcă și-n lipsa familiei, erau prezențe care împiedecau pe Luchi și Ștefana să vorbească în voie.

Beau ceai și ascultau vibrația tăcerii casei goale. Fumară.

Trebuiau să umple vremea cu ceva.

20 Urmăriră zborul unei viespi pe fructele de pe masă. Se ridicară de la masă. Intrară în casa din curte. Luchi se lăsă greu pe cufărul din mijlocul ietacului. Ștefana își isprăvi de făcut geamandanul.

25 Sunau mereu șiragurile de mărgel colorate pe care le desprindea de la căpățiul ei — de patru ani erau acolo — și sufletul lui Luchi era gol ca și păretele pe care timp de patru ani fuseseră mărgelile Ștefanei.

Apoi Ștefana se așeză pe divan, cu picioarele încrucișate subt ea.

Fumară.

30 Amiaza era aurie.

S-auzeau numai castanele căzînd din crengile castanului de la poartă.

Într-un tîrziu, glasul lui Luchi răsună în șoaptă:

— Ștefana, nu ți-i milă de...

35 Buzele Ștefanei tremurau, dar fața era ca împietrită. Și în locul numelui lui Andi rămase un gol în întrebarea neisprăvită a lui Luchi.

— Andi nu mai are nevoie de mine...

Și iar se auziră numai castanele, căci numai copacul de la poartă avea ce să mai scuture.

★

Seara, o trăsură porni din ograda casei Danielescu. O trăsură ieșană c-un cal șchiop, adusă de Luchi.

5 Birjarul, cu picioarele peste cufăr.

În trăsură, un geamandan pe scăunaș; Ștefana și Luchi în fund.

10 Ștefana ținea ochii mereu plecați în jos. Nu se uită nici la casa celor patru ani, nici la Iașul celor patru ani, nici la Luchi, tot ce mai avea din casa Danielescu după patru ani.

Gara răsări.

Peronul.

Trenul.

15 Clopoșelul.

În brațele lui Luchi, Ștefana era cel mai mic trup de femeie pentru durerile lumii.

Nici mîna, nici batistă nu fluturară la fereastra trenului.

20 Iar după tren plîngea fratele lui Andi, cu minile pe ochi, atît de deznădăjduit, că un om bătrîn se apropiie de el, punîndu-i mîna pe umăr:

— Lasă, tinere, nu-ți mai fă atîta inimă rea. Toate trec, toate se uită...

EPILOG

În toamna anului o mie nouă sute douăzeci și șapte, ziarele ieșene anunțau căsătoria eminentului profesor universitar Alexandru Danielescu, fiul marelui cărturar Iustin Danielescu, cu domnișoara Magda Boldur, descendentă unui vechi neam boieresc al Moldovei, celebră cîntăreață, apreciată și de criticii Parisului.

5 Ceremonia religioasă fusese celebrată la Mitropolie, nuni fiind domnul și doamna Ștefan Dobrescu, fruntașul țărănist al Moldovei.

10 Masa de o sută de tacîmuri fusese servită de casa Capșa.

După nuntă, tinăra pereche plecase să-și petreacă luna de miere pe Coasta de Azur.

15 În anul următor, întreaga presă democratică a țării saluta apariția fulgurantă a unui luceafăr pe orizontul social.

20 Discursul deputatului național-țărănist Alexandru Danielescu, savantul profesor al Universității din Iași, fusese afixat, după ce Camera îl ovaționase, votînd cu unanimitate omagiul afișării.

Deputatul ieșean cucerise Camera printr-un înalt idealism și o patetică sinceritate. Către sfîrșitul discursului, cu o emoție religioasă, sufletul oratorului

ingenunchiase ca pe Mormintul Eroului Necunoscut, îndreptându-și privirile către vechea capitală a Moldovei.

5 Și toți erau de acord că numai un ieșan crescut în acel templu al trecutului care e Iașul putea să aducă în Parlamentul țării o atît de pură atmosferă de spiritualitate, determinînd un obștesc elan de înfrățire între cei dezbinați de luptele politice.

10 ...„Clipe înălțătoare, care cinstesc Parlamentul național-țărănesc și vechea capitală a Moldovei“: aceasta era concluzia presei.

Concluzia Iașului era un banchet de o sută cincizeci de tacimuri intelectuale, dat în cinstea celui care înălțase în Parlament prestigiul capitalei Moldovei.

15 Seara banchetului.

Andi era gata. Se privi în oglindă. Întilni privirea Magdei: avea ochi evlavioși de vestală în fața flăcării altarului.

20 Îl aștepta cu vaporizatorul de colonie.

Răsună o bătaie la ușă.

— Intră.

Apăru servitorul.

— V-așteaptă mașina.

25 Andi mai trecu o dată prin vastul biou, aruncînd o privire recapitulativă asupra notelor discursului pregătit pentru banchet. Le lăsa acasă. Vorbea fără note, fiindcă marile emoții trebuie să apară spontan ca și lacrimile, nedînd impresia premeditării.

30 Se duse la fereastră: dădea pe strada Lăpușneanu. Răsărise luna undeva deasupra dealurilor. Orașul era alb în umbră. Privi Iașul de sus, recapitulativ, cum privise și notele discursului închinat Iașului și ieșenilor.

35 O sărută distrat pe Magda, care-l însoți pînă la scara de jos.

Se sui în somptuoasa limuzină.

Pe strada Lăpușneanu, toate privirile se întorceau după limuzina asupra căreia ieșenii vedeau plutînd

un zimbru, stema glorioasei Moldove de odinioară.
Descinse.

Fu întîmpinat cu aplauze, ecou ieșan al celor din Parlament...

★

5 Romanul a însoțit pașii eroului său pînă la acest din urmă prag — al apoteozei ieșene — de la care începe balul mascat al istoriei contemporane.

COMENTARII ȘI VARIANTE

I. Scurtul și straniul roman *Turnul Milenei*, în traiectoria evoluției operei lui Ionel Teodoreanu, succede performanței de anvergură a trilogiei *La Medeleni*. În 1928, spre sfârșitul anului, când acest roman de 301 (—303) pagini apare la Editura „Cartea românească”, este lesne de înțeles că ceea ce s-ar putea numi „bătălia” critică a *Medelenilor* e departe de a se fi încheiat. Ultima carte a trilogiei, *Între vânturi*, apăruse doar la sfârșitul anului 1927, iar o revistă de prestigiu și de circulație precum *Adevărul literar și artistic*, în marea ei simpatie pentru tînărul prozator, nu ezită totuși să mai publice un fragment din respectivul volum în luna februarie a anului 1928 (nr. 377, 26 februarie, p.7). Să reținem, totodată, că unele dintre cele mai substanțiale contribuții critice consacrate romanului *La Medeleni* apar sau sînt repuse în circulație, prin introducerea lor în volume, tot în decursul anului 1928. Să amintim, astfel, pe G. Călinescu (*Ionel Teodoreanu*, în *Gîndirea*, VIII, nr. 1, 1928, p. 32—35), pe Pompiliu Constantinescu (*Ionel Teodoreanu: Ulița copilăriei, La Medeleni*, în *Opere și autori*, Editura Ancora, 1928, p. 92—93), pe E. Lovinescu (*Istoria literaturii române contemporane*, IV, *Evoluția prozei literare*, cap. XIII, *Contribuția Vieții românești*, Editura Ancora, 1928, p.143—157) și pe Perpessiciu (*Ionel Teodoreanu: La Medeleni — Hotarul nestatornic*, în *Mențiuni critice*, I, Editura literară a Casei școalelor, 1928, p. 274—278).

Dacă la toate acestea adăugăm constatarea că anul 1928—dată fiind apariția completă a trilogiei — marchează, fără îndoială, momentul de culme al drumului triumfal pe care îl parcurge *La Medeleni* în planul receptivității din partea publicului cititor, sîntem și mai în măsură să apreciem cît de handicapată este apariția romanului *Turnul Milenei*, de cîtă rezistență trebuie să se lovească acesta. Sîntem, așadar, în fața primei „victime”, dintr-o bogată serie, pe care destinul creației lui Ionel Teodoreanu o acordă generos gloriei mitizante și acaparatoare a trilogiei „medeleniste”. Tributul acesta de un fel deosebit pe care îl

plătește *Turnul Milenei* este mai mare poate decât toate celelalte, date de următoarele romane ale lui Ionel Teodoreanu.

Apariția romanului este aproape total ignorată de critică. Revistele de mare prestigiu ale vremii (*Viața românească*, *Gîndirea*, *Adevărul literar și artistic*, *Universul literar* etc.) îl trec cu vederea, ceea ce pare cu atât mai curios cu cât în paginile lor se desfășurase și încă se mai desfășura apriga dispută critică în jurul *Medelenilor*.

Excepție face doar *Viața literară*, revista lui I. Valerian, asiduu simpatizant al scrisului lui Ionel Teodoreanu, așa cum desprindem și dintr-un interviu datînd încă din 1926: *De vorbă cu d-l Ionel Teodoreanu*, în *Viața literară*, anul I, nr. 31, din 11 decembrie 1928. Comentariul final al interviului este concludent și pentru afecțiunea pe care I. Valerian o manifestă față de însăși persoana tînărului romancier: „Îmbrăcat în acea bluză rusească de catifea — notează autorul discuției — autorul *Medelenilor* și al *Uliței copilăriei* fuma țigară după țigară. Timbrul simpatic cu accent moldovenesc adăcea o savoare specială coavorbirii noastre.“ De remarcat că cronica lui Pompiliu Constantinescu despre vol. III al *Medelenilor* apare, de asemenea, în *Viața literară* (anul III, nr. 72, din 4 februarie 1927) și că, în sfîrșit, tot aici se desfășoară o adevărată campanie publicistică menită să impună atenției pe Ionel Teodoreanu în vederea decernării unuia dintre premiile Societății scriitorilor români; cităm, astfel, nota apărută în numărul din 26 februarie 1927 și alta în numărul din 19 mai 1928.

În această ordine de idei, nu-i, deci, de mirare că, mai întîi, *Viața literară* anunță apropiata apariție a romanului *Turnul Milenei*, pentru ca după aceea să-i consacre două elogioase recenzii. Anunțul se publică în numărul 90 din 20 octombrie 1928, precizîndu-se că de curînd prozatorul ieșean a terminat de scris noul său roman care va apare la sfîrșitul lunii noiembrie în Editura „Cartea românească“. Recenziile aparțin lui Al. Bădăuță (nr. 100, din 12 ianuarie 1929) și, respectiv, lui I. Valerian (nr. 104, din 2—16 martie 1929). Cum arătam, elogioase, aceste recenzii, din păcate, fac dovada unei depline plutiri superficiale la suprafața substanței romanului, ca să mai poată interesa în vreun fel în momentul de față.

Vădit apăsată de formula și de viziunea „medelenistă“, pe care, adesea, o va fetișiza, critica nu va face dovada unei receptări mai atente, mai nuanțate a romanului nici în aplicațiile ei sintetice, structurate din perspectiva istoriei literare. Cum se va întîmpla cu mai toate viitoarele romane ale lui Ionel Teodoreanu, *Turnul Milenei* va fi respins *de plano*, perseverîndu-se în convingerea că scriitorul este predes-

tinat să rămînă prizonierul unei unice problematice, al unei unice tipologie umane, al unei unice viziuni romanești etc., așa cum toate acestea s-au fixat o dată pentru totdeauna în trilogia *Medelenilor*. Posibilitățile de emancipare ale scriitorului vor fi în general contestate, prin însăși respingerea cvasitotală a romanelor ce vor urma după celebrul triptic. În studiul introductiv al prezentei ediții am insistat pe larg asupra întregii chestiuni, inclusiv în cazul romanului *Turnul Milenei*. Aici, în scopul unei depline edificări strict documentare, nu ne rămîne decât să redăm textual opiniile a doi dintre cei mai prestigioși critici și istorici literari din epoca interbelică: „Ceea ce pare nou, supărător nou, în mai toate romanele (de după *La Medeleni*, n.n.) este tendința spre senzațional, spre fantastic, spre macabru, spre melodramatic, spre figuri excepționale, maniaci, nebuni, monștri morali, fenomen de romantism prelungit. La această caracterizare participă întreaga atmosferă de demență din *Turnul Milenei*, în care eroina e gîtită de tatăl ei într-un moment de nebunie“ (E. Lovinescu: *Istoria literaturii române moderne, 1900—1937*, Editura librăriei Socec et Co., S.A., 1937, p. 212); „Absența capacității de a construi fantastic face din acest roman un vis urît, dizgrațios“ (G. Călinescu: *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Editura Fundațiilor regale, 1941, p. 671). De reținut este și împrejurarea că însuși Perpessicius, care analizează, cum vom vedea, cu deosebită pătrundere și obiectivitate următorul roman al lui Ionel Teodoreanu, nu se arată prea încîntat de experiența conținută în *Turnul Milenei*. Reproșurile criticului vizează alți factori decât cei luați în considerare de către E. Lovinescu și G. Călinescu. „Cu *Turnul Milenei* — arată cronicarul de la *Universul literar* — d-l I.T. și-a ridicat în drumul creației sale o nouă piedică: aceea a stilului nu numai metaforat dar și ritmat. O piedică pe care d-sa n-a biruit-o pentru că nu s-a decis pentru una sau alta din forme. Amestecul neîntrerupt de poem ritmat și de roman terestru oprea cristalizarea aceea de fantastic pe care părea s-o urmărească d-l Ionel Teodoreanu“ (*Mențiuni critice*, III, București, Editura Fundațiilor regale, 1936, p. 216—217).

Or, nici observațiile de mai sus nu sînt totuși în măsură să pună romanul *Turnul Milenei* sub semnul neîmplinirii de ansamblu.

Pe de altă parte, nu-i mai puțin adevărat că autorul însuși n-a luat vreun fel de inițiativă spre a atrage atenția asupra noului său roman, în preajma apariției la Editura „Cartea românească“ sau după aceea. Gloria *Medelenilor* pare a-l fi copleșit, de vreme ce, spre deosebire de situația precedentă, din *Turnul Milenei* nu publică nici un fragment în presa literară. Totdată, în interviurile ce le va acorda în următorii

ani diverselor reviste și ziare, după cum și în opera sa memorialistică, nu găsim nici o referință la miniaturalul roman.

Toate acestea ne-ar putea conduce spre concluzia că *Turnul Milenei* a fost scris mai mult din nevoia unei binevenite destinderi creațoare, după giganticul efort depus în perioada elaborării trilogiei *La Medeleni*. Ar fi vorba, așadar, de un exercițiu util, în timpul căruia se produc acumulările necesare ambițioasei tentative din următorul an, 1929, când va fi elaborat masivul roman *Bal mascat*.

Chiar de va fi fost scris cu sentimentul unei anumite deconectări, în ambianța odihnitoare de la Agapia (pe pagina 1 a manuscrisului stă notat: „Agapia — 16 iulie 1928“, Arhiva Ștefana Velisar Teodoreanu), până la urmă, o asemenea ipoteză se dovedește a fi eronată. O dovedesc, în egală măsură, frecvențele reveniri din textul manuscris al romanului (cuprins în cinci caiete de format obișnuit cu file nelineate și scrise cu creionul) și deosebirile dintre acest text și cel tipărit în ediția de față.

Consultarea manuscrisului invederează și alte stări de lucruri, semnificative pentru procesul intim de elaborare a romanului. Reținem mai întâi ezităările privind titlul romanului, care trebuia să fie acesta: *Icoana sfintului Ștefan* (ms., caiet 1, f. 4). Până să se fixeze la titlul *Cei trei*, pentru partea întâia, prozatorul mai formulează încă patru: *Tumbe*, *Schitul ars*, *Schitul Toacelor* și *Mane Kempiss* (ms., caiet I, f. 2), la a doua parte, titlul definitiv (*Boura*) apare după ce este tăiat un altul (*Între umbre*) — ms., caiet II, după f. 22, filă care se repetă, de altfel, în ms., marcând și începutul părții a doua: *Boura*. Fila aceasta a manuscrisului, pe verso, mai conține schița consacrată arborelui genealogic al stirpei boierești a Bourilor, din sinul căreia sînt recrutate o bună parte a personajelor romanului; o listă a acestora se poate vedea și în fața f. 24. În manuscris, capitolul III din partea a doua nu este marcat.

Judecînd deci după data consemnată pe prima pagină a manuscrisului (16 iulie 1928) și după conținutul notei inserate în *Viața literară* din 20 octombrie 1928, putem conchide că romanul *Turnul Milenei* a fost scris în acest interval, poate în întregime la Agapia, dacă nu admitem ipoteza că scriitorul, dată fiind venirea toamnei, să se fi întors la Iași, unde își va fi continuat lucrul. Absența paginilor finale din manuscris și mai ales a ultimei, pe care ar fi putut fi, eventual, notate data și locul încheierii elaborării romanului, ne plasează în această mică incertitudine.

II. Am optat pentru redarea tuturor variantelor unui text din diferite ediții, menționînd în paranteze rotunde, cursiv, după fiecare variantă, anul apariției ediției, putîndu-se astfel observa modificările survenite de la o tipărire la alta.

Edițiile I și II ale romanului *Turnul Milenei* au fost notate, ele nediferențîndu-se, cu anul celei dintîi, 1928, iar la *Bal mascat*, ed. I și II, — pentru același motiv — cu 1929. Pentru a nu lipsi cercetătorul de posibilitatea de a-și constitui o opinie în legătură cu evoluția textului, începînd cu prima elaborare, am transcris — selectiv — unele și pentru a argumenta opțiunea noastră față de o formă sau altă, și variantele de manuscris. Atunci cînd deosebirile constau în anularea unor paragrafe întregi în ultimele ediții, față de primele (vezi *Bal mascat*); am introdus, pentru a nu repeta textul aproape identic cu manuscrisul — și deci dublarea numărului de pagini la variante — în () deosebirile mai semnificative de manuscris.

Variantele fonetice au fost menținute doar în cadrul variantelor de text înregistrate de noi în capitolul de față. Evidentele erori de tipar (de ex. *ideră*, p. 116; *cracatiță*, p. 132, *el* — nu *ele*, p. 431, *nuditate* — nu *nuritate*, p. 492 etc.) au fost corectate tacit. Am consemnat totuși chiar și erorile de tipar atunci cînd ele modificau cuvîntul, schimbînd sensul contextului sau al frazei în întregime (de ex., p. 13, r. 13, *umbrelor*, corectat după *Ms* — în toate edițiile: *umbrelor*; p. 59, r. 37, *jocul flăcăilor* trebuie citit: *jocul flăcărilor*, după cum apare în *Ms*; p. 98, r. 20, *Mulțumită se dădu-ndărăt* — este de asemenea greșit în toate edițiile, în *Ms* fiind: *Mulțimea se dădu-ndărăt* etc., etc.).

Confruntarea manuscrisului cu edițiile apărute ne dă posibilitatea de a face unele observații, pe care le formulăm deocamdată cit se poate de succint, privind modul în care Ionel Teodoreanu își elabora opera și forma în care faptul din manuscris a fost transpus cu prilejul tipăririi.

Deși un scriitor „productiv“, manuscrisul mărturisește atenția pe care Ionel Teodoreanu o acorda expresiei literare. Rezultă, în acest sens, din studiul variantelor de manuscris, tendința spre concentrare și precizie stilistică: metafora este mai bine construită, atributul este mai caracterizator, termenul care se repetă la mică apropiere, reluările mai puțin necesare, lungimile inutile, expresiile pleonastice sînt evitate.

În ceea ce privește frecvența retușurilor operate de autor, observăm, de exemplu, în manuscrisul *Turnul Milenei*, că în partea întâi

acestea sînt mult mai numeroase decît în partea a doua a romanului. Actul creației odată declanșat — partea inițială a romanului a constituit pentru scriitor un teren al experiențelor, în partea a doua se poate remarca, în consecință, o mai mare siguranță în narație și în redactare.

În sfîrșit, manuscrisul prezintă, în mod evident și explicabil, față de ediții, o mai mare unitate și consecvență a formelor de limbă și în aplicarea normelor ortografice ale vremii. Așa, de exemplu, la p. 97, r. 17 ar fi trebuit, preluînd forma din manuscris, să păstrăm *mini*, cum de altfel apare aproape peste tot în manuscrisele cercetate de noi; la p. 381, r. 21 *gemăt* (*Ms*) — în ediții: *geamăt* formă păstrată, deși cea din manuscris este permanent în textele pe care le-am confruntat pînă acum; la p. 382, r. 18 *tulbura* (*Ms*), dar în ediții *turbura* etc. În toate situațiile de genul acesta am respectat textul pe care l-am considerat de bază, menționînd la variante, atunci cînd a fost cazul, forma adoptată comparativ cu manuscrisul sau cu edițiile între ele.

Cercetînd manuscrisul, în paralel cu edițiile publicate, se observă — după cum s-a putut vedea pe pagina anterioară — o serie de greșeli, inadvertențe etc., unele, pornind chiar de la prima ediție, neobservate, probabil, de autor, altele strecurate, în procesul reeditărilor, de la o ediție la alta.

Am evidențiat doar cîteva aspecte pe care însă parcurgerea variantelor le poate amplifica.

Ediția I a romanului *Turnul Milenei* a apărut la Editura „Cartea românească“, București [f.a.]; ediția a II-a, apărută la aceeași editură, este, probabil, continuarea de tiraj a primei ediții (de la a 7-a mie în continuare); ediția a III-a, Editura „Cartea românească“, București, poartă pe ultima pagină mențiunea: „Acest volum s-a tipărit de către Editura «Cartea românească» în atelierul S.A.R. «Cartea de aur» din București — str. Lucaci, nr. 85; în luna iulie 1942“; ediția a IV-a, „Cartea românească“, București, menționează pe ultima pagină: „Tipărită de Editura «Cartea românească» S.A., în luna iunie 1944, la «Cartea de aur»“.

Manuscrisul constituit din cinci caiete acoperite de măruntele slove ale scrisului lui Ionel Teodoreanu ne-a fost pus la dispoziție cu multă bunăvoință de soția scriitorului, d-na Ștefana Velisar Teodoreanu, care ne-a oferit material iconografic, ediții din biblioteca familiei și prețioase sugestii în privința textului, formelor de limbă proprii scriitorului.

Primul caiet (f. 1—16, în paginația autorului) are sus pe prima filă însemnarea „Agapia — 16 iulie 1928“, apoi titlul anulat: *Icoana sfințului Ștefan*, deasupra căruia stă scris titlul definitiv: *Turnul Milenei*.

Caietul este consacrat „Părții întia“ intitulată inițial, și anulat, *Tumbe* apoi *Schitul ars*, de asemenea anulat, rămînînd: *Schitul Toace-lor* sau *Manekennpiss*. (Vezi facsimilul în ediția noastră.)

Al II-lea caiet (f. 17—28), datat „31 iulie 1928“, începe cu: „și brazii și finețele și toată slava asfințitului de vară intrară în plămîinii teferi“, cu aproximativ 20 p. înainte de sfîrșitul părții întii, deschizînd și „partea doua“ inițial: *Între umbre*, anulat, deasupra scris: *Boura*.

„N-am notat niciodată și niciodată nu notez nimic pentru nici un roman. Trăiesc. Și scriu. Nu fac parte din categoria scriitorilor care culeg, care scot fișe, care notează nume și vorbe“, spunea Ionel Teodoreanu referitor la *Cum am scris „Medelenii“*, manuscris ce se află la Muzeul literaturii române, v. și Horia Oprescu, *Scriitori în lumina documentelor*, Ed. Tineretului, 1968, p. 235; am reținut această mărturisire pentru că ea se asociază cu o însemnare fugară de pe coperta celui de al III-lea caiet (f. 24—34): „Romanul = strategiile instinctului“.¹

Caietul al IV-lea (f. 35—41) continuă partea a II-a, care se încheie abia în ultimul caiet, al V-lea (f. 42—55) la fila 45, de unde începe „partea a treia, 1 septembrie 1880“. În caietul al IV-lea nu este marcat cap. III din partea a II-a, în *Ms*, la f. 42, apărînd doar semnul * * * după care continuă textul.

Din acest caiet au fost smulse — cu ocazia morții scriitorului, din biroul pe care se afla sicriul — filele de la sfîrșit, *Epilogul* și ultimele trei paragrafe din roman, manuscrisul încheindu-se cu: „Părea că urlă miezul nopții în Turnul Milenei“.

În posesia d-nei Ștefana Velisar Teodoreanu se află și un exemplar „prescurtat“ al *Turnului Milenei*, modificările de text, amputările chiar, sugerate de dînsa scriitorului, erau făcute în vederea unei traduceri a romanului în limba engleză, ele nefiînd însă duse pînă la capăt

¹ La originile romanului *Turnul Milenei*, d-na Ștefana Velisar Teodoreanu ne mărturisește că ar fi stat o întîmplare pe care domnia-sa i-o povestise scriitorului, legată de numele lui Aristide Papadopol, figură oarecum stranie, orb și el, umblind ca o stafie prin propria sa casă (de pe moșia din apropiere de Stănișești), cu ochii albaștri, mereu deschiși. Aristide Papadopol tradusese *Coranul* în limba română — comentariile marginale dovedind o foarte bună informare — și fusese căsătorit cu o fostă Donici, Catinca.

(operațiunea a fost întreruptă la p. 228 a ed. a II-a, sfîrșitul părții a II-a), cartea neapărînd niciodată în forma aceasta.

Am considerat drept text de bază prima ediție a romanului, cea mai atent urmărită de autor în timpul tipării (următoarele ediții preiau una după alta erorile de tipar, amplificîndu-le).

1928 — ed. I, II; 1942 — ed. III; 1944 — ed. IV; Ms — manuscrisul autograf.

V a r i a n t e

p. 13, r. 13 umbrelor (Ms): umbrelor (1928, 1942, 1944 — greșit în ediții)

p. 18, r. 32 presupune (Ms): presupuse (1928, 1942, 1944 — greșit în ediții)

p. 20, r. 25 „Casa năzdrăvăniilor“ (1928, Ms): „Casa năzdrăvanilor“ (1942, 1944)

p. 21, r. 16 Prompt (Ms): Promt (1928, 1942, 1944) / r. 27 la vedere (1928, 1942, Ms): la revedere (1944)

p. 22, r. 30 piele roșie (1928, Ms): peile-roșii (1942, 1944) / r. 39 într-o magazie (1928, 1942, Ms): în magazie (1944)

p. 23, r. 40 capul (1928, Ms): capătul (1942, 1944)

p. 25, r. 13 astfel (1928, Ms): altfel (1942, 1944 — greșit în ultimele ediții) / r. 18 coviltire (1928, Ms): coviltirile (1942, 1944, greșit în ultimele ediții)

p. 38, r. 25 smirna (corectat după Ms; în ediții: smirna) / r. 26 canțilerie (Ms — formă adoptată): canțelarie (1928, 1942, 1944)

p. 39, r. 6 rictificat (Ms — formă adoptată): rectificat (1928, 1942, 1944)

p. 41, r. 19 Se poate! (1928, Ms — lipsește în 1942, 1944)

p. 43, r. 12—13 Dă-o naibii, nenisorule! Ce-am căpchiet să dau zece leișori pe praf de sîneală? (1928, Ms — lipsește în 1942, 1944) / r. 14 captată (1928, Ms): capturată (1942, 1944 — greșit în ultimele ediții)

p. 48, p. 33 în fața și mai strîmbă (1928): în fața ei și mai strîmbă (1942, 1944): în fața strîmbă (Ms) / r. 35—36 Fură aduși legați burduf pe cai, la cetățuie. (1928, 1942, Ms — lipsește în 1944)

p. 51, r. 36 Înnebuniră (1928, Ms): Înnebuniți (1942, 1944)

p. 52, r. 10 flamand (1928, 1942, Ms): flămînd (1944 — greșeală de tipar) / r. 34 jandarmii (1928, Ms): jandarmi (1942, 1944)

p. 55, r. 11 șpirt (corectat după Ms; în ediții: șprîț)

p. 59, r. 37 flăcărilor (corectat după Ms; în ediții: flăcăilor)

p. 70, r. 7 de (corectat după Ms; în ediții: pe) / r. 28 plutea (1928, 1942, 1944): era (Ms)

p. 76, r. 18 ochii (1928, Ms): ochi (1942, 1944) / r. 39 fețele copilărește curioase (1928, 1942, Ms): fețele copilărești curioase (1944 — greșeală de tipar)

p. 80, r. 28 saivanele (corectat după Ms): șaivanele (1928, 1942, 1944)

p. 81, r. 3 cocarde (1928, Ms): coarde (1942, 1944) / r. 23—24 cu zaplaz în față. Milena de acum nu mai putea intra în ea. (1928, Ms): cu zaplaz în ea. (1942, 1944 — greșeală de tipar)

p. 83, r. 23—25 oițele-ncleiate într-o luncă verde, care stă cu tot cu stînă și cu ciobănași într-o cutie (1928, 1942, Ms): oițele-ncleiate într-o cutie (1944)

p. 86, r. 10 ce-o (1928, Ms): ce-i (1942, 1944 — greșit în ultimele ediții)

p. 88, r. 30—31 pe cit frumoasă pe atit bună (1928, Ms): pe cit de frumoasă pe atit de bună (1942, 1944)

p. 89, r. 11—12 o văzuseră mereu pe (1928, 1942, Ms): o văzuseră pe (1944)

p. 91, r. 11—12 printre bucelele destinse (1928, 1942, Ms): printre destinse (1944) / r. 13—15 Pe o măsuță de lingă fotoliu așteptau parfumurile să le vie rîndul, căci Fița deschidea în fiecare seară alt parfum pentru capul din poală (omis în 1944) / r. 32 Smaranda (corectat după Ms; în ediții: Ruxanda) / r. 34 zmultă (1928, Ms): zmulă (1942, 1944)

p. 94, r. 11 un pisc de munte. (1928, 1942, Ms): un pisc (1944) / r. 23 ochi lucefieri (1928, Ms): ochi luceferi (1942, 1944)

p. 98, r. 20 Mulțimea (corectat după Ms; în ediții: Mulțumită)

p. 99, r. 3 haiduceasă (1928, Ms): haiducească (1942, 1944 — greșit în ultimele ediții)

p. 101, r. 4 o privire (corectat după Ms; în ediții: o priviră)

p. 103, r. 30 răspintie de deznădejdi (1928, Ms): răspindite de deznădejdi (1942, 1944 — greșeală de tipar)

p. 114, r. 1 verde lângă verde, desiș în spic lângă desiș, trunchi lângă trunchi (1928, 1942, Ms): verde lângă trunchi (1944—rînd sărit)

p. 113, r. 12 pîntecul (1928, Ms): pîntecetele (1942, 1944)

p. 115, r. 24 să uuie (1928, Ms): să urce (1942, 1944 — greșeală de tipar)

p. 117, r. 9 mătasă grea cu șerpuiți (Ms — formă adoptată): mătasă grea ca șerpuiți (1928, 1942, 1944) / r. 22—24 un sipețel de lemn de camfor învelit în pergament, în care se păstrau omfoarele arhieresti și anaracțiile cele mai frumos brodate (omis în 1944)

p. 122, r. 22 în fund — catapiteazma (1928, 1942, Ms): în fundul catapiteasmei (1944)

p. 124, r. 1 Să piară lumea (1928, 1942, Ms): Să piară toată lumea (1944)

p. 125, r. 27 în umbră de-nserare (1928, Ms): în umbră de-nserate (1942, 1944 — greșit în ultimele ediții)

p. 126, r. 22 mărilor fără de fund (1928, 1942, Ms): mărilor față de fund (1944 — greșit în ultima ediție)

p. 127, r. 5 cînd Sultana (1928, 1942): cînd sora lui, Sultana (Ms): din Sultana (1944 — greșeală de tipar)

p. 134, r. 14 Clipi, c-un zîmbet (corectat după Ms): Clipi, c'u zîmbet (1928, 1942, 1944) / r. 28 vorbă, (1928, Ms): vorbea (1942, 1944) /

p. 135, r. 18 Altă pauză. (1928, 1942, Ms): Altă (1944)

p. 138, r. 38 Intrai (1928, Ms): Intră (1942): Itră (1944 — greșit în ultimele două ediții)

p. 142, r. 9—11 Se aburiră munții, gata să răsără fragezi în argint de dimineată. Se stînsură deodată (1928, 1942, Ms): Se aburiră deodată (1944 — două rînduri omise)

p. 143, r. 17 celora care (1928, 1942): celor ce (Ms): acelor care (1944) / r. 25—27 răsărise un chip cu păr și ochi de aur și se ducea apoi să doarmă în noaptea Curței-Mari, pe patul mamei ei, purtată ca (1928, 1942, Ms): răsărise un chip în noaptea Curței-Mari, pe patul mamei ei, purtată ca (1944 — un rînd omis)

p. 146, r. 3 date (1928, 1942, Ms): lăsate (1944)

p. 148, r. 13 nalt (1928, 1942, Ms): înalt (1944)

p. 151, r. 14 capatat-o (1928, 1942, Ms): primit-o (1944)

p. 152, r. 38 ca zmeul (1928, 1942, Ms): ca un zmeu (1944)

p. 153, r. 4 fața înspre (1928, 1942, Ms): fața spre (1944)

p. 155, r. 14—15 căzîndu-i lin pe tîmple (1928, 1942, Ms): căzîndu-i pe tîmple (1944) / r. 15 ca-ntr-un (1928, 1942, Ms): ca într-un (1944)

p. 156, r. 30—31 piersic pogorînd din (1928, 1942, Ms): piersic din (1944)

p. 159, r. 5 cu (corectat după Ms; în ediții: ca)

p. 160, r. 30 îmbinate-ntr-o (1928, 1942, Ms): îmbinate-n (1944)

p. 161, r. 3 nu în el, alătura de el (1928, 1942, Ms): nu el, alătura de el (1944 — greșeală de tipar)

p. 170, r. 3 o mie (1928, 1942, Ms): una mie (1944) / r. 5—6 dînd feței ei o aburire (1928, 1942, Ms): dînd feței ei o alburie (1944 — greșeală de tipar) / r. 27—32 „Sculați, sculați, boieri mari, / Florile dalbe, / Că vă vin colindători, / Florile dalbe, / Noaptea pe la cîntători, / Florile dalbe...” (1928, 1942, Ms — omis în 1944)

p. 171, r. 39 dur și fraged (1928, Ms): dar și fraged (1942, 1944 — greșit în ultimele ediții)

p. 173, r. 7 cîntîndu-ți (1928, Ms): cîntîndu-și (1942, 1944 — greșit în ultimele ediții)

p. 175, r. 20 Nu mai erau (1928, 1942, Ms): Nu erau (1944) / r. 25 — 26 Porților de Aur (1928, 1942, Ms): Porților de Azur (1944)

p. 178, r. 8 o zi-nainte (1928, Ms): o zi înainte (1942, 1944) / r. 18 ostenită (1928, 1942, Ms): obosită (1944) / r. 36—37 în fața munților, nu-n cer (1928, 1942, Ms): în fața nu-n cer (1944 — greșit)

p. 179, r. 10 se desprînse (1928, Ms): se desprînsese (1944) / r. 40 bărbi (1928, Ms): barbă (1942, 1944)

p. 188, r. 13—14 Trecură gînduri în fum negru. (1928, 1942, Ms): Trecură în fum negru. (1944)

p. 189, r. 7—8 lemn de chiparos (1928, 1942): lemn chiparos (1944): lemn mirositor de chiparos (Ms) / r. 16 fără de inel (1928): fără inel

(1942, 1944, Ms) / r. 25—26 Apoi își acoperi cu amândouă minile inima în care nu era decît Milena (1928, 1942, Ms — omis în 1944)

p. 190, r. 29 aburi ies (corectat după Ms; în ediții: abur ies)

p. 191, r. 20 ca o amforă (1928, 1942, Ms): ca o amorfă (1944 — greșeală de tipar)

p. 193, r. 24 il (1928, 1942, Ms): ii (1944 — greșeală de tipar)

p. 195, r. 10 nu-nsemna (1928): nu-nseamnă (1942, 1944): nu-nseamnă (Ms)

p. 196, r. 22 Se-ncovoiașe (1928, Ms): se-ncovoaie (1942, 1944)

p. 198, r. 10 pîn' (1928, 1942, Ms): pînă (1944)

p. 201, r. 30 de-a pururea (1928, 1942, Ms): deasupra (1944)

p. 202, r. 21 luminări (1928, 1942, Ms): lumini (1944) / r. 27 o privire-n pîndă îndreptată (1928): o privire-n pînă îndreptată (1942 — greșeală de tipar): o privire îndreptată (1944): o privire de meduză, ca o pîndă îndreptată (Ms) / r. 41 flăcări ascuțite (1928, Ms): picături ascuțite (1942, 1944)

p. 204, r. 37 flăcări (1928, 1942, Ms): făclii (1944)

p. 207, r. 25 Tatăl nostru carele ești în ceruri...“ (1928, Ms — omis în 1942, 1944)

p. 211, r. 15 Alți pași se auziră dinlăuntrul Curței-Mari, pași grei. (1928, 1942 — omis în 1944)

p. 215, r. 5 Ca (1928, 1942): Cu (1944) / r. 23 pupină (1928, 1942): puțină (1944)

p. 216, r. 18 vagonete (1928, 1942): vagoane (1944) / r. 21 cutremurînd (1928, 1942): cutreierînd (1944)

p. 219

BAL MASCAT

I. Departe de a-l fi dezarmat, tăcerea aproape totală a criticii în jurul romanului *Turnul Milenei*, dimpotrivă, pare a-l îndrji și a-l ambiționa pe scriitor. Astfel, în anul următor, 1929, el se angajează la una dintre cele mai masive tentative ale carierei sale de prozator: romanul *Bal mascat*. Incitat, fără îndoială, și de reproșurile criticii în ceea ce privește viziunea poematice-subiectivă asupra tipologiei infantile, adolescentine și tinerești, creatorul trilogiei *La Medeleni* își propune difi-

cilul examen al ancorării în proza de observație lucidă, guvernată de spiritul critic detașat. Cu ce rezultate artistice se soldează această tentativă, în cazul romanului *Bal mascat*, am încercat să relevăm în studiul introductiv al ediției de față. Ceea ce este însă util să discutăm aici sînt, credem, circumstanțele de diverse naturi care-l determină pe scriitor să conceapă cel de al treilea roman al său într-o atare viziune estetică.

Spre deosebire de *Turnul Milenei*, *Bal mascat* se structurează, în planul construcției epice și în acela al problematicei, în baza unor transfigurări românești ce-și au originea în ambianța unor realități mai mult sau mai puțin autobiografice. Mai ales în ceea ce privește substratul general polemic, cu implicațiile sale etice și sociale, în *Bal mascat* scriitorul apelează direct la filioanele propriilor convingeri și, am putea spune, la unele din propriile obsesii, în această ordine de idei. Mărturiile directe în care Ionel Teodorescu face procesul a ceea ce el numește „bovarismul“ veleitar al mentalității social-umane ieșene sînt destul de numeroase și de o deplină franchețe, pentru a ne putea explica sursa temei „ideologice“ din *Bal mascat*. În cartea de memorialistică *Masa umbrelor* (Editura Forum, București, 1947) prozatorul va transcrie ample pasaje „dintr-un caiet vechi“, datînd din anii debutului său literar, în care vehemența „antieșenistă“ atinge tensiuni maxime, de pamflet incisiv: „Iașul a trăit istoric, apoi cultural («Junimea», *Viața românească*) și, de la o vreme, bovaric — în timp ce Bucureștiul a trăit, a crescut și a înflorit politic. Pînă la un timp, puterea de absorbire a Bucureștiului a priit (estetic) Iașului, păstrîndu-l pur. Ideologi și intelectuali rămîneau la Iași, politicienii și oamenii de acțiune se duceau la București. La Iași erau arderi și lumini, la București zgomot și străluciri.

Dar de pe la 1918 (poate chiar și mai demult) acel Iași de odinioară s-a rărit, s-a împuținat, gata parcă să dispară. Redacția *Vieții românești* nu mai caracterizează globalitatea ieșeană, ci dimpotrivă e excepția unei minorități izolate. Baroul ieșan, altădată podoabă a dezbaterii juridice, devine din ce în ce mai lucrativ, pierzîndu-și individualitățile armonioase, gratuitatea estetică [...] Universitatea de asemeni e o gară a plecării spre București. Fiecare profesor (cu excepția citorva: Matei Cantacuzino, Philippide, Leatris) își așteaptă trenul. Studenții nu mai cred în profesori. Teatrul Național nu știu exact ce-a fost, dar văd ce e: un mausoleu. Talentele sporadice și vrednicile întâmplătoare s-au străduit zadarnic să facă din acest lăcaș al morții un sălaș al vieții. Pe frontispiciul Teatrului Național e fumegarea dantescă: «Lasciate ogni speranza, voi che'ntrate». Ziarele ieșene au devenit, pur și sim-

plu, fiuici de provincie, dar fără de modestia acestora, înlocuită la Iași cu ifose și grandilocvență și un criticism al Bucureștiului care definește numai mahalagismul bahluian, fără să descifreze specificul bucureștean.

Această fudulie ieșană (motivată obiectiv numai de trecut) e un adevărat bovarism colectiv. Orice ieșan crede că descinde oleacă din Ștefan cel Mare, oleacă din Eminescu și încă oleacă din «Junimea». În realitatea (nebovarică) orișice ieșan e ca orișice provincial — dar nici un ieșan n-ar accepta o astfel de realitate, socotind-o ca pe o simplă ponegrire a invidiei bucureștene. Bucureștiul a devenit obsesia ieșenilor. Toți ieșenii se socotesc obligați să disprețuiască Bucureștiul: mercantil, superficial, parvenit, — spun ei, socotind că implicit ei, ieșenii, sînt altfel. Iașul nu mai evoluiază firesc, trăind pentru sine, direct, spontan — ci *adversativ* [s. a.]. Vreau mereu să nu fie ca Bucureștiul, să fie altfel decît hulita capitală. E un fenomen aproape patologic al colectivității ieșene, ca și intoxicația bovarică.“

Rezumativ, opiniile de mai sus sînt reluate într-un amplu interviu din 1930 (N. Crevedia: *De vorbă cu d-l Ionel Teodoreanu*, în *Universul literar*, anul XLVI, nr. 27 și 28, din 29 iunie 1929), în care prozatorul afirmă că vechea capitală a Moldovei „e în plină decădere“, pe plan intelectual și artistic constatîndu-se existența unui „adevărat exod al scriitorilor și intelectualilor ieșeni spre Metropolă, spre București“ etc. Iar într-o autobiografie întocmită pentru Colegiul avocaților județului Ilfov, pe cînd era de multă vreme stabilit în București, Ionel Teodoreanu motivează plecarea din Iași, în 1938, apelînd la același tip de argumente:

„Între timp, din ce în ce se consolida în mintea mea credința că Iașul e un mediu bovaric (atribuindu-și prin identificare cu trecutul o culoare care nu mai corespundea realității sale actuale), în cert declin vital“ etc. (Arhiva Ștefana Velisar Teodoreanu).

De altminteri, scriitorul este cu totul explicit cînd se referă la baza documentară a romanului său, de vreme ce tot în documentul mai sus citat scrie că o parte din anii biografiei sale ieșene „se găsesc consemnați (din acest punct de vedere — adică, precizăm noi, din punctul de vedere al respectivului proces de decădere a Iașului) în romanul meu *Bal mascat*“, sau cînd, pe un exemplar din același roman, scrie, drept dedicație lui Cezar Petrescu, următoarele:

„Lui Cezar Petrescu, iată volumul în care am căutat să izolez microbul provincialismului ieșan. Am izbutit!“

Cu toată dragostea, Ionel.“

(V. Firoiu, *Cezar Petrescu în dedicații și acuzațe*, „România literară“ 11, nr. 4 (16), 23 ianuarie 1969, p. 13.)

Trama epică și tipologia romanului, în anumite privințe, valorifică și ele unele surse documentare, nepierzînd din vedere, bineînțeles, faptul că totul cunoaște un organic proces de „mistificare“ artistică, în stare să respingă orice tentativă de a socoti *Bal mascat* (ca și *La Medeleni*) un așa-zis roman cu cheie. În măsura în care Dan Deleanu, eroul central din *La Medeleni*, poate fi socotit o proiecție în ficțiunea românească a însăși persoanei lui Ionel Teodoreanu, copil și adolescent, la fel Andi Danielescu, adolescent și tînăr, din *Bal mascat*, răsfrînge cite ceva din personalitatea psihologică a autorului și chiar din însăși biografia acestuia. Așa cum am încercat să detaliez într-unul din capitolele monografiei închinată scriitorului (cap. *Primii ani ai tinereții, cunoștința cu G. Ibrăileanu, debutul la Însemnări literare*), biografia lui Andi Danielescu „preia“ multe din însăși biografia lui Ionel Teodoreanu. Se știe de pildă că în biografia lui Dan Deleanu din *La Medeleni*, de la volumul II (*Drumuri*) la vol. III (*Între vînturi*) se produce un hiatus care coincide tocmai cu anii desfășurării propriu-zise a primului război mondial. Or biografia lui Andi Danielescu își concentrează nucleul central chiar în această perioadă istorică, „împrumutînd“ o seamă de date concrete și, desigur, psihologice, din însăși viața scriitorului. Așa cum se poate deduce din confruntarea romanului cu capitolul amintit din monografia noastră, avatarurile vieții de militar a lui Andi trimit direct la biografia romancierului.

Dar cea mai masivă bază documentaristică se raportează la personajul Ștefana și la desfășurările epice legate de povestea de dragoste dintre aceasta și Andi. Totul este rezultatul asimilării românești a însuși episodului biografic în care Ionel Teodoreanu cunoaște pe viitoarea sa soție, Ștefana Lupașcu, devenită, apoi, prozatoarea Ștefana Velisar, după însuși numele eroinei romanului. Faptul, comentat și în studiul nostru monografic, este confirmat de însăși Ștefana Velisar, în scrierea sa memorialistică intitulată *Ursitul* (cap. I: *Unde se vede cit de aparent simplu și totodată întortocheate și sigure sînt căile soartei*), consultată de noi în manuscris. Sînt, aici, rememorate o seamă de împrejurări și de întîmplări de care romanul a beneficiat din plin. Sigur, nu este cazul să credem că e vorba de calchieri impinse pînă la ultimele consecințe. Partea a treia a romanului (*Nu-i nimeni. Sescutură castanul*), prin turnura ei epică, pierde complet orice punct de contact cu filonul autobiografic al scriitorului; substanța ei se sprijină exclusiv pe serviciile ficțiunii. Cu excepția lui Matei Velisar care „copiază“ într-o bună măsură pe tatăl Ștefanei Velisar, a Ștefanei Lupașcu și a lui Luchi, care, temperamental, preia cite ceva din firea lui Păstorel, fratele

romancierului, celelalte personaje, de asemenea, sînt produse ale invenției românești: părinții, bunica, sora lui Andi, Magda Boldur etc.

Andi însuși, în conformitate cu ideea centrală a romanului, în această parte finală a evoluției lui, contrazice flagrant, sub toate raporturile, adevărul biografiei scriitorului. În această etapă, personajul, scrutat cu maximă luciditate critică, confirmă aluziile de loc măgulitoare din textul următor, desprins din poemul *Prințul* al lui Argezi și pe care Ionel Teodoreanu îl înserează drept moto în manuscrisul romanului său: „Si-acum îl rod păduchia citeodată, / Pe dedesubtul platoșei domnești. / Prințul te simte, spadă fermecată, / Prinsă de șold, c-ai tremurat și crești.“ (ms., Arhiva Ștefana Velisar Teodoreanu).

Și pentru că a venit vorba de manuscrise — două caiete masive, format mare, cu un scris compact în creion —, să reținem, pe lângă numeroasele reveniri asupra textului, așa cum rezultă și din variantele ediției de față, că partea întâi a avut la început titlul *Unghia de leu*, care a fost tăiat și înlocuit cu cel definitiv, *Andi*, și că, în final, cuvîntul *Epilog* înlocuiește la un moment dat cuvîntul *Epitaf*. Ambele titluri la care se renunță vorbesc și ele despre dorința expresă a romancierului, ca și în cazul motto-ului, de a-și pune în evidență viziunea ascuțit critică asupra problematicii romanului, dorință invederată de însuși titlul acestuia, *Bal mascat*.

Scris în decursul anului 1929, — a fost început, la mînăstirea Neamț, la 20 iulie — ms., caiet 1, fila 1—, romanul, cuprinzînd 448 de pagini, apare spre finele anului respectiv la Editura „Cartea românească“. Presupunem că apare spre sfîrșitul anului 1929, pentru că una din mărturisirile scriitorului din citatul interviu cu N. Crevedia, interviu din 1930, începe astfel: „Cînd am dat astă-iarnă autografe la «Cartea românească» etc. Sigur, cartea pe care Ionel Teodoreanu dă autografe în acest timp nu poate fi decît *Bal mascat*. De altfel, în *Adevărul literar și artistic*, seria II, anul X, nr. 487, din 5 ianuarie 1930, p. 6, citim următoarele: „Cele mai proaspete noutăți la Editura «Cartea românească»: Teodoreanu, Ionel: *Bal mascat*, roman, 150 lei“. Să mai adăugăm că nu mai departe decît în numărul din 1 decembrie 1929 (anul IX, nr. 469 p. 3—4) și în nr. din 8 decembrie (nr. 470, p. 1—2) numita revistă publică un fragment din acest roman, intitulat *Fata din brazi*.

În afară de fragmentul de mai sus din *Bal mascat*, scriitorul a mai publicat în reviste și alte părți, după cum urmează: *Bal mascat*, fragment din romanul cu același titlu, *Viața românească*, XXI, nr. 9—10, septembrie-octombrie, 1929, p. 217—246; *Bal mascat — Baletul mușafirilor*, fragment de roman, *Adevărul literar și artistic*, seria a II-a,

IX, nr. 463, 20 octombrie 1929, p. 1—2; *Bal mascat — O față energică*, fragment de roman, *ibid.*, IX, nr. 465, 3 noiembrie 1929, p. 1—2. În sfîrșit, să mai notăm că fragmentul intitulat *Fata din brazi* a fost republicat, ca nuvelă de sine stătătoare, în volumul *Iarbă*, din 1931, București, colecția B.P.T., nr. 1 433—1 434.

Fără s-o egaleze pe cea din jurul trilogiei *La Medeleni*, reacția critică față de romanul *Bal mascat* este totuși relevabilă. Noua scriere a lui Ionel Teodoreanu este de îndată întîmpinată cu cronici și recenzii, este consemnată și comentată în articolele de bilanț, iar lucrările de istorie literară contemporană n-o ignorează nici ele. Comentatorii sînt, mai presus de orice, interesați de a vedea dacă arta romancierului înregistrează progrese în direcția emancipării de sub tutela viziunii poetice și a stilului metaforic din *La Medeleni* și *Ulița copilăriei*. În acest sens, Al. Philippide scrie că Ionel Teodoreanu „de la *Medeleni* încoace, a evoluat, fără îndoială. Și-a simplificat stilul și și-a înăsprit atitudinea față de viață. În *Bal mascat*, deja, se observă o tendință realistă, voită, uneori forțată, dar sigură. Ionel Teodoreanu — constată mai departe comentatorul — a avut de luptat cu temperamentul lui pînă să ajungă aici. La început era covîrșit de prea multă poezie, era învins de propria-i imaginație, și, de multe ori, copleșit de propriul stil. Acum, cînd printr-o evoluție firească Teodoreanu a ajuns să-și dozeze mijloacele și să renunțe la ispita popasurilor prelungi în jungla metaforelor și a imaginilor strălucite, dar inutile — acum, cu siguranță că talentul lui va căpăta o putere nouă și opera lui un aspect neprevăzut“ (A. Philippide: *Considerații confortabile*, în *Viața românească*, nr. 78, 1931, p. 133—137). Discuția va fi reluată de Al. Philippide în „portretul literar“ pe care i-l dedică lui Ionel Teodoreanu în *Adevărul literar și artistic*, nr. 584, din 14 februarie 1932. Cuprinzînd o amplă analiză a întregii opere a prozatorului, în care observațiile critice cele mai dure nu sînt ocolite, „portretul“ se încheie cu această superbă exclamație: „Ionel Teodoreanu sau bucuria de a scrie! ...“

Admiratorul scrisului lui Ionel Teodoreanu, care este I. Valerian, extrem de prompt, scrie și el o elogioasă cronică despre *Bal mascat*, în *Viața literară*, anul IV, nr. 122, din 21 decembrie 1929. Al. Bădăuță se oprește și el asupra noului roman al lui Ionel Teodoreanu pe care, de data aceasta cu reală relevanță, îl analizează, împreună, într-o cronică comună, cu scurtul divertisment epic *La Paradis General* al lui Cezar Petrescu (*Gîndirea*, nr. 4, 1930, *Romanul urban românesc*, cronică literară, p. 139—141). Cel puțin următoarele considerații ale cronicarului merită a fi reținute:

„Romanul adolescenței, scrie într-unul din eseurile sale Thibaudet, este totdeauna romanul unei crize. Într-adevăr, urmărind linia sufletească în formare a lui Andi, d-l Ionel Teodoreanu urmărește, de fapt, procesul unei crize, firească adolescentului, constind dintr-o nevoie de vis și o prea mare acuitate a observației.

Mîhnit de vulgaritatea traiului familiar [sic], Andi se închide în el, în amintirea Iașului de altădată, așa cum îl intuise și-l descifrase el în lucrările pe care d-l Danielescu le aruncase într-o încăpere de la mansardă: «hulubăria» de acum a lui Andi; luntre minunată care îl poartă spre împărăția ireală a trecutului. Această parte de izolare a lui Andi în vis este cea mai bună a romanului, din pricină că d-l Teodoreanu este încă un liric.“

Într-un articol de bilanț, *Anul literar*, Paul I. Papadopol scrie următoarele: „Merită de asemeni să fie menționate alte două romane: *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale (publicat anul trecut în *Gîndirea*) și *Bal mascat* de I. Teodoreanu, inferior desigur întregii opere a aceluiași“ (*Universul literar*, anul XLVI, nr. 2, din 5 ianuarie 1930, p. 26).

Dar, fără îndoială, cea mai amplă, mai nuanțată și mai pătrunzătoare evaluare critică a romanului o datorăm lui Perpessicius (*Mențiuni critice*, III, ed. cit., p. 215—225). Criticul, metodic, poposește asupra celor mai de seamă aspecte ale romanului. Relația cu *Medelenii* este surprinsă în deplina ei acuitate: „Dacă *Medelenii* fuseseră romanul unei familii de suflete, urmărită din copilărie pînă în pragul adolescenței, *Bal mascat* este romanul unui singur suflet, crescut și încetățenit, pînă acum cel puțin, în atmosfera Iașului“. Sau, de data aceasta, în ceea ce privește tipologia:

„Andi Danielescu este de fapt Dănuț Deleanu. Un Dănuț Deleanu însă altoit pe un Mircea Balmuș, după cum duduia Dolly Dobrescu este o fuziune de Olguța și de Rodica, după cum Ștefana Velisar este o Monică sacrificată, după cum Velisar poate fi un Herr Direktor etc., etc. Filiația poate fi dusă oricît de departe, pentru că în *Bal mascat* își dau întîlnire toate măștile și toate dominourile *Medelenilor*.“

Tema generală a romanului *Bal mascat* are și ea rădăcini în trilogia *Medelenilor*, e adevărat aici bucurîndu-se de o prezență subsidiară: „Între Deleni și Herr Direktor, moldoveanul dezrădăcinat, nenumărate erau prilejurile de discuție despre variațiunile de temperatură morală și intelectuală dintre Iași și București, incursiunea Olguței în capitală fusese iarăși un prilej

de confruntare. D-l Ionel Teodoreanu făcuse chiar grația citorva complimente prin ricoșet la adresa muntenismului.“ Pe această linie, „*Bal mascat* este romanul de explicație și închinare al Iașului, în aceeași măsură în care *Calea Victoriei* a d-lui Cezar Petrescu vrea să fie romanul Bucureștilor“. Și mai departe: „Cazul lui Andi Danielescu este cazul Iașului, a supremației lui morale, a tiraniei lui mai bine zis ... Abdicarea lui Andi Danielescu din atitudinea lui de răzvrătire împotriva orașului natal și reintegrarea lui în cercul de fier al idolatriilor familiare, iată tema din *Bal mascat*“ etc. Astfel privită chestiunea, pe un plan mai larg, tema acestui roman își are rădăcinile în opera lui Kogălniceanu, Negruzzi, Alecsandri, Russo, ceea ce permite exegetului să facă ample incursiuni istoric-literare chiar în interiorul „mențiunii“ sale critice.

În sfîrșit, amintind și deschisele rezerve față de unele aspecte ale romanului — mai ales exagerări și neglijențe stilistice — să reținem acest diagnostic exact în ce-l privește pe Andi Danielescu, eroul central al întregii alcătuirii narative: „Andi Danielescu este un arivist. Desigur, un arivist înzestrat, plin de talente, dar un arivist, care sacrifică totul, chiar acea iubire care l-a metamorfozat și l-a făcut să-și privească mai adinc în dosul măștii de ipocrizie, după care se ascunde și el — pe Ștefana Velisar. Sau poate tocmai de aceasta“.

Exegeza obiectivă, în afara oricărei părtiniri, a lui Perpessicius pune și mai mult în lumină poziția exclusivistă a lui E. Lovinescu („Moldovenismul teoretic e încă una din axele scriitorului: chiar cînd se preface în ură, ca mai toate iubirile, el tot sfîrșește prin a fi biruitor. E povestea lui Andi Danielescu din *Bal mascat*, reîntors după mari revolte și veleități de emancipare, la placenta tutelară a Iașilor“ — *op. cit.*, p. 212) și a lui G. Călinescu („Dar problema — antagonismul ieșenism-bucureștenism, *n. n.* — este inexistentă la noi și scrierea apare ca un semn „de pauperitate în materie de invenție“ — *op. cit.*, p. 671).

II. Ediția I a romanului *Bal mascat*, Editura „Cartea românească“, București [f. a.], și ediția a II-a apărută la aceeași editură și în același an sînt identice — același tipar, aceeași paginație, aceleași greșeli de imprimare — cu deosebire că pe foaia de titlu apare: „ediția II-a“; ediția a IV-a, Editura „Cartea românească“, București, poartă pe ultima pagină mențiunea:

„Acest volum s-a tipărit în atelierele «Cartea românească» în luna iunie, anul 1938“; ediția a V-a, Editura „Cartea românească“ București, menționează pe ultima pagină: „Acest volum s-a tipărit de către Editura «Cartea românească», în atelierele S. A. R. «Cartea de aur», din București — str. Lucaci, nr. 35 — în luna octombrie 1942“; ediția a VI-a, Editura „Cartea românească“, București, menționează pe ultima pagină: „Tipărită de Editura «Cartea românească» S. A., în luna aprilie 1945 la «Cartea de aur»“.

Fragmente din roman au apărut după cum urmează în: *Viața românească*, XXI, nr. 9—10, septembrie-octombrie 1929, p. 217—246, sub titlul: *Bal mascat*, cu mențiunea: „Fragment din romanul cu acest titlu, care va apărea în luna decembrie, în Editura «Cartea românească» (în ediția noastră, p. 225, r. 1—252, r. 27); în *Adevărul literar și artistic*, IX, seria II-a, no. 463, duminică 20 octombrie 1929, sub titlul: *Bal mascat — Baletul musafirilor*, cu mențiunea: fragment din romanul „care va apărea la 15 noiembrie în Editura «Cartea românească» (în ediția noastră, p. 332, r. 3—339, r. 27); IX, seria II-a, no. 465, duminică 3 noiembrie 1929, p. 1—2, sub titlul: *Bal mascat — O fată energetică* cu mențiunea: fragment din romanul care va apărea la 25 noiembrie (în ediția noastră, p. 464, r. 19—474, r. 30); IX, seria II-a, no. 469, duminică 1 decembrie 1929, p. 3—4 și IX, seria II-a, no. 470, duminică 8 decembrie 1929, p. 1—2, sub titlul: *Bal mascat — Fata din brazi* (în ediția noastră, p. 278, r. 36—292, r. 33).

Ultimul fragment a fost publicat ca nuvelă independentă, sub titlul *Fata din brazi*, în volumul *Iarbă*, Editura „Universală“ — Alcalay & Co, „Biblioteca pentru toți“, 1433—1434, p. 38—72.

Fragmentul publicat în *Viața românească* prezintă diferențe minime față de ediția I — ele constând într-o ortografiere mult mai unitară sub aspectul formelor de limbă (*frumuseța, întâia, până, saracii, sint, subt, vrista*); *Adevărul literar și artistic*, dimpotrivă, anulează de cele mai multe ori aceste fonetisme, muntenizându-le — fragmentele publicate aici, fiecare purtând un titlu: *Baletul musafirilor, Fata din brazi, O fată energetică* au, mai cu seamă ultimul, deosebiri mai multe față de ediția I a romanului: (Vezi variantele.)

Manuscrisul constituit din două caiete se află în posesia d-nei Teodoreanu.

Caietul I (f. 1—41 — în numerotarea autorului) datat jos pe prima filă: „M. Neamț — 20 iulie 1929“ cuprinde „*Partea a întâia, Andi*“.

Pe spatele acestei file sînt cîteva însemnări, legate de roman, deosebit de interesante; ele par să preceadă scrierea cărții, jalovind-o prin urmare, oarecum. Iată cîteva dintre ele:

„Dănilescu

Albescu

Luchi — nepotul «taurului» într-o formă mai pură, *om viu*, nu excepțional, dar trăind.

Duduia: viitoare mamă, gospodină, amantă, ipocrizie socială, suficientă.

Andi — cacealmau ieșano-moldavă.

Perechea vie: fata — tatăl — boxul.

Templul cu o mie de idoli: casa de provincie cu ticurile ei, orașul de provincie cu: cafeana, strada cu prieteni.“

Sus pe fila următoare, pe care se află scris: „*Partea a întâia, Andi*“, se poate citi:

„Memento: Andi cînd pleca la *teatru* — compătimea casa; cînd plecase la militarie invidia casa.

Să simți în cursul unui roman, de cîte ori întilnești un personaj că are același *parfum* — să-l recunoști ca și lectorul, nu după ochi, sprincene — ci după *parfum*.“

Sus tot pe prima filă este caligrafiat un moto din Tudor Arghezi (v. facsimilul din ed. noastră), romanul intitulîndu-se inițial *Unghia de leu*. Coperta finală a acestui caiet poartă pe ea încă două probabile titluri pentru acest roman: *Orașul în care a murit Arhanghelul; Mormintul Arhanghelului*.

În fața filei 34 începe partea a doua — *Bate cineva la poartă?* — la data de „10 august — 1929“.

Caietul al II-lea (f. 41—100, 1—25) continuă cu partea a doua și a treia și *Epitaful* (inițial *Epilog*, anulat) la f. 25.

Am considerat drept text de bază ediția a IV-a a romanului, ediția în vederea căreia scriitorul a efectuat foarte multe modificări — în cele mai dese cazuri masive eliminări de text¹ —

¹ La apariția romanului, acad. Perpessicius, în cronica dedicată acestui eveniment, consemna: „Iar ca să vorbim de *Bal mascat*, este sigur că o elimină radicală ar fi putut aduce o ventilare de cel puțin o treime din cubaj, fără ca romanul să piardă, ba dimpotrivă, din această înfrînare a prolixității“ (*Mențiuni critice*, III, Fundația pentru literatură și artă, Buc., 1936, p. 225).

confruntată cu precădere cu ediția I dar și cu toate celelalte ediții și apariții fragmentare, precum și cu manuscrisul.

1929 — ed. I, II; 1938 — ed. IV; 1942 — ed. V; 1945 — ed. VI; VR — *Viața românească*; AL — *Adeoărlul literar și artistic*; I — *Iarbă*; Ms — manuscrisul autograf.

V a r i a n t e

p. 223, r. 1 Partea întâia (1938, 1942, 1945): Partea întâia (1929): Partea a întâia (Ms)

p. 225, r. 1 oțetind (1929, 1938, VR, Ms): oțelind (1942, 1945 — greșit în ultimele ediții)

p. 227, r. 32—33 împăiate. Într-una (1938, 1942, 1945): împăiate. — Le-a ales într-adins vipera, — murmura printre dinți mama lui Luchi. Într-una (1929, VR, Ms)/r. 35 părinte (1938, 1942, 1945): părinte, nu atât ca să-i cruțe, cât mai ales, ca să-l excludă pe Andi. (1929)

p. 228, r. 26 banii (1929, Ms — formă adaptivă): bani (1938, 1942, 1945)

p. 229, r. 8—9 Aglaia. Între (1938, 1942, 1945): Aglaia. — Stăi, Satană, că te vede sfânta Icoană, Doamne iartă-mă! Și cum era goală, albă și pietroasă sub haina monahală, în brațele lui, cu mina stângă saltată o dată cu sinul, întorsese pe dos icoana, și cu aceeași mină pioasă îl pălmuiise, lăsându-i în nări mirosul bu-suicului de la icoană... Trăsura trecea prin Piața Unirii. Un picior de-al sorei Aglaia, a cărui pulpă lumina cerul ca o lactee calea, pe deasupra capului statuiei lui Vodă-Cuza, izbi cu călciiul în fotografia cuvioasei Agafia: gazda de la Agapia, a familiei Danielescu (în Ms, permanent: Stănescu). Maica Agafia o cle-vetea pe sora Aglaia, spunând că mai bine decît să-și tot spele trupul — „Răsună munții de-atîta spălătură!“ — ș-ar spăla su-fletul cu cele sfinte. Iar sora Aglaia, replicase, într-un cerc de măicuțe tinere, că maica Agafia n-are nevoie să-și spele trupul, fiindcă la un an o dată, de Sînta Maria, își face „grijitură“ tru-pească. Și o curăță ucenicele cu măturoaiele de ațe de păianjen. După care maica Agafia o spurcase pe sora Aglaia cu o vorbă scîrnăvă luată din *Biblie*. Iar sora Aglaia intrase într-o noapte fără lună în casa cuvioasei, în odaia lui Luchi, și acolo, de pe canapeaua sfîinției-sale maica Agafia, călciiul înalt al pantofului încălțat pe piciorul gol, în timp ce piciorul avîntat spre stele

vibra ca libelulele, făcuse un benghi portretului cu ochi haini, al Agafiei, așezat pe perețele purtător de icoane... Între (1929 Ms)/r. 20 banii?... (1938, 1942, 1945): banii?... Vorbește, spune, că te fac bucăți! (1929, Ms) / r. 22 o palmă „morală“ (1938, 1942, 1945): o palmă „morală“ și o pișcătură răsucită: aceasta profund fizică. (1929) / r. 41 violetă. (1938, 1942, 1945): vio-letă. — Hoațo, ticăloaso, scîrnăvie, imi aduci toți derbedeii... 1929)

p. 230, r. 4—5 Duduiei. Andi (1938, 1942, 1945): Duduiei. — ... Asta ai învățat în casa mea, lepădătură, tiritură, neruși-nato... Stridența glasului spart — intensificată de vibrația tingi-rilor din bucătărie — străpezea urechile lui Andi, dîndu-i un fior de dezgust; și în același timp, îl cuprindea o îngrijorare în galop de panică pentru *mama lui*, congestionată, cu ochii injectați și tulburi, cu vinele vinăt umflăte, cu șuvițe de păr alb spînzurîndu-i pe obraji, cu un tremur bolnăvicios în minile crispate a blestem... Domnul Danielescu sosea cu bățul ridicat — un băț gros de cireș cu cioc metalic. Dar fulgerul masiv al săbiei lungi — care de altfel spînzura inertă în minile frunțașului de roșiori — îl făcu să lepede bățul la ușă, temîndu-se ca viziunea bățului să nu sugereze mișcări simetrice mentalității săbiei. Îl luă cu vorba: — Bine, băiatule, asta-i treabă de ostaș? În loc să-ți faci datoria la cazarmă... Luchi, de la geam, icni de ris, auzind noua predică. Pe fruntea ostașului congestionat de băutură și de dra-gostea neisprăvită, și zăpăcit de aparițiile succesive, curgeau mari broboane de sudoare, înregistrate de ochiul oratoric al dom-nului Danielescu. Își reluă bățul de lingă ușă, îndepărtînd cu o mișcare enervată pe Luchi care se pregătea să intervîie. Duduia n-o slăbea din ochi pe Lina. Deformase rochia de catifea: „Tre-buie călcată“; o pătase de sudoare la subțiori: „Mi-o scoate la spălătorie“... Fanfara isterică a cristalelor sparte îi făcu pe toți să tresară. Doamna Danielescu sfărmasă paharele de pe masă, cu ciotul umbrelei. — Le-ați spurcat, ticăloșilor! Ai să le plă-tești, ai să mi le plătești... Și către roșior: Piei din ochii mei, nemernicule! S-auzeau fluierături în stradă. — Bolșevicule, la Curtea Marțială! tună glasul domnului Danielescu, în timp ce mina ridica bățul cu cioc de metal. — Nu da, boierule, mîrii un glas de „Curtea cu Juri“, notă mintal domnul Danielescu, c-un recul subit în fața ochilor cețoși de vin, care îndreptau o căută-tură Manlicher către bățul ridicat. Sabia zăngăni scurt. — Îl

omoară, of, apă, țipă doamna Danielescu atât de ascuțit, încît dinții lui Andi se încheștară dureros. Doi sergenți, din pragul ușei se uitau nehotărîți. Îndărățul lor, birjarii, vecinii... Și în tăcerea întretăiată de gîfuituri, în timp ce Lina zmulșă, cu palmele roșii pe țimble, vărsa șiroaie de lacrimi privind holbat pe militarul înșfăcat de sergenți, Andi cu paharul de apă la gura mamei lui, auzi glasul Dudaiei, șuierător către Lina: — Scoate imediat ciorapii mei de ma'asă. — Păpușica are spirit de observație! nu se putu împiedeca să nu exclame Luchi. — Ascultă, Andi, bufni Luchi pe-nfundate; să știi că „Apostolul“ îl interpelează pe ministrul de Război asupra unui caz concret de bolșevism. Andi (1929) / r. 11 Schimbi de hotel (1938, 1942, 1945, Ms): Schimb de hotel (1929) / r. 24 picioare. (1938, 1942, 1945): picioare. — Copil fără de inimă, acuma ți-ai găsit să șuieri! izbucni glasul domnului Danielescu. În papuci, cămașă de noapte și-n izmene lungi, verifica dacă ușile de afară sînt încuiate, și lumina de la closet stinsă. Amuți și șuierul lui Luchi, innodat parcă într-un zîmbet, pînă mine dimineață cînd aceeași leliță avea să plece în deal la vie, prin șuierul lui Luchi. Lumina din odaia lui Luchi, stinsă, întunecă și crăpăturile ușei care despărțea cele două încăperi. Luchi se azvirlu pe somiera goală, la fel cu cea din odaia lui Andi, ca în mare, de sus, cu un salt; somiera scîrții și săltă ritmic de cîteva ori. Sora Aglaia sosi de la Agapia, Lina, din bucătărie, dar somnul le închise ușa-n nas, și Luchi adormi inocent ca iarba cîmpului. (1929)

p. 231, r. 22 cu (1929, 1938, 1942, Ms): ca (1945)

p. 232, r. 13 vijitit de fluviu. (1938, 1942, 1945): vijitit de fluviu devenit cascadă. (1929, Ms) / r. 16 întimpla (1938, 1942, 1945, Ms): întimplase (1929) / r. 38—39 dregători. Din acea epocă (1938, 1942, 1945): dregători. Cutare membru important al Institutului de înalte studii istorice, alt „apostol al neamului“ care dormise în casa Danielescu, pe cînd domul Danielescu nu era încă membru al înaltului așezămînt cultural, — avea slăbi-ciuni ancilare. În vederea acestei vizite se făcuseră pregătiri importante în casă și la bucătărie. Și Andi auzise următorul dialog în ietacul părintesc: — Ascultă, mami, trebuie să găsești pentru mine seară o servitoare nostimă, spălățică ... Pe-atunci, doamna Danielescu nu angaja decît servitoare veterane, cu infirmități vădite — chioare, șchioape — cu sîni cît mai căzuți, musteți cît mai aparente și păr cît mai alb. — ...? — Vezi, mami,

Moșului îi cam plac servitoarele tinerele. — Taci! Parcă ție!... Și cu Paraschiva ce să fac? — Trece-o la bucătărie. — Dă!... o să-i convie? Are și ea obraz! E la noi de șase ani. — Ei, c-un bacșiș bun! — Bine, frate, de ce nu mi-ai spus din vreme! Să scot așa bătînd din palme o fată frumoasă! De unde? — Ascultă o idee, mami dragă. Dacă ai ruga-o pe Tinca să ți-o împrumute pe Lența: se uită ea cam cruciș, da' are niște pulpe și niște șolduri!... — Bine, da' Lența... înțelegi, așa deodată cu oricine? — Ei, iaca! Parcă astea mai fac nazuri! Și Moșul e galanton... și nu cere mult... Urmase o scenă acră. Prea bine o știa domnul Danielescu pe Lența! Doamna Danielescu nu-l cruțase, reproșîndu-i cu amănunte gusturile vulgare. — Ești, dragă, din topor! Ți-o spun eu! Numai tîriturile îți plac! Împăcarea venise tîrziu noaptea, după ce viziunea Lenței, șolduroasă și pulpoasă, fluturase printre soți, ca muleta printre tauri. Domnul Danielescu propus și susținut de Moșul care avea cuvînt hotărîtor la Institut, fusese ales, la primul scaun vacant, cu unanimitate membru al Institutului de înalte studii istorice. Iar Lența, curînd după vizita Moșului, fusese dată afară de la Tinca: paza bună trece primejdia rea, și Tinca făcea tot ce dorea doamna Danielescu. „Asta a spus-o Zmeul?“ Nu! Tata și mama. Nu mai credea în povești, nu mai credea nici în „Povestea Neamului“, fiindcă de timpuriu începuse să afle că toate statuile neamului au trăit și-ntr-un ietac conjugal; și nu mai credea în părinți: „Asta a spus-o Zmeul...“ Într-o noapte, pe la unu, în timpul unei sindrofii, văzuse în patul lui prin oglinda iluminată din antret, privirea împinsă ca mișcarea de împungere a cornutelor, a unui musafir spre decolteul mamei lui; și-o văzuse pe ea, pe mama lui, cu nările dilatate subț privirile care intrau, în ea, congestionînd-o; și-i văzuse plecarea frunții și clipirea grea, a pleoapelor. „Asta a spus-o Zmeul.“ Din acea epocă (1929, Ms)

p. 334, r. 1 sărute, abea (1938, 1941): sărute, își stringea degetele convulsiv și abea (1929, Ms)

p. 235, r. 8—9 Andi avea cincisprezece ani. Și (1938, 1942, 1945): Andi avea cincisprezece ani. Deși spaima vecinătății ietacului părintesc dispăruse acum, bătaia de inimă din îndepărtata noapte a copilăriei, cînd pentru întîia oară tăgăduise realitatea cu formula „Asta a spus-o Zmeul“, continua să-l stăpînească, sunîndu-i un veșnic clopot de alarmă, care-l ținea treaz pînă în clipa cînd toată casa adormea, ca pe acei șefi de gări mărunte, care

nu pot adormi decât după ce a dispărut în noapte ultimul tren expres. Și (1929, Ms) / r. 10 în odaia bătrânei. Auzise (1938, 1942, 1945): în odaia bătrânei: începuseră după douăsprezece, ca viața cimitirelor, mult după ce Andi stinsese lumina care se vestea și-n camera de alături prin crăpăturile ușei despărțitoare. Cu ochii închiși în întunericul odăii, Andi aștepta somnul. (Andi căuta lunecusul negru care duce spre somn. Ms) Dar urechea pîndea, cum pîndise din copilărie. Auzise (1929) / r. 14 cu (1929, 1938, 1942, Ms): de (1945) / r. 21 Răsunau nume. (1938, 1942, 1945): Răsunau nume: — Buna dimineața, Alice; buna dimineața, Grațiela; buna dimineața, Lucica; buna dimineața, Nunuca... Și trecuse miezul nopții. Și replicile *numelor*, căci ființe vii nu erau, răsunau cu glas subțire, spunînd pățanii și amănunte copilărești *din vis*. Alice visase o migdală din care ieșea un evantai; Grațiela, o pudrieră plină cu drajele; Lucica, un cîine de porțelan, care vroia s-o muște; Nunuca era îmbufnată, numai ea nu visase nimic... (1929, Ms) / r. 23—24 păpușelor. Se joacă? (1938, 1942): păpușelor.

Apoi le îmbrăcase pentru bal. Și păpușele dansaseră în sunetele unei muzicuțe (melodii Ms) din acelea dulci ca ascultate-ntr-un adînc de apă, melodie automată, demodată, melancolică, brusc întreruptă ca și mersul păpușelor cu resort, cu un acord neisprăvit... Alice, Grațiela, Lucica, Nunuca... Apoi, păpușele luaseră ceaiul. Apoi începuseră pregătirile de noapte. Apoi rugăciunea spusă de același glas pentru fiecare Alice, Grațiela, Lucică și Nunucă de porțelan sau de carton. Apoi un cîntec de leagăn plutise, târăgănat și trist, pentru somnul păpușelor. Ochii morți, dar deschiși a zeci de păpuși care tac... și cu care se joacă... Se joacă? (1929): păpușelor. (1945 — *omis* Se joacă?) / r. 30 obraji de porțelan și ochi de sticlă (1929, 1938, 1942, Ms): obraji de sticlă (1945)

p. 236, r. 20 proaspătă. (1938, 1942, 1945): proaspătă mai ales, pe care-o aprecia ca pe-un „Camambert“. Sau despre luna plină, antic răsărită deasupra unui Iași pe care parcă atunci îl dezgropase din veacuri (deasupra Bosforului de lumină și noapte al Iașului nocturn între colinele sale Ms): „Ce scîrnăvie de lună? S-o piști și pace!“ spunea el, considerînd luna ca dinapoiul dolo-fan al unei slujnicuțe. (1929) / r. 21 i se ierta tot (1938, 1942, 1945): i se ierta tot. Pe fete tinere le lua de gușă și le bătea cu palma peste crupă, uitînd-o o clipă apăsât. Și avea barbă albă! Iar cînd prindea prin colțul unei case vreo femeie mai tinăra,

cu reliefuri agresive, pe care o acoperea cu trupul lui mătăhălos, îți venea să-ntorci capul ca atunci cînd treci pe lingă oameni oprîți lingă un zid periferic cu inscripții și miros obscen. (1929)

p. 237, r. 2 tinereță. (1938, 1942, 1945): tinereță. N-avea nimic din atributele agresive ale frumuseții femeiești: nici buzele cărnoase care cheamă sărutarea, nici ochii a căror privire e parcă aspirată de nările bărbaților, nici sîinii care zgîrie sîngele. Linii de băiețel în clipa nehotărîrii, de zori palizi, a adolescenței. Și totuși, fată (1929, Ms) / r. 6 deșteptată (1929, 1938, 1942): deșteptate (Ms): deșteaptă (1945 — *greșeală de tipar*) / r. 11 mireasa Taurului? (1938, 1942, 1945): mireasa Taurului? Și mama lui Andi era fata lui, a Taurului, nu a mamiței. Așa gîndise Andi în fața ușei care-l despărțea de nebună, căci în acea noapte, Taurul, cu lovituri de copită, cetluse în mintea lui Andi asemănările dintre tată și fiică. Aceeași vitalitate, aceeași carne robustă, aceeași ochi, aceleași nări cu vibrații sexuale, aceleași mîni de cartofor, și uneori, deseori, același vocabular. În acea noapte, Andi nu mai rostise, fiindcă nu mai putea: „Asta a spus-o Zmeul“. (1929, Ms) / r. 17 eroinelor din cărți. (1938, 1942, 1945): eroinele din cărți. Mamița o botezase, pe mama lui Andi, Beatrice. Și Andi văzuse abea atunci, ascultînd alături cantilena somnului păpușelor, speranța romanțioasă pe care o pusese mamița în fata ei — c-a ei numai va fi —, în clipa cînd, desprins din terținele lui Dante, pogorîse, pe creștetul copilei Taurului, numele cu-atîta cer în el, cer florentin. (1929, Ms) / r. 30 lungă (1929): persan lungă (Ms): dungă (1938, 1942, 1945 — *greșit în ultimele ediții*) p. 239, r. 18 păcii — întinerind (1938, 1942, 1945): păcii —, involuntar, fără cură de slăbit, întinerind (1929, Ms)

p. 240, r. 26 școlii, spitalul (1938, 1942, 1945): școlii cu miros de closet, clas și cancelarie, spitalul (1929, Ms) / r. 29 virilă; în locul (1938, 1942, 1945): virilă, a ochilor galici; în locul (1929) / r. 37 deputat, activ, lucra (1929, 1938, 1942, 1945): deputat activ, militant, lucra (VR): deputat, apoi secretar general la Interne, lucra (Ms)

p. 241, r. 17 călătorie lungă. (1938, 1942, 1945): călătorie lungă. Căci pentru amîndoi, z iua din timpul războiului — ziua mobilizată — nu însemna, ca cele dinainte de război, timpul exercitării unei profesii, în afara casei, ci un fel de călătorie într-alt oraș decât acel din care făcea parte casa lor — păstrată în atmos-

fera păcii —, aceeași, tot îmbelșugată, fără nici o cameră rechiziționată, cu lemne indestulătoare, cu camera încărcată de huzur, și copiii parcă mai cuminți, în tot cazul mai puțin enervanți, și servitoarele la fel. (1929, Ms) / r. 15—16 brad. Epoca (1938, 1942, 1945): brad. — Brazii noștri, săracii!, (saracii VR, Ms) ofta domnul Danielescu, îndreptînd cuțitul plin cu icre moi spre gură. Epoca (1929) / r. 30—31 protector, „farmecul moldovenesc“ (1938, 1942, 1945): protector, „farmecul moldovenesc“, și sarcastic „puturoșenia moldovenească“ (1929, VR): farmecul moldovenesc, protector, și puturoșenia moldovenească, sarcastic (Ms)

p. 242, r. 20—21 la război, deveneau o (1938, 1942, 1945): la război, dar mai permeabili la prefacerile și înnoirile războiului chiar decît cei care mureau în prima linie, se pregăteau să devie efebocrația de mai tîrziu și deocamdată o (1929)

p. 243, r. 3 afecțiune prietenească (1938, 1943, 1945): afecțiune, și nu afecțiune fiiască, ci prietenească (1929, VR, Ms)/r. 9 cafele negre și le era partener la panțarolă. (1938, 1942, 1945): cafele negre — dulce președintelui Kuparencu, și fără caimac; amară, profesorului Ivănescu, blănită gros de caimac —, le ofereea dulceață, de afine lui Kuparencu, de rod zaharisit lui Ivănescu, precum și bucățele de zahar muiate bine în cognac, servite într-o farfurioară de cafea neagră; și le era partener la panțarolă. (1929, VR)

p. 244, r. 29 obraji. (1938, 1942, 1945): obraji. Pe-atunci, în societate, Andi devenea un fel de obiect de artă exotică, adus dintr-o călătorie în Orient, pe care toți îl pipăiau, îl malaxau, îl cîntăreau, întorcîndu-l pe față și pe dos, parcă spre a-i afla eticheta cu prețul și adresa vînzătorului. „Nu-l lăsa în pace“, îl expropriau, atribuindu-l — fără să-l consulte — distracției comune, ca o grădină publică. Și de-atunci, Andi pusese sufletește, între el și admiratorii supărători, ceea ce statuile au concret în jurul lor sub formă de bare de metal: indiferența protectoare în jurul resemnării de-a fi statuie (1929, VR, Ms) / r. 37—38 floare delicată. La treisprezece ani (1938, 1942, 1945): floare delicată. — Ce stă Fetița așa de tristă? îl întreba cite-o cucoană gata să-l consoleze prin pipăiri și frămîntări. Nu era trist de loc: privea pur și simplu. Dar genele pluteau atît de negre pe ochii negri, încît obrazul părea trist și palid argintiu cum sînt crinii noaptea. (Dar avea de pe-atunci în atitudinea lui, gestul aplecat

al genelor care erau atît de negre pe ochii negri, încît obrazul părea palid, cum sînt crinii noaptea. Ms) La treisprezece ani, trupul, prea subțirel, încă firav pînă atunci, se desfăcuse înspre umeri cu acea sprinteneală înflorită a *jet-d'eau*-urilor în clipa cînd tulpina lor de apă se desparte în mănunchi, pulverinzîndu-se rotund. Părea elegant în orișice haină. — Unde-ți faci tu hainele, Andi? îl cercetau camarazii de la școală — La Simka. — Ei! se minunau ei auzind numele croitorului din Strada de Sus, ca și cum s-ar fi așteptat s-audă un nume de croitor macar bucureștean. Pe-atuncea îi făcuse mamița un rînd de haine de catifea neagră: pantaloni scurți, opriți deasupra genunchilor, tunică rusească. — Vai, ce piele fină are Andi! Și cucoanele îi pipăiau pulpele dulci ca obraji de fată mare, pișcîndu-i-le-n treacăt, lăsîndu-i urme ca de țînțari, și-i pipăiau gîtul rotund, strecurîndu-i mîna pe spinarea goală: copil! — Te gidili, Andi? — Nu. — Ei, ia să vedem! Și mîinile, cam umede, mai dezmierdau o dată pe subt haină linia flexibilă a spinării. În hainele de catifea neagră avea silueta pajilor purtători de trenă, a căror grație nici preajma ogarilor albi n-o poate micșora. Atunci, la treisprezece ani (1929, VR)

p. 245, r. 21 o sărutare pe buze, care (1938, 1942): o sărutare pe buze, gîfîită, lungă, zvicnită, care (1929, VR, Ms) / r. 34—35 ea. Crescînd (1938, 1942, 1945): ea. În anii războiului, spre seară, cînd singur în hulubărie aprindea lampa de pe masa lui de lucru, aplecîndu-se pe-o carte, păretele pe care se proiecta umbra profilului lui Andi devenea prețios ca păreții muzeelor de artă statuară greacă, în clipa de mister cînd aceeași lună, care-a luminat cu veacuri în urmă profilul de eternă tine-reță al efebilor greci în nopțile Eladei, luminează icoana lor de marmură, trimețîndu-i umbra vie pe păretele muzeului (pustiu Ms). Din cap pînă-n picioare Andi era perfect frumos, în felul efebilor greci, al căror vestmînt ușor ar fi putut să-l poarte printre statuile muzeelor suindu-se pe soclul lor. N-avea fir de păr pe tot trupul cruțat de acest aspect stufos al virilității: o nuditate de fecioară. Și obraji îi erau imberbi, hărăziți unei tinereți de marmură nudă. Părul brun avea în el o flacăra de aur care încălzea paloarea obrajilor înguști și ovali, cu bărbie făcute pentru dezmierdări ca a fetițelor cu cozi lungi. Pînă și mîinile erau tăiate cu aceeași artă; degetele lungi și podul palmei fardat cu acel roz firesc pe care natura rareori îl suflă de pe trandafiri în palmele omenești, — dădeau gesturilor lui o solemnitate

prețioasă. Când fringea pînea la masă, te gîndeai că începe poate un miracol ca la masa de la Caana. Crescînd (1929, VR) / r. 39—40 frumoasă. Și (1938, 1942, 1945): frumoasă. Stirnea o poftă de viol în ochii femeilor. S-ar fi spus că tinerețea lui cu linii de lumină de lună, cu palori de crin, și frăgezimi de rouă, dădea femeilor senzația unei feminități alta decît a lor, mai fragedă, mai delicată, care le viriliza în atitudinea care-o aveau față de el, luîndu-le pudoarea vicleană de nimfe urmărite, dîndu-le, în schimb, priviri de faun urmăritor și o măgulitoare impresie de dominațiune bărbătească. Și (1929, VR) / r. 40 pur, tresărea (1938, 1942, 1945): pur — frate al celor două portrete de tinereță: al mamiței și al tatălui lui — tresărea (1929, VR, Ms)

p. 245, r. 41 surisul echivoc și tulbure de „femeie care minte“. (1938, 1942, 1945): surisul echivoc și tulbure de „femeie care minte“, suris care-și avea pricina nu într-o faptă rușinoasă de-a lui, ascunsă celorlalți, ci în oglinda-n care, într-o noapte a copilăriei, o văzuse pe mama lui docilă și vibrantă sub privirile cornute de poftă ale unui bărbat. Și-acest suris, interpretat ca o ratificare a privirii stîrnite în ochii femeilor, făgăduia atît de mult, încît Andi era urmărit, cu copite de faun, fiind silit el, bărbatul, să ia o involuntară atitudine de nimfă urmărită, ceea ce-l umilea, dezgustîndu-l, iar pe femei le ațîța și mai tare, apreciînd ceea ce socoteau ele că-i impus, de ritualul cochetăriei femeiești, bărbatului pe care-l tratau ca pe-o femeie. Odată, în o mie nouă sute șaptesprezece, fusese nevoit să-și părăsească hulubăria, pentru a o însoți pe mama lui într-o călătorie cu automobilul pînă la Tîrgul-Frumos. Deși n-ar fi dorit să cunoască particularitățile nici unui itinerar de-al părinților săi, acceptase rolul de „cavaler“ al mamei și al însoțitoarei ei, o bucureșteancă, tot infirmieră de război. Ziua aspră de octombrie și teama de frig care stăpînea în acel timp chiar și pe cei care nu suferiseră în bordeie, trenuri și tranșee, îl hotărîse pe Andi să împrumute, pentru această călătorie — care, pentru el, sedentarul din hulubărie, avea caracterul unei adevărate expediții, o scurteică blănită cu blană de miel pe dinăuntru, și guler de astrahan brumăriu, precum și căciula la fel, aparținînd domnului Iustin Danielescu. Și căciula, înaltă, cam largă pentru capul lui Andi, și scurteica, tăiată pe dimensiunile unui trup amplificat de grăsimi, dădeau siluetei lui Andi și obrazilor lui albi o zvelțeță presimțită și o frăgezime de fată îmbrăcată la vînătoare în haina pădurarului. Automobilul, o limuzină de-a Marelui Cartier, cu mers onctuos și geamuri de cristal cu perdeluțe ca vagoanele ministeriale, — se

oprise la scara casei Danielescu (casei din Sărărie Ms) exact la ora convenită: de cînd cu spitalele, cu francezii și cu războiul, femeile se masculinizaseră în multe privințe, căpătînd cochetăria punctualității așa cum înainte de război o aveau pe-a întirzierilor distratate. Doamna de lîngă șofeur, cu fața nevăzută subt casca de aviator cu ochelari de scafandru, invitase pe doamna Danielescu să ia loc pe canapeaua din fund. Andi nu apăruse încă: el avea deprinderea femeilor dinainte de război. — Andi, hai drăguță! Se ivise pe pragul casei, în lumina brumărie ca și astrahanul căciulii nalte și al gulerului amplu, cu frumuseța lui luminos vădită, ca un buchet de crini adus pe brațe. Cînd doamna Danielescu îl prezentase, ochelarii de scafandru dispăruseră, descoperind o față de brună cu sprincene și ochi imperioși, bărbie autoritară și-o umbră vioriu pufoasă deasupra buzei de sus; iar mina, care nu-și scosese mînușa pentru doamna Danielescu, scoțîndu-și-o c-un gest de jupuire, apăruse goală, nervos goală, pentru a-l obliga pe Andi să i-o sărute, cu capul descoperit. Părăsînd subit locul de lîngă șofeur, unde pînă atunci părea definitiv statornicită, doamna venise în fund, lîngă doamna Danielescu. Andi se pregătea să treacă el lîngă șofeur, lăsîndu-le pe doamne singure, în fund. Un glas de general feminin îl oprise cu piciorul pe scară, făcîndu-l să revie. — Îl luăm cu noi pe băiețel. Poftim tinere. Ascultase deci pe cea care părea amfitrioana limuzinei. Înlauntru, mîni posesive îl instalaseră în locul cuvenit femeilor, adică în colț, — doamna, cu toate protestările doamnei Danielescu și-ale lui Andi, așezîndu-se băiețește, la mijloc. Porniseră. Andi se uita pe fereastră. Femeile vorbeau: spital rănii, front, ciorapi... Andi urmărea norii. Analizate atent, picioarele doamnei, cărnos lungi în ciorapi de mătasă groasă, ofereau un contrast: cel drept, dinspre doamna Danielescu, adică cel dinspre mamă, cu virful pantofului apăsat pe covorașul de jos, asigura stabilitatea trupului, — pe cînd celălalt, cel dinspre fiul mamei, era atent și disponibil. La hopuri și viraje, genunchiul lui Andi nu ciocnea genunchiul vecinei, — veghea; dar genunchiul vecinei — cel atent — se lipea scurt, în treacăt, parcă din forță majoră, de genunchiul lui Andi. La început, vecina ședea dreaptă pe muchea canapelei, privind înainte drumul peste umărul șoferului, avînd aerul că dispune prin sugestie de volanul minuit de șofeur. Dar după mai multe hopuri — psihologice — și cotituri — erotizante —, părăsînd atitudinea de amiral al limuzinei se tolănise în fund... — Vă rog stați comod, întindeți-vă bine!...făcînd loc, cu o sollicitudine fără cusur, doamnei Danielescu, adică inghesuindu-se în Andi, intrînd cu șoldul într-al lui, lipindu-și umărul de al lui Andi. Altă bucată

de drum trecuse, Andi fiind anexat de trupul de alături care în acest timp păstrase o perfectă neclintire — în măsura îngăduită de șoseaua găurită și de trepiditățile motorului. De la ovreme, pulpa vecinei părăsea pulpa lui Andi, în răstimpuri, revenind apăsat, cald, fără de hazardul justificator al unui hop. Era clar. Acest gen de telegrafie îl înveți imediat fără abecedar. Andi se lipise și mai tare de părțile lateral al limuzinei, cu coatele strinse de trup ca ale mumiilor, cu minile moarte pe genunchi. Întorsese capul spre fereastra din stînga. Simțea că iarăși devine nimfă alături de faunul cu copitele în tocurele pantofilor și presimțea, cu un tic nervos al feței, surisul, surisul acela echivoc și turbure de „femeie care minte“. Cu geniul unic al femeilor de-a vorbi volubil despre orice — un fel de enciclopedie orală de aperitive din toate subiectele — în timp ce trupul găndește și execută gradat, cu nuanțe, o acțiune care n-are nici o legătură cu vorbele concomitente, — vecina lui Andi vorbea numai cu doamna Danielescu, afectîndu-se exclusiv ei, de la git în sus, în timp ce de la umeri în jos, și mai ales de la genunchi în jos, se preocupa de cel ignorat de capul ei întors spre mama lui Andi. La un moment dat, cu o spontaneitate napoleoniană, părăsind subit subiectele de conversație, născoci un incident. — Cauciucul din spate, cel din dreapta, nu s-a dezumflat? o întrebare pe doamna Danielescu, invi-tînd-o direct să controleze. Mama lui Andi se aplecase, lungindu-și gîtul pe fereastra atunci deschisă, urmărită de ochii lui Andi, cu o credulitate naivă. Și în aceeași clipă, fățiș, direct, ochii vecinii îl priviseră micșorați, ca la miopi, cu sprincenele ridicate, în timp ce nările vibrau și de subț buzele întredeschise dinții apăruseră carnivori. Și Andi zimbise, pieziș, cu genele plecate. Apăruse la comandă pe fața lui surisul „de femeie care minte“. Se înapoiaseră de la Tîrgul-Frumos pe înserate. Doamna de-alături avea o migrenă: astfel justificase, față de doamna Danielescu, stingerea luminii interioare, aprinsă de șofeur. În timpul călătoriei pe întunec, trupul lui Andi devenise o adevărată panoplie a pulpei și a minei ei. La scara casei Danielescu, doamna dorise un piramidon și o „dulceață moldovenească“. Descin-sese. Intra pentru întia oară în casa doamnei Danielescu; avea ochi de motan care-și urmărește pisica și-n casa vecină. În timpul pregătirilor de dulceață și cafea neagră, dorise să vadă *biblioteca* unei odăi de *băie-țel*. — Andi, arată-i hulubăria, intervenise doamna Danielescu, măgulită să arate în public singularitățile feciorului ei. Se suiseră în hulubărie. Andi aprinsese precipitat lumina. Păstrase scurteica, așa cum își păstrează unele femei paltonul cînd intră în odaia unui bărbat: scut. Căciula îl făcuse să nădușească pe timple, zburbindu-i părul brun cu

aburi de aur, scurt ondulat; gîtul alb, fecioresc, ieșea gol din amplul guler brumăriu care izola aerian dulceața și tinereța capului cu gene grele, oferind-o parcă pe-o tipsie, ca pe-a sfîntului Ioan, Salomeei. Doamna îl privea lung, într-o tăcere voluntar prelungită. Un vîrț de limbă ageră, umezise buzele uscate. Trupul femeiei era încordat, avînd ceva țințăresc în atitudinea vibrantă. Același zîmbet impur tresărise pe obrajii lui Andi. Cu o mișcare netă, doamna stînsese lumina. Dar tot atît de repede, Andi o aprinsese la loc. A doua zi, șofeurul aceleiași limuzine, adusese flori pentru doamna Danielescu și un pachet pentru Andi. Îl deschisese: era o cutie cu lapte condensat. Se coalizase parcă viața socială din anii războiului cu femeile să-l împîlînte pe Andi și mai adînc, și mai definitiv, în atmosfera anacronică a hulubăriei, unde sufletul se alungea, ca muezinii în moschee pe covoarele persane ale trecutului și ale visului, fugind de viața cu bocanci în marș și de femeile cu ochi de faun și copite; ca muezinii înălțați în minarete sufletul privind și adunînd nu viața ghiaură a timpului, ci musulmana lene-a amintirilor. (1929, VR)

p. 247, r. 23 caisă (1938, 1942, 1945, VR, Ms): casă (1929 — greșeală de tipar) / r. 27 nici un cuvînt (1938, 1942, 1945): nici un cuvînt. Era în amintirea lui ca o caisă (pe care-o clipă, în loc s-o fi ținut în mînă, ar fi ținut-o în suflet Ms). O caisă cu numele Dana, coaptă într-o casă de bunici. (1929) / r. 36 în scurteica tatălui (1938; 1942, 1945): în aceeași scurteică a tatălui (1929, VR, Ms)

p. 249, r. 28 antică. (1938, 1942, 1945): antică, dezgropat din fundul mării, pe veci despărțit de statuia lui. (1929, VR, Ms)

p. 250, r. 3 Veneției. (1938, 1942, 1945): Veneției. Fugea de ochii femeilor, care-l violau, și fugea din viața războiului care avea în ochi viol, ca și ochii femeilor cînd îl priveau pe Andi. (1929, VR, Ms)

p. 251, r. 15 evita. Viața (1938, 1942, 1945): evita. Cînd era copil, viața casei părintești îl făcea să sufere, fiindcă-i vedea ipocrizia, confruntîndu-i fizionomia diurnă cu cea nocturnă, numai de el surprinsă în ietacul părintesc. Acum însă întreaga viață (1929, VR, Ms)

p. 253, r. 30 Imperfecțiunile (1938, 1942, 1945): Gravele imperfecțiuni (1929, Ms)

p. 255, r. 11 sufletește. Un nou chip (1938, 1942, 1945): sufletește. În sufletul acestei generații cuvîntul „fată“ își pierduse și îmbujorările obrazilor și tăcerile cu buze umede. Un nou chip (1929, Ms) / r. 26 intelectualitate. Pe (1938, 1942, 1945): intelectualitate. Simțeau ceva atît de aristocratic în frumusețea camaradului lor, încît propria

lor exuberanță se intimida în preajma lui și toți doreau să-l frecven-
teze, socotindu-se onorați de aceasta, ca de intimitatea c-un fecior
de cap încoronat. Pe (1929, Ms) / r. 38—39 decit Hamlet (*greșit
în toate edițiile*): decit de Hamlet (Ms)

p. 263, r. 9—10 că acesta-i (1929, Ms): ai acesta-i (1938): ai acestui
(1942, 1945 — *greșit în ultimele ediții*) / r. 15 rozîndu-și unghiile,
o auzea — demnă fiică a mamei — fulgerînd pe cei care nu se spală
cum trebuie și-i vedea rochiile arse de sudoare la subțioară; și-o
auzea (1929) / r. 16 sarterul ei și (1938, 1942, 1945): sarterul ei,
cu cheie Wertheim, și (1929, Ms)

p. 264, r. 28 un pur. (1938, 1942, 1945): un pur. Trăind, treptat se
transformase, deformîndu-se, pătat ca o mînușă albă-n care ținuse-o
spadă înspre cer, acum murdară și atît de informă că parcă mîna care
o purtase o lăsase goală, înșelînd doar ochiul. (1929)

p. 266, r. 21—22 pe obraji. În (1938, 1942): pe obraji. — Vai nouă,
n-are să mai plece niciodată! Andi se înapoiase acasă în zori, cu acel
refren al bețivilor din locomotiva fără roți: „Vai nouă, n-are să mai
plece niciodată“. ...Căci glasul mare al văzduhurilor, toamna porun-
cește aripelor să plece, iar frunzelor să cadă. În (1929)

p. 267, r. 38—39 îi ținea de urît lui Andi. (1938, 1942, 1945): îl ținea
la curent pe Andi cu tot ce se întîmpla la școală. — Măi, Andi, să-l
fi văzut pe pezevenghiul cela de Șerbănescu, pește ordinar, făcîndu-ne
nouă morală că de ce umblăm după dame? Ei și? Umblu după dame.
Parcă (ci rău fac Ms) fac rău cuiva! Da' el, porcu, după babe... Șer-
bănescu era profesorul de matematici: om practic. Și imediat: — Măi,
Andi, de ce nu vrei să mergi cu mine la cinema? Este-un film: știi,
te strici (strici Ms) de ris, pe onoarea mea. (1929)

p. 269, r. 14 Alexăndrel, tatăl lui Ștefăniță (1938, 1942, 1945): Ște-
făniță (1929, Ms) / r. 22 simțeau nevoia să-l zburlească (1938,
1942, 1945): simțeau nevoia să-l frămînte, să-l zburlească, să-l zmun-
cească (1929, Ms) / r. 27 „tăvălite“ de (1938, 1942, 1945): „tăvălite“,
„călcate“ de (1929, Ms) / r. 41 Iașului. (1938, 1942, 1945): Iașului,
salutîndu-l nu ca pe profesori, cu o disciplină ironic exagerată, ci
ca pe un viitor erou (1929, Ms)

p. 270, r. 10 enigmatic, pe (1938, 1942, 1945): enigmatic și evla-
vios pe (1929, Ms) / r. 12 Apostolului. Cel dintîi, Luchi observase că
se petrece cu Andi ceva ciudat. Nu îndrăznise să-l întrebe. Îl văzuse
(1938, 1942, 1945): Apostolului. Două noțiuni îi dădeau lui Luchi
impresia de „fin“: limba franceză și Andi. Limba franceză bine vor-

bită, îi producea o plăcere fizică. — Coniță dragă, ia vorbește oleacă
franțuzește, eu îți răspund pe românește că pronunț ca un magar
pe franțuzește, spunea el uneori doamnei Rașcu, franceză, căsătorită
cu un român. Aceași impresie de „fin“, intangibil i-o dădea și Andi.
Pe cită vreme Duduia, pentru el, avea „fineța“ limbei franceze vorbită
de el, de Luchi, incapabil cu botoșenia buzelor lui groase și a dicțiunii
lui lat moldovenesti să redea cîntarea legănată a silabelor franceze.
— Un fel de poezie, măi, limba asta! spunea el către fumătorii clasei
care, de data aceasta, îl ascultau cam sceptici, punînd admirația lui
Luchi pentru poezie și pentru limba franceză pe seama unei șmecherii
exprimată prin formula mintală: „Se face, pușlamaua. Al dracului
să fie cine-l crede!“ Din această pricină, de cite ori se întîmpla ca
Duduiu să critice ceva din ființa lui Andi, în prezența lui Luchi și
a prietenelor ei, cu un aer de superioritate, Luchi, cu o compătimire
care făcea zădarnică orice explicație, orice discuție, răspundea atît:
— Lasă, păpușico... Și „păpușica“ înghițea pe nemestecate invectiva
„idiotule“, căci în prezența prietenelor își îngrijea vocabularul ca
o mamă copiii, numai cînd îi duce la vizite. Cel dintîi, Luchi obser-
vase că se petrece cu Andi ceva ciudat. Nu îndrăznise să-l întrebe,
recuzîndu-se oarecum, pentru același motiv care-l determina să spuie
doamnei Rașcu, după ce-o ruga să vorbească franțuzește, că el „pro-
nunță ca un magar, pe franțuzește“. Apoi îl văzuse (1929)

p. 273, r. 28 în brațe. (1938, 1942, 1945): în brațe de cascadă, cu ochi
de izvor. (1929, Ms)

p. 275, r. 16—17 biserică!“ De la (1938, 1942, 1945): biserică (mă-
năstire Ms)! I-am spus eu, știi, complimentos: «Da' bine mai miroși
măicuuță!» Crezi că s-a supărat? De unde! Mi-a făcut cu ochiul, pe
onoarea mea!“ De la (1929) / r. 40 cu ochi de oțet (1929): și ochi de
oțet (Ms): cu ochii de oțet (1938, 1942, 1945 — *greșit în ultimele ediții*)

p. 276, r. 1—2 vecinului. Surorile (1938, 1942, 1945): vecinului.
Plecările afară din monastire ale maicelor tinere, pentru timp mai
lung, dădeau celor rămase clipirea ochilor de moașă și oftări cu nasul
ascuțit. Surorile (1929) / r. 36—37 maicelor, și (1938, 1942, 1945):
maicelor, nu la a munților și-a cerului, lua uneori parte la slujbele
bisericești, la locul lui printre picturile de sfinți și sfinte aduse din
Italia de penelul tînărului Grigorescu, și (1929, Ms)

p. 277, r. 35—36 comentată, cavaleri (1938, 1942, 1945): comen-
tată — cu reticențe — de Luchi, mai mulți „cavaleri“ (1929, Ms)

p. 278, r. 1 atras (1929, Ms): adus (1938, 1942, 1945) / r. 18—19 cireșele. „Adormise. (1938, 1942, 1945): cireșele.“ Era o frăgezime-n sînge ca acea care se rotunjește-n sîni de fată mare pînă-n virfurile dureros aprinse. Adormise. (1929, Ms) / r. 19—20 Adormise. Avusese (1929, 1938, 1942, 1945): Andi adormi. Avu (I) / r. 21—22 ușoare. Apoi (1938, 1942, 1945): ușoare. În cîteva clipe de somn sîngele-și trăise imprimăvărarea, scuturîndu-și-o ca piersicii în floare. Apoi (1929, I, Ms) / r. 23—24 nou. Venise-n (1938, 1942, 1945): nou. Se deșteptase cu buzele fierbinți și nările calde. Venise-n (1929, I, Ms) / r. 26—27 afară. Palpita (1938, 1942, 1945): afară. Nu-l aștepta nimeni cu buze roșii la fereastră. Parcă-i fusese înșelată bătaia inimii. Palpita (1929, I, Ms) / r. 33—34 nu-n afară. Andi (1938, 1942, 1945): nu-n afară. Buciumul amuțise, lăsînd în noapte un gest de dezmiardare, prelung... Parcă-și despletise o femeie părul lung, dînd nopții o căldură care nu venea din munți, și-o presimțire de parfum care nu venea din brazi. Andi (1929, I, Ms) / r. 34 ostenit. Adormise (1938, 1942, 1945): ostenit. Era o mirare a singurătății în trupul lui neîntregit de altul. Adormise (1929, I, Ms)

p. 279, r. 25—26 nemișcat. Avea (1938, 1942, 1945): nemișcat. Pînă cînd, fără putere, căzuse trăsniță pe iarbă, cu hopurile inimii în sîinii ei și-n tîmplele (inima Ms) lui Andi, cu brațele în cruce și picioarele în praștie. Și parcă ceru-ntreg se plecaseră să-i sărute gura în poiană jos, pe iarba crudă. Avea (1929, I, AL) / r. 30—31 aprinși. Un (1938, 1942, 1945): aprinși. O inimă de sînge roșu bătînd în sîni drăcești de fată, suna o toacă pe verdele păgîn al primăverii din poiană adunînd toți faunii de prin pădurile de brad. Andi ieșise din ascunzătoare. Fata săltase în picioare, cu vibrația de fugă în zvelteța ei cărnoasă, a sălbăticiunilor ieșite din păduri, cînd ochiul omenesc se-n-dreaptă asupra lor. Un (1929, I, AL, Ms) / r. 40 el, îi risese-n ochi, fugise — lăsîndu-l (1938, 1942, 1945): el, deodată izbucnînd, săgeată, îi risese-n ochi, fugise — fulger roșu printre brazi — răscolînd mai crud în nările lui Andi seva ierburilor de pe urma pașilor desculți. — lăsîndu-l (1929, I, AL, Ms)

p. 280, r. 14 Cu-cu! (1938, 1942, 1945): Cu-cu! Fată cu glas de cuc? Sau cuc nătîng? (1929, I, AL, Ms) / r. 28 sus, pe o creangă (1938, 1942, 1945): sus, călare pe o creangă (1929, I, AL, Ms) / r. 36—40 — Nu. Se uita la ea de jos în sus, cu fața răsturnată, ca un pește prins în undiță. Un ciocălău nu-l nimerise, altul da. Andi plecase. (1938, 1942, 1945):— Așteaptă! Ș-avea picioare goale-n aer, ca în apă, cu pulpe lungi, încălecate pe o cracă care legăna un cap iscoditor de

veveriță neagră cu ochi verzi. — Dă-te jos. — Nu. Se uita la ea de jos în sus, cu fața răsturnată, ca un pește prins în undița care-l sălta, lăsîndu-l iară, după cum picioarele viclene se făceau că scapă și că prînd la loc craca pe care-o călăreau. De la o vreme, Andi se culcase cu fața-n jos pe pled, virîndu-și nasu-n carte. Un ciocălău nu-l nimerise, altul da. Se ridicase într-un cot, privînd-o-o dojană prefăcută. — Iaca! Și-i scosese limba cu o demnitate atît de indiferentă, de parcă bradul, și nu ea, i-ar fi arătat ca o coroniță de Satan o limbă roșu ascuțită. Andi iar se aplecase pe carte,— Nu vii sus? il invitase inocent glasul din brad, cu un accent mirat de pasăre. O privise lung, de jos în sus și subt privirea lui își înnodase picioarele subt cracă, îmbrăcîndu-și-le-n fustă, rămînînd ca o drăcească lună roșie, cu trup de fată și cu limbă ascuțită, a nopții brazilor. N-o auzise cînd se coborîse. Îl necăjise toată dimineața, stîrnindu-l de cite ori o lăsa în pace, nevăzută de cite ori întorcea capul. La plecare, abea făcuse doi pași, tîrînd pledul după el, cînd o auzise: — Nu mă prinzi? Era la piciorul trunchiului unui brad, cu chip mironos, picioarele-ncordate-a fugă, și brațu-ntins spre el, ca și cum i-ar fi spus: „Na, ia-mă!“ Andi-i zîmbise, privînd-o de la glezne-n sus, pe subt genele lui lungi de maică. — Na-aaa! se alintase ea în gușa ei, rotîndu-și ochii pe subt genele codate, avînd în reverența trupului mișcarea de pisică atunci cînd face: „Mia-auuu...“, frecîndu-se de poala unei rochii pînă-n virful cozii. Andi plecase (1929, I, AL)

p. 281, r. 15 cracă, în picioare (1938, 1942, 1945): cracă, nu călare, în picioare (1929, I, AL, Ms) / r. 21—22 Nu te dai jos? — Nu! (1938, 1942, 1945): Nu te dai jos? — Dacă mă iei! — Dacă nu pot! — Dacă nu-mi vine! (1929, I, AL, Ms) / r. 24—25 obraznic. Andi scosese (1938, 1942, 1945): obraznic. O privise din nou de jos în sus. Ședea pe cracă (goală-n fusta roșie Ms) și în aceeași clipă și încălecase craca — dînd bătăi de inimă lui Andi — înnodînd picioarele subt ea, acoperîndu-și-le iar cu fusta, rămînînd acolo sus în brad, deasupra buzelor lui Andi, ca un coș răsturnat de căpșune care n-ar cădea. Dar Andi adusese o undiță cu el. Scosese (1929, I, AL) / r. 29—31 căzuse lîngă ciocolată — și fugise cu pachetu-n mînă. Renunțase (1938, 1942, 1945): căzuse-n virfuri lîngă ciocolată — uliu — și fugise — veveriță — cu pachetu-n mînă. Iar: — Cu-cu! Apoi: — Tichi-tichi-tac; tichi-tichi-tac; tichi-tichi-tac... Renunțase (1929, I, AL, Ms) / r. 40 glumele ei. (1938, 1942, 1945): glumele și farsele ei. (1929, I, AL, Ms)

p. 282, r. 22—23 pretutîndeni roșie. Se (1938, 1942, 1945): pretutîndeni roșie. Privirea de viol care-l înspăimîntase-n ochii vieții și-ai

femeilor, în epoca războiului, acum erau în el. Și el, la rîndu-i, o-ntorcea și-asupra vieții, și-a femeilor. Se (1929, I, AL) / r. 35 trapa (1929, I, AL, Ms): treapta (1938, 1942, 1945 — greșit în ultimele ediții) / r. 40 dus la fund. (1938, 1942, 1945): dus la fund, ca pe un cine turbat (1929, I, AL, Ms)

p. 283, r. 24 nu putuse dormi. (1938, 1942, 1945): nu putuse dormi. Cu trupul gol, Craiul-nou se apleca deasupra munților, dînd nopții o înfiorare ca de apă-n care a intrat o fată albă cu minile pe sîni. (1929, I, AL) / r. 38 Acum (1938, 1942, 1945): Acuma (1929, I, AL) / r. 40 Craiului-nou. (1938, 1942, 1945): Craiului-nou, care venise alb peste un cer de nopțe și păduri; deschidea ochii și vedea, cu nările umflate, ca un jar roș pentru vrăjitorești descîntece, arzînd în soarele de vară, roșeața fustei zălogită lingă el. (1929, I, AL)

p. 284, r. 13 Dorea s-o bată... (1938, 1942, 1945): Dorea s-o bată... ..ea, să-l zgîrie (1929, I, AL) / r. 16 ca ciorile. (1938, 1942, 1945): ca ciorile, amenințîndu-l parcă nu cu zgîrieturi de unghii, ci de ger. (1929, I, AL) / r. 25 Tuna. (1929, 1938, 1942, 1945): Spre sară, fulgerele-ncălecau și iar descălecau, galopul munților porniți în vînt. Tuna. (AL, Ms — lipsește în I)

p. 285, r. 5 Era-ncordată (1938, 1942, 1945): O dezbrăcase el. Era-ncordată (1929, I, AL, Ms) / r. 8 O dezbrăcau fulgerile (1938, 1942, 1945): O dezbrăcau și minile lui Andi, și fulgerile (1929, I, AL) / r.17 sîni. (1938, 1942, 1945): sîni, și erau goi, și erau albi ca gușa lunii în furtuni. (1929, I, AL, Ms) / r. 18 și o (1938, 1942, 1945): ș-avea o (1929, I, AL, Ms) / r. 21—22 ferestre. Și (1938, 1942, 1945): ferestre. Și deodată, cu-amîndouă minile îi apucase părul de pe tîmple, înecîndu-i sufletul în trupul ei adînc ca o bulboană. Și (1929, I, AL) / r. 40 cu fulgere (1938, 1942, 1945): cu fulgere, mai nalt și de cît munții (1929, I, AL, Ms)

p. 286, r. 21 tristețã-nduioșată. Genunchiul (1938, 1942, 1945). tristețã-nduioșată. Era în el privirea căprioarelor cînd își ling rănile: Genunchiul (1929, I, AL, Ms) / r. 24—25 închise. Pe la (1938, 1942, 1945): închise. O piatrã-n schimbul unei sărutãri... Pornînd de la durerea în genunchi, lăsatã de o piatrã, cu surde amintiri din vremea războiului, Andi căpãtã din nou senzația unei finețe fragile, tînjind dupã vitrine cu obiecte vechi, tãcut armonioase, la adãpost de ceea ce era dement, neprevãzut, distrugãtor, brutal, în mișcãrile vieții. Și generalizatã, durerea genunchiului devenise melancolie de clopot pe care viața, în loc sã-l sune lung, cîntîndu-l în vãzduh, — îl lovise

cu o piatrã. Genunchiul bandajat luase proporții alegorice de pisc de munte, de pe care Melancolia privea, cu aripele înghețate, viața din vãi, zburlitã de sãgeți trimise-n inima Melancoliei. Pe la (1929, I, AL) / r. 39. O privise lung și deschise fereastra. Intrase (1938, 1942, 1945): O privise lung — cu o severitate care devenea minie — și plecase îndãrãt, fãrã sã deschidã fereastra, șchiopãtînd. Vroia s-o pedepseascã „El“ pe „ea“. Cîteva clipe îl stãpînise mãgulirea miniei. Apoi, în întunericul pleoapelor închise, ca pîrãul din ploi, trupul ei se nãscuse din minia lui, proaspãt, luminos, ca spumele piraielelor de munte. O avea în suflet ca în brațe, goalã, urzicãtor goalã, fierbinte ca arșița dupã ploaie scurtã, — dar brațele erau goale. Oare nu plecase de la fereastrã? Sãrise din pat. Iar durerea din genunchi! Minia! Se furișase spre fereastrã. Era acolo, cu lumina lunii pe obraji și douã lacrimi lungi din ochii mari deschiși. Mila lui Andi devenise iute și nervoasã ca minia. Deschisese fereastra. Intrase (1929, I, AL)

p. 287, r. 5 fișie zmulșã din (1929, 1938, I, AL, Ms): fișie din (1942-1945) / r. 16—17 sufletesc. (1938, 1942, 1945): sufletesc c-un viscol fãrã de ființã nãscãtor de aprigi nostalgii în conștiința grea a vidului. (1929, I, AL, Ms) / r. 21 capul greu (1938, 1942, 1945): capul greu și cearcãne la ochi (1929, I, AL, Ms) / r. 27 fatã care (1938, 1942, 1945): fatã — diavol roș, fusta pãrea culoarea ei satanicã, (ca o ciupercã veninoasã Ms) nu stambã înroșitã — cu o fatã, care (1929, I, AL) / r. 36—39 Vîno. Îl privise peste umãr — Nu vii? o întrebuse el din nou. Vîno (1938, 1942, 1945): Vîno. (Hai! Ms) Îl privise îndãrãt peste umãr — ședea cu spatele la fereastrã, cu ochi sperioși de cine care se teme sã nu-l bați. Dar nãrile îi palpitau ciudat. — Nu vii? o întrebuse el din nou. — Nu m-alungi? șoptise ea c-un fel de îndîrjire, cu bãrbia înfiptã în umãrul ei dezgolit. Înviase în Andi acel „Eu“, purtat în suflet ca subt baldachin, dar piatrã, zgîrieturile și mușcãtura, îl fãcuserã prudent. — Vîno, (1929, I, AL)

p. 288, r. 1 mîna. (1938, 1942, 1945): mîna — „Lui“. (1929, I, AL) / r. 2 o sãriturã. (1938, 1942, 1945): o sãriturã. Se dezbrãcase (1929, I, AL) / r. 5—6 negre. — ... pentru tine (1938, 1942, 1945): negre, cu un gest voievodal. — Arsurã. — Cum? — Eu. Un „eu“ superb ca plopii — Tu! Cu ce? — Cu acul înroșit. — Cu acul? Te-ai ars din greșealã? — Nu. — De ce? — M-am pedepsit... Își aplecase capul tru-faș pîn-atunci. I se-nroșiserã obraji. Și adãugase cu o șoaptã dulce ca luatã dintr-o gușã de privighetoare: — ... pentru tine (1929, I, AL, Ms) / r. 13—16 tînãrã. Andi ținea în brațe vîntul... Dormiserã alãturi. Nici (1938, 1942, 1945): tînãrã. Îl dezmierda cu minile și

cu tot trupul, parcă scaldându-se în el, și parcă și pe el în ea scaldându-l; când sărutându-l cu o gură de zmeură și de garoafe, când mușcându-l cu zimțata fierbințeleală a dinților, când sărutându-i ochii cum te joci cu prunele în gură fără să le muști, sorbindu-i genele; când sărutându-l pe ureche, c-o respirație care-i lăsa-n urechi un zvon de mare-n fierbere; când sărutându-i nările c-o gură de fruct umed; când sărutându-i gura, lung, adânc, de parc-ar fi topit în ea căpsune; când sărutându-i ceafa și spinarea-n jos, nebună în fiorii lui, ca zurgălăii în galop de sănii muscălești. Un trup făcut din vînturile care răsucesc vîrtejurile mării; un trup de salturi și de dezmiardări tirite cu tot trupul gol, ca viscolul pulverizat când jupuieste pulberi de zăpadă de sub el. Andi ținea în brațe vîntul... Pînă cînd c-un gemăt, iar fusese trup, trup dulce de femeie ca o lebădă ucisă în înaltul cerului, grea din nou în brațele lui bărbătești încolăcite moale pe grumajii ei răpuși. Dormiseră alături. Fugise-n zori la cîntători, salt roș peste fereastră, lăsîndu-l într-un somn cu obrazii albi ca bruma toamnei. Se deșteptase-n pat, ca din mormînt, văzuse cerul, soarele și brazii — și-oftase lung, redevenind cu amintirile soclu statuiei aceluiași „Eu“. Îl iubea, ea pe „El“. Se pedepsise pentru piatră, pentru mușcătură, pentru zgîrieturi, arzîndu-se pe sîn cu acul înroșit. Deci îl iubea. Și nu se mai temea de ea — „El“. Iar își făcuse baia la pîrâu. Se sopenise, se muiase-n apă. Și deodată glasul brazilor, începuse o numărătoare: — Una, două, trei, patru, cinci... Fata cu fustă roșie era în brad. Îl privea ca pe un păpușoi pe care l-ar fi dezghiocat cu ochii. — Ce numeri? o-ntrebare Andi. — Bună dimineața, răspunse ea cu glas înmouurat. — Bună dimineața, se mirase Andi de această subită sensibilizare a fetei din brazi la ceremonialul politeței. — Bună dimineața, îl îngînase ea, cu viespi în ochi. — Ce numărai? — Ce numărăm? De cîte ori lupu a mușcat din oaie! Îți place? Privirea lui Andi lunecase pe trupul lui: adevărată panoplie a vîntaielor lăsate de sărutările ei. Zimbise. — Parcă tu... Și cu mîna-i amintise arsura de pe sîn. — Ai crezut? Ha-ha-ha! A crezut? Ha-ha-ha! Rîdea strident ca huhurezii. — Pentru tine, eu să mă ard pe sîn? Ha-ha-ha! M-am zgîriat în brazii mei... — ...! — Nu crezi? Uite... Și-și frecase pulpa goală de o cracă aspră, ca de-un fierăstrău, făcîndu-și rană. — Pentru tine? Na... Și-i azvîrlise ciocălăi, crăci rupte: furtună într-un singur brad. Andi plecase îngrozit. Simțea că-i ca și brazii, numai ace. Nici (1929, I, AL) / r. 21—22 brazi? Și-apoi (1938, 1942, 1945): brazi? Nu numai casa părintească dar și satul, pentru o palmă pe obrazul ei, ar fi luat în flăcări culoarea fustei ei de diavol. Și-apoi (1929, I, AL, Ms) / r. 38—39 pustii. Îl (1938, 1942, 1945): pustii.

...Și în aceeași zi cînd o simțise ca un trăsnet îndreptat spre el din brad, tîrziu, cam după miezul nopții, intrase-n somnul lui — dormea —, ca vîntul greu al crinilor pe o fereastră, goală, iar înnebunîndu-i trupul. Îl pusese cu de-a sila să-i sugă rana pulpei, „fintina ei“ cum o numea, cu ochii sticloși și nări umflate. Și îl lăsase-n zori în pat ca în sicriu. Îl (1929, I, AL)

p. 289, r. 7 verii, secătuindu-i (1938, 1942, 1945): verii, goală ca un miez de fruct mușcat, secătuindu-i (1929, I, AL, Ms) / r. 13 frigurile. (1938, 1942, 1945): frigurile, pregătind în el fosforescența singelui din preajma întîlnirilor cu ea. (1929, I, AL, Ms) / r. 35 închea (1929, I, AL, Ms): încingea (1938, 1942, 1945)

p. 291, r. 19 el. (1938, 1942): el; ea, din pădure, vînt; el, în (din I) oraș, uliță (1929, AL, Ms)

p. 292, r. 23—25 lumii. În zori erau trei amîndoi. Se (1938, 1942, 1945): lumii. Și deodată, iarăși pe neașteptate, izbucnise trupul ei ca ploile de munte. O noapte-ntreagă. Mîntea lui Andi își pierduse gîndurile, amintirile: trecuse un ciclon prin el secătuind tot. Era ostenit ca spumele cărunte ale șuvoaielor. În zori erau trei amîndoi. Fata din brazi fugise pe fereastră. Revenise c-un mînunchi de flori atunci culesse. Andi moțăia (dormita Ms). O privise din pat, roșie în paloarea zorilor, la căpătîiul lui, cu florile de cîmp în mînă. Se (1929, I, AL)

p. 293, r. 17—18 sănătății. Căpăta (1938, 1942, 1945): sănătății. În scurtele-i plimbări din această vreme, Andi observase că tineretul ieșan și îndeosebi fetele, aveau, în atitudinea față de el, deferența admirativă provocată de apariția oamenilor deosebiți. (Trăise suficient în copilărie lîngă tatăl lui, de mînă cu el pe stradă, ca să cunoască din experiență această atitudine a celorlalți, care la apariția omului-statuie, au un fel de scurt recul reverențial, de simple trăsuri în fața celei regale, și o expresie care e tradusă de vorbele: „Aaah! Uitel-L“, ei devenind mulțime anexată prin elan admirativ Lui, ca o trenă vie. Ms) Era deprins și el pe stradă să-și verifice frumuseța în ochii femeilor, deodată strălucitori, mirați și oglinditori, ca ferestrele cu storurile brusc ridicate în fața soarelui. Dar acum simțea că s-a întîmpat ceva nou. Altăceva decît frumusețea (frumuseța Ms) lui provoca această atitudine vădită. Abea atunci, Andi, pentru întîia (întăia Ms) oară, văzuse simptomele reputației (legendei Ms) lui în intimitatea atmosferei ieșene condensată la Agapia, nu diluată la Iași. Căci exista, fără de voia și complicitatea lui Andi, un Andi fictiv

(legendar *Ms*) în mintea tineretului ieșan. Iată cum se născuse acest Andi, cu care, veridicul Andi, trebuia în curînd să se confrunte ca o culoare cu alta, alterîndu-se reciproc. De mic copil, frumuseța îl vestise pe Andi. De-atunci, el *exista* în grațioasa opinie publică a femeilor. Pentru prietenele mamei lui, Andi nu fusese niciodată „băiețelul Beatricii” sau „plodul Danieleascăi” — ci Andi, el, bine individualizat prin conturul lui de crin solitar în mintea femeilor. Obraznic, „diavol împelițat”, adică vitalitate incomodă și insubordonată, pentru și față de automatismul oamenilor mari, Andi nu fusese niciodată. O bună creștere instinctivă, nu căpătată de la părinți, făcuse din copilărie prezența lui printre oamenii mari, și decorativă și delicat reverențioasă. „Un ingeraș”, se spunea despre el, cu semnificație fizică și morală. Și parcă, spre surpriza generală, la o vîrstă (vîrstă *Ms*) cînd îndeobște copiii prea frumoși se urîțesc, brutalizați de-o adolescență care le sporește bărbătește tinereța fără să le cruțe frumuseța, — Andi devenise și mai frumos, tot crin, dar mai înalt decît odinioară. Era un delicat miracol în această primăvară depășind hotarele-i obișnuite, miracol care reîmprospăta pe Andi, făcîndu-l să existe și mai răspicat în sufletul femeilor. Așa că nici la cincisprezece ani, pentru femei, pentru prietenele mamei lui, Andi nu fusese „băiatul lui Danieleșcu”, adică un băiețoi care va deveni și el bărbat cînd va ieși din epoca ingrătă, adică „vom vedea mai tîrziu ce-i cu el”, — ci tot Andi, el, permanent același. Nu mai era un „ingeraș”, ci un „băiat fin”. Fin, adică frumos? Nu numai. Fin, adică astfel cum ai spune despre o femeie că-i fină, sufletul netulburînd nimic din grația cu care trupu-i înzestrat: o lebădă plutind pe suflet ca pe-o apă străvezie care-o oglindește, nu mergînd ca pe uscat. Oricît de „fin” ar fi, vine o vreme cînd băiatul e privit c-o altă întrebare-n ochi, chiar de femei: „E inteligent?” În timp, clipa aceasta de examen pentru Andi, căzuse în epoca războiului, cînd vechiul Iași se destrămase. Și Andi dispăruse de atunci. În locul lui, un Andi fictiv apăruse (în locul lui, legenda apăruse *Ms*) după război, el trecînd examenele. Se aflase — cum? cine-ar putea-o spune! — despre „sihăstria” lui Andi, din vremea (epoca *Ms*) războiului. Dacă Andi, în epoca (timpul *Ms*) războiului, ar fi avut vîrsta cerută de serviciul militar și s-ar fi sustras de la această îndatorire ducînd aceeași viață de „sihăstru” — în ochii tuturor n-ar fi fost decît un laș, un ambuscat, definitiv și prin uzaz social clasat. Dar pe-atunci Andi era copil, avea șaisprezece ani în o mie nouă sute șaisprezece. Așa că „sihăstria” lui din hulubărie — porecla „hulubărie” o dezvăluise doamna Danieleșcu, măgulită, mai ales în public, de ciudățeniile (bizareriile *Ms*) fecio-

rului său — căpătase un parfum, o perspectivă hamletiană, romanțios, cromolitografic hamletiană, pentru cei care nu știau nimic exact despre ea. Un băiat frumos ca Andi, la șaisprezece ani, vîrsta tuturor nebuniilor, în timpul refugiului, cînd Iașul devenise un adevărat harem fără sultan și eunuci, — în loc să (adevărat bazar de femei, — în loc să *Ms*) „trăiască”, adică să petreacă, să chefuiască, să culeagă aventurile care-l pîneau, se retrăsese într-o odăiță singuratică, ducînd o adevărată viață de pustnic. Și semnul de întrebare care stăpînise o clipă mințile, înainte de apariția soluțiilor interpretative, fusese măgulitor pentru Andi. Se retrag la o parte de oameni cei care-au suferit din pricina lor și caută în singurătate o mîndră alinare. Dar lui Andi nu i se cunoaște nici o dragoste nefericită care de altfel, în mintea tuturor, nici n-ar fi fost posibilă cu un băiat atît de „fin”. Așadar singurătatea lui n-avea drept cauză obișnuită și meschina „dragoste nenorocită”. Altăceva. Ce?... Oamenii în general, ieșenii îndeosebi, au deprinderea să vadă în fiecare tînr frumos — bănuit sau decretat deștept —, care trăiește singuratic, un Hamlet posibil, un Eminescu posibil. Și una și alta. Pentru unii, retragerea lui Andi, din timpul războiului, însemna izolarea în amare meditațiuni asupra vieții omenești în genere; pentru alții însemna manuscrisul care se pregătește să aducă lumii necunoscute armonii, brațul solitar care apleacă la o parte de lume creanga cerului pentru a-i culege luceferii. Frumuseța lui Andi, abea întrezărită, rareori pe stradă, niciodată în societate, căpătase de atunci aureola astrilor care vor răsare. Devenise o „speranță ieșană”. Mai erau și altele în tineretul de după război, dar acelea apăreau în lume, arătîndu-și fie lipsa de educație, fie cusururile fizice, apăreau la berării dezvăluindu-și dedesubturile la beție; apăreau în sfîrșit în plină lumină, în fața tuturor, cot la cot cu ceilalți, micșorîndu-și prin aceasta misterul, deci îpuținîndu-și prestigiul. Andi era invizibil. „Ce mai face Andi?” Nicăieri nu i se spunea Alexandru Danieleșcu, ci Andi pur și simplu, cu o familiaritate care-l expropria admirativ, așa cum moldovenii spun marelui pisc al Moldovei, Ceahlăul, avînd aerul că-l au pe măsua lor de noapte, alături de lampă și ceasornic. — Ce mai face Andi? — Lucrează... Acest verb în gura tuturor, aplicat lui Andi, era ca pelerina lui Hamlet, nimeni neștiind ce-ascunde: evantai diabolic sau grațios, ori pumnal vindicativ sau nehotorit. „Andi lucrează” devenise în Iașul de după război — în societatea intelectuală ieșană, firește — un adevărat refren. „— Iaca, Andi lucrează. Ia exemplu de la el”, spunea o mamă fiului ei cam chefliu. Nu una: zeci. Trecînd din gură-n gură, legenda devenea universală, întărită prin consensul

unanim. Iar acest „Andi care lucrează“ era pe deasupra frumos. Și nu făcea nici chefuri, nici curte la fete. „Luceafărul“ eminescian se încarna parcă în cineva pentru ieșenii veșnic doritori de individualități romantice superioare prin care Iașul speră să-și spele—platonice—umilința colectivă. Și nu se poate spune că la crearea acestei ficțiuni nu contribuise fiecare dintre membrii familiei Danielescu. Domnul Danielescu, întrebat de amici sau de discipoli „Ce face Andi“, dăduse autoritatea sa profetică acestui obștesc „lucrează“, promulgându-l. Deprins metodic să înlăture mirările sau cercetările lăuntrice asupra faptelor și vorbelor din fața oamenilor, domnul Danielescu nu se-n-credea niciodată în sinea lui: „Ce-o fi făcând Andi? Oare lucrează? Sau doar me?“ O dată ce afirmase *coram populo* că Andi lucrează, Andi lucra. Energia afirmației ținea locul realității și al sincerității. Domnul Iustin Danielescu nu mai încălca, așa cum făcuse în tinerețe, acest principiu salutar, descoperit o dată cu celebritatea. Doamna Beatrice Danielescu afirma că Andi: „ȚȚ! e altfel...“, evaziv admirativ. Altfel decât ce? decât cine? Niciodată doamna Danielescu nu continuase explicativ, dar închipuirea interlocutorilor complectă felurit însă unanim elogios, aceste puncte — puncte ale modestiei materne, care cu un „țț“ și cu o săltare a bărbiei, dădea lui Andi o altitudine izolatoare deasupra celorlalți muritori. Întrebată de prietenele ei, după plecarea lui Andi la Agapia, „Unde-i Andi?“, Duduia fusese constrinsă să indice numele fără de „șic balnear“ al Agapiei. Ar fi preferat Biskra sau Davos. Dar ca să dea o coloratură specială de bibliotecă vegetală Agapiei, adăugase: „Știți, acolo are liniște pentru *lucru*...“, contribuind și ea, deși fierbea, la sporirea prestigiului fratelui ei, care ședea de geaba la Agapia, deși „n-avea nimic“: „mofturi“, — gîndea Duduia regretînd parcă, în momentele de culminantă ciudă, melancolia aristocratică pe care-ar fi dat-o familiei cu predispoziții la îngrășare, tuberculoza și moartea prematură a unui frate și fiu frumos și tînăr. Luchi, el singur, și nu numai fără de ajutorul, dar chiar împotriva tuturor, ar fi fost în stare să impuie legenda — pentru el realitate fățișă — a fratelui „superior“. „Ironia lui Andi“, „hazul lui Andi, cînd vroia“, „fîneța lui Andi“ — erau comentariile zilnice și publice, cît mai publice, ale scrișorilor pe care le primea de la Andi, și chiar ale activităților atribuite lui Andi de cînd nu-i mai scria. Erau și răuvoitori ieșeni, „bătrîni înăcriți“, ratați, sceptici de profesie, care ricanau și în fața acestei reputații născînde: „Eh! Cacialma! Vechea cacialma ieșană. O știm noi...“, — dar opinia publică îi recuza categoric, pe acești „înăcriți ai vechii generații“, cu ticuri iconoclaste. Dar legenda lui Andi, adică acel Andi fictiv, pe lingă aspectul ei general ieșan

avea și-un aspect particular care dădea lui Andi un prestigiu monden datorit nu numai frumuseții. Toți „ceialți“, adică băieții de după război, cei care flirtează, dansează, întovărășesc la teatru, cinema și aperitive, și fac sporturi curate sau ambigui cu fetele — pentru aceste fete deservite de ei întru distracție, erau la fel. Numai Andi pe care-l cunoșteau numai din văzute și auzite, era categoric altfel. Dar acest „altfel“, aplicat numai lui Andi, nu era demodat ca acel „altfel“ aplicat vechilor dansatori din vremea valsului, a tinereții mamelor și a romanelor lui Paul Bourget. „Altfel“, aplicat lui Andi, însemna „original“ și mai ales „nedescifrat“, cu o nuanță care, respectînd interpretarea hamletiană dată lui Andi, se poate traduce prin „indescifrabil“, adică misterios, profund, complex, superior, *stavroghinian*: între timp, tînăra societate ieșană își însușise imaginativ și pe personajul lui Dostoevski, Stavroghin, înlocuind pe Hamletul Danemarcei cu cestălalt, slav: mai la modă. Cusurul generației de băieți tineri, pentru fetele de după război, era aparentă lipsă de complexitate, de „mister slav“. Războiul adusese femeilor ieșene noi bărbați. Ofițerii francezi — uniforme azurii cu bărbătesc miros de „Maryland“ și curelărie, pipă brună, viril dură între buzele cu silabe cîntătoare și-n porunci — dăduseră femeilor impresia epataată că trăiesc romanele franceze, pînă atunci cumpărate de la librăria Baraschi. Ofițerii ruși — cu talie subțire, umeri lați, parcă toți cazaci princieri în echitația amorului, suflet slav în tăceri și buzele fierbinți ca ceaiul lor îndoit cu *rhum* — actualizaseră și ei măgulitor capitele din Tolstoi, lăsînd melancoliei careniste-n suflete, și-n trupuri nostalgii rasputiniene. În sfîrșit, refugiații bucureșteni, cei de la Marele Cartier și de la serviciile elegant sedentare, cu monoculul în ochi și-n fapte, lăsaseră și ei amintiri de corsari erotici, contribuind la declasarea vechiului tip de seducător ieșan, lipsit de prestigiul exotic al celorlalți, mai mult de salon, pe cînd ceialți erau mai cu seamă de ietac, contemporan cu mandolina și serenada, pe cînd ceialți erau cu mitraliera și granata, reprezentînd viteza păcii din vremea valsului, pe cînd ceialți reprezentau viteza războiului, din vremea avioanelor. Astfel, războiul schițase un nou tip de seducător, pe care tinerii ieșeni, urmînd gustul femeilor, căutaseră să-l întru-chipeze punîndu-și pipa galică în dinți, monoclu-n ochi, bucureștean purtat, tîindu-și romantismul pletelor, turtindu-și subț rețele și subț clei american romantismul buclelor, blazîndu-și buzele, trecîndu-și taliile prin inelul slav al dimensiunilor rusești, bombîndu-și pieptul și lărgîndu-și umerii — cu sporturi și cu vatină —, cînd fluctuant să fie cînd mai ca francezii, cînd ca rușii, uneori și ca americanii, și mereu și ca bucureștenii. Aceștia înlocuiseră snobismul

intelectualității prin snobismul sportivității. Nu mai aveau în buzunare deformarea nobilă lăsată de un volum de versuri pretutindenea purtat. *Miroir des sports*, revistă exclusiv sportivă, izgonise fie pe Verlaine, fie pe Baudelaire, cu preciziunea unei lovituri de *foot-ball*, ca acelea reproduse pe coperta revistei sportive. Desigur, nu pierise din societatea ieșană nici personajul palid, sultan timid al bibliotecilor, — dar printre tinerii sportivi cu gest războinic, verb sonor, desprins parcă din guri de trîmbiță, și obraji bronzăți de soare, și printre fetele care fumau nu țigarete „Principesa“ — ca bunicile —, ci coșcoame țigări în țigarete groase ca un clarinet, în fața mamelor, acești sultani ai bibliotecelor păreau o rămășiță anacronică de eunuci, buni doar pentru-mprumutul cărților și pentru conversațiile lor — cu caracter de ceai de tei — după o zi de dans, de tenis și de călărie. La fiecare petrecere ieșană cu fete tinere, găseai și cite-o „piele palidă“, simbolizînd nevoia decorativă de intelectualitate, dar elementul dominant erau flăcăii internaționalizați ai sporturilor vremii. Iașul întreg e mic — provincie —, Iașul monden e și mai mic. Așa că degrabă, cercurile ieșene irosiseră întreaga emisiune tinerească de după război. „Așii“ cutărui cerc fuseseră pe rînd „așii“ tuturor celorlalte, devenind de la o vreme monotoni, prea cunoscuți, uzați, lipsiți de inedit, trecuți din mîna-n mîna ca o carte cetită de toți membrii unei familii, ale cărei foi nimeni nu mai are plăcerea să le taie singur. Și-apoi, zelul de neofiti ai modei de după război, îi făcea pe toți să apară despersonalizați, manechine purtătoare ale aceleiași haine psihologice. Deveniseră toți un fel de frați gemeni, dînd multor fete impresia că pentru flirt sau dragoste e inutil să-i aleagă, tragerea la sorți dînd același rezultat. Începuse să bîntuie o blazare generală. Continuau să petreacă, dar cam în silă, așa cum ascuți o placă de gramofon pe care-o știi pe dinafară pînă la migrenă cu obsesii, dar pe care-o mai ascuți, fredonînd-o enervat, undeva într-o vilegiatură lipsită de distracții, neavînd altceva mai bun de făcut. În această atmosferă legenda ieșană a lui Andi își făcuse apariția. Andi nu aparținea nici unui cerc, deci era mai presus de birfeala rivalităților. Era, din acest punct de vedere, ca un prinț străin, a cărui alegere nu poate jigni susceptibilitățile rivale ale pretendenților autohtoni la domnie. Mai mult, Andi, nu numai că nu aparținea nici unui grup, dar nici nu s-arăta de loc în lume. Așa că față de clientela mondenă, avea prestigiul manuscrisului necetit de nimeni, dar presupus superior, alături de cărțile tipărite, cetite, criticate și îngropate în bibliotecă. Pe deasupra Andi era frumos fără debilitatea demodată a „fetelor palide“ care între flăcăii sportivi și sanghini, apăreau cu tenul lor diafan,

ca niște exclusivi consumatori de purgative, pe cînd Andi, situat între aceștia — între sportivi — apărea și mai fin, dezvăluind prin contrast vulgaritatea lor, ruralismul lor. Majoritatea fetelor îl socoteau pe Andi ca o „pasiune“ posibilă în viitor. Și bătaia lor de inimă, pentru această virtualitate, îl făcea pe Andi să existe mai efectiv în mintea lor, decît camarazii lor de flirt cotidian, aceștia apărîndu-le ca o distracție provizorie în antract, la bufetul teatrului, pe cînd Andi le apărea ca eroul dindărătul cortinei, scena fiind chiar inima lor. Și Andi nu era nicăieri. Cînd în hulubărie, cînd în casă, cînd la Agapia, — trăind la o parte de aceste cercuri care-l așteptau, coalizate în legenda lui. Așa că Andi, în plimbările lui de la Agapia treptat ieșenizată, nu se înșelase atribuind unui fapt nou, necunoscut lui, privirile deferent admirative, căutăturile exclamative, provocate de aparițiile lui, mai ales în tineretul feminin. Avea justa impresie că fetele ar dori să-l întîmpine, dar că nu îndrăznesc. Distingea pe fețele lor concomitența acestui flux și reflux. Și această atitudine a celorlalți îi dădea o surdă măgulire, fiindcă nu-l mai micșora (diminua *Ms*), feminizîndu-l, retrogradîndu-l într-o feminitate subalternă, ca privirea de viol a femeilor din timpul războiului; nu mai era privit de femei ca un fel de fragedă icoană de viitoare cocotă pentru uzul lor. Există ș-acum în ochii femeilor lumina provocată de frumusețea lui, dar fără echivoc, întovărășită și purificată de un fel de stimă care-l reda bărbăției. Cîteva zile, pînă la sosirea familiei lui făcuse o inhalație zilnică a acestor priviri. Simțea umflîndu-se în ființa lui lăuntrică o putere necunoscută pînă atunci: era ca o apariție energetică de mușchi pe un trup pînă atunci firav, și mirarea acestei înzdrăveniri care-l făcea parcă să dorească un fel de lupte în care se presimțea, c-un optimism iarăși nou și intrigat, învingător (biruitor *Ms*). Avea o bună dispoziție permanentă. Căpăta (1929) / r. 25 felurită. Nu (1938, 1942, 1945): felurită. Toate îl priveau. N-avea nevoie, pentru ca să-și semnaleze prezența, decît să apară. Totuși, nu dorea să-și însușească pe nici una. Nu fugea de ele. Dar prefera ca ele să existe colectiv pentru el, care rămînea singur în fața lor, disponibil. Această disponibilitate în mijlocul fetelor care-l priveau, disponibilitate prelungită de bunul lui plac, simțea că determină un nou raport între el și ceilalți. Nu mai fugea (1929, *Ms*) / r. 27 fără comentarii (1938, 1942, 1945): fără dezgust, fără comentarii (1929, *Ms*) / r. 31 privit. (1938, 1942, 1945): privit, fără să participe efectiv la nimic determinat, simțîndu-se capabil de energia luptei — cu fetele —, dar amînînd faptul precis, cu o nuanță sufletească exprimată de gestul minii moldovenilor cînd spun: „Da-da! Lasă, m-apuc eu mine...“

Dispăruse din sufletul lui Andi în preajma vieții, acel „ieri“ în care se refugia de zilnicul „azi“ ca în casa unui bunic; acum era înlocuit cu un promițător „mine“ care, deși Andi trăia ca spectator pe marginea vieții, îl reconcilia cu viața costumată în fete vilegiaturiste la Agapia. (1929, Ms) / r. 36 Agapiei. (1938, 1942, 1945): Agapiei. Nu numai voluptatea de a domina spectacolul la care nu participa direct, îl făcea să-și prelungească izolarea de alee rezervată regelui într-un parc public — dar și o strategică prudență feminină. Dorea, ca înainte de-a intra în rîndul tuturor, să afle faptul nou pe care-l presimțise îndărătul atitudinii față de el, a societății de la Agapia. Și fără să aibă aerul nici că solicită și nici că află ceva nou, aflase. (1929, Ms)

p. 294, r. 20 Aha! (1938, 1942, 1945): Aha! Nu numai cucoanele, și bărbații! (1929, Ms) / r. 24—28 de tine, că le intimidezi, că ești prea serios... Andi ridică din umeri. În locul lui răspundea Luchi: — Lasă, păpușico, Andi nu-i de nasul vostru! Aterizarea (1938, 1942, 1945): de tine! Că tu ești altfel decît ceilalți, că le intimidezi, că ești prea serios... Andi ridică din umeri, cu un zîmbet care vroia să fie ironic dar care nu era decît vechiul zîmbet de „femeie care minte“. Așadar și fetele! În locul lui, răspundea Luchi: — Lasă, păpușico, Andi nu-i de nasul vostru! Astfel, în prima lună de Agapia petrecută cu familia, Andi reconstituise complexa fizionomie a legendei sale. Începuse să-și cartografieze legenda. Izbutise să vadă ca pe cineva exterior lui, pe acel Andi fictiv, creat de ceilalți, care îi era într-adevăr exterior. În acest timp, prin pasivitatea lui cricumspectă (prudentă Ms) nu-și contrazisese legenda, o tolerase. Avea, la început, impresia unei farse formidabile, la care nu contribuise cu nimic pînă în clipa cînd luase act de existența ei, urmărind-o atent, meditănd-o, obsedat de ea. O farsă care avea alte proporții decît cea — exploatată de Luchi — cu fotografia lui în haine de măicuță. Uneori era ispitit să intre în sfîrșit în societate, jucînd rolul acestui Andi fictiv: cum? Se înspăimînta. Renunța. Și trăind singur, parcă distant, în mijlocul acestei societăți care-l privea, legenda lui, Andi cel fictiv, căpăta o vitalitate viguroasă (vitalitate de creațiune balzaciană Ms). Era însă intimidat el însuși de acest Andi fictiv, poate că el mai mult chiar decît fetele de la Agapia. Aterizarea (1929)

p. 295, r. 1 gramofon. Se (1938, 1942, 1945): gramofon. Fusese prezentat, de formă numai căci toți îl cunoșteau. Se (1929) / r. 3—4 lui. Vorbea (1938, 1942, 1945): lui, dînd grație înflorită fiecărei mișcări. Patefonul amuțise; fetele și băieții la fel. Și-atît era de evi-

dent prestigiul acestui Andi fictiv, confundat cu cel real, încît Andi, neavînd impresia de examen comparativ — între el și legenda lui — ceea ce i-ar fi dat tracul debutanților, avusese în vorbă dezinvoltura pe care odinioară o avea în tăceri. Vorbea (1929) / r. 13—14 lor. Luchi (1938, 1942, 1945): lor. A doua zi toată Agapia știa că tineretul a petrecut cîteva „ceasuri neuitate“ în tovărășia lui Andi. La Agapia, faptul — diferș în sine — luase proporții de eveniment. Luchi (1929) / r. 15—16 eu! Andi simțea (1938, 1942, 1945): eu! Duduia era prea măgulită de succesul repartizat întregii familii, ca să-l atribuie numai lui Andi, acruindu-și sufletul. Părinții simțeau că Andi a devenit și mai al lor prin acest succes. Deveniseră intrucitva impresarii acestei paternități. Iar Andi, pentru înția oară, își considera aproape protector, legenda. Parcă nu era legendă... Nu stăruise mult asupra acestui „parcă“ izvorît din vechiul suflet al lui Andi, bănuitor acela, neîncrezător și veșnic reticent. Simțea (1929, Ms) / r. 22—23 succes. Nu era identic (1938, 1942, 1945): succes. În noaptea primului succes, înfierbîntat ca de șampanie, Andi văzuse în legenda lui, adică în opinia pe care societatea ieșană o avea despre el, nu o artificioasă născocire, ci o intuiție și o precizie în viitor, care-ncepuse să s-adeverească. Odată și dimpreună cu legenda Iașul îl reîncorporea. Cele din urmă zile ale vacanței fuseseră un fel de repetiții generale ale intrării lui Andi în societate. Se descoperea el însuși. Și începuse-n el mîndria de a se vedea tot atît de complex, de felurit, cu nebănuite prefaceri, ca și ceea ce crezuse cîtva timp că e numai legenda lui. Într-un cerc era vibrant, entuziast, cald, de o tinereță nervoasă în neastîmpăr, care-i dădea și lui și celorlalți icoana calului arab; într-alt cerc era ironic, plin de șerpuitoare viclenii — verbale, natural — dînd mai ales femeilor impresia că sufletește seamănă cu-acel suris nedefinit, tulburător, care-l făcea și mai femeie decît ele, deși bărbat; într-alt cerc tăcea, ascultînd pe ceilalți, dîndu-le intimidanta impresie că-i judecă „de sus“ dar că e prea bine crescut ca să participe, cu ceea ce gîndește despre ei, la conversațiile lor dominate de tăcerea lui; într-alt cerc era „paj“, adică făcea și mai armonioasă, prin prezența frumuseții lui îndatoritoare, grația femeilor de el împodobite; într-alt cerc visa melancolic: era atît de alb cu ochi atît de negri, că tăcerile lui îl făceau parcă de marmură într-o lumină de lună numai în jurul lui strînsă... Nu era identic (1929) / r. 23 sufletesc. (1938, 1942, 1945): sufletesc. Se socotea, sufletește, față de ceilalți, ca vechile rochii ale străbunicelor, atît de vaste, încît din ele poți croi zece rochi moderne. (1929, Ms) / r. 41 hulubărie. (1938, 1942, 1945): hulubărie. Acest sentiment îi amintea același gen de compătîmire care-l cuprin-

dea în copilărie, când se ducea la teatru cu părinții, pentru casa lor care nu se ducea la teatru, precum și pentru toate casele din drum, ale căror ferestre luminate arătau pregătiri de noapte, nu de teatru. Dar când plecase la militarie, invidiase, cu sufletul strâns, casa lor care nu pleca, precum și pe toate celelalte case din drum, rămase-n Iași. (1929)

p. 296, r. 3 eminent. La (1938, 1942, 1945): eminent. Lucra serios, fără să aibă impresia că ceea ce l-ar îmboldi la lucru ar fi teama de-a nu-și compromite reputația care-l precedase pe lângă profesorii: colegii tatălui său. Aceștia apreciau subtilitatea vederilor lui Andi, precum și eleganța expunerii. La (1929, Ms) / r. 15—16 vehementă tinerească; afirma (1938, 1942, 1945): vehementă tinerească, parcă minioasă, asemănătoare cu bătaia din picior a fetelor supărate pe alte fete; afirma (1929, Ms) / r. 18—19 respinge. Această (1938, 1942, 1945): respinge. Se juca cu ideile așa cum se joacă femeile frumoase cu pisicile de Angora, dînd o suverană impresie de grație. Această (1929, Ms) / r. 25 ștofa. (1938, 1942, 1945): ștofa: îmbrăcată de Andi devenea o confecțiune de lux. Din această pricină Andi ar fi putut deveni un ideal manechin într-o croitorie bărbătească (1929) / r. 28—29 intelectual. Pe (1938, 1942, 1945): intelectual. Apoi, Andi nu dădea niciodată impresia efortului diformat. Ca și pantalonii săi, care după trei ore de stat în bancă, n-aveau *genunchi* ca ai camarazilor, ci cădeau ascuțit drept, parcă atunci călcați, — Andi ieșea, din discuțiile lungi și din luptele aprige ale camarazilor, egal armonios, impecabil, în timp ce aceștia parcă se bătuseră unii cu alții arbitrați de el. Pe (1929, Ms)

p. 297, r. 13—14 Mereu primea invitații pentru ceaiuri, serate dansante și serate literare. (1938, 1942, 1945): Fetele îl consultau cu deferență, asupra îmbrăcăminții și pieptănăturii, în linii generale, — mereu uimite (minunate Ms) că un intelectual ca Andi, spre deosebire de majoritatea celorlalți, nu disprețuiește nici frumuseța, nici cochetăria, socotindu-le ca blamabile frivolități, ci dimpotrivă, le consideră cu aceeași subtilă înțelegere și nuanțată competență, ca și ideile în mediul cărora trăiește. Unele fete, mai inimoase, obțineau de la el un fel de audiențe de salon, pentru a-l consulta asupra cutărui băiat: ce credea Andi despre el? Majoritatea acestor clientele de salon îl consultau pe Andi asupra unui băiat, în vederea dragostii sau a unei căsătorii. Și ciudat, prima lor întrebare era următoarea: e deștept? Băieții asupra cărora era consultat la aceste audiențe, deveneau în dialectica lui Andi, ca și ideile la seminarii, atât de nuanțați, atât

de gradat contradictori în calitățile și defectele pe care Andi le-mpletea c-un zîmbet, încît fetele care urmăreau un diagnostic precis — și inutil de altfel, — aveau impresia că-s prea mediocre ca să priceapă analizele lui Andi. În schimb, erau adînc măgulite că au avut cu el o conversație intimă. Se despărțeau de el, ca după o audiție privată a muzicii „neînțelese“, executată de însăși [sic] autorul ei, muzicant celebru, mîndre de privilegiul acordat, simulînd, fără să-și dea seamă, o iluminare, ca și cum li s-ar fi deschis alte orizonturi. Niciodată aceste discuții nu erau divulgate. „— Ce-a spus Andi?“ le întrebau celelalte, întîmpinîndu-le ca pe un împricinat după procesul dezbătut în ședință secretă. O ridicare din umeri și un zîmbet evaziv erau singurul răspuns. Din această pricină, deși Andi era mereu consultat de către fiecare fată asupra fiecărui băiat, — n-avea reputația că birfește, că are „cerul gurii negru“. Judecățile lui salonarde, exprimate numai între patru ochi, rămîneau efectiv secrete, fiindcă nici o fată n-ar fi fost în stare să reproducă meandrele desfășurării lor. Și Andi ocolea fără efort, și din delicateță și din prudență, epitetul direct, afirmația precisă, cuvîntul injurios. Vorbea despre cineva nu cum ai fișe un covor din curcubeul depănat al firelor de lînă, dîndu-i un desen precis — ci cum ai destrăma în curcubeu nebuloase lîna unui covor, cu grația de joc și gheară a pisicelor. Astfel că, acest rol de „Oracol“ pe care i-l dădeau fetele în loc să-i creeze dușmani, îi sporea numai reputația de om lucid, pentru care tot ce-i opac, celorlalți, devine străveziu — făcîndu-l numai temut și respectat. Și toate fetele și-l socoteau prieten, avînd credința încîntată că le e prieten intim, numai fiindcă uneori vorbeau cu el între patru ochi, adică-l ascultau vorbindu-le — nu despre el, ci despre alții — subt privirile simțite cu coada ochiului ale celorlalte fete, ceea ce dădea acestor convorbiri, de fapt monologuri, farmecul unei complicități c-un om celebru. Despre Andi, adică despre trecutul și prezentul lui, necunoscut lor nu știau mai mult decît înainte: legenda dădea o umbră rembrandtliană tînărului frumos, de-o luminoasă frumuseță, pe care îl vedeau și-l ascultau. Andi nu întregise cu informații și destăinuiri ceea ce clădise nebuloș mintea celorlalți despre el. Zîmbea — același zîmbet nedefinit, de nimeni — cînd unii pomeneau, ca un îndemn la spovedanii intime, despre hulbărie. Somat grațios să istorisească acest episod din trecut, răspunde: — Ciudățeniei de tinereță, discret față de trecut în felul ațîțător al unor bărbați cînd li se vorbește despre aventura celebră cu o femeie frumoasă. Hulubăria tinereții lui Andi, devenise un eveniment enigmatic, cu profunde semnificații nedescifrate de nimeni (ca fuga lui Tolstoi de la Iasnaia Poliana Ms). În toate

casele era oaspele dorit și așteptat. Mereu primea invitații pentru ceaiuri, serate dansante și serate literare. Când venea câte-o trupă străină la Teatrul Național, sau un muzicant celebru, urcând umilitor prețurile pentru punca societății ieșene, — Andi era invitat în mai multe loje. Le împodobește pe rînd cu prezența lui în haine negre, numai lojele vechiului Iași, nu ale celui îmbogățit de război; și apariția lui Andi, în aceste loji boierești, îi dădea semnificație de palid descendent al unei familii domnitoare, autentic moldovenească, în jurul căruia se strîngea solidară, boierimea încă nescăpătată a vechiului Iași — deși părinții lui Andi erau mici burghezi ai păcii de odinioară, cărora vremurile tulburi le aduseseră prosperitate financiară, nu expropriieri de moșii, făcînd din micii burghezi ai păcii de demult, mari burghezi ai războiului și „boieri“ ai păcii recente. (1929) / r. 17—18 Dar Andi nu iubea pe nimeni. Nici nu flirta măcar. (1938, 1942, 1945): Provocase multe pasiuni, pe care el singur le potolise, îndrumîndu-le mărînimos spre alții, subalternii frumuseții lui. Dar Andi nu iubea pe nimeni. Nici nu flirta măcar. Era un galeș (un dulce Ms) „dac-ar vrea ...“ în mai toate fetele, dar Andi nu vroia. Poate simțea că aventura sau chiar simplul flirt cu fetele și cu femeile saloanelor i-ar fi micșorat prestigiul, i-ar fi alterat invulnerabila perfecțiune. Vroia să fie în societate ca un tablou care nu-i de vânzare fiindcă-i „reținut“ chiar de pictor, într-o expoziție hărăzită pungii vizitatorilor. Ș-așa era. „Noli me tangere.“ (1929) / r. 22 după el, un tineret (1938, 1942, 1945): după el, trenă, un tineret (1929, Ms) / r. 25 Reîncepuse aceeași viață de universitate. (1938, 1942, 1945): Reîncepuse aceeași viață de universitate, frecventînd din cînd în cînd, la fel solicitat, la fel primit, la fel considerat (aceleași saloane Ms). (1929)

p. 299, r. 29—30 Era ostent. (1938, 1942, 1945): Era ostent — în acele clipe — de acel Andi fictiv purtat ca o coroană masivă care dă glorie și migrene frunților regești (1929) / r. 36 nu dormea și (1938, 1942, 1945): nu dormea — de câte nopți? — și (1929) / r. 39 creanga lui. Îl întîmpinase (1938, 1942, 1945): creanga lui. Giftia, cu mîinile pe inimă. Îl întîmpinase (1929, Ms)

p. 301, r. 12 din antret, și (1938, 1942, 1945): din antret, ghemuită jos, îi auzea plînsul înnăbușit, și (1929, Ms) / r. 17 „Andi“ (1938, 1942, 1945): „Andi“, rămînînd cu obrazul înclinat peste suflet, ca un clopot în clipa cînd sună avîntat lateral din clopotniță, peste biserică (1929) / r. 28 O iubea ușor (1938, 1942, 1945): O iubea ușor, numai cînd, după ce o dezmierdă pe frunte și o săruta, nu mai plîngea (1929,

Ms) / r. 35 se temea de (1938, 1942, 1945): se temea și de plînsul ei, și de (1929, Ms)

p. 302, r. 24 Agapia... (1938, 1942, 1945): Agapia... „un rînd, Andi, un rînd de la tine, nu mai mult“. (1929, Ms)

p. 303, r. 36 la ușă, îi dădea (1938, 1942, 1945): la ușă, pentru audiență îi dădea (1929)

p. 304, r. 33 mărgele albe. (1938, 1942, 1945): mărgele albe, pe care-acesta singur și le potrivea deodată. (1929, Ms) / r. 36 uuitoare (1929, Ms): uluitoare (1938, 1942, 1945 — greșit în ultimele ediții)

p. 305, r. 41 cu guler brumăriu (1938, 1942, 1945): cea cu guler amplu, brumăriu (1929)

p. 306, r. 34 după papuc. (1938, 1942, 1945): după papuc, formînd o blană de zburliri nebune răsturnată peste-un vînt. (1929)

p. 307, r. 8 cockerilor. (1938, 1942, 1945): cockerilor, iederă blănită în văzduhul roș. (1929) / r. 17 din prag, trimise (1938, 1942, 1945): din prag, oprită-n virfuri — brațe, pulpe albe, și păr roș în pijamaua neagră — trimise (1929) / r. 28 una albă. (1938, 1942, 1945): una albă, de subt care sinii, nu numai relief în blocul gemăn, lăsau s-a-pară și culoarea roz săgetătoare a virfurilor. (1929) / r. 40 nu mai iese. (1938, 1942, 1945): nu mai iese. O zi întregă storurile casei nu se ridicaseră. Ș-abea a doua zi, în zori, Gladys condusese pînă la porțița pe măicuța și mai palidă, o ascultase cum intra, mergînd în virfuri, pe porțița casei de alături — și, drept noapte bună, după ce-și trecuse limba peste buzele cam arse, intonase înc-un: „Handerli, handerli, handerli, handerli...“ Nu pentru cockeri, căci nu mai putea de somn, dar pentru Andi care-o auzea, investmintat în haine de măicuță, și pe goliciunea trupului învinețit ca de zorele de sărutările femeii cu păr roș care în toate cele era: „Handerli, handerli, handerli, handerli...“ (1929)

p. 309, r. 3—4 din brazi. Nu numai (1938, 1942, 1945): din brazi. Parcă-nvia, bătînd din el spre alții vîntul aprig de pădure care-l răsturna, înfricoșîndu-l, pe vremea fustei roșii. Noaptea, în odaia americancei, se dezbrăca în mijlocul odăii, cu același gest cu care-și lepăda odinioară fusta fata din brazi, pisica din pădure; și, gol, pornea spre pat, cu-același pas, și-aceeași înălțareca de flacără desprinsă din jaratec să aprindă vast păduri. Cu Andi, cu icoana frumuseții lui — cap pur în aer de tămîie, răsărit deasupra unui guler brumăriu —, Gladys se jucase-n prima dimineață, socotindu-l printre cockeri.

Dar trupul care năvălise-n patul ei, o biruise, stăpînind-o. Și nu-l strîngea pe Andi-n brațe, ci pe fata din pădure, trupul ei de vînt și viscol, trupul ei nebun ca Bistrița la Toance, — trupul ei nu al lui Andi. Nu numai (1929) / r. 6—7 însuși. Astfel (1938, 1942, 1945): însuși. Într-o simbătă, cînd în balconul casei de alături fumea o pipă lingă un patefon, mașina cu caroserie de mahon pornise fără cockeri; la marginea șoselei care duce de la Agapia spre Tîrgul-Neamț aștepta o fată cu chip de madonă îmbrăcată în hainele americancei, ținînd în mînă un geamandanaș cu haine bărbătești. Și la amiază, călugării de la Durău se minunau că nu mai iesă din arhondaric cele două femei venite să vadă Ceahlăul. Și tocmai noaptea, după două-sprezece, se înapoiasă automobilul americancei, lăsînd la poarta casei de alături pe Andi îmbrăcat în haine bărbătești, Gladys reluîndu-și geamandanul care adăpostise toată ziua hainele lui Andi. Nebunie! Căci patefonul tot cînta pe balconăș, și-aceeași pipă fumea. Andi fusese la Durău, sau duhul fetei din brazi? Astfel (1929) / r. 12 El, Andi, cine era, care era? (1938, 1942, 1945): Nu mai avea putere să disprețuiască absolut pe nimeni. Tot disprețul, tot, tot, tot, pentru el singur, și-noă n-ajungea. Îi gilgia-n urechi glasul strident al mamei lui țipînd la servitoare, cu un vocabular de crișmă de rohatcă. Și n-o disprețuia. Așa gîndea, așa spunea. Suna un adevăr în glasul, gestul și în vorba ei — abject dar adevăr. În el și-n viața lui duhnea minciuna. Venise lingă el, după atîtea ani, alt suflet, cel din noaptea primei răzvrătiri, avea pe-atuncea șaisprezece ani în toamna anului o mie nouă sute șaisprezece. De ce atuncea nu fugise? Oriunde, dincolo de Iași și dincolo de casa părintească, undeva unde să fie el, el Andi, ticălos ca Taurul, bunicul lui, dar el, nepotul Taurului, alături de un cufăr de păpuși, așa precum era mamița, dar el, nepotul ei. Să samene cu mama lui, cu fiica Taurului, să fie ca și ea, vulgar, dar ca și ea să fie, să existe. Să fie ca și tatăl lui, Apostol ziua, și Iustin Danielescu noaptea, dar să fie să existe. El, Andi, cine era, care era? (1929) / r. 30 pat. Cel (1938, 1942, 1945): pat — ea, fata din brazi, fata cu dragoste de vînt și flăcări! Cel (1929, Ms) / r. 32 viață? Cel (1938, 1942, 1945): viață? Cel care-și pîndise legenda parcă prin gaura unei chei? Cel care, cu docilitate servilă de cuier viu, acceptase toate măștile legendei lui, date de către ceilalți? Cel care la Iași devenise lacheul legendei lui? Cel (1929)

p. 310, r. 8—9 nu-l găsea. Nu! (1938, 1942, 1945): nu-l găsea. Nici în trecut și nici în viitor. Nici chiar în clipa de față. Nu! (1929, Ms) / r. 17—18 „Dragă Luchi, sînt mai inconsistent, dragul meu Luchi,

decît meduzele. Iartă-mă că te-am înșelat. (1938, 1942, 1945): „Dragă Luchi nu-s nici altfel decît ceilalți, cum crezi tu, nici om superior, cum crezi tu, nici altfel decît părinții și decît voi, cum crezi tu. Eu nu-s nimica. Sînt oacialma sinistră, fiindcă nu-i făcută la masa verde ci în viața de toate zilele. Nu-s nimic, Luchi, sînt oglinda servilă a legendei pe care mintea fiecăruia dintre noi o pune-n fața mea. Sînt mai inconsistent, dragul meu Luchi, chiar decît meduzele care încă, scoase din mare, rămîn în palmă ca o gelatină: eu nici atîta nu-s. Iartă-mă că te-am înșelat. (1929) / r. 21 Disprețuiește-mă, Luchi (1938, 1942, 1945): Disprețuiește-mă, Luchi, te rog în genunchi, ca să știi și eu odată că inspir cuiuva un sentiment provocat de mine, nu de legenda mea, un sentiment care în sfîrșit să mă facă și pe mine să exist... (1929, Ms) / r. 27 ficțiuni. (1938, 1942, 1945): ficțiuni, pentru legendă: numai de pe urma ei trăia. Și nu putea fără de ea. (1929) / r. 28—29 Trăia el, Andi? Iubea ceva? (1938, 1942, 1945): Trăia el, Andi? Și ploșnița trăiește, căci sugă sînge viu din trupul adormit al omului parazitat de ea. Dar el? Ploșnița a legendei lui, sugă și se hrănea dintr-o ficțiune. Viață? Se cheamă asta viață? Iubea ceva? (1929) / r. 32—33 fantomelor. (1938, 1942, 1945): fantomelor și al legendei lui. (1929, Ms) / r. 34 un frate? sau devoțiunea (1938, 1942, 1945): un frate? sau admirația lui Luchi pentru un Andi legendar? sau devoțiunea (1929, Ms)

p. 311, r. 3—4 lucruri persane. Ș-abea (1938, 1942, 1945): lucruri persane. Și parcă era măgulit ca de un zbcium sufletesc înalt, de toată turpitudinea și fălșătura pe care o descoperea în el și-n viața lui; începea în el mîndria vîntătorilor de lei, care-și expun cu fiecare glonț, și viața, — el, vîntătorul de ploșnițe descoperite-n el și-n viața lui! Ș-abea (1929, Ms) / r. 6 oglindirea (1929 — formă adoptată): oglinda (1938, 1942, 1945) / r. 24—25 rupi. Războiul (1938, 1942, 1945): rupi. Ce-ar fi făcut în viața lui de pîn-acum, în clipele de noapte și singurătate, dacă n-ar fi avut vecini de odaie, pe care să-i pîndească? Nimic! Ar fi căscat sătul de vidul din el însuși, ș-ar fi dorit înviorarea enervării dată lui de spionarea unei vieți vecine ale cărei cusururi, vulgarități și ipocrizii, le aduna, pîndindu-le c-o chinuită voluptate. Războiul (1929, Ms) / r. 26 debilitîndu-l (1929, Ms): debitîndu-l (1938, 1942, 1945 — greșit în ultimele ediții) / r. 27 clasîndu-l (1929, Ms): cinstîndu-l (1938, 1942, 1945 — greșit în ultimele ediții) / r. 39 crescut (1929, Ms): crezut (1938, 1942, 1945 — greșit în ultimele ediții)

p. 312, r. 9—12 așa cum mulți oameni devin sclavii voluntari ai necazurilor lor, care-i scot din monotonia uritului calm. Alt (1938, 1942, 1945): așa cum o stăpînă de moșie își iubește exasperarea zilnică, provocată de servitorimea neascultătoare, această exasperare fiind de fapt, singura ei distracție socială; așa cum mulți oameni devin sclavii voluntari ai necazurilor lor, care-i scot din monotonia uritului calm. Singurătatea lui Andi era plină de ceilalți; sufletul lui avea conturul Iașului și configurația casei părintești; gîndurile lui, nu vorbele, erau guri acre care birfeau și casa și orașul, c-o oțetită desfătare, trăind numai în Iași și-n casa părintească. El poseda viața, și se lega de ea, nu prin iubire, nu prin generoasa deschidere a brațelor, în care s-o cuprindă, de brațele lui cucerită, — ci prin enervarea pe care i-o dădea. De asta, nu poseda decît viața care-l enerva; cea mare, cea puternică îl desființa. Incapabil să creeze orice, măcar vulgaritate, — avea nevoie de-o viață care să nu-l domine, adică de-o viață domesticită, automatizată, așa cum o găsea în casa părintească și în Iași, pe care viața s-o poată cîrți, birfi și sfișia, nu ca leii prada vie, ci ca pisicile matasa, dîndu-și astfel credința că numai el e viu și activ. De asta, după ce disprețuiseră, după ce, dezamăgit, dorise cu o deznădejde tinerească, îndepărtarea de casă și oraș, — rămas în casa părintească și-n orașul său natal, le iubea, simțind că numai lor le datorește existența, căci în el, singurătatea nu era decît același Iași și-aceeași casă părintească. Alt (1929)

p. 314, r. 9 începe (1929, Ms — formă adoptată): începuse (1938, 1942, 1945) / r. 32 Melancolia ieșană... (1938, 1942, 1945): Melancolia ieșană... Căci Iașul i-o Veneție pentru poezii Iașului, cu galoși „Tretorn“ în loc de gondole, pe lagunele de glod care duhnesc la fel cu ale Veneției. (1929)

p. 315, r. 7—8 ieșenismul. Era (1938, 1942, 1945): ieșenismul. Andi nu observase că plecase de la el — Andi cel din o mie nouă sute șaisprezece, care vroise să evadeze din Iași —, disprețuindu-se, avîndu-și toată viața cu același dispreț aspru, ca să ajungă tot la el, adică nu în el, în sufletul lui, ci la un Andi cu privire îndreptată în afară — ca și Iașul —, un Andi care ura Iașul, ca și celălalt, nu pe el, pe Andi, rămînînd totuși în același Iași și în aceeași casă părintească, întocmai ca odinioară. Era (1929) / r. 9 Se simțea istovit (1938, 1942, 1945): Se simțea istovit; pentru unele gînduri bătuse inima prea tare, punînd capăt meditațiilor începute o dată cu insomnia (1929, Ms) / r. 21 ești mic. (1938, 1942, 1945): ești mic. Apoi trecură clipe de-ntunerice și de

somn compact... și deodată parcă răsunară trîmbiți de mobilizare, clopote, vuiet de glasuri. Tresări. Deschise ochii. — Andi! Andi, hai la dejun. Trîmbițele mobilizării? Cînd adormise? Cînd se deșteptase? — Idioato, să nu-mi răspunzi! — ... — Auzi, cu mine nu-ți merge. — ... — Mi-ai împutit rochia... Și ciorapii, ciorapii de matasă, ai să-i plătești, că ți-i scot pe gît! — Lasă, Duduie, nu mai hui atîta! Iaca, aduce telalul alta nouă, că eu una destul am răbdat... — Să taci, timpito! Duduia continua, în stilul mamei, scandalul de astă noapte, căci Duduia adăuga întotdeauna un act al doilea la actul întăi — cu servitorii — al mamei ei. Așadar, trîmbițele mobilizării, panica din el? ... Vis! Vulgaritatea vocabularului, și stridența glasului Duduiei, alunga orișice îndoială. Ce zi era? Duminecă. Dejun, plimbare pe strada Lăpușeanu, vizite... Parcă nu-i dezagreabil după vacanță, să te-ntîlnești cu oameni pe care nu i-ai mai văzut din timpul anului. Și Andi se redeșteptă de-a binelea în Iașul său, gata să-și puie măștile cu care apărea în balul mascat ieșan. (1929)

p. 320, r. 17 Glodul străzilor (1938, 1942, 1945): Mai toți oamenii purtau vată în urechi. Glodul străzilor (1929)

p. 322, r. 9 o poartă. (1938, 1942, 1945): o poartă îndărătul căreia se scuturase un castan. Și ochii tuturor să fie triști, uniți în aceeași tristeță, fiindcă îndărătul unei porți, în loc să bată viața, se scuturase un castan. (1929, Ms) / r. 16—17 medieval. — Biletele (1938, 1942, 1945): medieval. Numai în Andi, straniul dialog, cu rezonanțe delicat ample. — „Bate cineva la poartă?“ Și sufletul era în întrebare ca un cer deschis pentru-un miracol. — „Nu-i nimeni. Se scutură castanul.“ Și-ntregul cer se scutura în toamna prăbușită a castanului. — Biletele (1929, Ms)

p. 323, r. 4 Aștepta pe cineva? (1938, 1942, 1945): Aștepta pe cineva? — „Nu-i nimeni. Se scutură castanul.“ (1929, Ms) / r. 18 avu o privire (1938, 1942, 1945): la auzul glasului gros avu o privire (1929) / r. 25 glasul autoritar (1938, 1942, 1945): glasul gros și autoritar (1929)

p. 324, r. 34 Piața Sfîntul Spiridon (1929, Ms — formă adoptată; idem, p. 325, r. 2): Piața Sfîntului Spiridon (1938, 1942, 1945) / r. 39 țărâncilor (1938, 1942, 1945): țărâncilor cu sini bombați (1929, Ms)

p. 332, r. 22 sufragerie. (1938, 1942, 1945): sufragerie. În aceste zile, cafeaua neagră o făcea bucătăreasa, cu cafea cumpărată din târg, gata rișnită. (1929, AL, Ms)

p. 333, r. 23—24 îl dădea afară de la masă (1938, 1942, 1945): îl pișca răsucit, sau chiar îl pălmuia intimându-i ordinul: „Să pleci imediat de la masă, netrebnicule“ (1929, AL, Ms)

p. 335, r. 21—22 sufragerie. Cu (1938, 1942, 1945): sufragerie. Duda supraveghea prăjirea cafelei de două sute de lei kilogramul, fiindcă bucătăreasa avea și ea nărvul de lux al cafelei negre, lipsindu-i în schimb, respectul occidental al proprietății lucrurilor soților Danielescu. Tot Duda o rișnea, uneori Luchi, fiindcă fata din casă era „lălie“ și-ar fi fost în stare să stea o dimineață întreagă cu gura căscată lingă rișnița de cafea: într-o zi cu atita treabă! „O timpită care nu-i în stare nici să rișnească“, spuneau ochii Dudaiei în timp ce minile rișneau cafea și gindurile reforme sociale. Cu (1929, AL)

p. 336, r. 7 toaleta. (1938, 1942, Ms): toaleta. — N-ai mai adus apa, idioato? Unde ți-s urechile? — Ce te miști ca o vacă! — Unde mi-ai zvrilit șiretul de la corset, timpito? Etc. ... (1929, AL) / r. 31—32 pantofi de-ai doamnei Danielescu (1938, 1942, 1945): pantofi de-ai doamnei Danielescu, a căror reparație o plătise servitoarea (1929, Ms) / r. 36 nupțial (1938, 1942, 1945): nupțial. Costumul de subretă era prizonier în dulapul cu vechituri, pentru că „desculța“, dacă l-ar fi avut oricând pe mîna ei, ar fi fost „subretă“ nu numai pentru musafiri din cînd în cînd, ci în fiecare seară pentru vizitele ei nocturne. (1929)

p. 337, r. 2 florilor. (1938, 1942, 1945): florilor. — Iustin dragă, pune-ți manșetele și... Glasul doamnei Danielescu devenea dulce ca limonăzile care-s un purgativ deghizat. — ... și taie-ți unghiile: fă-mi mie un hatr. (1929, AL) / r. 31 familiale. (1938, 1942): sonatei familiale. Intervenea pe subt masă, mai ales cînd Luchi se „repezea la bunătăți“. (1929, AL): sonatei familiare. (Ms)

p. 339, r. 25 acestor mese. (1938, 1942, 1945): acestor mese, iar în salon, ogarul princiar. (1929, AL) / r. 27 normale. (1938, 1942, 1945): normale. Și doamna Danielescu epiloga la bucătărie activitatea zilei, cu o întrebare zîmbitor complice, adresată slugilor: — Ei, ia spuneți, ce bacșișuri ați căpătat? (1929, AL)

p. 341, r. 23 „Ei și?“ (1938, 1942, 1945): „Ei și?“ Vedeă pe obrajii Dudaiei o roșeață vinovată, iar în ochii ei o strălucire ca după șampanie: și roșeața și strălucirea ochilor dovedeau că cineva mai în

vîrstă (vrîstă Ms), un „domn“, i-a făcut curte Dudaiei. Din salon răsună, deodată, hohotul de ris, cu stridențe, al doamnei Danielescu Urechea lui Andi cunoștea din copilărie semnificația acestui ris excitat. Așadar, și mama și fata! Mama lui și sora lui! Îl năpădi o îngreșoare de femei în genere, și de cele din casă în particular. (1929) p. 342, r. 3—4 condur. Privi (1938, 1942, 1945): condur. Alt hohot de ris, al doamnei Danielescu și al Dudaiei, încălecară, cu un fel de goliciune crispată în ele glasul bărbătesc care istorisea, se vede, o poveste licențioasă de salon, — dîndu-i lui Andi o contractare repulsivă Privi (1929) / r. 7 și să rămîie (1938, 1942, 1945): și să nu priceapă risul mamei și al sorei lui și să rămîie (1929, Ms) / r. 11—12 copilăriei. Un glas îi porunceă: „Intră“. (1938, 1942, 1945): copilăriei. Alte hohote de ris. Andi tresări. Rîdeau și glasuri bărbătești, al lui Luchi și al tatălui său, dar risul celor două femei stîrnite era impudic, odios... Și fetița din fața Universității nu rîdea — Andi nu auzea alt glas decît al mamei și al sorei lui —, ea tăcea, asculta, le asculta rîzînd. Un glas îi porunceă: „Intră. Fă-le să tacă.“ (1929, Ms) / r. 35 verde. (1938, 1942, 1945): verde, ca primăvara în clipa cînd vînturile sosind luminos calde din cerul deschis, parcă o aduc, deși ea așteaptă în pămîntul descuiat de Dumnezeu care o clipă s-a pogorit pe pămînt cu rîndunele. (1929, Ms)

p. 343, r. 18 brațul întins. (1938, 1942, 1945): brațului întins, proiectat pe zarea ieșană. (1929, Ms) / r. 25 păpușă? Intră (1938, 1942, 1945): păpușă? Alte hohote de ris răsunară ascuțit: bici pe sufletul lui Andi. Intră (1929, Ms) / r. 27 vînt (1938, 1942, 1945): vînt: dorea să curme risul, odiosul ris încărcat de sexualitate. Din prag se înclină, zvelt, ascuțit zvelt, ca o lamă desprinsă din panoplie, nervos îndoită cu virful în pămînt. (1929)

p. 344, r. 2 Andi se îndreptă (1938, 1942, 1945): Avînd aerul că nici n-a auzit necuviința mamei lui, Andi se îndreptă (1929, Ms) / r. 8 fetei. (1938, 1942, 1945): glasul fetei, în timp ce mîna ei nu se-ntindea episcopal spre sărutare, cum fac îndeobște fetele, ci răspundea strîngerii de mînă a lui Andi, pe care o provocase corect. (1928, Ms) / r. 31—32 canoanele frumuseții (1938, 1942, 1945): canoanele cele mai îngăduitoare ale frumuseții (1929, Ms) / r. 40 antipatic. (1938, 1942): antipatic. Îi devenise antipatic din clipa cînd mama lui, pentru același motiv descifrat de Andi și în risul ei, făcuse necuviința de a-l prezenta lui dintăi, omițînd-o pe fata lui care căpăta prin aceasta un rol subaltern, deși, măcar ca femeie, și din punct de vedere al cuviinței elementare, trebuia să aibă precădere asupra bărbaților. (1929)

p. 345, r. 9 urechii moldovenești (1938, 1942, 1945): urechii moldovenești, ca un alt monoclu, verbal, echivalentul impertinenței celui-lalt. (1929, Ms) / r. 16 scrumelniță (1938, 1942, Ms): scrumelniță — spunea scrumieră — (1929)

p. 346, r. 3 ceasornic. (1938, 1942, 1945): ceasornic. Îi plăcea sobrietatea marmurelor. (1929, Ms)

p. 347, r. 2 soare. (1938, 1942, 1945): soarele războaielor arabe. (1929, Ms)

p. 348, r. 40 avusese (1942, 1945, Ms): avuse (1929)

p. 349, r. 3 descoperirea (1929, Ms — formă adoptată): descoperise (1938, 1942, 1945)

p. 350, r. 13—14 comorile. Ședea (1938, 1942, 1945): comorile. Recăpătase sufletul lui, pe măsură ce apăruse-n el, încintindu-l, obrazul prea rotund care-l dezamăgise la-nceput, — sonoritatea pierdută a copilăriei, în timp ce fîntinile de mister se deschideau în el, nu în afară, cu zîne, diavoli și comori, dînd tainice adîncuri gîndurilor, subț vraja ca de lună a obrazului de față, răsărit în el. Ședea (1929) / r. 28 din sobă. (1938, 1942, 1945): din sobă pînă ce devenise jar spuzit, prefăcînd roirea flăcărilor de chilimbar într-o întunecare roșie ca cea a dispariției soarelui otoman în clipa cînd încep muezinii deasupra Bosforului. (1929) / r. 35 castane coapte; (1938, 1942, 1945): castane coapte, zahăr ars pe buza sobei; (1929): castane coapte, zahăr ars (Ms)

p. 351, r. 7 genunchilor goi, purtînd (1938, 1942, 1945): genunchilor goi, de marmură și pelerina, dar purtînd (1929, Ms) / r. 26 înspre Andi. (1938, 1942, 1945): înspre Andi, cu un gest de involuntară protecțiune. (1929, Ms)

p. 352, r. 12 primăveri înflorite (1938, 1942, 1945): primăveri japonez înflorite (1929, Ms) / r. 24 degete (1938, 1942, Ms): degetele (1929)

p. 354, r. 19—20 Ștefanei. Pe (1938, 1942, 1945): Ștefanei. Și Andi, care ținuse o clipă în mîna pardesiul cenușiu, ridiculizînd cu el cîteva femei pe care imaginar le îmbrăcase cu cel mai mic vestmînt al grației de rîndunică — se bucura, văzînd ceea ce numea el „pedeapsa brățării“. Brățara Ștefanei le slujea mînile (O descopereau ei, familiar, pe Ștefana, luîndu-i-o, și brățara le slujea mînile Ms), arătîndu-le mari, greoaie, făcute pentru furculițe și cuțite enorme, nu pentru cîntarea vechilor dansuri egiptene închisă într-o brățară nu mai mare

decît deschizătura unui cuib de rîndunică. Pe (1929) / r. 31 copil. Pînă (1938, 1942, 1945): copil. Toți zîmbeau în jurul ei: ea devenise centrul mirării lor. De cîte ori deschidea gura, le venea tuturora să zîmbească unul către altul, un zîmbet care însemna: „Uite, ascultă, minunea vorbește“. Pînă (1929) / r. 32 neobservată. (1938, 1942, 1945): neobservată, ca și brățara ei. (1929, Ms) / r. 33 egipteană (1938, 1942, 1945): egipteană (egipteană Ms), devenind o neconținută cauză de minunare a celorlalți. (1929) / r. 37 hotărît. (1938, 1942, 1945): hotărît („ca un om mare“ Ms) deși buzele aveau vrîsta bomboanelor roșii (1929) / r. 39—40 Fuma! Luase (1938, 1942, 1945): Fuma! Fumau multe fete după război, dar o țigară—adevărată, nu de ciocolată — în gura fetei, era ceva cu totul hazliu și încîntător, și de necrezut: ca și cum o veveriță, în loc să mănînce alune cu lăbuțele ei depănătoare, ar fuma o țigară. Și — culmea hazului — fuma din timpul războiului. Le istorisise, scurt, cu o seriozitate de om încercat în timpul războiului, cum făcuse campania în regimentul tatălui ei, care era colonel de rezervă la cavalerie.—Papa și cu mine sîntem camarazi de arme, spusese ea cu o gravitate prefăcută, în timp ce trăgea un fum gros de țigară, cu sprincenile ridicate. Și am făcut războiul împreună... Ea, păpușa așezată pe două perne ca să poată ajunge la masă, făcuse Războiul! Cuvintele ei răsturnau valorile normale, și prin aceasta, tot ce spunea — raportat la ea — apărea enorm hazliu și nou. Cînd sunase mobilizarea erau la Marsilia, la Legația românească de acolo. Plecaseră prin Rusia, făcînd un fel de ocol al lumii ca să vie în țară. Pe drum li se furase o bună parte din bagaje. Așa că în timpul războiului n-avusese nici o carte de cetit. (1929) / r. 15 Zîmbet general. (1938, 1942, 1945): Zîmbet general. Calul de la regiment, călărit de Ștefana, lua proporții de cal troian. (1929, Ms)

p. 355, r. 31 zi cu vîntoasă (1929, 1938): zi vîntoasă (1942, 1945)

p. 358, r. 11 Lui (1938, 1942, 1945): Știți, lui (1929, Ms) / r. 16 mici, Andi (1938, 1942, 1945): mici, făcută parcă numai pentru diminitive, și cu mîna ei zornăitoare care ducea pe stradă bulldog-ul cu înfățișare de hipopotam, — Andi (1929, Ms) / r. 21 ca să (1938, 1942, 1945): cum brățara suna mereu la fiecare gest, ca să (1929, Ms)

p. 359, r. 6 școală. (1938, 1942, 1945): școală: „Marș, fără vorbă“. (1929) / r. 25—26 față. Nici (1938, 1942, 1945): față. O! dacă și-ar fi dat seamă Duduia că și ea și mama ei, alături de ceea ce socoteau ele că-i o miniatură numai, deveneau ca niște saci cu cartofi deghezați în cucoane, ar fi urît-o, cum urăsc cu vitriol în ochi femeile obiș-

nuite pe cele deosebit de frumoase care prin simpla lor prezență revelatoare, dau celorlalte semnificație de ambalaj grosolan, greoi și umplut cu paie numai, al feminității expediate de Dumnezeu pe pământ, alături de statuia ei goală, luminos desăvârșită. Dar nici (1929, Ms) / r. 30 gura ei (1938, 1942, 1945): gura ei de zmeură (1929, Ms) / r. 33 țara uriașilor. (1938, 1942, 1945): țara uriașilor, adică în casa Danielescu, privindu-i dintr-un fotoliu, cum celălalt îi privea cuprins în palma unui uriaș: pod peste fluviul zîmbetelor celorlalți uriași. (1929, Ms)

p. 360, r. 16 de unde-i ... (1938, 1942): de unde-i... și cât costă?... (1929, Ms) / r. 26 pentru copii, aprecia (1938, 1942, 1945): pentru copii, între degetele lor de aluat dospit, aprecia (1929, Ms)

p. 361, r. 18 aici, dăduse (1938, 1942, 1945): aici, se ridicase din fotoliu și mică, în mijlocul salonului și printre ceilalți care o ascultau zîmbind, dăduse (1929) / r. 23 păsărelelor (1938, 1942, 1945): păsărelelor mici (1929, Ms) / r. 24 fetițelor (1938, 1942, 1945): fetițelor mici (1929, Ms) / r. 27 persanului (1929, Ms): personalului (1938, 1942, 1945 — greșit în ultimele ediții)

p. 362, r. 30 lănci... (1938, 1942, 1945): lănci: All-lah... (1929, Ms) / r. 32—33 dansatoare. Și (1938, 1942, 1945): dansatoare. Dar gestul își pierduse parfumul. Și (1929): dansatoare. Zimbeau și ele. Mîinile lor își apăsară ochii apoi se desprinsesă și cu coatele alăturate de trup, rămaseră cu palmele răsturnate-n sus. Și același gest apărui hidos, penibil, căci ochii și mîinile lor nu erau în fața Constantinopolului, ci într-un salon cu mobile și cu oglinzi, într-o atitudine de țali în clipa bacșifului. Și iarăși Andi regăsi „pedeapsa brățării“. Tot ce purta Ștefana, tot ce făcea Ștefana, era al ei, cum numai ale primăverii sînt acele zori de cîntece și de lumină: brățări de dansatoare egiptiană, sunătoare ca și cea de pe încheietura brațului Ștefanei —, cum e numai al rozelor parfumul și petale[le] lor. Să nu s-atingă nimeni. Să nu-ndrăznească nimeni să-ncerce ce-i al ei și numai al ei; nimeni să nu se-ncumete să facă ceea ce numai de ea făcut avea mirarea înfloririlor spontane și dansul zborului în cer. Desprinsă de pe brațul ei, brățara slufișe, deformase, mărise și îngreuiase brațele de pe o masă întregă, vasalizîndu-le tacimurilor, farfuriilor, paharelor. Inelul, care-i înflorea persan un deget, scos de pe degetul ei, dăduse un fel de elefantiazis tuturor mîinilor prin care trecuse, — redevenind magic frumos — podoabă nu sarcasm — abea repus pe degetul ei. Și (Ms)

p. 363, r. 28—29 altora. Niciodată (1938, 1942, 1945): altora. Cînd era întrebată despre un oraș, Roma de pildă, spunea și ea „Roma...“ și tăcea. Și nu vorbea despre Roma decît în clipa cînd o revedea, decît în clipa cînd găsea fereastra sufletească deschisă spre Roma. Niciodată (1929, Ms) / r. 31 impresia de vid oratoric, ci de onest, de autentic. (1938, 1942, 1945): impresia de suspect, de vid oratoric, ci de masiv, de onest, de nefalsificat, de autentic. (1929, Ms)

p. 364, r. 1 descoperirea (1929, Ms — formă adoptată): descoperire (1938): descoperise (1942, 1945) / r. 13—14 asculta atentă (1938, 1942, 1945): asculta efectiv, atentă, dar mîna ei înălțată, de pildă, ca să arate majestatea unei moschei cădea încet (dezmiertînd parcă marmura sau granitul coloanei care pentru domnul Stănilescu devenise o masă Ms), în timp ce moscheea devenise pentru domnul Danielescu o masă de conferențiar în fața unui auditoriu. (1929) / r. 34 mîna apărea (1938, 1942, 1945): mîna stîngă, cea cu brățara, apărea (1929, Ms)

p. 365, r. 41 galoși (1938, 1942, 1945): galoși „Tretorn“ (1929)

p. 366, r. 1 șoșoni (1938, 1942, 1945): șoșoni „Tretorn“ (1929) / r. 15 care se (1938, 1942, 1945): care-l (1929, Ms) / r. 16 desprînși (1929): desprins (1938, 1942, 1945 — greșit în ultimele ediții) / r. 42 bunica?“ (1938, 1942, 1945): bunica?“ Înainte de-a vizita Muzeul, în care fumatul era oprit, Ștefana intra la cafeneaua din curtea Sfintei Sofiei, unde domnea extazul otoman al narghilelelor. Se așeza pe marginea (marmura Ms) caldă de soare a fîntînei abluțiunilor rituale, bîndu-și cafeaua neagră, fumîndu-și țigara, sub cerul de o albastră intimitate, deasupra glicinilor și meselor de cafea la care turcii, după ce-și scoteau ghetetele, nu vorbeau, nici se certau ca în cafenelele Occidentului, ci tăceau, fiecare la masa lui, fiecare închis în visul narghilelei ca viermii de mătasă în gogoșa lor. De-acolo pleca spre Vechiul Serai în incinta căruia era situat Muzeul (1929)

p. 368, r. 20 în El. (1938, 1942, 1945): în El, în legenda lui Andi (1929) / r. 31 sobă, cu (1938, 1942, 1945): sobă cu șalul pe umeri, cu (1929) / r. 33 lui. (1938, 1942, 1945): lui, va sta ca un cufăr acolo unde fusese o rîndunică. Și la dejun și la masă, în locul zornăitului brățării (egiptiene Ms), vor răsuna numai paharele, cuțitele, furcu-lițele și clefăitul tatălui lui. (1929) / r. 34 melodie, vor (1938, 1942, 1945): melodie fals cîntată de ele, ca de-un vers mutilat în gura lor, vor (1929)

p. 370, r. 16 lui (1938, 1942, 1945): lui și ai tineretului ieșan? (1929, Ms)

p. 372, r. 1 rusesc, care (1938, 1942, 1945): rusesc clădit din albe curbe de lebădă, care (1929, Ms) / r. 2 lin prin (1938, 1942, 1945): lin ca pe o trenă prin (1929, Ms) / r. 13—14 cochetăria. S-ar fi (1938, 1942, 1945): cochetăria. Legenda ieșană a lui Andi, pe care Andi o deservea în viața lui de toate zilele — și la Universitate, și acasă, și în lume — apărind de o diversitate proteică în fața concetățenilor săi, — dispăruse, o dată cu apariția Ștefanei care nu-i cunoștea legenda. S-ar fi (1929) / r. 30 feței lui deznădejde (1938, 1942, 1945): feței lui deznădejdea statuiei cu picioarele sfărimate de la glezne, deznădejde (1929, Ms) / r. 35—36 glezne. Dar (1938, 1942, 1945): glezne. Atît timp cît fusese dominat de legenda lui, Andi n-ar fi putut — oricît ar fi dorit-o — să pătrundă în sufletul Ștefanei. S-ar fi oprit în ochii ei — decorîndu-i o clipă — și mai departe n-ar fi trecut. Era în frumuseța lui o armonie statică, o grație debilă, o lipsă de vitalitate bărbătească, înlocuită uneori printr-o însuflețire feminină, — care în ochii unui om lucid, viu și care nu-i cunoștea legenda, sau nu i-o lua în seamă, îl clasa cu o blîndețe atentă între obiectele prețios moarte ale vitrinelor de antichități. Dar (1929, Ms)

p. 373, r. 2—3 casă. Nu (1938, 1942, 1945): casă. Mișcarea de protecțiune involuntară, care de două ori îi tresărise-n mină — rămăsese în sufletul ei, vie, activă, preocupînd-o. Nu (1929) / r. 6 La hotel (1938, 1942, 1945): Și totuși nu-l putea uita. La hotel (1929, Ms)

p. 374, r. 22 zorii (1929, Ms — formă adoptată, folosită din nou, la p. 378, r. 39) zorile (1938, 1942, 1945)

p. 375, r. 11 adolescenței lui. (1938, 1942, 1945): adolescenței lui, față de opinia publică ieșană în care presimțise apariția legendei lui și cum o examinase atent, înainte de a intra în ea, și cum devenise lacheul ei... (1929, Ms) / r. 37—38 faptele. O! (1938, 1942, 1945): faptele. Se enerva el singur pe el, cum îl enervau și ceilalți dîndu-și numai așa iluzia activității, a individualității lui active printre ale celorlalți. O! (1929, Ms)

p. 377, r. 25 vuiseră (1929, 1938, Ms): veniseră (1942, 1945 — greșit în ultimele ediții) / r. 39 Europei, pe (1938, 1942): Europei, liberă cum sînt copiii care merg sărînd într-un picior, pe (1929, Ms)

p. 378, r. 22—23 românești. Uitase (1938, 1942, 1945): românești. Uitase omul de omăt al satului de zăpadă clădit de copiii iernilor

românești. Sunetul ierburilor coapte, pentru ea nu mai era al greierilor și al cosașilor din România, ci al gingăniilor meridionale, aco-perit mereu de foșnetul marelor mătăsurii orientale ale mărilor calde. Uitase (1929, Ms) / r. 26—27 României. Și (1938, 1942): României. Și iată că în noapte, răsuna alături de ea și pentru ea, întregul sunet românesc, cel mai autentic, înviind în ea ceea ce uitase, ceea ce părăsise. Și (1929)

p. 379, r. 36 jurul lui. (1938, 1942, 1945): jurul lui, pe rînd: bucătăria, ietacul părintesc, Duduia, Luchi. (1929)

p. 381, r. 18 glasul tunetului (1929, Ms): gustul tunetului (1938, 1942, 1945 — greșit în ultimele ediții) / r. 21 geamăt dezarticulat. (1938, 1942, 1945): geamăt dezarticulat — și cînd bătea mătania, fruntea lui pocnită de podea răsuna cutremurînd laolaltă cu fruntea norilor izbiți de stînci, strîmta bisericuță în care se zbătea nevăzutul. (1929, Ms)

p. 382, r. 3—4 slujind?“ Domnul (1938, 1942, 1945): slujind?“ Și cu o deznădejde care-l făcu să scape din mină chilimbarul și bilețelul cu vorbele Ștefanei, Andi simți că apare pe fața lui, surisul de „femeie care minte“. Nu dormise de loc. După visul care-i stîrnise surisul falș, rușinat, ca un fel de semn infamant al sufletului, apărut uneori și pe obrajii dezgoliți, — Andi începuse să audă zgomotele casei. Vroia să doarmă și nu putea. Treceau parcă prin sufletul lui pașii servitoarelor, papucii Duduiei, glasul mamei lui, pocnetul pieptenilor desprinși din părul ei și rostogoliți pe jos; și fișiiitul bleg al apei vărsate din lighene în căldări, după spălăturile sumare. (Auzea tot. Intrase casa în el, cu toată abjecția deșteptărilor după o noapte cu musafiri. Ms) Farfuriile și tacîmurile de gală erau predate cu număr, bucată cu bucată — cum se predau pietrele prețioase după ce expertul le examinează dacă n-au fost înlocuite cu altele false — doamnei Danielescu, după ce Duduia, bodogănînd la servitoare — ba fiindcă nu le țpăla bine, ba fiindcă miroseau a „petică“ — le cerceta pe-o față și pe alta, țcănîndu-le. Apoi auzise apa de la closet care înainte de-a curge — în clipa cînd Primăria îi dă drumul — fisia nazal ca un uriaș samovar, cîntînd pe nas ca țircovniciei, bolborosînd ca curcanii, horăînd ca somnul oamenilor gușați, în lungi gargarisme, pînă ce, la sfîrșit, izbucnea, cu sunetul ei de cascădă trivială cu lanțul de gît. Casa intra în uniformă de mică țînută. Toți erau mahmuri — afară de Luchi, care își amîna mereu deșteptarea cu cite cinci minute, și de Andi care-i judeca —, avînd impresia c-au cheltuit prea mult, c-au fost prea darnici, și regretul că astfel de mese strașnice rămîn, în definitiv, anonime. Ar fi dorit parcă toți

să vadă recunoștința foștilor oaspeți materializată într-un monument public ridicat în memoria „clipelor neuitate” petrecute în salonul și la masa familiei Danielescu, — sau măcar într-o decorație vizibilă, un fel de „Bene-Merenti” casnic. Domnul (1929) / r. 32—33 munte-nește. „Moldova (1938, 1942, 1945): munte-nește. Monoculul lui agre-siv, parcă mereu îndreptat spre gleznele dezgolite ale unei femei ele-gante — privea trecutul Moldovei cu un idealism ciudat la un purtă-tor de monoclu, cu accent valah pe deasupra. „Moldova (1929, Ms)

p. 386, r. 21—22 sufletesc. Și (1938, 1942, 1945): sufletesc. Scrumul lăsat pe covorul din salon de țigările lui Matei Velisar, acuma, când doamna Danielescu nu mai vedea subț monoclu ochiul sculptat într-un diamant negru, și când nu mai auzea glasul curtenitor bărbătesc, — o enerva retrospectiv, făcând-o să fie cam iute cu Duduia care, la rîndul ei, își vărsa focul asupra subreței redevenită servitoare. Și (1929)

p. 388, r. 26—27 cap. Pierduse (1938, 1942, 1945): cap. Ticălosul! Îi venea să se apostrofaze cu glasul și cu vorbele cu care mama lui și Duduia apostrofau pe coridoare și la bucătărie pe servitoare, atunci când în salon erau musafiri față de care nu-i puteau face nici o observație. Acel glas și acele vorbe, numai, le merita. Pierduse (1929) / r. 33 musafiri (1938, 1942, 1945): musafirii (1929) / r. 34 oglindă, ci (1938, 1942, 1945): oglindă, sau ștergîndu-și pantofii de ciorapi, ci (1929, Ms) / r. 37—39 lunare. Întregul Iași învăluit în lună părea c-ascultă o mare armonie, copleșit de visare, de melancolie, de vastitate. (1938, 1942, 1945): lunare. Parcă făcea parte și el din atmosfera tabloului celebru, al lui Balestrieri, intitulat *Beethoven*, în care mai mult persoane ascultă o sonată de Beethoven. Unul visează cu genunchii la gură. Altul fumează, cu ochii întredeschiși. Alții stau cu tîmplele în palme. Sînt copleșiți de sonata care invie în sufletele lor vastități somnambulare, ca apariția lunii pline pe mări. Deasupra, dominîndu-i pe toți, e masca lui Beethoven, înnegurată, crîncenă, apăsată, ursuză, cu toți nourii lunei pe fruntea ei masivă, sorbită de prăpăstii peste care domnește. Așa era Iașul, așa era el; când îl găsise Ștefana. Întregul Iași învăluit în lună părea c-ascultă o mare armonie, copleșit de visare, de melancolie, de vastitate, avînd parcă în el prezența destinului ca o statuie cu brațele rupte, scufundată în mare. (1929) / r. 41 lui. (1938, 1942, 1945): lui. Înlouise melancolia cu areală și subț ochii Ștefanei desfăcuse bucată cu bucată Iașul, înghițîndu-l, ca pe stridii în care-n loc de perle ai descoperi numai spasmul gras, viscos și comestibil, pe care-l înghiți după ce-ai

stors asupra lui lămie și ai presărat piper. Ticălosul! Ticălosul! (1929, Ms)

p. 389, r. 5 bocitoarelor. (1938, 1942, 1945): bocitoarelor: nenumărate atitudini ale aceleiași dureri închise în sarcofagul pe care-l împrejmuesc de-a pururi cu plîngerea lor sălcii omește nîsse de marmură elină. (1929) / r. 15—16 nimănu? Îi (1938, 1942, 1945): nimănu? Ticălosul! Ticălosul! Îi (1929, Ms) / r. 28 meschin. (1938, 1942, 1945): meschin pe care-l lasă moliile. Ticălosul! (1929, Ms) / r. 38 familia lui. (1938, 1942, 1945): familia lui — și de legenda lui ieșană: fatalitate pe care tot Iașul i-o impunea, aservindu-și-l. (1929, Ms)

p. 390, r. 17 Era (1938, 1942, 1945): Erau (1929) / r. 19—20 Tot era fals în Iași, tot era aparent (1929, 1938): Tot era aparent (1942, 1945) / r. 35—36 Iustin Danielescu. Ștefana (1938, 1942, 1945): Iustin Danielescu. Funcționarii gării îi priveau cu servilă deferență, gata să le ridice un ziar căzut pe jos, o batistă scăpată, un baston lunecat din mîină în febra cordialelor gesticulări. Ștefana (1929)

p. 391, r. 27—28 ocazii. (1938, 1942, 1945): ocazii și care putea fi intitulată: „Noi ieșenii, copii ai Minervei și ai lui Orfeu, care-au fost moldoveni fără să știe. Dar știm noi.” (1929, Ms) / r. 34 inima lui. (1938, 1942, 1945): inima lui, cu galoși și cu umbrele și cu toată greutatea lor pîntecoasă și molatecă de carne dospită în provincie. Ar fi vrut să-i răstoarne pe toți c-o singură lovitură de picior, ca pe-o puțină de castraveți murați, rămasă din primăvara anului trecut. (1929, Ms)

p. 395, r. 26 oameni (1938, 1942, 1945): oameni cu galoși (1929, Ms)

p. 399, r. 21 imbrincit (1929, Ms): imbrăcat (1938, 1942, 1945 — greșit în ultimele ediții) / r. 35—36 ocolea. Dar (1938, 1942, 1945): ocolea. Avea impresia că prezența lui — obișnuia să vorbească înghesuindu-se cu burta în interlocutor — îi lăsa pe haine și pe suflet pete de grăsime. Dar (1929, Ms)

p. 402, r. 21—22 solitare? Nu (1938, 1942): solitare? Bucureștii îi apărea ca o vastă berărie cu orchestre barbare, în care viața era servită, ca berea în aceiași țapi și în aceleiași halbe fabricate în serie pentru lichidul cu spumă ieftină și delectări de rînd. Nu (1929)

p. 404, r. 38 refugiul din (1938, 1942, 1945): refugiul calm din (1929, Ms)

p. 407, r. 3 împărechere (formă adoptată după Ms; în ediții: împărechere) / r. 15 inelele (1929, Ms — formă adoptată): inele (1938, 1942, 1945) / r. 28—29 innoite. Și (1938, 1942): innoite. Logodnă! Ștefana logodnica lui Andi! Parcă avea să se întâmple această logodnă în pozele unei povești persane. Vedeă mîna mică a Ștefanei, pe care Ibrahim-Lala-Irani o împodobise cu inelul-cununiță, împodobită cu un alt inel, de aur, purtînd gravat în el numele lui Andi; numele lui pe cel mai mic inel din lume, purtat pe-un deget de poveste! Și se deșteptau în suflet zimbete ca reverențe de flori pentru o logodnă cuprinsă și-ntrecută de ierburile mărunte. Ștefana mireasă! Privind-o numai pe Ștefana, cuvîntul „mireasă“ devenea o glumă de primăvară, ca un piersic înflorit în palmă. Și (1929) / r. 38 vinovată, lumina (1938, 1942, 1945): vinovată și servilă, lumina (1929, Ms)

p. 408, r. 33 bunătăți. (1938, 1942, 1945): bunătăți, gata să-și zugrăvească obrajii cu tortul de ciocolată după ce nu-l mai pot minca. (1929, Ms) / r. 39—40 musafirilor? Noi (1938, 1942, 1945): musafirilor? Tot așa și cu servitorii din case străine. Un pahar răsturnat pe jos, sau cine știe ce gafă mărunță, care lasă indiferenți sau distrează pe musafiri, supără pe gazde, fiindcă ele trăiesc mereu cu servitorii care neconțentî răsfoarnă pahare și fac gafe, — pe cînd musafirii sînt simpli spectatori, încîntați de tot ce-i poate distra în casa altora... Noi (1929)

p. 409, r. 27—28 mea. Andi (1938, 1942, 1945): mea. Îi amintise apoi de spovedania lui de la Iași. Această spovedanie îi arătase în sfîrșit sensul pe care trebuia să-l aibă viața ei. Avea impresia că sufletul ei trăise într-un fel de hoteluri de lux, și că de-acolo, de la căldură, într-un decor stilizat, ascultase vîntul care șuiera afară. Pe cînd sufletul lui Andi trăise în acest vînt: de asta tremura. Și ea vroia să tremure alături de el, trăind afară, în viața țării ei, nu între ziduri groase, la gura sobei. Andi (1929)

p. 411, r. 9 de ei. (1938, 1942, 1945): de ei cu un fel de afectuos servilism, pentru care în acele clipe le era recunoscător. (1929, Ms) / r. 24—25 Îl luase în mîna devenind deodată tăcută. (1938, 1942, 1945): Îl luase în mîna, speriată, absurd speriată, devenind deodată tăcută, posomorită. (1929) / r. 33 așezaseră (1929, Ms — formă adoptată): așezară (1938, 1942, 1945)

p. 412, r. 17 Apoi, după (1939, 1942, 1945): Apoi, deodată, pe neașteptate, își zmuncise mîna dintr-a lui Andi. Și după (1929, Ms) / r. 25 respirase adînc. (1938, 1942, 1945): respirase adînc.

Își aplecase obrazul pe pieptul lui Andi (1929, Ms) / r. 29—30 marș. Și pornise (1938, 1942, 1945): marș. Și iarăși, pe neașteptate, Ștefana se oprise, privise lung căsuța cantonului rămasă în paianjenișul sur al ploii, și fluturase mîna înspre ea. — Întîia casă, Andi, în care-am stat singuri noi doi. Cine știe... Și pornise (1929) / r. 37—38 celelalte. Îl încînta (1938, 1942, 1945): celelalte. — Uite, Andi, să ne fie semnul vieții noastre. Da? — Da. Îl încînta (1929)

p. 413, r. 9—10 mîni. Se (1938, 1942, 1945): mîni. Andi se aplecase să-i sărute mîna, dar Ștefana îl oprise, apucîndu-l ea de mînă, strîngîndu-i-o lung, cu un tremur de inimă în zguduirea ei. Se (1929)

p. 414, r. 21 îndrăgostirilor (1929, Ms — formă adoptată): îndrăgostitorilor (1938): îndrăgostiților (1942, 1945)

p. 416, r. 17—18 bucureșteană. — Bună dimineața (1938, 1942, 1945): bucureșteană. Ș-abea noaptea, tîrziu, în patul lui de la hotel, în preajma somnului care-n sfîrșit se apropiase, simțise c-un fior rece că apare pe obrajii lui surîsul de „femeie care minte“. Dar îl dominase, și adormise fără zbcucium, atribuind acest surîs unui tic nervos lipsit de orice semnificație sufletească. Și de altfel, somnul care venise, trecînd peste suris, confirmase noua interpretare dată de Andi surîsului. Adormise adînc. Și poate că în chiar secunda premergătoare deșteptării, visase pe fata din brazi, aplecată asupra lui, spunîndu-i: „Tu ești mic“. Căci odată treaz, atunci cînd sufletul ieșit din somn se limpezi, reluîndu-și amintirile, nu deschisese ochii de-a dreptul sărînd din pat, cu teama c-a întîrziat și că Ștefana poate că-l așteaptă, — ci șovăi o clipă, strîns în el, prelungînd voluntar clipa de refugiu orizontal în patul somnului, ca și cum viața nu l-ar fi așteptat cu bucurii, ci cu primejdii. Erau abea șase dimineața. Adormise din nou, și după un vis rău, murmurînd superstițios, copilărește, cu brațele strînse, ca pe ceva aievea, numele Ștefanei. Și se deșteptase la șapte, definitiv, voios, știind că trebuie să se întîlnească peste puțin timp cu Ștefana. — Bună dimineața (1929) / r. 20 cu obrajii (1938, 1942, 1945): cu brațele fluturînd, cu obrajii (1929)

p. 417, p. 23 acum (1938, 1942, 1945): acum (1929, Ms)

p. 418, r. 11 mînuși de piele. (1938, 1942, 1945): mînuși de piele spălate cu benzină, întinse la uscat. (1929, Ms) / r. 32—33 și scrum de țigări. Scrumul (1938, 1942, 1945): și mucuri de țigări și scrum de țigări. Scrumul și mucurile (1929, Ms) / r. 37 scrum dacă (1938, 1942, 1945): scrum și mucuri de țigări, dacă (1929, Ms)

p. 420, r. 17 se umflase (1929, Ms): se umpluse (1938, 1942, 1945 — greșit în ultimele ediții)

p. 421, r. 19 visurile (corectat după Ms; în ediții: visurilor)

p. 422, r. 29—30 fumaseră, vorbiseră (1938, 1942, 1945): fumaseră — și Andi: numai el fumând „ca fetele“ —, vorbiseră (1929, Ms)

p. 424, r. 36 Intraseră. Selim îi explicase scopul vizitei. Se (1929, 1938, Ms): Intraseră. Se (1942, 1945)

p. 425, r. 19—20 negustori. Ceasurile (1938, 1942, 1945): negustori. Și-n acele clipe în care Ștefana răsărise de subț mormanul de covoare din povestirea ei, proaspătă ca întâia giză a primăverii de subț frunza toamnei, ridicată de trupul ei, — și Andi, și Matei Velisar, închideau în sufletele lor ființa Ștefanei, nu ca s-o prade, ci ca să nu le-o fure alții. Ceasurile (1929)

p. 426, r. 12 pasiuni atit de (1938, 1942, 1945): pasiuni tot atit de (1929, Ms) / r. 13—14 Andi. Se (1938, 1942, 1945): Andi. Iubirea Ștefanei îi apărea lui Andi ca un sacrificiu neverosimil cum ar fi de pildă al unui scriitor care și-ar arde toate manuscrisele, știind perfect că flăcările nu distrug numai hirtia acoperită de slove, ci și admirația nenăscută încă, dar sigură, a lectorilor viitori, — pentru a-și hărăzi sufletul și talentul închinărilor solitare, neștiute de nimeni decît poate de ipoteticul Dumnezeu căruia i se-nchină. Dragostea Ștefanei îi apărea lui Andi, ca o renunțare înfricoșătoare la nenumăratele iubiri pe care le-ar fi putut deștepta în alții; înfricoșătoare, fiindcă pînă atunci, Andi nu concepuse că poate exista într-o ființă atita generozitate. Se (1929) / r. 20 răspunsului. Căci (1938, 1942, 1945): răspunsului, căci Andi nu lămurise dacă el, devenit Ștefana, l-ar fi iubit pe Andi renunțînd la ceilalți, ca la un triumf sigur, ca la un regat neîndoiș. Din această ipoteză Andi ieșise glorificat, dar soluția problemei nu apăruse. Căci (1929)

p. 427, r. 12 meschin. Vra să zică (1938, 1942, 1945): meschin. Asta iubise dintii Ștefana în el. Întăia și singura ființă care nu-i cunoscuse legenda și care nu i-ar fi acceptat-o, îl iubise pe el, pe Andi cel necunoscut tuturor celor care-l admirau la Iași. Vra să zică (1929) / r. 14—15 permanența acelei mari sincerități (1938, 1942, 1945): permanența acestui adevăr — întimplător descoperit de el alături de ea — de permanența acelei mari sincerități (1929) / r. 17—18 nimic. O iubea (1938, 1942, 1945): nimic. S-apară în fața ei așa cum era, fără de nici un fard, fără de nici o retușare. O iubea (1929, Ms) / r. 21—22 viitor. Și (1938, 1942, 1945): viitor. Îl apăsau, această

sinceritate, acest adevăr, pe care trebuia să le poarte mereu față de Ștefana, ca cea mai grea minciună a vieții lui. Fiindcă abea încet cu-ncetul Andi începuse să-și dea seamă că spovedania făcută de el, Ștefanei, nu putea fi — tocmai față de Ștefana — un fapt unic, un fel de act eroic al vieții lui, a cărui răsplată fusese Ștefana, ci dimpotrivă, trebuia să facă parte dintr-o neconținută serie de fapte identice, firești vieții lui de toate zilele, fără să tindă la răsplată, apărînd spontan, fără deliberare, fără efort, așa cum apărea sinceritatea Ștefanei. Și (1929)

p. 428, r. 2—3 rugăminte. „Bună dimineața, Andi. (1938, 1942, 1945): rugăminte. Această semnificație lăuntrică, a scrisorii, devenea aparentă prin conținutul telegramei-răspuns. Bătuse din palme — el, Andi — și ei veneau cu frunțile plecate, gata să-i îndeplinească poruncile. „Bună dimineața, Andi. (1929)

p. 430, r. 9 lui, încît (1938, 1942, 1945): lui — reinviind în el sufletul nopților ieșene, cînd se-nvecinase mereu cu zgomotele unei odăi, comentîndu-le —, încît (1929)

p. 431, r. 7—8 venit... V-am adus trăsura. Nici (1938, 1942, 1945): venit... Adică, știu eu! Iertați-mă, sînt foarte rău dispus. V-am adus trăsura. Eu mă duc singur la hotel. Ne vedem mîine dimineață, dar vă rog, fără lacrimi, fără gesturi mari, fără suspine și fără fraze «părintești». Nici (1929, Ms) / r. 11 să spuie astfel de vorbe (1938, 1942, 1945): să ție un astfel de discurs (1929)

p. 432, r. 1 enigmatic, cu (1938, 1942, 1945): enigmatic, superior, cu (1929) / r. 8 reforma, ca (1938, 1942, 1945): reforma ei definitivă din rîndurile femeilor frumoase, ca la (1929, Ms) / r. 12—13 Andi. Și (1938, 1942, 1945): Andi. Și Ștefana va fi considerată ca o nouă modă de frumuseță feminină, lansată de Andi. Dacă s-ar fi putut micșora femeile cum se scurtează călcîile, Andi era convins că multe fete ar fi căutat să aibă talia Ștefanei, statura ei. Și (1929) / r. 20 atribut al lui, ca un (1938, 1942, 1945): atribut al lui, ca o dependență a lui, ca un (1929, Ms) / r. 22 satelitul lui grațios, cinstită (1938, 1942, 1945): satelitul lui grațios, purtătoarea trenei lui, cinstită (1929, Ms)

p. 433, r. 3—4 cu toată ființa lui că ar fi vrut să i se-nchine. (1938, 1942, 1945): cu toată biata lui ființă ticăloasă, că ar fi vrut să i se-nchine ca lui Dumnezeu. (1929, Ms) / r. 18 dar nu într-un (1938, 1942, 1945): dar nu lîngă ficțiuni, bolnăvicioasă ca atunci, într-un (1929) / r. 21 Vroia (1938, 1942, 1945): Iși sacrificase legenda lui

și pe toți ieșenii în care trăia legenda lui. Vroia (1929) / r. 36 spunea. Era (1938, 1942, 1945): spunea. Parcă ar fi gândit cu glas tare ca și clopotele. Era (1929) / r. 39 țărănească. (1938, 1942, 1945): țărănească, aducînd cu ea și forma plină a ceanului din care a ieșit. (1929)

p. 434, r. 39. banană coaptă. (1938, 1942, 1945): banană coaptă. Nu mai avea pași volutari, zvicniți în lături; tocurele nalte îi dădeau mișcări mărunte cași pașilor de dansatoare cînd înaintează-n vîrfurile degetelor. (1929)

p. 435, r. 13 mîna ei. (1938, 1942, 1945): mîna ei care ducea și pe bulldog. Parcă o dată cu dispariția centurei de piele și a ghetelor solide pierise o mare din fiița Ștăfanei, mare albastră-n vinturi vaste, lăsînd în locul ei o floare, tot albastră, în vîntul care adormise-n jurul ei. (1929) / r. 35 de entuziasm. (1938, 1942, 1945): de un entuziasm care aplaudă pînă la extenuare și tot mai vrea s-aplaude. (1929)

p. 436, r. 29 fată a (1938, 1942, 1945): fată — și fină pe deasupra — a (1929)

p. 437, r. 10 singură. (1938, 1942, 1951): singură; cu Andi singură, și mai puțin. (1929) / r. 15 frumoasă. (1938, 1942, 1945): frumoasă, doamna Danielescu se obliga să i-o mîbileze după plac: oricum ar fi vrut Ștăfana. Se supunea cu plăcere capriciilor Ștăfanei. (1929)

p. 438, r. 5 brandenburguri (1945 — formă adaptată): brandebururi (1929, 1938, 1942): brandemburi (Ms) / r. 16 Scrumul țigărilor și mucerile răspindite (1929, Ms — text adoptat, cerut și de acordul cu predicatul: dovedeau): Scrumul țigărilor răspîdit (1938, 1942, 1945), r. 23 de ras, ba făcea (1938, 1942, 1945): de ras, ba își călca hainele ba făcea (1929) / r. 39 cînele, să-și demonteze revolverile, cu degetele în vîșnică (1929, 1938): cînele, în veșnică (1942, 1945)

p. 439, r. 7 după el pe la (1938, 1942, 1945): după el, cu o curiozitate iscoditoare de copil care vrea să vadă și să știe tot, pe la (1929) / r. 10 de duminică pe acrobații (1938, 1942): de duminică pe clovnii, acrobații (1929) / r. 28 repaosului, îngrijirea (1938, 1942, 1945): repaosului, așa cum violoniștii cîntă din vioară, îngrijirea (1929, Ms) / r. 33—34 protestare. După (1938, 1942, 1945): protestare. Decît să stea la cafenea cu cei de vîrsta lui, „punînd țara la cal“, prefera să stea singur în pijama vișinie cu brandebururi (brandembururi, Ms) negre, cu cînele pe care-l țesăla — în dorul calului —,

într-un miros de pielărie ceruită care-i amăgea pasiunea șelii și a hamului, cu aurăriile care-i aminteau poate scriperea armelor și a armurilor în soarele zilelor de luptă, și poate lucirea presimțită în cetățile spre care se-ndrepta raptul războinic, — îndestulînd acestea în el totodată, și cultul oriental al aurului și al pietrei prețioase, — avea de altfel și ochii acestui cult. După (1929)

p. 440, r. 3—4 sufletesc. Matei Velisar (1938, 1942, 1945): sufletesc — nu să tînjească melancolic, ca odinioară Andi. Propaganda masonică, a lui Matei Velisar, reedita sufletește cultul aurului, a cărui vestală neconținută era. Matei Velisar (1929, Ms) / r. 39 Tot (1938, 1942, 1945): Își făceau toți trei „de cap“. Tot (1929, Ms)

p. 441, r. 28—29 ademenitoare. Discuțiunile (1938, 1942, 1945): ademenitoare. Văzuse, cu acest prilej, deosebirea esențială dintre modul cum idealizau trecutul moldovenesc Matei Velisar și tatăl lui. Idealizările lui Matei Velisar nu izvorau dintr-o delibere cerebrală, ca la profesorul Iustin Danielescu. Nu erau o platitudine care mîgulea orgoliul patriotard, urmărind recompensa sfințirii apostolicești. Sufletul lui Matei Velisar nu era calculator, ci generos. Idealizările lui nu erau decît o transpunere spontană a virtualităților lui sufletești în faptele istoriei: de aceea vedea în ele cavalerescul, nu realitatea psihologică, așa cum o bănuia Andi, așa cum desigur c-o bănuise și tatăl lui la începutul carierei sociale, fără să aibă onestul curaj de-a o împărtași și celorlalți riscînd să primească pietre în loc de aplauze. Domnul Iustin Danielescu era autorul acelei faimoase Povestea Neamului, al cărei succes stăruia, didactic sprijinit, din generație în generație, devenind o adevărată rentă viajeră pentru autor. După ce-l descifrase pe Matei Velisar, Andi-și dăduse seamă că „Povestea Neamului“ avea față de autorul ei, semnificația de paradă, pe care la-nceput crezuse că o au aurăriile lui Matei Velisar. Matei Velisar credea în povestea neamului, dar n-o scrisese; copilul din el trăia aievea această poveste. Profesorul Iustin Danielescu însă, o tipărise. Și dacă fanatismul generos al lui Matei Velisar, dădea o valoare de aur pur — deși nemarcat social — acestei ficțiuni, acestei interpretări romanțioase dar sincere, — ipocrizia patriotică a profesorului Danielescu dădea aceleiași atitudini, exprimată în aceeași poveste a neamului, o valoare măsluită de tinichea vîndută drept aur garantat, cu complicitatea întregii opinii publice care marcaseră drept aur tinicheaua trecută-n contrabandă. Discuțiunile (1929)

p. 442, r. 3 entuziast. Le (1938, 1942, 1945): entuziast. Le povestise și el, la rîndul lui, un aspect al vieții de familie de la Iași, care purta

parcă pecetea povestirilor Ștefanei. Comentase telegrama lui Luchi, asigurându-i că-i plătită cu prețul vânzării unor volume din biblioteca părintească și cu prețul sacrificiului țigărilor clandestine. Le (1929, Ms)

p. 443, r. 4 deformarea, presimțirea (1938, 1942, 1945): deformarea, degradarea, presimțirea (1929, Ms)

p. 445, r. 21—22 mărilor. — Andi, după ce-ai privit de pe podul Karachioi (1938, 1942, 1945): mărilor. Și-ndată vroia să alerge cu el, să-i arate orașul. Din turnul Galatei? Nu. Nu vroia să-l obosească pe Andi, silindu-l să urce treptele întortocheate care erau un fel de însuțire a drumului înspre clopotniță, făcut în copilărie. Îl ducea pe podul Karachioi. — Andi, după ce-ai privit de pe pod (1929) / r. 25 ochi. (1938, 1942, 1945): ochi. Îți vine să rizi și să plîngi de fericire... (1929) / r. 38—40 Stambul. După aceea prin moschei, apoi la Bazar, la cafenelele turcești, mereu (1938, 1942, 1945): Stambul. De-acolo se urcau din nou pe pod, și plecau spre o moschee. Oricare din cele mari. — Intrăm, Andi, și ne uităm cu capul în sus: moscheea e colorată. Privești, vezi faianțele care-i îmbracă părții de jur împrejur, și-n loc să te simți zdrobit de imensitatea bolții, te simți ușor, aerian. Îți vine să dansezi. Căci e atita lumină și delicată în faianțele moscheii, încît în loc să-i vezi enormitatea, îi simți numai grația... După aceea la Bazar, la cafenelele turcești, cafea, tutun, lene turcească, mereu (1929)

p. 446, r. 20 în compartiment, făcîndu-se (1938, 1942): în compartiment, pe același fotoliu ca și Andi, făcîndu-se (1929, Ms)

p. 449, r. 7 amintindu-și (1938, 1942, 1945): amintindu-i (1929, Ms) / r. 11 inima și ochii (1938, 1942, 1945): inima pornea ca spuma dîrelor marine-n lună, și ochii (1929, Ms)

p. 450, r. 15 mamă (1938, 1942, 1945): mamă igienică (1929) / r. 40 uita scrumul (1938, 1942, 1945): uita mucerile și scrumul (1929)

p. 452, r. 7—8 Apostol. Ștefanei (1938, 1942, 1945): Apostol. Se simțea în fața Ștefanei ca un om ilustru intrînd într-o ogradă unde l-ar primi, în locul stăpînilor absenți, un cine care, neștiind că-i ilustru, l-ar face să-și piardă ținuta dintre oameni, inspirîndu-i o atitudine sperioasă, firească oricui s-ar afla în fața unui cine miriitor prezent lîngă pantalonii dezarmați. Ștefanei (1929) / r. 27—28 strigătelor și (1938, 1942, 1945): strigătelor — idioato, timpito — și (1929)

p. 453, r. 1 să cumpere lucruri (1938, 1942, 1945): să-și cumpere ei cîte ceva, sau să cumpere lucruri (1929)

p. 458, r. 19 văduviei; se (1938, 1942, 1945): văduviei, făcînd să dispară cutia de zahăr cubic de subt pat, în care-și îngrămădiser rufele negre. Lăsase casa în convulsiiunile măturilor și cîrpelor de șters colburile, făcuse o baie de abur — înfruntînd primejdia răcelii —, se (1929) / r. 20 musteților, cumpărase (1938, 1942, 1945): mustețelor, se primenise, cumpărase (1929)

p. 459, r. 32 tineri și (1938, 1942, 1945): tineri, sîni avîntat rotunzi, și (1929)

p. 460, r. 1 gîndului. (1938, 1942, 1945): gîndului, și uneori, prin somn, cu bestialitatea involuntară a visului adulterin, încheiat conjugal. (1929)

p. 463, r. 30 alegreței, cu care (1938, 1942, 1945): alegreței, vitezei gîfite, cu care (1929)

p. 465, r. 18—21 „aoh“ cu gura devenită-n declamație o gură de tunel al accentului britanic, comunicînd direct cu Iașul pe subt Marea Mîncei și restul Europei. De asemenea (1929, 1938, 1942, 1945): „aoh“! De asemeni (AL) / r. 26 providențial, dînd (1938, 1942): providențial, ca familia Medicîșilor în viața lui Michelangelo — dînd (1929, AL) / r. 29 Începuse cu Fanachi, al cărui nume îl renovase — așa cum (1929, 1938, 1942, 1945): În primul rînd îl prelucrase pe Fanachi, schimbîndu-i numele, cum (AL) / r. 36 Stevens!, care dădea trecătorilor impresia că cineva „vorbește pe stradă la telefon, spunînd „hallo“ în loc de „allo“ (1929, 1938, 1942, 1945): Stephen! (AL)

p. 466, r. 3—4 la manicură, să renunțe (1938, 1942, 1945 — lipsește AL): la manicură, înainte și le tăia cu briceagul în antractele proceselor; să renunțe (1929) / r. 13 scoțiene, și-n loc de (1938, 1942, 1945): scoțiene — înainte cumpăra cravate gata înnodate —, ciorapi la fel — înainte avea preferință pentru ciorapii groși de lînă albă prinși cu șireturile marginii inferioare ale izmenelor lungi — și-n loc de (1929): scoțiene, ciorapi la fel, și-n loc de (AL) / r. 34—38 Și Duduia rupsese cu trecutul. Își înlocuise numele Duduia, care pentru ea avea mirosul celor care-au stat la bucătărie căpătînd un pronunțat iz de ceapă prăjită, cu numele Dolly, adică păpușică, pe englezește, adică păpușica lui Stevens (1929, 1938, 1942, 1945): La rîndul ei Duduia renunțase la denumirea „Duduia“, care parcă mirosea a ceapă prăjită,

ca cineva care vine de la bucătărie — alegându-și numele gentil britanic, Dolly, adică păpușică (AL)

p. 467, r. 8—12 și măsuțe cu reviste și ziare englezești prezidate de ghilotine pentru decapitarea havanelor, cutii de țigări englezești și-un fel de cartușiere de metal cu suport, în care ședeau vertical havanele. (lipsește AL) / r. 21—22 cu mănuși ca de pe vremea cavalerilor medievali (lipsește AL) / r. 23—24 blazată de cele două volane de lux pe care le mînuia (lipsește AL) / r. 33—35 patefoanele Duduiei menținînd în muzică geograficul imperiu colonial al Britaniei. (1929, 1938, 1942, 1945): știut fiind că Anglia are și această culoare în imperiul ei colonial (AL) / r. 37 poseda (1929, 1938, 1942, 1945): avea (AL) / r. 38 retezate (1929, 1938, 1942, 1945): tunse (AL) / r. 41 mustețile și impunîndu-i (1929, 1938, 1942, 1945): mustețile englezește și stilizîndu-i (AL)

p. 468, r. 6 Își (1929, 1938, 1942, 1945): Acorda o mare importanță sporturilor. De asemeni își (AL) / r. 18 darul să (1929, 1938, 1942, 1945): darul umoristic să (AL) / r. 19 neaoș (1929, 1938, 1942, 1945): autentic (AL) / r. 22—23 spre deosebire de al Duduiei, nu mai putea accepta românismul moarei de curechi. (1929, 1938, 1942, 1945): în copilărie reacționa foarte entuziast la sare amară (AL) / r. 25 anglicizată (1929, 1938, 1942, 1945): pătrunsă de fermentul britanic (AL) / r. 29 E băiat! (1929, 1938, 1942, 1945): Ie băiet (AL) / r. 32 păr creț, ca pana corbului, ochi păcurii (1929, 1938, 1942, 1945): păr negru, ochi negri (AL) / r. 35 englezesc. (1929, 1938, 1942, 1945): englezesc, chiar decît buzele ei. (AL)

p. 469, r. 8 acvilă (1929, 1938, 1942, 1945): fazan (AL) / r. 22 multă strălucire (1929, 1938, 1942, 1945): mult răsunset (AL) / r. 28 în atmosfera socială de (lipsește AL) / r. 29—30 neindividualizat (lipsește AL) / r. 31 averi (1929, 1938, 1942, 1945): averi amorfe (AL) / r. 37 britanică (lipsește AL) / r. 38 și ființei (lipsește AL) / r. 40 reală (lipsește AL)

p. 470, r. 4 cele mai ridicare (1929, 1938, 1942, 1945): supremele (AL) / r. 8—13 politice. Duduia pentru el, devenise tunelul dintre două vieți; cea de pînă atunci, de muncă aprigă și de satisfacții modest provinciale, viața Fanachi; cea de atunci încolo, plină de soare ca o zi fără de ceață la Londra, viața Stevens (lipsește AL) / r. 17—21 Erau și citeva zîmbete, nu numai al lui Luchi, în rarii ieșeni urmași ai duhului junimist, dar ce eficiență socială mai au astfel de zîmbete „literare“ în viața potcovită de după război! (lipsește AL) / r. 22

mai îndrăznea (1929, 1938, 1942, 1945): se-ncumeta (AL) / r. 29—30 Astăzi, din lumea bună, nu mai merg pe jos decît cei care fac cură de slăbit (lipsește AL) / r. 39—41 și o căciuliță la fel, precum și mănuși de piele blănită în locul celor de lînă împletite de doamna Danielescu. (lipsește AL)

p. 471, r. 2—3 Barbarii perimate!“ Arătase (1929, 1938, 1942, 1945): li arătase (AL) / r. 5—6 haine și voaluri negre (1929, 1938, 1942, 1945): „culoarea hainei (AL) / r. 8 Tot Duduia impusese doamnei Danielescu (1938, 1942, 1945): Tot Duduia impusese doamnei Danielescu vinderea mobilelor din ietac — paturi de lemn de nuc, șifoniere la fel — și înlocuirea lor c-un divan mare, acoperit cu șal oriental, precum și suprimarea lavoarului din ietac. (1929): De asemeni, tot Duduia impusese părinților vinderea ietacului — cel vechi, cu paturi de nuc — și înlocuirea c-un divan mare, acoperit cu șal oriental, precum și suprimarea lavoarului de marmură. (AL, Ms) / r. 14 provizii (1929, 1938, 1942, 1945): nuci (AL) / r. 20 comandamentele civilizatoare (1929, 1938, 1942, 1945): injoncțiunile (AL, Ms) / r. 24—27 buzunarelor melancolice ale domnului Danielescu; de cînd cu inovațiile Duduiei, Apostolul, după fiecare cumpărătură, murmură versul lui Eminescu: „Și cum vin cu drum-de-fier, toate cîntecele pier“. (lipsește AL, Ms) / r. 28—29 Cîntecele lui Eminescu erau banii Apostolului, constatase Luchi. (1929; în ultimele ediții, 1938, 1942, 1945: Cîntecul): (lipsește AL, Ms) / r. 36—37 cite un moto din Shakespeare cu litere de aur! (1929, 1938, 1942, 1945): monograma voastră de aur (AL, Ms)

p. 472, r. 2 actele (1929, 1938, 1942, 1945, Ms): comportările (AL) / r. 7—9 solicitat de o clientelă atît de numeroasă, încît era nevoit să refuze mai mult decît să accepte, clienții lui fiind socotiți ca niște privilegiați. (lipsește AL) / r. 21 ei. O (1938, 1942, 1945): ei, s-o „producă“ așa cum se „produsese“ cînd o cunoscuise întîia oară. O (1929, AL, Ms) / r. 26—31 duete englezești, dulcele ca fumul țigaretelor englezești, coruri negre lascive —, în fața cărora soțiile avocaților ieșeni, gentlemanii din biuroul lui Stevens, așezate pe scaune confortabile, cloceau în mătăsuri oul plictiselii de lux. (1929; în ultimele ediții, 1938, 1942, 1945: cu plictiseli — greșit): siropoase, duete englezești, coruri negre — în fața cărora pe scaune confortabile, cloceau, în mătăsuri, oul plictiselii de lux, soțiile avocaților ieșeni, prietenii lui Stephen. (AL, Ms)

p. 473, r. 5—7 pentru Ștefana, serate intime, cu persoane alese nominal, pe sprinceană. Discuțiile (1938, 1942): pentru Ștefana, ca s-o

poată „produce“, serate intime, cu persoane alese nominal, pe sprin-eană. Iși mobiliza prietenele apreciate ca „fete subțiri“ și „numerele“ bărbătești cele mai reușite ale Iașului monden. Aceste serate fuseseră definite de un tânăr intelectual care participa la ele, cu o formulă istorică, menită să reverse o nobleță arhaică asupra casei Fanachi Dobrescu: „C'est le dernier salon où l'on cause“. Discuțiile (1929, AL, Ms) / r. 11 abscons (lipsește AL) / r. 22–27 s-ar fi spus că erau blazați de mult ce aplicaseră această teorie, în fizică și-n mecanică, și că singurul interes pe care pentru ei putea să-l mai prezinte teoria lui Einstein era aplicabilitatea ei la activități scăpate din vedere de creatorul ei: (lipsește AL, Ms) / r. 33–34 Discutară binevoitori asupra „misticei sexuale“. (lipsește AL, Ms) / r. 38 fustelor (1929, 1938, 1942, 1945): numelui (AL) / r. 38–39. Toți căutaseră să fie vameșii acestei probleme. „Fustele“ (1938, 1942, 1945): „Fetele subțiri“ (AL, Ms)

p. 474, r. 6 ghiociei (1929, 1938, 1942, 1945, Ms): micșunele (AL) / r. 15 ca-n vechi (1929, 1938, 1942, 1945): ca odinioară (AL, Ms) / r. 40 „subțiri“. (1938, 1942): „subțiri“. Duduia protesta, când era singură cu fetele subțiri, împotriva acestui verdict, dar protestările ei înțețeau și mai violent critica negativă, pe care la sfârșit o tolerase și Duduia cu un oftat neputincios. (1929)

p. 476, r. 2–3 enigma. (1938, 1942): enigma hamletian sau stavroghinian purtată de Andi. (1929): (lipsește 1945; rînd sărit) / r. 9–10 se ferea. Din (1938, 1942, 1945): se ferea. Așa că aparițiile lui alături de Ștefana făceau pe fostul Hamlet al tineretului ieșan să devie un simplu soț dominat conjugal de o fată oarecare. Din (1929)

p. 480, r. 23 verdictul prin (1938, 1942, 1945): verdictul fetelor subțiri, prin (1929) / r. 25 era voluntară (1929, 1938, 1942, 1945): era o voluntară (Ms)

p. 485, r. 9 confidențe, evocînd (1938, 1942, 1945): confidențe dramatice, evocînd (1929)

p. 486, r. 8 cosmeticat (1929, Ms; în ultimele ediții, greșit: cosmetic)

p. 487, r. 9–10 astimpărul. Era (1938, 1942, 1945): astimpărul. Un neastimpăr acrobato-coreografic. Începea pași de dans cu spaniolești efecte de șolduri — avea —, în jurul lui Andi, care-și dezbrăca blana; își înnodea minile la ceafă, schițînd un început de îndoire cu capul pe spate; își contorsiona brațele goale — plin dospite — ca pentru dansul Salomeei, sau pentru-al lebedei, în versiunea Pavlovei; făcea rotațiuni cu bărbia în jurul grumajilor, ca cei care-au scă-

pat de gilci; trepida pe loc, cuprinsă de o bițială subită, de la umeri la șolduri și de la șolduri la călcie, scuturîndu-și păduchii coreografici ai charlestonului, pe care-i părăsea, avîntîndu-se c-o atitudine de Mercur cu fustă scurtă *vert-jade* deasupra unor pulpe zdravene — săltăreață, isteată, zglobie și stîrnită ca de-o iarbă verde care deștepta în trupul ei nevoia de zburdat a rasei cavaline, cînd începe primăvara. Era (1929)/r. 19 plecase genele. (1938, 1942, 1945): plecase genele, cu atitudinea — genunchi lipiți — a nimfelor surprinse-n baie, dar dospită în cuptorul celor cincizeci de ani. (1929)

p. 488, r. 10 fior — și (1938, 1942, 1945): fior de charleston — și (1929)

p. 490, r. 14 prietene care (1938, 1942, 1945): prietene, „fete subțiri“, care (1929) / r. 15 mătăsuri, melesteie (1938, 1942, 1945): mătăsuri, aparate de dușat sinii, melesteie (1929) / r. 16 masaj etc. (1938, 1942, 1945): masaj abdominal etc. (1929)

p. 491, r. 8 Interveni schițînd (1938, 1942, 1945): Interveni, ca și odinioară în lumea ieșană, schițînd (1929)

p. 492, r. 27 pieptenului (1929; în ultimele ediții, greșit: pieptului)

p. 494, r. 7–8 Magda. Cînta... (1938, 1942, 1945): Magda. Și regăsi, văzînd-o mirosul de liliaci înfloriți, al voluntar fruntea aplecată [sic]. Cum Magda Boldur nu plîngea? Cînta... (1929): Magda. Și deodată avu o mirare care-i încrunta involuntar fruntea aplecată. Cum? Magda nu plîngea? Cînta... (Ms)

p. 498, r. 36–37 Ștefana. Nu mai (1938, 1942, 1945): Ștefana. Și-n acea epocă, suflul lui Andi se dezbăraseră de vechea deprindere de-a spiona viața odăilor învecinate, asupra nopții. În preajma ietacului lor, nu existau nici odăi cu alți oameni; dar chiar rațiunea vămuirilor nocturne dispăruse pentru Andi. Nu mai (1929)

p. 499, r. 21 somn frățesc (1929; în ultimele ediții, greșit: somn frățeste)

p. 500, r. 29 adîncă — și-i (1938, 1942, 1945): adîncă, oftat parcă, — și-i (1929, Ms)

p. 501, r. 13–14 injectați. (1938, 1942, 1945): injectați, cu nasul roș (1929, Ms)

p. 505, r. 6 aerul curat, bucuria (1938, 1942, 1945): aerul curat, pe care nu-l găsești decît tocmai în locurile neumblate de oameni; sco-pul era bucuria (1929, Ms)

p. 509, r. 7 plimbărilor (1929, Ms; in ultimele ediții, greșit: plimbător) / r. 34 Debilitatea lui fizică îi (1938, 1942, 1945): Debilitatea fizică — adevărată infirmitate — îi (1929): Debilitatea lui fizică — infirmitate impusă de fatalitate — îi (Ms)

p. 511, r. 33 Ceartă violentă, dar (1938, 1942, 1945): Ceartă violentă — superbă de viață — dar (1929, Ms)

p. 514, r. 39 cu genunchii în gura sobei. (1938, 1942, 1945): cu genunchii în gura sobei, sau cu soba de fier între genunchi. (1929, Ms)

p. 521, r. 40 onest, (1938, 1942, 1945): onest. El, însă, moștenise un suflet de slugă. El, adevăratul Andi, cel care era într-adevăr viu numai alături de Ștefana, disprețuia Iașul. Asta era singura și marea lui sinceritate. Dar numai prezența Ștefanei îi dădea curajul să fie el. Căci pentru Ștefana (1929)

p. 522, r. 13—14 nu mințise. Puterea (1938, 1942 — in 1945 lipsesc r. 10—13): nu mințise. Elogiul ieșenismului apăruse spontan, în clipa când se văzuse din nou în fața Iașului, în absența Ștefanei. Puterea (1929, Ms) / r. 26 suflet meschin (1938, 1942, 1945): suflet josnic, meschin (1929) / r. 29—30 mărturisească, dar (1938, 1942): mărturisească grava defecțiune. Desigur că Ștefana l-ar fi compătimit și l-ar fi iertat redându-i vechiul elan al adevărului. Dar (1929, Ms)

p. 523, r. 26—27 Andi. Afirmase (1938, 1942, 1945): Andi. Subt ochii Ștefanei, Andi-și inventariase toate lașitățile din ultimul timp, totalizându-le în aceeași apreciere asupra lui: suflet de slugă. Afirmase (1929, Ms)

p. 525, r. 12 martir. Și (1938, 1942, 1945): martir. Andi — spusese Ștefana — deși pretindea că are suflet de slugă, fără să fie convins, se socotea tocmai prin această invectivă nemeritată un erou, un mucenic. Și (1929, Ms) / r. 39 fățarnicia (1938, 1942, 1945): turpitudinea (1929, Ms)

p. 526, r. 32—33 Andi? Ștefana (1938, 1942, 1945): Andi? Ascultă muzică acolo?... Ironie? Nu. Ștefana (1929, Ms)

p. 527, r. 1 dragostea. Andi (1938, 1942, 1945): dragostea. Să rămînem fiecare așa cum sîntem, dar să nu ascundem nimic unul altuia. Asta-i condiția dragostii curate: contact spontan, fără de mască... Atîta vreme cît pentru amîndoi frecventarea Duduiei însemna numai o corvadă, am căutat să rărim vizitele. Acuma, tu ai găsit o distracție în casa Duduiei. De ce să renunți la ea? Ca să-mi faci mie plăcere? Dar crezi tu că o astfel de constrîngere mă poate bucura? Andi (1929)

r. 11—12 debilitantă. Și-i (1938, 1942): debilitantă. Și (1945): debilitantă. O suferință care o provincializase, determinînd-o și pe ea s-ascundă, să tacă, să adune gînduri, să aibă în suflet un fel de uneltiri de conspiratori. Și-i (1929, Ms)

p. 528, r. 4 căsătoriei lor. (1938, 1942, 1945): căsătoriei lor. Și Ștefana dorea să-l poftască pe Luchi la un ceai — numai ei trei — ca împreună să sărbătorească aniversarea uitată în acea noapte. Îl pofțiseră pe Luchi la ceai a doua zi. Ștefana spunîndu-i semnificația acestui ceai. Și a doua zi, Luchi venise cu alte flori, sărătîndu-i cînd pe unul, cînd pe altul, sfîrșind prin a face un dans barbar, cu Andi și Ștefana prinși subt cite-un braț de-al lui. Și, deși în ajun pierduse la cărți, Luchi destupase cu ei o sticlă de șampanie, în locul celei pe care o sfărmasese cu cîțva timp înainte. (1929, Ms) / r. 37—38 acasă. Tot (1938, 1942, 1945): acasă, ocolind strada Lăpușneanu, încruntîndu-se de cite ori o femeie sau o fată îl privea mai lung, uitînd uneori să răspundă la saluturi, ca un somnambul spre țelul impus magnetic. Tot (1929)

p. 530, r. 1—2 să fie tristă, era surprinzător de copilăroasă. În (1938, 1942, 1945): să fie gravă, era surprinzător de copilăroasă. Uneori, cînd servitoarea o auzea fredonînd în baie, făcînd tărăboi, o întreba: — Iar te joci, duduie? Și singură își răspundea: Dacă-i copil, ce să-i faci? În (1929, Ms) / r. 6 noaptea, cu un (1938, 1942, 1945): noaptea, după o veșnică partidă de cărți, cu un (1929, Ms) / r. 20 „London-Palace“-ul (1929, 1938, 1942, 1945): Casa Duduiei, pe care n-o frecventa „London-Palace“-ul, cum îi spunea el (AL)/r. 25 Dar bulldog-ul (1938, 1942, 1945): Dar Luchi, care se pricepea la cîni, bănuise de la început păcăleala Duduiei. Bulldog-ul (1929): Dar Luchi care știa ce-nseamnă un bulldog autentic, fiindcă-l văzuse pe Baby al Ștefanei, bănuise de la-nceput păcăleala Duduiei. Bulldog-ul (AL, Ms) / r. 38—39 Duduiei. Ș-acum (1938, 1942, 1945): Duduiei. — Ea se crede un fel de Elisabeta a Angliei, reincarnată la Iași: și-i numai Duduia, păpușica mea. Pe Fanache îl crede un fel de Cromwell: și-i Fanache, Stevens al Duduiei. Ș-acum (1929, Ms)

p. 533, r. 5 fumul, pașii (1938, 1942, 1945): fumul, oftatul rătăcit printre respirații, pașii (1929, Ms) / r. 31—32 publice. Așa că (1938, 1942, 1945): publice. Viziunea lucidității ei severe și în absență, chiar, îi micșora elanul social, dîndu-i o sială, o timoritate. Îl stăpînea tocmai în clipele cînd simțea că verva lui, că pregătirea lui intelectuală, că situația lui actuală pot să facă din el un stăpîn al Iașului, o căpetenie culturală a Moldovei — gîndul astringent: „Ce-ar spunc

Ștefana dacă m-ar auzi?“ adică dacă l-ar vedea cabotin și plat în fața publicului ieșan. Și entuziasmul ca un balon impuns, devenea din astru înălțat, o mică explozie fadă. Așa că (1929, Ms) / r. 38 arivist. (1938, 1942, 1945): arivist; era considerat de toți arhanghel, de public și de el, numai de Ștefana nu? Și fiindcă Ștefana era singura oglindă de a cărei veracitate nu se putea îndoi — Ștefana învingea nu publicul ieșan. (1929)

p. 534, r. 7—8 o fantomă inexistentă? (1938, 1942, 1945): o fantomă inexistentă, o legendă creată de ieșeni, un fel de miraj colectiv, numai de el socotit ca atare? (1929, Ms) / r. 22 publică (Ms; în ediții: publicului)

p. 535, r. 5 om superior. (1938, 1942, 1945): om superior, confirmându-i, acumă cînd devenise profesor, deci om public, creditul pe care i-l acordase în tinerețe, apreciindu-l pe Andi fără să-i cunoască propria lui concepție despre el și fără să fie influențată de viziunea lui Andi. (1929, Ms) / r. 20 public. Astfel (1938, 1942, 1945): public. Și de la o vreme, Andi nu-și mai pusese întrebarea dacă Ștefana are dreptate, sau publicul ieșan — fiindcă știa dureros că Ștefana nu se-nșală; în schimb, Andi simțise numai, și preferase să se oprească aici, că Ștefana îl împiedică să devie statuie. Astfel (1929, Ms) / r. 34—35 adevărul. Și (1938, 1942, 1945): adevărul. Numai cu această mască îl iubise Ștefana. Și (1929, Ms) / r. 39 apărea. Teoria (1938, 1942, 1945): apărea. Dar regretul spovedaniei de odinioară, începuse să-l roadă, altfel decît pînă atunci, din ziua cînd explicase Ștefanei semnificația zîmbetului de „femeie care minte“, reeditîndu-i vechea spovedanie, totalizîndu-i aprecierile asupra-și în epitetul „suflet de slugă pe care singur și-l aruncase. Teoria (1929, Ms)

p. 536, r. 12—13 deznădejde. Pînă la (1938, 1942, 1945): deznădejde. Plînsese! Plutiseră deasupra lui, fatidice, vorbele fetei din brazi: „Tu ești mic“. Mediocru, mic, adică femeiește slab — plîngînd pe brațele Ștefanei —, el care aspira să devie o statuie ieșană. Atunci avusese senzația iremediabilului. Așa era. Trebuia să se resemneze. Îi mai rămînea numai dragostea Ștefanei, fără de care viața lui ar fi fost în adevăr inexistentă. Pînă la (1929, Ms) / r. 40—41 Duduiei. Instinctul (1938, 1942, 1945): Duduiei. Numai Ștefana, în întregul Iași, îi dădea certitudinea că-i slab și vanitos, neînvestrat cu nici o trăsătură de erou. Și această certitudine — certitudine numai în clipele de dominațiune a Ștefanei — nu numai că-i micșora elanul social, intimidîndu-i-l, dîndu-i un scepticism dizolvant, dar îl dez-

echilibra, zi cu zi, readucînd în el pe acel Andi care se socotea surghiunit în viața ieșană pe care nu putea s-o părăsească. Instinctul (1929)

p. 537, r. 2 alarmant. O ura (1938, 1942, 1945): alarmant. Nu mai putea lucra. În timpul cursului avea lacune de memorie care îl făceau — îngrozitor de umilit — să scoată notele din buzunar, dînd lecției lui caracterul unei recitări ratate, nu al unei improvizări. O ura (1929, Ms) / r. 21—22 lor. Munciseră (1938, 1942, 1945): lor. Și ciudat, fără să-și dea seama, își reabilitase părinții cu argumentele cu care odinioară Ștefana Velisar dovedise lui Andi că e ușor să-ți păstrezi tinereța, prospețimea sufletului și calmul optimist cînd ești mereu „musafirul“ unor neamuri străine, dar e greu să ți le păstrezi cînd ești „gazdă“ în țara ta. Astfel că Andi, fără să mai examineze proveniența și valabilitatea acestei teorii improvizată de Ștefana la douăzeci și unu de ani, într-un moment de penitență față de „fratele ei român“, — își reabilitase părinții, cu această teorie, în dauna lui Matei Velisar. Părinții lui trăiseră românește, în atmosfera românească. Nu furaseră, nu cerșiseră, nu despuiaseră pe nimeni; munciseră (1929 Ms)

p. 538, r. 37 întreținînd (1929, Ms; în ultimele ediții, greșit: întrebuințînd)

p. 539, r. 38 „fiice a Iașului“. (1938, 1942, 1945): „fiice a Iașului“, care pe lângă frumuseța glasului o avea și pe cealaltă, dorindu-i să devie nu numai o „divă“ dar și o „miss universum“, spre fala Moldovei (1929, Ms)

p. 540, r. 20 printre (1929, Ms; în ultimele ediții, greșit: prin)

p. 541, r. 9 priviri — încît (1938, 1942, 1945): priviri, capete întoarse și exclamații admirative — încît (1929, Ms) / r. 11—12 față de el. Și iată că Ștefana îi interzicea această satisfacție. (1939, 1942, 1945). față de el. Dorea parcă odihna anonimatului pe stradă. Și n-o putea avea. Frumuseța lui dădea plimbărilor lui pe stradă, printre trecătorii care-l vedeau și-l urmăreau cu privirea, caracterul descinderii unui actor de pe scenă în sală, fără ca să devie spectator, rămînînd și-acolo tot actorul remarcat de public. Și iată că Ștefana îi interzice această satisfacție de care se blazase atîta vreme cît o socotise inevitabilă și veșnică. (1929, Ms) / r. 21 ghetre (1929, Ms; în ultimele ediții greșit: ghete)

p. 542, r. 22 care-l (corectat după Ms; în ed. I este un l neimprimat bine, citit apoi, în toate edițiile următoare, ca i)

p. 546, r. 7—8 ajuns! Dacă (1938, 1942, 1945): ajuns! Își clătina-se capul cu o deznădejde de bocitoare, și brațele ei încruciate pe piept, parcă strîngeau un copil mort. — Unde am ajuns, Andi!... Ne certăm. Ne acuzăm. Ne spunem vorbe aspre. Aici am ajuns? Unde-i dragostea noastră? Dacă (1929, Ms) / r. 14—15 monstruoase! Tu (1938, 1942, 1945): monstruoase! Ce legătură între dragostea noastră și un moment de enervare — justificată... — Nici de asta nu-ți dai seamă? — „Nu-ți mai dai seamă“! Vorbe mari și goale! Adică ce? Am devenit un inconștient, un grosolan, fiindcă am îndrăznit să te contrazic și eu o dată? Tu (1929, Ms) / r. 40—41 ne certăm. Nu (1938, 1942, 1945): ne certăm. Oroare! Nu (1929)

p. 548, r. 17 cu sfială, cerșindu-i ocrotirea (1938, 1942, 1945): cu sfială și-ncepuse să plîngă, cerșindu-i prin înclinarea capului, greu de lacrimi, ocrotirea (1929, Ms)

p. 550, r. 33 însuși. Le (1938, 1942, 1945): însuși. Deși nu vorbise nimic pînă atunci, viața salonului defila prin fața lui, cu ochii la el, atentă numai la mișcările lui, recunoscîndu-i supremația. Îi simțea pe toți intimidați de tăcerea lui, aparent atentă la tot ce se vorbea, și această intimidare, pe care-o provoca fără să participe la discuții, îi dădea o măgulitoare impresie de diabolism voltairian. El — pisica, ei — șoarecii. Le (1929, Ms)

p. 551, r. 13—14 ieșană. — Am ascultat (1938, 1942): ieșană. O dată cu primele vorbe ale lui Andi, conversația încetase reverențios. Privirile se îndreptaseră înspre buzele lui Andi. Toți cunoșteau reușita concertului, revelația talentului Magdei Boldur. Subiectul se răsuflesc. Fusesc reluat în lipsă de trufandale. Dar Andi nu era ca toți. Întotdeauna el avea un punct de vedere original care înnoia banalitatea, dînd perspective inedite — ca zborul în aeroplan—priveliștelor celor mai cotidian cunoscute. Ineditul pe care-l adusesc Andi acestui subiect, fusesc „parfumul de altădată“ al concertului Magdei Boldur. Iășul îi apăruse transfigurat în sala concertului. — Am ascultat (1929, Ms)

p. 552, r. 11 țării. (1938, 1942, 1945): țării democratic nerecunoscătoare (1929, Ms)

p. 554, r. 37 Viața Iășului (1938, 1942, 1945): Viața mondenă a Iășului (1929, Ms)

p. 555, r. 27—28 udă. Parcă (1938, 1942): umedă. Parcă (1945): udă. Cîni lătrau vesel, ca și cum numai ei ar fi simțit pașii unei fete care venea de la școală, gata de joacă. Parcă (1929, Ms)

p. 559, r. 3 să mă ierți... dar (1938, 1942, 1945): să mă ierți. Ți-am spus vorbe urite. Te rog să mă ierți... dar (1929, Ms) / r. 10 Ștefanei, privind (1938, 1942, 1945): Ștefanei, umblind cu halatele ei, privind (1929, Ms) / r. 38 hainele (1929, Ms; în ultimele ediții, greșit: haine)

p. 560, r. 31—32 față scurmată de deznădejde (1929, Ms — formă adoptată): față scrumată de deznădejde (1938, 1942, 1945) / r. 37 atît de pur — că (1938, 1942, 1945): atît de pur, cu toată adolescența marmurei grecești în trăsături — că (1929, Ms)

p. 561, r. 21 sora mea“. (1938, 1942, 1945): sora mea“, amestecat cu sughițuri. (1929, Ms)

p. 566, r.1 focul. Andi (1938, 1942, 1945, Ms): focul. Așa era și sufletul Ștefanei. Andi (1929)

p. 568, r. 15 privindu-l (1929, Ms; în ultimele ediții, greșit: privindu-l)

p. 571, r. 9 Aer curat, somn (1938, 1942, 1945): Aer curat, poamă' somn (1929, Ms)

p. 575, r. 24 toate se uită... (1938, 1942, 1945): toate se uită... Bătrînul ieșan nu-și închipuia că tocmai de asta plîngea băiatul tînăr pe care vroise să-l mîngîie. (1929): toate se uită... Bătrînul ieșan nu-și închipuia că tocmai de asta plîngea băiatul tînăr pe care vroise să-l mîngîie. — „Bate cineva la poartă? — Nu-i nimeni. Se scutură castanul.“ (Ms)

p. 577 Epilog: în Ms: Epitaf; inițial: Epilog, anulat.

TABLA ILUSTRĂȚILOR

Facsimil după manuscrisul romanului <i>Turnul Milenei</i> (f. 2, caiet I).....	32-33
Facsimil după manuscrisul romanului <i>Turnul Milenei</i> (f. 21, caiet II)	32-33
Ionel Teodoreanu și Mihail Sadoveanu, la Constantinopole, în anul 1929.....	32-33
Ștefana Velisar Teodoreanu	32-33
Coperta primei ediții a romanului <i>Bal mascat</i> ..	256-257
Facsimil după pagina de titlu a romanului <i>Bal mascat</i> (ms.)	256-257
Facsimil după manuscris, f. 24, caiet II, din <i>Bal mascat</i>	256-257
Sfârșitul părții I din <i>Bal mascat</i> (f. 34, caiet I)	256-257
Ionel Teodoreanu împreună cu soția sa și poetul George Lesnea	256-257
Ionel Teodoreanu, Mihail Sadoveanu și Teodor Scorțescu	256-257
Ionel Teodoreanu	480-481
Facsimil după <i>Adevărul literar și artistic</i> an. IX, seria a II-a, nr. 465, 3 noiembrie 1929 (B.A.R.)	480-481
Continuarea romanului <i>Bal mascat</i> în <i>Adevărul literar și artistic</i>	480-481
Coperta romanului <i>Turnul Milenei</i> , 1928.....	480-481
Facsimil după pagina de titlu a <i>Turnului Milenei</i> (ms.)	480-481

CUPRINSUL

<i>Notă</i>	7
TURNUL MILENEI	
Partea întâia	
Cei trei	
I	13
II	38
Partea doua	
Boura	
I	65
II	106
III	146
Partea treia	
1 septembrie 1880	
I	167
II	195
Epilog	213
BAL MASCAT	
Partea întâia	
Andi	223
Partea a doua	
Bate cineva la poartă?.....	317
Partea a treia	
Nu-i nimeni. Se scutură castanul.....	447
Epilog	577
<i>Comentarii și variante</i>	
Turnul Milenei	585
Bal mascat	596
<i>Tabla ilustrațiilor</i>	670

Redactor : CORNELIA IORGA
Tehnoredactor : MINA CANTEMIR

Apărut 1970. Hârtie tipar înalt tip A de 63 g/m². Format 540×840/16. Coll. ed. 37,20. Coii tipar 42. Planşe tipo 6. A. nr. 10 471/1969. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 859—0.

Tiparul executat sub comanda nr. 90 990 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”, Piaţa
Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica
Socialistă Romînia